

ΙΣΙΔΩΡΟΥ
ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

4

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΒΙΒΛΙΟ Δ΄

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ Α΄ - ΣΛ΄

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΙΣΙΔΩΡΟΥ
ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

4

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΛΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΜΑΙΟΣ 2000

ΙΣΙΔΩΡΟΣ
ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΗΣ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 880. Οικίας 031/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στὸν τόμο αὐτὸ ἐκδίδεται τὸ Δ' Βιβλίον τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει 230 ἐπιστολές.

Οἱ παραλήπτες τῶν 230 αὐτῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Δ' Βιβλίου, ποὺ ἀνέρχονται στὸν ἀριθμὸ τῶν 102, εἶναι κατ' ἀλφαθητική σειρά οἱ ἑξῆς:

	Ἐπιστολές
1 ΑΔΑΜΑΝΤΙΝΟΣ ΟΕ'.	1
2 ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΝΖ', ΣΙΑ'.	2
3 ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΒ', ΡΖ'.	2
4 ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΚΕ', ΝΒ', ΡΖΑ'.	3
5 ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΡΚΔ'.	1
6 ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΡΟΒ'.	1
7 ΑΛΥΜΠΙΟΣ (ΟΛΥΜΠΙΟΣ), ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, ΣΚΑ'.	1
8 ΑΛΥΠΙΟΣ ζ. ΡΙΗ', ΡΛΖ', ΡΛΗ	4
9 ΑΛΦΙΟΣ ΣΒ'	1
10 ΑΛΦΙΟΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ, ΣΛ'.	1
11 ΑΜΜΩΝΙΟΣ ΜΗ', ΕΑ'.	2
12 ΑΝΑΤΟΛΙΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΡΝΔ', ΡΝΖ'.	2
13 ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΡΜΔ', ΡΖΘ', ΣΚΒ'.	3
14 ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ, ΡΠΘ'.	1
15 ΑΡΠΟΚΡΑΣ, ΣΟΦΙΣΤΗΣ, ΝΕ', ΖΑ', ΡΜ'.	3
16 ΑΡΣΕΝΟΦΙΟΣ, ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ, ΟΗ', Π'.	2
17 ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΡΞΑ'.	1
18 ΑΡΧΙΒΙΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΡΞΖ'.	1
19 ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ, ΣΟΦΙΣΤΗΣ, ΚΗ, ΛΑ'.	2

20	ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΡΜΓ.	1
21	ΔΑΝΙΗΛ ΡΨ.	1
22	ΔΑΝΙΗΛ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΜΔ', ΨΓ.	2
23	ΔΙΔΥΜΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, Κ'.	1
24	ΔΙΔΥΜΟΣ, ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, ΡΝΒ'.	1
25	ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, ΝΓ'.	1
26	ΔΟΜΕΤΙΟΣ, ΚΟΜΗΣ, Λ'.	1
27	ΔΟΜΙΤΙΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΡΨΗ'.	1
28	ΔΩΡΟΘΕΟΣ ΙΘ'.	1
29	ΔΩΡΟΘΕΟΣ, ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ, ΜΖ.	1
30	ΔΩΡΟΘΕΟΣ, ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΣ, ΛΒ'.	1
31	ΔΩΡΟΘΕΟΣ (ΘΕΟΔΩΡΟΣ), ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, ΡΟΗ'.	1
32	ΕΠΙΚΤΗΤΟΣ ΡΝΖ.	1
33	ΕΠΙΜΑΧΟΣ, ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ, Ζ, ΙΕ', ΕΒ', ΡΓ', ΡΖ'.	5
34	ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ ΡΙΕ'.	1
35	ΕΡΜΕΙΑΣ ΣΑ', ΣΙΑ'.	2
36	ΕΡΜΙΝΟΣ, ΚΟΜΗΣ, ΚΘ', ΕΖ, ΣΚΖ'.	3
37	ΕΥΔΑΙΜΩΝ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΣΚΕ'.	1
38	ΕΥΔΑΙΜΩΝ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΨΘ'.	1
39	ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, Θ'.	1
40	ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΠΓ', ΡΕΓ', ΡΟΖ.	3
41	ΕΥΣΕΒΙΟΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ, ΟΓ'.	1
42	ΕΥΣΤΕΦΙΟΣ ΡΚΗ'.	1
43	ΕΥΤΟΝΙΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΚΔ', ΛΖ', Ν', ΟΖ', ΡΙΖ, ΡΝΘ'.	6
44	ΖΗΝΩΝΙ ΚΒ'.	1
45	ΖΩΙΛΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΠΗ'.	1
46	ΖΩΣΙΜΟΣ Β', Γ', Δ', ΣΛ'.	4
47	ΖΩΣΙΜΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΡΟ'.	1
48	ΗΛΙΑΣ ΡΨΖ'.	1
49	ΗΛΙΑΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΨΔ', ΡΚΒ', ΡΜΒ', ΡΜΘ', ΡΟΓ'.	5
50	ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΣΚΔ'.	1
51	ΗΡΩΝ ΡΙΘ', ΣΚΓ'.	2
52	ΗΡΩΝ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΞΘ', ΟΖ, ΡΙΑ', ΡΟΕ'.	4

53	ΗΡΩΝ, ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, ΙΖ, ΛΕ', ΟΒ', ΠΕ', ΡΟΑ', ΣΗ.	6
54	ΗΣΑΪΑΣ Η.	1
55	ΗΣΑΪΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ, ΡΠΖ'.	1
56	ΘΕΟΓΝΩΣΤΟΣ ΡΛΘ'.	1
57	ΘΕΟΓΝΩΣΤΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΕΖ'.	1
58	ΘΕΟΓΝΩΣΤΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΞΗ'.	1
59	ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΡΖ'.	1
60	ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΣΖ, ΣΖ'.	2
61	ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ, ΡΜΕ'.	1
62	ΘΕΟΔΟΣ,ΙΟΣ,, ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ,, ΡΨΒ'.	1
63	ΘΕΟΔΟΣ,ΙΟΣ,, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ,, ΡΕ', ΡΠ'.	2
64	ΘΕΟΔΩΡΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΙΒ', ΕΔ', ΕΕ'.	3
65	ΘΕΟΔΩΡΟΣ, ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, ΙΑ', ΛΓ'.	2
66	ΘΕΟΛΟΓΙΟΣ, ΣΘ'.	1
67	ΘΕΟΛΟΓΙΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, Ξ'.	1
68	ΘΕΩΝ ΚΑ', ΝΑ'.	2
69	ΘΕΩΝ, ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, ΚΓ'.	1
70	ΘΩΜΑΣ, ΜΟΝΑΖΩΝ, ΣΙΓ', ΣΙΕ'.	2
71	ΙΑΚΩΒΟΣ, ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ, ΡΛΕ'.	1
72	ΙΕΡΑΞ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΡΔ'.	1
73	ΙΕΡΑΞ ΚΑΙ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙ, ΜΕ'.	1
74	ΙΕΡΑΞ, ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΣ, ΜΓ, ΡΛΔ'.	2
75	ΙΕΡΑΞ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΙΔ', ΡΞΕ', ΡΠΑ'.	3
76	ΙΣΙΔΩΡΟΣ, ΡΚΖ'.	1
77	ΙΣΙΔΩΡΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, Ε', Ρ', ΡΜΗ', ΡΝΓ', ΡΠΒ', ΣΔ'.	6
78	ΙΣΙΔΩΡΟΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ, Α', Ζ', Ι', ΙΖ', Μ', ΡΚ, ΡΜΖ, ΡΞΘ', ΣΚ'.	9
79	ΙΣΙΔΩΡΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΚΖ, ΡΚΓ'.	2
80	ΙΣΚΥΡΙΩΝ ΣΙΖ'.	1
81	ΙΣΧΥΡΙΩΝ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΕΓ'.	1
82	ΙΩΑΝΝΗ ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΝΗ', ΡΕΔ', ΡΞΗ'.	3
83	ΚΑΣΙΑΝΟΣ, ΟΑ'.	1
84	ΚΑΣΙΑΝΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΡΚΑ'.	1

85	ΛΑΜΠΕΤΙΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΡΙΑ΄.	1
86	ΛΕΟΝΤΙΟΣ, ΡΜΑ΄.	1
87	ΛΕΟΝΤΙΟΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ, ΙΗ΄, ΡΙ, ΡΛΓ΄, ΣΓ΄.	4
88	ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ, ΠΔ΄.	1
89	ΛΟΥΚΙΟΣ, ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΟΣ ΠΗΛΟΥΣΙΟΥ, ΡΠΗ΄.	1
90	ΜΑΡΚΙΑΝΟΣ, ΡΜΖ΄.	1
91	ΜΑΡΚΟΣ, ΜΒ΄.	1
92	ΜΑΡΤΙΑΝΟΣ, ΖΩΣΙΜΟΣ, ΜΑΡΩΝ, ΡΠΔ΄.	1
93	ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, Ψ, ΨΖ΄.	2
94	ΜΑΡΤΥΡΙΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΡΑ΄.	1
95	ΜΑΡΩΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ, ΡΟΔ΄.	1
96	ΜΗΝΑΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΟΔ΄.	1
97	ΜΟΝΑΖΩΝ ΡΝΕ΄.	1
98	ΝΕΙΛΑΜΜΩΝ ΡΝ΄.	1
99	ΝΕΙΛΑΜΜΩΝ, Ι ΜΟΝΑΧΟΣ, ΨΗ΄.	1
100	ΝΕΙΛΑΜΜΩΝ, ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, ΡΨΔ΄.	1
101	ΝΕΙΛΟΣ, ΡΝΑ΄, ΡΝΗ΄, ΡΕΖ΄, ΡΟΘ΄. ΡΨΓ΄.	5
102	ΝΕΙΛΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΡΚΖ΄.	1
103	ΝΕΙΛΩΝ ΡΗ΄.	1
104	ΝΕΜΕΣΙΟΣ, ΛΘ΄, ΣΓ΄.	2
105	ΝΕΜΕΣΙΟΣ, ΜΑΓΙΣΤΡΙΑΝΟΣ, ΠΑ΄.	1
106	ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΟΣ, ΚΖ΄, ΡΠς.	2
107	ΟΛΥΜΠΙΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, ΣΕ΄.	1
108	ΟΥΑΛΕΝΤΙΑΝΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΡΙΖ΄.	1
109	ΟΥΑΛΕΝΤΙΝΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΣΙΗ΄.	1
110	ΟΥΡΑΝΙΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΡΙΓ΄.	1
111	ΟΥΡΣΕΝΟΥΦΙΟΣ, ΣΙΒ΄.	1
112	ΟΥΡΣΕΝΟΥΦΙΟΣ, ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ, Ο΄.	1
113	ΠΑΛΛΑΔΙΟΣ, ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ, ΣΚΗ΄.	1
114	ΠΑΛΛΑΔΙΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΣΙΘ΄.	1
115	ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ, ΠΖ΄.	1
116	ΠΑΥΛΟΣ, ΛΔ΄, ΜΖ΄, Πς, ΡΛΒ΄, ΣΚς.	5
117	ΠΑΥΛΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΡΠΓ΄.	1

118	ΠΑΥΛΟΣ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΖΕ΄.	1
119	ΠΑΥΛΟΣ, ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΝΔ΄.	1
120	ΠΕΤΡΟΣ, ΛΗ΄, ΜΑ΄, ΖΒ΄, ΣΙΖ΄.	4
121	ΠΕΤΡΟΣ, ΜΟΝΑΧΟΣ, ΛΖ΄.	1
122	ΠΕΤΡΟΣ, ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, ΝΣ, ΡΠΕ΄.	2
123	ΠΙΣΤΟΣ, ΔΙΑΚΟΝΟΣ, ΡΘ΄.	1
124	ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟΣ, ΝΘ΄.	1
125	ΠΡΟΕΣ(Ε)ΧΙΟΣ, ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, ΡΚΕ΄.	1
126	ΣΤΡΑΤΗΓΙΟΣ, ΜΟΝΑΖΩΝ, ΡΚΘ΄.	1
127	ΣΥΡΙΩΝ ΙΓ΄.	1
128	ΤΙΜΟΘΕΟΣ, ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ, ΡΖΕ΄.	1
129	ΥΠΑΤΙΟΣ, ΡΛ΄.	1
130	ΦΙΛΙΤΡ(Ι)ΟΣ, ΠΘ΄, ΡΒ΄, ΡΟΖ΄.	3
131	ΩΡΙΩΝ ΜΘ΄, ΡΙΒ΄.	2
132	ΩΡΙΩΝ, ΜΟΝΑΖΩΝ, ΡΛΖ΄.	1
133	ΩΦΕΛΙΟΣ, ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣ, ΡΕ΄, ΡΕΒ΄, Σ΄.	3
134	ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΘ΄ και ΡΛΑ΄ δέν ύπάρχουν.	2
	Σύνολο έπιστολών	230

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν οἱ περισσότερες εἶναι ἐρμηνευτικές ἀσαφῶν κατὰ τὸ πλεῖστον χωρίων τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἀσχολοῦνται μὲ θέματα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τριάντα ἑξήκοντα οἱ ἑκατὸν εἴκοσι ἑπτὰ (127) ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐρμηνεία χωρίων τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ ἀπὸ αὐτῶν οἱ ὀγδόντα μὲ χωρία τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ οἱ σαράντα ἑπτὰ μὲ χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Οἱ ὑπόλοιποι ἑκατὸν τρεῖς, ἢ μᾶλλον ἑκατὸν μία, γιὰ τὴν πραγματικότητα οἱ ἐπιστολῶν τοῦ Δ΄ Βιβλίου εἶναι 228 καὶ ὄχι 230, ἀσχολοῦνται μὲ ποικίλα ἄλλα θέματα, ὅπως μὲ πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης (Ἄβραάμ, Κάιν, Λάμεχ, Ἀχάαβ, Ἡλίαν, Δανιήλ, Τρεῖς παῖδας, Ἰωσήφ, Ἡρώδη, Ἰωάννη Βαπτιστήν, Ἡρωδιάδα, πλούσιον καὶ Λάζαρον κ.ἄ.), μὲ θεολογικά, κοινωνικά, ἠθικά καὶ λοιπὰ θέματα. Πέντε

Ἐπιστολές, οἱ 67, 90, 140, 208, καὶ 221 ἔχουν κοινὸ θέμα “*Περὶ τῆς ἀναγνώσεως. Κατὰ Ἑλλήνων. Περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας*”, καὶ ἄλλες δύο, οἱ 77 καὶ 78, τὸ κοινὸ θέμα “*Περὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἰωσήφ*”. Οἱ ἐπισημάνσεις αὐτὲς γίνονται γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦμε πόσα χωρία τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐρμηνεύονται μὲ τὸ σύνολο τῶν 2012 ἐπιστολῶν τοῦ ἁγίου πατρὸς καὶ πόσες ἐξηγήσεις δίνονται σὲ ποικίλα ἄλλα θέματα. Ἀξίζει ἐπομένως νὰ μελετήσῃ κανεὶς, τόσο ὁ θεολόγος, ὅσο καὶ ὁ κάθε πιστός, πολὺ προσεκτικὰ τὸ σύνολο τῶν ἐπιστολῶν, καὶ νὰ εἶναι βέβαιος πὼς ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴ μελέτη αὐτὴ θὰ εἶναι τεράστια.

Τὸ κείμενο καὶ αὐτοῦ τοῦ τόμου λαμβάνεται ἀπὸ τὴν PG, στὸ ὁποῖο ἔχουν γίνει σημαντικὲς διορθώσεις ἰδίως στὴ στίξη, καὶ τέθηκαν οἱ τίτλοι στὶς Ἐπιστολές πού ἔλειπαν.

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

(PG 78, 147-1324)

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΤΟΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

Α' - ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Εἰς τὸν στέφανον ἐνιαυτοῦ καὶ τροχοῦ γενέσεως.

Ἐπειδὴ κυκλικόν ἐστι τοῦ χρόνου τὸ σχῆμα τῆς μὲν
ἡμέρας ἑπτάκις ἀνακυκλουμένης, τῆς δὲ ἑβδομάδος εἰς
5 μῆνα, τῶν δὲ μηνῶν εἰς ἐνιαυτόν, καὶ πάλιν εἰς αὐτὰ τὰ
σημεῖα ἀποκαθίσταται, διὰ τοῦτο πῆ μὲν στέφανον ἐνι-
αυτοῦ, πῆ δὲ τροχὸν γενέσεως ἐκάλεσεν ἡ Γραφή. Κύκλου
γὰρ καὶ στεφάνου καὶ τροχοῦ τὸ αὐτὸ σχῆμα. Τῶν τεσσά-
ρων ὥρῶν, ἔαρινῆς φημι καὶ θερινῆς, μετοπωρινῆς καὶ
10 χειμερινῆς, τρόπον τινὰ τὰς χεῖρας συναπτουσῶν καὶ τὸν
ἐνιαυτὸν ἐλιπτουσῶν, ἀρίστην χορείαν χορεύουσιν. Οὕτω
γὰρ σοφῶς καὶ ἑναρμονίως ὑπὸ τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ
ἐδημιουργήθησαν, ὡς ἡρέμα ἐκάστης τὸ τέλος τῆ ἀρχῆ τῆς
ἄλλης κιονώμενον λανθανόντως καὶ ἀνεπαισθήτως καὶ
15 ἀβλαβῶς ἐν τοῖς σώμασιν χορεύειν. Ἴνα δὲ σαφέστερον γέ-
νηται τὸ λεγόμενον, δι' αὐτοῦ τοῦ πράγματος ὁ λόγος βα-
διεῖτω. Τὸ ἀκρότατον θέρος οὐκ εὐθύς εἰς χειμῶνα ἄκρον
παραπέμπει· ἡ γὰρ ἂν ἐβλάβη τὰ σώματα καὶ τὰ σπέρματα
καὶ τὰ φυτά, τῆς ἀθρόας μεταβολῆς μὴ ἐνεγκόντων τὴν

ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

(PG 78, 1047-1324)

ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΠΛΑΝΤΟΣ

1.- ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Στόν κύκλο τοῦ ἔτους καὶ τοῦ τροχοῦ τῆς δημιουργίας.

Ἐπειδὴ τὸ σχῆμα τοῦ χρόνου εἶναι κυκλικό, ἀφοῦ ἡ ἡμέρα ἀνακυκλώνεται σὲ ἑβδομάδα, ἡ ἑβδομάδα σὲ μήνα καὶ οἱ μῆνες σὲ χρόνο, καὶ ἐπανέρχεται πάλι στὰ ἴδια σημεῖα, γι' αὐτὸ ἡ Γραφή ἄλλοτε τὸν ὀνομάζει κύκλο τοῦ χρόνου, καὶ ἄλλοτε τροχὸ τῆς δημιουργίας. Γιατὶ τὸ σχῆμα τοῦ στεφανιοῦ καὶ τοῦ τροχοῦ εἶναι τὸ ἴδιο. Οἱ τέσσερες δηλαδὴ ἐποχῆς, ἐννοῶ ἡ ἀνοιξη, τὸ θέρος, τὸ φθινόπωρο καὶ ὁ χειμῶνας, ἐνώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὰ χέρια τους καὶ περιστρέφοντας τὸν χρόνο, σχηματίζουν ἄριστον χορὸν. Γιατὶ δημιουργήθηκαν τόσο ἁρμονικὰ ἀπὸ τὸν ἀριστοτέχνη Θεό, ὥστε ἡρεμα τὸ τέλος τῆς κάθε μᾶς νὰ ἐνώνεται μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἄλλης, ὥστε σιωπηρὰ καὶ χωρὶς νὰ γίνεται αἰσθητὸ καὶ χωρὶς βλάβη νὰ χορεύει μὲ τὰ σώματα. Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ πιὸ σαφὲς αὐτὸ ποὺ λέγω, θὰ προχωρήσει ὁ λόγος μὲ αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στὴν πραγματικότητα. Τὸ ἀκρότατον σημεῖον τοῦ θεροῦ δὲν ὀδηγεῖ ἀμέσως σὲ βαρὺν χειμῶνα, γιατί ἔτσι θὰ βλάπτονταν τὰ σώματα καὶ οἱ σπορὲς καὶ τὰ φυτὰ, ἐπειδὴ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ἀντέξουν τὴν ἐπίθεση τῆς ἀπότομης μετα-

ἔφοδον, ἀλλὰ τὸ μὲν τῷ μετοπώρῳ παραχωρήσαν λήγει, τὸ δὲ κατὰ μὲν τὴν ἀρχὴν τῷ θέρει, κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν ἡμέρα καὶ κατὰ μικρὸν τῷ χειμῶνι ὁμοιωθέν, ἀβλαβῶς τῷ χειμῶνι παραπέμπει, εἶτα ὁ χειμῶν, τῷ ἔαρι παραχωρή-
 5 σας, λήγει, τὸ δὲ κατὰ μικρὸν λανθανόντως κινώμενον παραπέμπει τῷ θέρει.

Β.- ΖΩΣΙΜΩ

Εἰς τό, «Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου».

Γέλωτα ὀφλισκάνεις (ὡς τί σε καλέσας τῆς σῆς ἀναληθη-
 10 σίας καθάψομαι) εὐχόμενος, «Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου». Τῶν μὲν γὰρ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφερόντων καὶ νηστευόντων καὶ τῇ αὐταρκεῖα χρωμένων καὶ τοῦ σώματος κολαζόντων τὰ σκιριτήματα, ἐστὶν αὕτη ἡ εὐχή, ἐπικουρίαν τῇ αὐτῶν ἀσκήσει πεμφθῆναι οὐρανό-
 15 θεν παρακαλούντων, τῶν δέ, ὥσπερ σύ, κραιπάλη ἀμέτρον παινόντων τὸ σῶμα καὶ τρυφῇ ποικίλῃ καὶ παντοδαπῇ τὰ σκιριτήματα αὐτῆς διεγειρόντων καὶ τῇ εὐεξία τοὺς ἀθλητὰς ἀποκρυπτόντων, οὐκ ἔστι. Ταῦτόν γὰρ ποιεῖς, ὡς ἂν εἰ καὶ ἑταῖρα συμπλεκόμενος καὶ ἐρῶν αὐτῆς, εὐξοιο σωφρο-
 20 σύνην λαβεῖν. Τῶν γὰρ ἀνωτέρω τῶν δικτύων ἐκείνης πετομένων ἐστὶν ἡ εὐχή, οὐ τῶν ἄρκυσιν ὑποκυπτόντων ἑαυτοὺς ταῖς αὐτῆς, ἢ ὡς ἂν ἀπὸ πλοίου εἰς πέλαγος ἄπειρον σαυτόν ρίπτων, ἀντιβολοίης σωθῆναι, ἐμβρόντητε, σαυτῷ κατασκευάζων τὸν κίνδυνον, εὐχῇ σωθῆναι. Καὶ πῶς οἶόν
 25 τε; Τῶν γὰρ πάντα τὰ παρ' ἑαυτῶν πληρούντων καὶ παρακαλούντων μὴ βαπτισθῆναι τὴν οἰκείαν τέχνην ὑπὸ τοῦ χειμῶνος, ἐστὶν αὕτη ἡ δέησις, οὐ τῶν ἑαυτοὺς εἰς τὸ πέλαγος καὶ πρὸ τοῦ κλύδωνος ῥιπτούντων. Παῦσαι τοίνυν

βολῆς, ἀλλὰ τὸ θέρος τελειώνει παραχωρώντας τὴ θέση του στὸ φθινόπωρο, καὶ αὐτὸ στὴν ἀρχὴ ἔξομοιώνεται μὲ τὸ θέρος, καὶ πρὸς τὸ τέλος του ἤρεμα καὶ σιγὰ-σιγὰ ἔξομοιώνεται μὲ τὸν χειμῶνα, καὶ ἔτσι χωρὶς βλάβη ὀδηγεῖ πρὸς τὸν χειμῶνα. Ἐπειτα ὁ χειμῶνας, παραχωρώντας τὴ θέση του στὴν ἀνοιξή, τελειώνει, καὶ ἡ ἀνοιξή σιγὰ-σιγὰ ἀναμιγνυόμενη ὀδηγεῖ στὸ θέρος.

2.- ΣΤΟΝ ΖΩΣΙΜΟ

Στό· «Νέκρωσε μὲ τὸν φόβο σου τὶς σάρκες μου»¹.

Προκαλεῖς γέλοια (ὡ πῶς νὰ σὲ ὀνομάσω γιὰ νὰ θίξω τὴν ἀναλγησίᾳ σου) μὲ τὸ νὰ προσεύχεσαι καὶ νὰ λέγεις, «Νέκρωσε μὲ τὸν φόβο σου τὶς σάρκες μου»^{1α}. Γιατὶ ἡ προσευχὴ αὐτὴ εἶναι γιὰ ἐκείνους πού καταβάλλουν τὴ δική τους προσπάθεια, πού νηστεύουν, πού εἶναι αὐτάρκεις, πού τιμωροῦν τὶς σαρκικὲς ὀρμές τους, καὶ παρακαλοῦν νὰ τοὺς σταλεῖ στὴν ἀσκησὴ τους βοήθεια ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἐνῶ γι' αὐτούς, ὅπως ἐσύ, πού παχαίνουν τὸ σῶμα τους μὲ ὑπερβολικὴ κραιπάλη καὶ διεγείρουν μὲ κάθε εἶδος καὶ σὲ κάθε μορφῆς ἀπόλαυση τὰ σκιρτήματα τῆς σάρκας τους, καὶ μὲ τὴν καλὴ τῆς κατάστασιν ἀποκρύπτουν τοὺς ἀθλητὲς, δὲν εἶναι. Γιατὶ κάνεις τὸ ἴδιο, ὅπως ἂν ἦσουν μπλεγμένος μὲ μιὰ ἑταίρα καί, ὄντας ἐρωτευμένος μαζί της, προσευχόσουν νὰ σοῦ δοθεῖ σωφροσύνη. Γιατὶ ἡ προσευχὴ αὐτὴ εἶναι γιὰ ἐκείνους πού πετοῦν ψηλότερα ἀπὸ τὰ δίχτυα ἐκείνης, ὄχι γι' αὐτούς πού ὑποκύπτουν στὰ δίχτυα αὐτῆς, ἢ ὅπως ἂν, ρίχνοντας ἐσὺ τὸν ἑαυτὸ σου ἀπὸ ἓνα πλοῖο σὲ ἀπέραντο πέλαγος, ἐκλιπαρεῖς στὴ συνέχεια, ἀνόητε, νὰ σωθεῖς, ἐνῶ σὺ προκαλεῖς στὸν ἑαυτὸ σου τὸν κίνδυνο, νὰ σωθεῖς μὲ προσευχὴ. Καὶ πῶς εἶναι αὐτὸ δυνατόν; Γιατὶ ἡ παράκλησις αὐτὴ εἶναι γιὰ ἐκείνους πού ἐκπληροῦν ὅλα ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτούς καὶ παρακαλοῦν νὰ μὴ θυθισθεῖ λόγῳ τῆς κακοκαιρίας ἢ τέχνη τους, ὄχι γιὰ ἐκείνους πού ρίχνουν τὸν ἑαυτὸ τους στὸ πέλαγος πρὶν ἀκόμα ξεσπάσει ἡ φουρτούνα. Παῦσε λοιπὸν νὰ ἐπιδίδεσαι στίς

1α. Ὁπ. π.

τροφῶν. Εἰ γὰρ γαστροὺς περιέση, καὶ τῶν μετὰ γαστέρα κρατήσεις, καὶ γέλωτα οὐκ ὀφλήσεις, ὡς τάναντία ὧν διαπράττη λαβεῖν προσευχόμενος.

Γ'.- ΤΩ ΑΥΤΩ

Εἰς τὸ αὐτό.

5

Ἐπειδὴ γέγραφας, τί ἐστὶ τό, «Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου» (ἴσως γὰρ ἀγνοῶν ἦτε ὁ μὴ ἐβούλου λαβεῖν), ἄκουε. Πῆξον αὐτάς, νέκρωσον, ἀκινήτους ποιήσον πρὸς ἡδονήν, ἀντὶ ἧλων ὁ φόβος ὁ σὸς πη-
 10 γνύτω αὐτάς, καὶ νεκρούτω καὶ σταυρούτω καὶ ἀκινήτους καὶ ἀνενεργήτους πρὸς ἁμαρτίαν παρασκευάζετω. Γνοὺς οὖν τὴν ἐρμηνείαν ὁ τροφῶν, τοῦτο μὴ αἶτει, ἢ αἰτῶν μὴ τρύφα, καὶ μάλιστα, ὅτι οὐδ' ἡ τροφή οἴκαδέ σοι παρασκευάζεται, ἀλλ' ἀλλοτρίαις ἀναισχύντως ἐπισηδῶν τρα-
 15 πέζαις, ὅπερ ἐν τῶν ἀπευκταίων καὶ ἀθλίων ὠρίσατο εἶναι ὁ Σολομών. Τὴν σάρκα οὐ δεόντως ὄλως παιίνεις. Οὐ γὰρ τῆς χρείας γίνῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν κόρον ὑβρίζεις.

Δ'.- ΤΩ ΑΥΤΩ

Εἰς τὸ αὐτό.

20 Ὁ μὲν τῆς ἀρετῆς γνήσιος ἐραστής καὶ τὸ Θεῖον εἰς τὸ ἀγαγεῖν τὸ ποθούμενον εἰς πέρας δίκαιος ἂν εἶη καλεῖν, ὁ δὲ ἄσπονδος ἐχθρός, οὐδὲ ἂν καλέσας, ἐπήκοον ἔξει τὸ Θεῖον. Τί τοιγαροῦν τὴν σάρκα τὴν σαυτοῦ κραιπάλαις καὶ μέθαις καταπιαίνων καὶ πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύων, καὶ
 25 πᾶσαν καινοτομῶν ὁδὸν ἡδονῆς καὶ τὸ ἀκόλαστον καὶ κομώμενον διεγείρων τε καὶ παρακαλῶν, ἐν ταῖς εὐχαῖς λέγεις, «Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου»; Τῷ μὲν γὰρ νηστείαις καὶ χαμευνίαις καὶ παννυχίσι τὴν

ἀπολαύσεις. Γιατί, ἂν ἐξουσιάσεις τὴν κοιλιά σου, θὰ γίνεις κύριος καὶ αὐτῶν ποὺ ἔρχονται μετὰ τὴν κοιλιά, καὶ δὲν θὰ γίνεις καταγέλαστος, μὲ τὸ νὰ προσεύχεσαι νὰ λάβεις τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ κάνεις.

3.- ΣΤΟΝ ΙΔΙΟ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Ἐπειδὴ ρώτησες τί σημαίνει τό, «Καθήλωσε μὲ τὸν φόβο σου τὶς σάρκες μου»² (γιατί ἴσως ἀπὸ ἄγνοια ζητοῦσες νὰ λάβεις αὐτὸ ποὺ δὲν ἤθελες), ἄκου. Κάρφωσέ τις, νέκρωσέ τις, κάνε τις ἀσυγκίνητες πρὸς τὴν ἡδονή, ἀντὶ γιὰ καρφιά ἃς τις καθηλώνει ὁ φόβος ὁ δικός σου, καὶ ἃς τις νεκρώνει καὶ ἃς τις σταυρώνει καὶ ἃς τις κάνει ἀσυγκίνητες καὶ ἀνενέργητες πρὸς τὴν ἁμαρτία. Ἄφου λοιπὸν ἔμαθες τὴν ἐξήγηση, νὰ μὴ τὸ ζητᾶς αὐτὸ σὺ ποὺ ἐπιδίδεσαι σὶς ἀπολαύσεις, ἢ, ἐφόσον τὸ ζητᾶς, νὰ μὴ ἐπιδίδεσαι σὶς ἀπολαύσεις, καὶ μάλιστα τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ ἀπόλαυση δὲν ἐτοιμάζεται γιὰ σένα στὸ σπίτι σου, ἀλλὰ πέφτει μὲ τὰ μούτρα μὲ τρόπο ἀδιάντροπο στὰ ξένα τραπέζια, πράγμα ποὺ ὁ Σολομὼν χαρακτήρισε, ὅτι εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀπευκταῖα καὶ ἄθλια. Παχαίνεις γενικὰ τὴ σάρκα σου ὄχι ὅπως πρέπει. Γιατί δὲν τὸ κάνεις ἀπὸ ἀνάγκη, ἀλλ' ἐκδιάζεις καὶ τὸν χορτασμό.

4.- ΣΤΟΝ ΙΔΙΟ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Ὁ γνήσιος ἐραστὴς τῆς ἀρετῆς πρέπει νὰ ἐπικαλεῖται καὶ τὸν Θεὸ γιὰ νὰ φέρει εἰς πέρας αὐτὸ ποὺ ποθεῖ, ἐνῶ ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς τῆς, οὔτε καὶ ἂν τὸν ἐπικαλεσθεῖ, θὰ εἰσακουσθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατί λοιπὸν, ἐνῶ καταπαχαίνεις τὴ σάρκα σου μὲ κραιπάλας καὶ μέθες, καὶ προσθέτεις φωτιὰ στὴ φωτιᾶ, καὶ ἐφευρίσκεις κάθε νέο τρόπο ἡδονῆς, καὶ διεγείρεις αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀκόλαστο καὶ κοιμᾶται καὶ τὸ ὑποδαυλίζεις, σὶς προσευχῆς σου λές, «Νέκρωσε μὲ τὸν φόβο σου τὶς σάρκες μου»; Γιατί ἡ προσευχὴ

2. Ψαλμ. 118, 120.

οἰκείαν κατατήκοντι σάρκα καὶ εὐήνιον αὐτὴν τῷ πνεύματι κατασκευάζοντι προπεπωδεσάτη αὕτη ἢ εὐχή, τῷ δέ, ὡσπερ σύ, σκιριτᾶν παρασκευάζοντι τὴν σάρκα καὶ τὰς ἀσώτους συνεστιάσεις καὶ τὰς κραιπάλας διώκοντι, ἐξ
 5 ὧν ἡδοῖναι βρύουσιν, οὐ μόνον ἀπρεπῆς αὕτη ἢ εὐχή, ἀλλὰ καὶ εἰρωνείας, μᾶλλον δὲ κινδύνου, μεστή. Ὅταν γὰρ τὸν ἀκήρατον νοῦν ταῦτα αἰτῆ, ἃ ποιεῖν οὐ θέλει, οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν παρακρούεσθαι θέλει τὸν Κριτὴν.

10

Ε.- ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Τί ἐστὶ τὸ γεγραμμένον ἐν τοῖς ᾠσμασι, «Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίσσαι».

Γέγραφας, τί ἐστὶν «Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίδες», καὶ τὰ ἐξῆς ᾠκουε τοίνυν. Ἐχέτω μὲν ἢ ἄμωμος καὶ παρθένος
 15 Ἐκκλησία, ἢ ὀρθὴν περὶ τὸ Θεῖον τὴν πίστιν ἔχουσα, τὰ πρωτεῖα, καὶ αὐτὴ καλεῖσθω περιστερὰ τελεία, ὅλων τῶν ταγμάτων ὑπερβαίνουσα τὴν ἀξίαν. Εἰ δὲ καὶ εἰς πράξεις αὐτὸ ἐκλαβεῖν χρή, λελέχθω καὶ τάδε. Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίδες αἰ τῆς βασιλείας ἕνεκεν εἰσπράττουσαι ψυχαί,
 20 καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαί, αἰ φόβῳ τῆς κολάσεως ἀπεχομένηναι τοῦ κακοῦ, καὶ νεάνιδες, ὧν οὐκ ἔστι ἀριθμὸς, αἰ διὰ τινὰς προφάσεις κοσμικὰς σωφρονοῦσαι καὶ τὸ δίκαιον διώκουσαι, αἰ οὐδὲ πόθῳ τῆς βασιλείας οὐδὲ φόβῳ τῆς κρίσεως τὸ δέον πράττουσιν, ἀλλ' ἵνα πλούτου ἢ δόξης ἢ
 25 τιμῆς τινος μὴ στέρηθῶσι. Μία ἐστὶ περιστερὰ τελεία, ἢ τὸ καλὸν δι' αὐτὸ τὸ καλὸν πράττουσα, τῶν ἄκρων ἁγίων σύνοδος, ἢ οὔτε διὰ μισθὸν οὔτε διὰ τιμωρίαν οὔτε διὰ πρόφασιν τινὰ διωτικὴν, ἀλλὰ διὰ τὸ τῷ Θεῷ φίλον πράττουσα τὸ δέον. Δῆλον δ' ὅτι τὸν Θεὸν ἔχουσα, καὶ πάντα

αὐτὴ ταιριάζει κατ' ἐξοχὴν σὲ ἐκεῖνον πού με νηστεῖες καὶ κατακλίσεις καταγῆς καὶ με ἀγρυπνίες λειώνει κυριολεκτικὰ τὴ σάρκα του καὶ τὴν καθιστᾷ ὑπάκουη στὸ πνεῦμα, ἐνῶ σ' αὐτὸν πού, σὰν ἐσένα, κάνει τὴ σάρκα του νὰ σκιρτᾷ καὶ νὰ ἐπιδιώκει τὶς ἄσωτες συνεστιάσεις καὶ τὶς κραιπάλες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες φυτρῶνουν οἱ ἡδονές, ὄχι μόνο δὲν ταιριάζει αὐτὴ ἢ προσευχή, ἀλλὰ καὶ εἶναι γεμάτη εἰρωνεία μᾶλλον καὶ κίνδυνο. Γιατί, ὅταν ὁ ὀλοκάθαρος νοῦς ζητᾷ αὐτὰ πού δὲν θέλει νὰ κάνει, τότε ὄχι μόνο τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ θέλει ἀκόμα καὶ τὸν ἴδιο τὸν Κριτὴ νὰ ἐξαπατήσει.

5.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Τί σημαίνει αὐτὸ πού εἶναι γραμμένο στὰ ᾠσματα:
«Ὑπάρχουν ἐξήντα βασίλισσες»³.

Μοῦ ἔγραψες τί σημαίνει τό, «Ὑπάρχουν ἐξήντα βασίλισσες», καὶ τὰ παρακάτω. Ἄκουσε λοιπόν· Τὰ πρωτεῖα ἃς τὰ ἔχει ἡ ἄμεμπτη καὶ παρθένος Ἐκκλησία, αὐτὴ πού ἔχει σωστὴ τὴν πίστη γιὰ τὸν Θεό, καὶ αὐτὴ ἃς ὀνομάζεται περιστερὰ τέλεια, ἡ ὁποία ξεπερνάει τὴν ἀξία ὅλων τῶν τάξεων. Ἐὰν ὅμως πρέπει αὐτὸ νὰ τὸ ἐκλάβουμε καὶ γιὰ τὶς πράξεις, πρέπει νὰ ποῦμε καὶ τὰ ἐξῆς Ὑπάρχουν ἐξήντα βασίλισσες, πού εἶναι οἱ ψυχές πού κάνουν τὴ συνάθροιση γιὰ τὴ βασιλεία, καὶ ὀγδόντα παλλακίδες, οἱ ὁποῖες ἀπὸ φόβο τῆς κόλασης ἀπέχουν ἀπὸ τὸ κακό, καὶ ἀναρίθμητες ἐπίσης νεαρές κόρες, οἱ ὁποῖες ζοῦν με σωφροσύνη ἐξαιτίας κάποιων κοσμικῶν δικαιολογιῶν, καὶ ἐπιδιώκουν τὸ δίκαιο, οἱ ὁποῖες κάνουν αὐτὸ πού πρέπει ὄχι ἀπὸ πόθο τῆς βασιλείας, οὔτε ἀπὸ φόβο τῆς κρίσεως, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ στερηθοῦν πλοῦτο ἢ δόξα ἢ κάποια τιμὴ. Μία εἶναι ἡ τέλεια περιστερὰ, ἐκείνη πού κάνει τὸ καλὸ γιὰ τὸ καλὸ, τὸ σύνολο τῶν μεγάλων ἀγίων, ἡ ὁποία κάνει τὸ καλὸ ὄχι γιὰ ἀνταμοιβή, οὔτε ἀπὸ φόβο τιμωρίας, οὔτε γιὰ κάποια δικαιολογία βιωτική, ἀλλὰ κάνει αὐτὸ πού πρέπει ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό. Καὶ εἶναι

3. ᾠσμα ᾠσμάτων 6, 7.

τὰ αὐτοῦ ἔχει. Κάκειναι μὲν ἀκοῦσαι δυνήσονται, Χάρις τῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ γενένη, τῇ παρασκευασάσῃ ἡμᾶς ἀριστεῦσαι, αὕτη δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἀκούσεται, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντων μακαρισθήσεται.

5

Ζ'— ΕΠΙΜΑΧΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ

Εἰς τό, «Εἴ τις δοκεῖ σοφός εἶναι, γενέσθω μωρός».

Γέγραφας, τί ἐστὶ τῷ Παύλῳ εἰρημένον, «Εἴ τις δοκεῖ ἐν αἰῶνι τούτῳ σοφός εἶναι, γενέσθω μωρός, ἵνα γένηται σοφός». Ἄκουε τοίνυν συντόμως. Ἡ οἴησις προκοπῆς 10 ἐστὶν ἐγκοπὴ, ὥστε κενῶσαι χρῆ τὸν ὄγκον καὶ τὴν φλεγμονὴν (τοιοῦτον γὰρ ἡ ἑλληνικὴ σοφία, οὐδὲν ἔχουσα στερέμνιον οὐδὲ σταθερόν), καὶ οὕτως ἐμπλησθῆναι τῆς θείας παιδεύσεως. Εἰ γὰρ μὴ τὸ φύσημα κενωθείη, ἢ στερορὰ διαφθαρήσεται τροφή. Εἰ δὲ βούλει, καὶ διὰ παραδεί- 15 γματος χωρήσει ὁ λόγος. Ὅνπερ γὰρ τρόπον ἐπὶ τοῦ σώματος, ἐὰν πνεῦμα κενὸν ἐν τῇ γαστρὶ οἰκήσῃ, λυμαίνεται τὴν πέψιν, οὕτω καὶ ἀπόνοια, ἐὰν ἀποκλείσῃ τῷ λόγῳ τὴν εἴσοδον, λυμαίνεται τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς. Μεγίστη δὲ ὑπόθεσις ὑγείας ταπεινοφροσύνη, ἣν καὶ ἡ φύσις ἡμῶν, 20 ὅθεν γέγονε, βοῶσα διδάσκει, κόνις καὶ τέφρα τυγχάνουσα, καὶ τὸ φρύαγμα τῶν ἀλαζονείαν νοσοῦντων δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων καταστέλλουσα.

Ζ'— ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Εἰς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου·

25

«Εὐχόμεθα δὲ τῷ Θεῷ, μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς μηδὲν κακόν».

Γέγραφας, τί ἐστὶν ὃ ἔφη ὁ Παῦλος, «Εὐχόμεθα δὲ τῷ Θεῷ, μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς μηδὲν κακόν, οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι

4. Κορ. 3, 18.

5. Β' Κορ. 13, 7.

φανερό ὅτι, ἔχοντας τὸν Θεό, ἔχει καὶ ὅλα ὅσα εἶναι δικά του. Καὶ ἐκεῖνες βέβαια θὰ μπορέσουν νὰ ἀκούσουν, Χάρη στὴ βασιλεία καὶ στὴ γέεννα τῆς φωτιᾶς ποὺ μᾶς ἔκανε νὰ ἀριστεύσουμε, ἐνῶ αὐτὴ δὲν θὰ ἀκούσει τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ καὶ θὰ μακαρίζεται ἀπὸ ὅλους.

6.- ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΕΠΙΜΑΧΟ

Στὴ ρήση· «Ὅποιος νομίζει ὅτι εἶναι σοφός, ἅς γίνει μωρός»⁴.

Μοῦ ἔχεις γράψει, τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ ἔχει πεῖ ὁ Παῦλος «Ὅποιος νομίζει ὅτι εἶναι σοφός, νὰ γίνει μωρός, γιὰ νὰ γίνει σοφός». Ἀκουσε λοιπὸν μὲ συντομία. Ἡ ἔπαρση εἶναι ἐμπόδιο τῆς προκοπῆς. Ὡστε λοιπὸν πρέπει νὰ βγάλουμε πρῶτα τὸ φούσκωμα τῆς ἔπαρσης καὶ τὴ φλόγωση (γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ ἑλληνικὴ σοφία, ἀφοῦ δὲν ἔχει τίποτε τὸ στερεὸ οὔτε σταθερὸ) καὶ ἔτσι νὰ γεμίσουμε ἀπὸ τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ἂν δὲν ἀδειᾶσει ἀπὸ μέσα μας ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ στερεὰ τροφή θὰ καταστραφεί. Ἄν ὅμως θέλεις, μπορεῖ ὁ λόγος νὰ προχωρήσει καὶ σὲ παρὰδειγμα. Ὅπως δηλαδὴ ἐὰν μὲ κάποιον τρόπο εἰσχωρήσει ἓνα πνεῦμα ἀδειο μέσα στὴν κοιλιά, καταστρέφει τὴ χώνευση, ἔτσι καὶ ἡ ἀνοησία, ἐὰν κλείσει τὴν εἴσοδο στὸν λόγο, καταστρέφει τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς. Μέγιστη βέβαια προϋπόθεση τῆς ὑγείας εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη, τὴν ὁποία καὶ ἡ φύση μας, ἀπὸ τότε ποὺ δημιουργήθηκε, διδάσκει φωνάζοντας, ὅτι εἶναι σκόνη καὶ στάχτη, κατευνάζοντας τὴν ἔπαρση ἐκείνων ποὺ πάσχουν ἀπὸ ἀλαζονεία μέσω τῶν ἰδίων τῶν πραγμάτων.

7.- ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Σ' αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο·
«Προσευχόμαστε στὸν Θεό, νὰ μὴ κάνετε κανένα κακό»⁵.

Μοῦ ἔχεις γράψει, Τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Παῦλος· «Προσευχόμαστε στὸν Θεό, νὰ μὴ κάνετε κανένα κακό, ὄχι γιὰ

φανῶμεν, ἀλλ' ὑμεῖς τὸ καλὸν ποιῆτε, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκιμοι ὦμεν». Ἐκουε τοίνυν συντόμως. Ἐπειδὴ ἡ λόγῳ τι-
κτομένη κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων τιμωρία, οἷον ἡ κατὰ
τὸν Ἀνανίαν καὶ Σαπφείραν, καὶ ἡ κατὰ τοῦ τυφλωθέντος
5 μάγου, τοὺς μὲν ἁμαρτάνοντας ἐταπείνου, τοὺς δὲ κολᾶ-
ζοντας λαμπροὺς καὶ ἐπισήμους καὶ φοβεροὺς ἀπέφαινε,
διὰ τοῦτό φησιν, ὅτι Οὐ ἐβουλόμεθα ἐκ τῆς ὑμετέρας κα-
κίας λαμπροὶ φαίνεσθαι, ἀλλ' ἠδέως ἄσημοι διὰ τοῦτ' ἂν
εἶημεν, ἵνα ὑμεῖς εὐδόκιμοι εἶητε. Οἱ γὰρ βουλόμενοι τῆς
10 οἰκείας ἀρετῆς τὴν ἐπιφάνειαν ἐκ τῆς τῶν κολαζομένων
συμφορᾶς τίκτεσθαι, οὗ μοι δοκοῦσι πατέρες εἶναι ἢ διδά-
σκαλοι, ἀλλὰ λυμεῶνες καὶ ἐχθροὶ καὶ τύραννοι.

Η.- ΗΣΑΪΑ

Περὶ τοῦ Κάιν καὶ τοῦ Λάμεχ

15 Διὰ τί, ἔφη, ὁ Κάιν καὶ ὁ Λάμεχ, φόνον δράσαντες,
οὐχ ὁμοίως ἐκολάσθησαν. Ὁ μὲν γὰρ δίκας ἔδωκεν, ὁ δὲ
συνεγνώσθη. Ἐπειδὴ ὁ μὲν καὶ ἐλεγχόμενος ἠρνήσατο, ὁ
δὲ μὴ ἐλεγχόμενος ἐξωμολογήσατο. Εἰ γὰρ καὶ τὰ τῆς ἁ-
μαρτίας ἴσα, ἀλλὰ τὰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἴσα. Θεῖος
20 γὰρ ἐστὶ χρησμός, παρακελευόμενος. «Λέγε σὺ τὰς ἁμαρ-
τίας σου πρῶτον, ἵνα δικαιωθῆς. Οὐκοῦν μάλιστα μὲν
σπουδάζωμεν μὴ πλημμελεῖν, εἰ δὲ καὶ πλημμελήσωμεν,
μὴ διὰ τῆς ἀρνήσεως χαλεπωτέραν ἑαυτοῖς τὴν δίκην
παρασκευάσωμεν.

25

Θ.- ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Διὰ τί ἐν τῇ καμίνῳ οἱ παῖδες κοινῇ πᾶσι πα-
ρεκελεύσαντο εὐλογεῖν τὸν Θεόν,
ιδίως δὲ τῷ Δανιήλ.

Διὰ τί, ἔφη, οἱ παῖδες οἱ τρεῖς μετὰ τὸ πᾶσιν ἀνθρώ-

30

να φανούμε ἐμεῖς ἄξιοι, ἀλλὰ νὰ κάνετε ἐσεῖς τὸ καλό, καὶ ἐμεῖς νὰ εἴμαστε σὰν ἀποτυχημένοι»^{5α}. Ἦκουσε λοιπὸν μὲ συντομία. Ἐπειδὴ ἡ τιμωρία ποὺ προκαλεῖται μὲ τὸν λόγο ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἁμαρτάνουν, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Ἀνανία καὶ τῆς Σαπφείρας, καὶ τοῦ μάγου ποὺ τυφλώθηκε, ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάναν τοὺς ταπεινῶνε, ἐνῶ ἐκείνους ποὺ τιμωροῦσαν τοὺς παρούσιαζε σπουδαίους καὶ ἐπιφανεῖς καὶ φοβερούς, γι' αὐτὸ λέγει, Δὲν θέλουμε νὰ γίνεστε διάσημοι ἀπὸ τὴν κακία σας, ἀλλ' εὐχαρίστως θὰ μπορούσαμε ἕξαιτίας αὐτοῦ ἐμεῖς νὰ γίνουμε ἀσήμαντοι, γιὰ νὰ γίνετε σεῖς προκομμένοι. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ θέλουν ἡ προβολὴ τῆς δικῆς τους ἀρετῆς νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴ συμφορὰ ἐκείνων ποὺ τιμωροῦνται, δὲν μοῦ φαίνονται νὰ εἶναι πατέρες ἢ δάσκαλοι, ἀλλὰ καταστροφεῖς καὶ ἐχθροὶ καὶ τύραννοι.

8.- ΣΤΟΝ ΗΣΑΪΑ

Γιὰ τὸν Κάϊν καὶ τὸν Λάμεχ⁶.

Ρώτησες, γιατί ὁ Κάϊν καὶ ὁ Λάμεχ, ποὺ διέπραξαν φόνο, δὲν τιμωρήθηκαν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Γιατὶ ὁ ἓνας τιμωρήθηκε, ἐνῶ ὁ ἄλλος συγχωρήθηκε. Ἐπειδὴ ὁ πρῶτος καὶ ὅταν ἐλέγχθηκε τὸ ἀρνήθηκε, ἐνῶ ὁ ἄλλος, ἂν καὶ δὲν ἐλέγχθηκε, ὁμολόγησε. Ἦν καὶ βέβαια οἱ ἁμαρτίες τους εἶναι ἴδιες, ὅμως ἢ μετὰ τὴν ἁμαρτία στάση τους δὲν εἶναι ἴδια. Γιατὶ ὑπάρχει θεία ἐντολὴ, ἡ ὁποία προστάζει· «Νὰ ὁμολογεῖς σὺ πρῶτος τὶς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»⁷. Ἐπομένως, ἄς φροντίζουμε κατὰ κύριο λόγο νὰ μὴ ἁμαρτάνουμε, ἐὰν ὅμως ἁμαρτήσουμε, νὰ μὴ κάνουμε φοβερότερη τὴν τιμωρία γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας μὲ τὴν ἀρνησὴ μας.

9.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΟ

Γιατὶ μέσα στὸ καμίνι οἱ τρεῖς παῖδες παροτρύνθηκαν νὰ δοξολογήσουν τὸν Θεὸ ἀπὸ κοινοῦ, ἐνῶ ὁ Δανιὴλ ἰδιατέρως⁸.

Ρώτησες, γιατί οἱ μὲν τρεῖς παῖδες διατάχθηκαν νὰ δοξολο-

7. Ἦσ. 43, 26.

8. Δαν. 3, 26 ἔ.

ποις κοινή παρακελεύσασθαι, εὐλογεῖν τὸν Θεὸν ἰδίᾳ τῷ Δανιὴλ παρεκελεύσαντο. Φημὶ τοίνυν, ὅτι ἐπειδὴ οἱ μὲν κοινῆς προνοίας, οἱ δὲ καὶ ἰδικῆς καὶ ἔξαιρέτου προστασίας ἀπήλαυσαν. Καὶ οἱ μὲν τὸ ἔμφυτον εἶχον, οἱ δὲ καὶ 5 τὸν γραπτὸν ἐδέξαντο νόμον.

Γ.- ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Περὶ τοῦ ῥητοῦ τῆς Ἐπιστολῆς Ἰακώβου,

« Ἡ γλῶσσα πῦρ ... ».

Διττήν μοι δοκεῖ, τὴν μὲν πιθανωτέραν, τὴν δὲ πικρο-
10 τέραν ἐρμηνείαν ἔχειν τὸ παρὰ σοῦ ζητηθέν, « Ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας ». Μάλιστα μὲν ἐπειδὴ εὐστροφος οὖσα καὶ ῥάστη εὐχερῶς πολλὰ λαλοῦσα κακά. Καὶ γὰρ καὶ κατηγορεῖ καὶ κακηγορεῖ καὶ ἐπισηκεῖ καὶ ψεύδεται καὶ ψευδομαρτυρεῖ, καὶ πολλοὺς ἀδίκως εἰς πῦρ ἐμ-
15 θάλλει, καὶ εἰς ξίφος καὶ εἰς πέλαγος ὠθεῖ. Κόσμον δὲ οἶδε καλεῖν ἢ Γραφή τὸ πλῆθος. « Ὁ κόσμος », γὰρ φησιν, « αὐτὸν οὐκ ἔγνω », τοῦτ' ἔστι τὸ πλῆθος. Ἡ γλῶσσα οὖν, φησίν, ἢ πῦρ ἐστὶ, πλῆθος ἀδίκως κατακαίουσα, ἢ πλῆθους πυρὸς ἀδίκου δοχεῖον. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τῇ κακίᾳ συμ-
20 πράττοντες καὶ τὴν ἀδικίαν σεμνύνοντες, δεινότατοι ὄντες ῥητορεύειν ἐπὶ πράξεσι πονηραῖς καὶ παρανόμοις, λόγων εὐπρέπειαν ἔχόντων οὐκ ἀποροῦντες, λανθάνουσι καθ' ἑαυτῶν τὴν ψῆφον τιθέμενοι, καὶ δεῖγμα τῆς ἑαυτῶν προαιρέσεως τῆς ἐπὶ τὰ φαῦλα ῥεπούσης διὰ τῶν λόγων τού-
25 των ἐκφέρουσιν, ἴσως στηλιτεύων αὐτοὺς τοῦτ' ἔφη. « Ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας », ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ὅτι ὁ τῆς εὐγλωττίας πυρσός, ὅταν τοὺς μεγάλα πταίοντας κοσμηῇ, ἐγκαλλώπισμα δοκεῖ τῆς ἀληθείας. Χρὴ τοιγαροῦν τῇ δεινότητι κεχρηῆσθαι οὐ πρὸς τὸ τὴν κακίαν κοσμεῖν, ἀλλὰ
30 πρὸς τὸ τὴν ἀρετὴν σεμνύνειν, τὴν καὶ χωρὶς λόγων ὑπέρολαμπρον.

γήσουν τὸν Θεὸ ἀπὸ κοινοῦ μαζί με ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὁ Δανιὴλ χωριστά. Λέγω λοιπὸν, ὅτι αὐτὸ ἔγινε, ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι ἀπολάμβαναν κοινὴ φροντίδα, ἐνῶ αὐτοὶ ἀπολάμβαναν ἰδιαίτερη καὶ ἐξαιρετικὴ προστασία. Καὶ οἱ πρῶτοι βέβαια εἶχαν τὸν ἔμφυτο νόμο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι εἶχαν δεχθεῖ καὶ τὸν γραπτό.

10.- ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Γιὰ τὸ ρητὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰακώβου·

«Ἡ γλώσσα εἶναι φωτιά...»⁹.

Νομίζω πὼς αὐτὸ πού ζήτησες ἔχει διπλῆ ἐρμηνεία, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἢ μία εἶναι πιὸ πειστικὴ, ἐνῶ ἢ ἄλλη πιὸ δυσάρεστη· «Ἡ γλώσσα εἶναι φωτιά, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας». Κατὰ κύριο λόγο βέβαια ἐπειδὴ εἶναι εὐστροφὴ καὶ πολὺ εὐκόλῃ στὸ νὰ λέγει πολλὰ κακά. Γιατὶ καὶ κατηγορεῖ καὶ κακολογεῖ καὶ ἐπιορκεῖ καὶ ψευδομαρτυρεῖ, καὶ ρίχνει πολλοὺς ἄδικα στὴ φωτιά, καὶ τοὺς ὠθεῖ στὸ ξίφος καὶ στὸ πέλαγος. Κόσμο βέβαια ἢ ἁγία Γραφή συνηθίζει νὰ ὀνομάζει τὸ πλῆθος· γιατί λέγει· «Ὁ κόσμος δὲν τὸν ἀναγνώρισε»¹⁰, δηλαδή τὸ πλῆθος. Ἡ γλώσσα λοιπὸν, λέγει, ἢ εἶναι φωτιά πού κατακαίει ἄδικα πλῆθος, ἢ εἶναι δοχεῖο πλήθους ἀδικῆς φωτιᾶς. Ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ συνεργαζόμενοι μετὰ τὴν κακία καὶ ἐπαινώντας τὴν ἀδικία, εἶναι φοβεροὶ στὸ νὰ ρητορεύουν γιὰ πράξεις πονηρὲς καὶ παράνομες, γιατί δὲν ὑστεροῦν ἀπὸ ἐκείνους πού εἶναι κομψοὶ στοὺς λόγους, δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅτι στρέφουν τὴν ἀπόφαση ἐναντίον τους, καὶ παρουσιάζουν δεῖγμα τῆς προτίμησής τους πού κλίνει πρὸς τὰ αἰσχρά, ἴσως στηλιτεύοντας αὐτοὺς τὸ εἶπε αὐτό· «Ἡ γλώσσα εἶναι φωτιά, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας»· σὰν νὰ ἔλεγε δηλαδή, ὅτι ὁ πυρσὸς τῆς εὐγλωττίας, ὅταν στολίζει ἐκείνους πού διαπράττουν μεγάλα πταίσματα, φαίνεται ὅτι εἶναι κόσμημα τῆς ἀλήθειας. Πρέπει λοιπὸν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴ δεινότητα τοῦ λόγου, ὄχι γιὰ νὰ στολίζουν τὴν κακία, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐπαινοῦν τὴν ἀρετὴ, ἢ ὁποῖα καὶ χωρὶς λόγια εἶναι ὑπέρολαμπρη.

10. Ἰω. 1, 10.

ΙΑ'— ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

Εἰς τό, «Ἐάν πεινᾶ ὁ ἐχθρός σου,
ψώμιζε αὐτόν...».

Ἄγνοεῖς, ὡς ἔοικεν, ὅτι ἡ νέα φιλοσοφία τῆς ὡς νηπί-
5 οῖς διαγορευθείσης τῆς παλαιᾶς παραινέσεώς ἐστὶν ὑψη-
λοτέρα. Τὸ γὰρ θαυμασθὲν παρὰ σοῦ, «Ἐάν πεινᾶ ὁ ἐ-
χθρός σου, ψώμιζε αὐτόν, ἐάν διψᾶ, πότιζε αὐτόν», οὐ
λίαν μέγα καὶ νεανικόν, ἀλλ' εὐχῆς ἔργον ἐστί. Τὸ γὰρ εἰς
τοσαύτην ἐμπεσεῖν ἐκείνον ἀνάγκη, ὡς τῶν ἀναγκαίων
10 δεηθῆναι καὶ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐλεηθῆναι, πάσης συμ-
φορᾶς ἔγωγε εἶναι ὀρίζομαι βαρύτερον καὶ πάσης τιμω-
ρίας χαλεπώτερον. Οὕτω γοῦν οἱ πολλοὶ τοῦθ' ὄρκον μέγι-
στον νενομίκασι, λέγοντες· Μὴ λάβω παρὰ ἐχθρῶν μου
ἔρανον. Εἰ τοίνυν τοῖς μὲν ποιοῦσι κατ' εὐχήν, τοῖς δὲ πά-
15 σχουσι κατὰ τιμωρίαν γίνεται, τί θαυμάζεις, καὶ μάλιστα
ὅταν μηδὲ ἀπλή ἢ εὐεργεσία, ἀλλὰ τιμωρίας μείζονος ποι-
ητική; «Τοῦτο γὰρ ποιῶν», φησὶν, «ἄνθρακας πυρός σω-
ρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ». Εἰ τοίνυν αὐτὸ καθ' ἑαν-
τὸ τὸ πράγμα ἐν τιμωρίας γίνεται μέρος, καὶ ἡ αἰτία δι' ἣν
20 γίνεται, διὰ κόλασιν ἄλλην γίνεται. Τοῖς γὰρ λέγουσι, ὅτι
“Θερμανεῖς αὐτοῦ τὸ ἡγεμονικὸν καὶ ἀνανῆψαι ποιήσεις”,
οὐ πάνυ προσεκτέον. Ἡ γὰρ ἂν οὐ τὴν ἀνάγκη τοῦ λιμοῦ
προσέθηκεν, ἀλλ' ἐν παντὶ καιρῷ καλῶς χρῆσθαι προσέτα-
ξεν. Οὐ θαυμάζω ἔγωγε τοὺς τοῦτο ποιοῦντας, ἀλλὰ τοὺς
25 ἐν εὐημερία ὀρῶντας τοὺς ἐχθρούς, μὴ μόνον τοὺς δυσχε-
ραίνοντας, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦντας καὶ εὐχομένους ὑπὲρ αὐ-
τῶν, ὥσπερ ἡ νέα φιλοσοφία προστάττουσά φησιν· «Ἀγα-
πάτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας
ὑμᾶς, προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διω-
30 κόντων». Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀνάγκη ἐπικλᾶν οἶδεν, ἐνταῦθα δὲ

11. Παροιμ. 25, 21. Ρωμ. 12, 20.

11α. Ὅπ. π.

11.- ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΘΕΟΔΩΡΟ

Στή ρήση· «Ἐάν πεινᾶ ὁ ἐχθρός σου,
δίνε του νὰ φάει»¹¹.

Ἄγνοεῖς, ὅπως φαίνεται, ὅτι ἡ νέα διδασκαλία εἶναι ἀνώτε-
ρη ἀπὸ τὴν παλιὰ προτροπὴ πού εἶχε ὑπαγορευθεῖ σὰν σέ νή-
πια. Γιατὶ αὐτὸ πού θαυμάζεται ἀπὸ σένα, «ἂν πεινᾶ ὁ ἐχθρός
σου δίνε του νὰ φάει, καὶ ἂν διψᾷ, δίνε του νὰ πιεῖ», δὲν εἶναι
πολὺ μεγάλο καὶ μεγαλόψυχο, ἀλλ' εἶναι ἔργο εὐχῆς. Γιατὶ τὸ νὰ
πέσει ἐκεῖνος σὲ τόσο μεγάλη ἀνάγκη, ὥστε νὰ χρειάζεται νὰ
ἐλεηθεῖ καὶ ἀπὸ τὸν ἐχθρό του, ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω πὼς
εἶναι βαρύτερο καὶ φοβερώτερο ἀπὸ κάθε συμφορὰ καὶ τιμω-
ρία. Ἔτσι λοιπὸν οἱ περισσότεροι αὐτὸ τὸ θεώρησαν ὡς τὸν πιὸ
μεγάλον ὄρκον, λέγοντας· Εἶθε νὰ μὴ λάβω ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου
βοήθεια. Ἐφόσον λοιπὸν σ' αὐτοὺς πού τὸ κάνουν γίνεται σὰν
εὐχή, ἐνῶ σ' ἐκείνους πού τὸ δέχονται γίνεται σὰν τιμωρία, γιατί
τὸ θαυμάζεις, καὶ μάλιστα ὅταν ἡ εὐεργεσία δὲν εἶναι ἀπλή,
ἀλλὰ προκαλεῖ μεγαλύτερη τιμωρία. Γιατὶ λέγει, «κάνοντας
αὐτό, θὰ συσσωρεύσει ἀναμμένα κάρβουνα στὸ κεφάλι του»^{11α}.
Ἐάν λοιπὸν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ πράγμα γίνεται ὑπὸ μορφήν
τιμωρίας, καὶ ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία γίνεται, γίνεται αἰτία ἄλλης
τιμωρίας. Γιατὶ αὐτοὺς πού λένε, «Θὰ θερμάνεις τὸ ἡγεμονικόν
του καὶ θὰ τὸν κάνεις νὰ ἀνανήψει», δὲν πρέπει νὰ τοὺς προσέ-
χεις πολὺ, γιατί ἄλλιῶς δὲν θὰ πρόσθετε τὴν ἀνάγκη τῆς πείνας,
ἀλλὰ θὰ πρόσταζε νὰ χρησιμοποιεῖται σὲ κάθε εὐκαιρία καλῶς.
Ἐγὼ βέβαια δὲν θαυμάζω αὐτοὺς πού κάνουν αὐτό, ἀλλὰ ἐκεί-
νους πού βλέπουν τοὺς ἐχθροὺς νὰ εὐημεροῦν, καὶ ὄχι μόνο
αὐτοὺς πού ὑποφέρουν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦν καὶ προσεύχονται γι'
αὐτούς, ὅπως προστάζει ἡ νέα διδασκαλία, λέγοντας· «Νὰ
ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς σας, νὰ εὐεργετεῖτε αὐτοὺς πού σᾶς
μισοῦν, καὶ νὰ προσεύχεσθε γι' αὐτοὺς πού σᾶς κακομεταχειρί-
ζονται καὶ σᾶς διώκουν»¹². Γιατὶ ἐκεῖ ἡ ἀνάγκη γνωρίζει νὰ μᾶς
κάνει νὰ λυγίζουμε, ἐνῶ ἐδῶ ἡ δοκιμασία εἶναι καθαρὰ διανοη-

12. Ματθ. 5, 44.

γυμνή ἐστι τῆς διανοίας ἢ βάσανος. Εἰ δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος τῇ παλαιᾷ ἐχρήσατο παραινέσει, ἀλλὰ πᾶσι δηλόν ἐστιν, ὅτι πρὸς ἀτελεστέρους ὁ λόγος ἦν αὐτῶ.

ΙΒ'.— ΘΕΟΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

5 Διὰ τί ὁ Παῦλος εἰπών, «Θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν;», μετ' ὀλίγον φησὶν· «Ἀπόδοτε τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον».

Ἀντεπισταλῆναι μὲν σοι οὐκ ἐχρῆν, παρακαλέσαντι ἄνευ προκατασκευῆς καὶ ἀποδείξεως τὸ ἀποστολικὸν με-
10 ταφρασθῆναι χωρίον, ὃ καὶ μετὰ προκατασκευῆς καὶ μακρᾶς περιόδου μόλις σαφηνίζεται. Ἐπειδὴ δ' ὑπὸ τῆς ἀγάπης τυραννούμενος ἐξεβιάσθην, φημί (σὸν δ' ἂν εἶη κρι-
ναι, εἰ δύναμαι συντόμως θηρεῦσαι φεῦγον τὸ τοῦ ἀποστο-
λου βούλημα) ὅτι ὁ φησι τοῦτό ἐστιν. Εἰ δούλος ὢν ἐκλή-
15 θης εἰς τὴν πίστιν, μὴ ἄλγε μηδὲ δυσχέραινε, ὡς ταύτη παραβλαπτόμενος. Ὅτι γὰρ οὐδέν ἐστι τοῦτο δεινόν, συμβουλεύσω σοι ὅτι, εἰ καὶ δύνασαι γενέσθαι ἐλεύθερος, μᾶλλον χρήσασθαι τῇ δουλείᾳ. Ἐλάττονα γὰρ λόγον ἐν ταῖς εὐθύ-
20 ναις ἀπαιτηθήσῃ, ἅτε μὴ μόνον αὐτῷ τῷ Κυρίῳ δουλεύων, ἀλλὰ καὶ τῷ σωματικῷ δεσπότη. Ὁ γὰρ κληθεὶς εἰς τὴν πίστιν καὶ ἐλευθερωθεὶς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, εἰ δούλος εἶη, ἀπελεύθερος ὢν τῷ Κυρίῳ, τῷ ἠλευθερωθῆναι μὲν παρ' αὐτοῦ ἐκ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας, μετὰ τοῦ δὲ αὐτοῦ ὑποκεῖσθαι χρεωστεῖν ὑπηρεσίας καὶ τῷ σωματικῷ δεσπό-
25 τη οὐκ ἀκριδὲς ἀπαιτηθήσεται τὸ λογοθέσιον. Ὁ δὲ ἐλεύθερος καὶ μηδενὶ ὑποκειμένος, δούλος ὢν τοῦ Χριστοῦ, κατὰ πάντα αὐτῷ ὑποκεῖσεται. Διὸ καὶ ἀκριδεστέραν ἀπαιτηθήσεται δίκην.

Ταῦτα μὲν οὖν εἰς τὴν παράφρασιν τοῦ ῥήτου εἰρή-

τική. Καὶ ἐὰν ὁ Ἄποστολος χρησιμοποίησε τὴν παλιὰ παραίνεση, εἶναι σὲ ὅλους φανερό, ὅτι ὁ λόγος τοῦ ἀπευθυνόταν σὲ ἀτελέστερους ὡς πρὸς τὴν πίστη.

12.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΘΕΟΔΩΡΟ

Γιατί ὁ Παῦλος, ἀφοῦ εἶπε, «Θέλεις λοιπὸν νὰ μὴ φοβᾶσαι τὴν ἐξουσία;»¹³, ὕστερα ἀπὸ λίγο λέγει· «Ἀποδώσατε σεβασμὸν ὃ ἐκεῖνον ποὺ ὀφείλεται σεβασμός»¹⁴;

Κανονικὰ βέβαια δὲν ἔπρεπε νὰ σοῦ στείλω πίσω μεταφρασμένο χωρὶς προπαρασκευὴ καὶ ἀπόδειξη τὸ χωρίο τοῦ Ἄποστόλου, τὸ ὁποῖο μὲ παρεκάλεσες νὰ σοῦ ἐρμηνεύσω, αὐτὸ ποὺ καὶ μετὰ ἀπὸ προετοιμασία καὶ μακρὰ περίοδο μόλις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποσαφηνισθεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως πιεζόμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπη ἀναγκάσθηκα νὰ τὸ κάνω, λέγω (ὅμως σὲ σένα ἀνήκει νὰ κρίνεις, ἐὰν μπορῶ σύντομα νὰ συλλάβω τὴ σκέψη τοῦ Ἄποστόλου ποὺ φεύγει), ὅτι αὐτὸ ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς Ἐφόσον, ἐνῶ ἦσουν δοῦλος, κλήθηκες στὴν πίστη, νὰ μὴ στεναχωρεῖσαι, οὔτε νὰ δυσανασχετεῖς, σὰν νὰ βλάπτεσαι μὲ αὐτήν. Γιατί, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου φοβερό, σὲ συμβουλεύω, ἂν καὶ μπορεῖς νὰ γίνεις ἐλεύθερος, νὰ κάνεις μᾶλλον χρῆση τῆς δουλείας. Γιατί θὰ δώσεις λιγώτερο λόγο γιὰ τὶς εὐθύνες σου, ἐπειδὴ δὲν δουλεύεις μόνο στὸν ἴδιο τὸν Κύριο, ἀλλὰ καὶ στὸν σωματικὸ δεσπότη. Γιατί αὐτὸς ποὺ κλήθηκε στὴν πίστη καὶ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἐὰν εἶναι δοῦλος, ἐνῶ εἶναι ἐλεύθερος γιὰ τὸν Κύριο, μὲ τὸ ὅτι ἐλευθερώθηκε ἀπὸ αὐτὸν ἀπὸ τὴ δουλεία τῆς ἁμαρτίας, ἐπειδὴ μαζὶ μὲ αὐτὸν εἶναι ὑποχρωμένος νὰ προσφέρει ὑπηρεσίες καὶ στὸν σωματικὸ του κύριο, δὲν θὰ τοῦ ζητηθεῖ αὐστηρῆ ἀπολογία. Ἐνῶ ὁ ἐλεύθερος, ποὺ δὲν εἶναι ὑποταγμένος σὲ κανένα, ἐφόσον εἶναι δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, εἶναι κατὰ πάντα ὑποταγμένος στὸν Χριστό, γι' αὐτὸ καὶ θὰ ὑποστῆ αὐστηρότερη τιμωρία.

Αὐτὰ λοιπὸν ὡς πρὸς τὴν ἐξήγηση τοῦ ρητοῦ. Ἄν ὅμως

14. Ρωμ. 13, 7.

σθω. Εἰ δὲ βούλει πλατύτερον καὶ ἀποδεικτικώτερον μαθεῖν, ἔντυχε τῇ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον περὶ τούτου πρῶν μοι γραφείῃ, καὶ εἴσῃ ἀκριδῶς.

ΙΓ'.— ΣΥΡΙΩΝΙ

5 Εἰς τό, «Τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὓσιν».

Ἐπαντες ἄνθρωποι τούτοις συμμαχεῖν καὶ προσέχειν ἐθέλουσιν, οὓς ἂν θεάσωνται οὐ καθεύδοντας οὐδὲ ῥαθυμουῖντας, ἀλλὰ παρασκευαζομένους καὶ παρατεταγμένους καὶ πράττειν ἐθέλοντας ἅ χροῖ. Πῶς σὺ τὴν ἀήττητον
10 συμμαχίαν, καθεύδων καὶ ῥέγχων καὶ μὴ φροντίζων τῆς σαυτοῦ σωτηρίας, ἐπιπτῆναί σοι παρακαλεῖς, καὶ διαμαρτάνων δυσχεραίνεις; Ἠγείσθω τοίνυν τὰ παρὰ σοῦ, καὶ τὰ παρ' ἐκείνης ἔψεται. Οὐ γὰρ λόγοις καλουμένη μόνον,
15 ἀλλὰ καὶ ἔργοις παρακαλουμένη, ὥσπερ αὐτεπάγγελτος ἤξει. Ἡ γὰρ τοὺς καθεύδοντας διεγείρουσα καὶ τοὺς μὴ βουλομένους προτρέπουσα, οὐκ ἂν τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν ἐλομένους τὴν ἀρετὴν ἐγκαταλείψει, ἀλλὰ καὶ συμπράξει καὶ εἰς τέλος αἴσιον τὸ κατόρθωμα ἄξει.

20 ΙΔ'.— ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ

Εἰς τό, «Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέση».

Ἄπειλεῖ μὲν ἡ πάντων βασιλεύουσα φύσις τοῖς παιούσι τιμωρίας, ἵνα ἀκέραιον ἔχῃ τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος,
25 πεσοῦσι δέ, δεξιὰν σωτήριον ὀρέγει καὶ συγγνώμην μετα-

15. Ρωμ. 8, 28.

15α. Πρὸς Ἰω. Χρυσοστόμου, Ὁμιλία ΚΑ' εἰς τὴν Πρὸς Ἐφεσίους «Ἄν ἴδη ἡμᾶς τοῦτο μεριμνῶντας, τούτου φροντίζοντας, συναντιλήπεται ἂν μηδένα ποιούμενους λόγον, οὐ δώσει χεῖρα· οὐ γὰρ καθεύδουσιν ἡμῖν χορηγεῖ τὴν βοήθειαν, ἀλλὰ πονομένοις καὶ αὐτοῖς. Ὁ γὰρ βοηθός οὐ τοῦ

θέλεις νὰ μάθεις περισσότερα καὶ πιὸ κατοχυρωμένα μὲ ἀποδείξεις, διάβασε τὴν ἐπιστολή μου ποὺ στάλθηκε πρόσφατα στὸν ἐπίσκοπο γιὰ τὸ θέμα αὐτό, καὶ θὰ μάθεις ἐπακριδῶς.

13.- ΣΤΟΝ ΣΥΡΙΩΝΑ

Στὴ ρήση· «Σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι καλεσμένοι σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεση τοῦ Θεοῦ»¹⁵.

“Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θέλουν νὰ συμμαχοῦν καὶ νὰ ἀφοσιώνονται σὲ ἐκείνους ποὺ θὰ τοὺς δοῦν νὰ μὴ κοιμοῦνται, οὔτε νὰ εἶναι ράθυμοι, ἀλλὰ νὰ εἶναι προετοιμασμένοι καὶ παρατεταγμένοι καὶ νὰ θέλουν νὰ κάνουν αὐτὰ ποὺ πρέπει. Πῶς λοιπὸν σύ, ἐνῶ κοιμᾶσαι καὶ ροχαλίζεις καὶ δὲν φροντίζεις γιὰ τὴ δική σου σωτηρία, παρακαλεῖς τὴν ἀνίκητη συμμαχία νὰ πετάξει καὶ νὰ ρθει σὲ σένα, καὶ ἐπειδὴ ἀποτυγχάνεις δυσανασχετεῖς;” Ἄς προηγηθοῦν λοιπὸν αὐτὰ ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ σένα, καὶ θὰ ἀκολουθήσουν τὰ ἐκ μέρους ἐκείνης. Γιατὶ δὲν καλεῖται μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ προσκαλεῖσαι καὶ μὲ τὰ ἔργα, καὶ θὰ ἔρθει τότε αὐθόρμητα. Γιατὶ αὐτὴ ποὺ ξυπνάει ἐκείνους ποὺ κοιμοῦνται καὶ προτρέπει αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλουν, δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἐγκαταλείψει ἐκείνους ποὺ προτιμοῦν τὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ καὶ θὰ συνεργασθεῖ μαζί τους, καὶ θὰ ὀδηγήσει σὲ αἴσιο τέλος τὴν προσπάθειά τους^{15α}.

14.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΙΕΡΑΚΑ

Στὸ χωρίο· «Ἐκεῖνος ποὺ νομίζει ὅτι στέκεται, ἄς προσέχει μήπως πέσει»¹⁶.

Ἡ φύση ποὺ βασιλεύει σὲ ὅλα, ἀπειλεῖ βέβαια ἐκείνους ποὺ ὑποπίπτουν σὲ τιμωρίες, γιὰ νὰ ἔχουν ἀκέραιο τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς τους, ἀλλὰ καὶ ὅταν πέσουν, ἀπλώνει πρὸς βοήθεια τὸ σωτήριο δεξιό της χέρι, καὶ δίνει συγχώρηση σ' αὐτοὺς ποὺ

ἀργοῦντός ἐστι βοηθός, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἐργαζομένου». ΕΠΕ “Ἀπαντα Αὐτοῦ, τόμ. 21, σελ. 266, 25-268, 2.

16. Α' Κορ. 10, 12.

νοῦσι νέμει. Τοῖς μὲν γὰρ βοᾶ, «Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέση», τοῖς δέ, «Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται;», τοῖς δέ, «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε».

ΙΕ'.- ΕΠΙΜΑΧΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ

5

Περὶ τῆς ἀγάπης.

Ἀπημφίασε μὲν ὁ κοινὸς ἀπάντων ἐχθρὸς, ἅτε δὴ τυραννίδα νοσῶν, τὸ ἀνθρώπινον γένος τῶν προσόντων αὐτῷ ἐμφύτων πλεονεκτημάτων καὶ τὴν ἐναντίαν τῆς ἀρετῆς περιέστειλε πολιτείαν, τὴν τῶν ἀνθρώπων ῥώμην ὑπή-
10 κοον δεξάμενος. Οὐ γὰρ ἂν τοσαύτην γνώμην εἶχε καθ' ἑαυτὸν, εἰ μὴ ὑπὸ τῆς τῶν ἀπατηθέντων ῥαθυμίας κομιδῆ ἐπερρώσθη. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔδει φιλανθρωπία τοῦ Δημιουργοῦ ἐνδύσασθαι πάλιν τὰ τῆς ἀρετῆς ὄπλα, δεῦρ' ἐπεφοίτησεν ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ ὑψηνάμενος ἡμῖν τὴν ἀγά-
15 πην, ὥσπερ ἀγγελικὴν στολήν, τὰ πάντα ἐν αὐτῇ ἐτεκτῆνατο. Τὰ γὰρ κατ' εἶδος ἐπαριθμούμενα τῶν ἀρετῶν κατορθώματα μία γενικὴ ἀρετὴ περιέλαβεν, ἧς ἡ ἀγάπη τοῦνομα.

ΙΣ'.- ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

20

Εἰς τό, «Ἀπόδοτε τῷ τιμὴν, τὴν τιμὴν».

Ἀποδοτέον, ὃ ἐλλογιμώτατε, καὶ τῷ τιμῆς ἀξίῳ τὴν τιμὴν, οὐ θωπείαν ἐπιδεικνύμενον οὐδὲ τὴν ἐκείνου εὐμένειαν θηρώμενον (δέος γὰρ διὰ ταῦτα εἰς εὐτέλειαν ἐκτε-
25 σεῖν καὶ τινα κολακείαν βωμολόχον ἐξασκήσαντα κατασχύνειν ἑαυτὸν), ἀλλὰ σὺν κόσμῳ προσήκοντι τὸ πρέπον ἀπονεμητέον. Οἷόν τε γὰρ τὸ προσηκόντως τὸ χρέος ἀποδοθῆναι.

17. Ἱερ. 8, 4.

18. Ἱω. 5, 14.

μετανοοῦν. Γιατὶ στοὺς πρώτους φωνάζει, «Αὐτὸς ποὺ νομίζει ὅτι στέκεται καλὰ, ἄς προσέχει μήπως πέσει», στοὺς ἄλλους, «Μήπως αὐτὸς ποὺ πέφτει δὲν σηκώνεται»¹⁷, καὶ σὲ ἄλλους «Πρόσεχε, ἔγινες ὑγιῆς, μὴ ἁμαρτάνεις στὸ ἔξῃς»¹⁸.

15.- ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΕΠΙΜΑΧΟ

Γιὰ τὴν ἀγάπη.

Ὁ κοινὸς ἐχθρὸς ὄλων, ἐπειδὴ ἔπασχε ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τυράννου, ξεγύμνωσε τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὰ πλεονεκτήματα ποὺ εἶχε ἔμφυτα καὶ τὸ περιέβαλε μὲ τὸν ἀντίθετο πρὸς τὴν ἀρετὴ τρόπο συμπεριφορᾶς, κάνοντας τὴ δύναμη τῶν ἀνθρώπων ὑπάκουη σ' αὐτόν. Γιατὶ δὲν θὰ εἶχε τόσο μεγάλη θέληση καὶ διάθεση ἀπὸ μόνος του, ἐὰν δὲν ἐνισχυόταν πολὺ ἀπὸ τὴ ραθυμία ἐκείνων ποὺ ἀπατήθηκαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἔπρεπε, ἕξαιτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Δημιουργοῦ, νὰ φορέσουν τὰ ὄπλα τῆς ἀρετῆς, ἦρθε ἐδῶ ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ ἀφοῦ ὕφανε σὲ μᾶς τὴν ἀγάπη, σὰν ἀγγελικὴ στολή, φιλοτέχνησε τὰ πάντα μὲ αὐτήν. Γιατὶ ὅλα τὰ καταμετρούμενα κατ' εἶδος κατορθώματα τῆς ἀρετῆς τὰ περιέλαβε σὲ μὴ γενικὴ ἀρετὴ, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα εἶναι «ἀγάπη».

16.- ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΗΡΩΝΑ

Στὸ χωριό· «Ἀποδώσατε τιμὴ σ' ἐκεῖνον ποὺ ὀφείλεται τιμὴ»¹⁹.

Πρέπει νὰ ἀποδίδει κανεὶς, ἐλλογιμώτατε, καὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἄξιος τιμῆς τὴν τιμὴ, χωρὶς νὰ ἐπιδεικνύειε κολακεία, οὔτε νὰ ἐπιδιώκει τὴν εὐνοια ἐκείνου (γιατὶ ὑπάρχει φόβος, ἕξαιτίας αὐτῶν, νὰ ξεπέσει σὲ μικροπρέπεια, καὶ διατυπώνοντας κάποια κολακεία χυδαία, νὰ ντροπιᾶσει τὸν ἑαυτό του), ἀλλὰ μὲ τὴν πρέπουσα κοσμιότητα νὰ τοῦ ἀπονέμει αὐτὸ ποὺ πρέπει. Γιατὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδοθεῖ αὐτὸ ποὺ εἶναι χρέος μας μὲ τρόπο πρέποντα.

19. Ρωμ. 13, 7.

ΙΖ'.- ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Εἰς τό, «Καὶ ἔσται ἡ δόξα τοῦ οἴκου ἡ ἐσχάτη,
ὑπὲρ τὴν πρώτην».

Ἀπὸ πασῶν τῶν ἱερῶν Γραφῶν δεῖξαι δυνάμενος ὅτι
5 τὰ ἰουδαϊκὰ πράγματα τέλεον οἴχεται καὶ παλιγγενεσίαν
οὐχ ἔξει ἀπ' αὐτῆς τῆς ῥήσεως, ἧς ἰσχυριζόμενος ὁ πρὸς
σὲ διενεχθεὶς Ἰουδαῖος ἐνόμισεν αὐτὰ ἀναστήσεται, τὸν
παντελεῖ αὐτῶν ἀφανισμόν δεῖξαι πειράσομαι. Τί οὖν
ἐστὶν αὕτη, ἐφ' ἧ ἐκεῖνος μέγα φρονεῖ; «Καὶ ἔσται», φησὶν,
10 «ἡ δόξα τοῦ οἴκου ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν πρώτην». Ἀλλὰ
πρὶν εἰς τὴν ἐρμηνείαν χωρήσω, οὐκ οἶδα τί δράσω· πότε-
ρον καταγνῶ αὐτοῦ τῆς ἀπαιδευσίας, ἢ μισήσω τὴν κα-
κουργίαν. Τὸν μὲν γὰρ ἀμαθῆ διδάσκειν χρή, τὸν δὲ κα-
κουργον ἐλέγχειν. Μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ ἐρμηνεία καὶ παί-
15 δευσις ἔσται τοῖς ἀγνοοῦσι, καὶ ἔλεγχος τοῖς κακουρ-
γοῦσι, φέρε αὐτὴν τὴν ῥῆσιν εἰς μέσον ἀγάγωμεν. Φημί
τοίνυν ὅτι, Σολομῶντος ἀναστήσαντος, ὁ Βαβυλώνιος αὐ-
τὸν ἐκλίνε, καὶ τοὺς Ἰουδαίους αἰχμαλωτεύσας ἀπήγαγεν.
Ἐπεὶ τοίνυν μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἔμελλον τοῦτον ἐγείρειν,
20 οὐδεμία δὲ χρημάτων ὑπεφαίνετο πρόσοδος, εἰς χρηστὰς
ἐλπίδας αὐτοὺς ἄγων ὁ Θεός, ὅπως ἄψωνται τοῦ ἔργου,
ἔφη· «Ἐμὸν τὸ ἀργύριον καὶ ἐμὸν τὸ χρυσίον. Καὶ ἔσται ἡ
δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν πρώτην».

Ἔωδέ μοι πρόσσεχε τὸν νοῦν. Ὁ Ζοροβάβελ ἤψατο τῆς
25 δευτέρας οἰκοδομίας, καὶ χρησμός εἴρηται περὶ αὐτοῦ·
«Αἱ χεῖρες Ζοροβάβελ ἐθεμελίωσαν τὸν οἶκον τοῦτον, καὶ
αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπιτελοῦσιν αὐτόν». Τὸ δ' «ἐθεμελίωσαν»
δείκνυσι μὲν καὶ τὴν μετὰ Βαβυλῶνα παντελεῖ ἐρημίαν,
δείκνυσι δὲ καὶ τὴν δευτέραν οἰκοδομίαν. Ἐπεὶ οὖν ἀνέ-

20. Ἄγγ. 2, 9.

21. Ὅπ. π. 8-9.

17.— ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Στή ρήση· «Καὶ θὰ εἶναι ἡ τελευταία δόξα τοῦ οἴκου ἀνώτερη ἀπὸ τὴν πρώτη»²⁰.

Ἐπειδὴ μπορῶ ἀπὸ ὅλες τὶς ἅγιες Γραφές νὰ ἀποδείξω, ὅτι τὰ Ἰουδαϊκὰ πράγματα ἔχουν ἐξαφανισθεῖ τελείως, καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει ἀναγέννηση ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς ρήσης, ἀπὸ τὴν ὁποία, ὁ Ἰουδαῖος ποὺ διεφώνησε μαζί σου, νόμισε ὅτι αὐτὰ θὰ ἀναστηθοῦν, θὰ προσπαθῆσω νὰ ἀποδείξω τὸν πλήρη ἀφανισμό τους. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὐτὴ ἡ ρήση, στὴν ὁποία στηριζόμενος ἐκεῖνος, μεγαλοφρονεῖ; «Καὶ θὰ εἶναι», λέγει, «ἡ τελευταία δόξα τοῦ οἴκου ἀνώτερη ἀπὸ τὴν πρώτη». Πρὶν ὅμως προχωρήσω στὴν ἐρμηνεία της, δὲν ξέρω τί νὰ κάνω· ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο· νὰ κατηγορήσω τὴν ἀπαιδευσίαν ἐκείνου, ἢ νὰ μισήσω τὴν κακουργία του; Γιατὶ τὸν ἀμαθῆ πρέπει νὰ τὸν διδάσκουμε, ἐνῶ τὸν κακοῦργο νὰ τὸν ἐλέγχουμε. Ἐπειδὴ ὅμως θὰ γίνῃ μᾶλλον ἐρμηνεία καὶ παιδαγωγία σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἄγνοια, καὶ ἔλεγχος σ' αὐτοὺς ποὺ ἐνεργοῦν μὲ κακουργία, ἐμπρὸς ἃς φέρουμε στὴ μέση αὐτὴ τὴ ρήση. Λέγω λοιπὸν ὅτι, ἐνῶ ὁ Σολομὼν ἀνῆγειρε τὸν ναό, ὁ Βαβυλώνιος τὸν γκρέμισε, καὶ αἰχμαλωτίζοντας τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ὀδήγησε στὴ χώρα του. Ἐπειδὴ ὅμως μετὰ τὴν ἐπάνοδό τους ἐπρόκειτο νὰ τὸν ξανακτίσουν, ἀλλὰ δὲν διαφαινόταν καμμιά ἐξασφάλιση χρημάτων, ὁ Θεός, ἀναπτερρώνοντας τὶς ἐλπίδες τους, γιὰ νὰ ἀρχίσουν τὸ ἔργο, εἶπε· «Δικό μου εἶναι τὸ ἀσήμι, δικό μου ἐπίσης καὶ τὸ χρυσάφι. Καὶ θὰ εἶναι ἡ τελευταία δόξα (ἢ λαμπρότητα) τοῦ κτίσματος αὐτοῦ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν πρώτη»²¹.

Συγκέντρωσε ἐδῶ τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ σου. Τὴ δεύτερη ἀνοικοδόμησι τοῦ ναοῦ τὴν ἀρχισε ὁ Ζοροβάβελ, καὶ γι' αὐτὸν λέχθηκε ἡ προφητικὸς λόγος· «Τὰ χέρια τοῦ Ζοροβάβελ θεμελίωσαν τὸν ναὸ αὐτόν, καὶ τὰ χέρια αὐτοῦ θὰ τὸν τελειώσουν»²². Τὸ «θεμελίωσαν» φανερώνει βέβαια καὶ τὴν μετὰ τὴν βαβυλώνια αἰχμαλωσίαν ὀλοκληρωτικὴν ἐρήμωσιν, ἀλλὰ φανερώνει καὶ τὴν

22. Σοφ. Σειράχ 49, 11.

στη ὁ ναὸς καὶ εἰς τὴν λαμπροτέραν τῆς προτέρας ἠνέχθη
 εὐπρέπειαν, πάλιν πταισάντων τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὰ κατὰ
 Χριστόν, παρεδόθη τῇ τῶν Ῥωμαίων χειρὶ, ἣτις αὐτὸν εἰς
 τοῦδαφος κατήνεγκεν. Εἰ μὲν οὖν ἔμελλε πάλιν ἀναστήσε-
 5 σθαι, εἶπεν ἄν· “Ἔσται ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἢ δευτέ-
 ρα ὑπὲρ τὴν πρώτην”. Τὸ δὲ «ὑπὲρ τὴν πρώτην» τὴν δευ-
 τέραν ἐσχάτην ἀπέφηνε. Ὡσπερ οὖν οὐκ ἔστι τῆς προτέ-
 ρας προτέρα, οὐδὲ τῆς ἐσχάτης ὑστέρα. Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν,
 Ἡ δευτέρα ὑπὲρ τὴν ἔμπροσθεν, εἰκὸς ἦν καὶ τρίτην προσ-
 10 δοκᾶν, εἰ δὲ τὴν δευτέραν ἐσχάτην ἐκάλεσε, πᾶσα αὐτοῖς
 ἀποκέκλεισται ἀναισχυντίας ὁδὸς

ΙΗ.- ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Ἐἰς τό· «Ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν
 οἱ Γραμματεῖς».

15 Ἄπας μὲν ὁ λόγος χηρεύων πραγμάτων νεκρός ἐστι
 καὶ ἀχρεῖος, μάλιστα δὲ ὁ παρὰ τῶν τῇ εὐαγεστάτῃ ἱερω-
 σύνη σεμννομένων προφερόμενος. Ὅσον γὰρ δοκοῦσι
 προχειρότατα αὐτῷ χρῆσθαι, τοσούτῳ μᾶλλον οἱ τῷ δίῳ
 αὐτῶν προσέχοντες ἀπιστοῦσιν αὐτῷ. Πολλὴν τοιγαροῦν
 20 τὴν μετάστασιν καὶ μεγάλην δεικτέον τὴν μεταβολὴν, ἀ-
 σκουῖντας καὶ ἡρεμοῦντας καὶ μὴ χρηματιζομένους, εἶπερ
 βούλοιντό τινας αὐτοῖς προσέξειν τὸν νοῦν. Εἰ γὰρ ταῦτα
 πράξοιεν, οὐ μόνον τὰ τῶν ὑπηκόων εὖ διακείσεται, ἀλλὰ
 καὶ αὐτοὶ ἀναρρηθήσονται. Μὴ γὰρ δὴ τὸ εἰρημένον πρὸς
 25 τὸ μηδεμίαν σκῆψιν ὑπολειφθῆναι τοῖς ὑπηκόοις, «Ἐπὶ
 τῆς καθέδρας Μωϋσέως ἐκάθισαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ
 Φαρισαῖοι. Πάντα οὖν ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποι-
 εῖτε», πρὸς τὴν οἰκείαν ἀπολογίαν καὶ πρὸς τὸ ἐπιστομί-
 σαι τοὺς ἄλλους προφερέτωσαν. Ἡ γὰρ δοκοῦσα ἀπολο-

δεύτερη ἀνοικοδόμηση. “Όταν λοιπὸν κτίσθηκε ὁ ναὸς, καὶ ξεπέρασε τὴν ὠραιότητα τοῦ προηγουμένου, πάλι, ἐπειδὴ ἔσφαλαν οἱ Ἰουδαῖοι σχετικὰ μὲ τὸν Χριστό, παραδόθηκε στὰ χέρια τῶν Ρωμαίων, οἱ ὅποιοι τὸν κατεδάφισαν. Ἐὰν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ξαναχτιστεῖ, θὰ ἔλεγε: “Ἡ λαμπρότητα τοῦ ναοῦ αὐτοῦ ἢ δεύτερη θὰ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν πρώτη”. “Ὁμως τὸ, «ἀνώτερη ἀπὸ τὴν πρώτη», φαινερῶνει ὅτι ἡ δεύτερη εἶναι τελευταία. “Ὁπως λοιπὸν δὲν ὑπάρχει προηγούμενη ἀπὸ τὴν πρώτη, δὲν ὑπάρχει οὔτε τελευταία μετὰ τὴν τελευταία. Γιατί, ἂν ἔλεγε, Ἡ δεύτερη θὰ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη, θὰ ἦταν λογικὸ νὰ περιμένουμε καὶ τρίτη, ἐφόσον ὁμως τὴ δεύτερη τὴν ὀνόμασε τελευταία, ἀποκλείσθηκε γι' αὐτοὺς κάθε μορφὴ ἀδιαντροπιάς.

18.- ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΛΕΟΝΤΙΟ

Στὴ ρήση· «Οἱ Γραμματεῖς κάθισαν στὸν θρόνο τοῦ Μωυσῆ»²³.

Κάθε λόγος βέβαια πού δὲν ἀνταποκρίνεται στὰ πράγματα, εἶναι νεκρὸς καὶ ἄχρηστος, ἰδιαίτερα μάλιστα ὁ λόγος πού λέγεται ἀπὸ αὐτοὺς πού καμαρώνουν γιὰ τὴν ἄμεμπτη ἱερωσύνη. Γιατί, ὅσο δείχνουν ὅτι τὸν χρησιμοποιοῦν πολὺ πρόχειρα, τόσο περισσότερο αὐτοὶ πού προσέχουν τὴ ζωὴ τους δὲν πιστεύουν σ' αὐτόν. Πρέπει λοιπὸν νὰ δείξουν πολλὴ ἀλλαγὴ καὶ μεγάλη μεταβολὴ μὲ τὸ νὰ ἀσκοῦνται καὶ νὰ ἡρεμοῦν, καὶ νὰ μὴ χρηματίζονται, ἐὰν θέλουν κάποιοι νὰ προσέξουν τὸ νόημα τοῦ λόγου τους. Γιατί, ἐὰν τὰ κάνουν αὐτά, ὄχι μόνο ἡ διαγωγὴ τῶν πιστῶν θὰ βελτιωθεῖ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι θὰ ἀνακηρυχθοῦν. Αὐτὸ λοιπὸν πού εἰπώθηκε (ἀπὸ τὸν Χριστό), γιὰ τὸ ὅτι δὲν ἔχει ἀπομείνει καμμιά δικαιολογία στοὺς πιστοὺς, «Στὸν θρόνο τοῦ Μωυσῆ κάθισαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. “Ὅλα λοιπὸν ὅσα σᾶς λένε νὰ κάνετε, νὰ τὰ κάνετε»²⁴, νὰ μὴ τὸ παρουσιάζουν ὡς δικαιολογίας τους, προκειμένου νὰ ἀποστομώσουν τοὺς ἄλλους.

24. Ματθ. 23, 2.

γία αὔξει τὴν κατηγορίαν, οὐ μόνον ἀπαραίτητον τιμω-
 ρίαν ὠδίνουσα, ἀλλὰ καὶ ἀνοίας ὄνειδος προστριβομένη.
 Εἰ γὰρ καὶ τοῖς φοιτηταῖς τοῦτο λυσιτελεῖ ἀκοῦσαι, ἀλλ'
 οὐ τοῖς ὑφηγηταῖς πρέπει προφέρειν τὸ τὴν ῥαθυμίαν αὐ-
 5 τῶν ἐκπομπεῦον. Ἐρρέθη γάρ· «Κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ
 ποιεῖτε. Λέγουσι γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν». Ὁ μὲν γὰρ Χρι-
 στός, πρόφασιν πᾶσαν ἐξορίσαι βουλόμενος, ἐκέλευσε
 μήτε τῷ βίῳ προσέχειν τῶν διδασκάλων, ὅταν λαβὴν τοῖς
 ὄρῳσι παρέχη, μήτε τοῖς κατ' ἰδίαν πραττομένοις, εἰ μὴ
 10 τοῖς χρησιμοῖς συνάδοιεν τοῖς οὐρανίοις, ἀλλὰ τῇ διδασκα-
 λία μόνῃ τῇ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν γινομένη. Διὸ καὶ τῆς
 καθέδρας Μωϋσέως ἐμνημονεύσε τῆς τοῦ νομοθέτου. Τότε
 γὰρ οὐ τὰ ἑαυτῶν, ἀλλὰ τὰ τῶν Γραφῶν φράζουσιν, αὐτοὶ
 δ' οὐκ ἂν δίκαιοι εἶεν ταῦτα προφέρειν, ἃ πᾶσαν αὐτῶν
 15 δείκνυσι τὴν πονηρίαν, ἀλλὰ σπουδάξουσιν ὡς ἐνδέχεται πᾶ-
 σαν ἐκκόπτειν πρόφασιν. Εἰ δὲ λαμπρῶς πολιτευόμενοι
 οὐκ ὠφελοῦσιν τινεas, οὐδὲν πρὸς αὐτούς. Ὡσπερ γὰρ κα-
 κῶς πολιτευόμενοι οὐκ εἰσὶ συμμερισταὶ τῶν στεφάνων
 τοῖς εὐδοκίμοις ἀποκειμένων, οὔτε λαμπρῶς βιοῦντες κοι-
 20 νωνήσουσι ταῖς τῶν πταιόντων τιμωρίαις. Σὺ γάρ, φησί,
 διάθου τὰ κατὰ σαυτόν, τὸν βίον φημί καὶ τὸν λόγον. Ταῦ-
 τα ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ, καὶ ὠφελοῦντι μὲν συνησθήσομαι,
 μὴ ὠφελήσαντα δὲ οὐκ ἀτιμάσω, ἀλλὰ καὶ στεφανώσω.
 Ἐκαστος γὰρ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κό-
 25 πον, οὐ κατὰ τὴν τοῦ καμάτου ἔκβασιν.

Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες οἱ ὑφηγηταὶ καὶ φοιτηταί, εἰς
 ἀρετὴν ἑαυτοὺς συνελαννέτωσαν, πᾶσαν σκηῆψιν ἐξοστρα-
 κίζοντες.

ΙΘ'.- ΔΩΡΟΘΕΩ

30

Περὶ τῆς ἀποδημίας αὐτοῦ εἰς ξένην χώραν.

Ἀπῆρας μὲν ἐντεῦθεν ὡς τάχιστα ἦξων, ἀπέμεινας δ'

Γιατί αὐτὸ πού φαίνεται δικαιολογία, αὐξάνει τὴν κατηγορία, ὄχι μόνο ἐπειδὴ ἐγκυμονεῖ τιμωρία ἀναγκαία, ἀλλὰ προσάπτει καὶ μομφή ἀνοησίας. Γιατί, ἂν καὶ αὐτὸ ὠφελεῖ τοὺς μαθητὲς νὰ τὸ ἀκούσουν, ὅμως δὲν πρέπει οἱ διδάσκαλοι νὰ προφέρουν αὐτὸ πού διασύρει τὴ ραθυμία τους. Γιατί ἔχει εἰπωθεῖ· «Νὰ μὴ ἐνεργεῖτε σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους. Γιατί λένε, καὶ δὲν τὰ κάνουν»²⁵. Ὁ Χριστὸς δηλαδή, θέλοντας νὰ ἐξαλείψει κάθε δικαιολογία, πρόσταξε, νὰ μὴ δίνουν σημασία στὴ ζωὴ τῶν δασκάλων, ὅταν δίνουν λαβὴ σ' αὐτοὺς πού τοὺς βλέπουν, οὔτε καὶ σ' αὐτὰ πού κάνουν κατ' ἰδίαν, ὅταν δὲν συμφωνοῦν μὲ τὶς οὐράνιες ἐντολές, ἀλλὰ νὰ προσέχουν μόνο στὴ διδασκαλία πού γίνεται στὶς Ἐκκλησίες. Γι' αὐτὸ καὶ ἀνάφερε τὸν θρόνο τοῦ νομοθέτη Μωυσῆ. Γιατί τότε λένε ὄχι τὰ δικά τους, ἀλλὰ αὐτὰ πού λένε οἱ Γραφές, αὐτοὶ ὅμως οὔτε κἂν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ προφέρουν αὐτὰ πού δείχνουν ὅλη τους τὴν πονηρία, ἀλλὰ νὰ προσπαθοῦν, ὅσο εἶναι δυνατόν, νὰ ἀποκόπτουν κάθε δικαιολογία. Ἐὰν πάλι, ἐνῶ πολυτεύονται λαμπρᾶ, δὲν ὠφελοῦν κάποιους, δὲν φέρουν καμμιά εὐθύνη. Γιατί, ὅπως ὅταν πολιτεύονται κακῶς δὲν παίρνουν μέρος στὰ στεφάνια πού περιμένουν τοὺς εὐδόκιμους, οὔτε ὅταν ζοῦν καλῶς συμμετέχουν στὶς τιμωρίες ἐκείνων πού πέφτουν σὲ σφάλματα. Γιατί λέγει· ἐσὺ φρόντισε νὰ διευθετεῖς τὰ δικά σου, δηλαδή τὴ ζωὴ καὶ τὸν λόγο σου. Αὐτὰ ἀπαιτῶ ἀπὸ σένα, καὶ ὅταν ὠφελοῦν τὰ ἀναγνωρίζω, ἂν πάλι δὲν ὠφέλησαν, δὲν θὰ σὲ θεωρήσω ἀνάξιον, ἀλλὰ καὶ θὰ σὲ στεφανώσω. Γιατί ὁ καθένας θὰ πάρει τὸν μισθὸ του ἀνάλογα μὲ τὸν κόπο του, καὶ ὄχι ἀνάλογα πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κόπου.

Αὐτὰ λοιπὸν σκεπτόμενοι καὶ οἱ δάσκαλοι καὶ οἱ μαθητές, ἃς ὀδηγοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους στὴν ἀρετὴ, ἀπομακρύνοντας κάθε δικαιολογία.

19.- ΣΤΟΝ ΔΩΡΟΘΕΟ

Γιὰ τὴν ἀποδημία αὐτοῦ σὲ ξένη χώρα.

Ἀναχώρησες ἀπὸ ἐδῶ μὲ σκοπὸ νὰ ἔρθεις πολὺ γρήγορα,

γία αὔξει τὴν κατηγορίαν, οὐ μόνον ἀπαραίτητον τιμω-
 ρίαν ὠδίνουσα, ἀλλὰ καὶ ἀνοίας ὄνειδος προστριβομένη.
 Εἰ γὰρ καὶ τοῖς φοιτηταῖς τοῦτο λυσιτελεῖ ἀκοῦσαι, ἀλλ'
 οὐ τοῖς ὑφηγηταῖς πρέπει προφέρειν τὸ τὴν ῥαθυμίαν αὐ-
 5 τῶν ἐκπομπεῦον. Ἐρρέθη γάρ· «Κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ
 ποιεῖτε. Λέγουσι γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν». Ὁ μὲν γὰρ Χρι-
 στός, πρόφασιν πᾶσαν ἐξορίσαι βουλόμενος, ἐκέλευσε
 μήτε τῷ βίῳ προσέχειν τῶν διδασκάλων, ὅταν λαβὴν τοῖς
 ὁρῶσι παρέχη, μήτε τοῖς κατ' ἰδίαν πραττομένοις, εἰ μὴ
 10 τοῖς χρησιμοῖς συνάδοιεν τοῖς οὐρανίοις, ἀλλὰ τῇ διδασκα-
 λία μόνῃ τῇ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν γινομένη. Διὸ καὶ τῆς
 καθέδρας Μωϋσέως ἐμνημονεύσε τῆς τοῦ νομοθέτου. Τότε
 γὰρ οὐ τὰ ἑαυτῶν, ἀλλὰ τὰ τῶν Γραφῶν φράζουσιν, αὐτοὶ
 δ' οὐκ ἂν δίκαιοι εἶεν ταῦτα προφέρειν, ἃ πᾶσαν αὐτῶν
 15 δείκνυσι τὴν πονηρίαν, ἀλλὰ σπουδάξουσιν ὡς ἐνδέχεται πᾶ-
 σαν ἐκκόπτειν πρόφασιν. Εἰ δὲ λαμπρῶς πολιτευόμενοι
 οὐκ ὠφελοῦσιν τινες, οὐδὲν πρὸς αὐτούς. Ὡσπερ γὰρ κα-
 κῶς πολιτευόμενοι οὐκ εἰσὶ συμμερισταὶ τῶν στεφάνων
 τοῖς εὐδοκίμοις ἀποκειμένων, οὔτε λαμπρῶς διοῦντες κοι-
 20 νωνήσουσι ταῖς τῶν πταιόντων τιμωρίαις. Σὺ γάρ, φησί,
 διάθου τὰ κατὰ σαυτόν, τὸν βίον φημί καὶ τὸν λόγον. Ταῦ-
 τα ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ, καὶ ὠφελοῦντι μὲν συνησθήσομαι,
 μὴ ὠφελήσαντα δὲ οὐκ ἀτιμάσω, ἀλλὰ καὶ στεφανώσω.
 Ἐκαστος γὰρ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κό-
 25 πον, οὐ κατὰ τὴν τοῦ καμάτου ἔκβασιν.

Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες οἱ ὑφηγηταὶ καὶ φοιτηταί, εἰς
 ἀρετὴν ἑαυτοὺς συνελαννέτωσαν, πᾶσαν σκῆψιν ἐξοστρα-
 κίζοντες.

ΙΘ'.- ΔΩΡΟΘΕΩ

30

Περὶ τῆς ἀποδημίας αὐτοῦ εἰς ξένην χώραν.

Ἀπῆρας μὲν ἐντεῦθεν ὡς τάχιστα ἦξων, ἀπέμεινας δ'

Γιατί αὐτὸ ποὺ φαίνεται δικαιολογία, αὐξάνει τὴν κατηγορία, ὄχι μόνο ἐπειδὴ ἐγκυμονεῖ τιμωρία ἀναγκαία, ἀλλὰ προσάπτει καὶ μομφὴ ἀνοησίας. Γιατί, ἂν καὶ αὐτὸ ὠφελεῖ τοὺς μαθητὲς νὰ τὸ ἀκούσουν, ὅμως δὲν πρέπει οἱ διδάσκαλοι νὰ προφέρουν αὐτὸ ποὺ διασύρει τὴ ραθυμία τους. Γιατί ἔχει εἰπωθεῖ: «Νὰ μὴ ἐνεργεῖτε σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους. Γιατί λένε, καὶ δὲν τὰ κάνουν»²⁵. Ὁ Χριστὸς δηλαδή, θέλοντας νὰ ἐξαλείψει κάθε δικαιολογία, πρόσταξε, νὰ μὴ δίνουν σημασία στὴ ζωὴ τῶν δασκάλων, ὅταν δίνουν λαβὴ σ' αὐτοὺς ποὺ τοὺς βλέπουν, οὔτε καὶ σ' αὐτὰ ποὺ κάνουν κατ' ἰδίαν, ὅταν δὲν συμφωνοῦν μὲ τὶς οὐράνιες ἐντολές, ἀλλὰ νὰ προσέχουν μόνο στὴ διδασκαλία ποὺ γίνεται στὶς Ἐκκλησίες. Γι' αὐτὸ καὶ ἀνάφερε τὸν θρόνο τοῦ νομοθέτη Μωυσῆ. Γιατί τότε λένε ὄχι τὰ δικά τους, ἀλλὰ αὐτὰ ποὺ λένε οἱ Γραφές, αὐτοὶ ὅμως οὔτε κἂν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ προφέρουν αὐτὰ ποὺ δείχνουν ὅλη τους τὴν πονηρία, ἀλλὰ νὰ προσπαθοῦν, ὅσο εἶναι δυνατόν, νὰ ἀποκόπτουν κάθε δικαιολογία. Ἐὰν πάλι, ἐνῶ πολυτεύονται λαμπρᾶ, δὲν ὠφελοῦν κάποιους, δὲν φέρουν καμμιά εὐθύνη. Γιατί, ὅπως ὅταν πολιτεύονται κακῶς δὲν παίρνουν μέρος στὰ στεφάνια ποὺ περιμένουν τοὺς εὐδόκιμους, οὔτε ὅταν ζοῦν καλῶς συμμετέχουν στὶς τιμωρίες ἐκείνων ποὺ πέφτουν σὲ σφάλματα. Γιατί λέγει· ἐσὺ φρόντισε νὰ διευθετεῖς τὰ δικά σου, δηλαδή τὴ ζωὴ καὶ τὸν λόγο σου. Αὐτὰ ἀπαιτῶ ἀπὸ σένα, καὶ ὅταν ὠφελοῦν τὰ ἀναγνωρίζω, ἂν πάλι δὲν ὠφέλησαν, δὲν θὰ σὲ θεωρήσω ἀνάξιον, ἀλλὰ καὶ θὰ σὲ στεφανώσω. Γιατί ὁ καθένας θὰ πάρει τὸν μισθὸ του ἀνάλογα μὲ τὸν κόπο του, καὶ ὄχι ἀνάλογα πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κόπου.

Αὐτὰ λοιπὸν σκεπτόμενοι καὶ οἱ δάσκαλοι καὶ οἱ μαθητές, ἅς ὀδηγοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους στὴν ἀρετὴ, ἀπομακρύνοντας κάθε δικαιολογία.

19.- ΣΤΟΝ ΔΩΡΟΘΕΟ

Γιὰ τὴν ἀποδημία αὐτοῦ σὲ ξένη χώρα.

Ἀναχώρησες ἀπὸ ἐδῶ μὲ σκοπὸ νὰ ἔρθεις πολὺ γρήγορα,

ἐκεῖσε, οὐκ οἶδ' ὅπως, παρὰ τὰς ἐπαγγελίας, τάχα δ' ἂν ὠφελήσων τοὺς ἐκεῖσε καὶ θηράσων καὶ τῷ Χριστῷ προσοίσων. Εἰ τοίνυν ἀληθῆς ἢ ὑπόνοια, δήλου, ἵνα καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀπουσίας ἀνίαν τῇ προσδοκίᾳ τοῦ κατορθώματος ἀπελάσωμεν. Ὑπερορίοις γὰρ ῥαδίως παραχώρησει, τῇ δόξῃ τῇ Δεσποτικῇ τοὺς ὄρους ῥαδίως παραχωρήσασα.

Κ'.- ΔΙΔΥΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ
Περὶ ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας

10 Οἱ περὶ τὸ ὁμολογούμενον λαμπρῶς πταίοντες, οὐκ ἂν εἶεν ἀξιόχρεω περὶ τοῦ δοκοῦντος ἀμφισβητησίμου ἀποφαινόμενοι. Εἰ γὰρ τοῖς κακίαν ἀσπαζομένοις οὐδὲ περὶ τῶν θείων δικαιωμάτων λόγον κινεῖν θέμις, «Τῷ γὰρ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου;», πῶς καὶ τοῖς αὐτὰ τὰ δικαιώματα δι' ὧν πράττουσιν ὑβρίζουσι περὶ δογμάτων διαλέγεσθαι θέμις; Εἰ τοίνυν ἢ ἀρετὴ τὴν εὐσέβειαν ἐγγυᾶται, σπουδαστέον αὐτὴν ἔχειν, δι' ἣν ἢ εὐσέβεια ἀξιόχρεως ἀποφανθήσεται. Τῷ γὰρ οὐκ εὖ διοῦντι οὐδεὶς πεισθήσεται, τῆς κακίας καὶ τὰ ὀρθὰ κα-
20 θυβριζούσης δόγματα καὶ κατενεχθῆναι μὴ συγχωρούσης. Ἀρετῆς τοίνυν καὶ εὐσεβείας ἀνθεκτέον, ὡς ἡ μὲν θεμέλιός ἐστιν, ἢ δὲ στεφάνη καὶ ἐγκαλλώπισμα.

ΚΑ'.- ΘΕΩΝΙ
Εἰς τὸ αὐτό.

25 Ἄρα σαυτὸν λέληθας, ὅτι οὐκ ἔχεις τὴν κρίσιν πραγμάτων ὀρθήν, ἢ ἐμὲ ἔχειν ταύτην ἐρρωμένην. Εἰ μὲν οὖν σαυτὸν λέληθας, χρῆσαι σφοδρῶ διδασκάλω. Εἰ γὰρ ζητή-

ὅμως παρέμεινες ἐκεῖ, δὲν γνωρίζω πῶς, παρὰ τις ὑποσχέσεις, ἴσως γιὰ νὰ ὠφελήσεις τοὺς ἐκεῖ καὶ νὰ τοὺς θηρεύσεις καὶ νὰ τοὺς προσφέρεις στὸν Χριστό. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἀληθινὴ ἢ ὑπόνοια, φανέρωσέ την σὲ μᾶς, γιὰ νὰ διώξουμε τὴ στενοχώρια τῆς ἀπουσίας σου μὲ τὴν προσδοκία τοῦ κατορθώματός σου. Γιατὶ εὐκόλα θὰ παραμερίσει αὐτὴ γι' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς χώρας, παραμερίζοντας εὐκόλα τὰ ὅρια μὲ τὴ δόξα γιὰ τὸν Δεσπότη Χριστό.

20.– ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΔΙΔΥΜΟ

Γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν εὐσέβεια.

Αὐτοὶ ποὺ σφάλλουν φανερὰ γύρω ἀπὸ τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως, δὲν μποροῦν νὰ εἶναι ἀξιόπιστοι διατυπώνοντας τὴ γνώμη τους γι' αὐτὸ ποὺ θεωρεῖται ἀμφισβητούμενο. Γιατί, ἂν σ' ἐκείνους ποὺ ἀσπάζονται τὴν κακία, δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε γιὰ τις ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ νὰ μιλοῦν, γιατί λέγει, «στὸν ἁμαρτωλὸ ὁ Θεὸς εἶπε· Γιατί ἐσὺ διδάσκεις τις ἐντολὲς μου;»²⁶, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συζητοῦν γιὰ τὰ δόγματα αὐτοὶ ποὺ μὲ αὐτὰ ποὺ κάνουν ἀτιμάζουν καὶ αὐτὲς τις ἐντολές; Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀρετὴ ἐγγυᾶται τὴν εὐσέβεια, πρέπει νὰ προσπαθοῦμε νὰ ἔχουμε αὐτὴν, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ καταδεχθεῖ ἀξιόπιστη ἢ εὐσέβεια. Γιατὶ κανένας δὲν θὰ πεισθεῖ σ' αὐτὸν ποὺ δὲν ζεῖ ὀρθά, ἀφοῦ ἡ κακία καὶ ἀτιμάζει τὰ ὀρθὰ δόγματα, καὶ δὲν ἀφήνει νὰ γίνουν ἀποδεκτὰ. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσηλωθοῦμε στὴν ἀρετὴ καὶ στὴν εὐσέβεια, γιατί ἡ πρώτη εἶναι θεμέλιο, ἐνῶ ἡ ἄλλη στεφάνι καὶ κόσμημα.

21.– ΣΤΟΝ ΘΕΩΝΑ

Στὸ ἴδιο θέμα.

Ἄρα λοιπὸν διαφεύγει τὴν προσοχή σου, ὅτι δὲν ἔχεις σωστὴ κρίση τῶν πραγμάτων, ἢ ἐγὼ ἔχω αὐτὴν πολὺ δυνατὴ. Ἐὰν λοιπὸν σοῦ διαφεύγει, τότε πάρε δυνατὸν δάσκαλο. Γιατὶ

26. Ψαλμ. 49, 16.

σειας, εὐροῖς ἄν, ζητήσεις δέ, εἴ γε οἰηθείης μηδὲν εἰδέναι. Τὸ γὰρ οἶεσθαι εἰδέναι, τοῦ μηδὲ εὐρεῖν αἰτιὸν ἔστιν. Εἰ δὲ ἐμὲ ἔλαθε, δεῖξον διὰ τῶν πραγμάτων τὴν κρίσιν· δείξειας δέ, εἰ συνδράμοι ὁ θίος τῷ λόγῳ.

5

ΚΒ'.- ΖΗΝΩΝΙ

Πρὸς Φιλιππησίους. Εἰς τό· «Ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν», καὶ τί ἔστι, «Τοῦτο φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

Ἄριπρεπὲς μὲν καὶ ἀρίδηλον τὸ βούλημα τὸ ἀποστολι-
 10 κόν, εἰ δέ σοι βαθὺ καὶ δυσέφικτον φαίνεται, συντόμως
 αὐτὸ σαφηνίσει πειράσομαι. Ὁ ἀπόστολος εἰς μετριοφρο-
 σύνην παρακαλῶν καὶ εἰπὼν, «Ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπε-
 ρέχοντας ἑαυτῶν», ἔφη· «Τοῦτο φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ
 ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπα-
 15 γμον ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορ-
 φὴν δούλου λαβὼν». Εἰ μὲν οὖν οὐκ ἦν ἴσος, περιττὸν τὸ
 ὑπόδειγμα, εἴ γε τῷ μείζονι ὑπακούσας κελεύσαντι, πεποί-
 ηκεν ὃ πεποίηκεν. Εἰ δὲ ἴσος, ὥσπερ οὖν καὶ ἴσος, ἀρμό-
 διον τὸ ῥηθὲν καὶ πρὸς ταπεινοφροσύνην βλέπον. Εἰ ἔρ-
 20 μαιον ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσον, οὐκ ἂν ἑαυτὸν ἐταπεινώσεν,
 ἵνα μὴ ἡ ὑπερῖσσεια πρόκριμα ποιήσῃ τῇ ἀξίᾳ. Ἀλλ' ἐπει-
 δὴ ἐκ φύσεως ἴσος ἦν καὶ οὐσιώδη εἶχε τὴν εὐγένειαν, καὶ
 οὐ κατὰ χάριν δωρηθεῖσαν, ταπεινώσαι ἑαυτὸν οὐ παρη-
 τήσατο. Δοῦλος μὲν γὰρ καὶ ἐλευθερωθεὶς καὶ νίοθεσία τι-
 25 μηθεὶς, ἅτε ἄρπαγμα ἢ εὖρεμα τὴν ἀξίαν ἠγησάμενος, οὐκ
 ἂν ὑποσταίῃ οἰκετικὸν ἔργον ἀνῦσαι, ὃ δὲ γνήσιος υἱός, ὃ
 σύμφυτον ἔχων καὶ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν ἀξίαν, οὐκ ἂν

ὄν ζητήσεις, θὰ βρεῖς, καὶ θὰ ζητήσεις, ἐφόσον βέβαια πιστέψεις ὅτι δὲν γνωρίζεις τόποτε. Γιατί, τὸ νὰ νομίζεις ὅτι γνωρίζεις, εἶναι αἰτία τοῦ ὅτι δὲν βρίσκεις. Ἐὰν πάλι διαφεύγει ἐμένα, δείξε μου τὴν κρίση σου ἀπὸ τὰ ἴδια πράγματα, καὶ θὰ μπορέσεις νὰ τὴ δείξεις, ἐὰν ἡ ζωὴ σου συμπορευθεῖ μὲ τὰ λόγια σου.

22.- ΣΤΟΝ ΖΗΝΩΝΑ

Ἐκ τῆς πρὸς Φιλιππησίους· Στὴ ρήση· «Ὁ ἓνας νὰ θεωρεῖ τὸν ἄλλον ἀνώτερό του», καὶ νὰ ἐπικρατεῖ μεταξύ σας τὸ ἴδιο φρόνημα, τὸ ὁποῖο ὑπῆρχε καὶ στὸν Χριστό»²⁷.

Εἶναι ὀλόλαμπρη καὶ ὀλοφάνερη ἡ ἀποστολικὴ θέληση, ἐὰν ὅμως σοῦ φαίνεται βαθὺ τὸ νόημά της καὶ δύσκολο νὰ κατανοηθεῖ, θὰ προσπαθήσω νὰ σοῦ τὴν ἀποσαφηνίσω μὲ συντομία. Ὁ Ἀπόστολος προτρέποντάς μας σὲ μετριοφροσύνη, καὶ λέγοντας, «Νὰ θεωρεῖ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο ἀνώτερό του», εἶπε· «Ἄς ἐπικρατεῖ μεταξύ σας τὸ ἴδιο φρόνημα, τὸ ὁποῖο ὑπῆρχε καὶ στὸν Χριστὸ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ εἶχε θεϊκὴ ὑπαρξη, δὲν θεώρησε τὸ ὅτι ἦταν ἴσος μὲ τὸν Θεό, σὰν κάτι πρὸς ἀρπαγμό, ἀλλὰ ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του παίρνοντας μορφὴ δούλου»²⁸. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἦταν ἴσος, ἦταν περιττὴ ἢ ὑπόδειξη, ἐφόσον ἔκανε αὐτὸ πού ἔκανε ὑπακούοντας στὸν ἀνώτερο, ὁ ὁποῖος τὸν διέταξε. Ἐὰν ὅμως ἦταν ἴσος, ὅπως βέβαια καὶ εἶναι ἴσος, εἶναι κατάλληλο αὐτὸ πού εἶπε καὶ ἀποβλέπει στὴν ταπεινοφροσύνη. Ἐὰν θεώρησε τυχαῖο τὸ ὅτι εἶναι ἴσος, δὲν θὰ ταπεινώνε τὸν ἑαυτό του, ὥστε τὸ περίσσευμα νὰ μὴ γίνῃ προτίμηση γιὰ τὴν ἀξία. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του ἴσος, καὶ ἡ εὐγενικὴ καταγωγὴ του ἦταν οὐσιώδης, καὶ δὲν δωρήθηκε ὡς χάρισμα, δὲν παρέλειψε νὰ ταπεινώσει τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ δούλος πού ἐλευθερώθηκε καὶ τιμήθηκε μὲ υἰοθεσία, θεωρώντας ὅτι τὸ ἀξιώμά του ἦταν ἀποτέλεσμα ἀρπαγῆς ἢ κάτι πού ἀπέκτησε τυχαῖα, δὲν θὰ ἀνεχόταν νὰ ἐκτελέσει ἔργο ὑπηρετικὸ, ἐνῶ ὁ γνήσιος υἱός, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐμφυτὴ καὶ τὴν εὐγενικὴ καταγωγὴ,

28. Φιλιπ. 2, 5-6.

παραιτήσαιο τοιοῦτόν τι ἀνῦσαι, πάσης ὑποψίας ἐκποδῶν οἰχομένης. Τῷ μὲν γὰρ ἡ ἀρχαία δουλεία ὑποψίαν τίκει εὐτελείας, τῷ δὲ ἡ ἔμφυτος εὐγένεια οὐδὲ τικτομένην τὴν ὑπόνοιαν προσίεται. Ὁ μὲν γὰρ δύναται τῆς νίθεσις
5 ἐκπεσεῖν, ὁ δὲ τῆς ἐμφύτου εὐγενείας τε καὶ ἀξίας οὐδέποτε ἀποπεσεῖται.

ΚΓ'— ΘΕΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

Πῶς ὁ Ἀχαάβ, καίτοι προμαθὼν τὸν θάνατον αὐτοῦ, φυλάσασθαι οὐκ ἠδυνήθη.

10 Αὐτὸς μὲν ἔφης λίαν θαυμάζειν, πῶς ὁ Ἀχαάβ, καίτοι προμαθὼν τὸν ἑαυτοῦ θάνατον, διαφυγεῖν οὐκ ἠδυνήθη, ἐγὼ δὲ οὐ θαυμάζω· οὐδὲ γὰρ διαφεύγειν οἶόν τε τὴν δίκην. Κλέπτουσα γὰρ τὰς τῶν κλέπτειν αὐτὴν φρένας πειρωμένων, τοὺς δουλομένους αὐτὴν ἐκκλῖναι, εἰς τὰ ἑαυτῶν
15 δίκτυα, δι' ὧν μηχανῶνται, ἐμπίπτειν παρασκευάζει.

ΚΔ'— ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τό, «Πάτερ ἡμῶν...».

Αὐτὸς μὲν ἔοικας θαυμάζειν τῆς εὐχῆς τὴν βραχυλογίαν, ἐγὼ δὲ ἠγάμην αἰεὶ καὶ ἄγαμαι τὴν ἐν βραχέσι ρήμα-
20 σιν ὑπερφυῆ φιλοσοφίαν. Εἰ γὰρ καὶ ἡ τῶν λόγων ἀπαγγελία εὐκόλος, ἀλλὰ οὐ τῶν φωνῶν. Οὐ γὰρ λόγων ἀκροατῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργων ποιητῆς Πάσης τοιγαροῦν ἐπέκεινα τόλμης χωρεῖν ὑπολαμβάνω, τὸν μὴ πράττοντα μὲν τὰ νιῶ εὐδοκίμῳ πρόποντα, τολμᾶν δὲ Πατέρα καλεῖν
25 τὸν δεσπότην, καὶ δρωῖντα μὲν ἐξ ὧν δυσφημηθήσεται τὸ θεῖον ὄνομα, ἐπιχειροῦντα δὲ λέγειν, «Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομα σου», καὶ τοῦ τυράννου ὄντα δορυφόρον ἐπισημότα-

καὶ τὸ ἄξιωμα, δὲν θὰ ἀπέφευγε νὰ φέρει εἰς πέρας κάτι τέτοιο, ἀφοῦ κάθε ὑπόνοια ἀπομακρύνεται. Γιατὶ στὸν πρῶτο ἢ παλιὰ δουλεία του γεννᾷ ὑποψία μικροπρέπειας, ἐνῶ στὸν δεύτερο ἢ ἔμφυτη εὐγένεια δὲν ἀφήνει τὴν ὑπόνοια πού τυχόν θὰ γεννιόταν νὰ πλησιάσει. Γιατὶ ὁ πρῶτος μπορεῖ νὰ ἐκπέσει ἀπὸ τὴν υἰοθεσία, ἐνῶ ὁ δεύτερος δὲν ἐκπίπτει ποτὲ ἀπὸ τὴν ἔμφυτη εὐγένειά του καὶ τὸ ἄξιωμα.

23.- ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΘΕΩΝΑ

Πῶς ὁ Ἀχαάβ, ἂν καὶ ἔμαθε ἐκ τῶν προτέρων τὸν θάνατό του, δὲν μπόρεσε νὰ προφυλαχθεῖ²⁹.

Σὺ βέβαια εἶπες, ὅτι ἀπορεῖς πολὺ, πῶς ὁ Ἀχαάβ, ἂν καὶ γινώριζε ἐκ τῶν προτέρων τὸν θάνατό του, δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ἀποφύγει, ἐγὼ ὅμως δὲν ἀπορῶ, γιὰ τὸν λόγο ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ ἀποφύγει τὴν τιμωρία. Γιατί, ἔξαπατώντας τὴ διάνοια ἐκείνων πού ἐπιχειροῦν νὰ τὴν ἔξαπατήσουν, ἐκείνους πού θέλουν νὰ τὴν ἀποφύγουν τοὺς κάνει, μὲ ὅλα αὐτὰ πού μηχανεύονται, νὰ πέφτουν μέσα στὰ δικά τους δίχτυα.

24.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΕΥΤΟΝΙΟ

Στό· «Πάτερ ἡμῶν»³⁰.

Σὺ βέβαια φαίνεσαι νὰ θαυμάζεις τὴ συντομία τῆς προσευχῆς, ἐγὼ ὅμως θαύμαζα πάντοτε καὶ θαυμάζω τὴν μὲ λίγα λόγια ἔξαίσια φιλοσοφία. Γιατί, ἂν καὶ ἡ ἀπαγγελία τῶν λόγων εἶναι εὐκόλη, δὲν εἶναι ὅμως εὐκόλη καὶ ἡ ἑρμηνεία τῶν νοημάτων. Γιατὶ δὲν εἶναι μόνο ἀκρατῆς τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ ποιητῆς τῶν ἔργων. Θεωρῶ λοιπὸν ὅτι προχωρεῖ πέρα ἀπὸ κάθε τόλμη αὐτὸς πού ἀπὸ τὴ μὰ δὲν κάνει αὐτὰ πού ταιριάζουν σὲ εὐδόκιμο υἰό, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τολμᾷ νὰ ἀποκαλεῖ καὶ πατέρα τὸν Δεσπότη, καὶ ἐνῶ κάνει αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ δυσφημισθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐπιχειρεῖ ὅμως νὰ λέγει, «Ἄς τιμᾶται τὸ ὄνομά σου», καὶ ἐνῶ εἶναι ἐπισημότατος δορυφόρος τοῦ τυράννου, νὰ

29. Γ Βασ. 21, 10 ἐ.

30. Ματθ. 6, 9 ἐ.

τον, φράζειν· «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου»· ὄφθητι, τουτέστι, τοῖς τυραννουμένοις βασιλεὺς νικηφόρος, παρέχων τὴν κατὰ τῆς ἁμαρτίας ἀήττητον συμμαχίαν. Ἔτι τε μηδὲν ὧν θέλει ὁ Θεὸς διαπραττόμενον, ὑποκρίνεσθαι ἀρετὴν καὶ
 5 λέγειν· «Γενηθήτω τὸ θέλημα σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς», τρυφῇ τε καὶ ἀσωτία ἐκδεδωκότα ἑαυτόν, καὶ πολλὰ προαποθέμενον, οὐ μόνον εἰς τροφήν, ἀλλὰ καὶ εἰς γαστριμαργίαν ἐφόδια εὐχεσθαι· «Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον (τουτέστιν, ἢ τὸν τῆ ψυχῆ ἀρμόδιον, ἢ τὸν τῆ
 10 σαρκὶ αὐτάρκη), δὸς ἡμῖν σήμερον». Τὸ γὰρ «σήμερον» τὴν καθημερινὴν οἰκονομίαν μηνύει. Εἰς γὰρ τὴν ἀκροτάτην φιλοσοφίαν ἀγαγὼν τῆς ψυχῆς τὸ νοερόν, καὶ αὐτὸν ὀρίζει τῆς αἰτήσεως τὸν χρόνον. Εἶτα ἀμείλικτον ὄντα καὶ ὠμόν, λέγειν, «Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν», μνησι-
 15 κακοῦντα δὲ καὶ πέρα τοῦ μέτρου ἀμυνόμενον, λέγειν, «Καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν», τὸν δ' εἰς πειρασμοὺς ἑαυτὸν ῥίπτοντα καὶ πᾶσαν τεμόντα ὁδὸν ἐπὶ κινδύνους ἄγουσαν, φράζειν, «Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν», καὶ γελοῖον εἶναι δοκεῖ, μᾶλλον δὲ ἀγανακτή-
 20 σεως ἀπάσης ἄξιόν ἐστι. Τὸ δὲ καὶ ἀσμένως ἀκολουθοῦντα τῷ ἐχθρῷ (οὐ γὰρ βία, οὐδὲ τυραννίδι, ἀλλὰ ἀπάτη περιγίνεται) λέγειν, «Ἄλλα ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ», πᾶσαν εἰρωνεῖαν ὑπερβάλλει. Τὸ δὲ φράζειν μὲν, «Ὅτι σου ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα», κα-
 25 ταφρονεῖν δὲ τοῦ πᾶσαν δύναμιν καὶ δόξαν πηγάζοντος, συγγνώμης μεῖζον.

Οὐκοῦν ἐκεῖνοι μόνοι μετὰ τὰς θαυμασίους ὠδίνας τὰς ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι, καὶ τὸν ξένον καὶ παράδοξον λοχευμάτων νόμον, δίκαιοι ἂν εἶεν τὸ «Πάτερ ἡμῶν» λέγειν,
 30 υἱῶν ἐπιδεικνύμενοι γνησιότητα, καὶ τὸ «Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομα σου», οἱ μηδὲν ἐναγὲς διαπραττόμενοι, καὶ τό, «Ἐλ-

λέγει, «Ἐξέρθει ἡ βασιλεία σου», δηλαδή ἐμφανίσου σ' αὐτούς πού τυραννοῦνται βασιλιάς νικηφόρος, δίνοντας τὴν ἀνίκητη συμμαχία ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ἀκόμα, ἐνῶ δὲν κάνει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού θέλει ὁ Θεός, ὑποκρίνεται τὴν ἀρετὴ καὶ λέγει, «Ἐξέρθει τὸ θέλημά σου, ὅπως στὸν οὐρανό, ἔτσι καὶ στὴ γῆ»³¹, καὶ ἐνῶ ἐπιδίδεται στὴν ἀπόλαυση καὶ στὴν ἀσωτία καὶ ἀποθηκεύει πολλὰ ὄχι μόνο γιὰ τὴν τροφή του, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐφόδια γιὰ τὴ γαστρομαργία του, εὐχεται· «Τὸ καθημερινό μας ἄρτο» (δηλαδή ἡ αὐτὸ πού εἶναι κατάλληλο γιὰ τὴν ψυχὴ, ἢ ἐκεῖνο πού ἀρκεῖ γιὰ τὸ σῶμα) «δῶσέ τό μας σήμερα»³². Γιατὶ τὸ «σήμερα» σημαίνει τὰ καθημερινὰ ἀπαιτούμενα ἀγαθὰ. Ἀφοῦ δηλαδή ὁδήγησε τὴ νοερὴ ψυχὴ στὴν ὑψιστὴ φιλοσοφία, δρίζει καὶ τὸν χρόνο γιὰ τὸν ὁποῖο κάνει τὸ αἴτημα. Ἐπειτα, ἂν καὶ εἶναι ἀδιάλλακτος καὶ σκληρός, λέγει· «Συγχώρησε τὰ ἁμαρτήματά μας», καὶ ἐνῶ εἶναι ἐκδικητικὸς καὶ ὑπερασπίζεται τὸν ἑαυτό του πέρα ἀπὸ τὸ ἀπαιτούμενο, λέγει· «Ὅπως καὶ ἐμεῖς συγχωροῦμε ἐκείνους πού μᾶς ἔχουν κάνει κακό»³³, καὶ αὐτὸς πού ρίχνει τὸν ἑαυτό του σὲ πειρασμούς καὶ ἐνῶ βαδίζει κάθε δρόμο πού ὁδηγεῖ σὲ κινδύνους», λέγει, «Καὶ μὴ ἐπιτρέψεις νὰ πέσουμε σὲ πειρασμό», πρᾶγμα πού φαίνεται νὰ εἶναι γελοῖο, ἢ μᾶλλον ἄξιο κάθε ἀγανάκτησης. Ἀλλὰ καὶ ἐνῶ ἀκολουθεῖ μὲ εὐχαρίστηση τὸν ἐχθρὸ (γιατὶ δὲν κατέχεται μὲ τὴ βία, οὔτε μὲ τυραννία, ἀλλὰ μὲ ἀπάτη), λέγει, «Ἀλλὰ σῶσέ μας ἀπὸ τὸν πονηρό»³⁴, πού ξεπερνᾷ κάθε εἰρωνεία. Τὸ νὰ λέγει πάλι, «Γιατὶ δική σου εἶναι ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ δόξα»³⁵, καὶ νὰ περιφρονεῖ ἐκεῖνον πού εἶναι ἡ πηγὴ κάθε δυνάμεως καὶ δόξας, ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς συγγνώμης.

Μόνο λοιπὸν ἐκεῖνοι, ὕστερα ἀπὸ τοὺς θαυμάσιους πόνους κατὰ τὸ ἅγιο βάπτισμα καὶ τὸν παράξενο καὶ παράδοξο νόμο τῶν τοκετῶν, δικαιοῦνται νὰ λένε τό, «Πατέρα μας», δείχνοντας ὅτι εἶναι γνήσιοι υἱοὶ του, καὶ τό, «Ἐξέρθει τὸ ὄνομά σου», αὐτοὶ πού δὲν κάνουν τότε τὸ βδελυρό, καὶ τό, «Ἐξέρθει ἡ

33. Ματθ. 6, 12.

34. Ματθ. 6, 13.

35. Ματθ. 6, 14.

θέτω ἡ βασιλεία σου», οἱ φεύγοντες τὰ τῷ τυράννω ἡδονὴν
 τίκοντα, καὶ τό, «Γεννηθήτω τὸ θέλημα σου», οἱ διὰ τῶν
 πράξεων τοῦτο δηλοῦντες, καὶ «Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπι-
 ούσιον, δὸς ἡμῖν σήμερον», οἱ τρυφαῖς καὶ ἄσωτίαις ἀπο-
 5 ταπτόμενοι, καὶ τό, «Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν», οἱ
 τοῖς εἰς αὐτοὺς πταίσασι συγγινώσκοντες, καὶ τό, «Μὴ εἰσ-
 ενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν», οἱ μήτε ἑαυτοὺς μήτε ἄλλους
 εἰς τοῦτον ἐμβάλλοντες, καὶ τό, «Ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πο-
 νηροῦ», οἱ πρὸς τὸν Σατανᾶν ἄσπονδον ἔχοντες τὴν μά-
 10 χην, καὶ τό, «Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ
 δόξα», οἱ τρέμοντες αὐτοῦ τοὺς λόγους καὶ ἔργοις αὐτοῦς
 ἐπιδεικνύμενοι. Οὐ γὰρ τοσοῦτον πέφυκεν ἀνύειν ἡ τῆς
 εὐχῆς ἐπιστήμη, ὅσον ὁ τρόπος καὶ ὁ θίος τοῦ εὐχομένου.

ΚΕ.— ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

15 Εἰς τό· «Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ
 τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῶ ὀφθαλμῷ δοκὸν
 οὐ κατανοεῖς;».

Κοινὸν μὲν τὸ πάθος εἶναι δοκεῖ, οὐ μόνον τὸ τυφλώτ-
 τειν μὲν περὶ τὰ ἴδια, ὀξέως δ' ὄραν τὰ τῶν πέλας πταίσμα-
 20 τα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἑαυτοῖς μὲν καὶ τὰς οὐκ οὔσας ἀπολογίας
 πορίζεσθαι, τὸ δ' ἀλλοτρίων πικροὶ καὶ ἀπαραίτητοι κα-
 θῆσθαι δικασταί. Οἱ δὲ τῷ ὄντι φιλαυτίας ἀπηλλαγμένοι,
 καὶ τὸ δίκαιον οἰόμενοι δεῖν κρατεῖν, τὴν αὐτὴν φέρουσι
 καθ' ἑαυτῶν ἁμαρτάνοντες ψῆφον, ἥνπερ ἂν καὶ κατὰ τῶν
 25 πέλας ἐνέγκοιεν, καὶ μᾶλλον ἑαυτοὺς διὰ τῆς μετανοίας
 κολάζουσι τὸν ἀκόλαστον ὄλεθρον εἰδότες. Εἰς ταύτην
 γὰρ ἡμᾶς τὴν ἀκριβῆ βάσανον ἐμβάλλων ὁ Χριστός, ἔφη·
 «Τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ
 σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῶ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς;». Οὐ

βασιλεία σου», ἐκεῖνοι ποὺ ἀποφεύγουν αὐτὰ ποὺ προκαλοῦν ἡδονὴ στὸν τύραννο, καὶ τὸ, «Ἄς γίνῃ τὸ θέλημά σου», αὐτοὶ ποὺ τὸ ἀποδεικνύουν μὲ τὰ ἔργα τους, καὶ «Τὸν καθημερινὸ μας ἄρτο δῶσε μᾶς τον σήμερα», αὐτοὶ ποὺ ἀπαρνοῦνται τίς ἀπολαύσεις καὶ τίς ἀσωτίες, καὶ τὸ, «συγχώρησέ μας ὅ,τι κακὸ ἔχουμε κάνει», αὐτοὶ ποὺ συγχωροῦν ἐκείνους ποὺ τοὺς ἔχουν φταίξει, καὶ τό, «Μὴ ἐπιτρέψεις νὰ πέσουμε σὲ πειρασμό», αὐτοὶ ποὺ οὔτε τοὺς ἑαυτούς τους, οὔτε τοὺς ἄλλους βάζουν σὲ πειρασμό, καὶ τό, «Σῶσε μας ἀπὸ τὸν πονηρὸ», αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἀδιάλλακτο πόλεμο μὲ τὸν Σατανᾶ, καὶ τό, «Γιατί δική σου εἶναι ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ δόξα»³⁶, ἐκεῖνοι ποὺ τρέμουν τὰ λόγια του καὶ τὰ ἐπιδεικνύουν μὲ ἔργα. Γιατί, ὡς ἀπὸ τὴ φύσης της, δὲν τὰ κατορθώνει τόσο ἡ καλὴ γνώση τῆς προσευχῆς, ὅσο ἡ συμπεριφορὰ καὶ ὁ τρόπος ζωῆς τοῦ προσευχομένου.

25.— ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΑΘΑΝΑΣΙΟ

Στὴ ρήση· «Γιατί βλέπεις τὸ καρφὶ ποὺ εἶναι στὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεσαι τὸ δοκάρι ποὺ εἶναι στὸ δικὸ σου μάτι;»³⁷.

Φαίνεται πὼς εἶναι κοινὸ πάθος, ὄχι μόνο τὸ νὰ κλείνουμε τὰ μάτια μας στὰ δικά μας, καὶ νὰ βλέπουμε καθαρὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν συνανθρώπων μας, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ βρίσκουμε γιὰ τοὺς ἑαυτούς μας τίς δικαιολογίες ποὺ δὲν ὑπάρχουν, ἐνῶ γιὰ τὰ πταίσματα τῶν ἄλλων νὰ γινόμαστε σκληροὶ καὶ ἀπόλυτοι δικαστές. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὴ φιλαυτία καὶ πιστεύουν ὅτι πρέπει νὰ ἐπικρατεῖ τὸ δίκαιο, ὅταν ἁμαρτάνουν ἐπιβάλλουν ἐναντίον τους τὴν καταδίκη ποὺ θὰ ἐπέβαλλαν καὶ ἐναντίον τῶν πλησίων, καὶ τιμωροῦν περισσότερο τοὺς ἑαυτούς τους μὲ τὴν μετάνοια, γνωρίζοντας τὴν ἀκόλαστη καταστροφή. Σ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀκριβῆ δοκιμασία βάζοντάς μας ὁ Χριστός, εἶπε· «Γιατί βλέπεις τὸ καρφὶ ποὺ ὑπάρχει στὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεσαι τὸ δοκάρι ποὺ ὑπάρχει

37. Λουκᾶ 6, 41.

γὰρ προσήκει τῶν ἄλλων εἶναι πικρὸν δικαστὴν τὸν τὰ οἰκεῖα παρορῶντα.

ΚΣ'— ΙΣΙΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Εἰς τὸ εἰρημένον περὶ τοῦ Ἑσαῦ· «Μετανοίας τόπον
5 οὐχ εὔρε, καίπερ μετὰ δακρύων ἐκζητήσας αὐτήν».

Αὐτὸς μὲν θαυμάζειν ἔφη, ὅπως ὁ Παῦλος τὴν μετά-
νοϊαν, ἣν καὶ αὐτὸς ἐκήρυττε καὶ ὁ Θεὸς ἔστεφάνου, μη-
δὲν δεδυνῆσθαι ἐπὶ τοῦ Ἑσαῦ δισχυρίσατο, λέγων· «Με-
τανοίας τόπον οὐχ εὔρε, καίπερ μετὰ δακρύων ἐκζητήσας
10 αὐτήν», ἔγωγε θαυμάζω, πῶς τοῦτό σε διέλαθεν. Οὐ γὰρ
ὡς τὴν μετάνοϊαν ἀτιμάσαντος τοῦ κριτοῦ, τοῦτο ἔφη, ἀλλ'
ὡς τὸν μισθόν, τουτέστι τὴν εὐλογίαν, τὴν τῇ ἀρετῇ μᾶλ-
λον, ἢ τῇ πρεσβυγενεΐᾳ χρεωστουμένην, τῷ διαπωλήσαντι
αὐτήν μὴ δεδωκότος. Οὐ γὰρ δίκαιον ἦν, ἐκεῖνον, ἵνα καὶ
15 δοίημεν τῇ πρεσβυγενεΐᾳ τὸ γέρας χρεωστεῖσθαι, τὸ κτήμα
ὅπερ ἐπώλησεν ἀνακομίσασθαι. Εἰ μὲν γὰρ ἀποσπασθὲν
ἦν, ἔδει ἀποδοθῆναι, εἰ δὲ πραθέν, καὶ ὑπὸ τὴν νομὴν τοῦ
ἀγοράσαντος ἦν, οὐ δίκαιον τὸ ἀποσπασθῆναι. Κλαύσαν-
τος γοῦν πικρῶς οὐ μόνον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ γεννήτορος
20 τὸ δίκαιον ἴσχυσεν. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, ἄκουε τῶν πρὸς αὐ-
τὸν εἰρημένων· «Μὴ τις πόρνος ἢ βέβηλος, ὡς Ἑσαῦ, ὃς
ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ. Ἴσθε
γὰρ, ὅτι καὶ μετέπειτα θέλων κληρονομήσαι τὴν εὐλογίαν,
ἀπεδοκιμάσθη».

25 Ὁρᾷς, ἵνα παρῶ τέως τὸ πεπραῖσθαι τὰ πρεσβεΐα, ὅτι
οὐδὲ ἀρετὴν ἦν ἀσκήσας, ἀλλ' οἷς πέπρακε πρεσβεΐοις
ἐπερειδόμενος, τὴν εὐλογίαν, τὴν τῇ ἀρετῇ, ὡς ἔφην, χρεω-
στουμένην, κληρονομήσαι ἠβούλετο, ὅπερ ἀδύνατον ἦν.
Εἰ γὰρ καὶ μετὰ τῆς τοῦ τεκόντος εὐνοίας καὶ τὴν τῶν πρε-

στό δικό σου μάτι;». Γιατί δὲν εἶναι σωστὸ νὰ εἶναι αὐστηρὸς δικαστὴς τῶν ἄλλων ἐκεῖνος ποὺ παραβλέπει τὰ δικά του.

26.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Σ' αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε γιὰ τὸν Ἡσαῦ· «Δὲν βρῆκε τόπο μετάνοιας, ἂν καὶ τὴν ἐπιζήτησε μὲ δάκρυα»³⁸.

Σὺ βέβαια εἶπες, ὅτι ἀπορεῖς, πῶς ὁ Παῦλος τὴ μετάνοια ποὺ καὶ ὁ ἴδιος κήρυττε καὶ ὁ Θεὸς τὴν ἐπιβράβευε, ἰσχυρίσθηκε ὅτι δὲν μπόρεσε αὐτὴ νὰ ἐπιτύχει τίποτε στὴν περίπτωση τοῦ Ἡσαῦ, λέγοντας, «Γιατί δὲν μπόρεσε μὲ τὴ μετάνοιά του νὰ ἐπιτύχει τὴ συγχώρηση, παρόλο ποὺ τὴν ζήτησε μὲ δάκρυα», ἐγὼ ὅμως ἀπορῶ, πῶς σοῦ διέφυγε αὐτό. Γιατί δὲν τὸ εἶπε αὐτὸ ἐπειδὴ ὁ κριτὴς περιφρόνησε τὴν μετάνοια, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν μισθό, δηλαδή τὴν εὐλογία, ἣ ὁποία ὀφειλόταν στὴν ἀρετὴ μᾶλλον, παρὰ στὰ πρωτοτόκια, δὲν τὴν ἔδωσε σ' αὐτὸν ποὺ τὴν πούλησε. Γιατί δὲν ἦταν σωστό, γιὰ νὰ δεχθοῦμε ὅτι ἡ τιμὴ ὀφείλεται στὸν πρωτότοκο, τὸ κτῆμα ποὺ εἶχε πουλήσει νὰ τὸ ξαναπάρει πίσω. Ἐὰν βέβαια τοῦ εἶχε ἀποσπασθεῖ, ἔπρεπε νὰ τοῦ ἐπιστραφεῖ, ἐφόσον ὅμως εἶχε πουληθεῖ καὶ βρισκόταν στὴ δικαιοδοσία ἐκεῖνου ποὺ τὸ ἀγόρασε, δὲν ἦταν δίκαιο νὰ ἀποσπασθεῖ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔκλαιπε πικρὰ ὄχι μόνο αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὸν γέννησε, ἐπικράτησε τὸ δίκαιο. Ὅτι βέβαια αὐτὸ ἔγινε ἔτσι, ἄκουσε αὐτὰ ποὺ εἰπώθηκαν σ' αὐτὸν «Μήπως κανένας πόρνος ἢ βέβηλος, ὅπως ὁ Ἡσαῦ, ὁ ὁποῖος γιὰ ἓνα πᾶτο φαγητοῦ πούλησε τὰ πρωτοτόκια του. Γιατί γνωρίζετε, ὅτι καὶ ἀργότερα, θέλοντας νὰ κληρονομήσει τὴν εὐλογία (ὡς πρωτότοκος) ἀποδοκιμάσθηκε»³⁹.

Βλέπεις, γιὰ νὰ παραλείψω τὸ ὅτι πούλησε τὰ πρωτοτόκια, ὅτι καὶ χωρὶς νὰ ἔχει ἀσκήσει ἀρετὴ, ἀλλὰ στηριζόμενος στὰ πρωτοτόκια, ποὺ εἶχε πουλήσει, ἤθελε νὰ κληρονομήσει τὴν εὐλογία, ἣ ὁποία ἀνήκει στὴν ἀρετὴ, ὅπως εἶπα, πρᾶγμα ποὺ ἦταν ἀδύνατο. Γιατί ἂν, μαζὶ μὲ τὴν εὐνοια τοῦ πατέρα του, εἶχε

39. Ἑβρ. 12, 16-17.

σβείων εἶχε τιμήν, οὐκ ἂν ἀπέτυχε τῶν θείων εὐλογιῶν.
 Ἄρετή γάρ ἐστι ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ στεφανουμένη. Ἐπει-
 δὴ δὲ καὶ πέπρακε ἐννόμως τὰ πρωτοτόκια, ἀναμφισβή-
 τητος τοῦ Ἰακώβ ἢ νίκη. Ἐὰν γάρ τις ἀγρὸν πωλήσας
 5 καὶ τὸ τίμημα εἰληφώς, καὶ εἰς νομὴν τοῦ κτήματος τὸν
 ἀγοράσαντα εἰσκομίσας, ὕστερον χωρὶς τοῦ ἀποδοθῆναι
 τὸ τίμημα λέγω (οὐδ' ἀποδιδόντος μὲν οὖν συγχωροῦσιν
 οἱ νόμοι ἄκοντος τοῦ ἀγοράσαντος τὸ ἀποσπασθῆναι τὸ
 κτήμα, ἀλλ' ὅμως λελέχθω), χωρὶς τοῦ ἀποδοῦναι τὸ τίμη-
 10 μα, εἰ ἀμφισβητοίη περὶ τῆς κτήσεως, ποῖος νόμος ἢ τίς
 δικαστῆς ἀποκρίνεται αὐτῶ, κἂν μυρία ἐκεῖνος δακρυοὶ
 καὶ ἐλεεινὰ φθέγγοιτο; Οὐδὲ εἰς δήπου. Εἰκότως οὖν οὐκ
 εἴληφε. Πρῶτον μὲν ἀρετὴν οὐκ ἀσκήσας, εὐλογίαν δὲ
 κληρονομησαί θελήσας, ἥς ἀνάξιον ἑαυτὸν ἀπέφηνε,
 15 δεύτερον δὲ καὶ πωλήσας τὸ γέρας, τρίτον ἐκκλεισθεὶς
 εἰκότως ὑπὸ τοῦ καιροῦ. Εἰ γὰρ ὄντως ἦν μεταγνοὺς καὶ
 τὰς ἥττας πάσας ἀναμαχησάμενος, οὐκ ἂν παρώφθη πα-
 ρὰ Θεοῦ. Πλούσιος γὰρ ὢν ὁ Θεὸς καὶ πλουτῶν στεφά-
 νοις ἄλλοις, κοσμησαί ἐδύνατο. Εἰ γὰρ καὶ τὰς εὐλογίας,
 20 ὡς πέπρακεν, ἀνακομίσασθαι οὐχ οἷός τε ἦν, ἀλλ' οὖν γε
 ἄλλοις ἂν στεφάνοις ἐκοσμήθη. Καὶ πρῶτον μὲν τὸν Θε-
 ὸν ἴλεω ἔχειν. Ἐπειδὴ δὲ ἀρετῆς μὲν οὐκ ἐφρόντιζεν, εὐ-
 λογιῶν δ' ἀντεποιεῖτο τῷ τῇ ἀρετῇ χρεωστουμένων, εἰκό-
 τως ἀπέτυχεν.

25

ΚΖ.— ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΩ

Ὅτι ὧ Ἕλληνες, δι' ὧν τὰ Χριστιανῶν δοκοῦσι
 σμικρύνειν, διὰ τούτων τὰ ἑαυτῶν
 ἀνατρέπουσιν.

Θαυμάζω, ὅπως οὐ μόνον οἱ παιδεύσεως ἄμοιροι τῶν
 30 Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ οἱ σοφίαν ἐπαγγελλόμενοι καὶ οἱ ἐπὶ τῇ

καὶ τὴν τιμὴ τῶν πρωτοτοκίων, δὲν θὰ ἔχανε τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἀρετὴ εἶναι αὐτὴ ποὺ στεφανώνεται ἀπὸ τὸν Θεό. Ἐπειδὴ ὅμως πούλησε νόμιμα τὰ πρωτοτόκια, ἡ νίκη τοῦ Ἰακώβ ἦταν ἀδιαμφισβήτητη. Ἐὰν δηλαδή κάποιος πουλήσει ἓνα χωράφι του καὶ παίρνοντας τὸ τίμημα παραχωρήσει στὸν ἀγοραστὴ τὴν κυριότητα τοῦ κτήματος, ἔπειτα, χωρὶς νὰ τοῦ ἐπιστρέψει τὸ τίμημα, ἐννοῶ (οὔτε βέβαια καὶ ἂν ἐπέστρεφε τὸ τίμημα ἐπιτρέπουν οἱ νόμοι, χωρὶς τὴ θέληση τοῦ ἀγοραστῆ, νὰ παρθεῖ τὸ κτῆμα, ἀλλ' ὅμως ἂς λεχθεῖ καθ' ὑπόθεσιν) χωρὶς νὰ ἐπιστραφεῖ τὸ τίμημα, ἐὰν ἐγερθεῖ ἀμφισβήτηση γιὰ τὴν κτήση, ποιὸς νόμος ἢ δικαστὴς θὰ τοῦ δώσει ἀπάντηση, ἔστω καὶ ἂν ἐκεῖνος χύσει μύρια δάκρυα καὶ λέγει πράγματα ἀξιολύπητα; Ὅπως δὲποτε κανένας. Δικαιολογημένα ἐπομένως δὲν τὰ πῆρε. Πρῶτον, ἐπειδὴ δὲν ἄσκησε τὴν ἀρετὴ, καὶ θέλησε νὰ κληρονομήσει τὴν εὐλογία, γιὰ τὴν ὁποία ἀπέδειξε τὸν ἑαυτὸ ἀνάξιον. Δεύτερον, ἐπειδὴ πούλησε τὰ πρωτοτόκια. Τρίτον, ἐπειδὴ ἀποκλείσθηκε δικαιολογημένα ἀπὸ τὸν χρόνον. Γιατὶ, ἂν πραγματικὰ εἶχε μετανοήσει καὶ ξανακέρδιζε τὶς μάχες, δὲν θὰ παραβλεπόταν ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ, ὄντας ὁ Θεὸς πλούσιος καὶ ἔχοντας καὶ πολλὰ ἄλλα στεφάνια, μπορούσε νὰ τὸν στολίσει. Ἄν καὶ βέβαια πούλησε τὶς εὐλογίες καὶ δὲν μπορούσε νὰ τὶς πάρει πάλι πίσω, ὅμως θὰ μπορούσε νὰ στολισθεῖ μὲ ἄλλα στεφάνια. Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα μὲ τὸ νὰ ἔχει τὸν Θεὸ σπλαχνικόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ μιὰ δὲν φρόντιζε γιὰ τὴν ἀρετὴ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πρόβαλε ἀξιώσεις γιὰ εὐλογίες, ποὺ ὀφείλονταν στὴν ἀρετὴ, δικαιολογημένα ἀπέτυχε.

27.- ΣΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΟ

Ὅτι οἱ εἰδωλολάτρεις, μὲ τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ νομίζουν ὅτι μειώνουν τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Χριστιανῶν, μὲ αὐτὰ ἀνατρέπουν τὰ δικά τους.

Ἀπορῶ πῶς, ὄχι μόνο οἱ ἀπαιδέυτοι τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ὡς ἐπάγγελμα τὴ σοφία, καὶ αὐτοὶ ποὺ

εὐγλωττία ἐναβρυνόμενοι, ἐπὶ διαλεκτικῇ τε αὐχοῦντες
 καὶ συλλογισμοῖς ἐπερειδόμενοι, καὶ τὰς μὲν ἐναντιώσεις
 τῶν λογισμῶν ὀρῶντες, τὰς δὲ τῶν πραγμάτων μὴ καθο-
 ρῶντες, οὐκ αἰσθάνονται, δι' ὧν τὸ κήρυγμα τὸ θεῖον κα-
 5 τατοξεύουσι, διὰ τούτων μᾶλλον ἑαυτοὺς καταισχύνοντες.
 Φέρει γάρ τινα φιλοτιμίαν τοῖς κεκρατημένοις ἢ τῶν κε-
 κρατηκῶτων ὑπεροχῇ. Αὐτοὶ δὲ φάσκουσι νεκρὸν τὸν Ἰη-
 σοῦν, ἵνα νεκροῦ ἀποφανθῇ τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν ὁ δῆμος
 ἀδρανέστερος. Κωμωδοῦσι τὸν σταυρὸν, ἵνα κωμωδηθῶσι
 10 σφοδρότερον, ἀτίμως πεπορθημένοι καὶ νενικημένοι σταυ-
 ρῷ. Σκώπτουσι τὴν τῶν ἀποστόλων ἀμαθίαν, ἵνα λαμπρό-
 τερον οἱ θρυλούμενοι παρ' αὐτῶν στηλιτευθῶσι σοφοί,
 ἰδιωτῶν ἀνδρῶν διδασκαλία ἠττηθέντες. Τὸν τοῦ Χριστοῦ
 προσκνυόμενον χλευάζουσι τάφον, ἵν' οἱ παρ' αὐτοῖς πε-
 15 ριφανεῖς ναοί, γέλωτα ὀφλήσωσι μείζονα, χλευαζομένῳ πα-
 ραχωρήσαντες τάφῳ. Παντὸς ἐπιλαμβάνονται ὡς εὐτε-
 λοῦς τοῦ κήρυγματος, ἵνα τὰ παρ' αὐτοῖς περιφανῆ πλέον
 ὀφθῇ καταγελαστότερα, τῇ τῶν εὐτελῶν ὑποκύψαντα φύ-
 σει.

20

ΚΗ.- ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΣΟΦΙΣΤῆ

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Λανθάνουσιν Ἑλλήνων παῖδες, δι' ὧν λέγουσιν, ἑαυ-
 τοὺς ἀνατρέποντες. Ἐξευτελίζουσι γὰρ τὴν θεῖαν Γραφὴν
 ὡς βαρβαρόφωνον καὶ ὀνοματοποιίαις ξέναις συντεταγμέ-
 25 νην, συνδέσμων δὲ ἀναγκαίων ἐλλείπουσαν καὶ περιττῶν
 παρενθήκη τὸν νοῦν τῶν λεγομένων ἐκταράττουσαν. Ἀλλ'
 ἀπὸ τούτων μανθανέτωσαν τῆς ἀληθείας τὴν ἰσχύν. Πῶς
 γὰρ ἔπεισεν ἢ ἀγροικιζομένη τὴν εὐγλωττίαν; Εἰπάτωσαν
 οἱ σοφοί, πῶς βαρβαρίζουσα κατακράτος καὶ σολοικίζου-

καμαρώνουν γιὰ τὴν εὐγλωττία τους, καὶ καυχῶνται γιὰ τὴ δια-
λεκτικὴ τους ἰκανότητα, καὶ στηρίζονται σὲ συλλογισμούς, καὶ
ποὺ βλέπουν βέβαια τὶς ἀντιθέσεις τῶν λογισμῶν, δὲν βλέπουν
ὅμως τὶς ἀντιθέσεις τῶν πραγμάτων, δὲν αἰσθάνονται, ὅτι μὲ αὐ-
τὰ ποὺ τοξεύουν τὸ θεῖο κήρυγμα, μὲ αὐτὰ ντροπιάζουν μᾶλλον
τοὺς ἑαυτοὺς τους. Γιατὶ προκαλεῖ κάποια ἄμιλλα στοὺς ἔξου-
σιαζόμενους ἢ ὑπεροχὴ αὐτῶν ποὺ ἔξουσιάζουν. Αὐτοὶ λοιπὸν
ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι νεκρός, γιὰ νὰ ἀπο-δειχθεῖ τὸ
πλῆθος τῶν δικῶν τους θεῶν πιὸ ἀδρανὲς καὶ ἀπὸ τὸν νεκρό.
Διακωμωδοῦν τὸν σταυρό, γιὰ νὰ διακωμωδηθοῦν οἱ ἴδιοι
περισσότερο, πολιορκημένοι καὶ νικημένοι ἀτιμωτικὰ ἀπὸ τὸν
σταυρό. Εἰρωνεύονται τὴν ἀμάθεια τῶν ἀποστόλων, γιὰ νὰ
στηλιτευθοῦν πιὸ φανερὰ οἱ φημισμένοι σοφοὶ τους, νικημένοι
ἀπὸ τὴ διδασκαλία ἀπλοϊκῶν ἀνδρῶν. Χλευάζουν τὸν τάφο τοῦ
Χριστοῦ ποὺ προσκυνεῖται, γιὰ νὰ προκαλέσουν περισσότερα
γέλια οἱ περίοπτοι ναοὶ τους, παραχωρώντας τὴ θέση τους στὸν
χλευαζόμενο τάφο. Καταπολεμοῦν ὅλο τὸ κήρυγμα θεωρώντας
το εὐτελές, ὥστε νὰ ἀποδειχθοῦν ἔτσι τὰ δικὰ τους περίοπτα πιὸ
καταγέλαστα, ὑποκύπτοντας στὴ φύση τῶν ἐντολῶν.

28.- ΣΤΟΝ ΣΟΦΙΣΤΗ ΑΚΛΗΠΙΟ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἀντιλαμβάνονται, ὅτι μὲ ὅσα λένε, ἀνατρέ-
πουν τοὺς ἑαυτοὺς τους. Γιατὶ ἐξευτελίζουν τὴν ἁγία Γραφή,
ἐπειδὴ εἶναι γραμμὴν σὲ παραφθαρμένη γλώσσα καὶ συντεταγ-
μένη μὲ κατασκευασμένες ξένες ὀνομασίες, καὶ ὅτι μὲ τὴν ἔλλει-
ψη τῶν ἀναγκαίων συνδέσμων καὶ μὲ τὴν προσθήκη περιττῶν
διατυπώσεων διαταράσσει τὸ νόημα αὐτῶν ποὺ λέγονται. Ἄς
μάθουν ὅμως ἀπὸ αὐτὰ τὴ δύναμη τῆς ἀλήθειας. Πῶς δηλαδὴ ἡ
Γραφή, ἡ στερούμενη κάθε λογοτεχνικὸ κάλλος, ἔπεισε τὴν
εὐγλωττία; Ἄς μᾶς ποῦν οἱ σοφοί, πῶς ἡ Γραφή, ποὺ εἶναι
γεμάτη ἀπὸ βαρβαρισμούς καὶ σολοικισμούς (συντακτικὰ σφάλ-
ματα), νίκησε τὴν πλάνη τῆς ἀπτικίζουσας γλώσσας; Πῶς ὁ

σα νενίκηκε τὴν ἀπτικίζουσαν πλάνην; Πῶς Πλάτων μὲν τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων ὁ κορυφαῖος οὐδενὸς περιεγένετο τυρράνου, αὕτη δὲ γῆν τε καὶ θάλατταν ἐπηγάγετο;

ΚΘ.— ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ

5

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Ὁ σταυρός, ὃ βέλτιστε, ὁ ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν κωμωδούμενος, τὴν πολύθεον ἐσταύρωσε πλάνην, καὶ τὸ πάθος τοὺς ἀλιτηρίους ἐστηλίτευσε δαίμονας, καὶ ὁ θάνατος τὸν θάνατον ἀπέκτεινε, καὶ ἡ νέκρωσις τῆς σαρκὸς τὰς
10 τῶν σταυρωσάντων ἐνέκρωσεν ἐλπίδας, καὶ ὁ τάφος τὸν μὲν διάβολον κατέθαψε, πᾶσι δὲ πηγὴν ζωῆς ἀνώμβρησε. Διὸ καὶ ὁ θεῖος κήρυξ βοᾷ· «Οὐ γὰρ ἐπαιχύνομαι τὸ Εὐαγγέλιον». Εὐχῆς γὰρ ἡμῖν εὐαγγελίζεται κρείττονα.

Λ.— ΔΟΜΕΤΙΩ ΚΟΜΗΤΙ

15

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Αὐτὸ τοῦτο, ὃ νομίζεις, ὃ βέλτιστε, ἀπόδειξιν εἶναι τοῦ μὴ εἶναι θεῖον τὸ κήρυγμα, δείκνυσιν αὐτὸ θεῖον καὶ ὑπερφυές· Ἰνα γὰρ παρῶ Πλάτωνα, ὡς ὑπερβαίνοντά σου τὰς ἀκοάς, φήσαντα, ὅτι φιλοσόφων μὲν ἀνάξιον ἢ εὐγλωττία,
20 μειρακίων δὲ παιζόντων ἢ φιλοτιμία, ἐν οἷς τὸν διδάσκαλον ἑαυτοῦ εἰσήγαγε λέγοντα, “Οὐ γὰρ ἂν δήπου πρέποι, ὃ ἄνδρες, τῆδε τῆ ἡλικία, ὥσπερ μειρακίῳ, πλάττοντα λόγους, εἰς ὑμᾶς εἰσιέναι”, “Ομηρον δέ, ὃν ἐπὶ γλώττης ἔχεις, μάρτυρα προβαλοῦμαι, λέγοντα·

25

“Αὐτοδίδακτός εἰμι, θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν οἶμας Παντοίας ἐνέθηκεν”,

ἤγουν ὥπασεν ὀμφάς. Εἰ τοίνυν ὁ ἐκθειαζόμενος παρὰ σοῦ ποιητῆς ἐγγνητῆς, μᾶλλον δὲ Ὀμηρος ὄντως ὢν τῶν

40. Ρωμ. 1, 16.

41. Πλάτωνος, Ἀπολογία Σωκράτους.

Πλάτων, ὁ κορυφαῖος ἀπὸ τοὺς μὴ Χριστιανούς φιλοσόφους, δὲν νίκησε κανένα τύραννο, ἐνῶ αὐτὴ πέτυχε νὰ πείσει ξηρὰ καὶ θάλασσα;

29.- ΣΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΕΡΜΙΝΟ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Ὁ σταυρός, φίλε μου, πὺν διακωμωδεῖται ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρες, σταύρωσε τὴν πολυθεϊκὴ πλάνη, καὶ τὸ πάθος (τοῦ Χριστοῦ) διέσυρε τοὺς κακοποιούς δαίμονες, καὶ ὁ θάνατος θανάτωσε τὸν θάνατο, καὶ ἡ νέκρωση τῆς σάρκας νέκρωσε τὶς ἐλπίδες ἐκείνων πὺν τὸν σταύρωσαν, καὶ ὁ τάφος τὸν μὲν διάβολο τὸν ἔθαψε, ἐνῶ σὲ ὅλους ἔκανε νὰ ξεπηδήσει μέσα τους πηγὴ ζωῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεῖος κήρυκας φωνάζει: «Δὲν ντρέπομαι τὸ Εὐαγγέλιο»⁴⁰, γιὰτὶ μᾶς φέρνει πὺν εὐχάριστες ἀγγελίες, ἀπὸ ἐκεῖνες πὺν εὐχόμεσταν.

30.- ΣΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΔΟΜΕΤΙΟ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Αὐτὸ ἀκριβῶς, φίλε μου, πὺν νομίζεις ὅτι ἀποτελεῖ ἀπόδειξη τοῦ ὅτι δὲν ὑπάρχει θεῖο κήρυγμα, δείχνει ὅτι αὐτὸ εἶναι θεϊκὸ καὶ ὑπερφυσικό. Γιὰ νὰ ἀντιπαρῆλθω λοιπὸν τὸν Πλάτωνα, ἐπειδὴ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰ δικά σου αὐτιά, ὁ ὁποῖος εἶπε, ὅτι ἡ εὐγλωττία εἶναι ἀνάξια γιὰ τοὺς φιλοσόφους, ὅπως καὶ ἡ ἀμιλλα γιὰ τοὺς ἐφήβους πὺν παίζουν, καὶ μ' αὐτὰ παρουσίασε τὸν δάσκαλό του νὰ λέγει, “Δὲν πρέπει λοιπὸν, ὦ ἄνδρες, σ' αὐτὴν τὴν ἡλικία, νὰ ἔρχομαι σὲ σᾶς πλάθοντας λόγους σὰν ἔφηβος”⁴¹, τὸν Ὅμηρο, τὸν ὁποῖο ἔχεις στὴ γλώσσα σου, θὰ παρουσιάσω ὡς μάρτυρα, πὺν λέγει:

“Εἶμαι αὐτοδίδακτος· Ὁ Θεὸς ἔβαλε μέσα μου
κάθε εἶδους τραγούδια”,

δηλαδή μου ἔδωσε μελωδικές φωνές. Ἐὰν λοιπὸν ὁ ποιητὴς πὺν ἐκθειάζεται ἀπὸ σένα εἶναι ἐγγυητὴς, ὄντως ὁ Ὅμηρος εἶναι

42. Ὅμηρου, Ὀδύσεια, XXII 317.

παρ' ἡμῖν νυνὶ λεγομένων, ἀπεφήνατο, ὅτι οἱ τὰ θεῖα καταγγέλοντες, οὔτε θνητῶν ἀνθρώπων φοιτηταί, οὔτε τοιούτων παιδεύσεων ἔμπειροι εἶναι δίκαιοι ἂν εἶεν, διατί ἀπιστεῖς, εἰ διὰ τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἀμαθῶν ἀνδρῶν ἀρρήτω
 5 παιδευθέντων σοφία, ὃ περὶ τοῦ θεοῦ κηρύγματος ἠγγέλθη λόγος; Ἄλλ', οἴμαι, οὐκέτι ἀπιστήσεις. Ὁ γὰρ ἐνόμιζες ἐλάττωμα εἶναι, τοῦθ' εὗρες πλεονέκτημα.

ΛΑ΄.- ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΣΟΦΙΣΤΗ

Ἀντίθεσις ἀξιάκουστος πρὸς Ἑλληνα περὶ τῆς
 10 ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος.

Οἶδά ποτε διαλεγόμενον πρὸς με δεινὸν Ἑλληνα καὶ παρὰ πολλοῖς ἐπὶ δυνάμει λόγων μεγίστην δόξαν ἔχοντα, ἐν βραχέσιν ἐπιστομίσας. Προσφέροντος γὰρ αὐτοῦ τὰ πάθη καὶ τὸν σταυρόν, καὶ πλατὺν κατέχοντος γέλωτα,
 15 ἀπεκρίθην ἐγὼ αὐτῷ πράως· “Πόθεν γὰρ ἔχεις δεῖξαι ὅτι ἐσταυρώθη;” Πάντων δὲ τῶν ἀκροωμένων καταπλαγέντων καὶ ἐννοούντων, τί ἄρα κατασκευάσαι βουλόμενος τοῦτο ἔφην, ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος, ὡς δὴ τὴν νίκην ἀπονητὶ ἀναιρησόμενος, “Ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις γέγραπται”. Ἔξ εὐ-
 20 θύς ἀντεπήγον· “Οὐκοῦν ἐν αὐτοῖς ὅτι καὶ ἀνέστη καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀνῆλθε γέγραπται. Εἰ μὲν οὖν πιστεύεις τοῖς Εὐαγγελίοις, καὶ τοῦτο κάκεινο λέγουσι, πιστεύσον, εἰ δὲ μή, ἀτοπώτατον ποιεῖς, τὸ μὲν ἐγκρίνων, τὸ δὲ εἰσβάλλων. Μὴ γὰρ δὴ περὶ τὰς ὑβρεῖς ἀναπεπετασμένας καὶ ὀξύτα-
 25 τας ἔχετε τὰς ἀκοάς, περὶ δὲ τὰ λαμπρὰ καὶ τὰ θεῖα πεφραγμένας, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ οἱ λεγόμενοί σου θεοὶ ὑπὸ τοῦ σταυρωθέντος ἠττήθησαν. Εἰ μὲν οὖν ἐσταυρώθη, δῆλον ὅτι καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνῆλθεν. Εἰ δὲ τὰ λαμπρὰ παραγράφη, μηδὲ τὰ ἐπονείδιστα πρόφερε. Θάτερον γὰρ θατέ-
 30 ρου ἤρηται καὶ διαζευχθῆναι οὐκ ἀνέχεται”.

ἐκεῖνος πού εἶπε αὐτὰ πού τώρα δά λέγονται ἀπό μᾶς, ὅτι αὐτοὶ πού κηρύττουν τὰ θεῖα, δὲν εἶναι οὔτε μαθητὲς θνητῶν ἀνθρώπων, οὔτε πρέπει νὰ ἔχουν πείρα τέτοιων γνώσεων, τότε γιατί δὲν πιστεύεις, τὸ ὅτι ὁ λόγος γιὰ τὸ θεῖο κήρυγμα διαδόθηκε ἀπὸ ἀπλοϊκοὺς καὶ ἀμαθεῖς ἄνδρες, πού διδάχθηκαν μὲ ἄρρητη σοφία; Νομίζω ὅμως ὅτι δὲν θὰ ἀπιστεῖς πιά. Γιατὶ αὐτὸ πού νόμιζες πὼς εἶναι ἐλάττωμα, αὐτὸ τὸ βρῆκες πλεονέκτημα.

31.- ΣΤΟΝ ΣΟΦΙΣΤΗ ΑΣΚΛΗΠΙΟ

Ἀξιάκουστη ἀντίθεση πρὸς Ἑλληνα, γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Σωτήρα.

Γνώρισα κάποτε ἕναν εἰδωλολάτρη μὲ φοβερὴ ἱκανότητα στὸ λόγο, πού εἶχε πολὺ μεγάλη φήμη γιὰ τὴ δύναμη αὐτὴ τοῦ λόγου του μεταξὺ τῶν πολλῶν, τὸν ὁποῖο ἀποστούμωσα μὲ λίγα λόγια. Ὅταν δηλαδὴ ἐκεῖνος πρόβαλε τὰ πάθη καὶ τὸν σταυρό, προκαλώντας πλατεῖα γέλια, τοῦ ἀπάντησα ἐγὼ μὲ ἡρεμία: “Ἀπὸ ποῦ μπορεῖς νὰ ἀποδείξεις ὅτι σταυρώθηκε;” Καθὼς λοιπὸν ὅλοι οἱ ἀκροατὲς ἐξεπλάγησαν καὶ σκέφτονταν, τί ἄραγε ἤθελα νὰ ἐπιτύχω λέγοντάς το αὐτό, ἐκεῖνος ἀπάντησε, σίγουρος ὅτι θὰ κερδίσει τὴ νίκη χωρὶς κόπο: “Εἶναι γραμμένο στὰ Εὐαγγέλια”. Σ’ αὐτὸν ἀμέσως ἀνταπάντησα: “Ἀσφαλῶς σ’ αὐτὰ εἶναι γραμμένο καὶ ὅτι ἀναστήθηκε καὶ ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς. Ἐφόσον λοιπὸν πιστεύεις στὰ Εὐαγγέλια, τὰ ὁποῖα ἀναφέρουν καὶ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο, πίστεψέ τα καὶ τὰ δύο.” Ἄν πάλι ὄχι, τότε κάνεις μεγάλο ἀτόπημα, ἐγκρίνοντας τὸ ἕνα καὶ ἀπορρίπτοντας τὸ ἄλλο. Μὴ λοιπὸν ἔχετε ἀνοιχτὰ καὶ τεντωμένα τὰ αὐτιά σας γιὰ τὶς ὑβρεῖς, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀλοφάνερα καὶ θεϊκὰ φραγμένα, καὶ μάλιστα, ἐπειδὴ αὐτοί, πού ἀπὸ σένα λέγονται θεοί, νικήθηκαν ἀπὸ τὸν σταυρωμένο. Ἐὰν λοιπὸν σταυρώθηκε, εἶναι φανερό ὅτι καὶ ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς. Καὶ ἂν παραγράψεις τὰ ὀλοφάνερα, τότε νὰ μὴ ἀναφέρεις οὔτε τὰ ὑβριστικά. Γιατὶ τὸ ἕνα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ δὲν ἐπιδέχονται χωρισμό”.

Τούτων τοιγαροῦν εἰρημένων, τοσοῦτος ἐξερράγη κρότος, ὡς καὶ κἀκεῖνον ἐρυθριάσαι. Ἐμὲ μὲν, ὅτι ὑπὲρ τὴν ἐμὴν ἀξίαν ὁ ἔπαινος ἦν, ἐκεῖνον δέ, ὅτι ταῖς οἰκείαις συνεδέθη φωναῖς. Ταῦτα μηνύσας, ἀποκεκρίσθαι οἶμαι σαφῶς πρὸς τὰ παρὰ τῆς σῆς συνέσεως ἀποσταλέντα.

ΛΒ'.- ΔΩΡΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ

Περὶ δόξης τοῦ τιμίου Σταυροῦ.

Τὸν ἀοίδιμον σταυρὸν δίκαιον προσειπεῖν, οὐ μόνον γῆς, ἀλλὰ καὶ οὐρανοῦ ἔρεισμά τε καὶ ἀγλαΐσμα. Τὴν γὰρ
10 κτίσιν πᾶσαν ἀνέσχε, τοῖς μὲν ὑπερκοσμίοις χαρὰν, τοῖς δ' ἐπιγείοις ἐλευθερίαν πρυτανεύσας καὶ τὰ διεστῶτα συνάψας

ΛΓ'.- ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

Περὶ πολιτείας.

15 Εἰ εὐγνωμόνως καὶ νουνεχῶς ἐντυχεῖν ἐθελήσειας ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, οὐ πρὸς τὸν ἔρωτα τῆς θείας φιλοσοφίας ὁρμήσειας μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν τῶν δογμάτων τὴν ἐπιθυμίαν, ἀφ' ἧς ἡ οὐρανῶ πρόπουσα πολιτεία ἔχει τὴν ὑπόθεσιν.

20

ΛΔ'.- ΠΑΥΛΩ

Περὶ τοῦ αὐτοῦ (περὶ πολιτείας).

Ὡσπερ τὸν φιλόσοφον οὐχ ἡ στολὴ καὶ ἡ βακτηρία δείκνυσιν, ἀλλ' ἡ παρρησία καὶ ἡ πολιτεία, οὕτω καὶ τὸν Χριστιανὸν οὐ σχῆμα καὶ λόγος, ἀλλὰ τρόπος καὶ βίος τῶ
25 ὀρθῶ λόγῳ ἐφάμιλλος.

ΛΕ'.- ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

Περὶ ζωοφθορίας, ἧς ὁ νομοθέτης ἐμνήσθη, καὶ εἰς τό, «Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ

“Όταν λοιπόν εἰπώθηκαν αὐτὰ, ξέσπασε τόσος κρότος, ὥστε νὰ κοκκινίσουμε καὶ ἐγὼ καὶ ἐκεῖνος. Ἐγὼ βέβαια ἐπειδὴ ἡ ἐπιδοκιμασία ἦταν γιὰ τὴ δική μου ἀξία, ἐκεῖνος πάλι, ἐπειδὴ δέθηκε μὲ τὰ δικά του λόγια. Ἀνακοινῶνοντάς τα αὐτὰ σὲ σένα, νομίζω πῶς ἀπάντησα μὲ σαφήνεια σ’ ἐκεῖνα πού μὲ ρώτησε ἡ σύνεσή σου.

32.– ΣΤΟΝ ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟ ΔΩΡΟΘΕΟ

Γιὰ τὴ δόξα τοῦ τιμίου Σταυροῦ.

Τὸν ἀείμνηστο σταυρὸ πρέπει νὰ τὸν ὀνομάζουμε ὄχι μόνο τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ οὐρανοῦ στήριγμα καὶ δόξα. Γιατὶ ἀνέβασε στὰ ὕψη ὅλη τὴν κτίση, χαρίζοντας ἀπὸ τὴ μὰ στὰ ὑπερκόσμια χαρὰ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη στὰ ἐπίγεια ἐλευθερία, καὶ ἐνώνοντας ἐκεῖνα πού ἦταν χωρισμένα.

33.– ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΘΕΟΔΩΡΟ

Γιὰ τὴν συμπεριφορὰ.

Ἐὰν ἤθελες μὲ εὐγνωμοσύνη καὶ μὲ σύνεση νὰ διαβάσεις τὶς ἅγιες Γραφές, δὲν θὰ ἔσπευδες μὲ ὀρμὴ μόνο πρὸς τὸν ἔρωτα τῆς θείας φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἐπιθυμία τῶν δογμάτων, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξαρτᾶται ἡ συμπεριφορὰ πού ταιριάζει στὸν οὐρανὸ.

34.– ΣΤΟΝ ΠΑΥΛΟ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

“Ὅπως τὸν φιλόσοφο δὲν τὸν φανερῶνει ἡ στολὴ καὶ τὸ μπαστουίνι, ἀλλὰ ἡ παρρησία καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του, ἔτσι καὶ τὸν Χριστιανὸ δὲν τὸν δείχνει ἡ ἐμφάνιση καὶ ὁ λόγος, ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς, πού εἶναι ἰσάξιός μὲ τὸν ὀρθὸ λόγος.

35.– ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΗΡΩΝΑ

Γιὰ τὴν κτηνοβασία, τὴν ὁποία θυμήθηκε ὁ νομοθέτης, καὶ στὴ ρήση, «Ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ μένα ὅλοι

ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν».

Ὡσπερ ἡ μυθευομένη τῶν ἑτερογενῶν σύνοδος ἀλλόκοτα ἔτικτε σώματα, Μινώταυρόν τινα καὶ κενταύρους, ὧν ὁ μὲν τοὺς ἀπτικούς ἐθoinάτο παῖδας, οἱ δὲ τὰς ἀλλο-
 5 τρίας ἤρπαζον γυναῖκας, οὕτω καὶ ἡ τῶν κακίστων ἀνδρῶν συνουσία, ἀλλόκοτα καὶ ἄτοπα ἦθη τίκτει, μικροῦ τὰ τῶν κενταύρων μιμούμενα τολμήματα. Δι' ὃ καὶ ὁ Μελωδὸς τούτους ἀπήλανθεν ὡς πορρωτάτω, λέγων· «Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν». Οὐ
 10 γὰρ μικρὰν ἢ τούτων συνουσία τίκτει βλάβην, ἀλλ' εἰς αὐτὴν βλέπουσα τὴν ψυχὴν, ἥς οὐδὲν τιμιώτερον. Εἰ μὲν οὖν, ὡς φασί τινες, ἔργα γεγόνασιν οἱ μῦθοι (δι' ὃ καὶ ὁ νομοθέτης τοῦθ', ὅπερ ἠθέλησας μαθεῖν, ἐθέσπισε, τὴν πρὸς τὰ ζῶα κωλύων σύνοδον καὶ θανάτῳ τοὺς συνιόντας
 15 κολάζων, ὥστε μὴ τερατώδη τίκτεσθαι σώματα καὶ τραγωδίας βλαστάνειν), θαυμαζέσθω τοῦ νομοθέτου ἢ προμήθεια. Εἰ δέ, ὡς φασί τινες, καὶ αὐτὸς μᾶλλον πείθομαι, ἠθῶν ποικίλων ἐπιμιξίαν δηλοῦσιν οἱ μῦθοι (οὐδὲν γὰρ, φασί, τῶν ἐξ ἀρχῆς γενομένων ἐπιλεῖψαι ἠνέσχετο), καὶ
 20 οὕτω φυλαττέσθωσαν τὴν τῶν πονηρῶν συνουσίαν. Ὅτι γὰρ τὰ μέγιστα βλάπτει, δηλοῖ μὲν καὶ τό,

«Φθείρουσιν ἦθη χρηστὰ ὁμιλίας κακαί»,

δηλοῦσι δὲ καὶ Ἀμνῶν ὁ πρεσβύτατος καὶ Ἀβεσσαλώμ ὁ νεώτατος υἱὸς τοῦ Μελωδοῦ, αἰσχυρῶς μὲν ζήσαντες, ἐλει-
 25 εινῶς δὲ τὸν βίον καταστρέψαντες Ὁ μὲν γὰρ, τῆς ὁμοπατρίας ἀδελφῆς ἐρασθεὶς καὶ αἰσχυρόμενος τὴν φύσιν καθ' ἑαυτὴν ἐπιφυομένην συνάψαι, ἐκοινώσατο τὸ πάθος τινὶ τῶν δοκοῦντων φίλων, ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἔσβεσε τὸ πάθος, οὐδὲ ἀπεστρέψατο τοῦ ἄγους, οὐδὲ εἶπε, «Μὴ καινὰ εἰσε-

41. Ψαλμ. 6, 9.

42. Ἐξ. 22, 19.

ὅσοι πράττετε τὴν παρανομία⁴¹.

Ὅπως ἡ συνουσία τῶν ἑτερογενῶν στὴ μυθολογία γεννοῦσε παρὰδοξα σώματα, κάποιον Μινώταυρο καὶ κενταύρους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος ἔτρωγε τοὺς νέους τῆς Ἀττικῆς, καὶ οἱ δεῦτεροι ἄρπαζαν τὶς ξένες γυναῖκες, ἔτσι καὶ ἡ συναναστροφή μὲ τοὺς κάκιστους ἄνδρες γεννᾷ παρὰξένα καὶ ἄτοπα ἦθη, πού εἶναι σχεδὸν ὅμοια μὲ τὶς τολμηρὲς πράξεις τῶν Κενταύρων. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ψαλμωδὸς τοὺς ἔδιωχνε μακριὰ του, λέγοντας: «Ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ μένα ὅλοι ὅσοι διαπράττετε τὴν παρανομία». Γιατὶ ἡ συναναστροφή μὲ αὐτοὺς γεννᾷ ζημιὰ, πού ἀποβλέπει στὴν ἴδια τὴν ψυχὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει πολυτιμώτερο πράγμα. Ἐὰν λοιπὸν, ὅπως ἰσχυρίζονται κάποιοι, οἱ μῦθοι εἶχαν πραγματοποιηθεῖ (γι' αὐτὸ καὶ ὁ νομοθέτης θέσπισε αὐτὸ πού θέλησες νὰ μάθεις, ἐμποδίζοντας τὴ συνουσία μὲ ζῶα, καὶ τιμωρώντας μὲ θάνατο αὐτοὺς πού συνέρχονται⁴², γιὰ νὰ μὴ γεννιοῦνται τερατώδη σώματα καὶ δημιουργοῦνται τραγωδίες), πρέπει νὰ θαυμάζεται ἡ πρόνοια τοῦ νομοθέτη. Ἐὰν πάλι, ὅπως ἰσχυρίζονται μερικοί, καὶ πιστεύω καὶ ἐγὼ μᾶλλον, οἱ μῦθοι φανερώνουν τὴν ἐπιμιξία διαφόρων ἡθῶν (γιατὶ τίποτε, λένε, ἀπὸ αὐτὰ πού δημιουργήθηκαν δὲν ἀνεχόταν νὰ ἐκλείψει), καὶ ἔτσι ἔπρεπε νὰ φυλάγονται ἀπὸ τὴν συντροφιά τῶν κακῶν. Γιατὶ τὸ ὅτι αὐτὴ βλάπτει πάρα πολὺ, τὸ φανερώνει καὶ τό-

«Οἱ κακὲς συναναστροφές διαφθείρουν τὰ καλὰ ἦθη»⁴³, τὸ φανερώνουν ὅμως καὶ ὁ Ἀμνῶν, ὁ μεγαλύτερος υἱὸς τοῦ Δαβίδ, καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ ὁ νεώτερος, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν αἰσχρά, καὶ κατέστρεψαν τὴ ζωὴ τους μὲ τρόπον ἑλεεινὸ. Γιατὶ ὁ πρῶτος, ἀφοῦ ἐρωτεύθηκε τὴν ἀδελφή του, πού ἦταν ἀπὸ τὸν ἴδιο πατέρα, καὶ ἐπειδὴ ντρεπόταν νὰ τὴν συναντήσῃ, ἀφοῦ ἡ φύση τῆς ντροπῆς φυτρώνει ἀπὸ μόνῃ της, ἀνακοίνωσε τὸ πάθος του σὲ κάποιον ἀπὸ ἐκείνους πού θεωροῦνταν φίλοι του. Ἐκεῖνος ὅμως ὄχι μόνο δὲν ἔσθησε τὸ πάθος του, οὔτε τὸν ἀπέτρεψε ἀπὸ τὴ βδελυρὴ πράξη, οὔτε τοῦ εἶπε, Μὴ εἰσάγεις καινούργια δρᾶ-

43. Α' Κορ. 15, 33.

νέγκης εἰς τὸν βίον δράματα”, ἀλλὰ καὶ μέθοδον αὐτῷ ἐφεῦρεν, ὅπως δράσειε τὸ ἄγος Δράσας τοίνυν, δίκην ἔδωκε τὴν ἐσχάτην, τοῦ ὁμομητρίου τῆς ὑβρισθείσης ἀδελφῆς διὰ τῶν οἰκετῶν σφαγῆ μετελθόντος τὸν ὑβριστήν.
 5 Οὕτω μὲν οὖν καὶ αἰσχροῦς καὶ ἐλεεινῶς ὁ Ἄμνων τὸν βίον κατέστρεψεν, ὁ δὲ τοῦτον δίκας ἀπαιτήσας (εἴτε τυραννίδος ἐρῶν εἴτε μνησικακῶν τῷ πατρὶ, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐξεδίκησε τῆς θυγατρὸς τὴν ὑβριν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀμυνάμενον ἀπεστρέφετο, καὶ παρακληθεῖς, οὐδὲ οὕτως αὐτὸν ἐδέχετο
 10 εἰς ὄψιν, εἰ μὴ ὕστερον ἢ τοῦ στρατηγοῦ σοφία τοῦτο κατεσκεύασεν), ἐπανίσταται τῷ πατρὶ καὶ τῷ κακῶς συμβουλευσάντι, καὶ τοὺς τῆς φύσεως ἀνατρέψαι θεσμούς καὶ τοὺς τῆς μίξεως ὑβρίσαι νόμους ἐπέισθη. Τοσοῦτόν ἐστι κακὸν ἢ τῶν κακίστων συνουσία. Ἄλλ’ οὐ διέφυγεν οὐθ’
 15 οὗτος, οὐτε ὁ παρασυμβουλεύσας τὴν ἄφικτον δίκην, ἀλλὰ δίκην ἔδοσαν.

Ἰν’ οὖν μηδὲν τοιοῦτον μήτε δράσωμεν μήτε πάθωμεν, φεύγωμεν τὴν τῶν ἐναγῶν ὀμίλιαν.

ΛΣ’— ΠΕΤΡῶ ΜΟΝΑΧῶ

20 Τό, «Εἰ δυνατὸν τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες».

Ἔστιν, ὧ σοφέ, καὶ πόλεμος εὐαγῆς καὶ εἰρήνη μετὰ ἀσπόνδου μάχης ἀργαλεωτέρα, κατὰ τό, «Ἐξήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἁμαρτωλῶν θεωρῶν». Λησταὶ μὲν
 25 γὰρ πρὸς ἀλλήλους σπένδονται κατὰ τῶν μηδὲν ἀδικούντων ὀπλιζόμενοι, λύκοι δὲ συναγελάζονται, ὅταν αἱμάτων διψῶσι, καὶ ὁ μὲν μοιχὸς εἰρηνεύει πρὸς τὴν μοιχευομένην,

44. Β’ Βασ. 13, 1 ἐ.

45. Β’ Βασ. κεφ. 14 καὶ 15.

ματα στή ζωή, ἀλλά καὶ τοῦ βρῆκε τρόπο, γιὰ τὸ πῶς θὰ κάνει τὴ βδελυρὴ πράξη. Κάνοντάς την λοιπόν, τιμωρήθηκε μὲ τὴν ἐσχάτη τῶν ποινῶν, γιατί ὁ ὁμομήτριος ἀδελφός τῆς παθούσης, μὲ τὴ βοήθεια τῶν ὑπηρετῶν, τιμώρησε τὸν διαστή της μὲ σφαγή. Ἔτσι λοιπόν ὁ Ἄμνων κατέστρεψε τὴ ζωή του μὲ τρόπο αἰσχρὸ καὶ ἔλεεινό⁴⁴. Ἐκεῖνος πάλι πού τὸν τιμώρησε (ὁ Ἄβεσαλώμ), (εἴτε ἐπειδὴ ἐρωτοτροποῦσε μὲ τὴν βασιλικὴ ἐξουσία, εἴτε ἐπειδὴ μισοῦσε τὸν πατέρα του, γιατί δὲν ἐκδικήθηκε τὸν ἐξευτελισμὸ τῆς θυγατέρας του, ἀλλὰ καὶ ἀποστρεφόταν αὐτὸν πού ἀντέδρασε, καὶ ὅταν τὸν παρακάλεσε, οὔτε καὶ ἔτσι δεχόταν νὰ τὸν δεῖ, παρὰ μόνο ὅταν ἡ σοφία τοῦ στρατηγοῦ ἔκανε αὐτό, κηρύττει ἐπανάσταση ἐναντίον τοῦ πατέρα του καὶ ἐκείνου πού τὸν συμβούλεψε κακῶς, καὶ πείσθηκε καὶ τοὺς νόμους τῆς φύσεως νὰ ἀνατρέψει, καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς μίξης νὰ περιφρονήσει⁴⁵. Τόσο μεγάλο κακὸ εἶναι ἡ συναναστροφή μὲ τοὺς κάκιστους. Ἀλλὰ δὲν διέφυγε οὔτε αὐτός, οὔτε ἐκεῖνος πού τὸν συμβούλεψε παράνομα, τὴν ἀναπόφευκτη τιμωρία. Ἀλλὰ τιμωρήθηκαν.

Γιὰ νὰ μὴ κάνουμε λοιπόν τίποτε τέτοιο, οὔτε νὰ πάθουμε, νὰ ἀποφεύγουμε τὴ συναναστροφή μὲ αὐτοὺς πού ἐνέχονται σὲ πράξεις βδελυρές.

36.- ΣΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟ ΠΕΤΡΟ

Στὴ ρήση· «Ἄν εἶναι δυνατὸν, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ σαῖς, νὰ ἔχετε εἰρήνη μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁴⁶.

Ἐπάρχει, σοφέ, καὶ πόλεμος δίκαιος, καὶ εἰρήνη χειρότερη ἀπὸ κάθε ἀδιάλλακτη μάχη, σύμφωνα μὲ τό· «Ζήλειπα τοὺς ἄνομους, βλέποντας τὴν εἰρήνη τῶν ἁμαρτωλῶν»⁴⁷. Καὶ πράγματι οἱ ληστὲς κάνουν μεταξὺ τους συμμαχία καὶ ἐξοπίζονται ἐναντίον ἐκείνων πού δὲν τοὺς ἀδικοῦν καθόλου, οἱ λύκοι ἐπίσης ζοῦν κατὰ ἀγέλες, ὅταν διψοῦν γιὰ αἵματα, ὁ μοιχὸς συνάπτει εἰρήνη μὲ ἐκείνην πού διαπράττει μοιχεία, καὶ ὁ πόρνος μὲ ἐκείνην πού

46. Ρωμ. 12, 18.

47. Ψαλμ. 72, 3.

ὁ δὲ πόρνος πρὸς τὴν πορνευομένην. Μὴ τοίνυν πανταχοῦ τὴν εἰρήνην νόμιζε εἶναι καλόν. Ἔστι γὰρ πολλάκις παντὸς πολέμου χαλεπωτέρα. Ὅταν γὰρ τις πρὸς τοὺς κατὰ τῆς προνοίας ὑλακτοῦντας εἰρηνεύῃ, καὶ πρὸς τοὺς τοῖς
 5 θίοις ἀχρεῖους τὴν κοινὴν λοχῶντας καὶ λυμαινομένους πολιτείαν σπένδηται, οὗτος τῶν τῆς εἰρήνης ὄρων πόρρω που ἐσκήνωται καὶ μακράν. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Εἰ δυνατόν τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες». Σαφῶς γὰρ ἠπίστατο, ὅτι ἐστὶν ὅπου οὐ δυνατόν.

10

ΛΖ'.- ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Ἕομοιον.

Χρὴ οὐ τοῖς μὴ σπενδομένοις ἄσπονδον εἶναι, ἀλλὰ μάλλον σπένδεσθαι τό γε ἡμέτερον μέρος, καὶ τοῖς ἀσπόνδοις, εἴ γε μηδὲν ἢ εὐσέβεια παραβλάπτοιτο. Καὶ τοῦτ'
 15 ἐστὶν ἄρα ὅπερ ὁ θεσπέσιος Παῦλος παρεκελεύσατο, φράζων· «Εἰ δυνατόν τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες». Ἄτε γὰρ ἀκριβῶς ἐπιστάμενος τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν καὶ εἰδῶς ὅτι πολλοὶ τοῖς φιλαρέτοις διὰ μάχης ἀεὶ ἐλθεῖν οὐ παραιτοῦνται, τό γε ἦκον εἰς ἡμᾶς ἀπή-
 20 τησεν, εἴ γε ἡμῶν πάντα ποιούντων, ἄλλοι πόλεμον ἀκήρυκτον, ἢ τῇ εὐσεβείᾳ ἀντιστρατευόμενοι, ἢ τῇ ἀρετῇ ἀντιπολιτευόμενοι, ἐπαγγέλλοιντο.

ΛΗ'.- ΠΕΤΡΩ

Εἰς τὸ γεγραμμένον, «Μετὰ βουλής πάντα

25

ποιεῖ».

Οἱ μὲν θυμῷ πλέον στρατηγούμενοι, εἰς χαλεπόν, ὡς τὰ πολλά, καταστρέφουσι τέλος, οἱ δὲ συνέσει μὲν στρατη-

48. Ρωμ. 12, 18.

49. Ὁπ. π.

πορνεύεται. Νὰ μὴ νομίζεις λοιπὸν ὅτι ἡ εἰρήνη σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις εἶναι καλὸ πρᾶγμα. Γιατὶ πολλὲς φορὲς εἶναι φοβερώτερη ἀπὸ κάθε πόλεμο. Καὶ πράγματι, ὅταν κάποιος συνάπτει εἰρήνη μὲ ἐκείνους ποὺ γαυγίζουσιν ἐναντίον τῆς θείας πρόνοιᾳς, καὶ κάνει ἀνακωχὴ μὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι ἄχρηστοι στὴ ζωὴ τους καὶ στήνουν ἐνέδρα καὶ καταστρέφουν τὴν κοινὴ ζωὴ, αὐτὸς εἶναι κατασηνωμένος κάπου μακριὰ ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς εἰρήνης. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· « Ἄν εἶναι δυνατόν, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ σαῶς, νὰ ἔχετε εἰρήνη μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁴⁸, γιατί ἤξερε καλά, ὅτι ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον.

37.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΕΥΤΟΝΙΟ

“Ομοιο.

Πρέπει ὄχι νὰ εἶσαι ἀδιάλλακτος μὲ αὐτοὺς ποὺ δὲν συνάπτουν εἰρήνη, ἀλλὰ νὰ συνάπτεις εἰρήνη, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ σένα, καὶ μὲ αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀνένδοτοι, ἐὰν βέβαια δὲν βλάπτεται ἡ πίστη. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ παρᾶγγειλε ὁ θεόπνευστος Παῦλος λέγοντας· « Ἄν εἶναι δυνατόν, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ σαῶς, νὰ ἔχετε εἰρήνη μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁴⁹. Ἐπειδὴ δηλαδὴ γνώριζε καλά τὴ φύση τῶν πραγμάτων καὶ ἤξερε, ὅτι πολλοὶ δὲν σταματοῦν νὰ ἐπιτίθενται πάντοτε στοὺς ἐνάρετους μὲ ἐχθρικὴ διάθεση, γι' αὐτὸ ἀπαίτησε, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, ἐὰν φυσικά, ἐνῶ ἐμεῖς κάνουμε τὰ πάντα, οἱ ἄλλοι ἀναγγέλλουν ἀκήρυκτο πόλεμο ἐναντίον μας, ἀντιστρατευόμενοι στὴν πίστη ἢ ἐναντιούμενοι στὴν ἀρετή.

38.– ΣΤΟΝ ΠΕΤΡΟ

Σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι γραμμένο· «Νὰ τὰ κάνεις ὅλα μὲ περίσκεψη»⁵⁰.

Ἐκεῖνοι ποὺ καθοδηγοῦν ἀνθρώπους μὲ πάθος, τοὺς ὀδηγοῦν τὶς περισσότερες φορὲς σὲ φοβερὸ τέλος, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ

50. Παροιμ. 24, 75 (Μασ. 41, 4) Πρβλ καὶ Σοφ. Σειρ. 32, 19. 37, 16.

γούμενοι, τὰ δὲ σώματα ὄργανα ταύτης ἡγούμενοι, οὐκ ἄμοιροῦσι τῆς ἐπὶ τοῖς καλλίστοις δόξης. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὅπερ ἔφη ὁ Παροιμιαστής· «Μετὰ βουλής πάντα ποίει». Τὸ γὰρ ἀπερίσκεπτον, σφαλερόν.

5

ΛΘ'.- ΝΕΜΕΣΙΩ

Εἰς τὸ αὐτό.

Χρὴ τὸν βουλόμενον καθαρὰν εὐθυμίαν καρπώσασθαι, πρῶτον βουλόμενον οὕτως ἤκειν ἐπὶ τὸ λέγειν τε καὶ πράττειν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ οἷόν τε τὰ λεχθέντα ἢ πραχθέν-
10 τα ἀνακαλέσασθαι ῥαδίως, χρὴ, πειθόμενον τῷ Παροιμιαστῇ, λέγοντι, «Μετὰ βουλής πάντα ποίει», τὸν μὴ βουλόμενον διὰ τῆς μεταγνώσεως ἑαυτὸν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν μαστίξουν, τὴν παραίνεσιν διὰ πραγμάτων ἐπιδείξασθαι.

15

Μ'.- ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Περὶ τῶν τριῶν Σολομῶντος βιβλίων, Παροιμιῶν,
'Ἐκκλησιαστικῶν, Ἄσμάτων.

Ἐπειδὴ περὶ τῆς τάξεως τῶν τριῶν βιβλίων Σολομῶν-
20 τος ἠθέλησας μαθεῖν, ἴσθι, ὅτι τὸ μὲν ἠθικὴν παιδεύει ἀρετὴν, τὸ δὲ δεικνύει τῶν περὶ διωτικὰ ἐπτοημένων τὴν ματαιοπονίαν, τὸ δὲ τῆς ταῦτα πεπαιδευμένης ψυχῆς τὸν περὶ τὰ θεῖα ἔρωτα. Διὰ τοῦτο τὸ μὲν πρῶτον, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ δὲ τρίτον τέτακται. Ὁ δὲ γὰρ τὰ ἠθικὰ κατορθώσας, τῷ μεμαθητεῦσαι τῷ Παροιμιαστῇ καὶ τὴν διωτικὴν
25 φαντασίαν καταπατήσας τῷ πεφοιτηκέναι παρὰ τῷ Ἐκκλησιαστῇ, οὐκ ἂν περὶ τὸ τῶν ἄσμάτων Ἄσμα ἐλθὼν εἰς σαρκικὸν καὶ ἠθικὸν ἔρωτα ὀλισθήσειεν, ἀλλὰ περὶ τὸν ἄχραντον καὶ θεῖον πτερωθεῖν νυμφίον, τὸν μακαρίους τοὺς τρωθέντας ἀποφαίνοντα. Παραινῶ τοιγαροῦν τοῖς

καθοδηγοῦν μὲ σύνεση καὶ θεωροῦν τὰ σώματά τους ὄργανα αὐτῆς, δὲν στεροῦνται τῆ δόξα γιὰ τὸ ἄριστο. Καὶ αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Παροιμιαστής, «Νὰ κάνεις τὰ πάντα μὲ σύνεση», γιὰ τὸ ἀπερίσκεπτο εἶναι λανθασμένο.

39.– ΣΤΟΝ ΝΕΜΕΣΙΟ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ ἀπολαύσει γνήσια ψυχικὴ γαλήνη, πρέπει πρῶτα νὰ θέλει ἔτσι νὰ προχωρεῖ στὸ νὰ λέγει καὶ νὰ κάνει κάτι. Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτὰ ποὺ εἰπώθηκαν ἢ ἔγιναν νὰ τὰ ἀνακαλέσουμε εὐκόλα, πρέπει, ὑπακούοντας στὸν συγγραφέα τῶν Παροιμιῶν, ὁ ὁποῖος λέγει, «Κάνε τα ὅλα μὲ περίσκεψη»⁵¹, αὐτὸς ποὺ δὲν θέλει νὰ μαστιγώνει τὸν ἑαυτό του νύχτα καὶ μέρα μὲ τὴν μετάνοια, νὰ ἐφαρμόζει ἔμπρακτα τὴν παραίνεση αὐτήν.

40.– ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Γιὰ τὰ τρία βιβλία τοῦ Σολομώντα· τὶς Παροιμίες, τὸν Ἐκκλησιαστή καὶ τὸ Ἑ΄ Ἄσμα ἁσμάτων.

Ἐπειδὴ θέλησες νὰ μάθεις γιὰ τὴ σειρά τῶν βιβλίων τοῦ Σολομώντα, γνώριζε ὅτι τὸ ἕνα διδάσκει ἠθικὴ, τὸ ἄλλο δείχνει τὴ ματαιοπονία ἐκείνων ποὺ διακατέχονται ἀπὸ σφοδρὸ πόθο γιὰ τὰ βιωτικὰ πράγματα, καὶ τὸ τρίτο ἀναφέρεται στὸν θεϊκὸ ἔρωτα τῆς ψυχῆς ποὺ εἶναι ἐκπαιδευμένη σ' αὐτά. Γι' αὐτὸ τὸ ἕνα τοποθετήθηκε πρῶτο, τὸ ἄλλο δεύτερο, καὶ τὸ ἄλλο τρίτο. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ θὰ κατορθώσει τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἠθικὴ μαθητεύοντας στὸν Παροιμιαστή, καὶ θὰ περιφρονήσει τὰ πράγματα τῆς ζωῆς, ποὺ μοιάζουν μὲ φαντασία (ὄνειρο), φοιτώντας δίπλα στὸν Ἐκκλησιαστή, δὲν θὰ ὀλισθήσει στὸν σαρκικὸ καὶ ἠθικὸ ἔρωτα φτάνοντας στὸ Ἑ΄ Ἄσμα τῶν ἁσμάτων, ἀλλὰ θὰ πετάξει πρὸς τὸν ἀμόλυντο καὶ θεῖο Νυμφίο, ὁ ὁποῖος ἀποδεικνύει μακάριους αὐτοὺς ποὺ πληγώνονται ἀπὸ τὸν ἔρωτα αὐτοῦ. Συμ-

51. Σοφ. Σειρ. 32, 19.

νέοις, μὴ πρότερον ἄπτεσθαι τοῦ τρίτου συγγράμματος,
 πρὶν ἢ τὰ ἐν τοῖς δυοῖ κατορθώσειαν. Ἄτοπον γάρ, μᾶλ-
 λον δὲ ῥιψοκίνδυνον καὶ παρὰ τοὺς μυστικούς θεσμούς
 τοῖς ἀδύτοις ἐπιπηδᾶν, τοὺς μηδὲ τῶν προθύρων ἀξίους
 5 Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ ναῷ τὰ μὲν ἔξω πᾶσιν εἰσι βάσιμα, τὰ δ'
 ἔνδον ἱερά, ὅσα τῷ περισχοινίσματι περιείληπτο, βατὰ ὄν-
 τα, τοῖς πολλοῖς ἀνιέροις καὶ θεδήλοις ἄβατα ἦν, τὰ δὲ
 ἔνδον ἱερῶν ἱερώτερα καὶ ἁγίων Ἄγια, οἷς οὐδὲ τὸν ἀνε-
 πύληπτον ἔχουσι βίον ἐπιθεῖναι ἦν θέμις, ἀλλὰ τῷ ἀρχιερεῖ
 10 μόνῳ, τῷ ἑαυτὸν δηλονότι ἀφιερῶσαντι καὶ πᾶσαν θνητὴν
 ἀποσεισαμένῳ κηλῖδα, οὕτω καὶ τῶν διβλίων τούτων
 διακεῖσθαι τοὺς νέους χρή. Πρῶτον μὲν τῇ τῶν ἡθῶν λαμ-
 πρύνεσθαι ἀρετῇ, ἔπειτα καταγινώσκειν τῆς τῶν διωτικῶν
 πραγμάτων οὐδενείας, καὶ οὕτως ἄψασθαι τῶν τοῖς πολ-
 15 λοῖς ἀνεφίκτων. Οἱ γὰρ ἔξω περιορανηρίων εἶναι ὀφεί-
 λοντες, εἰ φιλονεικήσειαν, μὴ μεμνημένοι τῇ θεῖα τελετῇ,
 ῥιψοκινδύνως ἐπικωμᾶσαι, δίκην δώσουσι τὴν ἐσχάτην.

ΜΑ΄.- ΠΕΤΡΩ

Εἰς τό, «Μὴ ποιεῖν τὴν ἐλεημοσύνην ἔμπροσθεν
 20 τῶν ἀνθρώπων».

Θαυμάζω σου τὴν κεχρεωστημένην ἀφροσύνην. Οὐ
 γὰρ οἶμαί σε εἰς τοσαύτην ἄνοιαν ἐληλακέσαι, ὡς νομίσαι,
 τοὺς ἐλεοῦντας μὲν, ἐπιδεικνυμένους δέ, τῶν μὴ ἐλεούν-
 των χεῖρους εἶναι. Ἐγὼ δὲ ὡς ἔχω γνώμης περὶ τούτων
 25 φράσω, ὅτι ἐλεήμων μὲν ἐστὶ κυρίως ἐκεῖνος, ὁ εὐεργετῶν
 μὲν, μὴ ἐκπομπεύων δὲ τὰς τῶν εὐπασχόντων συμφοράς
 Εἰ μὲν γὰρ καὶ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν τις πράξειε, μείζονα ἔχει
 τὸν μισθὸν τοῦ διὰ μισθὸν αὐτὸ ποιούντος, εἰ δὲ διὰ μι-

52. Ὁ τόπος στὸν ὁποῖο γινόταν τὸ ράντισμα τῶν σφαγιασθέντων
 ζώων ποὺ ροσφέρονταν γιὰ θυσία.

βουλεύω λοιπόν τούς νέους νὰ μὴ καταπιάνονται μὲ τὸ τρίτο σύγγραμμα, προτοῦ νὰ κατορθώσουν αὐτὰ πού περιλαμβάνονται στὰ δύο πρῶτα. Γιατὶ εἶναι παράλογο, ἢ μᾶλλον ριψοκίνδυνο, νὰ ἐπιχειροῦν νὰ εἰσέλθουν στοὺς μυστηριακοὺς θεσμοὺς πού εἶναι ἄβατοι, αὐτοὶ πού δὲν εἶναι ἄξιοι οὔτε γιὰ τὰ πρόθυρα. Γιατί, ὅπως στὸν ναὸ τὰ ἔξωτερικὰ ἦταν προσιτὰ σὲ ὅλους, ἐνῶ τὰ ἐσωτερικὰ, αὐτὰ πού περιλαμβάνονταν μέσα ἀπὸ τὸ σχοινί, ἐνῶ ἦταν βατὰ, γιὰ τοὺς πολλοὺς ἀνίερους καὶ βέβηλους ἦταν ἀπρόσιτα, ἐνῶ τὰ τελείως ἐσωτερικὰ ἦταν ἱερώτερα ἀπὸ τὰ ἱερὰ, καὶ Ἅγια τῶν ἀγίων, στὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτρεπόταν ἡ εἴσοδος οὔτε σὲ ἐκείνους πού εἶχαν ἀνεπίληπτη ζωὴ, ἀλλὰ μόνο στὸν ἀρχιερέα, σ' ἐκεῖνον δηλαδή πού ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτό του καὶ ἀπέβαλε κάθε θνητὴ κηλίδα, ἔτσι πρέπει νὰ φέρονται οἱ νέοι καὶ πρὸς τὰ βιβλία αὐτὰ. Πρῶτα δηλαδή νὰ λαμπρύνονται μὲ τὴν ἀρετὴ τῶν ἡθῶν, ἔπειτα νὰ περιφρονοῦν τὴ μηδαμνότητα τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ τότε νὰ καταπιάνονται μὲ αὐτὰ πού γιὰ τοὺς πολλοὺς εἶναι ἀπλησίαστα. Γιατὶ αὐτοὶ πού πρέπει νὰ βροῖσκονται ἔξω ἀπὸ τὰ περιορραντήρια⁵², ἐάν, ἐνῶ δὲν εἶναι μνημένοι στὴ θεία τελετὴ, ἐπιχειρήσουν νὰ μποῦν μέσα ριψοκινδυνεύοντας, θὰ ὑποστοῦν τὴν ἔσχατη τῶν ποινῶν.

41.– ΣΤΟΝ ΠΕΤΡΟ

Στὸ χωρίο· «Νὰ μὴ κάνετε τὴν ἐλεημοσύνη
μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους»⁵³.

Ἄπορῶ μὲ τὴν ἀφροσύνη πού σὲ διακατέχει. Γιατὶ δὲν πιστεύω, ὅτι ἔχεις φτάσει σὲ τόσο μεγάλη ἀνοησία, ὥστε νὰ νομίσεις, πὼς αὐτοὶ πού ἐλεοῦν βέβαια, ἀλλὰ ἐπιδεικνύονται, εἶναι χειρότεροι ἀπὸ ἐκείνους πού δὲν ἐλεοῦν. Ἐγὼ λοιπόν θὰ σοῦ πῶ τὴ γνώμη πού ἔχω γι' αὐτά, ὅτι δηλαδή ἐλεήμων κυρίως εἶναι ἐκεῖνος πού εὐεργετεῖ βέβαια, ἀλλὰ δὲν διαπομπεύει τίς συμφορὲς ἐκείνων πού ὑποφέρουν ἀπὸ αὐτές. Γιατί, ἀκόμα καὶ γι' αὐτὸ ἐάν κανεὶς κάνει τὸ καλὸ, θὰ ἔχει μεγαλύτερη ἀνταμοιβή

53. Ματθ. 6, 3.

σθὸν θεῖον, ἐν δευτέρῳ τάξει τετάξεται, εἰ δὲ δι' ἔπαινον
 ποιεῖ, ἔξει τοῦτο δι' ὃ καὶ πεποίηκεν, ὃ δὲ μήτε δι' αὐτὸ τὸ
 καλόν, μήτε διὰ τὸν θεῖον μισθόν, μήτε διὰ ἀνθρώπινον
 ἔπαινον ποιῶν τὸ δέον, οὐδὲ ἄνθρωπος εἶναι μοι δοκεῖ,
 5 ἀλλ' ἀλιτήριος δαίμων. Δι' ἣν αἰτίαν σύ, τῶν θείων χρη-
 σμῶν ἀκούσας παρακελευομένων μὴ ποιεῖν τὴν ἐλεημο-
 σύνην ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, οὐ διὰ φιλοδοξίαν ἀνε-
 χόμενός τι ποιεῖν χρηστόν, τοὺς διὰ φιλοτιμίαν ποιῶντας
 αἰτιᾷ; Ὅσῳ γὰρ κρείττων ὁ διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν
 10 σωφροσύνην ἀσκῶν, τοῦ μηδὲ διὰ ταύτην σωφρονοῦντος,
 τοσοῦτον ὁ διὰ φιλοδοξίαν εὖ ποιῶν, τοῦ μηδ' ὅλως εὖ ποι-
 οῦντος ἀμείνων. Ὁ μὲν γὰρ τοὺς ἀνθρώπους, ὃ δὲ οὔτε
 τοὺς ἀνθρώπους οὔτε τὸν Θεὸν ἠδέσθη.

MB.— ΜΑΡΚΩ

15 Διὰ τί τὸν μέθυσον καὶ λοῖδορον ὁ Ἀπόστολος
 μετὰ τῶν τὰ μέγιστα ἡμαρτηκότων
 ἔταξεν.

Θαυμάζειν, ἔφησ, πῶς τὸν μέθυσον καὶ τὸν λοῖδορον
 ὁ Ἀπόστολος μετὰ τῶν μοιχῶν καὶ τῶν ἡταιρηκότων
 20 ἔταξε. Φημι τοίνυν, ὅτι, εἰ μὲν τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ἔφησεν
 αὐτοὺς δώσειν δίκην, λύσιν ἐχρῆν ἐπιζητεῖν, εἰ δὲ τῆς
 βασιλείας ὁμοίως ἐκείνοις ἐκπεσεῖσθαι ἔφη, δι' ἣν αἰτίαν
 αἰνιγματῶς σοι δοκεῖ τὸ ῥηθέν; Ἄλλο γὰρ τὸ εἰπεῖν, ὅτι ἔξω
 πάσης τιμῆς καὶ δόξης κείσονται, καὶ ἄλλο τὸ φάναι τὴν
 25 αὐτὴν δώσουσι δίκην. Οὐ γὰρ εἶπεν, Τὴν ἴσην δώσουσι
 δίκην, ὃ σὺ ἴσως, μὴ νοήσας τὸ ῥηθέν, ἐνόμισας εἰρηῆσθαι,
 ἀλλά, «Βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι». Τῆς μὲν

ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὸ κάνει γι' αὐτό, ἐὰν τὸ κάνει γιὰ θεϊκὴ ἀνταμοιβή, θὰ τοποθετηθεῖ σὲ δευτερεύουσα θέση, καὶ ἂν τὸ κάνει γιὰ ἔπαινο, θὰ ἔχει αὐτὸ γιὰ τὸ ὅποιο τὸ ἔχει κάνει. Ἐνῶ αὐτὸς ποὺ οὔτε γιὰ τὸ καλὸ αὐτὸ καθεαυτὸ κάνει αὐτὸ ποὺ πρέπει, οὔτε γιὰ τὴ θεία ἀνταμοιβή, οὔτε γιὰ τὸν ἔπαινο τῶν ἀνθρώπων, νομίζω πῶς οὔτε ἄνθρωπος εἶναι, ἀλλὰ πανοῦργος δαίμονας. Γιὰ ποιά λοιπὸν αἰτία σύ, ἀκούοντας τὶς ἅγιες Γραφές νὰ παραγγέλλουν νὰ μὴ κάνουμε τὴν ἔλεημοσύνη μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, μὴ ἀνεχόμενος νὰ κάνεις κάτι καλὸ ἀπὸ φιλοδοξία, κατηγορεῖς αὐτοὺς ποὺ τὸ κάνουν ἀπὸ γεναιοδωρία; Γιατὶ ὅσο ἀνώτερος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀσκεῖ τὴ σωφροσύνη γιὰ τὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ αὐτὸν ποὺ οὔτε γι' αὐτὸ ζεῖ μὲ σωφροσύνη, τόσο καλύτερος εἶναι αὐτὸς ποὺ κάνει τὸ καλὸ ἀπὸ φιλοδοξία, ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν τὸ κάνει καθόλου. Γιατὶ ὁ ἕνας συμπόνεσε τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὁ ἄλλος οὔτε τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε τὸν Θεὸ σεβάσθηκε.

42.– ΣΤΟΝ ΜΑΡΚΟ

Γιατὶ ὁ Ἀπόστολος τὸν μέθυσο καὶ τὸν ὑβριστὴ τοὺς κατέταξε μαζὶ μὲ ἐκείνους ποὺ διέπραξαν πάρα πολὺ μεγάλα ἁμαρτήματα⁵⁴

Ἀπορεῖς, εἶπες, πῶς ὁ Ἀπόστολος συμπεριέλαβε τὸν μέθυσο καὶ τὸν ὑβριστὴ μαζὶ μὲ τοὺς μοιχοὺς καὶ τοὺς πορνοδοσκούς. Λέγω λοιπὸν, ὅτι, ἐὰν ἔλεγε, ὅτι θὰ τιμωρηθοῦν μὲ τὴν ἴδια ποινὴ μὲ ἐκείνους, ἔπρεπε νὰ ἀναζητήσουμε ἐξήγηση, ἐφόσον ὅμως εἶπε ὅτι θὰ ἐκπέσουν ἀπὸ τὴ βασιλεία ὅπως καὶ ἐκεῖνοι, γιὰ ποιὸν λόγο σοῦ φαίνεται αἴνοιγμα αὐτὸ ποὺ εἶπε; Γιατὶ ἄλλο εἶναι νὰ πεῖ ὅτι θὰ βρῖσκονται ἔξω ἀπὸ κάθε τιμὴ καὶ δόξα, καὶ ἄλλο νὰ πεῖ ὅτι θὰ ὑποστοῦν τὴν ἴδια τιμωρία. Γιατὶ δὲν εἶπε, ὅτι θὰ ὑποστοῦν τὴν ἴδια τιμωρία, τὸ ὅποιο σύ, ἐπειδὴ ἴσως δὲν κατάλαβες αὐτὸ ποὺ λέχθηκε, νόμισες ὅτι εἰπώθηκε, ἀλλ' εἶπε, «Δὲν θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁵⁵. Γιατὶ θὰ βρε-

55. Ὅπ. π.

γὰρ δόξης, φησί, παντὶ τρόπῳ ἔξω κείσονται, πρὸς δὲ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα καὶ πληλικότητα τῶν ἁμαρτημάτων κριθήσονται. Πολλὴ γὰρ τοῦ θείου δικαστηρίου ἡ ἀκρίβεια.

5

ΜΓ'– ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ

Τίνος ἡ ἔννοια τοῦ διὰ κόρακος τρέφεσθαι τὸν Ἥλιαν.

Ἴσθι, ὦ σοφέ, ὅτι ἡ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος τὴν δικαίαν τοῦ προφήτου κατὰ τῶν Ἰουδαίων ἀγανάκτησιν ἐκμάξαι
10 δουλομένη (λιμὸν γὰρ ἐπήγαγεν, ἵνα τὸν κόρον, ὕδριν ὠδίνοντα, σωφροσύνη σωφρονίσαι), παρεσκεύασεν αὐτὸν διὰ κόρακος τρέφεσθαι, μισοτέκνου πτηνοῦ, καὶ τίκτοντος μὲν, οὐ τρέφοντος δέ. Διὸ καὶ ὁ Μελωδός, καίτοι πάσης τῆς κτίσεως φυσικῶ λόγῳ εἰς τὸν Δημιουργὸν ἀποβλεπούσης
15 («Οἱ ὀφθαλμοὶ γὰρ πάντων», φησί, «εἰς σὲ ἐλπίζουσι, καὶ σὺ δίδως τὴν τροφήν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ»), κοράκων ἐμνημόνευσε, λέγων· «Τῷ διδόντι τοῖς κτήνεσι τροφήν αὐτῶν καὶ τοῖς νεοσσοῖς τῶν κοράκων τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν». Μάλιστα μὲν γὰρ πάντα ἡ θεία πρόνοια τρέφει, φησί,
20 διαφερόντως δὲ τοὺς νεοσσοὺς τῶν κοράκων, τοὺς παρὰ τῶν τεκόντων ἀμελουμένους. Ζωῦφια γὰρ ταῖς καλιαῖς περιπτάμενα, τροφή γίνεται τούτοις. Μονονουχὶ γὰρ συνεβούλευσεν ὁ Θεὸς τῷ Ἥλιᾳ, μὴ ἄγαν τῇ ἀγανακτήσει χρησασθαι, μηδὲ τῆς τοῦ μισοτέκνου πτηνοῦ φιλανθρωπίας
25 ἀπάνθρωπον ὀφθῆναι μᾶλλον. Τὸ μὲν γὰρ σε διὰ τὴν ἐμὴν πρόσταξιν τρέφει, σὺ δέ, τῆς ἀγανακτήσεως ὅλος γενόμενος, τὰ τῆς φιλανθρωπίας ὑπερεῖδες δίκαια.

ΜΔ'– ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Τί ἐστι τό· «Οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα, καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων ὠμοδίασαν».

30

Ἴσθι, ὦ βέλτιστε, ὅτι οὐ τῆς Γραφῆς ἐστὶν ἀπόφασις,

θοῦν, λέγει, ὅπως ὅποτε ἔξω ἀπὸ τῆ δόξα, θὰ κριθοῦν ὁμως ἀνάλογα μὲ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων. Γιατὶ εἶναι μεγάλη ἡ ἀκριβὴς ἐξέταση τοῦ θεοῦ δικαστηρίου.

43.– ΣΤΟΝ ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟ ΙΕΡΑΚΑ

Ποιὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ ὅτι ὁ Ἥλιος τρεφόταν ἀπὸ κόρακα.

Γνώριζε, σοφέ, ὅτι ἡ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος, θέλοντας νὰ καταπραῦνει τὴν ἀγανάκτηση τοῦ προφήτη ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων (γιατὶ τοὺς ἔστειλε λιμὸν γιὰ νὰ σωφρονίσει τὸν κορεσμό, πού γεννᾷ ἀλαζονεία)⁵⁶, ρύθμισε νὰ τρέφεται ἀπὸ κόρακα, ἕνα πτηνὸ πού μισεῖ τὰ παιδιά του, πού γεννάει βέβαια, ἀλλὰ δὲν τὰ τρέφει. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ψαλμωδός, ἂν καὶ ὄλη ἡ κτίσις ἐκ φύσεως ἀποβλέπει στὸν Δημιουργὸ (γιατὶ λέγει, «Τὰ μάτια ὄλων σὲ σένα στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους, καὶ σὺ τοὺς δίνεις τὴν τροφή τους στὴν κατάλληλη ὥρα»⁵⁷, ἀναφέρει καὶ τοὺς κόρακες, λέγοντας «Σ' αὐτὸν πού δίνει στὰ κτήνη τὴν τροφή τους, καὶ στοὺς νεοσσούς τῶν κοράκων πού τὸν ἐπικαλοῦνται»⁵⁸. Ἡ θεία πρόνοια βέβαια τὰ τρέφει ὅλα, λέγει, μὲ ἰδιαίτερη φροντίδα ὁμως τρέφει τοὺς νεοσσούς τῶν κοράκων, πού παραμελοῦνται ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους. Γιατὶ τροφή τους γίνονται τὰ ζωῦφια πού πετοῦν γύρω ἀπὸ τὶς φωλιές τους. Σὰν δηλαδή νὰ συμβούλεψε κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Θεὸς τὸν Ἥλια νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν πολὺ τὴν ἀγανάκτηση, οὔτε νὰ φανεῖ περισσότερο ἀπάνθρωπος ἀπὸ τὴν φιλανθρωπία τοῦ πτηνοῦ πού μισεῖ τὰ τέκνα του. Γιατὶ τὸ πτηνὸ μὲ τὴ δική μου ἐντολή σὲ τρέφει, ἐνῶ σὺ, κυριευμένος ἀπὸ ἀγανάκτηση, παρέβλεψες τὰ καθήκοντα τῆς φιλανθρωπίας.

44.– ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΔΑΝΙΗΛ

Τί σημαίνει τό· «Οἱ πατέρες ἔφαγαν ἄγουρα σταφύλια, καὶ μούδιασαν τὰ δόντια τῶν παιδιῶν τους»⁵⁹.

Γνώριζε, φίλτατε, ὅτι δὲν εἶναι ἀπόφαση τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ

58. Ψαλμ. 146, 9.

59. Ἰερ. 38 (Μασ. 31) 29. Ἰεζ. 18, 2.

ἀλλὰ τῶν ἀσεβησάντων Ἰουδαίων κρίσεως ψῆφος, τὸ «Οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα, καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων ὠμοδίασαν». Ἐπειδὴ γάρ, μείζονα τῶν προγόνων πταίοντες, ᾤοντο ὑπὲρ ἐκείνων εἰσπράττεσθαι δίκας, τοῦτ' ἔλεγον, ὃ 5 δὲ θεῖος καὶ ἀδέκαστος κριτῆς, παριστάς, ὡς οὐχ ὑπὲρ ἄλλων, ἀλλ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπητοῦντο δίκας, ἔλεγεν· «Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, εἰ ἔτι ῥηθήσεται ἡ παραβολὴ αὕτη», ἣν φενακίζοντες ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπλάσαντο. Ἐκαστος γὰρ τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτία ἀποθανεῖται. «Ψυχὴ γὰρ ἡ 10 ἁμαρτάνουσα, αὐτὴ ἀποθανεῖται».

ΜΕ'.- ΙΕΡΑΚΙ ΚΑΙ ΔΙΟΝΥΣΙΩ,
ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙΣ

Τοῦ Δανιήλ, περὶ τῆς σώφρονος Σωσάννης.

Ὅτε οἱ ἀκρατεῖς ἐκεῖνοι ἐρασταί, βεβαπτισμένοι τῷ 15 πόθῳ, ἤκον ἐπὶ τὴν σωφρονεστάτην Σωσάνναν (ἀκολασία γὰρ καὶ μέθη παροινεῖν αὐτοὺς ἐπαίδευσαν), τότε δὴ τοὺς δοκοῦντας διδασκάλους ἢ τελοῦσα ἐν τοῖς μαθητευομένοις τὴν θεῖαν καὶ ἀδέκαστον ἐδίδασκε κρίσιν. Ἐπεὶ δὲ ὁ πόθος τὸν φόνον παρεγρέψατο καὶ τὸ πάθος τὸν λόγον οὐ 20 παρεδέξατο, ἐδόησεν ἐκείνη, τὸ τῆς σωφροσύνης κειμήλιον ἀκέραιον καὶ ἀνέπαφον φυλάξαι ἐπειγομένη. Ὡς δ' αὐτὴ μὲν ἤνυσεν ὅπερ ἐβούλετο, ἐκεῖνοι δ' ἀπέτυχον οὐπερ ἐπιτυχεῖν οὐκ ὄφελον, τότε δὴ ἐγράψαντο γραφήν, ἣν γραφῆναι ἤσαν δίκαιοι, ἀλλ' ἡ παράλογος ψῆφος ἀντιπεριέ- 25 στησεν εἰς ἑαυτοὺς τὸ ἔγκλημα. Εἰ τοίνυν καὶ Εὐσέβιος, ὡς γεγράφατε, τῷ διδασκαλικῷ ἀξιώματι ὠφρουμένος, καὶ τολμῶν ἂ μὴ θέμις, οὐδὲ συμβουλῆς ἀνέχεται, ἄνω καὶ κάτω τὸ τῆς ἐπισκοπῆς, οὐ τὸ τῆς ἀρετῆς, προφέρων ἀξίω-

60. Ὅπ. π.

61. Ἰεζ. 18, 3.

ἀπόφαση καταδίκης τῶν Ἰουδαίων πού ἀσέβησαν, τό· «Οἱ πατέρες ἔφαγαν ἄγουρα σταφύλια, καὶ μούδιασαν τὰ δόνται τῶν παιδιῶν τους»⁶⁰. Γιατὶ αὐτὸ τὸ ἔλεγαν ἐπειδὴ, κάνοντας μεγαλύτερα πταίσματα ἀπὸ τοὺς προγόνους τους, νόμιζαν ὅτι γιὰ χάρη ἐκείνων τιμωροῦνταν, ὁ θεῖος ὅμως καὶ ἀδέκαστος κριτῆς, γιὰ νὰ δείξει ὅτι τιμωροῦνταν, ὄχι ἔξαιτίας ἄλλων, ἀλλ' ἔξαιτίας τῶν δικῶν τους ἁμαρτημάτων, ἔλεγε· «Ὁρκίζομαι στὸν ἑαυτό μου, λέγει ὁ Κύριος, δὲν θὰ ξαναλεχθεῖ ἡ παροιμία αὐτή»⁶¹, τὴν ὁποία ἐπλασαν ἔξαπατώντας τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ ἐκείνους πού τοὺς ἀκοῦνε. Γιατὶ ὁ καθένας θὰ πεθάνει γιὰ τὴ δική του ἁμαρτία. Καθόσον λέγει· «Ἡ ψυχὴ πού ἁμαρτάνει, αὐτὴ θὰ πεθαίνει»⁶².

45.– ΣΤΟΥΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ ΙΕΡΑΚΑ ΚΑΙ ΔΙΟΝΥΣΙΟ

Ἐκ τῶν Δανιήλ· «Γιὰ τὴν συνετὴ Σωσάννα»⁶³.

Ὄταν οἱ ἀσυγκράτητοι ἐκεῖνοι ἐραστὲς, κυριευμένοι ἀπὸ τὸν πόθο, πῆγαν στὴν φρονιμώτατη Σωσάννα (ἐπειδὴ ἡ ἀκολασία καὶ ἡ μέθη τοὺς ἔκαναν νὰ φέρωνται σὰν μεθυσμένοι), τότε λοιπὸν αὐτοὺς πού νομίζονταν δάσκαλοι, αὐτὴ πού συγκαταλεγόταν μεταξὺ τῶν μαθητευομένων, τοὺς δίδαξε τὴ θεία καὶ ἀδέκαστη κρίση. Καὶ ἐπειδὴ ὁ πόθος ἔσβησε τὸν φόνο καὶ τὸ πάθος δὲν παραδέχθηκε τὸν λόγο, ἐκείνη φώναξε, ἐπειδὴ ποθοῦσε ὑπέροτρα νὰ διατηρήσει τὸ κειμήλιο τῆς σωφροσύνης ἀκέραιο καὶ ἀνέπαφο. Ὄταν λοιπὸν αὐτὴ πέτυχε αὐτὸ πού ἤθελε, καὶ ἐκεῖνοι ἀπέτυχαν ἐκεῖνο πού δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιτύχουν, τότε ἔκαναν καταγγελία, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀπ' αὐτοὺς, ἀλλὰ ἡ ἀνέλπιστη ἀπόφαση ἀπέδωσε σ' αὐτοὺς τὸ ἔγκλημα. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ὁ Εὐσέβιος, ὅπως ἔχετε γράψει, κυριευμένος ἀπὸ ἔπαρση ἔξαιτίας τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος καὶ τολμώντας αὐτὰ πού δὲν ἐπιτρέπονται, δὲν ἀνέχεται οὔτε συμβουλή, προβάλλοντας παντοῦ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου καὶ ὄχι τῆς ἀρετῆς, μὴν

62. Ἰεζ. 18, 4.

63. Δαν. (Σωσάννα) 1 ἔ.

μα, μὴ ὀλιγωρεῖτε. Ἐξία γὰρ πάντων, ἢ ἐνταῦθα ἢ ἐκεῖσε, τῶν δρωμένων ἀπαιτηθήσεται τὰ ἐπίχειρα.

Μ5' - ΔΩΡΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ

Εἰς τό· «Εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα

5

Χριστόν».

Ἴσως ἐπειδὴ ἀδελφοὺς ἐκάλεσεν ὁ Χριστὸς τοὺς ποι-
οῦντας τὸ πατρῶον θέλημα, καὶ ἔδειξε τὴν κατὰ σάρκα
συγγένειαν, ἄνευ τῆς κατὰ πνεῦμά φημι, καὶ εἶπεν ὁ ἀπό-
στολος, «Εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν
10 οὐκέτι γινώσκομεν», οἷον· Εἰ καὶ ἐσεμννόμεθα πρῶην οἱ
ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσαντες τῇ κατὰ σάρκα αὐτοῦ συγγε-
νεῖα, νῦν οὐ ταύτῃ ἐναδρυνόμεθα, ἀλλὰ τῇ κατ' οἰκειότητα
αὐτοῦ ἀγχιστεία, ἣν διὰ τῆς ἀρετῆς καρπούμεθα. Διὸ καὶ
ἔλεγε· «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ»· ὡς-
15 ανεὶ ἔλεγε· Τῇ μιμήσει σεμνύνομαι μᾶλλον, ἢ τῇ κατὰ σάρ-
κα ἀγχιστεία.

ΜΖ' - ΠΑΥΛΩ

Ἵτι χρὴ τὸ φρόνημα τῶν σφαλλομένων, μὴ οἰομένων
δὲ σφάλεσθαι, καθαίρειν, γνωσιμαχοῦσι δέ, συγγνώ-
20 μην νέμειν.

Ἵσθι, ὧ βέλτιστε, ὅτι οὐ λήσεται οὐδεὶς τὸν φανότατον
καὶ ἀκοίμητον ὀφθαλμόν, οὐδ' εἰ ἐν παραδύστῳ τι δρά-
σειε. Γυμνὰ γὰρ αὐτῷ πάντα, καὶ ἀπόκρυφα εἶναι δοκῆ.
Διὸ καὶ τοὺς ἀμαρτάνοντας καὶ μὴ μετανοοῦντας ποταμοὶ
25 τινες ἀένναοι ὑποδέξονται, πῦρ φοβερόν ἀναζέοντες, ὧν
τὰ ῥεῖθρα φλόγες εἰς τιμωρίαν κυμαίνουσαι. Τοιγαροῦν
φοβηθῶμεν τὸ Θεῖον (φοβερόν γάρ), καὶ σέδωμεν, ὅτι δὴ
ἀγαθόν, αἰτῶμέν τε αὐτῷ πρόποντα δοῦναι, καὶ ἡμῖν συμ-

ἀμελεῖτε. Γιατὶ ἐδῶ ἢ ἐκεῖ θὰ δεχθεῖ τιμωρία ἀξια γιὰ ὅλα ὅσα κάνει.

46.– ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΔΩΡΟΘΕΟ

Στὴ ρήση· «Ἐάν καὶ γνωρίσαμε κάποτε τὸν Χριστὸν ἐξωτερικά»⁶⁴.

Ἴσως ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ὀνόμασε ἀδελφούς του αὐτοὺς ποὺ κάνουν τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα του καὶ ἔδειξε τὴν κατὰ σάρκα συγγένειά του, ἐννοῶ χωρὶς τὴν πνευματική, ὁ Ἀπόστολος εἶπε· «Ἐάν καὶ γνωρίσαμε κάποτε τὸν Χριστὸ ἐξωτερικά, ἀλλὰ τώρα δὲν τὸν γνωρίζουμε»⁶⁵. Δηλαδή· Ἐάν καὶ ὑπερηφανευόμεσταν ἀρχικά ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πιστέψαμε στὴ σωματική του συγγένεια μὲ μᾶς, τώρα δὲν καμαρώνουμε γι' αὐτήν, ἀλλὰ γιὰ τὴν συγγένεια μὲ τὴν ἐξοικειώσή μας μὲ αὐτόν, τὴν ὁποία ἀπολαμβάνουμε μὲ τὴν ἀρετή. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Νὰ γίνεστε μιμητὲς μου, ὅπως ἐγὼ εἶμαι μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ»⁶⁶. Σὰν νὰ ἔλεγε δηλαδή· Καμαρώνω γιατί εἶμαι μιμητὴς μᾶλλον τοῦ Χριστοῦ, παρὰ γιὰ τὴν κατὰ σάρκα συγγένειά μου μὲ Ἐκεῖνον.

47.– ΣΤΟΝ ΠΑΥΛΟ

ἽΟτι πρέπει νὰ θεραπεύουμε τὴν πεποίθησι αὐτῶν ποὺ σφάλλουν, ἀλλὰ νομίζουν ὅτι δὲν σφάλλουν, καὶ ὅταν μετανοοῦν νὰ τοὺς δίνουμε συγχώρησι.

Γνώριζε, φίλτατε, ὅτι κανένας δὲν θὰ διαφύγει τὸ φωτεινότατο καὶ ἀκοίμητο μάτι, οὔτε καὶ ἂν κάνει κάτι σὲ μέρος κρυφόν. Γιατὶ γι' αὐτὸν εἶναι ὅλα γυμνά, καὶ ὅταν ἀκόμα φαίνονται πὼς εἶναι κρυφά. Γι' αὐτὸ ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν καὶ δὲν μετανοοῦν θὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν κάποιοι ποταμοὶ ἀστείρευτοι, βράζοντας φοβερὸ πῦρ, τῶν ὁποίων οἱ ροές θὰ εἶναι φλόγες κυματιστὲς πρὸς τιμωρία. Ἐς φοβηθοῦμε λοιπὸν τὸν Θεόν, γιατί εἶναι φοβερός, καὶ ἄς τὸν σεβόμεσθε, γιατί εἶναι ἀγαθός, καὶ νὰ ζητᾶμε ἀπὸ αὐτὸν νὰ μᾶς δώσει αὐτὰ ποὺ πρέπει, καὶ νὰ πάρου-

66. Α΄ Κορ. 11, 1.

φέροντα λαβεῖν (πρὸς γὰρ τοῦτο ἐπήκοον), καὶ γνωσι-
μαχῶμεν πταίοντες (καὶ εὐεργετικὸν γὰρ καὶ δεκτικὸν τῶν
γνησίως μεταγινωσκόντων), μηδαμῶς δὲ ὀλιγωρῶμεν, ὅτι
δὴ δυνατὸν καὶ ἀπαραλόγιστον, ἀλλ' ἐκθύμως ἀγαπῶμεν.
5 Τοῖς γὰρ ποθοῦσιν οἷς λόγοις καὶ μειλίχιον.

ΜΗ.- ΑΜΜΩΝΙΩ

Εἰς τό· «Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν».

Ἵνα μὴ προλήψει, πάθει ἀργαλεωτάτῳ καὶ δυσκόλῳ
ἀναμοχλευθῆναι δυναμένῳ κατεχόμενοι ἐν τῇ γῇ, τῶν οὐ-
10 ρανίων εἰργοίμεθα γερῶν, ἔφη ὁ Σωτὴρ· «Ἐγείρεσθε, ἄ-
γωμεν ἐντεῦθεν». Τῇ γὰρ πεμφθείσῃ φωνῇ τὴν ἑαυτοῦ κα-
ταμίξας δύναμιν, τοὺς γνησίους αὐτοῦ φοιτητὰς τῶν τυ-
ραννικῶν παθῶν ἐλευθερώσας, εἰς τὴν ὑπερκόσμιον μετε-
κόμισε σύγκλητον.

15

ΜΘ'.- ΩΡΙΩΝΙ

Εἰς τό· «Εἰ δὲ ἐστὶ γεῦμα ἐν ῥήμασι
κενοῖς;».

Ἵσθι, ὅτι ἐρρωμένης τῆς νόσου καὶ τὴν δύναμιν κατα-
παλαιούσης καὶ εἰς τελευτὴν ἐλαννούσης καὶ ἀπειλούσης
20 τὴν ψυχὴν μὲν χωρίσαι, τὸ δὲ σῶμα νεκρῶσαι, ὀλίγα φρον-
τίσαντες, τὰ γραφέντα παρὰ σοῦ ἐρμηνεῦσαι προεθυμήθη-
μεν νῦν, τό· «Εἰ δὲ καὶ ἐστὶ γεῦμα ἐν ῥήμασι κενοῖς;», οἶμαι
δύο μηνύειν ἢ ὅτι τὸ ψευδὲς ὄνειδος οὐ περαιτέρω τῆς ἀ-
κοῆς ἀφικνεῖται (οὐ γὰρ ἄπτεται τῆς τοῦ ἀκούοντος δια-
25 νοίας), ἢ ὅτι χρὴ μετρίοις ἄλασι τὸν λόγον ἠρτύσθαι, ἵνα
καὶ ἡδύς ἢ τοῖς εὐγνώμοσι καὶ τρόφιμος, καὶ καθάπτηται
τῆς τῶν ἀκουόντων διανοίας Ἐλες δὲ τῶν παραινετικῶν
λόγων ἢ τῶν θείων λογίων μαρτυρία, ὅ τε τῆς κρίσεως φό-

με αὐτὰ πού μᾶς συμφέρουν (γιατὶ εἶναι πρόθυμος νὰ ἀκούσει τὸ αἴτημά μας), καὶ ὅταν φταῖμε νὰ μετανοοῦμε (γιατὶ καὶ εὐεργετικός εἶναι καὶ δέχεται αὐτοὺς πού μετανοοῦν γνήσια), καὶ καθόλου νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμε, γιατί εἶναι δυνατόν καὶ ἀδικαιολόγητο, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀγαπᾶμε δλόψυχα. Γιατὶ γι' αὐτοὺς πού ποθοῦν τὰ λόγια του εἶναι γεμᾶτος καλωσύνη.

48.– ΣΤΟΝ ΑΜΜΩΝΙΟ

Στὴ ρήση· «Σηκωθεῖτε, ἄς φύγουμε ἀπὸ ἐδῶ»⁶⁷.

Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, κυριευμένοι ἀπὸ πάθος ἀφόρητο καὶ πού δύσκολα μπορεῖ νὰ ἀνατραπεῖ, ἐμποδισθοῦμε ἀπὸ τὰ οὐράνια βραβεῖα, προλαμβάνοντας αὐτὸ ὁ Σωτῆρας εἶπε· «Σηκωθεῖτε, ἄς φύγουμε ἀπὸ ἐδῶ»⁶⁸. Ἐναμιγνύοντας δηλαδὴ στὰ λόγια πού τοῦ ἀπηύθυνε τὴ δύναμή του, ἀφοῦ ἔλευθέρωσε τοὺς μαθητές του ἀπὸ τὰ τυραννικὰ πάθη, τοὺς μετέφερε στὴν ὑπερκόσμια συνάθροιση.

49.– ΣΤΟΝ ΩΡΙΩΝΑ

Στὴ ρήση· «Μήπως μπορεῖ νὰ ὑπάρξει γεῦμα μὲ κενὰ λόγια;»⁶⁹.

Γνώριζε, ὅτι ἐπειδὴ δυνάμωσε ἡ νόσος καὶ νικώντας τὴ δύναμη καὶ ὀδηγώντας στὸ θάνατο, ἀπειλοῦσε ὅτι θὰ χωρίσει τὴν ψυχὴ καὶ θὰ νεκρώσει τὸ σῶμα, ἀφοῦ τὸ φρόντισα λίγο, μὲ ὅλη τὴν προθυμία μου ἔσπευσα νὰ σοῦ ἐρμηνεύσω τώρα αὐτὸ πού μᾶς ἔγραψες, τό, «Μπορεῖ νὰ ὑπάρξει γεῦμα μὲ κενὰ λόγια;», τὸ ὁποῖο νομίζω πὼς σημαίνει δύο πράγματα. Ἡ ὅτι ἡ ψεύτικη κατηγορία δὲν προχωρεῖ πρὸ πέρα ἀπὸ τὴν ἀκοή (γιατὶ δὲν ἐγγίζει τὴ διάνοια αὐτοῦ πού τὴν ἀκούει), ἢ ὅτι πρέπει νὰ ἀλατίζουμε τὸν λόγο μὲ μέτρια ποσότητα ἀλατιοῦ, γιὰ νὰ εἶναι καὶ εὐχάριστος στοὺς εὐγνώμονες καὶ φαγώσιμος, καὶ νὰ ἐγγίζει τὸν νοῦ ἐκείνων πού τὸν ἀκοῦνε. Καὶ εἶναι σὰν ἀλυκὴ (ἀλάτι) ἡ μαρτυρία τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ στοὺς συμβουλευτικούς λόγους,

69. Ἰωβ 6, 6

βος καὶ τῆς βασιλείας λόγος, ἰσχυρότεραν καὶ δραστικωτέ-
ραν καὶ τροφिमωτέραν δημιουργοῦντες τὴν παραίνεσιν,
καὶ οὐ μόνον τοῖς εὐστομάχοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς κακοσίτοις
πρόσφορον καὶ κατάλληλον τροφήν ὀρέγοντες.

5

Ν.- ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Πρὸς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ δήμου τῷ Ἡρώδῃ·
«Θεοῦ φωνῇ καὶ οὐκ ἀνθρώπου».

Ἴσθι, ὅτι οἱ μὲν γινώσκοντές σε οὐκ ἐξενίσθησαν ἐφ'
οἷς ἀνακηρύττεις, οἱ δὲ ἀγνοοῦντες ἔγνωσαν, οἱ δὲ φθο-
10 νοῦντες ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς νόσου κατεδαπανήθησαν καὶ
δίκην ἔδοσαν, ἥς μείζονα οὐκ ἂν δύναιο παρ' αὐτῶν λα-
βεῖν. Εἰ τοίνυν βούλει τοὺς μὲν πάλιν θυμηδίας ἐμπλήσαι,
τοῖς δὲ ἀκριβεστέραν γνῶσιν ἐνθεῖναι, τοὺς δὲ δίκας ἀπαι-
τῆσαι, τῇ σαντοῦ καλοκαγαθία πρόσθες. Καὶ ταῦτα μὲν ἐς
15 τοσοῦτον. Ἐπειδὴ δὲ γέγραφας, δι' ἣν αἰτίαν, ἄλλων ὑπὲρ
τὴν ἀξίαν κολακευσάντων τὸν Ἡρώδην καὶ εἰπόντων,
«Θεοῦ φωνήν, καὶ οὐκ ἀνθρώπου», αὐτὸς δίκην δέδωκε,
φημί, ὅτι οὐκ ἐπέπληξεν ἐκεῖνος οὐδὲ τὴν κολακείαν ἀσε-
βοῦσαν καὶ μαινομένην ἀπετρίψατο. Τῷ γὰρ καταδέξα-
20 σθαι, καὶ εἰς μείζονα αὐτοὺς ἀσέβειαν ἐπαιδοτρίβησεν.
Εἰκὸς δὲ κἀκείνους, εἰ καὶ μὴ παραντίκα, ἀλλ' ὕστερον
δεδωκέναι δίκην. Εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα διέφυγον, τὰ ἐκεῖσε
οὐ διαφεύξονται.

ΝΑ'.- ΘΕΩΝΙ

25

Εἰς τό· «Τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς
οὔσιν».

Ἡ θεία χάρις, τῇ ἀνθρωπίνῃ κινωμένη προθυμία,
σώζει τὸν ἄνθρωπον. Διόπερ καὶ ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν

καὶ ὁ φόβος τῆς κρίσεως καὶ ὁ λόγος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, κάνοντας τὴν παραίνεση πιὸ ἰσχυρὴ καὶ πιὸ δραστικὴ καὶ πιὸ φαγώσιμη, ὄχι μόνο σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν γερὸ στομάχι, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀνόρεχτοι παρέχουν πρόσφορη καὶ κατάλληλη τροφή.

50.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΕΥΤΟΝΙΟ

Σ' αὐτὸ ποὺ εἶπε τὸ πλῆθος στὸν Ἡρώδη·
«Αὐτὰ εἶναι φωνὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι ἀνθρώπου»⁷⁰.

Γνώριζε, ὅτι αὐτοὶ βέβαια ποὺ σέ γνωρίζουν δὲν παραξενεύθηκαν γι' αὐτὰ ποὺ διακηρύσσεις, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν σέ γνώριζαν, σέ γνώρισαν, καὶ αὐτοὶ ποὺ σέ φθονοῦσαν, κυριεύθηκαν περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀρρώστια αὐτὴ καὶ τιμωρήθηκαν μὲ τέτοια τιμωρία, μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν θὰ μποροῦσες νὰ δεχθεῖς ἀπὸ αὐτούς. Ἐὰν λοιπὸν θέλεις ἄλλους νὰ τοὺς γεμίσεις πάλι μὲ χαρὰ, σέ ἄλλους νὰ παράσχεις πιὸ ἀκριβῆ γνώση, καὶ ἄλλους νὰ τοὺς τιμωρήσεις, αὔξησε τὴν καλοκαγαθία σου. Καὶ γι' αὐτὰ τόσο μόνο. Ἐπειδὴ ὅμως μοῦ ἔγραψες γιὰ ποιὸν λόγο, ἐνῶ ἄλλοι κολάκευσαν τὸν Ἡρώδη περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀξία του, καὶ εἶπαν, «Αὐτὰ εἶναι φωνὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι ἀνθρώπου»⁷¹, αὐτὸς τιμωρήθηκε, σοῦ λέγω, ὅτι αὐτὸ ἔγινε ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν τοὺς ἐπέπληξε, οὔτε καὶ ἀρνήθηκε τὴν κολακεία ποὺ ἦταν ἀσεβῆς καὶ μανιακῆ. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ τὴ δεχθεῖ, τοὺς ἄσκησε σὲ περισσότερη ἀσέβεια. Κατὰ φυσικὸ ὅμως λόγο καὶ ἐκεῖνοι, ἂν καὶ ὄχι ἀμέσως, ὅμως ἀργότερα τιμωρήθηκαν. Ἐὰν ὅμως τὴν ἐδῶ τὴν ξέφυγαν, τὴν ἐκεῖ δὲν θὰ τὴν διαφύγουν.

51.– ΣΤΟΝ ΘΕΩΝΑ

Στὴ ρήση· «Σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι καλεσμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεσή τους»⁷².

Ἡ θεία χάρις, συνδυασμένη μὲ τὴν ἀνθρώπινη προθυμία, σώζει τὸν ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶχε μέσα του τὸν

72. Ρωμ. 8, 28.

ἑαυτῶ λαλοῦντα εἶπε· «Συνεργεῖ τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλη-
τοῖς οὖσιν». Οὐ γὰρ ἡ κλήσις μόνον (πάντες γὰρ ἐκλήθη-
σαν μὲν, οὐχ ὑπήκουσαν δέ), ἀλλὰ καὶ πρόθεσις τῶν κε-
κλημένων τὴν σωτηρίαν εἰργάσατο. Οὐ γὰρ ἠναγκασμένη
5 γέγονεν ἡ κλήσις, οὐδὲ βεβιασμένη, ἀλλ' ἐκούσιος

NB.— ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

ᾠτι ἡ ἁμαρτία, τοῦ θανάτου χαλεπωτέρα. Εἰς τό· «Εἰ
γὰρ τὰ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος», καὶ «Μὴ βασι-
λευέτω ἐν ὑμῖν ἡ ἁμαρτία», καὶ πάλιν, «Τὸ δὲ κέντρον
10 τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία».

Ἡ ἁμαρτία πολλῶ τοῦ θανάτου ἐστὶ χαλεπωτέρα. Διὸ
καὶ ὁ Παῦλος, ὁ μάλιστα πάντων τὰ τοιαῦτα διασκέπτε-
σθαι δεινός, τὴν μὲν βασιλίδα εἶπε, τὸν δ' ὀψώνιον, ὡς τοῦ-
τον ὑπ' ἐκείνην ταπτόμενον. Βασιλίδα δὲ οὐ διὰ τὴν ἀξίαν
15 (οὐδὲν γὰρ αὐτῆς αἰσχροτέρον), ἀλλὰ διὰ τὴν σφοδρὰν
τῶν ἀλόντων ὑπακοήν. Εἰ γοῦν τὰ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας
θάνατος, μὴ βασιλευέτω ἐν ὑμῖν ἡ ἁμαρτία, ἡ τοῦ θανάτου,
τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν, ἀργαλεωτέρα. Εἰ γοῦν αἴρεσις προ-
κέοιτο καὶ δυνατὸν εἶη, ἐλοίμην ἂν ἀποθανεῖν μὴ ἁμαρτή-
20 σας, ἢ ἁμαρτήσας μὴ ἀποθανεῖν. Οὕτω τοῦτο ἐκείνου δει-
νότερόν ἐστι παρ' ἐμοὶ κριτῆ. Ὁ μὲν γὰρ θάνατος ὑπ' ἀνα-
στάσεως σβεσθήσεται, ἡ δὲ ἁμαρτία καὶ μετὰ τὴν ἀνάστα-
σιν τιμωρηθήσεται. Ὡστε οὐδὲν κερδάνη ὁ ἁμαρτάνων
μὲν, μὴ ἀποθνήσκων δὲ (καθ' ὑπόθεσιν δὲ εἰρήσθω), εἴ γε
25 καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τιμωρίαν ὑφέξει. Καὶ ἄλλω δὲ πα-
ραδείγματι ἐναργεῖ τοῦτ' ἐποίησε δῆλον, εἰπὼν· «Τὸ δὲ
κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία». Ὡσπερ τοίνυν ὄφιν ἢ

73. Ρωμ. 8, 28.

74. Ρωμ. 6, 23.

Χριστό πού μιλοῦσε, εἶπε: «Καὶ συνεργεῖ στοὺς καλοὺς ἐκείνους πού εἶναι καλεσμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἔχουν τὴν πρόθεση γι' αὐτό»⁷³. Γιατί ὄχι μόνο ἡ κλήση (καθόσον ὅλοι κλήθηκαν, ἀλλὰ δὲν ὑπάκουσαν), ἀλλὰ καὶ ἡ πρόθεση τῶν καλεσμένων συνετέλεσε γιὰ τὴ σωτηρία τους. Γιατί ἡ κλήση δὲν ὑπῆρξε ἀναγκαστική, οὔτε ἔγινε μὲ τὴ βία, ἀλλ' ἦταν θεληματική.

52.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΑΘΑΝΑΣΙΟ

“Ὅτι ἡ ἁμαρτία εἶναι πιὸ φοβερὴ ἀπὸ τὸν θάνατο.

Στό· «Γιατί, ἂν ὁ μισθὸς πού πληρώνει ἡ ἁμαρτία εἶναι θάνατος»⁷⁴, καί, «Ἐὰς μὴ βασιλεύει μέσα σας ἡ ἁμαρτία»⁷⁵, καὶ ἐπίσης: «Τὸ κεντρὶ τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ἁμαρτία»⁷⁶.

Ἡ ἁμαρτία εἶναι πολὺ πιὸ φοβερὴ ἀπὸ τὸν θάνατο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, ὁ περισσότερο ἀπὸ ὅλους ἱκανὸς στοὺς νὰ ἐμβαθύνει μὲ τὴ σκέψη του στὰ θέματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους, τὴν ἁμαρτία τὴν ὀνόμασε βασίλισσα, ἐνῶ τὸν θάνατο μισθό, ἐπειδὴ αὐτὸς τοποθετεῖται κάτω ἀπὸ ἐκείνην. Καὶ τὴν ὀνόμασε βασίλισσα, ὄχι λόγῳ τῆς ἀξίας της (γιατί τίποτε δὲν εἶναι πιὸ αἰσχρὸ ἀπὸ αὐτήν), ἀλλὰ ἐξαιτίας τῆς τυφλῆς ὑπακοῆς αὐτῶν πού ἔχουν αἰχμαλωτισθεῖ ἀπὸ αὐτήν. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ μισθὸς τῆς ἁμαρτίας εἶναι θάνατος, ἂς μὴ βασιλεύει μέσα σας ἡ ἁμαρτία, ἡ ὁποία γι' αὐτοὺς πού ἔχουν νοῦ εἶναι πιὸ φοβερὴ ἀπὸ τὸν θάνατο. Ἐὰν λοιπὸν ὑφίστατο αἵρεση καὶ ἦταν δυνατὸν νὰ ἐκλέξω, θὰ προτιμοῦσα νὰ πεθάνω χωρὶς νὰ ἁμαρτήσω, παρὰ νὰ ἁμαρτήσω καὶ νὰ μὴ πεθάνω. Τόσο πολὺ αὐτό, κατὰ τὴ δική μου κρίση, εἶναι πιὸ φοβερό ἀπὸ ἐκεῖνο. Γιατί ὁ θάνατος θὰ σβῆσει μὲ τὴν ἀνάσταση, ἐνῶ ἡ ἁμαρτία καὶ μετὰ τὴν ἀνάσταση θὰ τιμωρηθεῖ. Ὡστε δὲν θὰ κερδίσει τίποτε αὐτὸς πού ἁμαρτάνει, καὶ δὲν πεθαίνει (ὑποθετικὰ τὸ λέω), ἐφόσον μετὰ τὴν ἀνάσταση θὰ ὑποστῆ τιμωρία. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλο παράδειγμα ὀλοκάθαρο τὸ ἔκανε φανερὸ αὐτό, λέγοντας: «Τὸ κεντρὶ τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ἁμαρτία». Ὅπως λοιπὸν ἓνα φίδι ἢ σκορπιό, ἐὰν δὲν ἔχουν δό-

75. Ρωμ. 6, 12.

76. Α' Κορ. 15, 56.

σκορπίον ὀδόντας ἢ κέντρον μὴ ἔχοντας, δι' ὧν τὸν ἰὸν
 παραπέμψουσιν, οὐκ ἂν τις φοβηθείη, οὕτω καὶ τὸν θάνα-
 τον, εἰ μὴ δι' ἁμαρτίαν προσάγοιτο, ἀδεῶς καταδεκτέον· εἰ
 δὲ καὶ ὑπὲρ ἀρετῆς, ἀσμενέστερον. Οὐχ ἡγή τοῦτο δυνα-
 5 τόν; Μάρτυρας δέχου τοὺς μάρτυρας, τοὺς καθάπερ προ-
 οίμιον ἀθανασίας τὸν θάνατον ἀσπασαμένους

ΝΓ'·- ΔΙΟΝΥΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

«Ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν ...».

Εὐδόκιμοι μὲν οἱ τῷ ἐμφύτῳ νόμῳ παιδαγωγηθέντες
 10 καὶ τὸ δέον πεποιηκότες. Ἔχει γὰρ ἡ φύσις ἐν ἑαυτῇ τῶν
 ἀρετῶν ἀκριβὲς καὶ ἀδέκαστον τὸ κριτήριον, ὅπερ καὶ ὁ
 Χριστὸς παραινέσεως μέρει καὶ συμβουλῆς εἰσήγαγε, λέ-
 γων· «Πάντα ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρω-
 ποι, καὶ ὑμεῖς ὁμοίως ποιεῖτε αὐτοῖς». Εἶτα, δεικνὺς ὅτι
 15 κανὼν ἐστὶν οὗτος εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας, ἔφη·
 «Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφήται». Ἐπειδὴ δ'
 ὤκλασεν ἡ φύσις καὶ ἠμαύρωσε τοὺς τῆς ἀρετῆς χαρακτῆ-
 ρας, ἐδόθη καὶ ὁ νόμος γραπτός. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὸς
 παρεβάθη, ὁ τῶν προφητῶν χορὸς ἐνεχειρίσθη τὴν διόρ-
 20 θωσιν. Ὡς δὲ καὶ οὗτος ἀπεῖπεν, «Ἰατρεύσαμεν», λέγων,
 «τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἰάθη», δεῦρ' ἐπεφοίτησεν ὁ καὶ
 τῇ φύσει ἐνθεῖς τὰ τῆς ἀρετῆς σπέρματα, καὶ διὰ τοῦ νό-
 μου διδάξας, καὶ διὰ τῶν προφητῶν κηρύξας. Ἐλθόντος
 τοίνυν τοῦ τῶν οὐρανῶν Βασιλέως, ἀναγκαίως καὶ δόγμα-
 25 τα οὐρανῶ πρέποντα ἐθεσπίσθη, καὶ πολιτεία ἁγγέλοις
 μᾶλλον ἀρμόζουσα, ἢ ἀνθρώποις ἀρέσκουσα, καθάπερ ἐν
 βασιλικαῖς διατάγμασιν, ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις διηγο-
 ρεύθη.

ντια ἢ κεντρί, μὲ τὰ ὅποια μποροῦν νὰ διοχετεύσουν τὸ δηλητήριο, δὲν θὰ τὸ φοβόταν κανένας, ἔτσι καὶ τὸν θάνατο, ἂν δὲν προκληθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, νὰ τὸν δεχόμεστε χωρὶς φόβο. Ἐάν μάλιστα συμβεῖ γιὰ τὴν ἀρετὴ, νὰ τὸν δεχόμεστε μὲ μεγαλύτερη χαρὰ. Δὲν τὸ θεωρεῖς αὐτὸ δυνατόν; Δέξου γιὰ μάρτυρες τοὺς Μάρτυρες, οἱ ὅποιοι ἀποδέχθηκαν τὸν θάνατο μὲ χαρὰ σὰν προοίμιο τῆς ἀθανασίας.

53.- ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΔΙΟΝΥΣΙΟ

«Ὅσα θέλετε νὰ σᾶς κάνουν σὲ σᾶς...»⁷⁷.

Εἶναι γεμᾶτοι προκοπὴ αὐτοὶ ποὺ διαπαιδαγωγήθηκαν μὲ τὸν ἔμφυτο νόμο καὶ ἔκαναν αὐτὸ ποὺ ἔπρεπε. Γιατὶ καὶ ἡ φύση ἔχει μέσα της τὸ ἀκριβὲς καὶ ἀδέκαστο κριτήριο τῶν ἀρετῶν, αὐτὸ ποὺ εἰσηγήθηκε καὶ ὁ Χριστὸς μὲ τὴ μορφὴ παραίνεσης καὶ συμβουλῆς, λέγοντας: «Ὅλα ὅσα θέλετε νὰ κάνουν σὲ σᾶς οἱ ἄνθρωποι, νὰ κάνετε καὶ σεῖς σ' αὐτοὺς τὰ ἴδια». Ἐπειτα, δείχνοντας ὅτι αὐτὸ ἦταν κανόνας πίστεως καὶ φιλανθρωπίας, εἶπε: «Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες»⁷⁹. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ φύση λύγισε καὶ ἀμαύρωσε τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρετῆς, δόθηκε καὶ γραπτὸς νόμος. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ αὐτὸς παραβιάσθηκε, ἡ χορεία τῶν προφητῶν ἀνέλαβε τὴ διόρθωσή του. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ οἱ προφῆτες ἀπέκαμαν, λέγοντας, «Διορθώσαμε τὴ Βαβυλώνα, ἀλλὰ δὲν θεραπεύθηκε»⁸⁰, ἦρθε ἐδῶ αὐτὸς ποὺ καὶ στὴ φύση ἔβαλε τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς, καὶ μὲ τὸν νόμο τὴ δίδαξε, καὶ μὲ τοὺς προφῆτες τὴν κήρυξε. Ὅταν λοιπὸν ἦρθε ὁ Βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, ἀναγκαστικὰ θεσπίσθηκαν καὶ δόγματα τέτοια ποὺ ταιριάζουν στὸν οὐρανό, καὶ σὰν μὲ βασιλικά διατάγματα, ὀρίσθηκε λεπτομερῶς στὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια τρόπος ζωῆς τέτοιος ποὺ ἀρμόζει στοὺς ἀγγέλους μᾶλλον, παρὰ στοὺς ἀνθρώπους.

78. Ὅπ. π.

79. Ἱερ. 51, 9.

ΝΔ'.- ΠΑΥΛΩ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἡ ἄρρητος σοφία, ἵνα μὴ ζυγομαχῶμεν, τί ἐστὶν ἀρετὴ ζητοῦντες, τελειότατον ἔργον τὴν ἐκάστου βούλησιν πηξά-
5 μένη, ἔφη· «Πάντα ὅσα ἐὰν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄν-
θρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς». Εἰ τοίνυν ἐν σεαυτῷ ἔ-
χεις καὶ τὸν κανόνα τῶν ἀρετῶν, μὴ παρ' ἄλλοις τοῦτο ζή-
τει, ἀλλὰ χρῶ τῷ οἰκείῳ θησαυρῷ.

ΝΕ'.- ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ

10 Ὅτι ἀπὸ φιλαρχίας ἢ προλήψεων φύονται
αἰρέσεις.

Ἡ φιλαρχία ἀπάντων αἰτία τῶν κακῶν, ἥ καὶ τὰ καθε-
στῶτα ἀνατρέπειν πειρωμένη, δεινούς πολέμους οὐ μόνον
ἐφ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν παλαιῶν ἐπικωμάσαι παρε-
15 σκεύασεν. Οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι, σιγὴν ἠσκηκότες, τοὺς
μέγα φρονοῦντας ἐπὶ εὐγλωττία ἀπεκήρυττον, οἱ δὲ Ὀμη-
ρίζοντες τοὺς Πλατωνίζοντας διέσυρον, οἱ δὲ Πλατωνί-
ζοντες τοὺς Ὀμηρίζοντας ἀσεβείας ἐγράφοντο. Καὶ οἱ μὲν
Ἀριστοτελικοὶ πρὸς τοὺς Παλτωνίζοντας ἐπαπεδύσαντο,
20 οἱ δὲ Στωϊκοὶ πρὸς τοὺς Ἀριστοτελικούς ἐφράξαντο. Ἐπι-
κουρείων δέ, τῶν τῇ κακίᾳ ἐπικουρησαι τολμησάντων, καὶ
μεινῆσθαι ἀτοπώτατον.

Καὶ ἐπὶ τῆς ἰατρικῆς δὲ τὸ αὐτὸ ἐπηκολούθησαν. Οἱ
μὲν γὰρ Λογικοὶ τοὺς Μεθοδικούς ἐστηλίτευσαν, οἱ δὲ Με-
25 θοδικοὶ κατὰ τῶν Λογικῶν ἐφράξαντο. Οἱ μὲν γὰρ πολλὰς
καὶ ποικίλας ῥίξας ἔφασαν τῶν παθῶν, διὸ καὶ ποικίλοις
ἐχρῶντο βοηθήμασι, τὰς ῥίξας πολυπραγμονοῦντες τῶν
νοσημάτων, καὶ οὕτως ἀναστέλλοντες τὰς πηγὰς τῶν πα-
θῶν, οἱ δὲ δύο μόνον αἰτίας ὥρισαντο, στέγνωσιν καὶ ῥύ-

54.- ΣΤΟΝ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΟ ΠΑΥΛΟ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Ἡ ἀπερίγραπτη σοφία, γιὰ νὰ μὴ φιλονεικοῦμε, ζητώντας τί εἶναι ἀρετή, ὀρίζοντας τὴ βούληση τοῦ καθενὸς ὡς τελειότατο ἔργο, εἶπε· «Ὅλα ὅσα θέλετε νὰ κάνουν οἱ ἄνθρωποι σὲ σᾶς, νὰ κάνετε καὶ σεῖς σ' αὐτούς»⁸⁰. Ἐὰν λοιπὸν ἔχεις μέσα σου καὶ τὸν κανόνα τῶν ἀρετῶν, μὴ τὸ ζητᾶς αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ κάνε χρῆση τοῦ δικοῦ σου θησαυροῦ.

55.- ΣΤΟΝ ΣΟΦΙΣΤΗ ΑΡΠΟΚΡΑ

“Ὅτι οἱ αἰρέσεις φυτρώνουν ἀπὸ τὴ φιλαρχία
καὶ τὶς προλήψεις.

Αἰτία ὄλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαρχία, ἡ ὁποία ἐπιχειρῶντας καὶ τὰ καθεστῶτα νὰ τὰ ἀνατρέψει, προκάλεσε φοβεροὺς πολέμους, ὄχι μόνο στὶς ἡμέρες μας, ἀλλὰ καὶ στοὺς παλιούς. Οἱ Πυθαγόρειοι λοιπὸν, ἀσκώντας τὴ σιωπὴ, ἀποκήρυτταν ἐκείνους ποὺ καμᾶρωναν γιὰ τὴν εὐγλωττία τους. Οἱ Ὀμηριστὲς διέσυραν τοὺς Πλατωνίζοντες, ἐνῶ οἱ Πλατωνίζοντες κατηγοροῦσαν τοὺς Ὀμηριστὲς γιὰ ἀσέβεια. Ἐπίσης οἱ Ἀριστοτελικοὶ ἀγωνίζονταν ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀποδέχονταν τὸν Πλάτωνα, ἐνῶ οἱ Στωϊκοὶ ἀπέκλειαν τοὺς Ἀριστοτελικούς. Ὅσο γιὰ τοὺς Ἐπικούρειους, οἱ ὁποῖοι τόλμησαν νὰ συμβάλουν στὴν ἐνδυνάμωση τῆς κακίας, εἶναι ἀπαράδεκτο καὶ νὰ τοὺς θυμόμαστε.

Καὶ στὴν ἰατρικὴ ἐπίσης ἀκολούθησαν τὸ ἴδιο. Γιατὶ οἱ Λογικοὶ κατηγοροῦσαν τοὺς Μεθοδικούς, καὶ οἱ Μεθοδικοὶ ἀπέρριπταν τοὺς Λογικούς. Γιατὶ οἱ πρῶτοι εἶπαν, ὅτι εἶναι πολ-
λές καὶ ποικίλες οἱ ρίζες τῶν παθῶν, γι' αὐτὸ καὶ χρησιμο-
ποιοῦσαν ποικίλα βοηθήματα, ἔξετάζοντας πρῶτα τὶς ρίζες τῶν
νοσημάτων, καὶ θεραπεύοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τὶς πηγές τῶν
παθῶν, ἐνῶ οἱ δεύτεροι ὄρισαν, ὅτι δύο μόνο εἶναι οἱ αἰτίες, ἡ
στέγνωση (ξηρασία) καὶ ἡ ρύση (ροή). Γι' αὐτὸ καὶ δίδαξαν ἡ

80. Ματθ. 7, 12.

σιν, διὸ καὶ τό, ἢ κενωτέον ἢ στακτέον ἐδογματίσαν. Οἱ δὲ Ἐμπειρικοὶ καὶ τούτους κἀκείνους ἔσχωπτον.

Εἰ δὲ καὶ τὰς τῶν ῥητόρων καὶ τὰς τῶν ποιητῶν καὶ τὰς τῶν συγγραφέων πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς εἰπεῖν ἐθέ-
 5 λήσασιν, πολὺς καὶ λόγος καὶ χρόνος ἀναλωθήσεται. Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν. Ὅπου γὰρ οἱ φιλοσοφίας ὀνόματι βρενθυόμενοι οὐκ ᾤκησαν διαπρύσιον καθ' ἑαυτῶν κινῆσαι πόλεμον, σχολῇ γ' ἂν τοῖς ῥήτορσι καὶ τοῖς ποιηταῖς ἐμέλησεν εἰρήνης, οἷ γε καὶ πρὸς τοὺς ἐγκράτειαν καὶ δι-
 10 καιοσύνην καὶ σωφροσύνην ἐγκρίνοντας Σωκρατικούς διεφέροντο, οὓς Πλάτων ἐκωμωδήσας ἐν διαλόγοις, ἀνεκωμωδήθη παρὰ τῶν Κυνικῶν, ὧν εἷς ἦν καὶ Λουκιανός, ὁ τοὺς διαλόγους κατὰ πάντων ὁμοῦ σχεδὸν τῶν τε εἰρημέ-
 15 νων, τῶν τε παραλελειμμένων συντάξας, ὃν οἱ μὲν Πλατωνικοί, διὰ τὸ τοὺς παρὰ τῶν ποιητῶν ἀναπλασθέντας θεοὺς τεθεατρικέναι, ἀπεδέξαντο, οἱ δὲ τῶν ποιητῶν τρόφιμοι δύσφημον ἀπεκάλεσαν· δεινῶς γὰρ τοὺς παρ' αὐτῶν ἐκθιαζομένους θεοὺς ἐξεκωμώδησε.

Τίς οὖν τολμήσει τὰ τῶν Ἑλλήνων πρεσβευόντων εἰ-
 20 πεῖν, ὅτι πολλαὶ παρὰ Χριστιανοῖς αἰρέσεις ἐτέχθησαν, τοσαύτας ὁρῶν καὶ παρ' ἐκείνοις διὰ φιλαρχίαν (χορὴ γὰρ τάληθῆ λέγειν) τεχθείσας; Εἰ δ' αὕτη ἐξοστρακισθεῖ ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ἐλπὶς ἐστὶ χρηστὴ πάντας εἰς τὸ θεῖον κήρυγμα ὁμοφώνως καὶ ὀρθοδόξως συνδραμεῖν.

25

ΝΣ.— ΠΕΤΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Ἡ ἐκ φιλαρχίας, οἶμαι, ἢ ἐκ προλήψεως, δύο δυσκα-

81. Λουκιανὸς ὁ Σμοσατεύς, 2ος μ. Χ. αἰώνας, ἐπιφανὴς σοφιστὴς καὶ

τὴν κένωση, ἢ τὴ ροή. Οἱ Ἐμπειρικοὶ πάλι κοροΐδευαν καὶ αὐτοὺς καὶ ἐκείνους

Ἐὰν ὅμως θέλαμε νὰ ἀναφέρουμε τὶς διαφορὲς ποὺ ὑπάρχουν ἀνάμεσα καὶ στοὺς ρήτορες καὶ στοὺς ποιητὲς καὶ στοὺς συγγραφεῖς, θὰ καταναλώνουμε πολὺν λόγο καὶ χρόνο. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοθαύμαστο. Τὴ στιγμὴ δηλαδή ποὺ αὐτοὶ ποὺ κομπάζουν στὸ ὄνομα τῆς φιλοσοφίας δὲν δίστασαν νὰ κινήσουν ὀλοφάνερο πόλεμο ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους, σκέψου πόσο θὰ ἔνοιαζε τοὺς ρήτορες καὶ τοὺς ποιητὲς γιὰ τὴν εἰρήνη, οἱ ὅποιοι διαφωνοῦσαν ἀκόμα καὶ μὲ τοὺς Σωκρατικούς, οἱ ὅποιοι ἐνέκριναν τὴν ἐγκράτεια, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν σωφροσύνη, τοὺς ὁποίους, διακωμωδώντας ὁ Πλάτωνας στοὺς διαλόγους του, διακωμωδήθηκε στὴ συνέχεια καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς Κυνικούς, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ὁ Λουκιανός⁸¹, ὁ ὁποῖος συνέταξε τοὺς διαλόγους ἐναντίον ὅλων μαζί σχεδόν, καὶ αὐτῶν ποὺ ἀναφέρθηκαν καὶ ἐκείνων ποὺ παραλείφθηκαν. Αὐτὸν οἱ Πλατωνικοὶ τὸν ἀποδέχθηκαν, ἐπειδὴ θεατροποιήσε τοὺς θεοὺς ποὺ δημιουργήθηκαν ἀπὸ τοὺς ποιητὲς, ἀντίθετα οἱ τρόφιμοι τῶν ποιητῶν ἀποκάλεσαν (τὸν Λουκιανὸ) κακόφημο, ἐπειδὴ διακωμώδησε φοβερὰ τοὺς θεοὺς ποὺ ἐκθειάζονταν ἀπὸ αὐτούς.

Ποιὸς λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν τὰ τῶν Ἑλλήνων, θὰ τολμήσει νὰ πεῖ, ὅτι στοὺς Χριστιανοὺς γεννήθηκαν πολλὲς αἵρέσεις, βλέποντας καὶ σ' ἐκείνους νὰ ἔχουν γεννηθεῖ τόσες πολλὲς (γιατὶ πρέπει νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια) ἐξαιτίας τῆς φιλαρχίας τους; Ἐὰν ὅμως αὐτὴ (ἢ φιλαρχία) ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὑπάρχει ἀγαθὴ ἐλπίδα, ὅτι ὅλοι μὲ ὁμοφωνία καὶ ὀρθόδοξο φρόνημα θὰ τρέξουν μαζί στὸ θεῖο κήρυγμα.

56.- ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΠΕΤΡΟ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Νομίζω ὅτι οἱ αἵρέσεις γεννήθηκαν ἢ ἀπὸ φιλαρχία, ἢ ἀπὸ

συγγραφέας τῶν περίφημων «Διαλόγων».

ταγωνίστων παθῶν, τὰς αἱρέσεις τετάχθαι. Οἱ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ὑπηκόοις μὴ ἀξιώσαντες εἶναι μηδὲ καταδεξάμενοι, νεωτέρας διδασκαλίας σπέρμα καταβεβλήκασι, τοῖς καθεστῶσιν ἐμμένειν μὴ καταξιώσαντες.

5

ΝΖ'.— ΑΔΑΜΑΝΤΙΩ

Εἰς τὸ αὐτό.

Τί θαυμάζεις, εἰ μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἔνσαρκον παρουσίαν πολλαὶ αἱρέσεις ἐτέχθησαν, τοῦ διαβόλου, ἅτε δὴ σαφῶς καὶ διαρρηθῆναι ἀκούσαντος, ὅτι πάντα κρίσει καθυποβληθήσεται καὶ δίκην δώσει, τοῦ ταύτας κατασπείραντος, ἵν' ἔχη πολλοὺς τοὺς συγκολασθησομένους, ὅποτε καὶ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ οὐκ ὀλίγαι ἦσαν αἱρέσεις; Τῶν γὰρ ἀνθρώπων οἱ μὲν μηδὲ εἶναι τὸ Θεῖον ἐνόμιζον, οἱ δὲ εἶναι μὲν, μὴ προνοεῖν δέ. Καὶ οἱ μὲν προνοεῖν μὲν, τῶν δ' οὐρανίων μόνον, οἱ δ' οὐ μόνων τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιγείων, οὐ πάντων δέ, ἀλλὰ τῶν ἐξόχων, οἷον τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἀρχόντων. Καὶ οἱ μὲν αὐτοματισμόν, οἱ δ' εἴμαρμένην, οἱ δ' εἰκῆ φέρεσθαι τὰ πάντα ἀπεφήναντο. Καὶ οἱ μὲν τὰ εἰδῶλα προσκυνεῖν εὐσεβῆς ἐνόμιζον, οἱ δὲ τὸ μητρογαμεῖν, καὶ οἱ μὲν τὸ ἀνθρωποθυτεῖν, οἱ δὲ τὸ ζωοθυτεῖν· οἱ μὲν τὸ θουθυτεῖν, οἱ δὲ τὸ καμηλοσφαγεῖν. Καὶ οἱ μὲν τὸ ἀλληλοφαγεῖν, οἱ δὲ τὸ ποηφαγεῖν. Ἄλλ' εἰ πάντα εἰς μέσον ἀγάγοιμι, ἴσως ἂν ἀπιστηθήσομαι μὲν, οὐκ ἐλεγχθήσομαι δέ. Εἰ τοίνυν αἰεὶ πρὸς ἑαυτὸ ἐστασίασε τὸ γένος καὶ οὐ τὰ αὐτὰ ἐδόξαζε (κατὰ καιροὺς γὰρ ἄνθρωποι νεωτεροποιοὶ ἢ καὶ στασιάζοντες τὰ καθεστῶτα μὲν ἐκίνουν, ἐνομοθέτουν δὲ τὰ δοκοῦντα), τί θαυμάζεις, εἰ καὶ νῦν περὶ πρᾶγμα θεῖον καὶ λόγου κρεῖττον διαφωνεῖν προσποιοῦνται, ὑπὸ φιλαρχίας ἐκβαχενόμενοι;

προκατάληψη, δύο πάθη πού δύσκολα καταπολεμοῦνται. Γιατί αὐτοὶ πού δὲν ἀξιώθηκαν νὰ εἶναι μεταξύ τῶν πιστῶν, ἢ δὲν καταδέχθηκαν, ἔσπειραν σπόρο νεώτερης διδασκαλίας, ἐπειδὴ δὲν δέχθηκαν νὰ μείνουν πιστοὶ στὶς καθιερωμένες διδασκαλίες.

57.- ΣΤΟΝ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Γιατί ἀπορεῖς, πού μετὰ τὴν ἔνσαρκο παρουσία τοῦ Σωτήρα γεννήθηκαν πολλές αἵρέσεις, ἐπειδὴ ὁ διάβολος, ἀκούοντας καθαρὰ καὶ κατηγορηματικά, ὅτι ὅλα θὰ ὑποβληθοῦν σὲ δίκη καὶ θὰ τιμωρηθοῦν, ἔσπειρε αὐτές, γιὰ νὰ ἔχει πολλοὺς πού θὰ κολασθοῦν μαζί του, ἀφοῦ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία του ὑπῆρχαν ὄχι λίγες αἵρέσεις; Γιατί ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἄλλοι πίστευαν πὼς οὔτε κὰν ὑπάρχει Θεός, ἄλλοι, ὅτι ὑπάρχει βέβαια, ἀλλὰ δὲν φροντίζει τὸν κόσμον, ἄλλοι πάλι ὅτι προνοεῖ βέβαια, ἀλλὰ μόνο γιὰ τὰ οὐράνια, καὶ ἄλλοι, ὅτι προνοεῖ ὄχι μόνο γιὰ τὰ οὐράνια, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ἐπίγεια, ὄχι γιὰ ὅλους ὅμως, ἀλλὰ μόνο γι' αὐτοὺς πού ἔξέχουν, ὅπως οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες. Ἄλλοι ἐπίσης εἶπαν ὅτι ὑπάρχει αὐτοματισμός, ἄλλοι εἰμαρμένη, καὶ ἄλλοι ὅτι ὅλα φέρονται στὴν τύχη. Ἄλλοι πάλι νόμιζαν ὅτι εἶναι εὐσέβεια τὸ νὰ προσκυνοῦν τὰ εἶδωλα, ἄλλοι τὸ νὰ νυμφεύονται τὶς μητέρες τους, ἄλλοι τὸ νὰ κάνουν ἀνθρωποθυσίες, ἄλλοι τὸ νὰ θυσιάζουν ζῶα, ἄλλοι τὸ νὰ θυσιάζουν βόδια, καὶ ἄλλοι τὸ νὰ σφάζουν καμηλές. Ἄλλοι τέλος τὸ νὰ τρῶνε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, καὶ ἄλλοι τὸ νὰ τρῶνε χόρτα. Ἄλλὰ ἐὰν τὰ ἀναφέρω ὅλα, ἴσως βέβαια νὰ μὴ γίνω πιστευτός, ἀλλὰ δὲν θὰ κατηγορηθῶ. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἀνθρώπινο γένος πάντοτε ἔστασίαζε πρὸς τὸν ἑαυτό του καὶ δὲν πίστευε τὰ ἴδια (γιατί κατὰ καιροὺς οἱ ἄνθρωποι γίνονταν νεωτεριστές, ἢ, καὶ ὅταν στασίαζαν, ἄλλαζαν βέβαια τὰ κατεστημένα, ἀλλὰ νομοθετοῦσαν ἐκεῖνα πού πίστευαν), γιατί λοιπὸν ἀπορεῖς, ἐὰν καὶ τώρα προσποιοῦνται ὅτι διαφωνοῦν γιὰ ἓνα πρῶγμα θεϊκό, κυριευμένοι μὲ μανία ἀπὸ τὴ φιλαρχία;

ΝΗ.- ΙΩΑΝΝΗ ΔΙΑΚΟΝΩ

Τῆς Ἰούδα Ἐπιστολῆς. Τί ἐστίν, «Ἀστέρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται».

5 Εἰ μὲν αὐτὸς μόνος ἐπέστειλας, εἰσόμενος, δι' ἣν αἰτίαν εἴρηται, «Ἀστέρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται», ἴσως ἂν σοι καταγνοῦς ἀμαθίαν, καὶ συντόμως ἐπιστείλας τοῖς ἀνδράσιν, οὐ τοῖς ἀστράσιν, ἀπηλλάγην. Ἐπειδὴ δὲ πολλοί, καὶ τῶν δοκούντων εἶναι
 10 συνετῶν, τοῦτ' ἐζήτησαν μαθεῖν, καὶ πολλὰ κινήσαντες, ὕστερον μαθόντες ἐξεθείασαν, καταγνώσομαι μὲν σου οὐδαμῶς, ἐρμηνεῦσαι δὲ αὐτὸ σαφέστερον πειράσομαι. Φημί τοίνυν, ὅτι περὶ ἀνθρώπων συγγνώμης πταιόντων ὑψηλότερα ἦν τῷ ἐπιστείλαντι ὁ λόγος, οὐ περὶ ἄστρον καὶ
 15 νεφελῶν καὶ κυμάτων καὶ δένδρων, οἷς δὴ παραδείγμασι κέχρηται, ὅπερ ἔχουσιν ἐκεῖνα κατὰ φύσιν, τοῦτο πεπονθέναι τοὺς ἀνθρώπους κατὰ προαίρεσιν αἰτιώμενος Ὡσπερ γὰρ αἱ νεφέλαι αἱ ἄνδροι, αἱ ὑπὸ ἀνέμων ἐλαννόμεναι, καὶ τὰ ἄκαρπα δένδρα, ἃ, δισσῶς ἔφη ἀποθανόντα,
 20 οὐ τιμωρηθήσονται, ἀλλ' οὐδὲ τὰ κύματα τὰς ἐαυτῶν ἀπαφρίζουσιν αἰσχύνας, ἄλογα ὄντα καὶ αἰσθήσεως ἄμοιρα, οὕτω καὶ οἱ λεγόμενοι ἀστέρες πλανῆται οὐ τὸν ζόφον κληρονομοῦσιν, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι, οἱ κατὰ προαίρεσιν ἀμαρτάνοντες, περὶ ὧν καὶ τὰ ὑποδείγματα ταῦτα ἐλή-
 25 φθη, ὡς εἶναι τοιοῦτον τὸ λεγόμενον. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, περὶ ὧν ὁ λόγος, ὥσπερ πλανῆταί εἰσιν ἀστέρες, τῆς εὐθείας ἐκτρεπόμενοι καὶ τὴν ἐναντίαν αὐτῇ ὁδὸν βαδίζοντες. Διὸ αὐτοῖς ὁ ζόφος τετήρηται, οὐχὶ τοῖς ἀστράσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀνδράσιν. Οὐ γὰρ περὶ ἄστρον ἢ νεφελῶν ἢ

58.— ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΙΩΑΝΝΗ

Ἐκ τῆν ἐπιστολῆ τοῦ Ἰούδα· «Ἐστέρια πού περιπλανῶνται, γιά τὰ ὅποια εἶναι φυλαγμένο γιά πάντα τὸ βαθὺ σκοτάδι»⁸².

Ἐάν μοῦ ἔγραφες μόνος ἐσύ, γιά νά μάθεις γιά ποιά αἰτία ἔχει λεχθεῖ, «Ἐστέρια πού περιπλανῶνται, γιά τὰ ὅποια εἶναι φυλαγμένο γιά πάντα σκοτάδι αἰώνιο», ἴσως, καταλογίζοντάς σου ἀμάθεια καὶ ἀπαντώντας σου σύντομα, νά ἀπαλλασσόμουν ἀπὸ τοὺς ἄνδρες, ὄχι ἀπὸ τὰ ἄστρα. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι πολλοί, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού νομίζουν ὅτι εἶναι μυαλωμένοι, πού ζήτησαν νά τὸ μάθουν αὐτό, καὶ μὲ παρακάλεσαν πολύ, καὶ ὅταν ὕστερα τὸ ἔμαθαν μὲ ἐξεθείασαν, δὲν θά σὲ κατηγορήσω καθόλου, καὶ θά προσπαθήσω νά τὸ ἐρμηνεύσω σαφέστερα. Λέγω λοιπὸν ὅτι ὁ συγγραφέας τῆς ἐπιστολῆς κάνει λόγο ὄχι γιά ἄστρα καὶ σύννεφα καὶ κύματα καὶ δένδρα, τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦν ὡς παραδείγματα, ἀλλὰ γιά ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι διαπράττουν παραπτώματα ἀνώτερα συγγνώμης, κατηγορώντας τους, ὅτι αὐτὸ πού ἐκεῖνα τὸ ἔχουν ἀπὸ τὴ φύση τους, αὐτὸ ἔπαθαν καὶ οἱ ἄνθρωποι προαιρετικά. Ὅπως δηλαδὴ τὰ σύννεφα πού δὲν ἔχουν νερὸ καὶ πού κινοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, καὶ τὰ ἄκαρπα δένδρα, τὰ ὅποια εἶπε πῶς πέθαναν δύο φορές, δὲν θά τιμωρηθοῦν, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὰ κύματα πού βγάζουν στοὺς ἀφρούς τὶς ντροπές τους, ἐπειδὴ εἶναι ἄλογα καὶ δὲν αἰσθάνονται, ἔτσι καὶ αὐτοὶ πού λέγονται ἄστέρια περιπλανώμενα, δὲν κληρονομοῦν τὸ βαθὺ σκοτάδι, ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι, πού ἁμαρτάνουν μὲ τὴ θέλησή τους, γιά τοὺς ὁποίους καὶ χρησιμοποιήθηκαν τὰ παραδείγματα αὐτά, ὥστε αὐτὸ πού λέγεται νά σημαίνει τὸ ἕξις· Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, γιά τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος, εἶναι σὰν ἄστέρια περιπλανώμενα, πού ἐκτρέπονται ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, καὶ βαδίζουν τὸν ἀντίθετο μὲ αὐτὴν δρόμο. Γι' αὐτὸ εἶναι φυλαγμένο τὸ σκοτάδι γι' αὐτούς, ὄχι γιά τὰ ἄστρα, ἀλλὰ γιά τοὺς ἄνδρες. Γιατὶ ὁ λόγος τοῦ Ἰούδα δὲν ἦταν γιά τὰ ἄστρα

82. Ἰούδα 13.

κυμάτων ἦν αὐτῶ, ὡς ἔφθην εἰπών, ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ ἀνθρώπων εἰς θηριωδίαν καὶ εἰς ἀσέλγειαν καὶ ἀλαζονείαν ἐκπεπτωκότων, καὶ διὰ τῆς συνουσίας καὶ τοὺς πλησιάζοντας λυμαιομένων. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, γυμνάσωμεν, εἰ δοκεῖ, τὸν λόγον.

Οἱ μὲν οὖν περὶ ταῦτα δεινοὶ οὔτε εἰκότα οὔτε πιθανὰ τοῖς πολλοῖς λέγουσιν. Τῇ γὰρ ἑναργείᾳ καὶ διὰ τῶν ὄψεων μαρτυρία μάχονται. Λέγουσι δ' ὅμως, ὅτι οἱ πλανῆται τὸν μὲν οἰκειῶν δρόμον ἔχουσιν ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολάς, 10 καὶ τοῦτον ἐπείγονται ἀνύειν, ὑπὸ δὲ τῆς τῶν ἀπλανῶν ἐναντίας καὶ ὀξυτέρας κινήσεως ἐκνικῶμενοι, εἰς δύσιν φέρονται, καὶ ὑποδείγματι τοιούτῳ χρῶνται. Ὡσπερ τροχοῦ ὀξέως φερομένου, μύρμηξ τὴν ἐναντίαν αὐτῶ κίνησιν πορευομένη οὐδὲν τοσοῦτον ἀνύει (ἐκνικᾶται γὰρ ὑπὸ τῆς 15 τοῦ τροχοῦ ὠκνιάτης κινήσεως), οὕτω καὶ οἱ πλανῆται πρὸς τὴν τῶν ἀπλανῶν διακείνται κίνησιν. Τὸ μὲν οὖν ἐλέγχον αὐτούς, ὅτε μὲν ὡς θεοὺς ἐκθειάζουσι, ποτὲ δὲ μύρμηξι παραβάλλουσι, μόνον ἐπισημαινόμενος (εἰς ἄλλο γὰρ ἐπείγομαι) νυνὶ παρήσω, ἐπὶ δὲ τὸ ζητούμενον ἤξω. 20 Ταῦτα μὲν οὖν ἐκεῖνοι.

Ἐγὼ δ' οἶμαι, διὰ τὸ χρήσασθαι καὶ τὴν Γραφὴν τούτῳ τῶ ὀνόματι, ἢ κυριολεκτοῦσαν ἢ καταχρωμένην ἢ τῇ τῶν πολλῶν συνηθείᾳ ἐπομένην, ὅτι, ἐπειδὴ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἄλλους πέντε ἀστέρας, οὐ πολλοῖς γνω- 25 ρίμους, Φαίνοντά τε καὶ Φαέθοντα, Στίλβοντά τε καὶ Πυρρόην, καὶ μὴν καὶ Φωσφόρον εἰς τοὺς πλανῆτας τάττουσιν οἱ σοῦ ἀνοητότεροι, τινῶν δὲ ἐπὶ γῆς δυναστευσάντων καὶ αἰσχρῶς βεβιωκότων καὶ εὐκλεῶς τὸν βίον καταστρεψάντων, τὰς προσηγορίας ἐπέθεσαν. Ὁ δ' ἥλιος εἰς τὸ πλάτος

83. Δηλαδή τὸν πλανήτη Κρόνο.

84. Δηλαδή τὸν πλανήτη Δία.

85. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἑρμῆ ἢ τὸν Ἀπόλλωνα.

86. Δηλαδή τὸν Ἄρη.

ἢ τὰ σύννεφα, ἢ τὰ κύματα, ὅπως εἶπα παραπάνω, ἀλλὰ γιὰ ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι ἐξέπεσαν σὲ θηριωδία καὶ ἀσέλγεια καὶ ὑπερηφάνεια, καὶ μὲ τὴ συναναστροφή μολύνουν κι' αὐτοὺς πού τοὺς πλησιάζουν. Καὶ ὅτι αὐτὰ ἔτσι εἶναι, ἄς ἐξετάσουμε, ἂν τὸ νομίζεις σωστό, τὸν λόγο.

Αὐτοὶ λοιπὸν πού εἶναι φοβεροὶ σ' αὐτά, δὲν λένε οὔτε λογικὰ πράγματα οὔτε πιστευτὰ στοὺς πολλούς. Γιατὶ μάχονται μὲ βοηθὸ τὴν εὐκρίνεια καὶ τὴ μαρτυρία πού παρέχουν τὰ βλεπόμενα μὲ τὰ μάτια. Λένε λοιπὸν, ὅτι οἱ πλανῆτες ἔχουν τὸν δικό τους δρόμο, κινούμενοι ἀπὸ τὴ δύση πρὸς τὴν ἀνατολή, καὶ αὐτὸν διάζονται νὰ διανύσουν. "Ὁμως νικῶνται ἀπὸ τὴν ἀντίθετη καὶ ταχύτερη κίνηση τῶν ἀπλανῶν ἀστεριῶν, καὶ ὀδηγοῦνται πρὸς τὴ δύση, χρησιμοποιοῦντας καὶ τὸ ἐξῆς παρὰδειγμα. "Ὅπως ὅταν ἓνας τροχὸς κινεῖται γρήγορα, ἓνα μυρμήγκι πού ἀκολουθεῖ τὴν ἀντίθετη μὲ τὸν τροχὸ κίνηση, δὲν πετυχαίνει τίποτε τὸ τόσο σπουδαῖο στὴν προσπάθειά του νὰ κινηθεῖ (γιατὶ νικέται ἀπὸ τὴν ταχύτατη κίνηση τοῦ τροχοῦ), αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς πλανῆτες σὲ σχέση μὲ τὴν κίνηση τῶν ἀπλανῶν. Ἐκεῖνο λοιπὸν πού ἐλέγχει αὐτούς, τὸ ὅτι ἄλλοτε τοὺς ἐκθειάζουν ὡς θεούς, καὶ ἄλλοτε τοὺς παρομοιάζουν μὲ μυρμήγκια, ἐπισημαίνοντας αὐτὸ μόνο (γιατὶ διάζομαι νὰ μεταβῶ σὲ ἄλλο θέμα), θὰ σταματήσω ἐδῶ, καὶ θὰ ἔρθω στὸ ζητούμενο. Καὶ αὐτὰ βέβαια λένε ἐκεῖνοι.

Ἐγὼ ὅμως νομίζω, ἐπειδὴ χρησιμοποιοῦν καὶ τὴν ἁγία Γραφή μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἢ κυριολεκτώντας, ἢ καταχρηστικά, ἢ ἀκολουθώντας τὴ συνήθεια τῶν πολλῶν, ὅτι, ἐπειδὴ τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη καὶ τὰ πέντε ἄλλα ἀστέρια, πού δὲν εἶναι γνωστὰ στοὺς πολλούς, τὸν Φαίνοντα⁸³ καὶ τὸν Φαέθοντα⁸⁴, τὸν Στίλβοντα⁸⁵ καὶ τὸν Πυρρόη⁸⁶, ἀλλὰ καὶ τὸν Φωσφόρο⁸⁶, τοὺς κατατάσσουν στοὺς πλανῆτες, αὐτοὶ οἱ πιὸ ἀνόητοι ἀπὸ σένα, πού τὰ ὀνόματά τους τὰ ἔδωσαν ἀπὸ κάποιους πού κυριάρχησαν στὴ γῆ καὶ ἔζησαν μὲ τρόπο αἰσχρό, καὶ τελείωσαν τὴ ζωὴ τους ἔνδοξα. Καὶ ὁ ἥλιος

86. Δηλαδή τὴν Ἀφροδίτη (Αὐγερινό).

κατ' ἐνιαυτὸν περιπολεῖ τὰ ἀρκτῶα καὶ τὰ νότια μέρη, ἡ δὲ σελήνη κατὰ μῆνα, ὅθεν, οἶμαι, καὶ τὸν μῆνα, οὐ διὰ τὸ μηνοειδῆ γίνεσθαι τὴν σελήνην, ὡς φασί τινες, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ κατὰ μῆνα πάντα ἑαυτῆς πληροῦν τὸν κανόνα. Μή-
 5 νη γὰρ ἡ σελήνη καλεῖται, οἱ δὲ ἄλλοι πάντες ἀναλόγως τοῖς ἑαυτῶν κύκλοις τε καὶ δρόμοις τὴν περίοδον ταύτην ἀποτελοῦσι. Διὰ τοῦτο πλανήτας αὐτοὺς κεκλήσθαι. Πλὴν εἴτε τοῦτο, εἴτ' ἐκεῖνο ἀληθές εἶη, τοῦ Δημιουργοῦ ἀνακηρύττει τὴν ἐπιστήμην, τοῦ καὶ τάξαντος καὶ νομοθε-
 10 τήσαντος, ὡς καὶ αὐτὸς μὲν φησιν, «Ἐγὼ τοῖς ἄστροις ἐνετειλάμην», ὁ δὲ Μελωδός, δεικνύς ὡς ἐν γῆ μὲν παρεβάθη τὸ θεῖον πρόσταγμα, τῶν ἀνθρώπων εἰς παρανομίαν αὐτομολησάντων, ἐν οὐρανῷ δὲ ἐφυλάχθη, ἔφη· «Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῶν οὐρανῶ». Εἰ δὲ
 15 διὰ τὸ εἰρηῆσθαι, «Τοῖς ἄστροις ἐνετειλάμην», ζῶα λογικὰ αὐτὰ καὶ αὐτεξούσια ὀριοῦνται τινες (οἶδα γὰρ τινὰς οὐ μόνον τῶν ἔξω τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τῶν πεπιστευκότων τοῦτο δογματίσαντας), περιττὴν καὶ ἀνωφελῆ τὴν ζήτησιν ταύτην εἶναι ἠγούμενος («μειζότερα γὰρ σου», φησί, «μὴ
 20 ζήτηι, καὶ ἰσχυρότερα σου μὴ ἐξέταξε· ἃ προσετάγη σοι, ταῦτα διανοοῦ. Οὐ γὰρ ἐστὶ σοι χρεία τῶν κρυπτῶν»), οὐκ ἐγκρίναμι τοῦτο, οὐτ' ἀποψηφίσαιμι· ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον εἵπομι, ὅτι περὶ ἀλόγων καὶ ἀναισθητῶν τούτῳ τῷ ὀνόματι κέχρηται ἡ Γραφή, λέγουσα, «Ἐνετείλατο Κύριος καύ-
 25 σωνι», καὶ «Ἐνετείλατο Κύριος νεφέλαις», καὶ «Ἐνετείλατο Κύριος σκώληκι».

Εἴτε οὖν λογικὰ ἐστὶ ζῶα, ὡς φασί τινες, εἴτε πύρινοι σφαῖραι, εἴτε δισκοειδῆ σώματα ἐκ τοῦ αἰθερίου πυρὸς ἐξαφθέντα, εἴτε σφαιροειδεῖς πυρὸς πτήσεις, εἴτε μύδροι

87. Ἰωβ 36, 22.

88. Ψαλμ. 118, 89.

βέβαια περιπολεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους τὰ βόρεια καὶ νότια μέρη, ἐνῶ ἡ σελήνη κάθε μήνα, καὶ γι' αὐτὸ νομίζω λέγεται καὶ μήνας, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ σελήνη γίνεται μηνοειδής, ὅπως ἰσχυρίζονται κάποιοι, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ κάθε μήνα ὁλοκληρώνει τὸν κύκλο της. Γιατὶ ἡ σελήνη ὀνομάζεται μήνη. Ὅλα τὰ ἄλλα ἄστρα κάνουν τὴν περίοδο αὐτὴν ἀνάλογα μὲ τοὺς δικούς τους κύκλους καὶ δρόμους, γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἔχουν ὀνομάσει πλανῆτες. Πλὴν ὅμως, εἴτε αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, εἴτε ἐκείνο, διακηρύσσει τὴν ἐπιστήμη τοῦ Δημιουργοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ τὰ ἔβαλε σ' αὐτὴ τὴν τάξη καὶ τὰ νομοθέτησε, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει· «Ἐγὼ ἔδωσα ἐντολὴν στὰ ἄστρα»⁸⁷, ἐνῶ ὁ Ψαλμωδός, δείχνοντας ὅτι στὴ γῆ παραβιάσθηκε ἡ θεϊκὴ ἐντολή, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι κατέφυγαν στὴν παρανομία, ἐνῶ στὸν οὐρανὸ διαφυλάχθηκε, εἶπε· «Ὁ λόγος σου, Κύριε, στὸν οὐρανὸ μένει αἰώνια»⁸⁸. Ἐὰν ὅμως, ἐπειδὴ ἔχει λεχθεῖ, «Ἐδωσα ἐντολὴν στὰ ἄστρα», μερικοὶ τὰ χαρακτηρίζουν αὐτὰ ὡς ζῶα λογικὰ καὶ ἀνεξάρτητα (γιατὶ γνωρίζω μερικούς, ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἔξω ἀπὸ τὴν πίστη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού ἔχουν πιστέψει, νὰ τὸ ἔχουν διδάξει αὐτό), θεωρώντας τὴ συζήτηση αὐτὴν περιττὴ καὶ ἀνώφελη (γιατὶ λέγει, «Νὰ μὴ ζητᾶς μεγαλύτερα ἀπὸ τίς δυνάμεις σου πράγματα, καὶ ἀνώτερα ἀπὸ αὐτὰ πού μπορεῖς νὰ μὴ ἐξετάζεις. Αὐτὰ πού σοῦ δόθηκε διαταγή, αὐτὰ νὰ σκέφτεσαι, γιατί δὲν σοῦ χρειάζονται τὰ κρυφά»⁸⁹), δὲν θὰ τὸ ἐνέκρινα αὐτό, οὔτε θὰ τὸ ἀπόρριπτα, ἀλλὰ θὰ ἔλεγα μᾶλλον τὸ ἔξης· ὅτι ἡ Γραφή χρησιμοποιεῖ αὐτὸ τὸ ὄνομα γιὰ τὰ ἄλογα καὶ ἀναίσθητα, λέγοντας· «Διέταξε ὁ Κύριος τὸν καύσωνα»⁹⁰, καί, «Διέταξε ὁ Κύριος τὰ σύννεφα»⁹¹, καί, «Διέταξε ὁ Κύριος τὸ σκουλήκι»⁹².

Εἴτε λοιπὸν εἶναι λογικὰ ζῶα, ὅπως λένε μερικοὶ, εἴτε εἶναι πύρινες σφαῖρες, εἴτε σώματα σὲ σχῆμα δίσκου, πού ἀναψαν ἀπὸ τὴ φωτιὰ τοῦ αἰθέρα, εἴτε σφαιροειδεῖς φωτεινὲς πτήσεις, εἴτε πυρώδεις μάζες (γιατὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους τὸ

89. Σοφ. Σειράχ 3, 21-22.

91. Ψαλμ. 77, 23

90. Ἰωνᾶ 4, 8.

92. Ἰωνᾶ 4, 7.

(τινὲς γὰρ τῶν φιλοσόφων τοῦτ' ἔδογματίσαν), εἴτε χρήματα δεκτικὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ ὑπερκοσμίου φωτός, οὐ σφόδρα ἰσχυρισαίμην (οὐδὲν γὰρ τοῦτο πρὸς ἀρίστην πολιτείαν συντείνει ἡγοῦμαι), ἀλλ' ἐκεῖνο εἶπομι, ὅτι οὐ μόνον περὶ
 5 τῆς ψυχῆς, ὅταν ἐκτραπεῖη τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος, ὅταν διαμάρτη τῆς προκειμένης ὁδοῦ, τὸ τῆς πλανήσεως ὄνομα κεῖται ἐν ταῖς Γραφαῖς «Εἶδε», γὰρ φησι, «ἄνθρωπος πλανώμενον ἐν τῇ ὁδῷ»· καὶ πάλιν· «Ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ καὶ οὐχ ὁδῷ». Οὐδὲν οὖν θαυμα-
 10 στόν, εἰ καὶ τὴν τῶν ἑπτὰ ἀστέρων ἄνω καὶ κάτω περιτρεχόντων ἀρκτώαν τε καὶ νότιον περιπόλησιν πλάνησιν τινες κεκλήκασιν, ὡς πρὸς τὴν τῶν ἀπλανῶν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁδὸν περιθεόντων.

Εἰ τοίνυν ἐμμελῶς καὶ ἑναρμονίως περιπολοῦσι, τίνος
 15 ἕνεκεν διδόασι δίκας; Εἰ μὲν γὰρ, ὅπερ οὐδὲ θέμις εἰπεῖν, ἀγενήτους καὶ αἰτίας κρείττους εἶναι φαῖεν Ἕλληνες, μάλιστα μὲν ἐκ τῆς ἐμμελείας αὐτῶν καὶ τῆς εὐταξίας ἐλεγχθήσονται. Ἡ γὰρ τάξις τὸν ταξίαρχον κηρύττει. Εἰ δ' οὐ πείθονται, ἀκουέτωσαν μὲν Πλάτωνος λέγοντος,

20 “Ἀγαθὸς ἐστὶν ὁ τοῦδε τοῦ παντὸς δημιουργός”,
 Εὐρωπίδης δέ,

“Ὡς ἥλιος μὲν νύξ τε δουλεύει θροτοῖς”,
 καὶ πανέσθωσαν τῆς τοιαύτης ἀσεβείας. Εἰ δ' αἴτιον ἔχουσι καὶ ποιητὴν, ὡς ἀληθὲς ἔχει, καὶ Ἕλλησι ἔδοξε καὶ
 25 Ἰουδαίοις καὶ Χριστιανοῖς καὶ πᾶσι τοῖς νοῦ καὶ φρονήσεως οὐκ ἀμοιροῦσι, τὸν καὶ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἁρμονίαν ῥυθμίζοντα, δι' ὧν καὶ αἱ ὥραι τοῦ ἔτους καὶ αἱ νύκτες μεγάλαι τε καὶ μικραὶ ἀποτελοῦνται, δῆλον ὅτι οὐκ ἔστι μεμπτή αὐτῶν ἢ θαυμαστὴ καὶ ἐμμελεστάτη περιπόλησις. Εἰ
 30 δ' οὐκ ἔστι μεμπτή, πῶς ἀπαιτοῦνται δίκας; Εἰ γὰρ καὶ λογικὰ καὶ προαιρετικὰ εἶεν ζῶα, ὅπερ τινὲς ἡγοῦνται (δε-

δίδαξαν αὐτό), εἴτε πράγματα πού δέχονται τὸ αὔλο καὶ ὑπερκόσμιο φῶς, δὲν θὰ μποροῦσα νὰ τὸ ἰσχυρισθῶ πάρα πολὺ (γιατὶ καθόλου αὐτό, νομίζω, δὲν θὰ συνέβαλλε στὸν ἀριστοτρόπο ζωῆς), ἀλλὰ θὰ ἔλεγα ἐκεῖνο, ὅτι ὄχι μόνο γιὰ τὴν ψυχὴ, ὅταν ἐκτραπεῖ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ καὶ στὸ σῶμα, ὅταν ξεφύγει ἀπὸ τὸν καθορισμένο δρόμο, στὶς Γραφές χρησιμοποιήθηκε τὸ ὄνομα τῆς πλάνησης. Γιατὶ λέγει· «Εἶδε κάποιος ἄνθρωπος τὸν Ἰωσήφ νὰ περιπλανᾶται στὸν δρόμο»⁹³. Καὶ ἄλλου· «Τοὺς περιπλάνησε σὲ ἄβατο μέρος καὶ ὄχι σὲ δρόμο βατό»⁹⁴. Καθόλου παρᾶξενο λοιπὸν ἂν καὶ τὴν περιπόληση τῶν ἑπτὰ ἀστέρων πού περιφέρονται ἄνω καὶ κάτω στὸν βορρᾶ καὶ στὸν νότο, μερικοὶ τὴν ὀνόμασαν πλάνηση, ἐπειδὴ σὲ σύγκριση μὲ τοὺς ἀπλανεῖς διατρέχουν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ δρόμο.

Ἐὰν λοιπὸν περιπολοῦν ἀρμονικᾶ καὶ σύμμετρα, γιατί νὰ τιμωροῦνται; Γιατί, ἐὰν, πράγμα τὸ ὁποῖο οὔτε νὰ τὸ πῶ ἐπιτρέπεται, οἱ Ἕλληνες λένε, ὅτι εἶναι ἀδημούργητοι καὶ ἀνώτεροι ἀπὸ αἰτία, θὰ κατηγηρηθοῦν ἀπὸ τὴν ἀρμονία καὶ τὴν εὐταξία τους. Γιατὶ ἡ τάξη ἀνακηρύττει τὸν ταξίαρχο. Ἐὰν δὲν πείθονται, ἅς ἀκούσουν τὸν Πλάτωνα πού λέγει·

“Ὁ δημιουργὸς αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος εἶναι ἀγαθός”,
καὶ ὁ Εὐριπίδης·

“Ὅπως ὁ ἥλιος, καὶ ἡ νύχτα δουλεύει γιὰ τοὺς ἀνθρώπους»,
καὶ ἅς σταματήσουν αὐτὴ τους τὴν ἀσέβεια. Ἀφοῦ ἔχουν αἴτιον καὶ δημιουργό, ὅπως στὴν πραγματικότητα εἶναι, καὶ πιστεύεται καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς καὶ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους πού δὲν στεροῦνται νοῦ καὶ φρόνηση, ὁ ὁποῖος ρυθμίζει καὶ τὴν κίνηση καὶ τὴν ἀρμονία, μὲ τίς ὁποῖες ρυθμίζονται καὶ οἱ ἐποχὲς τοῦ ἔτους καὶ οἱ μεγάλες καὶ μικρὲς νύχτες, εἶναι φανερό, ὅτι δὲν εἶναι μεμπτὴ ἢ ἀξιοθαύμαστη καὶ ἀρμονικώτατη περιπόλησή τους, καὶ ἐφόσον δὲν εἶναι μεμπτὴ, πῶς τότε τιμωροῦνται; Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα ἦταν ζωντανὰ ὄντα μὲ προαίρεση, πράγμα πού πιστεύουν μερι-

94. Ψαλμ. 106, 40.

δόσθω γὰρ τοῦτο καθ' ὑπόθεσιν, μείζονα κατασκευάζων
 τὸν κατ' αὐτῶν ἔλεγχον), οὐδ' οὕτω δίκην δοῦναι δίκαιοι
 ἂν εἶεν. Εἰ μὲν ὅπη ἐβούλοντο ἐπορεύοντο καὶ ἅπερ ἤθε-
 λον κατεσκεύαζον, οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν λεγόν-
 5 των ποιητικούς αὐτοὺς εἶναι κακῶν, λόγον ἂν εἶχεν ὁ λό-
 γος καὶ εἰκότως δίκας ὤφειλον δοῦναι. Εἰ δὲ τὸν προστα-
 χθέντα αὐτοῖς δι' αἰῶνος θεοῦσι δρόμον, οὐ ποιητικούς
 αὐτοὺς κακῶν λεκτέον· ἀσεβες γὰρ καὶ ἄλογον. Ἄλλ' εἰ
 καὶ καθ' ὑπόθεσιν, ὅπερ τινές φασιν (οὐ γὰρ ἔγωγε φαίην),
 10 δοθείη (ἄτοπον γὰρ τῶν ἀδήλων κατατολμᾶν), σημαντι-
 κούς αὐτοὺς δοῦναι, οὐδ' οὕτω δώσουσι δίκας. Οὐδὲ γὰρ
 οἱ προφήται τὰ μέλλοντα παρὰ τῶν Ἰουδαίων πράττεσθαι
 κακὰ προμηνύσαντες. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ προεμήνυσαν γέγο-
 νεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμμελον γίνεσθαι, προεμήνυσαν. Ἡ γὰρ
 15 κακία τῶν Ἰουδαίων τῆς προφητείας γέγονεν ἢ αἰτία, οὐχ
 ἢ προφητεία τῆς κακίας.

Δῆλον τοίνυν, ὡς οἶμαι, πᾶσι γέγονε, πάσης ἐκποδῶν
 οἰχομένης ἀντιλογίας, ὅτι οὐ περὶ ἄστρον, ὥσπερ οὐδὲ κυ-
 μάτων ἢ δένδρων ἢ νεφελῶν ἦν τῷ ἐπιστείλαντι ὁ λόγος,
 20 καθὼς καὶ πάσης τῆς ἐπιστολῆς νοῦς μηνύει, ἀλλὰ περὶ
 τῶν ἁμαρτησάντων ἀνθρώπων, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους
 εἰς αἰῶνα τετήρηται. Ἀρξάμενος γὰρ ἀπὸ παραδειγμά-
 των, εἰς τοὺς περὶ ὧν ἦν ὁ λόγος αὐτῷ ἐτελεύτησεν.

ΝΘ'.- ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΩ

25 Τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς. Εἰς τὸ γεγραμμένον
 «Παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν,
 ποιεῖν» κ.τ.λ.

Ἐπειδὴ γέγραφας, δι' ἣν αἰτίαν «παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ
 Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν», ἐρῶ ὅτι, εἰ τὸ ἐξῆς ἀναγνώση καὶ

κοὶ (ὡς τὸ δεχθοῦμε ὡς ὑπόθεση, πὺ κάνει μεγαλύτερη τὴν ἐναντίον τους κατηγορία), καὶ πάλι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθοῦν. Ἐὰν λοιπὸν πῆγαιναν ὅπου ἤθελαν, καὶ ἔκαναν αὐτὰ πὺ ἤθελαν, ὄχι μόνο αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων πὺ λένε ὅτι αὐτοὶ εἶναι δημιουργοὶ κακῶν, θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε δικαιολογία ὁ λόγος τους, καὶ δικαιολογημένα θὰ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθοῦν. Ἐφόσον ὁμως ἀκολουθοῦν τὸν δρόμο πὺ διατάχθηκαν ἀπὸ αἰῶνες, δὲν πρέπει νὰ τοὺς λέμε δημιουργοὺς κακῶν, γιατί εἶναι ἀσεβὲς καὶ παράλογο. Ἀλλὰ ἐὰν καὶ ὑποθετικά, πράγμα πὺ ἰσχυρίζονται μερικοὶ (γιατὶ ἐγὼ δὲν θὰ μποροῦσα νὰ τὸ πῶ) γινόταν δεκτό, (γιατὶ εἶναι παράλογο νὰ ριψοκινδυνεύουμε γιὰ πράγματα μὴ φανερά), ὅτι αὐτοὶ εἶναι σημαντικοί, οὔτε καὶ ἔτσι θὰ τιμωρηθοῦν. Οὔτε βέβαια οἱ προφῆτες πὺ προέβλεψαν τὰ κακὰ πὺ ἐπρόκειτο νὰ διαπραχθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Γιατὶ δὲν ἔγιναν ἐπειδὴ τὰ προανήγγειλαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν, τὰ προανήγγειλαν. Γιατὶ ἡ κακία τῶν Ἰουδαίων ἔγινε αἰτία τῆς προφητείας, ὄχι ἡ προφητεία τῆς κακίας.

Ἐγινε λοιπὸν φανερὸ σὲ ὅλους, ὅπως νομίζω, ἀφοῦ κάθε ἀντίρρηση ἀνατράπηκε, ὅτι ὁ λόγος τοῦ συγγραφέα τῆς ἐπιστολῆς δὲν ἦταν γιὰ τὰ ἄστρα, ὅπως δὲν ἦταν οὔτε καὶ γιὰ τὰ κύματα ἢ τὰ δένδρα ἢ τὰ σύννεφα, ὅπως δείχνει καὶ τὸ ὅλο νόημα τῆς ἐπιστολῆς, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους πὺ ἁμαρτήσαν, γιὰ τοὺς ὁποίους φυλάγεται τὸ αἰῶνιο σκοτάδι. Γιατὶ ὁ λόγος, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ παραδείγματα, τελείωσε σ' αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα γινόταν.

59.– ΣΤΟΝ ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟ

Ἀπὸ τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολή, σ' αὐτὸ πὺ εἶναι γραμμένο· «Τοὺς παρέδωσε ὁ Θεὸς σὲ ἀνάξιο νοῦ, νὰ κάνουν»⁹⁵ κ.λ.π.

Ἐπειδὴ μοῦ ἔγραψες, ζητώντας νὰ μάθεις γιὰ ποιὸν λόγο «ὁ Θεὸς τοὺς παρέδωσε σὲ ἀνάξιο νοῦ», θὰ σοῦ πῶ, ὅτι, ἐὰν διαβά-

95. Ρωμ. 1, 28.

καὶ γνώση καὶ ἀπαλλαγὴ πάσης ἀμφιλογίας. Φησὶ γάρ·
 «Πεπληρωμένους πάσης ἀδικίας». Γενικῶς μὲν ὀνομάσας
 πᾶσαν τὴν κακίαν, καὶ κατ' εἶδος ἐν τοῖς ἑξῆς διεξέρχεται.
 Εἰ τοίνυν οὐ πληρωθησομένους, ἀλλὰ πεπληρωμένους πα-
 5 ρέδωκε, τί ἄτοπον εἶη πεποιηκώς; Εἰ δ' ἀσαφὲς εἶναι νομί-
 ζεις, καίτοι σαφὲς ὄν, σαφέστερον αὐτὸ ἐρμηνεῦσαι πειρά-
 σομαι. Οὐκ εἶπεν, Ἐπειδὴ παρεδόθησαν, ἐπληρώθησαν,
 οὔτε μὴν, Παρεδόθησαν πληρωθησόμενοι, ἀλλὰ «Πεπλη-
 ρωμένους παρέδωκε», τουτέστιν ἀφήκε, γυμνώσας τῆς αὐ-
 10 τοῦ βοηθείας, ὡς ἂν στρατηγὸς μὴ πειθομένους στρατιώ-
 τας τοῖς παραγγέλμασιν αὐτοῦ, ἀλλὰ τό γε αὐτῶν μέρος
 ἠττηθέντας, ἀφήσει, γυμνῶν τῆς ἑαυτοῦ σοφίας. Τοὺς γὰρ
 οἴκοθεν πεπληρωμένους πάσης κακίας, εἰκότως τῷ ἐγ-
 καταλεῖψαι παρέδωκεν, οὐκ ὠθήσας, εἰς τὸν ἀδόκιμον
 15 νοῦν, ἀλλ' ὀρμήσαντας εἰς αὐτὸν ἀφείς.

Ε'.- ΘΕΟΛΟΓΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τὸ εἰρημένον· «Οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν».

Ἐπειδὴ πάλιν ἀποστολικούς θησαυρούς ἀνιχνεύειν
 ἡμᾶς παρασκεύασας (ἔφησ γάρ· Τί ἐστὶ τό, «Οὐ μόνον
 20 αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσι»,
 καὶ ἐπήγαγες, Εἰ τοῦ ποιεῖν τὸ συνευδοκεῖν χαλεπώτερόν
 ἐστὶ, δι' ἣν αἰτίαν οὕτως αὐτὸ ἔταξεν ὁ Παῦλος;), ὀλίγον
 συναγαγὼν σαυτοῦ τὸν νοῦν, ὥστε θηρεῦσαι φεύγοντα
 τὸν ἀποστολικὸν νοῦν, ἄκουε. Τινὲς μὲν οὖν μὴ νοήσαντες
 25 τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ὥσπερ σὺ διαπορήσαντες καὶ παραπε-
 ποιῆσθαι τὰς λέξεις τὰς ἀποστολικὰς νομίσαντες, οὕτως
 αὐτὰς ἠρμήνευσαν· «Οὐ μόνον οἱ ποιοῦντες αὐτά, ἀλλὰ
 καὶ οἱ συνευδοκοῦντες τοῖς πράττουσιν». Οὕτω γὰρ εἶχεν,
 ἔφασαν, τὸ παλαιὸν ἀντίγραφον, ἵνα μείζον ἦ τὸ ποιεῖν

σεις τὸ παρακάτω, θὰ μάθεις καὶ θὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία. Γιατὶ λέγει· «Γεμάτους ἀπὸ κάθε ἀδικία»⁹⁶. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀνέφερε γενικὰ κάθε κακία, στὴ συνέχεια ἀναφέρει κάθε εἶδος χωριστά. Ἐὰν λοιπὸν τοὺς παρέδωσε, ὄχι ἐπειδὴ θὰ γεμίσουν, ἀλλὰ γεμάτους, τί τὸ ἄτοπο ἔκανε; Ἐφόσον ὅμως νομίζεις ὅτι εἶναι ἀσαφές, ἀν καὶ εἶναι σαφές, θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ ἐρμηνεύσω μὲ τρόπο πιὸ σαφῆ. Δὲν εἶπε, “Ἐπειδὴ παραδόθηκαν, γέμισαν ἀπὸ κακά”, οὔτε ἐπίσης, “Παραδόθηκαν γιὰ νὰ γεμίσουν ἀπὸ κακά”, ἀλλὰ, «Τοὺς παρέδωσε γεμάτους», δηλαδὴ τοὺς ἄφησε, ἀπογυμνώνοντάς τους ἀπὸ τὴ δική του βοήθεια, ὅπως ἓνας στρατηγὸς τοὺς στρατιῶτες ποὺ δὲν πειθαρχοῦν στὰ παραγγέλματά του, καί, ὅσο ἐξαρτῶταν ἀπὸ αὐτούς, νικήθηκαν, τοὺς ἀφήνει μόνους τους, ἀπογυμνώνοντάς τους ἀπὸ τὴ δική του σοφία. Γιατὶ αὐτοὺς ποὺ ἀπὸ μόνοι τους εἶναι γεμάτοι μὲ κάθε κακία, δικαιολογημένα, μὲ τὸ νὰ τοὺς ἐγκαταλείψει, τοὺς παρέδωσε, χωρὶς νὰ τοὺς ὠθήσει, σὲ ἀνάξιο νοῦ, ἀλλ’ ἐπειδὴ εἶχαν ὀρμήσει σ’ αὐτόν, τοὺς ἄφησε.

60.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΘΕΟΛΟΓΟ

Σ’ αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ· «Δὲν κάνουν μόνον αὐτά...»⁹⁷.

Ἐπειδὴ μὲ ἔκανες νὰ ἐρευνήσω πάλι τὰ θησαυροφυλάκια τῶν Ἀποστόλων (γιατὶ ρώτησες, Τί σημαίνει ὁ λόγος, «Ὁχι μόνο τὰ κάνουν αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐπιδοκιμάζουν ἐκείνους ποὺ τὰ κάνουν», καὶ πρόσθεσες· Ἐὰν τὸ νὰ τὰ ἐπιδοκιμάζουν εἶναι φοβερώτερο ἀπὸ τὸ νὰ τὰ κάνουν, τότε γιατί ὁ Παῦλος τὸ ἀνέφερε ἔτσι;), συγκεντρώνοντας λίγο τὸν νοῦ σου, ὥστε νὰ συλλάβεις τὸ ἀποστολικὸ νόημα ποὺ σοῦ διαφεύγει, ἄκουσε. Μερικοὶ δηλαδὴ ποὺ δὲν κατάλαβαν αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ, καὶ εἶχαν ἀπορία, ὅπως καὶ σύ, καὶ νόμισαν ὅτι παραποιήθηκαν οἱ λέξεις τοῦ Ἀποστόλου, τὶς ἐξήγησαν ὡς ἑξῆς· «Ὁχι μόνο αὐτοὶ ποὺ τὰ κάνουν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιδοκιμάζουν αὐτοὺς ποὺ τὰ κάνουν». Γιατὶ ἔτσι, εἶπαν, ἔλεγε τὸ παλιὸ χειρόγραφο, ὥστε τὸ

97. Ρωμ. 1, 32,

τοῦ συνευδοκεῖν. Ἐγὼ δ' οὐθ' ἠμαρτηῆσθαι ἐν τούτῳ φήσας τὰ ἀποστολικά βιβλία, οὔτε καταδραμῶν τῶν μὴ νενοηκότων (ἴσως γὰρ εἰ καὶ ἐν τούτῳ πλεονεκτοῦνται, ἐν ἄλλοις πλεονεκτοῦσι, καὶ τινα ἐνόησαν, ὧν αὐτὸς οὐδ' εἰς
5 ἔννοιαν ἀφικόμην), τὸ νενοημένον φράσας, τοῖς ἐντευξομένοις ἐπιτρέψω τὴν ψῆφον.

Φημὶ τοίνυν, ὅτι, ἐπειδὴ τοῦ πλημμελεῖν τὸ ἐπαινεῖν τοὺς πλημμελοῦντας πολλῶ ἀργαλεώτερόν ἐστι καὶ μείζον εἰς κολάσεως λόγον, εἰκότως εἴρηται, «Οὐ μόνον αὐτὰ
10 ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράττουσιν». Ὁ μὲν γὰρ μετὰ τὸ πλημμελεῖν καταγινώσκων τῆς ἁμαρτίας, δυνήσεται χρόνῳ ἑαυτὸν ποτε ἀνακτήσασθαι, μεγίστην βοήθειαν ἔχων εἰς τὸ μεταγνῶναι τὴν κατ'ἀγνοσίαν τῆς ἁμαρτίας, ὁ δ' ἐπαινῶν τὴν πονηρίαν, τῆς ἐκ τοῦ μετα-
15 νοῆσαι βοήθειας αὐτὸν ἀποστερεῖ. Ἐπειδὴ τοίνυν διεφθαρμένης ἐστὶ γνώμης καὶ ψυχῆς ἀνίατα νοσοῦσης αὐτὴ ἢ ψῆφος, εἰκότως τοῦ πλημμελοῦντος ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐπαινῶν πολλῶ παρανομώτερος εἶναι κέκριται. Ὁ μὲν γὰρ τὴν ταχίστην, ὁ δ' οὐδ' ὅλως ἀποφοιτήσῃ τῆς ἁμαρτίας, εἰ
20 γε καὶ ἑκατέρω κρατήσῃ ψῆφος.

ΕΑ'.- ΑΜΜΩΝΙΩ

Εἰς τό· «Δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν».

Διὰ τί εἶπεν, ἔφησ, ὁ Παῦλος, «Δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ
25 εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἑλληνι», καὶ οὐδαμοῦ τοῦ Χριστιανοῦ ἐμνημόνευσεν· ἴσθι τοίνυν, ὅτι περὶ τῶν πρὸ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἦν τῷ Παύλῳ ὁ λόγος. Οὐδέπω γὰρ

νά τὰ κάνουν, νά εἶναι μεγαλύτερο κακὸ ἀπὸ τὸ νά τοὺς ἐπιδοκιμάζουν. Ἐγὼ ὅμως, χωρὶς νά πῶ ὅτι ἔκαναν ὡς πρὸς αὐτὸ λάθος τὰ βιβλία τοῦ Ἀποστόλου, καὶ χωρὶς νά κατηγορήσω αὐτοὺς πού δὲν τὸ κατανόησαν (γιατὶ ἴσως, ἂν καὶ σ' αὐτὸ εἶναι ὑποδεέστεροι, σὲ ἄλλα νά ὑπερέχουν, καὶ νά κατανόησαν μερικὰ, τὰ ὁποῖα ἐγὼ δὲν κατάφερα νά τὰ κατανοήσω), ἀφοῦ πῶ αὐτὸ πού ἔχω καταλάβει, θὰ ἀφήσω σ' αὐτοὺς πού τὸ διαβάζουν νά θγάλουν τὴ δική τους ἀπόφαση.

Λέγω λοιπὸν ὅτι, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ νά κάνει κανεὶς ἓνα ἁμάρτημα, τὸ νά ἐπαινεῖ αὐτοὺς πού ἁμαρτάνουν εἶναι πολὺ χειρότερο καὶ μεγαλύτερο ὅσον ἀφορᾷ τὴν τιμωρία του, δικαιολογημένα ἔχει εἰπωθεῖ· «Ὁχι μόνο τὰ κάνουν αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ἐπιδοκιμάζουν ἐκείνους πού τὰ κάνουν»⁹⁸. Γιατὶ ὁ πρῶτος, ἀφοῦ ἁμαρτήσῃ, καταδικάζοντας τὴν ἁμαρτία, θὰ μπορέσει νά βρεῖ τὸν ἑαυτό του μὲ τὸν χρόνο, ἔχοντας μεγάλη βοήθεια στὸ νά μετανοήσῃ τὴν καταδίκη τῆς ἁμαρτίας, ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἐπαινεῖ τὴν κακία, στερεῖ τὸν ἑαυτό ἀπὸ τὴ βοήθεια στὸ νά μετανοήσῃ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ὀφείλεται σὲ ἐσφαλμένη γνώμη καὶ ἀνήκει σὲ ψυχὴ πού εἶναι ἀθεράπευτα ἄρρωστη, δικαιολογημένα ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἁμαρτάνει, αὐτὸς καὶ ἐπαινεῖ τὴν ἁμαρτία, κρίνεται πολὺ πῶ παράνομος. Γιατὶ ὁ ἓνας πάρα πολὺ γρήγορα, ἐνῶ ὁ ἄλλος ποτὲ δὲν θὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἔάν φυσικὰ ἐπικρατήσῃ ἡ κάθε μὲ ἀπόφαση.

61.- ΣΤΟΝ ΑΜΜΩΝΙΟ

Στό· «Δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη γιὰ τὸν καθένα πού κάνει τὸ καλό»⁹⁹.

Ρήτησες, γιατί ὁ Παῦλος εἶπε, «Δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη γιὰ τὸν καθένα πού κάνει τὸ καλό, γιὰ τὸν Ἰουδαῖο πρῶτα καὶ γιὰ τὸν Ἕλληνα», καὶ δὲν ἀνάφερε πουθενὰ τὸν Χριστιανό. Γνώρισε λοιπὸν, ὅτι ὁ Παῦλος μιλοῦσε γιὰ τοὺς πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνσαρκη ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ δὲν ζοῦσε τότε ἀκόμα στὰ

99. Ρωμ. 2, 10.

εἰς τοὺς τῆς χάριτος χρόνους ἐνδιατρίβων ἐτύγγανεν. Ἑλληνας δὲ ἐνταῦθά φησιν οὐ τοὺς εἰδωλολάτρας, ἀλλὰ τοὺς εὐσεβεῖς, τοὺς ἐν τῷ ἐμφύτῳ πολιτευομένους νόμῳ, τοὺς ἄνευ ἰουδαϊκῶν παρατηρήσεων πάντα τὰ πρὸς εὐσέβειαν
5 βλέποντα παραφυλάσσοντας, οἷοι ἦσαν Μελχισεδέκ, Ἰώβ, Κορνήλιος.

ΕΒ'.- ΕΠΙΜΑΧΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ

Εἰς τό· «Χωρὶς δὲ νόμου ἁμαρτία νεκρά».

Ἐπειδὴ, πῶς «χωρὶς νόμον ἡ ἁμαρτία νεκρά», ἠθέλη-
10 σας μαθεῖν, φημί, ὅτι τοῦτο βούλεται εἰπεῖν ὁ Παῦλος, ὅτι οὐπω ἦν γνώριμος. Οὐ γὰρ ταῦτα αἰνίττεται, ὅτι οὐκ ἦδεσαν ἁμαρτάνοντες, ἐπεὶ ἀλόγως εὐρεθεῖεν κολασθέντες οἱ πρὸ τοῦ νόμου (οἱ μὲν γὰρ ὕδατος, οἱ δὲ πυρὸς ἔργον ἐγένοντο), ἀλλ' ὅτι ἦδεσαν μὲν, οὐχ οὕτω δὲ ἀκριβῶς. Διὸ
15 ἐκολάζοντο μὲν, οὐχ οὕτω δὲ σφοδρῶς.

ΕΓ'.- ΙΣΧΥΡΙΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Εἰς τό· «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ».

Παῦλος, ὁ ἄριστος στρατηγός, ὁ τῆς θείας χειροτονίας
20 μὴ καθυβρίσας τὴν ψῆφον, ὁ ἀμιλλώμενον τῇ χάριτι τὸν δῖον ἐπιδειξάμενος καὶ προτρέπων ὁμοῦ τοὺς τὸν ἱερὸν ὄντως πολεμοῦντας πόλεμον, καὶ οὐκ ἀφιεῖς μέγα φρονεῖν, ἅτε νικωμένους τῇ τῶν στεφάνων ἀντιδόσει, στρατηγικώ-
25 τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆ-
ναι εἰς ἡμᾶς». Ἀποκαλυφθῆναι δὲ εἶπε, δεικνύς, ὡς καὶ νῦν ἐστὶ μὲν, κρύπτεται δέ, τοὺς τῶν τροπαιούχων ἀναμένουσα πόνους. Εἰ δὲ τὸ μέλλειν λυπεῖ, τοῦτο εὐφραινέτω μᾶλλον τοὺς τῶν παθῶν καὶ τῶν δαυμόνων καθαιροῦντας

χρόνια τῆς χάριτος. Καὶ Ἕλληνες ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ τοὺς εἰδωλολάτρες, ἀλλὰ τοὺς εὐσεβεῖς, οἱ ὅποιοι ζοῦσαν μὲ τὸν ἔμφυτο νόμο, οἱ ὅποιοι, χωρὶς τὶς Ἰουδαϊκὲς νομοθετικὲς διατάξεις, ἐφάρμοζαν ὅλα ὅσα ἀπέβλεπαν στὴν εὐσέβεια, ὅπως ἦταν ὁ Μελχισεδέκ, ὁ Ἰώβ, ὁ Κορνήλιος.

62.- ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΕΠΙΜΑΧΟ

Στὴ ρήση· «Χωρὶς νόμο ἡ ἁμαρτία εἶναι νεκρὴ»¹.

Ἐπειδὴ θέλησες νὰ μάθεις, πῶς «χωρὶς νόμο ἡ ἁμαρτία εἶναι νεκρὴ», λέγω ὅτι ὁ Παῦλος θέλει νὰ πει τὸ ἕξης· ὅτι δὲν ἦταν ἀκόμα γνωστός. Γιατὶ δὲν ὑπαινίσσεται, ὅτι δὲν γνώριζαν ὅτι ἁμάρταναν, γιατί τότε θὰ βρεθοῦν νὰ ἔχουν τιμωρηθεῖ ἀδικαιολόγητα αὐτοὶ ποὺ τιμωρήθηκαν πρὶν ἀπὸ τὸν νόμο (γιατὶ ἄλλοι ἔγιναν θύματα τοῦ νεροῦ καὶ ἄλλοι τροφὴ τῆς φωτιᾶς), ἀλλ' ἐπειδὴ γνώριζαν βέβαια τὸν νόμο, ἀλλὰ ὄχι μὲ τόσο μεγάλη ἀκριβεία. Γι' αὐτὸ κολάζονταν βέβαια, ὄχι ὅμως τόσο αὐστηρά.

63.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΙΣΧΥΡΙΩΝΑ

Στὴ ρήση· «Τὰ παθήματα τοῦ παρόντος καιροῦ δὲν ἔχουν καμμιά ἀξία»².

Ὁ ἄριστος στρατηγὸς Παῦλος, αὐτὸς ποὺ δὲν ἀτίμασε τὴν ἀπόφαση τῆς θείας χειροτονίας του, αὐτὸς ποὺ ἐπέδειξε τὴ ζωὴ του νὰ προσπαθεῖ νὰ ἀνταγωνισθεῖ τὴ χάρη, καὶ προτρέποντας ταυτόχρονα αὐτοὺς ποὺ διεξάγουν τὸν πραγματικὰ ἱερὸ πόλεμο, καὶ μὴ ἀφήνοντάς τους νὰ ὑπερηφανεύονται, ἐπειδὴ εἶναι κατώτεροι ἀπὸ τὰ στεφάνια ποὺ θὰ τοὺς δοθοῦν, φώναζε μὲ τρόπο πολὺ στρατηγικό· «Σκέφτομαι ὅτι τὰ παθήματα τοῦ παρόντος καιροῦ δὲν ἔχουν καμμιά ἀξία, συγκρινόμενα πρὸς τὴ δόξα ποὺ πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθεῖ σ' ἐμᾶς». Εἶπε, ὅτι θὰ ἀποκαλυφθεῖ, δείχνοντας, ὅτι καὶ τώρα ὑπάρχει, ἀλλὰ κρύβεται, περιμένοντας τοὺς κόπους τῶν τροπαιοφόρων. Καὶ ἐὰν τὸ μέλλον στενοχωρεῖ, αὐτὸ πρέπει μᾶλλον νὰ χαροποιεῖ αὐτοὺς ποὺ γκρε-

2. Ρωμ. 8, 18.

τὰ ὀχυρώματα. Τὸ γὰρ μεγίστη εἶναι καὶ λόγον καὶ νοῦν καὶ τὴν παροῦσαν κατάστασιν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερβαίνειν, ἐκεῖ τεταμίενται. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἶπε, «Τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ», ἀλλ' ἵνα δείξῃ αὐτὰ οὐχ ὅτι
 5 ποιότητι μόνον, ἀλλὰ καὶ ποσότητι νικώμενα (τὰ μὲν γὰρ τῷ παρόντι συγκαταλύεται δίῳ, τὰ δὲ ἀθανάτοις συμπαραεκτείνεται αἰῶσιν), ἅπερ, ἐπειδὴ οὔτε σαφῶς οὔτε κατὰ μέρος παραστήσαι τῷ λόγῳ εἶχεν, ἀπὸ τῆς μάλιστα δοκούσης εἶναι παρ' ἡμῖν ἐπεράστου δόξης, αὐτὰ προσηγόρευ-
 10 σεν. Ἡ γὰρ κορυφή τῶν ἀρετῶν αὕτη εἶναι δοκεῖ.

ΕΔ'.- ΘΕΟΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Ὅτι οἱ ἠττώμενοι, ἑαυτοῖς ἂν εἶεν δίκαιοι λογίζεσθαι τὴν ἦτταν.

Τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνανθρωπήσαι καταξιώσαντος καὶ
 15 τὰ πάθη τὰ ἀνθρώπινα, κυμαίνοντα πρῶην, καταστορέσαντος καὶ τὴν σάρκα ὀρμητήριον ἀρετῆς ἀποφήναντος καὶ τὰς πονηρὰς φάλαγγας ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν οἰκείων φοιτητῶν παρασκευάσαντος καὶ τὰ ἄθλα μείζονα τῶν παλαιῶν εἰκότως ὄρισαντος, τά τε ἔπαθλα οὐράνια καὶ ὑπερ-
 20 κόσμια εὐτρέπισαντος, οἱ ἠττώμενοι ἑαυτοῖς ἂν εἶεν δίκαιοι λογίσασθαι τὴν ἦτταν. Ἡ γὰρ νίκη λοιπὸν παρ' ἡμῖν οὔσα, εἶτ' οὐχ εὐρίσκουσα τοὺς εἰδότας νικᾶν, ἐν ὀλίγοις οἰκείαν δύναμιν ἐπιδεικνυμένη, τοῖς μὴ βουλομένοις διὰ πόνων αὐτὴν κτήσασθαι, τὴν αἰτίαν τῆς ἦττης.

25

ΕΕ'.- ΤΩ ΑΥΤΩ

Περὶ τοῦ αὐτοῦ· «Ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων οὐ σώζει τὸν ἄνθρωπον».

Δευῆρο μὲν ἐποφοιτήσας ὁ Θεὸς Λόγος, πίστιν ἀπαιτή-

μίζουν τὰ ὄχυρά τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων. Γιατί, τὸ ὅτι εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη καὶ ξεπερνᾷ πάρα πολὺ καὶ τὸν λόγο καὶ τὴ σκέψη καὶ τὴν παροῦσα κατάσταση, αὐτὸ διαφυλάσσεται ἀποταμιευμένο ἐκεῖ. Γιατί δὲν εἶπε ἀπλῶς, «Τὰ παθήματα τοῦ παρόντος καιροῦ», ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξει ὅτι αὐτὰ εἶναι κατώτερα, ὄχι μόνο ποιοτικά, ἀλλὰ καὶ ποσοτικά (γιατὶ τὰ παρόντα παθήματα σταματοῦν μὲ τὴν παροῦσα ζωὴ, ἐνῶ ἐκεῖνα ἐκτείνονται στοὺς ἀθάνατους αἰῶνες), τὰ ὅποια, ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ τὰ παραστήσει οὔτε μὲ σαφήνεια, οὔτε μὲ λόγια, τὰ χαρακτηρισσε μὲ τὴ δόξα ποῦ θεωρεῖται κατ' ἔξοχὴν ἀξιαγάπητη ἀπὸ ἐμᾶς. Γιατὶ αὐτὴ πιστεύεται ὅτι εἶναι ἡ κορυφὴ τῶν ἀρετῶν.

64.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΘΕΟΔΩΡΟ

“Οτι αὐτοὶ ποῦ ἠττῶνται, πρέπει νὰ καταλογίζουν
στοὺς ἑαυτοὺς τους τὴν ἥττα.

“Οταν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καταδέχθηκε νὰ γίνῃ ἄνθρωπος, καὶ ἔθεσε τέρμα στὰ ἀνθρώπινα πάθη, τὰ ὅποια προηγουμένως βρισκόνταν σὲ ἀναταραχὴ, καὶ ἀπέδειξε τὴ σάρκα ὀρηκτῆριο τῆς ἀρετῆς, καὶ ὑπέταξε τὶς πονηρὲς φάλαγγες κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν μαθητῶν του, καὶ δικαιολογημένα ὄρισε τὰ ἀγωνίσματα μεγαλῦτερα ἀπὸ τὰ παλιά, καὶ ἐτοίμασε τὰ οὐράνια καὶ ὑπερκόσμια ἔπαθλα, αὐτοὶ ποῦ ἠττῶνται, πρέπει νὰ καταλογίσουν στοὺς ἑαυτοὺς τους τὴν ἥττα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ νίκη εἶναι στὸ χέρι μας, ἐπειδὴ δὲν βρῖσκει αὐτοὺς ποῦ ξέρουν νὰ νικοῦν, δείχνοντας τὴ δύναμή της σὲ λίγους, ἐπιρρίπτει τὴν αἰτία τῆς ἥττας σ' ἐκείνους ποῦ δὲν θέλουν νὰ τὴν ἀποκτήσουν μὲ κόπους.

65.- ΣΤΟΝ ΙΔΙΟ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα· «“Οτι ἡ πίστη χωρὶς τὰ ἔργα
δὲν σώζει τὸν ἄνθρωπο»³.

“Οταν ἦρθε ἐδῶ ὁ Θεὸς Λόγος, ζητώντας πίστη, μᾶς δικαίω-

3. Ἰακ. 2, 21.

σας, χάριτι ἐδικαίωσεν (οὐ γὰρ ἦν ἀπὸ δικαιοσύνης σω-
 θῆναι τοὺς οἴκοθεν προδοθέντας, καὶ τοῦθ' ὁ Μελωδὸς καὶ
 τὸ Σκεῦος τῆς ἐκλογῆς ἀπεφήνατο, ὁ μὲν διαβεβαιωσάμε-
 νος, «Οὐκ ἔστι δίκαιος οὐδὲ εἷς», ὁ δέ, «Πάντες ἡμαρτον,
 5 καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ», δισχυρισάμενος),
 πιστεύσαντας δὲ δικαιοσύνην ἀκροτάτην εἰκότως ἀπήτη-
 σεν. Ὡστε παρὰ μὲν τὴν πρώτην ἡ χάρις ἐδικαίωσε, τοὺς
 δὲ δικαιοθέντας, ἔργων ἀγαθῶν ἀντιλαβέσθαι ἐθέσπισεν,
 ὡς οὐκ ἐνὸν ἀπὸ πίστεως μόνον σωθῆναι. Χρὴ γὰρ τῇ
 10 πίστει κρίνεσθαι τὰς πράξεις, καὶ ἀπὸ τούτων αὐτὴν ψυ-
 χοῦσθαι. Νεκρὰ γὰρ ἂν εἶη τούτων χωρὶς

ΕΣ'— ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ

Διὰ τί πάντα τὰ θεῖα τῷ τοῦ πυρός ὀνόματι
 χαρακτηρίζεται.

15 Διὰ τί, ἔφης, πάντα τὰ θεῖα τῷ τοῦ πυρός ὀνόματι σχε-
 δὸν χαρακτηρίζεται. Πῦρ γὰρ εἶρηται ὁ Θεός, καὶ οἱ ἄγγε-
 λοι πῦρ φλέγοντες, καὶ ὤφθησαν τοῖς ἀποστόλοις γλῶσ-
 σαι ὡσεὶ πυρός, καὶ τῷ Πνεύματι ζέοντες. Οἶμαι τοίνυν,
 ὅτι διὰ τὸ ἄφθονον καὶ πλούσιον, ὅτι ἀπὸ ἐνὸς λύχνου μυ-
 20 ρίας ἀνάπτει λαμπάδας, καὶ οὐ μειοῦται, ἀλλὰ πάλιν ἐτέ-
 ρας τοσαῦτας καὶ πλείους ἀνάψει δύναται, τὴν δὲ ἐπὶ τὰ
 σώματα φέρουσαν ὁδὸν ἀνακεχώρηκε, τῷ τὰ ἄνω μόνον τὸ
 πῦρ τῶν ἐπιγείων διώκειν. Τὰ μὲν γὰρ τὴν γῆν, τὸ δὲ τὸν
 οὐρανὸν ποθεῖ, καὶ τὰ μὲν τὴν κάτω φορᾶν, τὸ δὲ τὴν ἄνω
 25 οἶδε ὁδὸν. Ὡσπερ γὰρ ὁ λίθος καὶ τὸ ὕδωρ τὴν ἄνω ὁδὸν
 ἀγνοεῖ, οὕτω καὶ τὸ πῦρ τῆς κάτω οὐκ ἀνέχεται.

4. Ψαλμ. 14, 3.

5. Ρωμ. 3, 23.

6. Ἰακ. 2, 26.

7. Ἐξ. 24, 17.

σε με τῆ χάρη (γιατι δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ σωθοῦν με τὸν νόμο, ἐκεῖνοι ποὺ προδόθηκαν με τῆ θέλησή τους. Καὶ αὐτὸ τὸ εἶπαν ὁ Ψαλμωδὸς καὶ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς: Ὁ ἓνας διαβεβαιώνοντας ὅτι, «Δὲν ὑπάρχει δίκαιος οὔτε ἓνας»⁴, καὶ ὁ ἄλλος ἰσχυρίσθηκε ὅτι, «Ὅλοι ἁμάρτησαν, καὶ στεροῦνται τῆ δόξα τοῦ Θεοῦ»⁵), καὶ ὅταν πίστεψαν, δικαιολογημένα ἀπαίτησε ἀπόλυτη δικαιοσύνη. Ὡστε κατὰ τὴν παλαιὰ ἐποχὴ ἡ χάρη δικαίωσε, καὶ αὐτοὶ ποὺ δικαιώθηκαν, νομοθέτησε νὰ κάνουν ἔργα καλὰ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σωθοῦν μόνο με τὴν πίστη. Γιατι πρέπει οἱ πράξεις νὰ κρίνονται με τὴν πίστη, καὶ ἀπὸ αὐτὲς νὰ ἐμψυχώνεται ἡ πίστη. Γιατι χωρὶς αὐτά, θὰ εἶναι νεκρῆ⁶.

66.- ΣΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΕΡΜΙΝΟ

Γιατί ὅλα τὰ θεῖα χαρακτηρίζονται με τὸ ὄνομα
τῆς φωτιᾶς;

Ρώτησες, γιατί ὅλα σχεδὸν τὰ θεϊκὰ πράγματα χαρακτηρίζονται με τὸ ὄνομα τῆς φωτιᾶς. Καὶ πράγματι ὁ Θεὸς ὀνομάζεται φωτιά⁷, καὶ οἱ ἄγγελοι φωτιὰ ποὺ καῖνε⁸, καὶ στοὺς ἀποστόλους ἐμφανίσθηκαν γλῶσσες σὰν φλόγες φωτιᾶς⁹, καὶ οἱ πιστοὶ «θερμοὶ ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα»¹⁰. Νομίζω λοιπόν, ὅτι χαρακτηρίζονται ἔτσι ἐξαιτίας τῆς ἀφθονίας τῆς φωτιᾶς καὶ τῆς αὐξήσεώς της, γιατί ἀπὸ ἓνα λυχνάρι ἀνάβει μύριες λαμπάδες, καὶ δὲν μειώνεται, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἀνάψει ἄλλες τόσες καὶ περισσότερες. Ἐνῶ τὸν δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ στὰ σώματα τὸν ἀπέφυγε, με τὸ νὰ ἐπιδιώκει μόνο ἡ φωτιὰ ἀπὸ τὰ ἐπίγεια τὰ ἄνω. Γιατι τὰ ἐπίγεια ποθοῦν τὴ γῆ, ἐνῶ ἡ φωτιὰ ποθεῖ τὸν οὐρανό. Καὶ τὰ ἐπίγεια σώματα γνωρίζουν μόνο τὴν πρὸς τὰ κάτω κίνηση, ἐνῶ ἡ φωτιὰ τὸν δρόμο πρὸς τὰ ἄνω. Γιατι ὅπως ἡ πέτρα καὶ τὸ νερὸ ἀγνοοῦν τὸν δρόμο πρὸς τὰ ἄνω, ἔτσι καὶ ἡ φωτιὰ δὲν ἀνέχεται τὸν δρόμο πρὸς τὰ κάτω.

8. Ψαλμ. 103, 4.

9. Πράξ. 2, 3.

10. Ρωμ. 12, 11.

ΕΖ'.— ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Περὶ ἀναγνώσεως, κατὰ Ἑλλήνων.

Περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν
καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.

5 Πολλάκις ἐθαύμασα τῶν τοὺς διαλόγους συντιθέντων
καὶ τοὺς διεξοδικοὺς λόγους συγγραψαμένων, ὅτι τῆς μὲν
οἰκείας δόξης λίαν ἐφρόντισαν, ὑψηλῶ καὶ ὑπερσόφω
χρησάμενοι λόγῳ, τῆς δὲ τῶν ἀκουσομένων ὠφελείας ἡμέ-
λησαν, ἥς εἰκὸς ἦν μᾶλλον αὐτοὺς ποιήσασθαι πρόνοιαν.

10 Τῶν μὲν γὰρ συγγραφέων τοσαύτην δόξαν λαβόντων, οὐ-
δὲν ἂν γένοιτο πλεον τοῖς ἄλλοις, τῶν δ' ἄλλων ὠφελουμέ-
νων πολλή ἢ ἐπίδοσις γένοιτ' ἂν τῆς ἀρετῆς Ἄλλ' ἐπειδὴ
τὸ ἑαυτῶν εἶδον, τὸ τῶν ἄλλων παρεῖδον, διὸ καὶ τὴν θεί-
αν αἰτιῶνται Γραφήν, μὴ τῷ περιττῷ καὶ κεκαλλωπισμένῳ

15 χρωμένῳ λόγῳ, ἀλλὰ τῷ ταπεινῷ καὶ πεζῷ. Ἄλλ' ἡμεῖς
μὲν αὐτοῖς ἀντεγκαλῶμεν τῆς φιλαυτίας, ὅτι δόξης ὀρεχ-
θέντες, τῶν ἄλλων ἥκιστα ἐφρόντισαν, τὴν δὲ θεῖαν ὄντως
Γραφήν ἀπαλλάττωμεν τῶν ἐγκλημάτων, λέγοντες, ὅτι οὐ
τῆς οἰκείας δόξης, τῆς δὲ τῶν ἀκουσόντων σωτηρίας ἐφρόν-

20 τισεν. Εἰ δὲ ὑψηλῆς φράσεως ἐρῶεν, μανθανέτωσαν, ὅτι
ἄμεινον παρὰ ἰδιώτου τὰληθές, ἢ παρὰ σοφιστοῦ τὸ ψευ-
δος μαθεῖν. Ὁ μὲν γὰρ ἀπλῶς καὶ συντόμως φράζει, ὁ δὲ
πολλάκις ἀσαφεία καὶ τὸ τῆς ἀληθείας ἐπικρύπτει κάλλος
καὶ τὸ ψεῦδος τῇ καλλιεπείᾳ κοσμήσας, ἐν χρυσίδι τὸ δη-

25 λητήριον ἐκέρασεν. Εἰ δ' ἡ ἀλήθεια τῇ καλλιεπείᾳ συνα-
φθείη, δύναται μὲν τοὺς πεπαιδευμένους ὠφελῆσαι, τοῖς δ'
ἄλλοις ἅπασιν ἄχρηστος ἔσται καὶ ἀνωφελής Δι' ὃ καὶ ἡ
Γραφή τὴν ἀλήθειαν πεζῷ λόγῳ ἠρμήνευσεν, ἵνα καὶ ἰδιῶ-
ται καὶ σοφοὶ καὶ παῖδες καὶ γυναῖκες μάθοιεν. Ἐκ μὲν

11. Σύμφωνα με τὸν COD. VAT. 650 ἡ ἐπιστολή αὐτὴ ἐπιγράφεται

67.— ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΘΕΟΓΝΩΣΤΟ¹¹

Γιὰ τὴν ἀνάγνωσι, ἀπὸ τό, Κατὰ Ἑλλήνων.

Γιὰ τὴ χάρι τῶν θεόπνευστων Γραφῶν
καὶ τὴν ὠφέλεια ἀπὸ αὐτές.

Πολλές φορές θαύμασα αὐτοὺς ποὺ ἔχουν συντάξει τοὺς διαλόγους καὶ συνέγραψαν τοὺς μακροσκελεῖς λόγους, γιὰ τὸν λόγο ὅτι τὴ δόξα τους τὴ φρόντισαν πολὺ, χρησιμοποιώντας ἀνώτερον καὶ πάνσοφο λόγο, ἀδιαφόρησαν ὅμως γιὰ τὴν ὠφέλεια αὐτῶν ποὺ θὰ τοὺς ἀκούσουν, γιὰ τὴν ὁποία ἦταν φυσικὸ πολὺ περισσότερο αὐτοὶ νὰ φροντίσουν. Γιατί, ἀπολαμβάνοντας οἱ συγγραφεῖς τόσο μεγάλη δόξα, δὲν θὰ προέκυπτε ἀπὸ αὐτὸ τίποτε περισσότερο γιὰ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ ὠφελούμενοι οἱ ἄλλοι, θὰ μποροῦσε νὰ συμβεῖ μεγάλη ἐπίδοσι στὴν ἀρετή. Ἐπειδὴ ὅμως φρόντισαν γιὰ τὸ δικὸ τους ὄφελος καὶ παράβλεψαν τὴν ὠφέλεια τῶν ἄλλων, γι' αὐτὸ καὶ κατηγοροῦν τὴν Γραφή, ποὺ δὲν χρησιμοποιεῖ τὸν περιττὸ καὶ ὠραιοποιημένο λόγο, ἀλλὰ τὸν ταπεινὸ καὶ πεζό. Ἐμεῖς ὅμως αὐτοὺς τοὺς κατηγοροῦμε ἀντίστροφα γιὰ τὴ φιλαυτία τους, γιατί, ἐπιδιώκοντας τὴ δόξα, ἐνδιαφέρθησαν πολὺ λίγο γιὰ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ τὴν πραγματικὰ ἁγία Γραφή τὴν ἀπολλάσσουμε ἀπὸ τίς κατηγορίες, λέγοντας ὅτι φρόντισε ὄχι γιὰ τὴ δική της δόξα, ἀλλὰ γιὰ τὴ σωτηρία αὐτῶν ποὺ θὰ τὴν ἀκούσουν. Ἐὰν ὅμως ἀγαποῦν τὴν ὑψηλὴ ἔκφρασι, ἃς μάθουν, ὅτι εἶναι καλύτερα νὰ μάθει κανεὶς τὴν ἀλήθεια ἀπὸ ἀπλοϊκόν, παρὰ τὸ ψέμα ἀπὸ σοφιστή. Γιατί ὁ πρῶτος μιᾶ μὲ ἀπλότητα καὶ συντομία, ἐνῶ ὁ δεύτερος πολλές φορές κρύβει μὲ τὴν ἀσάφειά του καὶ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀλήθειας, καὶ στολίζοντας τὸ ψέμα μὲ τὴν γλαφυρότητα, κερνᾷ τὸ δηλητήριον μέσα ἀπὸ χρυσὸ δοχεῖο. Ἄν ὅμως ἡ ἀλήθεια ἐνωθεῖ μὲ τὴν γλαφυρότητα, μπορεῖ βέβαια νὰ ὠφελήσει τοὺς μορφωμένους, ἀλλὰ γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους θὰ εἶναι ἀχρηστὴ καὶ ἀνώφελη. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Γραφή τὴν ἀλήθεια τὴν ἐξήγησε μὲ πεζὸ λόγο, γιὰ νὰ τὴν μάθουν καὶ οἱ ἀπλοϊκοὶ καὶ οἱ σοφοὶ καὶ

¹¹“Ἀρποκερῆ σοφιστῆ”.

γὰρ τούτου οἱ μὲν σοφοὶ οὐδὲν παραβλάπτονται, ἐκ δ' ἐκείνου τὸ πλεόν τῆς οἰκουμένης μέρος παρεβλάθη. Ἐάν τινων οὖν ἐχρῆν φροντίσαι, μάλιστα μὲν τῶν πλειόνων, ἐπειδὴν δὲ καὶ πάντων ἐφρόντισε, δείκνυται λαμπρῶς θεία οὐσα καὶ οὐράνιος.

ΕΗ.- ΘΕΟΓΝΩΣΤῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ

ἽΟτι οὐ ταυτὸν τὸ κελεῦσαι
καὶ ἐπιτρέψαι.

Οὐ ταυτὸν, ὡς βέλτιστε, τὸ κελεῦσαι καὶ ἐπιτρέψαι. Τὸ 10 μὲν γὰρ ὡς παντὶ τρόπῳ ἀνυσθῆναι ὀφείλον προστάττεται, ὡς τό, «Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ φονεύσεις, Οὐ κλέψεις», καὶ ὅσα τοιαῦτα, τὸ δὲ οἰκονομίας τινὸς ἔνεκεν συγχωρεῖται. Τὸ μὲν γὰρ θεσπίζεται, τὸ δ' οὐ κωλύεται. Καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν Γραφῶν πιστώσομαι. Οἱ ἀπόστολοι οὐκ ἐκήρυττον 15 μὲν, οὐδ' ἐνομοθέτουν περιτομὴν, συνεχωροῦν δέ, οὐχ ὅτι δεῖ γενέσθαι, ἀλλ' ὅτι σοφῆς συγκαταβάσεως ἦν χρεία. Οὐ γὰρ ἂν ἐπέτρεψαν, ἢ ὡς δέον φυλάττεσθαι, περὶ τὴν ἀρχὴν ἐφύλαττον. Καὶ περὶ τῶν παρὰ τοῖς ἀπίστοις ἐστιωμένων ἔφη ὁ Παῦλος· «Εἴ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων καὶ θέλετε 20 πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε». Οὐ κελεύω, φησὶν, ἀπελθεῖν, εἰ δὲ βούλεσθε, οὐκ κωλύω. Ἄλλο γὰρ τὸ κελεύειν, ἄλλο τὸ μὴ κωλύειν. Τὸ μὲν γὰρ νομοθεσίας ἐστί, τὸ δ' οἰκονομίας.

12. Ἐξ. 20, 13-15.

13. Βλ. Ἰω. Χρυσοστόμου, Ὁμιλία Δ'. εἰς τὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς· «Ὁ Θεὸς οὐκ ἀθρώως πάντα ποιεῖ, ἀλλὰ κέχρηται συγκαταβάσει, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν», Στὴ σειρὰ τῶν Πατέρων, Ἐπαντα Ἰω. Χρυσοστόμου, τόμ. 22, σελ. 158, στίχ. 22-23 καὶ Ὁμιλία 3 εἰς τὴν Πρὸς Τίτον· Οὕτω πανταχοῦ συγκαταβαίνει. Καὶ τί τοῦτο θαυμάζεις; Οὐδαμοῦ γὰρ τὴν ἀξίαν ὄρα αὐτοῦ, ἀλλὰ πανταχοῦ τοῦτο, τὸ ἡμῖν χρήσιμον. Εἰ γὰρ πατὴρ οὐκ ὄρα τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ, συμπελλίζει τοῖς παιδίοις καὶ τροφὴν καὶ ἐδέσματα

τὰ παιδιὰ καὶ οἱ γυναῖκες. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸ οἱ σοφοὶ δὲν ζημιώνονται καθόλου, ἐνῶ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς οἰκουμένης βλάβηθηκε. Ἐὰν λοιπὸν ἔπρεπε νὰ φροντίσει γιὰ κάποιους, θὰ ἔπρεπε νὰ φροντίσει κυρίως γιὰ τοὺς περισσότερους, ἀφοῦ ὅμως φρόντισε καὶ γιὰ ὅλους, φαίνεται ὀλοφάνερα, ὅτι εἶναι θεϊκὴ καὶ οὐράνια.

68.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΘΕΟΓΝΩΣΤΟ

“Ὅτι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ διατάξει κανεὶς κάτι νὰ γίνῃ, καὶ τὸ νὰ παραχωρήσῃ νὰ γίνῃ.

Δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, φίλε μου, τὸ νὰ διατάξει κανεὶς κάτι νὰ γίνῃ, καὶ τὸ νὰ παραχωρήσῃ κάτι νὰ γίνῃ. Γιατὶ τὸ ἕνα προστάζεται ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ μὲ κάθε τρόπο, ὅπως τό, «Νὰ μὴ μοιχεύσεις, νὰ μὴ φονεύσεις, νὰ μὴ κλέψεις»¹², καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ κατ' οἰκονομίαν. Τὸ ἕνα δηλαδὴ νομοθετεῖται, ἐνῶ τὸ ἄλλο δὲν ἐμποδίζεται νὰ γίνῃ. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσω ἀπὸ τῆς Γραφῆς. Οἱ Ἀπόστολοι δὲν κῆρυτταν, οὔτε νομοθετοῦσαν τὴν περιτομήν, τὴν ἐπέτρεπαν ὅμως, ὅχι ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ γίνῃ, ἀλλ' ἦταν ἀνάγκη σοφῆς συγκατάβασης¹³. Γιατὶ δὲν θὰ τὴν ἐπέτρεπαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ φυλάγεται, τὴν ἐφόρμοζαν στὴν ἀρχή. Καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ συνέτρωγαν μὲ τοὺς ἀπίστους ὁ Παῦλος εἶπε· «Ἐὰν σᾶς προσκαλέσει κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, καὶ θέλετε νὰ πᾶτε, νὰ τρώτε κάθε τι ποὺ σᾶς παραθέτουν»¹³. Δὲν σᾶς δίνω ἐντολή, λέγει, νὰ πᾶτε, ἐὰν ὅμως θέλετε, δὲν σᾶς ἐμποδίζω. Ἄλλο δηλαδὴ εἶναι τὸ “διατάζω”, καὶ ἄλλο τὸ “δὲν ἐμποδίζω”. Γιατὶ τὸ ἕνα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς νομοθεσίας, ἐνῶ τὸ ἄλλο τῆς οἰκονομίας.

καὶ πόματα οὐχ ἑλληνικοῖς ὀνόμασι καλῶν, ἀλλὰ παιδικῆ τινι διαλέξει καὶ βαρβάρῳ, πολλῶ μᾶλλον ὁ Θεός. Καὶ ὄνειδίζει συγκαταβατικῶς διὰ τοῦ προφήτου, λέγων “Εἰ ἀλλάξονται ἔθνη θεοὺς αὐτῶν”. Καὶ πανταχοῦ συγκατάβασις ἐστὶ καὶ τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς, καὶ ρήματα καὶ πράγματα», ὅπ. π. τόμ. 24, σελ. 60, στίχ. 7-21.

13. Α' Κορ. 10, 27.

ΕΘ'.— ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ
 Διὰ τί ἐν τῷ βωμῷ ἐπεγέγραπτο,
 «Ἀγνώστῳ Θεῷ».

Δύο φασὶν αἰτίας εἶναι τοῦ ἐπιγεγραφθαι Ἀθήνησι τῷ
 5 βωμῷ, «Ἀγνώστῳ Θεῷ». Οἱ μὲν γάρ φασιν, ὡς Φίλιππί-
 δην ἔπεμψαν Ἀθηναῖοι ἡμεροδρόμον πρὸς Λακεδαιμο-
 νίους περὶ συμμαχίας, ἥνικα Πέρσαι ἐπεστράτευσαν τῇ
 Ἑλλάδι. Διὸ κατὰ τὸ Παρθένειον ὄρος Πανὸς φάσμα ἐν-
 τυχόν, ἠτιᾶτο μὲν Ἀθηναίους ὡς ἀμελοῦντας αὐτοῦ καὶ
 10 ἄλλους θεοὺς θεραπεύοντας, βοηθεῖν δὲ ἐπηγγέλλετο. Νι-
 κήσαντες οὖν, βωμὸν ὠκοδόμησαν καὶ ἐπέγραψαν· «Ἀ-
 γνώστῳ Θεῷ». Ἄλλοι δέ φασιν, ὅτι λοιμὸς κατέσκηψεν Ἀ-
 θήναζε, καὶ εἰς τοσοῦτον αὐτοὺς ἐξέκαυσεν, ὡς μηδὲ τῶν
 λεπτοτάτων σινδόνων ἀνέχεσθαι. Τοὺς νομιζομένους οὖν
 15 θεοὺς ἐαυτῶν θεραπεύοντες, οὐδὲν ἀπώναντο. Ἐννοήσαν-
 τες οὖν, ὅτι ἔστιν ἴσως θεὸς τις, ὃν αὐτοὶ κατέλιπον ἀγέρα-
 στον, ὃ τὸν λοιμὸν καταπέμψας, ναὸν δειμάμενοι καὶ βω-
 μόν, ἐπιγράψαντες, «Ἀγνώστῳ Θεῷ», καὶ θύσαντες, εὐθέ-
 ως ἐθεραπεύθησαν. Ταῦτα λαβῶν ὁ Παῦλος ἐκ τῶν οἰκεί-
 20 ων δογμάτων, τοὺς μέγα ἐπὶ σοφίᾳ φρονοῦντας Ἀθηναί-
 οὺς ἐχειρώσατο.

Ο'.— ΟΥΡΣΕΝΟΥΦΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ

Ὅτι, ἐπειδὴ πάντα τὰ βιωτικὰ μεγάλα εἶναι νομίζομεν,
 διὰ τοῦτο κατ' ἀλλήλων ὀπλιζόμεθα.

25 Διὰ τοῦτο εὐχείρωτοί ἐσμεν, ὧ βέλτιστε, καὶ εὐάλωτοι,
 ὅτι κατ' ἀλλήλων ὀπλιζόμεθα, στρατηγῷ τῷ κοινῷ ἐχθρῷ
 χρώμενοι. Δέον γὰρ μετ' ἀλλήλων κατ' ἐκείνου στρατεύειν,
 κατ' ἀλλήλων μετ' ἐκείνου ὀπλιζόμεθα, στρατηγῷ ἐκείνῳ
 χρώμενοι, τῷ ἀμφοτέρω τὰ μέρη ἀπολέσαι διψῶντι. Ἀλλὰ

69.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΗΡΩΝΑ
 Γιατί στὸν βωμὸ ὑπῆρχε ἡ ἐπιγραφή·
 «Στὸν ἄγνωστο Θεό»¹⁴.

Λένε ὅτι οἱ αἰτίες, γιὰ τὶς ὁποῖες εἶχε ἀναγραφεῖ στὸ βωμὸ στὴν Ἀθήνα, «Στὸν ἄγνωστο Θεό», εἶναι δύο. Ἄλλοι λένε, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν τὸν Φιλίππιδη ἀγγελιοφόρο στοὺς Λακεδαιμονίους γιὰ συμμαχία, ὅταν οἱ Πέρσαι ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Γι' αὐτὸ ὅταν στὸ Παρθένιο ὄρος συνάντησε τὸ φάντασμα τοῦ Πᾶνα, κατηγοροῦσε τοὺς Ἀθηναίους ἐπειδὴ τὸν παραμελοῦσαν καὶ λάτρευαν ἄλλους θεούς, καὶ ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ βοηθήσει. Ὄταν λοιπὸν νίκησαν, οἰκοδόμησαν βωμὸ καὶ ἔβαλαν τὴν ἐπιγραφή, «Στὸν ἄγνωστο Θεό». Ἄλλοι πάλι λένε, ὅτι εἶχε ἐμφανισθεῖ λοιμὸς στὴν Ἀθήνα, καὶ τοὺς ἔκαιε σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε νὰ μὴ ἀνέχονται οὔτε τὰ πιὸ λεπτὰ ροῦχα. Ἐπικαλούμενοι λοιπὸν ἐκείνους πού θεωροῦσαν θεούς τους, δὲν ὠφελήθηκαν καθόλου. Σκεπτόμενοι τότε, ὅτι ἴσως ὑπάρχει κάποιος θεός, τὸν ὁποῖο παρέλειψαν νὰ τιμήσουν, καὶ ὁ ὁποῖος ἔστειλε τὸν λοιμὸ, ἔκτισαν ναὸ καὶ βωμὸ, ἀφιερώνοντάς τον «Στὸν Ἀγνωστο Θεό», καὶ προσφέροντας θυσία, ἀμέσως θεραπεύθηκαν. Ἐχοντας ὑπόψη του αὐτὰ ὁ Παῦλος, αἰχμαλώτισε τοὺς Ἀθηναίους, πού καυχόνταν γιὰ τὴ σοφία τους, μὲ τὴ δική τους διδασκαλία.

70.- ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΟΥΡΣΕΝΟΥΦΙΟ

Ἔπειδὴ θεωροῦμε ὅλα τὰ βιωτικὰ σπουδαῖα,
 γι' αὐτὸ ὀπλιζόμαστε ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου.

Γι' αὐτὸ εἶμαστε εὐκολονίκητοι, φίλε μου, καὶ συλλαμβανόμεστε εὐκόλα ἀπὸ τὸν ἐχθρό, ἐπειδὴ πολεμᾶμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, χρησιμοποιοῦντας ὡς στρατηγὸ τὸν κοινὸ ἐχθρό μας. Ἐνῶ δηλαδή ἔπρεπε μαζὶ νὰ ἐκστρατεύουμε ἐναντίον ἐκείνου, ἐμεῖς πολεμᾶμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο χρησιμοποιοῦντας ὡς στρατηγὸ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος διψᾷ νὰ καταστρέψει καὶ τὰ δύο μέρη. Ἀλλὰ τὸ νὰ

14. Πράξ. 17, 23.

τὸ μὲν αἰτιᾶσθαι ῥάδιον καὶ παντός εἶη, τὸ δ' εἰπεῖν, ὅπως
 πανσαίμεθα πρὸς ἀλλήλους πολεμοῦντες, τοῦτ' ἐστὶ συμ-
 βούλου. Φημὶ τοίνυν ὅτι, ἐπειδὴ καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν
 καὶ τὰ ἄλλα βιωτικά, τὰ χόρτου δίκην μαραινόμενα, μεγά-
 5 λα εἶναι νομίζομεν. Εἰ γὰρ ἐκεῖνα φαῦλα καὶ εὐτελῆ, ὡς-
 περ οὖν καὶ ἔστιν, ἠγεῖσθαι ἑαυτοὺς ἐδιδάξαμεν, οὐκ ἂν
 περὶ αὐτῶν ἀσπόνδους ἔχθρας καὶ ἀκηρύκτους πολέμους
 πρὸς ἑαυτοὺς ἐκηρύξαμεν, ἀλλ' εἰρήνην ἂν καὶ ἀγάπην
 ἠσπασάμεθα, δι' ἣν ἅπας πόλεμος καὶ μάχη καὶ διαφορὰ
 10 οἴχεται.

ΟΑ'— ΚΑΣΙΑΝΩ

“Οτι οὐκ ἔστι αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός.

Πολλοὶ κατὰ τὴν τοῦ σώματος λάμπαντες ὥραν, καὶ
 κατὰ τὴν τῆς ψυχῆς διέλαμπαν. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, θέα τὸν σω-
 15 φρονέστατον Ἰωσήφ. Καλὸς γὰρ ὢν τῷ εἶδει καὶ ὠραῖος
 τῇ ὄψει σφόδρα, ὡς μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ ἡ Γραφή, καὶ ἡ
 αἰγυπτία αὐτῷ ἐπιλυττήσασα, ἀλλὰ τῇ τῆς σωφροσύνης
 ἀρετῇ πλεῖον ἠστραψε καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἔσβεσε φλό-
 γα (οὐδὲ γὰρ λίθινος ἦν), καὶ τὴν ἀπὸ τῆς κολακείας κατε-
 20 πάτησε τυραννίδα. Φόβου δὲ κολακεία, παρ' ἐμοὶ κριτῆ,
 δυνατωτέρα. Ἐννοεῖν δὲ χρῆ, ὅτι καὶ δέσποινα ἦν ἡ κολα-
 κεύουσα, καλλωπιζομένη, καὶ τὸν χιτῶνα τῆς ἡδονῆς ἀ-
 ναρριπιίζουσα, καὶ γυνή, καὶ δεινὸς καταγοητεῦσαι ῥήτωρ
 τοὺς μὴ προσέχοντας, καὶ παλαιὸν τοῦ διαβόλου ὄπλον,
 25 δι' οὗ πολλοὺς ἀνδρείους κατέβαλεν. Ἀλλ' ὅμως τούτων
 ἀπάντων τῶν μηχανημάτων ὑψηλότερος ὤφθη.

Εἰ δὲ καὶ τὴν γυναικωνίτιν ἐθέλοις ἰδεῖν ἐν τούτῳ στε-
 φανομένην, θέα τὴν εὐγενεστάτην Σωσάνναν, τὴν ἐν νέῳ
 σώματι καὶ ἀφρόστω κάλλει ἐλέγξασαν τῶν πρεσβυτέρων

κατηγοροῦμε εἶναι εὐκόλο καὶ κάτι πού μπορεῖ νὰ τὸ κάνει ὁ καθένας, τὸ νὰ ποῦμε ὅμως, πῶς θὰ σταματήσουμε νὰ πολεμῶμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, αὐτὸ εἶναι ἔργο συμβούλου. Λέγω λοιπόν, ὅτι αὐτὸ συμβαίνει, ἐπειδὴ τὸν πλοῦτο καὶ τὴ δόξα καὶ τὰ ἄλλα βιωτικά πράγματα, πού μαραίνονται σὰν χόρτα, νομίζουμε πῶς εἶναι σπουδαῖα. Ἐὰν λοιπόν διδάσκαμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀσήμαντα καὶ τιποτένια, ὅπως καὶ εἶναι, δὲν θὰ κηρύτταμε γι' αὐτὰ ἀδιάλλακτες ἔχθρες καὶ ἀκήρυκτους πολέμους στοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ θὰ ἀσπαζόμεσταν τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἀγάπη, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας ἐξαφανίζεται κάθε πόλεμος καὶ μάχη καὶ διαφορά.

71.- ΣΤΟΝ ΚΑΣΙΑΝΟ

Ἔστι δὲν εἶναι αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός.

Πολλοὶ πού διέπρεψαν ὡς πρὸς τὴν ὠραιότητα τοῦ σώματος, διέπρεψαν καὶ ὡς πρὸς τὴν ψυχὴ. Καὶ ἔὰν δὲν τὸ πιστεύεις, πρόσεξε τὸν σωφρονέστατο Ἰωσήφ. Πράγματι, ἐνῶ ἦταν καλὸς ὡς πρὸς τὴ μορφὴ καὶ πολὺ ὠραῖος ὡς πρὸς τὸ πρόσωπο, ὅπως μαρτυρεῖ γι' αὐτὸν ἡ Γραφή¹⁵, καὶ ἡ Αἴγυπτιὰ ξετρελάθηκε γι' αὐτόν, ὅμως μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς σωφροσύνης ἔλαμψε περισσότερο, καὶ ἔσθησε τὴ φλόγα πού ἀνάβει ἐξαιτίας τῆς ἡλικίας (γιατὶ δὲν ἦταν ἀπὸ πέτρα), καὶ περιφρόνησε τὴν τυραννία τῆς κολακείας. Ἡ κολακεία βέβαια, κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὸν φόβο. Καὶ πρέπει νὰ σκεφτόμαστε, ὅτι ἐκείνη πού τὸν κολάκευε ἦταν καὶ κυρία, καὶ καλλωπισμένη, καὶ ἀναρρίπιζε τὸν χιτῶνα τῆς ἡδονῆς, καὶ γυναῖκα, καὶ φοβερὸς ρήτορας στὸ νὰ καταγοητεύσει ἐκείνους πού δὲν προσέχουν, καὶ παλιὸ ὄπλο τοῦ διαδόλου, μὲ τὸ ὁποῖο νίκησε πολλοὺς ἀνδρείους Ἀλλ' ὅμως φάνηκε ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ τεχνάσματα.

Ἐὰν ὅμως θέλεις νὰ δεῖς καὶ τὴ γυναῖκα νὰ στεφανώνεται τὸ θέμα αὐτὸ, κοίταξε τὴν εὐγενέστατη Σωσάννα¹⁶, ἡ ὁποία μὲ νέο σῶμα καὶ ἀπερίγραπτη ὁμορφιὰ ἤλεγξε τὴν ἀσέλγεια τῶν ἡλι-

16. Δαν. (Σωσάννα) 1 ἐ.

τὴν ἀσέλγειαν, καὶ τὸ τῆς σωφροσύνης μὴ ἀπολέσασαν
 κειμήλιον. Εἰ δὲ πολλοὶ διασύρουσι τοὺς καλοὺς καὶ ἀγα-
 θούς, μὴ θαυμάσης Πρῶτον μὲν διὰ τοὺς κακῶς κεχρημέ-
 νους τῇ ὥρᾳ δοκοῦσι διασύρειν. Δεύτερον δέ, ὅτι πολλοὶ
 5 ἔργον τίθενται κατηγορεῖν. Τρίτον, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώ-
 πων, ἐπειδὴ αὐτῆς τῆς ψυχῆς καθικέσθαι οὐκ ἠδυνήθη-
 σαν, τὸν γοῦν ἔξωθεν αὐτοῖς περικείμενον κόσμον τρώσαι
 ἐπιχειροῦσι. Καὶ μαρτυροῦσιν (οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν
 τοῖς αὐτοῖς παραδείγμασι χρήσασθαι) αὐτός τε ὁ Ἰωσήφ,
 10 ὁ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς δεσποίνης συκοφαντηθείς,
 αὕτη τε ἡ Σωσάννα, ἡ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων κατακρι-
 θεῖσα. Ἄλλ' ἀδέκαστος ὁ κριτῆς κἀκεῖνον καὶ ταύτην
 ἐστεφάνωσε. Μὴ τοίνυν τὸ κάλλος αἰτιῶ, ἀλλὰ τὴν αἰσχρὰν
 ψυχὴν, τὴν τῷ καλλίστῳ σώματι οἰκοῦσαν καὶ τοῦτο ἐν-
 15 δρίζουσαν.

ΟΒ'.— ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Ἡ μὲν ἄλογος εὐπραγία ὡς τὰ πολλὰ εἰς ὕβριν χωρεῖ,
 ἡ δὲ κατὰ λόγον πολλᾶκις ἀγαθὸν ὠδίνει πέρας Πλὴν
 20 τινὲς καὶ τῶν παραλόγως δυναστευσάντων τὴν τῆς εὐπρα-
 γίας αὐρὰν μετρίως ἐνεγκόντες, ἐπαίνων τετυχήκασι, καὶ
 τῶν εὐπατριδῶν καὶ εὐπρογόνων λαμπρῶν εἰς ὕβριν τιμὴν
 ἔτρεψαν. Διὸ χρὴ τὴν προαίρεσιν μᾶλλον αἰτιᾶσθαι τῶν
 πέρα τοῦ μετρίου ταῖς δυναστείαις χρωμένων.

25

ΟΓ'.— ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

*Εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ τὸ ἰλαστήριον καὶ τὰ χερουβὶμ
 καὶ τὸ μάννα καὶ τὴν ῥάβδον Ἀαρών.*

Ἡ μὲν κιβῶτος καὶ τὸ ἰλαστήριον, ὅπερ ἦν τῆς κιβω-

κιωμένων, καὶ δὲν ἔχασε τὸ κειμήλιο τῆς σωφροσύνης. Ἐὰν λοιπὸν πολλοὶ διασύρουν τοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς, μὴν ἀπορήσεις. Γιατὶ πρῶτον, νομίζουν ὅτι τοὺς διασύρουν, ἕξαιτίας ἐκείνων ποὺ κάνουν κακὴ χρήση τῆς ἡλικίας τους. Δεύτερον, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ νὰ κατηγοροῦν. Τρίτον, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν μπόρεσαν νὰ τιθασεύσουν τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ τους, ἐπιχειροῦν νὰ πλήξουν τὸν ἕξω ἀπὸ αὐτοὺς κόσμος ποὺ τοὺς περιβάλλει. Καὶ τὸ ἐπιβεβαιώνουν (γιατὶ τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ χρησιμοποιήσουμε πάλι τὰ ἴδια παραδείγματα), καὶ ὁ Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος συκοφαντήθηκε καὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του καὶ ἀπὸ τὴν κυρία, καὶ ἡ ἴδια ἡ Σωσάννα, ἡ ὁποία κατακρίθηκε ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους. Ἀλλὰ ὁ ἀδέκαστος κριτὴς στεφάνωσε καὶ ἐκεῖνον καὶ αὐτήν.

Μὴ κατηγορεῖς λοιπὸν τὴν ὁμορφιά, ἀλλὰ τὴν αἰσχροὴ ψυχὴ, ἡ ὁποία κατοικεῖ μέσα στὸ πιὸ ὁμορφο σῶμα καὶ ἐξευτελίζει αὐτό.

72.— ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΗΡΩΝΑ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Ἡ ἀλόγιστη εὐημερία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξελίσσεται σὲ ἀκολασία, ἐνῶ ἡ λογικὴ πολλὰς φορὰς ἔχει καλὸ τέλος. Ὡστόσο μερικοὶ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ καταδυνάστευσαν κατὰ παράλογο τρόπο, ἐπειδὴ τὴν πνοὴ τῆς εὐημερίας τὴν χρησιμοποίησαν μέτρια, πέτυχαν ἐπαίνους, ὅπως καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς εὐπατρίδες καὶ τοὺς ἀπογόνους λαμπρῶν προγόνων μετέτρεψαν τὴν τιμὴ σὲ ἀτίμωση. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ κατηγοροῦμε μᾶλλον τὴν προαίρεση ἐκείνων ποὺ χρησιμοποιοῦν τὶς δυναστεῖες πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο.

73.— ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΕΥΣΕΒΙΟ

Στὴν κιβωτὸ τῆς διαθήκης, στὸ ἱλαστήριο, στὰ Χερουδίμ,
στὸ μάννα καὶ τὴ ράβδο τοῦ Ἀαρών.

Ἡ κιβωτὸς καὶ τὸ ἱλαστήριο, ποὺ ἦταν κάλυμμα τῆς κι-

τοῦ ἐπίθεμα, ἀνθρώπου φυλάττοντος τὰ θεῖα λόγια, καὶ
 ἰλεων ἔχοντος τὸν Θεὸν καὶ φυλαττόμενον ὑπὸ τῶν θείων
 δυνάμεων, καθὼς φησιν ὁ Μελωδός· «Ἐν τῇ καρδίᾳ μου
 ἔκρουσα τὰ λόγια σου», διὸ καὶ ἔλεγεν· «Ἐν σκέπη τῶν πτε-
 5 ρύγων σου σκεπάσεις με», οἷον τῶν δυνάμεων τὰ χερουδίμ
 τοῖς πτέρυξι καὶ τῇ κιβωτὸν ἐφύλαττον καὶ τὸ ἰλαστήριον,
 φυσικώτερον δὲ τοῦ τὸν νόμον πληρώσαντος Χριστοῦ, τοῦ
 γενομένου ἰλασμοῦ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐδήλου ἐναρ-
 γῆ τεκμήρια, ὅστις τὸν νόμον πληρῶν, οὗτος ἰλάσεται τοῦ
 10 κόσμου τὴν ἁμαρτίαν. Προέθετο γὰρ αὐτὸν ὁ Θεός, ὡς
 φησιν ὁ τῶν Δεσποτικῶν χρησμῶν ταμίης, ἰλαστήριον,
 ὥστε ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι ἐνδείξασθαι τὴν οἰκείαν δικαιο-
 σύνην. Ἀντεισήγαγε γὰρ λύτρον τὸν Μονογενῆ, ἵνα ἔχη
 λόγον ἢ χάρις Ἐν γὰρ ὑπὲρ πάντων καὶ ὑπὲρ τὴν πάντων
 15 ἀξίαν ἱερεῖον δεξάμενος, καὶ τὴν ἐχθρὰν ἔλυσε, καὶ τὴν
 καταδίκην ἀφῆκε, καὶ εἰς νίοθεσίαν ἀνήγε, καὶ μυρίοις
 ἀγαθοῖς ἐκόσμησε. Τὰ δὲ χερουδίμ, θρόνος ὄντα καὶ ἄρμα
 τοῦ Θεοῦ («Ὁ καθήμενος γὰρ ἐπὶ τῶν χερουδίμ, ἐμφά-
 νηθι»), ἐδήλου τὸν ᾧ κατασκευάσται ὁ ναός, ὅτι ἀχώρι-
 20 στός ἐστι καὶ ἀσχημάτιστος, τῆς δὲ βασιλείας αὐτοῦ σύμ-
 βολον ἔκειτο ταῦτα. Ἐπειδὴ γὰρ ναοῦ ὁ λόγος οὐδεὶς, ὃν
 μὴ στέφει ἄγαλμα, ὁ δὲ τούτων ἡγεμὼν καὶ ποιητὴς ἐπέ-
 κεινα πάσης φύσεώς ἐστι καὶ ἀνθρωπίνης ἐπινοίας, διὰ
 τοῦ θρόνου τοῦ παμβασιλέως Δεσπότου ἐχαρακτήρισε. Τὸ
 25 δὲ μάννα καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἢ βλαστήσασα, μηνύει, τὸ
 μὲν, ὅτι θείας ἀπολαύσεώς τε καὶ τροφῆς ὁ τῶν θείων θε-
 σμῶν φύλαξ κοινωνήσειεν, ἢ δέ, ὅτι οἱ παραβαίνοντες αὐ-
 τοὺς καὶ οἱ τῇ ἱερωσύνῃ οὐ δεόντως ἐπιπηδῶντες, σωφρο-
 νισθήσονται.

17. Ψαλμ. 118, 11.

18. Ψαλμ. 16, 8.

19. Πρβλ. Α' Ἰω. 2, 2-6.

βωτοῦ, συμβολίζουν τὸν ἄνθρωπο ποὺ φυλάσσει τὰ θεῖα λόγια, καὶ ἔχει τὸν Θεὸ εὐμενῆ καὶ φυλάσσεται ἀπὸ τῆς θεῖας δυνάμεις, ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός· «Ἐκρουσα στὴν καρδιὰ μου τὰ λόγια σου»¹⁷, γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Θὰ μὲ σκεπάσεις μὲ τὰ φτερά σου»¹⁸, ὅπως ἀπὸ τῆς δυνάμεις τὰ χερουβὶμ μὲ τὰ φτερὰ τοὺς φύλαγαν καὶ τὴν κιβωτὸ καὶ τὸ ἱλαστήριον, τὰ ὁποῖα ὁμως κατὰ φυσικώτερον τρόπο ἀποτελοῦν πραγματικὰ τεκμήρια τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἐξεπλήρωσε τὸν νόμον καὶ ἔγινε πραγματικὸ ἐξιλαστήριον τῶν ἁμαρτιῶν μας. Γιατί, ὅποιος ἐκπληροῖ τὸν νόμον, αὐτὸς ἐξιλεώνει τῆς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου¹⁹. Γιατί τὸν προώρισε ὁ Θεός, ὅπως λέγει ὁ ταμίας τῶν δεσποτικῶν προφητειῶν, ὄργανο τοῦ ἐξιλασμοῦ, ὥστε μὲ τὸ αἷμα αὐτοῦ νὰ δείξει ἢ δική του δικαιοσύνη. Ἔστειλε δηλαδὴ ὡς λύτρο τὸν Μονογενῆ του, γιὰ νὰ ἔχει δικαιολογία ἢ χάρη. Ἄφοῦ λοιπὸν δέχθηκε γιὰ ὅλους ἓνα σφάγιον, ποὺ ἡ ἀξία του ἦταν ἀνώτερη ὅλων, καὶ τὴν ἔχθρα κατάργησε, καὶ τὴν καταδίκη συγχώρησε, καὶ μᾶς ἀνύψωσε σὲ υἰοθεσία, καὶ μᾶς στόλισε μὲ μύρια ἀγαθὰ. Τὰ Χερουβὶμ πάλι, ποὺ εἶναι θρόνος καὶ ἄρμα τοῦ Θεοῦ (γιατὶ λέγει, «φανερῶσου σὺ ποὺ κάθῃσαι πάνω στὰ Χερουβὶμ»²⁰), φανέρωναν ἐκεῖνον γιὰ τὸν ὁποῖο εἶχε κατασκευασθεῖ ὁ ναός, ὅτι ἦταν ἀχώριστος καὶ ἀσχημάτιστος, καὶ ὅλα αὐτὰ ἦταν σύμβολο τῆς βασιλείας του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν γινόταν κανένας λόγος γιὰ ναό, ποὺ νὰ μὴν τὸν στεφανώνει ἀγαλμα, καὶ ὁ ἡγεμόνας καὶ ποιητὴς αὐτῶν εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε φύση καὶ ἀνθρώπινη ἐπινόηση, ἔβαλε τὸν χερουβικὸν θρόνον ὡς χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τοῦ Παμβασιλέως Δεσπότη. Ἐνῶ τὸ μάννα, καθὼς καὶ ἡ ράβδος τοῦ Ἄαρων ποὺ βλάστησε, φανέρωναν, τὸ μάννα, ὅτι αὐτὸς ποὺ τηρεῖ τοὺς θεῖους νόμους θὰ εἶναι κοινωνὸς θείας ἀπόλαυσης καὶ τροφῆς, ἐνῶ ἡ ράβδος, ὅτι ὅσοι παραβαίνουν τοὺς θεῖους νόμους καὶ καταλαμβάνουν τὴν ἱερωσύνη ὄχι μὲ πρέποντα τρόπο, θὰ σωφρονισθοῦν.

20. Ρωμ. 3, 25.

21. Ψαλμ. 79, 2.

ΟΔ'— ΜΗΝΑ ΔΙΑΚΟΝΩ

Περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλωσίας.

Ἦνίκα τὸν πολυθρύλητον ἐκεῖνον ναὸν καὶ τὴν περι-
 βόητον καὶ πολλοὺς πολέμους ἀναμακτὶ νικήσασαν τῶν
 5 Ἰουδαίων μητρόπολιν πῦρ Ῥωμαϊκόν, διὰ τὸ τετολμηῆσθαι
 ἐν αὐτῇ κατὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ ἀτολμητα, ἔκλινε, τότε δὴ
 καὶ αὐτοὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης αἰχμαλώτων τρόπον
 διεσπάρησαν. Δυνάμενος γὰρ αὐτοὺς ἀνελεῖν αὐτὸς ὁ πα-
 ροινηθείς, διὰ πολλὰ τοῦτο οὐ πεποιήκε. Πρῶτον μὲν οὖν
 10 καιρὸν αὐτοῖς μετανοίας διδούς, δεύτερον δέ, ἵνα καὶ τὰς
 ἀποφάσεις αὐτοῦ ἴδωσιν εἰς ἔργον ἐκβεβηκυίας. Ἡ μὲν
 γὰρ ἦν, «Ἴδου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος», ἡ δέ, «Οὐ
 μὴ μείνη λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται». Τρίτον,
 ἵνα, πανταχοῦ τὴν δόξαν αὐτοῦ διαλάμπουσιν θεώμενοι,
 15 παρακνίζωνται, καί, ἐννοήσαντες ὅτι ἐπὶ τῶν προγόνων
 καὶ εἰδωλολατροῦντες καὶ παιδοκτονοῦντες καὶ προφήτας
 σφάζοντες, οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθον, ἀλλὰ σωφρονιζόμενοι,
 πάλιν οἴκαδε ἐπανήγοντο, νῦν δὲ αἰχμαλωσίαν ὑπομένου-
 σιν ἀνακλήσεως ἄμοιρον, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπιγνοῖεν. Εἰ
 20 δὲ μὴ ὑπὸ τῶν πραγμάτων παιδευθεῖεν, διὰ τῶν ἐκεῖσε
 τιμωριῶν καὶ ἄκοντες ὁμολογήσουσιν, ὅτε αὐτοῖς τοῖς με-
 ταγνώσεως ὄφελος οὐδέν.

ΟΕ'— ΑΔΑΜΑΝΤΙΝΩ

Εἰς τὸ αὐτό.

25 Εἰ τὰ ἐπίχειρα τῶν ἀλιτηρίων Ἰουδαίων, τῶν κατὰ τοῦ
 Χριστοῦ ἐπιλυττησάντων, γνῶναι βούλει, ἔντυχε τῇ Ἰωσή-
 που, ἀνδρὸς Ἰουδαίου μὲν, φιλαλήθους δέ, περὶ τῆς ἀλώ-
 σεως ἱστορία, ἵνα ἴδῃς θεήλατον ἱστορίαν, οἷαν οὐδὲ ὁ
 σύμπας εἶδε χρόνος, ἀφ' οὗ δὴ καὶ ἐφ' ὅσον ἄνθρωποι. Ἴνα

74.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΜΗΝΑ
Γιὰ τὴν αἰχμαλωσία τῶν Ἰουδαίων.

“Ὅταν τὸν πολυθρόλυτο ἐκεῖνο ναὸ καὶ τὴν περιδότη μητρόπολη τῶν Ἰουδαίων, ἣ ὁποῖα εἶχε νικήσει ἀναίμακτα σὲ πολλοὺς πολέμους, τὸν κατέστρεψε ἢ φωτιά τῶν Ῥωμαίων, ἐπειδὴ ἐγιναν σ’ αὐτὴν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ ἐκεῖνα τὰ φοβερά, τότε ἀκριβῶς καὶ οἱ Ἰουδαῖοι διασκορπίσθηκαν σ’ ὅλη τὴν οἰκουμένη κατὰ κάποιον τρόπο σὰν αἰχμάλωτοι. Γιατί, ἂν καὶ μποροῦσε αὐτὸς ὁ παρανοϊκὸς νὰ τοὺς σκοτώσει, ὅμως γιὰ πολλοὺς λόγους αὐτὸ δὲν τὸ ἔκανε. Πρῶτον, γιὰ νὰ τοὺς δώσει καιρὸ νὰ μετανοήσουν, καὶ δεύτερον, γιὰ νὰ δοῦν τὶς ἀποφάσεις αὐτοῦ νὰ πραγματοποιοῦνται. Γιατί ἡ μία ἦταν· «Νά, τὸ σπίτι σας ἀφήνεται ἔρημο»²², καὶ ἡ ἄλλη· «Δὲν θὰ μείνει πέτρα πάνω στὴν πέτρα, πού δὲν θὰ γκρεμιστεῖ»²³, καὶ τρίτον, γιὰ νὰ βλέπουν παντοῦ τὴ δόξα του νὰ λάμπει καὶ νὰ ἐρεθίζονται, καὶ σκεπτόμενοι, ὅτι οἱ πρόγονοὶ τους καὶ ὅταν ἔπεφταν σὲ εἰδωλολατρία καὶ σκότωναν τὰ παιδιά τους καὶ ἔσφαζαν τοὺς προφήτες, δὲν ἔπαθαν τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ ἀφοῦ ἔβαζαν μυαλό, ξαναγύριζαν πάλι στὴν πατρίδα καὶ τὰ σπίτια τους, τώρα ὅμως ὑφίστανται αἰχμαλωσία πού δὲν ἔχει ἀνάκληση, νὰ μάθουν ἔτσι καλὰ τὴν ἀλήθεια. Γιατί, ἂν δὲν διδαχθοῦν ἀπὸ τὰ γεγονότα, μὲ τὶς ἐκεῖ τιμωρίες καὶ ἀθελά τους θὰ πιστέψουν, ὅταν ἡ μετάνοιά τους δὲν θὰ ἔχει κανένα ὄφελος.

75.– ΣΤΟΝ ΑΔΑΜΑΝΤΙΝΟ
Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Ἐὰν θέλεις νὰ μάθεις τὰ παθήματα τῶν πανούργων Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι συμπεριφέρθηκαν μὲ μεγάλη λύσσα ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, διάβασε τὴν ἱστορία τοῦ Ἰωσήπου γιὰ τὴν ἄλωση, πού εἶναι ἄνδρας Ἰουδαῖος βέβαια, ἀλλὰ φιλαλήθης, γιὰ νὰ δεῖς ἱστορία θεόσταλη, τέτοια πού δὲν εἶδαν ὅλα τὰ χρόνια, ἀπὸ τότε δηλαδή πού ὑπάρχουν ἄνθρωποι. Γιατί, γιὰ νὰ μὴ ἀμφι-

23. Λουκᾶ 13, 2.

γὰρ μηδεὶς ταῖς ἀπίστοις αὐτῶν καὶ παραλόγοις ἀπιστήσῃ
 συμφοραῖς, οὐκ ἀλλόφυλόν τινα (ἢ γὰρ ἂν ἴσως, μᾶλλον δὲ
 ἀναγκαίως ἠπιστήθη), ἀλλ' ὁμόφυλον αὐτὸν καὶ ζηλωτὴν
 παρεσκεύασεν ἢ ἀλήθεια τὰ ἀλλόκοτα ἐκεῖνα ἐκτραγω-
 5 δῆσαι πάθη.

ΟΣ' :- ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Εἰς τὸ εἰρημένον, «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν
 οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως».

Ἡ περὶ τὴν ἐρμηνείαν δεινότης ἐμφάσει τρανοτέραις
 10 παρίστησι τὸ λεγόμενον, καὶ οἷον ὑπ' ὄψιν ἄγει τὸ λανθά-
 νον, δι' ἣν καὶ οἱ ἀκροαταὶ ὥσπερ ὑπὸ λύρας ἔχονται, καὶ
 μάλισθ' ὅταν μηδὲ περὶ τῶν συνήθων ἢ θάσανος, ἢ μηδὲ
 τῶν κατημαξευμένων, ἀλλὰ τῶν τοῖς πολλοῖς ἀδήλων, καὶ
 ἢ σοφία τῶν φραζόντων, ἀφ' ἧς καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀκου-
 15 ὄντων ἐναργῆς ἐλκτικὸν γὰρ τὸ μὴ σφόδρα σύνηθες. Ταῦ-
 τα δὲ ἔφην, ἐπειδήπερ μεμήνυκας, Τί ἐστὶ τὸ ὁμοιωθῆναι
 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως; Βραχὺς μὲν
 ἐστὶ σπειρόμενος ὁ τοῦ θεοῦ κήρυγματος λόγος, καὶ τῶν
 πῶποτε λεγομένων παρὰ τῶν δοξάντων σοφῶν δογμάτων,
 20 καὶ ἐν βραχυτάτοις ἐπαγγέλλεται ῥήμασιν, οὐ μόνον διὰ
 τὴν συντομίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἰδιωτικὴν λέξιν, γεωρ-
 γούμενος δ' αὖξει καὶ πλατύνεται καὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς
 πῶποτε θαυμασθέντας λόγους εὐρίσκεται, ἅτε δὴ ἀληθει-
 αν ὠδίνων, καὶ οὐ τὸ ψεῦδος κοσμῶν. Μεῖζον δὲ ἀληθείας
 25 οὐδέν. Διὸ καὶ οἱ τῷ τῆς φιλοσοφίας ἐναθρονόμενοι ὀνό-
 ματι, τοῖς οἰκείοις δόγμασι πολλὰ χαίρειν φράσαντες, ἐφίεν-
 ται τῆς τοῦ Θεοῦ σκιᾶς καὶ καταφεύγουσι πρὸς αὐτήν.
 Πόσοι γὰρ Πυθαγόρειοι, τύφου καὶ ὑπεροψίας πεφηνότες

σθητήσῃ κανεῖς τῖς ἀπίστευτες καὶ παρὰλογες συμφορὰς τοὺς ἢ ἀλήθεια δὲν ἔβαλε κάποιον ἄλλοεθνή (γιατὶ ἴσως, ἢ μᾶλλον κατ' ἀνάγκη δὲν θὰ γινόταν πιστευτός), ἀλλὰ ὁμοεθνή αὐτῶν καὶ ζηλωτή, γιὰ νὰ διεκτραγωδήσῃ τὰ τόσο παρὰδοξα ἐκεῖνα πᾶθη.

76.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΗΡΩΝΑ

Σ' αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μοιάζει μὲ κόκκο συναπιού»²⁴.

Ἡ δεινότητα τῆς ἐρμηναίας παρουσιάζει μὲ σαφέστερες ἐμφάσεις αὐτὸ πού λέγεται, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο θέτει μπροστά σὰ μάτια αὐτὸ πού διαφεύγει τὴν προσοχή, ἕξαιτίας τῆς ὁποίας καὶ οἱ ἀκροατές, σὰν νὰ βρίσκονται κάτω ἀπὸ λύρες, καὶ ἰδιαίτερα ὅταν ἡ ἔρευνα δὲν γίνεται γιὰ τὰ συνηθισμένα, οὔτε γιὰ τὰ πολυζημωμένα, ἀλλὰ γιὰ τὰ ἄγνωστα τοὺς πολλούς, καὶ ἡ σοφία αὐτῶν πού τὰ διασαφηνίζουν, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτῶν πού ἀκοῦνε εἶναι ζωνηρή. Γιατὶ εἶναι ἐλκυστικὸ αὐτὸ πού δὲν εἶναι πολὺ συνηθισμένο. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ εἶπα, ἐπειδὴ μοῦ ἔγραψες, Τί σημαίνει τὸ ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἔχει παρομοιασθεῖ μὲ κόκκο συναπιού. Βέβαια ὁ λόγος τοῦ θεοῦ κηρύγματος εἶναι μικρός, ὅταν σπείρεται, καὶ ἀπὸ αὐτὰ πού δὲν λέγονται ποτὲ ἀπὸ τῖς διδασκαλίες πού θεωρήθηκαν ὅτι εἶναι σοφὰ δόγματα, καὶ λέγεται μὲ πολὺ λίγες λέξεις, ὄχι μόνο ἕξαιτίας τῆς συντομίας του, ἀλλὰ καὶ ἕξαιτίας τῶν ἀπλῶν λέξεών του. Ὅταν ὁμως καλλιεργεῖται, μεγαλώνει καὶ ἀπλώνεται, καὶ βρίσκειται πᾶνω ἀπὸ τοὺς λόγους πού ποτὲ μέχρι τώρα δὲν θαυμάσθηκαν, ἐπειδὴ φυσικὰ κυοφορεῖ τὴν ἀλήθεια, καὶ δὲν ὠραιοποιεῖ τὸ ψέμα. Μεγαλύτερο βέβαια ἀπὸ τὴν ἀλήθεια δὲν ὑπάρχει τίποτε. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι πού καμαρώνουν μὲ τὸ ὄνομα τῆς φιλοσοφίας, ἀφοῦ ἀποχαιρέτησαν τῖς δικές τους διδασκαλίες, ποθοῦν τὴ σκιά τοῦ Θεοῦ καὶ καταφεύγουν σ' αὐτήν. Πράγματι πόσοι Πυθαγόρειοι δάσκαλοι ἀλαζονικοὶ καὶ

24. Ματθ. 13, 31 ἔ.

διδάσκαλοι, φοιτηταὶ γεγόνασι τοῦ λόγου; Πόσοι δὲ Πλατωνικοί, τὴν ὄφρὸν τὴν ἀπὸ τῆς καλλιπεύας κατασπᾶσαντες, ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ ἰδρύνθησαν; Πόσοι Ἀριστοτελικοί καὶ Στωϊκοί, τὴν ἐφ' ἧ ἔσεμνύνοντο σοφίαν ἀτιμάσαντες, ἠγάπησαν ἐν τοῖς ὑπηκόοις τετάχθαι;

ΟΖ'.— ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Περὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἰωσήφ.

Ἡ μὲν αἰγυπτία τοῦ νέου ἦρα, ὁ δὲ νέος τῆς σωφροσύνης. Διὸ καὶ ἡ μὲν θηρῶσα αὐτὸν οὐκ ἐπέτυχε τῆς θήρας, 10 καίτοι πάντα τὰ λῖνα τῆς θήρας ἀναπετάσασα, ὁ δὲ ἐπέτυχε τῆς θήρας, πάντων δικτύων ἐκείνης ὑπερενεχθεῖς. Τῇ μὲν γὰρ ὁ ἐχθρός, τῷ δὲ ὁ νομοθέτης τῆς σωφροσύνης ἠγωνίζετο.

ΟΗ'.— ΑΡΣΕΝΟΥΦΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ

15

Περὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἰωσήφ.

Λίαν χαίρω ὅτι χαίρεις τοῖς περὶ τοῦ Ἰωσήφ διηγήμασιν. Ὁ γὰρ τοὺς σώφρονας ἀνακηρύττων, δῆλός ἐστι σωφροσύνης ὢν ἐραστής. Ἐκεῖνα γὰρ μάλιστα τὰ εἶδη τῆς ἀρετῆς ἐπαινεῖν εἰώθαμεν, περὶ ἃ γνησίως μάλιστα διακείμεθα. 20 Σὺ δὲ μετὰ τοῦ ἐραστής εἶναι τῆς ἀγνείας, κάκεινο θέα, ὅπως ἡ ἀρετὴ ἀρχικόν ἐστι χρῆμα, καὶ ὁ ταύτης ἀσκητῆς εἰς δουλείαν περιπέση. Ἦρχε μὲν γὰρ τῶν ἀδελφῶν ἐν τῇ πατρῷα ἐστία τῷ ἔχειν τὸν γεννῆτορα τῶν τρόπων ἐραστήν, ἦρχε καὶ ἐν τῇ αἰγυπτιακῇ δουλείᾳ, καίτοι 25 πρᾶθείς. Εἶχε γὰρ τοῦ πριαμένου διὰ τρόπων κοσμιότητα τὴν εὐμένειαν, ἣν ἡ θεία χάρις αὐτῷ ἐνέχεεν, ἦρξε καὶ τῆς δεσποίνης, μᾶλλον δὲ τῆς ἡδονῆς τῆς πολλῶν νέων βασιλικῶς κρατησάσης, ἦρξε καὶ ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, καίτοι ἐπὶ

ὑπερόπτες, ἔχουν γίνει μαθητὲς τοῦ λόγου; Καὶ πόσοι Πλατωνικοί, ἐγκαταλείποντας τὴν ἔπαρσίν τους γιὰ τὴν κομψότητα καὶ γλαφυρότητα τοῦ λόγου τους, τοποθετήθηκαν κάτω ἀπὸ τὴν σκιὰ αὐτοῦ; Πόσοι Ἀριστοτελικοὶ καὶ Στωϊκοί, περιφρονώντας τὴ σοφία, γιὰ τὴν ὁποία καμάρωναν, προτίμησαν νὰ ταχθοῦν μεταξὺ τῶν πιστῶν;

77.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΕΥΤΟΝΙΟ

Γιὰ τὴν ἀρετὴ τοῦ Ἰωσήφ.

Ἡ Αἴγυπτιὰ ἐρωτεύθηκε τὸν νέο, καὶ ὁ νέος τὴ σωφροσύνη. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκείνη βέβαια πού τὸν κυνηγοῦσε δὲν πέτυχε τὸ κυνήγι, ἂν καὶ εἶχε ἀπλώσει ὅλα τὰ δίχτυα τοῦ κυνηγίου, ἐνῶ αὐτὸς πέτυχε ἐκεῖνο πού κυνηγοῦσε, ξεπερνώντας ὅλα τὰ δίχτυα ἐκείνης. Γιατὶ μὲ ἐκείνην ἀγωνιζόταν ὁ ἐχθρὸς τῆς σωφροσύνης, ἐνῶ μὲ αὐτὸν ὁ νομοθέτης αὐτῆς.

78.- ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΑΡΣΕΝΟΥΦΙΟ

Γιὰ τὴν ἀρετὴ τοῦ Ἰωσήφ²⁵.

Χαίρομαι πολὺ, πού χαίρεσαι μὲ τὶς διηγήσεις γιὰ τὸν Ἰωσήφ. Γιατὶ αὐτὸς πού ἀναγνωρίζει τοὺς σώφρονες, εἶναι φανερό πὺς εἶναι ἐραστὴς τῆς σωφροσύνης. Καθόσον συνηθίζουμε νὰ ἐπαινοῦμε τὰ εἶδη τῆς ἀρετῆς ἐκεῖνα στὰ ὁποῖα εἴμαστε γνήσια προσκολλημένοι. Σὺ ὅμως, μαζί μὲ τὸ ὅτι εἶσαι ἐραστὴς τῆς ἀγνότητος, πρόσεξε καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἓνα πρᾶγμα ἀρχηγικό, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς πού τὴν ἀσκεῖ πέσει σὲ δουλεία. Καὶ πραγματικὰ ἦταν βέβαια ἀρχηγὸς τῶν ἀδελφῶν του στὸ πατρικὸ σπίτι, ἔχοντας ἐραστὴ τὸν γεννῆτορα τῶν τρόπων, ἦταν ὅμως ἀρχηγὸς καὶ στὴν αἰγυπτιακὴ δουλεία, ἂν καὶ εἶχε πωληθεῖ. Γιατὶ μὲ τὴν κοσμιότητα τῶν τρόπων του εἶχε τὴν εὐνοία ἐκείνου πού τὸν ἀγόρασε, τὴν ὁποῖα τοῦ ἐνστάλαξε ἡ θεία χάρις, ἔγινε ἔξουσιαστὴς καὶ τῆς κυρίας, ἢ καλύτερα τῆς ἡδονῆς, ἢ ὁποῖα κυριάρχησε ὡς βασίλισσα σὲ πολλοὺς νέους, ἔγινε κυρί-

25. Γεν. 29, 1 ἔ.

μοιχεία αίτιαθείς. Εἶχε γὰρ τὴν τοῦ ἀρχιδεσμοφύλακος εὐ-
 νοιαν, ἐπιτροπεύουσαν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐκεῖσε καθειρο-
 γμένων, οἷς καὶ ἰατρόν, οἶμαι, ἐκεῖσε πεπέμφθαι τῶν συμ-
 φορῶν. Πῶς γὰρ ὁ ὤμος καὶ ἀμείλικτος καὶ τὰς ἀλλοτρίας
 5 πραγματευόμενος συμφορὰς (τοιούτοι γὰρ σχεδὸν πάντες
 οἱ δεσμοφύλακες), τῷ ἡμερωτάτῳ καὶ πραοτάτῳ δεσμοτή-
 ριον ἐπέτρεπε, τῷ κέρδος μὲν μηδὲν περιποιουμένῳ ἐκ τού-
 του, τὰς δὲ ἀλγηδόνας τῶν εἴτε δικαίως εἴτε ἀδίκως ἐμβλη-
 θέντων, λόγῳ χρηστῷ καὶ παραινέσεσι μελιχίσις ἰωμένῳ;
 10 Ἀλλὰ δῆλη κἀνταῦθα ἡ θεία χάρις, ἡ τὴν ἀρετὴν παντα-
 χοῦ στεφανοῦσα.

Ἦρξεν ἐν τοῖς βασιλείοις, ὅτε ὁ τῆς Αἰγύπτου τύραν-
 νος τὴν τυραννίδα εἰς βασιλείαν μετέστησε. Πάντα γὰρ
 αὐτῷ παρεχώρησε, πλὴν ὀνόματος. Ἦρξε καὶ τῶν ἀδελ-
 15 φῶν δεύτερον, ὅτε καὶ ἀγνοούμενος ὡς ἀδελφός, προσεκυ-
 νήθη ὡς βασιλεύς. Ἦρξε καὶ τῆς Αἰγύπτου. Μέλλουσαν
 γὰρ λιμῶ διαφθείρεσθαι, τὴν τῶν ἄλλων χωρῶν τροφόν,
 θεία προμηθεία, διέθρεψεν. Ἦρξε καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ τὴν
 μεγίστην ἀρχὴν, ἐν μὲν τοῖς ταπεινοῖς ὑψηλὸς ὄφθεις, ἐν δὲ
 20 τοῖς ὑψηλοῖς ταπεινός. Καὶ ἐν μὲν τοῖς αἰσχίστοις ἀδούλω-
 τος καὶ ἐλεύθερος, ἐν δὲ τοῖς πρέπουσι προθυμότατος καὶ
 ἀοκνότατος. Οὔτε γὰρ ἐν τῇ πατρίᾳ, οὔτε ἐν τῇ αἰγυπτια-
 κῇ οἰκίᾳ ἦρθη εἰς ἀτασθαλίαν, ὁρῶν ἑαυτὸν παρὰ πάντων
 ἀγαπώμενον, οὐδὲ ἤλεγξεν ἐκείνης τὴν λαγνείαν, ἔχων τὸ
 25 μὲν κάλλος τοῦ ἔρωτος ἐκείνης ἀξιόπιστον μάρτυρα, τὴν
 δὲ εὐνοίαν τοῦ δεσπότης συναγωνιζομένην, ὃς δὲ τῆς κα-
 τηγορίας σφαγὴν ὠδινούσης, οὐδὲ μαστίξας, εἰς δεσμοτή-
 ριον ἐνέβαλεν.

Εἰ δέ τις νομίζει, διὰ τὸ μὴ δεδυνῆσθαι ἀμύνασθαι πε-
 30 φιλοσοφηκέναι, ἐννοεῖτω, ὅτι οὐδὲ βασιλεύσας αὐτὴν ἡ-
 μύνατο. Οὔτε οὖν συκοφαντηθεὶς ἤλεγξεν, οὔτε εἰς τὸ οἴ-
 κημα ἐμπεσὼν καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐκεῖσε ἐμπιστευθεὶς, μέ-

αρχος καὶ στὸ δεσμοτήριον, ἂν καὶ εἶχε κατηγορηθεῖ γιὰ μοιχεία, γιὰτὶ εἶχε καὶ τὴν εὐνοία τοῦ ἀρχιδεσμοφύλακα, ὁ ὁποῖος ἐπόπτευε τοὺς φυλακισμένους ἐκεῖ, στοὺς ὁποίους, νομίζω, πῶς εἶχε σταλεῖ ἐκεῖ ὡς ἰατρὸς τῶν συμφορῶν τους. Πῶς δηλαδὴ ὁ σκληρὸς καὶ ἄσπλαχνος, ὁ ὁποῖος ἐκμεταλλεῖται τὶς ξένες συμφορῆς (γιὰτὶ τέτοιοι εἶναι σχεδὸν ὅλοι οἱ δεσμοφύλακες), ἐπέτρεπε στὸν ἡμερώτατο καὶ πραότατο, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε κανένα κέρδος ἀπὸ αὐτὸ, νὰ θεραπεύει μέσα στὸ δεσμοτήριον τοὺς πόνους ἐκείνων πού δίκαια ἢ ἄδικα εἶχαν φυλακισθεῖ, μὲ καλὰ λόγια καὶ μὲ μειλίχιες παραινήσεις; Ἄλλ' εἶναι φανερὴ καὶ ἐδῶ ἡ θεία χάρις, ἡ ὁποία στεφανώνει παντοῦ τὴν ἀρετή.

Ἐγίνε κυρίαρχος τὰ ἀνάκτορα, ὅταν ὁ τύραννος τῆς Αἰγύπτου μετέτρεψε τὴν τυραννίαν εἰς βασιλείαν. Γιατὶ τοῦ τὰ παραχώρησε ὅλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὄνομα. Ἐξουσίασε καὶ τοὺς ἀδελφούς του ἔπειτα, ὅταν, καθὼς δὲν γνώριζαν ὅτι εἶναι ἀδελφός τους, τὸν προσκύνησαν ὡς βασιλιά. Ἐγίνε ἐξουσιαστὴς καὶ τῆς Αἰγύπτου, γιὰτὶ, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ καταστραφεῖ ἀπὸ τὸν λιμό, ἔθρεψε μὲ τὴ θείαν πρόβλεψιν ἐκείνην πού ἔτρεφε καὶ τὶς ἄλλες χῶρες. Ἄσκησε ὅμως τὴν πῶς μεγάλη ἐξουσία ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτό του, ἀφοῦ ἐμφανίσθηκε στοὺς ταπεινοὺς ὑψηλός, ἐνῶ στοὺς ὑψηλοὺς ταπεινός. Καὶ στοὺς φαύλους βέβαια φάνηκε ἀδούλωτος καὶ ἐλεύθερος, ἐνῶ στοὺς διαπρέποντες προθυμότητος καὶ ἀκούρατος. Γιατὶ οὔτε στὸ πατρικὸν τοῦ σπίτι, οὔτε στὸ αἰγυπτιακὸν ἔφτασε εἰς ἀλαζονείαν, βλέποντας τὸν ἑαυτό του νὰ ἀγαπιέται ἀπὸ ὅλους, οὔτε ἤλεγξε τὴν φιληδονίαν ἐκείνης, ἂν καὶ εἶχε ἀξιόπιστο μάρτυρα τὴν ὁμορφίαν τοῦ ἔρωτα ἐκείνης, καὶ τὴν εὐνοίαν τοῦ δεσπότη ἀνταγωνιζόμενης, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἡ κατηγορία ἐγκυμονοῦσε σφαγῆν, χωρὶς νὰ τὸν μαστιγώσει, τὸν ἔκλεισε εἰς φυλακήν.

Ἐὰν ὅμως κάποιος νομίζει, ὅτι σκεφτόταν νὰ δείξει ὑπομονὴν ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ τὴν πολεμήσει, ὅμως οὔτε ὅταν ἔγινε βασιλιάς τὴν πολέμησε. Οὔτε λοιπὸν τὴν κατηγόρησε, ἂν καὶ εἶχε συκοφαντηθεῖ, οὔτε ὅταν μπῆκε εἰς τὸ βασιλικὸν σπίτι καὶ

γα ἐφρόνησε καὶ τοὺς ἄλλους κατεπάτησεν, ἀλλὰ καὶ ἐ-
 κούφισεν αὐτῶν, ὡς ἐνεδέχето, τὸ τῆς λύπης ἄχθος, ἐκ τῶν
 καθ' ἑαυτὸν ἴσως, ὅτι ἀδίκως ἐδέβλητο, καὶ περὶ ἐκείνων
 λογισάμενος. Εἰώθασι γὰρ ἅπαντες ἐκ τῶν καθ' ἑαυτούς,
 5 καὶ περὶ τῶν ἄλλων τὰς ψήφους φέρειν, μάλιστα δ' ἐκεῖ-
 νος, ὁ πανταχοῦ δοκίμια τῆς ἀρετῆς δεδωκώς, ὡς χρυσὸς
 ἐν πυρὶ βασανισθεὶς καὶ τῆς οἰκείας εὐγενείας δείξας τὰ
 γνωρίσματα. Καὶ τί λέγω ἐν τῷ οἰκήματι, ἔνθα καὶ τοῖς μὴ
 λίαν ἀναλγήτοις τίκτεται τις ταπεινοφροσύνη καὶ ἐπιεί-
 10 κεια, ἢ ἐκ τοῦ συνειδότος ἢ ἐκ τοῦ τόπου φυομένη, ὅποτε
 οὔτε ἐν τῇ βασιλείᾳ ἠλέγχθη, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς αὐτῆν προό-
 τητα ἐπεδείξατο, τρέφων μὲν Αἰγυπτίους, καὶ τοῖς παντα-
 χόθεν ἤκουσι χεῖρα σωτηρίας ὀρέγων, τοὺς ἀδελφούς οὐ
 μόνον οὐκ ἀμυνόμενος, ἀλλὰ καὶ εὐεργετῶν; Ὡ τῆς ἀρε-
 15 τῆς, καὶ δοῦλον μεγαλόφρονα ἐπιδειξάσης, καὶ βασιλέα
 ταπεινόφρονα! Ὡ τῆς ἀπανταχοῦ τὰ οἰκεία τεκμήρια ση-
 μνηαμένης! Ὡ τῆς ἀταπεινώτου μὲν ἐν συμφοραῖς, ἐπιει-
 κοῦς δὲ ἐν ὑπεροχαῖς! Ὡ τῆς μήτε τῇ ἀσελγείᾳ ἠττηθεί-
 σης, μήτε ἐπὶ τῇ συκοφαντίᾳ δυσχερανάσης! Ὡ τῆς πᾶσι
 20 μὲν βασιλικῶς, τῇ δ' ἠδονῇ τυραννικῶς χρησαμένης! Ὡ
 τῆς καὶ εἰς ἀνάγκην ἐμπεσοῦσης διηγήσασθαι τὰ καθ'
 ἑαυτὴν καὶ ἐρυθριάσης τὴν ἀλήθειαν εἰπεῖν, ἵνα μὴ δόξη
 στέφανον σωφροσύνης ἑαυτῇ περιτιθέσθαι! Οὔτε γὰρ τῶν
 ἀδελφῶν τὴν ἐπιβουλήν ἐξέφηγεν, οὔτε τὸν τῆς Αἰγυπτίας
 25 ἔρωτα, ἀλλ' ἔφη· «Κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων, καὶ
 ὧδε ἐποίησα οὐδὲν κακόν, ἀλλ' ἐνέβαλόν με εἰς τὸν τόπον
 τοῦ λάκκου τούτου». Δικαίως ἄρα ὁ τῆς σωφροσύνης νο-
 μοθέτης καὶ πρῦτανις ἐβράβευσεν αὐτῷ τὸν στέφανον,
 ἀπόβλεπτον μὲν τοῖς πάλαι, ἀοίδιμον δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα
 30 ἀποφήνας.

τοῦ ἀνατέθηκε ἡ ἐξουσία τῶν ἐκεῖ, κυριεύθηκε ἀπὸ ἀλαζονεία καὶ καταπάτησε τοὺς ἄλλους, ἀντίθετα, καὶ τοὺς ἐλάφρυνε, ὅσο ἦταν δυνατόν, τὸ βάρος τῆς λύπης, σκεπτόμενος ἴσως ἀπὸ τὰ δικά του, πὺ εἶχε φυλακισθεῖ ἄδικα, καὶ γιὰ ἐκείνους τὴ δυσκολία τοῦ πράγματος. Γιατὶ συνηθίζουν ὅλοι ἀπὸ τὰ δικά τους νὰ ἐκφέρουν τὶς ἀποφάσεις καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος παντοῦ εἶχε δώσει δείγματα τῆς ἀρετῆς του, ἀφοῦ εἶχε δοκιμασθεῖ σὰν χρυσὸς στὴ φωτιά, καὶ ἔδειξε τὰ δείγματα τῆς δικῆς του εὐγένειας. Καὶ γιατί λέγω μέσα στὸ σπίτι, ὅπου καὶ στοὺς ὄχι πολὺ ἀνάγλητους γεννιέται κάποια ταπεινοφροσύνη καὶ ἐπιείκεια, ἡ ὁποία φυτρώνει ἢ ἀπὸ τὴ συνείδηση ἢ ἀπὸ τὸν τόπο, τὴ στιγμή πὺ οὔτε ἀπὸ τὴ βασιλεία ἐλέγχθηκε, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἔδειξε τὴν ἴδια πραότητα, τρέφοντας ἀπὸ τὴ μιὰ τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀπλώνοντας χέρι σωτηρίας καὶ σὲ ἐκείνους πὺ ἔφταναν ἀπὸ παντοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀδελφούς του, ὄχι μόνο δὲν τοὺς ἐκδικήθηκε, ἀλλὰ καὶ τοὺς εὐεργέτησε; Ὡς μέγεθος ἀρετῆς, ἡ ὁποία καὶ τὸν δοῦλο τὸν ἔδειξε μεγάλοφρονα καὶ τὸν βασιλιὰ ταπεινόφρονα! Ὡς ἀρετῆ, πὺ παντοῦ ἄφησε τὰ τεκμήριά της! Ὡς ἀρετῆ, ἀταπείνωτη στὶς συμφορὲς καὶ ἐπιεικῆς στὶς ὑπεροχές! Ὡς ἀρετῆ, πὺ οὔτε μὲ τὴν ἀσέλγεια νικῆθηκε, οὔτε μὲ τὴ συκοφαντία δυσανασχέτησε! Ὡς ἀρετῆ, πὺ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ χειρίσθηκε μὲ τρόπο βασιλικό, καὶ μόνο τὴν ἡδονὴ τυραννικά! Ὡς ἀρετῆ, πὺ καὶ ὅταν βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ διηγηθεῖ τὰ δικά της, ντράπηκε νὰ πει τὴν ἀλήθεια, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι περιβάλλει τὸν ἑαυτὸ της μὲ τὸ στεφάνι τῆς σωφροσύνης! Γιατὶ οὔτε τὴν ἔχθρα τῶν ἀδελφῶν του φανέρωσε, οὔτε καὶ τὸν ἔρωτα τῆς Αἰγυπτίας, ἀλλ' εἶπε: «Μὲ ἔκλεψαν ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ἑβραίων, καὶ ἐδῶ δὲν ἔκανα κανένα κακό, ἀλλὰ μὲ ἔρριξαν ἄδικα στὴ φυλακὴ αὐτῆ»²⁶. Δίκαια ἐπομένως ὁ νομοθέτης καὶ πρῦτανος τῆς σωφροσύνης τὸν βράδευσε μὲ τὸ στεφάνι, ἀναδεικνύοντάς τον περίβλεπτον στοὺς παλιούς καὶ ἀείμνηστον στοὺς μεταγενέστερους.

26. Γεν. 40, 15.

Π.- ΑΡΣΕΝΟΥΦΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ

Περὶ τοῦ ἀποστόλου, ὅτι, «Σκεῦος ἐκλογῆς μοί
ἐστὶν οὗτος».

«Σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστὶν οὗτος», περὶ Παύλου φησὶν
5 ὁ Χριστός, ὅτε τὸ ἀποστολικὸν αὐτῷ κήρυγμα ἐνεχείρισεν.
Οὐ γὰρ ἂν, ὑπὲρ ἧς τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα ἐξέχεεν Ἐκκλη-
σίας, ταύτην φέρων παραδέδωκε διδασκάλῳ μὴ μέλλοντι
τὴν ἀρετὴν ἀντίρροπον συνοίσειν τῇ χάριτι, ἀλλ' οὐδὲ ταύ-
την ἐποιεῖτο τὴν μαρτυρίαν, μὴ συμβαίνουσαν ὁρῶν αὐτοῦ
10 τὴν προθυμίαν τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος. Τρέχειν γὰρ τὸ
κήρυγμα πανταχοῦ ἐβούλετο, οὐ μόνον τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ
τῷ τρόπῳ τῶν κηρυττόντων νευρούμενον. Τὰ μὲν γὰρ ση-
μεῖα καὶ ὑπόνοιαν δύναται δέξασθαι πονηρὰν, βίος δὲ ὀρ-
θὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ διαδόλου ἐμφράττει τὸ στόμα.

15 Μὴ τοίνυν ἐκ τῶν σημείων μόνον νομιζέσθωσαν κε-
κρατηκένοι τὸ κήρυγμα, οἱ μηδεμίαν βίου ὀρθοῦ βουλόμε-
νοι ποιεῖσθαι πρόνοιαν. Συνέπραττε γὰρ τοῖς γινομένοις
καὶ λεγομένοις καὶ ὁ τῶν κηρυττόντων βίος, μηδεμίαν λα-
θὴν διδούς. Εἰ τοίνυν καὶ νῦν ὁ τῶν ὑψηγητῶν βίος ἡμιλ-
20 λᾶτο τῇ ἀποστολικῇ πολιτείᾳ, ἴσως μὲν ἂν καὶ σημεῖα ἐγί-
νετο ἂν, εἰ δὲ μὴ καὶ ἐγίνετο, ἤρκει πρὸς φωτισμὸν τῶν
ὁρῶντων.

ΠΑ'.- ΝΕΜΕΣΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΙΑΝΩ

Εἰς τό, «Πάντα ὅσα ἂν εἶπεν ὁ Κύριος, ποιήσομεν καὶ
25 ἀκουσόμεθα», καὶ εἰς τό, «Ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ
δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος», καὶ εἰς τό, «Οὐ δύναται
δένδρον πονηρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν».

Σὺ μὲν ἴσως ἀλλόκοτον νομίζεις τὴν φωνήν, ἅτε παρὰ

27. Πράξ. 9, 15.

28. Δευτ. 5, 27.

80.- ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟ ΑΡΣΕΝΟΥΦΙΟ

Γιὰ τὸν ἀπόστολο Παῦλο· ὅτι «Αὐτὸς εἶναι ὄργανο
τῆς ἐκλογῆς μου»²⁷.

«Αὐτὸς εἶναι ὄργανο τῆς ἐκλογῆς μου», εἶπε γιὰ τὸν Παῦλο ὁ Χριστός, ὅταν τοῦ ἀνέθεσε τὸ ἀποστολικὸ κήρυγμα. Γιατί δὲν ἦταν δυνατόν, τὴν Ἐκκλησία, γιὰ τὴν ὁποία ἔχυσε τὸ τίμιο αἷμά του, νὰ τὴ φέρει καὶ νὰ τὴν παραδώσει σὲ δάσκαλο ποὺ δὲν ἐπρόκειτο νὰ συνεισφέρει ἀντίστοιχη πρὸς τὴ χάρις ἀρετή, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ ἔκανε αὐτὴ τὴ βεβαίωση, ἂν δὲν ἔβλεπε νὰ συμβαδίζει ἢ προθυμία του ἀνάλογα μὲ τὸ μέγεθος τῆς ἀποστολῆς του. Γιατί ἤθελε νὰ τρέξει τὸ κήρυγμα παντοῦ, δυναμωμένο ὄχι μόνο μὲ τὸν λόγο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς ἐκείνων ποὺ τὸ κήρυτταν. Γιατί τὰ θαύματα μποροῦν νὰ δημιουργήσουν καὶ κάποια πονηρὴ ὑποψία, ἐνῶ ὁ σωστὸς βίος φράζει ἀκόμα καὶ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου.

Ἄς μὴ νομίζουν λοιπὸν ὅτι τὸ κήρυγμα ἐπικράτησε μόνο μὲ τὰ θαύματα, αὐτοὶ ποὺ δὲν θέλουν νὰ δείξουν καμμιὰ φροντίδα γιὰ τὸν σωστὸ τρόπο τῆς ζωῆς τους. Γιατί σὲ ὅσα γίνονταν καὶ λέγονταν συνέβαλλε καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς, μὲ τὸ ὅτι δὲν ἔδινε καμμιὰ ἀφορμὴ γιὰ κατηγορία. Ἐὰν λοιπὸν καὶ τώρα ἡ ζωὴ τῶν διδασκάλων ἀγωνιζόταν νὰ φτάσει τὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀποστόλων, ἴσως νὰ γίνονταν καὶ θαύματα, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ γίνονταν, θὰ ἦταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ φωτισθοῦν αὐτοὶ ποὺ τοὺς βλέπουν.

81.- ΣΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΙΑΝΟ ΝΕΜΕΣΙΟ

Στὸ «Ὅλα ὅσα εἶπε ὁ Κύριος, θὰ τὰ ἀκούσουμε καὶ θὰ τὰ κάνομε»²⁸, καὶ στὸ «Ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος δὲν δέχεται ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα»²⁹, καὶ στὸ «Δὲν εἶναι δυνατόν δένδρο σάπιο νὰ κάνει καρποὺς καλοῦς»³⁰.

Ἐσὺ βέβαια ἴσως νὰ θεωρεῖς παράξενα τὰ λόγια αὐτά,

29. Α΄ Κορ. 2, 14.

30. Ματθ. 7, 18.

Ἰουδαίων, τῶν μήτε ὀρθὸν μήτε λεγόντων μήτε πραττόντων, ῥηθεῖσαν, ἐγὼ δέ, ἐπειδὴ ὁ νομοθέτης αὐτοὺς εἰς τοῦτο οὐ κατεμέμψατο, ἡγοῦμαι ὅτι, ἂν χρὴ μανθάνοντας πράττειν, ταῦτα διὰ τοῦ πράττειν μανθάνομεν, διὰ τοῦτο εὖ
 5 εἰρησθαι. «Πάντα ὅσα εἶπε Κύριος, ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα». Οἱ μὲν γὰρ ἄλλο τι μανθάνοντες, εἰκότως ἀκούουσι καὶ τότε ποιοῦσιν, οἱ δὲ τὰς θείας ἐντολὰς εἰς ἔργον φέρειν προηγούμενοι, ἀπὸ τῆς πράξεως μανθάνουσιν, οὐ τοῦ λόγου τοσοῦτον, ὅσον τῆς πράξεως τὴν γνῶσιν τι-
 10 κτούσης. Τῷ ὄντι γὰρ ὁ τῆς ἀρετῆς ἀσκητῆς δι' αὐτῆς τῆς ἀσκήσεως παιδεύεται τὴν ἀρετὴν, καὶ τρόπον τινὰ μανθάνει, ὅτι χρησιμωτάτη καὶ προεπωδεστάτη καὶ φυλακτικωτάτη ἐστί, καὶ συμφερόντως νενομοθέτηται. Καὶ περὶ μὲν τούτου ἄλλις.

15 Τὸ δέ, «Οὐ δύναται δένδρον πονηρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν», οὐ τὴν μετάνοιαν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ διατριβῇ τῆς κακίας διαμονὴν κωμωδεῖ. Πονηρὸν γὰρ ὄν, οὐ δύναται καρποὺς φέρειν ἀγαθοὺς, μεταβληθὲν δὲ εἰς ἀρετὴν, οἴσει. Εἰ μὲν γὰρ περὶ δένδρων ἦν ὁ λόγος τῷ Σωτῆρι,
 20 κρατεῖτω ὁ σὸς λόγος, εἰ δὲ περὶ ἀνθρώπων, ὑποδείγματι δὲ ἐχρήσατο (ὅπερ γὰρ ἡ φύσις ἐκείνοις, τοῦθ' ἡμῖν ἢ προαίρεσις), ἀνατρεπέσθω ἢ ὑπόνοια. Ὅποῖον γὰρ σοι εἶναι δοκεῖ δένδρον ὁ Πέτρος; Καλόν; Καὶ πῶς ἠρνήσατο; Κακόν; Καὶ πῶς πᾶσα γῆ τε καὶ θάλασσα τοὺς ἄθλους αὐτοῦ
 25 ἄδει καὶ τὰ τρόπαια; Ὅποῖον δὲ Ἰούδας; Κακόν; Καὶ πῶς τῆς ἀποστολικῆς ἠξιώθη τιμῆς; Καλόν; Καὶ πῶς προὔδωκεν;

Ἄλλ' εἰ πάσας τὰς γεγενημένας μεταβολὰς ἐν ἀνθρώποις εἰς μέσον ἀγάγομι, λάθομι πλῆθος λόγων ἐπεισαγα-
 30 γεῖν. Διόπερ, ἐκεῖνά σοι παρεῖς ἀναλέξασθαι ἐκ τῶν Γρα-

ἐπειδὴ εἰπώθηκαν ἀπὸ Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι τίποτε τὸ ὀρθὸ οὔτε λένε οὔτε κάνουν, ἐγὼ ὅμως, ἐπειδὴ ὁ νομοθέτης δὲν τοὺς κατηγόρησε γι' αὐτό, νομίζω ὅτι, αὐτὰ πού πρέπει νὰ τὰ κάνουμε μαθαίνοντάς τα, αὐτὰ τὰ μαθαίνουμε πράττοντάς τα. Γι' αὐτὸ σωστὰ λέχθηκε· «Ὅλα ὅσα εἶπε ὁ Κύριος, καὶ θὰ τὰ ἀκούσουμε καὶ θὰ τὰ κάνουμε»³¹. Γιατὶ ὀρισμένοι, μαθαίνοντας κάτι ἄλλο, δικαιολογημένα πρῶτα τὸ ἀκοῦνε, καὶ ἔπειτα τὸ κάνουν, ἄλλοι πάλι, ἐφαρμόζοντας πρῶτα τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, τὶς μαθαίνουν στὴν πράξη, ἐπειδὴ τὴ γνώση δὲν τὴν γεννᾷ τόσο ὁ λόγος, ὅσο ἡ πράξη. Γιατὶ πραγματικὰ ὁ ἀσκητὴς τῆς ἀρετῆς μέσω αὐτῆς τῆς ἀσκήσεως διδάσκεται τὴν ἀρετὴ, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μαθαίνει, ὅτι εἶναι πάρα πολὺ χρήσιμη καὶ πάρα πολὺ κατάλληλη, καὶ πάρα πολὺ προφυλακτικὴ, καὶ νομοθετήθηκε γιὰ τὸ συμφέρον μας. Καὶ γι' αὐτὸ βέβαια ἀρκετά.

Ὁ λόγος πάλι, «Δὲν εἶναι δυνατὸν δένδρο σάπιο νὰ κάνει καρποὺς καλοὺς»³², δὲν καταργεῖ τὴν μετάνοια, ἀλλὰ διακωμωδεῖ τὴν παραμονὴ στὴν κακία. Γιατί, ὄντας σάπιο, δὲν μπορεῖ νὰ κάνει καλοὺς καρποὺς, ὅταν ὅμως μεταβληθεῖ πρὸς τὴν ἀρετὴ, θὰ φέρει καρποὺς. Ἐὰν βέβαια ὁ λόγος τοῦ Σωτήρα ἦταν γιὰ τὰ δένδρα, ἰσχύει αὐτὸ πού εἶπες, ἐὰν ὅμως ἦταν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸ χρησιμοποίησε ὡς παράδειγμα (γιατὶ αὐτὸ πού εἶναι γιὰ τὰ δένδρα ἢ φύση, αὐτὸ γιὰ μᾶς εἶναι ἡ προαίρεση), ἀνατρέπεται ἡ ὑπόνοιά σου. Γιατὶ τί εἶδους δένδρο νομίζεις ὅτι εἶναι ὁ Πέτρος; Καλό; Καὶ τότε πῶς ἀρνήθηκε τὸν Κύριο; Κακό; Τότε γιατί ὅλη ἡ ξηρὰ καὶ ἡ θάλασσα ἐξυμνεῖ τοὺς ἄθλους καὶ τὰ κατορθώματά του. Ἐπίσης τί δένδρο ἦταν ὁ Ἰούδας; Κακό; Καὶ πῶς ἀξιώθηκε τὴν τιμὴ νὰ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἀποστόλων; Καλό; Τότε γιατί τὸν πρόδωσε;

Ἀλλὰ ἂν ἀναφέρω ὅλες τὶς μεταβολὲς πού ἔγιναν στοὺς ἀνθρώπους, θὰ μοῦ διαφύγει νὰ ἀναφέρω πλῆθος λόγων. Γι' αὐτὸ ἀποφεύγοντας νὰ σοῦ ἀναφέρω ὅλα ἐκεῖνα ἀπὸ τὶς Γραφές, θὰ

31. Δευτ. 5, 27.

32. Α' Κορ. 2, 14

φῶν, ἐπὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἀποστολικοῦ ῥήτου χωρήσω· «Ὁ ψυχικός, εἰ καὶ μὴ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος», ἀλλὰ δέξεται. Οὐ γὰρ εἶπεν, Οὐ δέξεται, ἀλλ' «Οὐ δέχεται». Καὶ πάλιν· «Οὐ δύναται γνῶναι», καὶ οὐκ εἶπεν, Οὐ δυνήσεται.
 5 Ὡσπερ γὰρ εἴ τις σίδηρον πεπυρακτωμένον ἴδοι καὶ εἴποι, Οὐ δύναται ψυχρὸς εἶναι, δυνήσεται δέ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων. Τὸ μὲν γὰρ ἐνεστῶτός ἐστι χρόνου, τὸ δὲ μέλλοντος.

ΠΒ'.- ΑΘΑΝΑΣΙΩ

10 Ὅτι οὐκ ἦν συμφέρον τῶν πάντων γνῶσιν ἔχειν ἡμᾶς,

Σοφὸν ἔγωγε καὶ τοῦτ' εἶναι ἠγοῦμαι, ὃ σὺ φῆς παράλογον. Εἰ μὲν γὰρ πάντα ἦν δῆλα, ποῦ τῇ συνέσει ἐχρησάμεθα, μὴ οὔσης ζητήσεως; Εἰ δὲ πάντα ἄδηλα, καὶ οὕτως
 15 ἀναπεπτώκειμεν ἅν, μὴ οὔσης εὐρέσεως. Νῦν δὲ διὰ τῶν δῆλων καὶ τὰ ἄδηλα τρόπον τινὰ καταλαμβάνεται. Εἰ δὲ διαφύγοι, καὶ οὕτως ἡμᾶς ὠφελεῖ, τὸ φύσημα ἡμῶν καταστέλλοντα.

ΠΓ'.- ΕΥΛΟΓΙΩ

20 Περί ἀκαταλήπτου.

Τὰ μὲν ἐφικτὰ ῥάδιον θηροῦται, ἅτε οὐ πολλῆς δεόμενα πραγματείας, τὰ δὲ δυσέφικτα, εἰ καὶ ἐργωδέστερα, ἀλλ' ὅμως ἄλωτὰ καθέστηκε, τὰ δὲ ἀνέφικτα, οὐδαμῶς ἀλώσιμα ὄντα, πόνον μὲν προξενεῖ τοῖς τολμῶσιν ἐπὶ θή-
 25 ραν ἐξελθεῖν, καὶ οἰωδῆποτε καιρῶ πρᾶγμα πάσης θήρας κρεῖττον θηρᾶν ἐπιχειροῦντες, τοῦ τέλους διαμαρτάνουσιν.

33. Ματθ. 7, 18.

34. Διάβασε σχετικά τοὺς 6 περίφημους Λόγους Περί ἀκαταλήπτου τοῦ

προχωρήσω στήν ἑρμηνεία τοῦ ἀποστολικοῦ ρητοῦ· «Ὁ φυσικός ἄνθρωπος, ἂν καὶ δὲν δέχεται τὰ πνευματικά»³³, ὅμως θὰ τὰ δεχθεῖ. Γιατὶ δὲν εἶπε, Δὲν θὰ τὰ δεχθεῖ, ἀλλά, «Δὲν δὲν τὰ δέχεται». Ἐπίσης εἶπε· «Δὲν μπερὶ νὰ γνωρίσει». Δὲν εἶπε, «Δὲν θὰ μπορέσει». Ὅπως δηλαδὴ ἂν κάποιος δεῖ σίδηρο πυρακτωμένο καὶ πεῖ, Δὲν μπορεῖ νὰ κρυώσει, θὰ μπορέσει ὅμως, ἔτσι καὶ σ' αὐτὰ πού εἰπώθηκαν· γιατί τὸ ἓνα εἶναι σὲ χρόνον παρόντα, ἐνῶ τὸ ἄλλο σὲ μέλλοντα.

82.- ΣΤΟΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟ

“Ὅτι δὲν μᾶς συμφέρει νὰ ἔχουμε γνώση τῶν πάντων.

Ἐγὼ βέβαια νομίζω ὅτι εἶναι σοφὸ, αὐτὸ πού λές ἐσὺ ὅτι εἶναι παράλογο. Γιατί, ἂν ὅλα ἦταν φανερά, ποῦ θὰ χρησιμοποιούσαμε τὴ σύνεσή μας, ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπῆρχε ἀναζήτηση; Ἄν πάλι ὅλα ἦταν ἀφανέρωτα, καὶ ἔτσι θὰ μπορούσαμε νὰ πέσουμε, ἐφόσον δὲν θὰ ὑπῆρχε ἀναζήτηση. Τώρα ὅμως μὲ τὰ φανερά, γίνονται κατανοητὰ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τὰ ἀφανέρωτα. Ἄν πάλι μᾶς διαφύγουν, καὶ ἔτσι μᾶς ὠφελοῦν, γιατί καταπραΰνουν τὸ φούσκωμά μας ἀπὸ ἔπαρση.

83.- ΣΤΟΝ ΕΥΛΟΓΙΟ

Γιὰ τὸ ἀκατάληπτο³⁴.

Τὰ ἐφικτὰ κατορθώνονται εὐκόλα, ἐπειδὴ δὲν χρειάζονται πολλὴ προσπάθεια, τὰ δυσκολοκατάρθωτα ὅμως, ἂν καὶ εἶναι δυσκολώτερα, ἀλλ' ὅμως μποροῦν νὰ κατορθωθοῦν. Ὅμως τὰ ἀκατόρθωτα, ἐπειδὴ μὲ κανένα τρόπο δὲν μποροῦν νὰ κατορθωθοῦν, προκαλοῦν κόπο σ' αὐτοὺς πού τολμοῦν νὰ τὰ ἐπιχειρήσουν, καὶ μὲ ὅποιαδήποτε εὐκαιρία ἐπιχειρώντας νὰ κατορθώσουν κάτι πού εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ κάθε προσπάθεια, δὲν κατορθώνουν νὰ φτάσουν στὸ τέλος.

³³Ἰωάννου Χρυσοστόμου, “Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, “Ἀπαντα αὐτοῦ, τόμ. 35ος σελ. 10-219.

ΠΔ'.- ΛΟΥΚΙΑΝΩ

᾽Οτι οὐ χρὴ ἀδικεῖν, μηδὲ ἀδίκως
ψηφίζεσθαι.

Κακὸν μὲν τὸ ἀδικεῖν, κάκιον δὲ τὸ ἀδίκως ψηφίζε-
5 σθαι. Τὸ μὲν γὰρ ἐλπίδα βοηθείας καταλιμπάνει τῷ ἀδι-
κηθέντι, τὸ δὲ καὶ ταύτην ἀφαιρεῖται, βεβαιῶσαν τὸ ἀδί-
κημα. Μήτ' οὖν ἀδικῶμεν, μήτ', ἂν κριταὶ εὐρεθείημεν,
ἀδίκως ψηφίζώμεθα.

ΠΕ'.- ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

10 Εἰς τό, «Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναί, τοῖς δὲ ἔρ-
γοις ἀρνοῦνται.

Κινδυνεύεις, ᾧ σοφέ, ἀγνοεῖν, ὃ πάντες ἴσασι. Γέγρα-
φας γάρ, Τί ἐστι, «Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναί, τοῖς δὲ ἔρ-
γοις ἀρνοῦνται». ᾽Οτι γὰρ πάντες τοῦτο ἴσασι, οὐ μόνον
15 οἱ τῶν ἱερῶν χρησμῶν τρόφιμοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδαμῶς τού-
των ἐντετυχηκότες, μαρτυρεῖ καὶ Δημοσθένης, λέγων,
“Ὡς ἅπας μὲν λόγος, ἂν ἀπόντα ἔργα ἔχη, μάταιόν τι φαί-
νεται καὶ κενόν”. Καὶ οἱ ἔξωθεν νομοθέται οὐκ ἀπὸ ῥημά-
των, ἀλλὰ ἀπὸ πραγμάτων τοὺς ἐπὶ καθοσιώσει κρινομέ-
20 νους κολάζουσιν. Ὁ δὲ Χριστός, δύο προθεῖς ἑνὸς πατρὸς
παῖδας, τὸν μὲν ἀκούσαντα εἰς ἀμπελῶνα ἐλθεῖν καὶ ἐργά-
σασθαι, ὑποσχόμενον μὲν, μὴ ἀπεληλυθότα δέ, ἐμέμψατο,
τὸν δὲ μὴ ἐπαγγειλάμενον, ἐργασάμενον δέ, ἀπεδέξατο.
Οὐ γὰρ τοῖς ῥήμασιν αἱ γνῶμαι, τοῖς δὲ δρωμένοις ἀμει-
25 νον κρίνονται. Οἷον, Θεὸν ὁμολογεῖς εἶναι. Καλῶς μὲν
ἔφησ, ἔστι γάρ. Ἄλλὰ μικρὸν ὁ λόγος, μὴ τῆς ἀπὸ τῶν
ἔργων μαρτυρίας προσούσης. Ἐὰν γάρ, Θεὸν ὁμολογῶν
εἶναι, πράττης ἅπερ ἂν τις πράξῃ ἐννοῶν μὴ εἶναι Θεόν,
πῶς οὐ τὸ ἔργον ἐλέγξει τὸ ῥῆμα καὶ ὁ τρόπος παραγρά-

84.- ΣΤΟΝ ΛΟΥΚΙΑΝΟ

“Οτι δὲν πρέπει νὰ ἄδικοῦμε οὔτε νὰ ἀποφασίζουμε ἄδικα.

Εἶναι κακὸ βέβαια τὸ νὰ ἄδικοῦμε, ἀλλὰ πιὸ κακὸ εἶναι τὸ νὰ ἀποφασίζουμε ἄδικα. Γιατὶ τὸ πρῶτο ἀφήνει μιᾶ ἐλπίδα βοήθειας σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἀδικήθηκε, ἐνῶ τὸ ἄλλο τὴν ἀφαιρεῖ καὶ αὐτὴν, ἀφοῦ ἐπιβεβαίωσε τὴν ἀδικία. Οὔτε νὰ ἄδικοῦμε λοιπόν, οὔτε, ἂν βρεθοῦμε κριτές, νὰ ἀποφασίζουμε ἄδικα.

85.- ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΗΡΩΝΑ

Στὴ ρήση· «Ὁμολογοῦν ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεό, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τους τὸν ἀρνοῦνται»³⁴.

Κινδυνεύεις, σοφέ, νὰ ἀγνοεῖς αὐτὸ ποὺ γνωρίζουν ὅλοι. Γιατὶ μοῦ ἔγραψες, τί σημαίνει· «Ὁμολογοῦν ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεό, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τους τὸν ἀρνοῦνται». “Οτι βέβαια αὐτὸ τὸ γνωρίζουν ὅλοι, ὄχι μόνον οἱ μαθητὲς τῶν ἱερῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν τίς ἔχουν καθόλου διαβάσει, τὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Δημοσθένης, λέγοντας· “Ὁτι κάθε λόγος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀπουσιάζουν τὰ ἔργα, θεωρεῖται κάτι τὸ μάταιο καὶ κενό”. Ἐὰν καὶ οἱ μὴ Χριστιανοὶ νομοθέτες δὲν τιμωροῦν ἀπὸ τὰ λόγια τους αὐτοὺς ποὺ δικάζονται γιὰ ἐσχάτη προδοσία, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πράγματα. Ὁ Χριστὸς πάλι, παρουσιάζοντας τὰ παιδιά κάποιου πατέρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἕνα ποὺ ἄκουσε νὰ πάει στὸ ἀμπέλι καὶ νὰ δουλέψει, καὶ ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ πάει, ἀλλὰ δὲν πῆγε, τὸ ἔψεξε, ἐνῶ τὸ ἄλλο, ποὺ δὲν ὑποσχέθηκε, ἀλλὰ ἐργάσθηκε, τὸ ἀποδέχθηκε³⁵. Γιατὶ οἱ γνῶμες δὲν κρίνονται καλύτερα ἀπὸ τὰ λόγια, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα. Γιὰ παράδειγμα· Ὁμολογεῖς ὅτι ὑπάρχει Θεός. Καλὰ εἶπες, γιατί ὑπάρχει. Ὁμως ὁ λόγος εἶναι μικρός, ἂν δὲν ὑπάρχει καὶ ἡ μαρτυρία ἀπὸ τὰ ἔργα. Γιατὶ ἐάν, ὁμολογώντας ὅτι ὑπάρχει Θεός, κάνεις αὐτὰ ποὺ θὰ ἔκανε κάποιος σκεπτόμενος ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός, πῶς τὸ ἔργο δὲν θὰ κατηγορήσει τὸν λόγο, καὶ ἡ συμπεριφορὰ δὲν θὰ δια-

35. Ματθ. 21, 28-30.

ψεται τὸν λόγον; Δι' ὧν τοίνυν πράττεις, ὁμολογεῖ Θεὸν εἶ-
 ναι. Καὶ ὁ λόγος καὶ ὁ τρόπος τοῦτο κηρύττει, καὶ οἱ ἀκού-
 οντες πείθονται, ἐὰν δὲ ἄχρι τοῦ λόγου σταίης, περὶ δὲ τὸ
 πράττειν τὸ δέον ὀλιγωροίης, οὐ χωρῶ λόγον, ὅστις, ἄνευ
 5 τοῦ ποιεῖν σε ἂ προσήκει, δυνηθήσεται τοὺς ἀκούοντας
 πείσαι.

Πς'.- ΠΑΥΛΩ

Εἰς τό, «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ»,
 καὶ τὰ ἐξῆς.

10 Κινδυνεύεις ἀγνοεῖν, ὅτι καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι ἀπάν-
 θρωπα τοῦ νόμου, ἡμερότητα πνεῖ. Τὸ γὰρ νενομοθετη-
 σθαι, «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ» ἐκκολάπτεσθαι, οὐκ
 ὤμὸν καὶ ἀπάνθρωπον, ἀλλὰ δικαιοσύνης μὲν γέμει ἐκ τοῦ
 προχείρου λαμβανόμενον, νοούμενον δὲ καὶ φιλανθρω-
 15 πίας, ὡς ἔφην. Ἴνα γὰρ τῷ φόβῳ τοῦ παθεῖν τὸν μέλλοντα
 δραῖν σωφρονίση καὶ ἀναστείλῃ τὴν κακίαν, τοῦτο εἰκότως
 διηγόρευσεν.

ΠΖ.- ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩ

Τῆς Ἐξόδου. «Αἰτήσασθε ἕκαστος παρὰ τοῦ πλησίον
 20 σκεύη ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ», καὶ τὰ λοιπά.

Καὶ αὐτό, ὁ φῆς προβεδλῆσθαι τὸν πρὸς σὲ διενεχθέν-
 τα, δικαιοσύνης ἀκροτάτης πνεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς Ἑβραί-
 οῖς μακρὸν δουλεύσασι οἱ Αἰγύπτιοι χρόνον τὸν μισθὸν
 οὐκ ἀπέδοσαν, ἄκοντας αὐτοὺς εἰσπραχθῆναι παρεσκευά-
 25 σεν ἢ τῆς δικαιοσύνης πηγῆ. Διὰ τοῦτ' ἔφη, χρησάσθω
 ἕκαστος παρὰ τῆς γείτονος αὐτοῦ καὶ συντέκνου σκεύη ἀρ-
 γυρᾶ καὶ χρυσᾶ. Εἰ μὲν γὰρ μὴ δουλεύσασι τοῦτο προσέ-
 ταξεν, ἴσως ἂν τις ἄδικον τοῦτο ἐνόμισεν εἶναι. Εἰ δὲ τοὺς

γράφει τὸν λόγο; Μὲ αὐτὰ λοιπὸν ποὺ κάνεις νὰ ὁμολογεῖς ὅτι ὑπάρχει Θεός, καὶ ὁ λόγος καὶ τὰ ἔργα σου αὐτὸ νὰ διακηρύττουν, καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀκοῦνε θὰ πείθονται. Ἐὰν ὅμως σταματᾷς μέχρι τὸν λόγο καὶ ἀδιαφορεῖς νὰ κάνεις αὐτὸ ποὺ πρέπει, δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω πῶς, χωρὶς νὰ κάνεις αὐτὰ ποὺ πρέπει, θὰ μπορέσει ὁ λόγος νὰ πείσει αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀκούουν.

86.- ΣΤΟΝ ΠΑΥΛΟ

Στὴ ρήση· «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ»³⁶
καὶ τὰ ἑξῆς.

Κινδυνεύεις νὰ ἀγνοεῖς, ὅτι καὶ αὐτὰ ἀκόμα τοῦ νόμου ποὺ φαίνονται ἀπάνθρωπα, πνέουν ἡμερότητα. Γιατὶ τὸ νομοθέτημα νὰ θγάξουν «τὸν ὀφθαλμὸ ἀντὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ ποὺ τοὺς ἔβγαλαν», δὲν εἶναι σκληρὸ καὶ ἀπάνθρωπο, ἀλλὰ εἶναι γεμᾶτο δικαιοσύνη, ὅταν ἐξετάζεται προῦχειρα, ὅταν ὅμως τὸ σκεφθοῦμε βαθύτερα, εἶναι γεμᾶτο καὶ φιλανθρωπία, ὅπως εἶπα. Γιατὶ δικαιολογημένα τὸ νομοθέτησε αὐτό, θέλοντας, ἀπὸ τὸν φόβο ὅτι θὰ πάθει τὸ ἴδιο, νὰ σωφρονίσει ἐκεῖνον ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τὸ κάνει καὶ νὰ ἐμποδίσει τὴν κακία.

87.- ΣΤΟΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ

Ἀπὸ τὴν Ἔξοδο· «Ζητήστε ὁ καθένας ἀπὸ τὸν πλησίον σας σκεύη ἀσημένια καὶ χρυσᾶ»³⁷, κ.λ.π.

Καὶ αὐτό, ποὺ λὲς ὅτι προτάθηκε ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ φιλονείκησε μαζί σου, πνέει τὸ ἄρωμα τῆς πλέον τέλει δικαιοσύνης. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Αἰγύπτιοι δὲν ἔδωσαν μισθὸ στοὺς Ἑβραῖους ποὺ δούλεψαν ἐπὶ μακρὸ χρονικὸ διάστημα, τοὺς ἀνάγκασε ἡ πηγὴ τῆς δικαιοσύνης νὰ τὸν εἰσπράξουν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν. Γι' αὐτὸ εἶπε ἄς χρησιμοποιοῦν ὁ καθένας ἀπὸ τὴ γειτόνισσα καὶ ἀπὸ τὴν ὁμόσκηνη σκεύη ἀσημένια καὶ χρυσᾶ. Ἐὰν βέβαια τὸ διέτασσε αὐτὸ χωρὶς νὰ εἶχαν δουλέψει, θὰ νόμιζε ἴσως κάποιος, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀδικο. Ἐὰν ὅμως ἐκεῖνους ποὺ

37. Ἐξ. 3, 22.

τὴν ἐλευθερίαν ἀφελομένους χρήμασιν ἀμύνασθαι ἐκέλευ-
 σεν, οὐ μόνον μὴ ἠδικῆσθαι ἐκείνους ἔγωγε ἂν φαίην,
 ἀλλὰ μηδὲ τὴν ἴσῃν τιμωρίαν ἀπητῆσθαι. Ποῦ γὰρ ἴσον,
 χρημάτων στέρησις καὶ ἐλευθερίας, ὑπὲρ ἧς οὐ μόνον τὰς
 5 οὐσίας προΐεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκειν οἱ νῦν ἔχοντες
 ἐθέλουσιν;

ΠΗ.— ΖΩΙΑΦ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΦ

Περὶ λήθης.

Καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, καίτοι πνευματικοῖς κομῶν
 10 χαρίσμασι, τῆς ἀναγνώσεως οὐ μικρὰν ἐποιεῖτο σπουδὴν.
 Διὸ καὶ τῷ θρέμματι αὐτοῦ τῷ περιβλέπτῳ ἔγραφε· «Πρόσε-
 χε τῇ ἀναγνώσει». Δεινὸν γὰρ μάλιστα τῷ γευσαμένῳ τῆς
 θείας σοφίας ἐστερηῆσθαι ταύτης, οὐ μόνον τῆς μνήμης οὐ
 προσγινομένης, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπαρχούσης λήθῃ διολλυμέ-
 15 νης. Αὕτη γὰρ μάλιστα ἡ δύναμις, εἰ μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέ-
 ραν θεραπεύηται, ἀποφοιτᾶν πέφυκεν, ἀργίας καὶ ὀραθυ-
 μίας καὶ σκήψεως μὴ ἀνεχομένη. Ὅπερ οἱ πολλοὶ ἀγνο-
 οῦντες, μᾶλλον δὲ τὴν οἰκείαν ἀμαθίαν περιστέλλοντες,
 κωμωδοῦσι τοὺς φιλολόγους καὶ σοφοὺς, οὐκ εἰδότες ὅτι
 20 ἡ σοφία σοφοῖς φοιτηταῖς μάλιστα χαίρει.

ΠΘ.— ΦΙΛΙΤΡ(Ι)Φ

Εἰς τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ· «Πένητα
 οὐκ ἐλεήσεις ἐν κρίσει».

Καὶ τῆς δυναστείας τὴν ἀπληστίαν καὶ τῆς πενίας τὴν
 25 φιλοπραγμοσύνην κολάζων ὁ νομοθέτης, ἐθέσπισε, «Μὴ
 ἐλεήσεις πένητα ἐν κρίσει», οὐκ ἀπανθρωπίαν διδάσκων,
 ἀλλὰ τὴν κακουργίαν ἀναστέλλων, ἵνα μὴ τῇ πενίᾳ εἰς φι-

τούς στέρησαν τὴν ἐλευθερία τους, διέταξε νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουν μὲ χρήματα, ὄχι μόνο, θὰ μπορούσα ἐγὼ νὰ πῶ, ἐκεῖνοι (οἱ Αἰγύπτιοι) δὲν ἀδικήθηκαν, ἀλλ' οὔτε εἶναι ἴδια ἢ τιμωρία πού τοὺς ἐπιβλήθηκε. Γιατὶ ποῦ εἶναι ἴση ἢ στέρηση χρημάτων καὶ ἢ στέρηση ἐλευθερίας, γιὰ τὴν ὁποία ὄχι μόνο τὶς περιουσίες τους χαρίζουν, ἀλλὰ καὶ θέλουν νὰ πεθάνουν αὐτοὶ πού τώρα τὴν ἔχουν;

88.– ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΖΩΙΛΟ

Γιὰ τὴ λήθη.

Καὶ ὁ θεόπνευστος Παῦλος, ἂν καὶ εἶχε ἄφθονα πνευματικὰ χαρίσματα, δὲν φρόντιζε λίγο γιὰ τὴ μελέτη τῶν Γραφῶν. Γι' αὐτὸ καὶ στὸ ἔξοχο τέκνο του ἔγραφε «Προσηλώσου στὴν ἀνάγνωση»³⁸. Γιατὶ εἶναι φοβερό, καὶ μάλιστα σ' αὐτὸν πού γεύθηκε τὴ θεία σοφία, νὰ τὴν στερεῖται, ἐπειδὴ ὄχι μόνο ἡ μνήμη δὲν ἐνισχύεται, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ πού ὑπάρχει παραδίδεται στὴ λήθη. Καθόσον αὐτὴ ἢ δύναμη ἰδιαίτερα, ἂν δὲν καλλιεργεῖται κάθε μέρα ὡς ἀπὸ τὴ φύση τῆς φεύγει, γιὰτὶ δὲν ἀνέχεται τὴν ἀργία καὶ τὴ ραθυμία καὶ τὴ δικαιολογία. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἀγνοώντας το οἱ πολλοί, ἢ καλύτερα προκειμένου νὰ καλύψουν τὴ δική τους ἀμάθεια, διακωμωδοῦν τοὺς φιλολόγους καὶ τοὺς σοφοὺς, μὴ γνωρίζοντας, ὅτι ἡ σοφία χαίρεται περισσότερο μὲ τοὺς σοφοὺς μαθητές.

89.– ΣΤΟΝ ΦΙΛΙΠ(Ι)Ο

Σ' αὐτὸ πού εἶναι γραμμένο στὸν νόμο· «Νὰ μὴ ἐλεήσεις φτωχὸν ὅταν δικάζεται»³⁹.

Ὁ νομοθέτης τιμωρώντας καὶ τῆς ἐξουσίας τὴν ἀπληστία καὶ τὴν ἐνασχόληση τῆς φτώχειας μὲ ἀναρμόδια πράγματα, θέσπισε, «Νὰ μὴ ἐλεήσεις φτωχὸν ὅταν δικάζεται», ὄχι διδάσκοντας ἀπανθρωπιά, ἀλλὰ περιορίζοντας τὴν κακουργία, γιὰ νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν τὴ φτώχεια τους καταχρηστικὰ σὲ πράγ-

39. Ἐξ. 23, 3.

λοπραγμοσύνην καταχρήσονται. Εἰ δὲ τὸν πτωχόν, τὸν τῷ
 δυσνουθετήτῳ θηρίῳ μαχόμενον τῇ πενία, ἀπειπεν ἐλεεῖ-
 σθαι, πολλῶ μᾶλλον τῶν πλουσίων τὴν ἀπληστίαν ἐκόλα-
 σεν.

5

Ζ.- ΑΛΥΠΙΩ

Περὶ ἀναγνώσεως. Κατὰ Ἑλλήνων, Περὶ τῆς χάριτος
 τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν
 ὠφελείας.

Καὶ τοῖς ἕως τῶν τῆδε ὀριζομένοις εἶναι τὰ πράγματα,
 10 μετριωτέρα, οἶμαι, ἢ τοῦ θίου τελευτῆ τῆς ἐν τῇ ζωῇ ἀμα-
 θίας. Εἰ δ' ἐκείνοις, πολλῶ μᾶλλον ἡμῖν τοῖς εἰς αἰῶνα τὸν
 σκοπὸν ἔχουσι καὶ τὴν σύνεσιν καθ' ἑκάστην ἡμέραν
 ἀκονᾶν ἐκ τῶν θείων λογίων ὀφείλουσιν.

ΖΑ.- ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ

15

Περὶ τοῦ αὐτοῦ

Πολύτροποι τῶν ἀνθρώπων καὶ αἱ περὶ τοὺς λόγους
 ἐπιθυμῖαι. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀγαπῶσι τὸ παλαιῶς ἀττικί-
 ζειν, οἱ δέ, τὸ σαφῶς εἰπεῖν, τοῦ ἀττικισμοῦ πρότερον ἄ-
 γουσι, λέγοντες· Τί τὸ κέρδος ἐκ τοῦ ἀττικίζειν, ὅταν τὰ
 20 λεγόμενα ὥσπερ ἐν σκότῳ κρύπτηται καὶ τῶν ἄλλων δέη-
 ται τῶν εἰς φῶς αὐτὰ ἀξόντων; Ἄλλοι δὲ χαίρουσι τῇ ἐπο-
 ποιίᾳ, καὶ ἕτεροι μὲν τῇ σεμνότητι τῆς τραγωδίας, ἄλλοι δὲ
 τῇ στωμυλότητι τῆς κωμωδίας, καὶ ἄλλοι τῇ ἀβρότητι τῆς
 ῥητορικῆς. Ἄλλ' οὐδὲ οὗτοι συμβαίνουσιν. Οἱ μὲν γὰρ τὸ
 25 ὕψος τοῦ Πλάτωνος ἀποδέχονται, οἱ δὲ τὴν Θουκυδίδου
 σεμνότητα. Καὶ οἱ μὲν τὴν Ἰσοκράτους λιτότητα, οἱ δὲ τὴν
 Δημοσθένους δεινότητα. Πάσας γὰρ αὐτῶν σεσιτῆσθαι
 τὰς τῶν λόγων τέχνας οἶονται, καὶ ἐν τῷ δεινῷ καὶ πικρῷ

ματα ἀναρμόδια. Ἐφόσον δηλαδή τὸν φτωχό, πού μάχεται μὲ τὸ δύσκολο νὰ νουθετηθεῖ θηρίο, δηλαδή τῆ φτώχεια, ἀπαγόρευσε νὰ ἐλεεῖται καταχρηστικὰ ὅταν δικάζεται, πολὺ περισσότερο τιμώρησε τὴν ἀπληστία τῶν πλουσίων.

90.- ΣΤΟΝ ΑΛΥΠΙΟ

Γιὰ τὴ μελέτη. Ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Γιὰ τὴ χάρη τῶν θεόπνευστων Γραφῶν καὶ τὴν ὠφέλεια ἀπὸ αὐτές.

Καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ ὀρίζουν ὅτι τὰ πράγματα διαρκοῦν ὅσο διαρκεῖ αὐτὴ ἐδῶ ἢ ζωὴ, νομίζω πὼς τὸ τέλος τῆς ζωῆς εἶναι πιὸ ὑποφερτό, ἀπὸ τὸ νὰ ζοῦν στὴν ἀμάθεια. Καὶ ἂν αὐτὸ ἰσχύει γιὰ ἐκείνους, πολὺ περισσότερο ἰσχύει γιὰ μᾶς οἱ ὅποιοι ἔχουμε τὸν σκοπὸ μας στὸν μέλλοντα αἰῶνα καὶ ὀφείλουμε κάθε μέρα νὰ ἀκονίζουμε τὴ σύνεσή μας μὲ τὰ θεϊκὰ λόγια.

91.- ΣΤΟΝ ΣΟΦΙΣΤΗ ΑΠΟΚΡΑ

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Οἱ ἐπιθυμίες τῶν ἀνθρώπων γύρω ἀπὸ τοὺς λόγους εἶναι διάφορες. Ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ἀρέσκονται στὸ νὰ ἀπτικίζουν, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἄλλοι, προκειμένου νὰ μιλήσουν μὲ σαφήνεια, ἀπορρίπτουν τὸν ἀπτικισμό, λέγοντας: Ποιὸ εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ τὸ νὰ ἀκολουθοῦμε τὸν ἀπτικὸ τρόπο στὸ λόγο, ὅταν αὐτὰ ποὺ λέγονται κρύβονται σὰν μέσα σὲ σκοτάδι καὶ χρειάζονται ἄλλους γιὰ νὰ τὰ φέρουν στὸ φῶς; Ἄλλοι πάλι εὐχαριστοῦνται μὲ τὰ ἔπη, ἄλλοι μὲ τὴ σεμνότητα τῆς τραγωδίας, ἄλλοι μὲ τὴ φλυαρία τῆς κωμωδίας, καὶ ἄλλοι μὲ τὴν λεπτότητα ἔκφρασης τῆς ρητορικῆς. Ἄλλ' οὔτε αὐτοὶ συμφωνοῦν μεταξύ τους. Γιατὶ ἄλλοι παραδέχονται τὸ ὕφος τοῦ Πλάτωνα, ἄλλοι τὴ σεμνότητα τοῦ Θουκυδίδη, καὶ ἄλλοι τὴ λιτότητα τοῦ λόγου τοῦ Ἰσοκράτη, ἄλλοι πάλι τὴ ρητορικὴ δεινότητα τοῦ Δημοσθένη. Γιατὶ νομίζουν ὅτι ἔχουν τραφεῖ μὲ ὅλες τὶς τέχνες τῶν λόγων, καὶ ὅτι ξεπερνοῦν ὅλους καὶ στὴ δεινότητα τοῦ λόγου

καὶ παθητικῶ καὶ ἐναγωνίῳ πάντα ὑπερβάλλεσθαι. Καὶ οἱ μὲν τὴν Λυσίου φανεράν ἅπασι καὶ τετριμμένην λέξιν ἀγαπῶσιν, οἱ δὲ Ἰσαίου, τὸ δικανικώτερον μὲν Ἰσοκράτους, ὑψηλότερον δὲ Λυσίου, οἱ δὲ Αἰσχίνου τὸ σαφές καὶ 5 τὸ λευκόν. Τοσούτων ὄντων τῶν διαφορομένων, πῶς τις συγγραφέων πᾶσιν ἀρέσειεν, οὐκ ἔχω λέγειν.

Οἱ μὲν οὖν πρὸς δόξαν ὁρῶντες, ὡς βούλονται γραφέντων, οἱ δὲ ἱεροὶ καὶ οὐράνιοι χρησμοί, ἐπειδὴ πρὸς ὠφέλειαν πάσης τῆς ἀνθρωπότητος ἐρρέθησαν καὶ ἐγράφησαν, 10 τῇ σαφηνείᾳ ἐκράθησαν. Ἐκ μὲν γὰρ ταύτης, οἱ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς τῶν λόγων χαίροντες (ὀλίγοι δ' εἰσὶν οὗτοι), οὐδὲν παραβλάπτονται, ἅπαξ νοοῦντες τὰ χρησθέντα, πάντες δ' οἱ γεωργίαις καὶ τέχναις καὶ ταῖς ἄλλαις ἀσχολίαις τοῦ βίου σχολάζοντες, ὠφελοῦνται ἐκ τῆς σαφηνείας, 15 καὶ τὸ πρέπον καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ συμφέρον ἐν ἀκαριαία καιροῦ ῥοπῇ μακθάνοντες. Εἰς τοσαύτην γὰρ συντομίαν ἢ θεία συνετμήθη παιδείη, ὡς τὸ ἐκάστου βούλημα ὄρον εἶναι τῆς ἀρετῆς ἀποφήνασθαι. «Πάντα», γὰρ φησι, «ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, 20 καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφήται». Τί πρὸς ταύτην τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν συντομίαν καὶ τὴν σαφηνείαν οἱ Πλατωνικοὶ διάλογοι, ἢ ἢ Ὀμηρικὴ δέλτος, ἢ οἱ τῶν νομοθετῶν κώδικες, ἢ αἱ Δημοσθένους δίδλοι, ἢ ἢ τῆς τραγωδίας περιπέτεια, ἢ ἢ τῆς 25 κωμωδίας ὑπόθεσις; Κρινάτωσαν ὀρθῶς οἱ γλευάζοντες τὴν ιδιωτείαν τῶν ῥημάτων, καὶ τὴν ψῆφον ἀδέκαστον οἴσουσι. Πόσους διαλόγους συνέγραψεν ὁ ἐλλογιμώτατος Πλάτων, δεῖξαι ἐθέλων, τί τὸ δίκαιον, καὶ μηδὲν σαφές φράσας, μηδὲ πείσας τινάς, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας 30 ἐκπεσὼν ἐτελεύτησεν; Πόσα γὰρ συνέγραψεν Ἀριστοτέ-

καὶ στήν δηκτικότητα καὶ στήν παθητικότητα καὶ στήν ὀρμητικότητα. Καὶ ἄλλοι βέβαια ἀγαποῦν τοῦ Λυσία τὸ γνωστὸ σὲ ὄλους συνηθισμένο λεξιλόγιο, ἄλλοι τοῦ Ἰσαίου, πού εἶναι πιὸ δικανικὸ ἀπὸ τὸ τοῦ Ἰσοκράτη, καὶ ὑψηλότερο ἀπὸ τὸ τοῦ Λυσία, καὶ ἄλλοι τὸ σαφὲς καὶ λευκὸ ὕφος τοῦ Αἰσχύνη. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι τόσο πολλοὶ αὐτοὶ πού διαφέρουν, πῶς ἕνας ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς νὰ ἀρέσει σὲ ὄλους, δὲν μπορῶ νὰ πῶ.

Ἐκεῖνοι λοιπὸν πού ἀποβλέπουν στὴ δόξα, ἃς γράφουν ὅπως θέλουν, οἱ ἱεροὶ ὅμως καὶ οὐράνιοι λόγοι, ἐπειδὴ εἰπώθηκαν καὶ γράφθηκαν γιὰ τὴν ὠφέλεια ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας, ἀναμίχθηκαν μὲ τὴ σαφήνεια. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὴν, ἐκεῖνοι πού ἀρέσκονται μὲ τὶς ἄλλες ἀρετὲς τῶν λόγων (καὶ αὐτοὶ εἶναι λίγοι), δὲν βλάπτονται καθόλου, ἀφοῦ καταλαβαίνουν τοὺς χρησμούς, ὅλοι ὅμως ἐκεῖνοι πού ἀσχολοῦνται μὲ τὶς γεωργίες καὶ τὶς τέχνες καὶ καταγίνονται μὲ τὶς ἄλλες ἀσχολίες τῆς ζωῆς, ὠφελοῦνται ἀπὸ τὴ σαφήνεια, μαθαίνοντας σὲ συντομώτατο χρονικὸ διάστημα καὶ αὐτὸ πού πρέπει, καὶ τὸ δίκαιο, καὶ τὸ συμφέρον. Γιατὶ σὲ τόσο μεγάλη συντομομία συμπεριλήφθηκε ἡ θεία παιδαγωγία, ὥστε νὰ λέγει, ὅτι ἡ θέληση τοῦ καθενὸς νὰ εἶναι ὅρος τῆς ἀρετῆς. Γιατὶ λέγει· «Ὅλα ὅσα θέλετε νὰ κάνουν οἱ ἄνθρωποι σὲ σᾶς, νὰ τὰ κάνετε καὶ σεῖς σ' αὐτοὺς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο· γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες»⁴⁰. Τί ἔχουν νὰ παρουσιάσουν μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ συντομία καὶ τὴ σαφήνεια οἱ Πλατωνικοὶ διάλογοι, ἢ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη, ἢ οἱ κώδικες τῶν νομομαθῶν, ἢ τὰ βιβλία τοῦ Δημοσθένη, ἢ ἡ περιπέτεια τῆς τραγωδίας, ἢ ἡ ὑπόθεση τῆς κωμωδίας; Ἄς κρίνουν σωστὰ αὐτοὶ πού χλευάζουν τὴν ἀπλοϊκότητα τῶν λέξεων, καὶ ἃς διατυπώσουν ἀμερόληπτη τὴν ἀπόφασή τους. Πόσους διαλόγους ἔγραψε ὁ ἐλλογιμώτατος Πλάτων, θέλοντας νὰ δείξει τί εἶναι τὸ δίκαιο, χωρὶς νὰ πεῖ τίποτε τὸ καθαρὸ καὶ χωρὶς νὰ πείσει κάποιους, ἀλλὰ πέθανε ἀφοῦ ἔχασε καὶ τὴν ἴδια τὴν ἔλευθερία του; Πόσα ἐπίσης συνέγραψε ὁ Ἀριστοτέλης, ἀντι-

40. Ματθ. 7, 12.

λης, ἐναντιούμενος Πλάτωνι, καὶ τὰ δόγματα αὐτοῦ κωμωδῶν; Ἄλλ' οὐδὲ αὐτός τι ᾤνησε, πλὴν τοῦ μάχην λόγων τῷ δῖῳ γεννηῆσαι. Πόσα οἱ Στωικοὶ, πρὸς Ἀριστοτέλην φραξάμενοι, συνέγραψαν; ἀλλ' ἐσθέσθη κάκεινων τὰ δό-
5 γματα. Συγκρινέτωσαν τοίνυν τοῖς λεγομένοις σοφοῖς τὴν τῶν θεῶν λόγων σαφήνειαν, καὶ πανέσθωσαν φλυαροῦν-
τες, καὶ τὴν θεῖαν τῶν χρησμῶν φράσιν ἀποδεχέσθωσαν, οὐ πρὸς φιλοτιμίαν, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων βλέψασαν.

10

4B.- ΠΕΤΡΩ

ᾠΟτι οὐ χρὴ σκιαμαχεῖν μηδὲ περὶ τῶν τυχόντων φιλονεικεῖν.

Μὴ σκιαμάχει, ὦ φίλος, μηδέ, περὶ τῶν τυχόντων φιλο-
νειακῶν, ἐν τοῖς μεγίστοις καὶ καιρίοις σαυτὸν κατάβλαπτε,
15 μηδὲ ζηλοῦ τοὺς τὴν κάμηλον καταπίνοντας καὶ τὸν κώ-
νωπα διῶλίζοντας.

4Γ.- ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Εἰς τό· «Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι», καὶ τὰ ἐξῆς.

20 Μάλιστα μὲν πᾶσαι αἱ ὕβρεις οὐ διὰ τὸν Χριστὸν γίνονται, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ δι' ἡμᾶς αὐτούς, ἢ ἀδικοῦντας ἢ ἄλλο τι δρωῦντας Ἔστι δὲ ὅτε καὶ δι' αὐτὸν μὲν γίνονται, ἀληθεῖς δὲ εἰσι καὶ οὐ πεπλασμένα. Δύο τοίνυν ζητεῖ ὁ ἀκρότατος τῆς εὐδοκμήσεως ὄρος, καὶ τὸ ψευδεῖς εἶναι
25 τὰς ὕβρεις, καὶ τὸ δι' αὐτὸν γίνεσθαι. Εἰ δὲ θάτερον ἀπολειφθεῖη, θάτερον οὐκ ἀναιρεθήσεται μὲν, οὐδ' ἀργήσει (ἄτοπον γὰρ τοῦτο), εἰς δὲ τὴν ἀκροτάτην μακαριότητα οὐ καταλήξει. Εἰ μὲν γὰρ διὰ τὸν Χριστὸν λοιδορούμεθα, ἀληθεῖς δὲ εἰσιν αἱ ὕβρεις, ὑποτέμνεται ὁ μισθός, εἰ δὲ μὴ

κρούοντας τὸν Πλάτωνα, καὶ διακωμωδώντας τὶς διδασκαλίες του; Ἄλλ' οὔτε καὶ αὐτὸς ὠφέλησε καθόλου, ἔκτος ἀπὸ τὸ ὅτι προκάλεσε πόλεμο τῶν λέξεων στὴ ζωὴ. Πόσα ἔγραψαν οἱ Στωϊκοὶ ἀποστομώνοντας τὸν Ἀριστοτέλη; Ἄλλὰ καὶ ἐκείνων τὰ διδάγματα σβήσθησαν. Ἄς συγκρίνουν λοιπὸν τοὺς λεγόμενους σοφοὺς μὲ τὴ σαφήνεια τῶν θείων λόγων, καὶ ἄς παύσουν νὰ φλυαροῦν, καὶ ἄς ἀποδεχθοῦν τὴ θεία φράση τῶν χρησμῶν, ἣ ὅποια δὲν ἀπέβλεψε σὲ τιμητικὴ διάκριση, ἀλλὰ στὴν ὠφέλεια αὐτῶν ποὺ τὴν ἀκοῦνε.

92.- ΣΤΟΝ ΠΕΤΡΟ

Ἔστι δὲν πρέπει νὰ ἀγωνιζόμαστε μάταια, οὔτε νὰ φιλονεικοῦμε γιὰ τυχαῖα πράγματα.

Μὴν ἀγωνίζεσαι ἄδικα, φίλε, οὔτε φιλονεικώντας γιὰ τυχαῖα πράγματα, νὰ βλάπτεις τὸν ἑαυτό σου στὰ πολὺ μεγάλα καὶ καίρια ζητήματα, οὔτε νὰ ζηλεύεις ἐκείνους ποὺ καταπί-
νουν τὸ καραβόσχοινο καὶ διυλίζουν τὸ κουνούπι⁴¹.

93.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΔΑΝΙΗΛ

Στὴ ρήση· «Θὰ εἴσαστε μακάριοι, ὅταν θὰ σᾶς κατηγορήσουν οἱ ἄνθρωποι»⁴².

Ὅλες βέβαια οἱ κατηγορίες δὲν γίνονται γιὰ τὸν Χριστό, ἀλλὰ σὲ κάποιες περιπτώσεις καὶ γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους, ὅταν ἀδικοῦμε, ἢ κάνουμε κάτι ἄλλο. Ὑπάρχουν ὅμως περιπτώσεις ποὺ γίνονται βέβαια γι' αὐτόν, ἀλλ' εἶναι ἀληθινές καὶ ὄχι πλαστές. Δύο πράγματα λοιπὸν ζητᾶ ὁ ἀκρότατος ὅρος τῆς εὐδοκίμησης καὶ νὰ εἶναι ἀνυπόστατες οἱ κατηγορίες, καὶ νὰ γίνονται γιὰ τὸν Χριστό. Ἐὰν ὅμως παραλειφθεῖ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, τὸ ἄλλο φυσικὰ δὲν θὰ καταργηθεῖ, οὔτε καὶ θὰ μείνει ἀργὸ (γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἄτοπο), ὅμως δὲν θὰ καταλήξει στὴν πρὸ ὑψηλὴ μακαριότητα. Γιατί, ἐὰν κατηγορούμαστε γιὰ τὸν Χριστό, καὶ οἱ κατηγορίες εἶναι ἀληθινές, ὁ μισθὸς μειώνεται, ἂν

42. Ματθ. 5, 11.

διὰ Χριστόν μὲν, ψευδεῖς δ' εἰσὶ, πάλιν ὁ μισθὸς οὐ κορυφαιότατος. Ἔχει μὲν γὰρ ἑκάτερον μισθόν, ἀλλ' οὐ τοσοῦτον, ὅσον εἰ συναφθείη ἀμφοτέρων. Τὸ δέ, «Ἐνεκεν ἐμοῦ», λέγων, οὐ ταπεινὰ περὶ ἑαυτοῦ παρίστησι νοεῖν, 5 οὐδὲ ὅλως μέτρια καὶ κτίσεως ἀξίαν ἔχοντα (ὑπέροπτον γὰρ τοῖς τοιούτοις ἅπασιν τὸ μὴ Θεὸν προτίθεσθαι σκοπόν), ἀλλὰ δι' αὐτούς, ὡς καὶ δι' ἀγώνων μεγίστων καὶ ἐσχάτων κινδύνων ἀξιοσπουδάστους.

44.- ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ

10 Εἰς τό· «Ἔσπε μὴ πρό καιροῦ κρίνετε».

Οἶδα ἐγὼ τινὰς μὲν ἀκολασίας ἑτέρας ἐπιθυμία μελετῶντας σωφρονεῖν, τινὰς δὲ αὐτοφυεῖς πρὸς τὴν τούτου ῥοπὴν τοὺς λογισμοὺς ἐπικλίναντας, καὶ τινὰς μὲν εὐημερίας χάριν δεομένους τὸ Θεῖον, τινὰς δὲ εὐσεβείας ἔνεκα 15 μόνης τὸ ἀγνὸν μετερχομένους, καὶ τινὰς μὲν εἰς ἀδικίαν βλέποντας, προκάλυμμα τῆς ἀδικίας τὴν δικαιοσύνην ἐπανηρημένους, τινὰς δὲ τῆς ἐπὶ τὸ δίκαιον φορὰς ἡγεμόνα τὴν γνώμην ἔχοντας. Εἰ τοίνυν ἐγὼ, ἄνθρωπος ὢν εὐτελής καὶ πρὸς σύνεσιν βραδύς, ἐδυνήθην καταλαβεῖν, ὅτι 20 πολλοὶ τοῦ καλοῦ τὰς ρίζας οὐκ ἀπὸ ἀρετῆς ἐπήξαντο, ἀλλὰ πρὸς τι βλέποντες ἕτερον, τὸ καλὸν ἐτίμησαν, ἢ ἄρρητος σοφία, ἢ ἄφραστος σύνεσις, ἢ ἐπισταμένη πάντα πρὶν γενέσεως, ἀνέξεται ἀπὸ τῶν κλάδων ἐνέγκαι τὰς ψήφους, τῆς ρίζης ἐναντίως διακειμένης; Οὐκ ἔγωγε οἶμαι, 25 ἀλλὰ καὶ τὰς ρίζας καὶ τὰς ἀπαρχὰς καὶ τὰς ῥοπὰς καὶ τὰς ὁρμὰς τῆς ψυχῆς εἰς ἀκριβοῦς θάσανον παράγουσα, ἐκ τῆς οἰκείας κρίσεως τῆς ἀδεκάστου τὴν ψῆφον οἶσει. Οἶμαι σεσαφηνίσθαι τὸ παρὰ σοῦ προβληθὲν ἀποστολικὸν χωρίον, «Ἔσπε μὴ πρό καιροῦ τι κρίνετε». Δῆλον δὲ ὅτι ἢ

ὅμως οἱ κατηγορίες δὲν γίνονται γιὰ τὸν Χριστό, ἀλλ' εἶναι ψεύτικες, πάλι ὁ μισθὸς θὰ εἶναι ὁ πιὸ ὑψηλός. Δηλαδή ἔχει τὸ καθένα τὸν μισθό του, ἀλλ' ὄχι τόσον, ὅσον ὅταν ἔνωθoῦν καὶ τὰ δύο. Καὶ ὅταν λέγει, «ἔξαιτίας μου», δὲν πρέπει νὰ σκεφθοῦμε ταπεινὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του, οὔτε γενικὰ νὰ κάνουμε σκέψεις κοινές πού ἔχουν ἀξία γιὰ πράγματα τῆς κτίσεως (γιατί εἶναι ὑπεροπτικὸ σὲ ὅλα τὰ τέτοια νὰ μὴ προηγεῖται ὁ θεῖος σκοπός), ἀλλὰ γι' αὐτοῦς, πού τὸ ἐνδιαφέρον τους εἶναι καὶ γιὰ τοὺς πολὺ μεγάλους καὶ γιὰ τοὺς πάρα πολὺ ἐπικίνδυνους ἀγῶνες.

94.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΗΛΙΑ

Στό· «Νὰ μὴ κρίνεται πρὶν ἀπὸ τὸν ὀρισμένο χρόνο»⁴³.

Γνωρίζω ἐγὼ ὅτι κάποιοι φροντίζουν μὲ μεγάλο πόθο νὰ συγκρατήσουν τὶς ἀκολασίες ἄλλων, ἄλλοι ἀπὸ τὴ φύση τους ἔχουν κλίνει τοὺς λογισμοὺς τους πρὸς τὴ ροπή αὐτοῦ, ἄλλοι παρακαλοῦν τὸν Θεὸ μὲ σκοπὸ νὰ εὐημερήσουν, ἄλλοι πάλι ἐπιδιώκουν τὴν ἀγνότητα μόνον ἔξαιτίας τῆς εὐσέβειας, ἄλλοι ἀποβλέπουν βέβαια στὴν ἀδικία, ὡς προκάλυμμα ὅμως τῆς ἀδικίας προτιμοῦν τὴ δικαιοσύνη, καὶ ἄλλοι στὴν κλίση τους πρὸς τὸ δίκαιο ἔχουν ὁδηγὸ τὴ γνώμη. Ἐὰν λοιπὸν ἐγώ, πού εἶμαι ἄνθρωπος ἀσήμαντος καὶ βραδὺς στὴν ἀντίληψη, μπόρεσα νὰ καταλάβω, ὅτι πολλοὶ τὶς ρίζες τοῦ καλοῦ δὲν τὶς στερέωσαν ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ τίμησαν τὸ καλὸ ἀποβλέποντας σὲ κάτι ἄλλο, ἢ ἀπερίγραπτη σοφία, ἢ ἀνέκφραστη σύνεση, ἢ ὅποια γνωρίζει τὰ πάντα πρὶν νὰ γίνουν, θὰ ἀνεχθεῖ νὰ θγάξεις τὶς ἀποφάσεις ἀπὸ τὰ κλαδιά, τὴ στιχμὴ πού ἡ ρίζα εἶναι ἀντίθετη; Ἐγὼ τουλάχιστον δὲν τὸ νομίζω, ἀλλὰ καὶ τὶς ρίζες καὶ τὶς ἀπαρχές καὶ τὶς κλίσεις καὶ τὶς ὁρμές τῆς ψυχῆς, ὑποβάλλοντάς τις σὲ ἀκριβῆ δοκιμασία, θὰ ἐκδώσει μὲ τὴ δικὴ της ἀμερόληπτη κρίση τὴν ἀπόφασή της. Νομίζω ὅτι ἀποσαφινίσθηκε τὸ ἀποστολικὸ χωρίο πού ζήτησες νὰ σοῦ ἐξηγηθεῖ· «Ὡστε νὰ μὴ

43. Α' Κορ. 4, 5.

περὶ τῶν ἀδήλων καὶ μὴ ῥαδίως ἀνιχνευομένων, ἢ περὶ τῶν ἀδιαφόρων βρωμάτων, περὶ ὧν καὶ Ῥωμαῖοις ἐπιστέλλων πολὺν ἀνάλωσε λόγον. Περὶ γὰρ τῶν δήλων καὶ ἔκρινε καὶ κρίνειν προσέταξε, καὶ ἐξέβαλε καὶ ἐκβάλλειν
5 τῆς Ἐκκλησίας ἐκέλευσε, περὶ δὲ τῶν ἀδήλων ἀναμένειν παρεκελεύσατο, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος. Ἄτοπον γὰρ τὸ ἀρπάζειν τοῦ κριτοῦ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ψῆφον ἀκρίτως φέρειν, καὶ μὴ ἐπιτρέπειν ταύτην τῷ κανόνι τῆς ἀληθείας.

4E.- ΠΑΥΛῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ

10 Εἰς τό· «Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε;».

Εἰ καὶ τις, ὡς γέγραφας, τὴν ψυχὴν ἐπιθυμία τῶν ἀλλοτριῶν εἰς ἀπόνοιαν ἐρεθίζει, οὐ μόνον ἀδικεῖν, ἀλλὰ καὶ φλυαρεῖν διεγνωκῶς (γέγραπται· «Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε;»), ἀκονέτω, εἴ γε ὧτα ἔχει, καὶ μὴ ταῦτα ἢ φιλοχρη-
15 ματία ἀπέφραξεν, ὅτι Εἰ καὶ τοῦτο ἐμοὶ γέγραπται, σοὶ οὐ γέγραπται ἀποστερεῖν. Μὴ τοίνυν σοι γενέσθω πλεονεξίας πρόφασις ἢ ἀποστολικὴ παραίνεσις, μηδ', ἐπειδὴ παρήνεσεν ἐμοὶ ἀποστερεῖσθαι, σοὶ χῶραν νόμιζε δεδόσθαι τοῦ ἀδικεῖν. Ἐμοὶ γὰρ σωτηρίαν τὸ ἀδικεῖσθαι, σοὶ δὲ τιμω-
20 ρίαν τὸ ἀποστερεῖν φέρει.

45.- ΜΑΡΤΙΝΙΑΝῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ

Περὶ Ἡρώδου τοῦ τετράρχου καὶ τοῦ Βαπτιστοῦ
καὶ τῆς Ἡρωδιάδος.

Οὐκ ὀλίγα οὐδὲ μικρά, ἀλλὰ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα τῷ
25 τετράρχῃ πεπλημμέλητο. Ὁμοῦ γὰρ λέοντος ἦν δυσγενὲς βλάστημα. Ὡσπερ γὰρ ὁ δεδιῶς μὴ νόθος υἱὸς τοῦ οἰκείου πατρὸς νομισθεῖη, τοῦ τὰ βρέφη τὰ ἐν Βηθλεὲμ ἀνελόντος,

κρίνετε κάτι πρὶν ἀπὸ τὸν κατάλληλο καιρὸ»⁴⁴. Εἶναι φανερὸ ὅτι λέχθηκε ἢ γιὰ τὰ μὴ φανερὰ καὶ ποὺ δὲν ἀνιχνεύονται εὐκολα, ἢ γιὰ τὶς ἀδιάφορες τροφές, γιὰ τὶς ὁποῖες ἔκανε πολὺν λόγο στὴν ἐπιστολή του πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Γιατὶ τὰ φανερὰ καὶ τὰ ἔκρινε, καὶ παρήγγειλε νὰ τὰ κρίνουμε, καὶ τὰ ἔβγαλε καὶ διέταξε νὰ τὰ θγάζουμε ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἐνῶ γιὰ τὰ μὴ φανερὰ καὶ ἄγνωστα πρόσταξε νὰ περιμένουμε μέχρι νὰ ἔρθει ὁ Κύριος. Γιατὶ δὲν εἶναι σωστὸ ν' ἀρπάζουμε τὴν ἐξουσία τοῦ κριτῆ, καὶ νὰ ἐκφέρουμε τὴν ἀπόφαση ἀπερίσκεπτα, καὶ νὰ μὴ ἀναθέτουμε αὐτὴν στὸν κανόνα τῆς ἀλήθειας.

95.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΠΑΥΛΟ

Στό· «Γιατὶ δὲν προτιμᾶτε μᾶλλον νὰ ἀδικεῖσθε;»⁴⁵.

Ἐὰν κάποιος, ὅπως μοῦ ἔγραψες, ἀπὸ ἐπιθυμία τῶν ξένων πραγμάτων προκαλεῖ στὴν ψυχὴ του παραφροσύνη, γνωρίζοντας ὅχι μόνο ὅτι ἀδικεῖ, ἀλλὰ καὶ φλυαρεῖ (γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Γιατὶ νὰ μὴ προτιμᾶτε μᾶλλον νὰ ἀδικεῖσθε;»), ἂς ἀκούσει, ἐὰν ἔχει αὐτιᾶ, καὶ δὲν τὰ ἔχει φράξει ἢ φιλοχρηματία, ὅτι Μολονότι αὐτὸ ἔχει γραφεῖ γιὰ μένα, γιὰ σένα ὅμως δὲν ἔχει γραφεῖ νὰ ἀρπάξεις. Νὰ μὴ σοῦ γίνει λοιπὸν ἡ παραίνεση τοῦ Ἀποστόλου ἀφορμὴ γιὰ πλεονεξία, οὔτε, ἐπειδὴ ἐμένα μὲ συμβούλεψε νὰ προτιμῶ νὰ τὰ στεροῦμαι, νὰ νομίζεις ὅτι ἐσένα σοῦ ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ ἀδικεῖς. Γιατὶ γιὰ μένα τὸ νὰ ἀδικουῦμαι φέρνει σωτηρία, σὲ σένα ὅμως τὸ νὰ ἀρπάξεις τὰ ξένα τιμωρία.

96.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΟ

Γιὰ τὸν Ἡρώδη τὸν τετράρχη, τὸν Βαπτιστή,
καὶ τὴν Ἡρωδιάδα.

Ἦχι λίγα, οὔτε μικρά, ἀλλὰ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα πλημμελήματα διέπραξε ὁ τετράρχης. Γιατὶ ἦταν ταπεινὸ γέννημα ἄγριου λονταριοῦ. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνος, ποὺ φοβόταν νὰ μὴ θεωρηθεῖ νόθος υἱὸς τοῦ πατέρα του, ἔσφαξε τὰ βρέφη στὴ

45. Α' Κορ. 6, 7.

τοιαύτην ἔπλεξε τραγωδίαν, ὡς ἂν ἀμιλληθῆ σχεδὸν τῷ τε-
 κόντι, καὶ οἶμαι τετράρχης καὶ διὰ τοῦτο λελέχθαι, οὐχ ὡς
 τετάρτην μοῖραν τῆς πατρῴας βασιλείας μόνον διεῖπεν,
 ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν τεσσάρων γενικῶν εἰδῶν τῆς κακίας
 5 ἤρχθη. Πρῶτον μὲν γὰρ παρανόμως ἄγεται τὴν Ἡρωδιά-
 δα, εἶτα, ἐλεγχθεὶς παρὰ τοῦ Βαπτιστοῦ, δέον σωφρο-
 σθῆναι, εἰς δεσμοτήριον ἐμβάλλει, οὐ παρανομοῦντα,
 ἀλλὰ παρανομίαν ἐλέγχοντα. Ἔπειτα, βουλόμενος ἀπο-
 κτεῖναι, φοβεῖται τὸν ὄχλον, τὸν ἀδέκαστον ὀφθαλμὸν μὴ
 10 φοβηθεῖς. Εἶτα ἀπερισκέπτως καὶ ἀορίστως ὀμνύει τῇ
 θυγατρὶ τῆς τὸ δρᾶμα συνθησάσης, καὶ ἄξια τὰ μέρη τοῦ
 γάμου παρασκευάσαι οἰηθείσης, πᾶν ὅπερ αἰτήσεται,
 παρασχεῖν, τὸ δὲ ὀρθὰ καὶ δίκαια δώσειν οὐ προσδιώρι-
 σεν, ἀλλ' οὕτως ἀπροβούλευτον ἔχει τὸν λογισμόν, ὡς καὶ
 15 τὸ ἥμισυ τῆς βασιλείας ἐπαγγεῖλασθαι, οὐ λογισάμενος,
 ὅτι ἀργαλεώτερόν ἐστὶ δικαιοσύνης ἐκπεσεῖν, ἢ βασιλείας.
 Εἶτα εὐορκίας προσχήματι πᾶσαν ἐπιορκίαν ὑπερβαίνει.
 Ἄμεινον γὰρ ἐν τοῖς ἐναγέσι, τὰ κακῶς ἐπαγγελθέντα,
 λύειν καλῶς, ἢ, τὸ δοκεῖν εὐορκεῖν, κακῶς· μᾶλλον δὲ
 20 τοῦτο σκῆψις ἦν τοῦ φόνου. Ὡσπερ γὰρ οἰκέτης δεδιῶς
 τὸν δεσποτικὸν ἔλεγχον, οὕτω καὶ οὗτος ἐδεδοίκει τὸν
 Βαπτιστὴν. Ἀληθῆς γὰρ δεσπότης, ὁ τὰ δέοντα πράττων
 τε καὶ προστάτων, οὐχ ὁ τὴν ἀλουργίδα περικείμενος καὶ
 τῶν ὄπλων τὸ κράτος ἔχων.

25 Παραπέτασμα οὖν τοῦ φόβου τὸν ὄρκον προβαλλόμε-
 νος καὶ ἐπιτειχίσας τῇ προαιρέσει τὸν ἐκ τοῦ δοκεῖν ἐπι-
 ορκεῖν κίνδυνον, ἐπὶ τὸν φόνον ὤρμησεν. Οὐδὲ γὰρ σχῆμα
 δικαστηρίου, οἷα πολλοὶ πεποιήκασι, προὔθηκεν, οὐδὲ
 κατηγοροὺς ἔστησεν, οὐδὲ μάρτυρας ἐμισθώσατο. Ἦδει

Βηθλεέμ, καὶ προκάλεσε τέτοια τραγωδία, ὥστε νὰ ἀνταγωνισθεῖ σχεδὸν ἐκεῖνον ποῦ τὸν γέννησε, καὶ νομίζω ὅτι γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκε τετραρχῆς, ὄχι μόνο ἐπειδὴ διοικοῦσε τὸ ἓνα τέταρτο τοῦ βασιλείου τοῦ πατέρα του, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ κυριαρχήθηκε ἀπὸ τὰ τέσσερα γενικὰ εἶδη τῆς κακίας. Πρῶτον δηλαδή νυμφεῦθηκε τὴν Ἡρωδιάδα παράνομα. Ἐπειτα, ὅταν κατηγορήθηκε ἀπὸ τὸν Βαπτιστὴ, ἀντὶ νὰ σωφρονισθεῖ, τὸν ἔβαλε στὴ φυλακὴ, χωρὶς νὰ παρανομήσει, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἤλεγχε τὴν παρανομία. Ἐπειτα, ἐνῶ θέλει νὰ τὸν σκοτώσει, φοβᾶται τὸν λαὸ, ἐνῶ δὲν φοβήθηκε τὸν ἀδέκαστο ὀφθαλμῶ. Ἐπειτα ἀπερίσκεπτα καὶ ἀόριστα ὀρκίζεται στὴ θυγατέρα ἐκείνης ποῦ εἶχε σχεδιάσει τὸ δρᾶμα, καὶ εἶχε νομίσει, ὅτι θὰ κάνει τὰ μέρη τοῦ γάμου ἄξια, νὰ τῆς δώσει ὅ,τι ζητήσει, δὲν προσδιόρισε ὅμως ἂν θὰ τῆς δώσει τὰ σωστὰ καὶ δίκαια καὶ σωστά, ἀλλ' ἦταν τόσο πολὺ ἀπερίσκεπτη ἢ ἀπόφασή του, ὥστε νὰ ὑποσχεθεῖ ὅτι θὰ τῆς δώσει καὶ τὸ μισθὸν τοῦ βασιλείου, χωρὶς νὰ σκεφθεῖ ὅτι εἶναι πιὸ δύσκολο νὰ ἐκπέσει ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, παρὰ ἀπὸ τὴ βασιλεία. Ἐπειτα, μὲ τὸ πρόσχημα τῆς τήρησης τοῦ ὄρκου, ξεπέρασε κάθε ἐπιπορκία. Γιατὶ εἶναι προτιμότερο γιὰ τοὺς βλεδυροῦς, ἐκεῖνα ποῦ ὑποσχέθηκαν κακῶς, νὰ τὰ λύνουν καλῶς, παρὰ νὰ τὰ λύνουν κακῶς, νομίζοντας ὅτι ἔτσι τηροῦν τὸν ὄρκον τους, καὶ αὐτὸ ἦταν μᾶλλον πρόφασις τοῦ φόνου⁴⁶. Ὅπως δηλαδή ὁ κακὸς ὑπηρέτης φοβᾶται τὸν ἔλεγχον τοῦ κυρίου του, ἔτσι καὶ αὐτὸς φοβόταν τὸν Βαπτιστὴ. Γιατὶ πραγματικὸς δεσπότης εἶναι αὐτὸς ποῦ κάνει καὶ διατάζει ἐκεῖνα ποῦ πρέπει, καὶ ὄχι ἐκεῖνος ποῦ φορεῖ τὸ βασιλικὸ ἔνδυμα καὶ ἔχει τὴ δύναμιν τῶν ὄπλων.

Προβάλλοντας λοιπὸν ὡς προπέτασμα τοῦ φόβου τοῦ τὸν ὄρκον, καὶ ὀχυρώνοντας τὴν ἀπόφασή του μὲ τὸν θεωρούμενον κίνδυνον τῆς ἐπιπορκίας, προχώρησε στὸν φόνον. Γιατὶ δὲν τήρησε οὔτε τὸ πρόσχημα τοῦ δικαστηρίου, ὅπως εἶχαν κάνει πολλοί, οὔτε κατηγοροῦς παρουσίασε, οὔτε μάρτυρες μίσθωσε. Γιατὶ

46. Διάβασε τὴν περικοπὴν Μάρκ. 6, 17-29.

γὰρ κολάζων οὐκ ἀδικοῦντα, ἀλλ' ἀδικίαν στηλιτεύοντα.
 Ἄλλ' ὁ μὲν, ὡς κρούσων τὸν ἔλεγχον, ἀκρίτως τὸ ἄγος
 εἰργάσατο, ὁ δὲ οὐκ ἐσιωπήθη, ἀλλὰ λαμπροτέρως κηρύσ-
 σεται. Καὶ πᾶσαν γὰρ τὴν ὑφ' ἡλίον ἔτι καὶ νῦν βοᾷ· «Οὐκ
 5 ἔξεσί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου».
 Ἐπειδὴ δὲ τὴν αἰτίαν ἐθέλεις μαθεῖν (πολύτροπος δὲ εἶναι
 λέγεται), δῆλον ὅτι οἱ μὲν τὸν Μωσέως φασὶ θεβηλωκέναι
 νόμον. Ἐχοντος γὰρ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ σπέρμα, τὴν γυ-
 ναῖκα αὐτοῦ ἠγάγετο, ὅπερ οὐκ ἔξῃν. Ἀτέκνου γὰρ ὄντος,
 10 ἐπέτροψεν ὁ νόμος λαβεῖν, ἕως ἀναστήσει σπέρμα τῷ τετε-
 λευτηκότι, ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἀτεκνία μέγιστον κακὸν εἶναι ἐνο-
 μίζετο, ὡς παντελῶς σβεννυμένης τῆς μνήμης τῶν τεθνεώ-
 των. Πῶς δὲ καὶ ἡ θυγάτηρ, τὸν γεννήτορα ἀφεῖσα, καὶ τῷ
 μοιχῷ καὶ τῇ μοιχαλίδι συνῆν, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ τεκόντος
 15 λόγον πεπονημένον ἀνελεῖν ἐσπούδαξε; Δεδόσθω γάρ, ὡς
 μήτηρ τῷ πόθῳ ἐμέθυε. Πῶς καὶ ἡ θυγάτηρ συγκατασκευ-
 αζε τὸ δράμα;

Οἱ δέ, ὧν ἔστι καὶ Ἰώσηπος, λέγουσιν, ὅτι ζῶντος τοῦ
 ἀνδρός καὶ θυγάτριον ἔχοντος, ἔσχε τὴν γυναῖκα. Λέγει
 20 οὖν ὁ Ἰώσηπος ἐν τῇ ὀκτωκαιδεκάτῃ ἱστορίᾳ, ὅτι μετὰ Σα-
 λώμης γονὰς Ἡρωδιάς ἐπὶ συγχύσει φρονήσασα τῶν πα-
 τριῶν, Ἡρώδη γαμεῖται, τῷ ὁμοπατριῷ ἀδελφῷ διαστα-
 σιάζοντι, ᾧ ἀπαντῆσαί τις δύναται, λέγων· Πῶς οὖν οὐχ
 ὡς μοιχῷ, ἀλλ' ὡς παρανόμως γήμαντι, ἐνεκάλει ὁ Ἰωάν-
 25 νης; Πρὸς ὃν τις δύναται ἀπαντῆσαι λέγων· Ἴσως διὰ δι-
 βλίον ἀποστασίου ἦν ἀποστᾶσα. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπαν-
 τήσει· Πῶς οὖν τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου συγκεχωρημένον, παρά-
 νομον καλεῖ ὁ Ἰωάννης; Οὐδέπω γὰρ ἦν ὁ τοῦ Εὐαγγελί-
 ου χρησμός δοθείς, ὁ τὴν τοιαύτην συνάφειαν μοιχείαν

γνώριζε, ὅτι τιμωροῦσε ἄνθρωπο ποῦ δὲν ἔκανε ἀδίκημα, ἀλλὰ στηλίτευε τὴν ἀδικία. Καὶ ἐκεῖνος βέβαια, μὲ τὴ σκέψη ὅτι θὰ ἀποφύγει τὸν ἔλεγχο, χωρὶς δίκη διέπραξε τὸ μίσημα, ὁ Βαπτιστῆς ὅμως δὲν ἀποσιωπήθηκε, ἀλλὰ κηρύσσεται περισσότερο μεγαλόφωνα. Γιατὶ ἀκόμα καὶ τώρα φωνάζει σ' ὀλόκληρη τὴν ὑφήλιο· «Δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἔχεις τὴ γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου Φιλίππου»⁴⁷. Καὶ ἐπειδὴ θέλεις νὰ μάθεις τὴν αἰτία (γιατὶ λέγεται ὅτι εἶναι πολὺπλοκή), εἶναι φανερὸ ὅτι, ἄλλοι λένε ὅτι βεβήλωσε τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ. Γιατί, ἐνῶ ὁ ἀδελφός του εἶχε ἀπόγονο, νυμφεύθηκε τὴ γυναῖκα του, πράγμα ποῦ δὲν ἐπιτρεπόταν⁴⁸. Ἐὰν ὁ ἀδελφός του ἦταν ἄτεκνος, ἐπέτρεπε ὁ νόμος νὰ τὴν πάρει, μέχρι νὰ γεννήσει σπέρμα σ' αὐτὸν ποῦ εἶχε πεθάνει, γιατί ἡ ἀτεκνία ἔθεωρεῖτο πολὺ μεγάλο κακό, ἐπειδὴ ἡ μνήμη τῶν πεθαμένων θὰ σθηνόταν τελείως. Πῶς ὅμως καὶ ἡ θυγατέρα, ἀφήνοντας ἐκεῖνον ποῦ τὴ γέννησε, συζοῦσε μὲ τὸν μοιχὸ καὶ τὴ μοιχαλίδα, καὶ προσπαθοῦσε νὰ σκοτώσει αὐτὸν ποῦ μιλοῦσε γιὰ τὸν πατέρα ποῦ τὴ γέννησε; Ἄς δεχθοῦμε δηλαδὴ ὅτι ἡ μητέρα τῆς ἦταν μεθυσμένη ἀπὸ τὸν ἔρωτα. Πῶς ὅμως καὶ ἡ θυγατέρα τῆς συνεργοῦσε στὸ δράμα;

Ἄλλοι πάλι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἰώσηπος, λένε ὅτι πῆρε τὴ γυναῖκα, ἐνῶ ζοῦσε ὁ ἄνδρας τῆς καὶ εἶχε καὶ θυγατέρα. Λέγει λοιπὸν ὁ Ἰώσηπος στὴ δεκάτη ὀγδόη ἱστορία του, ὅτι μὲ τὴ θυγατέρα τῆς Σαλώμη, ἡ Ἡρωδιάδα, συγγέοντας τὰ πατέρα ἦθη, παντρεύθηκε μὲ τὸν Ἡρώδη, τὸν ὁμοπάτριο ἀδελφὸ, ποῦ ἦταν σὲ διάσταση, στὸν ὁποῖο θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀπαντήσει, λέγοντας· Πῶς τότε ὁ Ἰωάννης δὲν τὸν κατηγοροῦσε ὡς μοιχὸ, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε νυμφευθεῖ παράνομα; Σ' αὐτὸν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀπαντήσει, λέγοντας· Ἴσως ἦταν χωρισμένη μὲ διαζευκτικὸ ἔγγραφο. Ἀλλὰ καὶ πάλι θὰ ἀπαντήσει· Τότε πῶς, αὐτὸ ποῦ ὁ νόμος τὸ ἐπέτρεπε, ὁ Ἰωάννης τὸ ὀνομάζει παράνομο; Γιατὶ ἀκόμα δὲν εἶχε δοθεῖ ὁ νόμος τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ ὁποῖος αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν ἔνωση τὴν χαρακτηρίζει

48. Δευτ. 25, 5.

ἀποφαίνων. Οἱ δέ φασιν, ὅτι φονεύσας τὸν ἀδελφὸν δι' ἐπιθυμίαν τῆς βασιλείας, καὶ τὴν γυναῖκα (ἦρα γὰρ αὐτῆς ἐκ πολλοῦ) προσαφείλετο, οἷς εὐτρεπῆς ὁ ἔλεγχος προδεδιόχεται. Πῶς οὖν τὸν φόνον τοῦτον οὐκ ὠνείδισεν ὁ Βα-
5 ππιστής; Τοσοῦτον γὰρ χαλεπώτερον εἶναι δοκεῖ, ὅσῳ καὶ ἀδελφοκτονία φόνου ἐναγεστέρα.

Εἴτε οὖν τὴν πρώτην, ὡς ἔγωγε οἶμαι, εἴτε τὴν δευτέ-
ραν, εἴτε τὴν τρίτην αἰτίαν εἶχεν ὁ ἔλεγχος, ὁ ἀνδρεῖος καὶ
γενναῖος καὶ ἐλέγξας καὶ ἀποθανῶν, ὡς τοῖς θείοις νόμοις
10 συνηγορήσας, ἀδέσθω. Εἰ δέ τις φαίη, Διὰ τί οὖν συνεχω-
ρήθη τοῦτο παθεῖν; φήσοιμι, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐβλάβη οὐδέν.
Εἰ γὰρ πάντως χρὴ τὸν βίον ἐξελθεῖν, ὁ λαμπρῶς διεξιὼν,
μακαριστότερος ἂν εἴη. Ἐπειθ' ὅτι ἡ θεία ἐνδίδωσι τοῖς
πλημμελοῦσι καιρὸν μετανοίας. Εἰ δὲ μηδ' οὕτω μετανοή-
15 σαιεν, χαλεπωτέρας ὀριεῖ τὰς τιμωρίας. Καὶ γάρ, ὡς φασί-
τινες, ἡ κακία ἐν κόσμῳ βασιλεύουσα ἀντικαθίσταται πρὸς
τὸ ἀγαθόν, φέρειν τὴν ἐπιφάνειαν ὄνειροπολοῦσα. Διὸ
ἀρίστῳ ἀνδρὶ φαῦλος πολεμεῖ, ἀλλὰ ῥαδίως ἀλίσκεται.
Ἴνα γὰρ τὰ λαμπρά, ὡς δι' ἐνὸς ἅπαντα μηνύσω, τῷ γὰρ
20 βασιλεῖ τῆς δικαιοσύνης δεῦρ' ἐπιφανέντι προσεπολέμη-
σαν οἱ τῆς ἀδικίας ὑπασπισταί, ἀλλὰ γὰρ τοσοῦτον ἐάλω-
σαν καὶ ἐσδέσθησαν, ὡς ἐκεῖνον μὲν πανταχοῦ ἀνυμνεῖ-
σθαι, τοὺς δὲ νομίσαντας τὴν ζωὴν ἄπρακτον εἶναι, πά-
σαις ταῖς ψήφοις ἠττάσθαι.

25

ΛΖ'.— ΜΑΡΤΙΝΙΑΝῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ

Διὰ τί ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος ὁ Χριστὸς
ταῖς κοπτομέναις γυναιξίν ἐπετίμησεν.

Ἐπειδὴ γέγραφας, δι' ἣν αἰτίαν ὁ Χριστὸς, ἐπὶ τὸν
σταυρὸν ἐρχόμενος ἢ ἀπαγόμενος, ἐπετίμησε ταῖς κοπτο-

μοιχεία. "Άλλοι πάλι λένε, ὅτι, ἀφοῦ σκότωσε τὸν ἀδελφὸ του, ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσε τὴ βασιλεία, τοῦ πῆρε καὶ τὴ γυναῖκα (τὴν ὁποία ἀγαποῦσε ἀπὸ πολὺν καιρὸ), στὰ ὁποῖα ὅμως δικαιολογημένα θὰ προβληθεῖ ὁ ἔλεγχος· Πῶς τότε ὁ Βαπτιστῆς δὲν ἔψεξε τὸν φόνου τοῦ ἀδελφοῦ του; Γιατὶ θεωρεῖται ὅτι εἶναι τόσο φοβερότερο, ὅσο καὶ ἡ ἀδελφοκτονία εἶναι πιὸ βδελυρὴ ἀπὸ τὸν φόνου.

Εἴτε λοιπὸν τὴν πρώτη, εἴτε τὴ δεύτερη, εἴτε τὴν τρίτη αἰτία εἶχε ὁ ἔλεγχος, κατὰ τὴ γνώμη μου, ὁ ἀνδρεῖος καὶ γενναῖος, ποὺ ἤλεγξε καὶ πέθανε, ἐπειδὴ ὑπερασπίσθηκε τοὺς θεῖους νόμους, πρέπει νὰ ἐγκωμιάζεται. "Αν πάλι κάποιος ἔλεγε· Γιατὶ λοιπὸν ἐπετράπη νὰ τὸ πάθει αὐτό; Θὰ ἔλεγα, ὅτι αὐτὸς βέβαια δὲν ζημιώθηκε καθόλου. Γιατὶ, ἀφοῦ πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ φύγουμε ἀπὸ τὴ ζωὴ, αὐτὸς ποὺ φεύγει ἐνδοξα, εἶναι ὁ πιὸ μακαρισμένος. "Ἐπειτα ἡ θεῖα φιλανθρωπία παραχωρεῖ σ' αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν καιρὸ γιὰ νὰ μετανοήσουν. Καὶ ἔαν οὔτε τότε μετανοήσουν, θὰ ἐπιβάλλει μεγαλύτερες τιμωρίες. Γιατὶ, ὅπως λένε μερικοί, ἡ κακία, ποὺ βασιλεύει στὸν κόσμου, ἀλλάζει πρὸς τὸ καλὸ, ὄνειροπολώντας τὴν ἔλευση τῆς κρίσεως. Γι' αὐτὸ τὸν ἄριστο ἄνδρα τὸν πολεμᾶ ὁ ἀχρεῖος, ἀλλ' εὐκόλα καταβάλλεται. Γιατὶ, γιὰ νὰ τὰ πῶ ὅλα τὰ λαμπρὰ μὲ ἓνα παράδειγμα, τὸν βασιλιὰ τῆς δικαιοσύνης, ὅταν ἤρθε ἐδῶ, τὸν πολέμησαν οἱ ὑπερασπιστῆς τῆς ἀδικίας, ἀλλὰ ὑπέστησαν τέτοια ἤττα καὶ ἔσθησαν τόσο πολὺ, ὥστε, ἐκεῖνος βέβαια νὰ ἀνυμνεῖται παντοῦ, ἐνῶ αὐτοί, ποὺ νόμισαν ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι μάταια, νὰ ἤττωνται μὲ ὅλες τὶς ἀποφάσεις.

97.— ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΜΑΡΤΙΑΝΙΑΝΟ

Γιατὶ ὁ Χριστὸς, ὅταν βιάδιζε γιὰ τὴ σταύρωση, ἐπέπληξε τὶς γυναῖκες ποὺ θρηνολογοῦσαν⁴⁹.

Ἐπειδὴ μοῦ ἔγραψες, γιὰ ποιά αἰτία ὁ Χριστὸς, ὅταν βιάδιζε πρὸς τὸν σταυρὸ, ἢ μᾶλλον ὀδηγοῦνταν, ἐπέπληξε τὶς γυ-

49. Λουκᾶ 23, 28.

μέναις αὐτὸν γυναξίν (εἰ γὰρ καὶ ἀγνοίας τὸ πρᾶγμα ἦν, ἀλλ' οὖν γε καὶ ἐννοίας εἶχε γνώρισμα), φημί ὅτι, ἐπειδὴ μὴ ἀκούσιον μηδ' ἀβούλητον ἦν αὐτῷ τὸ πάθος, ὕβρεως αὐτῷ εἶναι εἰκότως τὸ συμπαθές ἔδοξεν. Οὐχ ἡδὺ γὰρ οὐδ' 5 ἀποδοχῆς ἄξιον τὸ συμπαθές, ᾧ μὴ πάθος ἀβούλητον τὸ πάθος

ΖΗ.- ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΙ ΜΟΝΑΧΩ

Εἰ ἔδει τὸν Χριστὸν παθεῖν, διὰ τί οἱ σταυρώσαντες ἀπητήθησαν δίκας;

10 Ἐπειδὴ γέγραφας, Εἰ ἔδει τὸν Χριστὸν παθεῖν, διατί οἱ σταυρώσαντες ἀπέτισαν δίκας; φημί ὅτι τό, Ἐδει παθεῖν, τὴν ἐκούσιον ὁρμὴν τὴν εἰς τὸ πάθος καὶ τὴν θεῖαν οἰκονομίαν δείκνυσιν, οὐκ ἀπολογίαν τοῖς δεδρακόσι μνᾶται. Οὐ γὰρ συνηδε τῇ θεῖα βουλήσει ἢ τῶν ἀλιτηρίων ἐπι- 15 βουλή. Ἡ δὲ τοῦτ' ἐσπούδαζεν ἀναλῦσαι, ὅπερ ᾠκονόμει ὁ Θεός. Ὡστε τοῖς μὲν ἀλάστορσιν ἐκείνοις τὸ δράμα ἀσέδημα ἦν, Θεῷ δὲ σοφὴ οἰκονομία, καὶ ἀνθρώποις ἐλευθερία. Τὸ καὶ τὴν πονηρίαν ἐκείνων εἰς τὴν τοῦ γένους εὐεργεσίαν προστρέψαι, καὶ χρήσασθαι σαρξίν ἐχίδνης πρὸς ἀλε- 20 ξιφαρμάκου βοηθήματος κατασκευήν.

ΖΘ.- ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου.

Ἐπειδὴ τῶν ἀνθρώπων, ὡς γέγραφας, οἱ μὲν μηδ' εἶναι τὸ Θεῖόν φασιν, οἵτινες τὰ ἐπ' ἀσεβείᾳ νικητήρια 25 ἤραντο, οἱ δὲ εἶναι μὲν, μὴ προνοεῖν δέ, ἄλλοι δὲ προνοεῖν μὲν, ἀλλὰ τῶν ἐπουρανίων, ἄλλοι δὲ καὶ τῶν ἐπιγείων μὲν, οὐ πάντων δέ, ἀλλὰ καὶ βασιλέων καὶ ἀρχόντων, ἄλλοι δὲ

ναῖκες πού θρηνολογοῦσαν γι' αὐτόν (γιατί, ἂν καί τὸ πρᾶγμα γινόταν ἀπὸ ἄγνοια, ἀλλ' ὅπωςδήποτε εἶχε καὶ τὸ γνώρισμα τῆς φροντίδας), λέγω, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ πάθος του δὲν ἦταν ἀκούσιο, οὔτε ἀθέλητο, δικαιολογημένα ἢ συμπάθειά τους φάνηκε σ' αὐτόν σὰν προσβολή. Γιατί δὲν εἶναι εὐχάριστη, οὔτε ἀξια ἀποδοχῆς ἢ συμπάθεια, σ' αὐτόν πού τὸ πάθος δὲν εἶναι πάθος χωρὶς τὴ θέλησή του.

98.— ΣΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟ ΝΕΙΛΑΜΩΝΑ

Ἐφόσον ὁ Χριστὸς ἔπρεπε νὰ πάθει, γιατί ἐκεῖνοι πού τὸν σταύρωσαν τιμωρήθηκαν;

Ἐπειδὴ μοῦ ἔγραψες ρωτώντας, Ἐφόσον ἔπρεπε ὁ Χριστὸς νὰ πάθει, γιατί ἐκεῖνοι πού τὸν σταύρωσαν τιμωρήθηκαν; σοῦ λέγω ὅτι, τὸ, Ἐπρεπε νὰ πάθει, δείχνει τὴν ἐκούσια πορεία πρὸς τὸ πάθος καὶ τὴν θεία οἰκονομία, καὶ δὲν ἀποτελεῖ δικαιολογία γιὰ ἐκείνους πού τὸ ἔκαναν. Γιατί ἡ σκευωρία τῶν ἀσεβῶν δὲν συμφωνοῦσε μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὴ ἔσπευδε νὰ τελειώσει ἐκεῖνο πού εἶχε σὰ σχέδιά του ὁ Θεός. Ὡστε γιὰ τοὺς ἀθλίους ἐκείνους αὐτὸ πού γινόταν ἦταν ἀσέβημα, ἐνῶ γιὰ τὸν Θεὸ σοφὴ οἰκονομία, καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐλευθερία, τὸ νὰ μετατρέψει καὶ τὴν κακία ἐκείνων σὲ εὐεργεσία τοῦ ἀνθρώπινου γένους, καὶ νὰ χρησιμοποιοῦσιν σάρκες ὀχιᾶς γιὰ τὴν παρασκευὴ ἀντίδοτου βοηθήματος.

99.— ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΕΥΔΑΙΜΟΝΑ

Γιὰ τὴ Σύνοδο τῆς Νικαίας⁵⁰.

Ἐπειδὴ, ὅπως ἔγραψες, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἄλλοι λένε ὅτι οὔτε κἂν ὑπάρχει Θεός, αὐτοὶ πού ὑψωσαν τὰ νικητήρια ἐναντίον τῆς πίστεως, ἄλλοι πάλι, ὅτι ὑπάρχει βέβαια, ἀλλὰ δὲν φροντίζει γιὰ τὸν κόσμον, ἄλλοι ὅτι φροντίζει βέβαια, ἀλλὰ γιὰ τὰ ἐπουράνια, καὶ ἄλλοι ὅτι φροντίζει βέβαια καὶ γιὰ τὰ ἐπίγεια, ἀλλὰ ὄχι γιὰ ὅλα, παρὰ μόνο γιὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς

50. Ἡ ὁποία συνήλθε τὸ 325 μ. Χ. καὶ συμμετεῖχαν 318 θεοφόροι πατέρες.

πάντων μὲν (καὶ γὰρ καὶ μέχρι μυρμηκῶν τὴν πρόνοιαν
 αὐτοῦ διήκειν), οὐ μὴν Τριάδα ὁμοούσιον προσκυνεῖν,
 καὶ οἱ μὲν αὐτοματισμόν, οἱ δ' εἴμαρμένην εἶναι ὀρίζονται,
 καὶ οἱ μὲν διὰ Μωϋσέως μόνου τὸ Θεῖον νενομοθετηκέναι
 5 οἴονται, οἱ δὲ ἐναντίαν δύναμιν, καὶ οἱ μὲν μὴ ἐπιδεδημη-
 κέναι τὸν ἐκ Θεοῦ φύντα Λόγον, οἱ δὲ κατὰ φαντασίαν
 ἐπιδεδημηκέναι, καὶ οἱ μὲν σύγχυσιν καὶ κῶσιν καὶ ἀφα-
 νισμόν τῶν οὐσιῶν ἔδογματίσαν, οἱ δὲ ἐν ἀνθρώπῳ γε-
 γενῆσθαι, καὶ οἱ μὲν ἐλάττονα τοῦ Πατρὸς, οἱ δὲ κτίσμα
 10 ὠρίσαντο, καὶ οἱ μὲν τὸ θεῖον Πνεῦμα οὐ Θεὸν ὁμολογοῦ-
 σιν, οἱ δὲ λειτουργικὸν καὶ ἁγιαστικὸν ὀνομάζουσιν, οὐ
 χρὴ ταῖς τῶν νοσούντων ἔπεσθαι ψήφοις, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν
 ὑγιαίνόντων κρίσεως λαμβάνειν τὰς ἀποδείξεις, καὶ τῇ
 ἁγία συνόδῳ, τῇ συγκροτηθείσῃ κατὰ Νικαίαν, ἀκολου-
 15 θεῖν, μῆτε προστιθέντας, μῆτε ἀφαιροῦντας. Ἐκείνη γὰρ
 θεόθεν ἐμπνευσθεῖσα τὰληθῆς ἔδογματίσεν.

Ρ.- ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Τί ἐστίν, «Εἰς ἔνδειξιν δικαιοσύνης αὐτοῦ».

Ἐπειδὴ γέγραφας, Τί ἐστίν, «Εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιο-
 20 σύνης αὐτοῦ», φημι ὅτι, ἐπειδὴ ὅτε ἡ ἀνθρωπεία φύσις
 ἐμάνη καὶ ἀνύποιστος ἦν τῶν ἁμαρτημάτων ἡ τυραννίς,
 καὶ καιρὸς ἀποφάσεως ἦν, πανωλεθρία καταδικαζούσης
 τὸ γένος (πᾶς γὰρ ἰατρείας ἐξηλέγχθη τρόπος, καὶ οὔτε
 νόμος οὔτε προφητικὸς λόγος τὸν ἐπιπολάσαντα λοιμὸν
 25 ἀπελάσαι ἴσχυεν), τότε δὴ λύτρον τὸν Μονογενῆ ἐπεισή-
 γαγεν, ἵν' ἔχη λόγον ἢ χάρις. Διὰ τοῦτ' ἔφη ὁ Ἀπόστολος,
 «Εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ». Ἱερεῖον γὰρ προσ-
 ηνέχθη ἐν ὑπὲρ πάντων καὶ ὑπὲρ τὴν ἀπάντων ἀξίαν. Καὶ

ἄρχοντες, καὶ ἄλλοι ὅτι φροντίζει φυσικᾶ γιὰ ὅλα (γιατὶ ἡ πρόνοιά του φτάνει μέχρι καὶ τὰ μυρμηγκία), ἀλλὰ δὲν προσκυνοῦν Τριάδα ὁμοούσια, ἄλλοι πάλι ἰσχυρίζονται ὅτι ὑπάρχει αὐτοματισμὸς καὶ ἄλλοι πεπρωμένο, ἄλλοι πιστεύουν ὅτι ὁ Θεὸς νομοθέτησε μέσω τοῦ Μωυσέως μόνο, ἄλλοι ὅτι ὑπάρχει ἀντίθετη δύναμη, ἄλλοι ὅτι δὲν ἦρθε στὸν κόσμον ὁ Λόγος ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἄλλοι ὅτι ἦρθε κατὰ φαντασίαν, καὶ ἄλλοι δίδαξαν ὅτι ὑπάρχει σύγχυση καὶ ἀνάμιξη καὶ ἀφανισμὸς τῶν οὐσιῶν, καὶ ἄλλοι ὅτι γεννήθηκε μὲ ἄνθρωπο, ἄλλοι ὅτι εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλοι ὅρισαν ὅτι εἶναι κτίσμα, ἄλλοι πάλι δὲν ὁμολογοῦν, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Θεός, καὶ ἄλλοι τὸ ὀνομάζουν λειτουργικὸ καὶ ἁγιαστικὸ, δὲν πρέπει νὰ ἀκολουθοῦμε τίς γνώμες ἐκείνων ποὺ νοσοῦν στὰ θέματα τῆς πίστεως, ἀλλὰ νὰ λαμβάνουμε τίς ἀποδείξεις ἀπὸ τίς γνώμες ἐκείνων ποὺ εἶναι ὑγιεῖς ὡς πρὸς τὴν πίστη, καὶ νὰ ἀκολουθοῦμε τὴν σύνοδο ποὺ συγκροτήθηκε στὴ Νίκαια, χωρὶς νὰ προσθέτουμε, οὔτε νὰ ἀφαιροῦμε τίποτε. Γιατὶ ἐκείνη, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸν Θεό, θέσπισε τὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας.

100.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Τί σημαίνει· «Πρὸς φανέρωση τῆς δικαιοσύνης του»⁵¹.

Ἐπειδὴ μοῦ ἔγραψες ρωτώντας τί σημαίνει ὁ λόγος, «Γιὰ τὴ φανέρωση τῆς δικαιοσύνης του», λέγω ὅτι, ἐπειδὴ ὅταν ἡ ἀνθρώπινη φύση κυριεύθηκε ἀπὸ μανία καὶ ἡ τυραννία τῶν ἁμαρτημάτων ἦταν ἀνυπόφορη, καὶ ἦταν καιρὸς ἀποφάσεως, ἐπειδὴ καταδίκαζε τὸ ἀνθρώπινο γένος μὲ πανωλεθρία (γιατὶ εἶχε δοκιμασθεῖ κάθε τρόπος θεραπείας, καὶ οὔτε ὁ νόμος, οὔτε ὁ προφητικὸς λόγος μποροῦσε νὰ διώξει τὴ θανατηφόρο νόσο ποὺ εἶχε ἐπικρατήσῃ), τότε ἀκριβῶς ἔστειλε τὸν Μονογενῆ λύτρο, γιὰ νὰ ἔχει λόγο ἢ χάρη. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος εἶπε· «Γιὰ νὰ φανερωθεῖ ἡ δικαιοσύνη του»⁵². Γιατὶ προσφέρθηκε ἓνα σφάγιο γιὰ ὅλους καὶ πάνω ἀπὸ τὴν ἀξία ὅλων. Καὶ τότε στα-

52. Ὡπ. π.

τότε ἡ ὄργη ἐλύθη καὶ ἡ καταλλαγή γέγονε καὶ ἡ ἔχθρα εἰς φιλίαν μετερρουθμίσθη, καὶ ἀντὶ τῆς ἀποφάσεως, τὸ ὑπερφυῆς τῆς νίθεσις ἐδόθη χάρισμα, καὶ μυρία δῶρα ἐχόρευσε κοσμοῦντα τὴν Ἐκκλησίαν, ἵν' ὁμοῦ καὶ ἡ δικαιοσύνη δειχθῆ, καὶ ἡ περιουσία τῆς ἀγαθότητος δηλωθῆ.

ΡΑ'.— ΜΑΡΤΥΡΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Εἰς τό, «Δέδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς πνεῦμα κατανύξεως».

Ἐπειδὴ τό, «Δέδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς πνεῦμα κατανύ-
 10 ξεως, ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ ἄτα τοῦ μὴ ἀκούειν
 ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας», σαφηνισθῆναί σοι ἠξίωσας,
 ἄκουε. Τὸ «ἔδωκε» καὶ τὸ «παρέδωκε» κατὰ τοὺς τῆς ἱερᾶς
 Γραφῆς νόμους καὶ τὰ ἰδιώματα, «ἀφῆκεν» εἰςὶ καὶ «συνε-
 χώρησεν». Εἰ δὲ οὐ κατεδέχη, δι' ἀποδείξεως ὁ λόγος θα-
 15 διεῖται. Φησὶν ὁ Παῦλος περὶ τῶν τὸ θεῖον σέβας εἰδώλοις
 ἐπιφημισάντων· «Παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς πάθη ἀτιμίας»·
 τουτέστιν, ἀφῆκεν, ἐγκατέλιπε. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον καὶ
 τὴν φύσιν ἀγνοεῖν καὶ ὑπερορίοις ἐγκαλινδεῖσθαι πταί-
 σμασιν, οἱ τὴν κτίσιν, παρὰ τὸν κτίστην, προσκυνήσαντες;
 20 Καὶ πάλιν· «Παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν
 τὰ μὴ καθήκοντα». Εἶτα, ἑαυτὸν ἐρμηνεύων, ἔφη· «Πεπλη-
 ρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, κακίᾳ, πλεονεξίᾳ». Εἰ τοίνυν πε-
 πληρώμενοι ἦσαν, πῶς παρέδωκε; Θεὰ τῆς ἀκριθείας Οὐκ
 εἶπε, Παρέδωκε πληρωθησομένους, ἀλλ' ὅτι πεπληρωμέ-
 25 νους ἀφῆκεν. Ὡσπερ ἂν τις ποιμὴν ἀγαθός, πρόβατα λοι-
 μικῆ νόσῳ ἐαλωκότα, ἔξω τῆς ἀγέλης ἀπελάσειε, καὶ τρό-
 πον τινὰ τοῖς λύκοις παραδοίη, οὐ τῷ εἰς τὰ τῶν λύκων
 ἐκβαλεῖν στόματα, ἀλλὰ τῷ γυμνῶσαι τῆς οἰκείας ἐπιμελεί-

53. Ρωμ. 11, 8.

54. Ρωμ. 1, 26.

μάτησε ἡ ὀργή, καὶ ἔγινε ἡ συμφιλίωση, καὶ ἡ ἔχθρα μεταβλήθηκε σὲ φιλία, καὶ ἀντὶ γιὰ τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφαση, δόθηκε τὸ ὑπερφυσικὸ χάρισμα τῆς υἰοθεσίας, καὶ πλημμύρησαν τὰ μύρια δῶρα ποὺ κοσμοῦν τὴν Ἐκκλησία, ὥστε συγχρόνως καὶ νὰ ἀποδειχθεῖ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ φανερωθεῖ τὸ πλῆθος τῆς ἀγαθότητός του.

101.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ

Στὴ ρήση· «Ἐδωσε σ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς πνεῦμα κατανύξεως (ναρκώσεως)»⁵⁵.

Ἐπειδὴ ζήτησες νὰ σοῦ διασαφήσω τὸν λόγο, «Ἐδωσε σ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς πνεῦμα ναρκώσεως, μάτια γιὰ νὰ μὴ βλέπουν, καὶ αὐτιά γιὰ νὰ μὴ ἀκοῦν, μέχρι σήμερα», ἄκουε· Τὸ «ἔδωσε», καὶ τὸ «παρέδωσε», σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους καὶ τοὺς ἰδωματισμοὺς τῆς ἁγίας Γραφῆς σημαίνουν, “ἄφησε” καὶ “παραχώρησε”. Ἐὰν ὅμως δὲν τὸ δέχεσαι αὐτό, ὁ λόγος θὰ προχωρήσει μὲ ἀπόδειξη. Λέγει ὁ Παῦλος γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀπέδωσαν τὸν θεϊκὸ σεβασμὸ σὲ εἰδωλα· «Παρέδωσε αὐτοὺς σὲ πάθη ἀτιμίας»⁵⁴, δηλαδή τοὺς ἄφησε, τοὺς ἐγκατέλειψε. Πῶς δηλαδή δὲν θὰ ἔφθαναν καὶ νὰ μὴ γνωρίζουν τὴ φύση τους, καὶ νὰ μὴ κυλίνονται σὲ ἄσυνήθιστα πταίσματα, αὐτοὶ ποὺ προσκύνησαν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη; Καὶ πάλι· «Τοὺς παρέδωσε σὲ ἀδόκιμο νοῦ, ὥστε νὰ κάνουν ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει»⁵⁵. Ἐπειτα, ἐρμηνεύοντας τὸν ἑαυτό του, εἶπε· «Γεμάτους ἀπὸ κάθε ἀδικία, κακία καὶ πλεονεξία»⁵⁶. Ἐὰν λοιπὸν ἦταν γεμᾶτοι ἀπὸ πάθη, πῶς τοὺς παρέδωσε; Πρόσεχε τὴν ἀκριβολογία. Δὲν εἶπε, Τοὺς παρέδωσε γιὰ νὰ γεμίσουν, ἀλλ' ὅτι τοὺς ἄφησε (ἐγκατέλειψε) γεμάτους. Ὅπως δηλαδή ἐὰν κάποιος βοσκὸς καλὸς τὰ πρόβατα ποὺ προσβλήθηκαν ἀπὸ λοιμώδη νόσο, τὰ ἔβγαζε ἔξω ἀπὸ τὴν ἀγέλη, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὰ παρέδιδε στοὺς λύκους, ὄχι βάζοντας αὐτὰ στὰ στόματα τῶν λύκων, ἀλλὰ ἀπογυμνώνοντάς

55. Ρωμ. 1, 28.

56. Ὅπ. π. 29.

ας καὶ προστασίας. Τὸ μὲν οὖν, «ἔδωκε», τοιαύτην ἔχει τὴν ἔννοιαν, τὸ δὲ «πνεῦμα τῆς κατανύξεως», καταπλήξεως καὶ κατατροώσεως. Τὸ γὰρ νύττειν, τιτρώσκειν ἐστὶ καὶ πλήττειν, κατὰ τό, «Ἐνυξαν τὴν πλευραν τοῦ Χριστοῦ τῆ λόγ-
5 χη». Ἐπεὶ οὖν «πλήξαι» ἐστὶ τὸ «νύξαι», τὸ κατατρωθῆ-
ναι καὶ κατανυγῆναι εἰκότως εἴρηται.

Εἶτα ἐρμηνεύων αὐτὸς τὸ «κατένυξεν», ὅτι «κατέπλη-
ξεν» ἐστίν, ἔφη· «Ὁφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ ὄτα τοῦ
μὴ ἀκούειν». Τοῦτο γὰρ συμβαίνειν εἶωθε τοῖς καταπλητ-
10 τομένοις. Ἄτε γὰρ τοῦ νοῦ ταραχθέντος, αἱ αἰσθήσεις τὰς
οἰκείας ἐνεργείας ἀρνοῦνται. Ὅτι δὲ τοῦτο μηνύει, ἀκούε
τῆς Γραφῆς λεγούσης· «Μακάριος ὃς οὐ κατενύγη ἐν λύ-
πη ἁμαρτίας». Καὶ μὴν ἢ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς
σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται. Τί οὖν ἐστὶν ὁ
15 φησιν; Εἰ μὲν οὖν εἴπομεν, ὡς οἴονται τινες, τὸν μὴδ' ὄλως
ἁμαρτήσαντα μακαρίζεσθαι ἐνταῦθα, τάχα οὐδεὶς τοῦ
μακαρισμοῦ τούτου ἀπολαύσειε. Πάντες γὰρ ἐν ἐπιτιμίοις
ἐσμέν. Τίς γὰρ καυχῆσεται ἀγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; ἢ τίς
παρησιάζεται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἁμαρτίας; Εἰ δὲ φαίη-
20 μεν, ὅτι μακαρίζει οὐ τὸν μὴ λυπηθέντα, ἀλλὰ τὸν κατα-
πλαγέντα ὑπὸ τῆς λύπης καὶ προδεδωκότα τὴν οἰκείαν
σωτηρίαν, οἷον ἔπαθεν Ἰούδας, ἀγχόνῃ ἑαυτὸν ἀνελὼν (ὃ
καὶ δεδιῶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος μὴ καὶ ὁ πεπορνευκῶς
παρὰ Κορινθίοις πάθοι, ἔλεγεν προσέσθαι αὐτὸν μετανοή-
25 σαντα, «μή πως τῆ περισσοτέρᾳ λύπη καταποθῆ ὁ τοι-
οῦτος»), τάχα πως τῆς ἀληθείας ἀψόμεθα τοῦ ῥητοῦ Εἰ δὲ
καὶ ἐπὶ καλοῦ γίνεται ἢ κατάνυξις, θαυμαζέτω μηδεὶς.
Κάκει γὰρ τὸ τρωθῆναι τοῖς καλοῖς ἐρμηνεύει, ὡς καὶ ἢ
τὸν θεῖον ἔρωτα ἐρῶσα ψυχὴ ἐβόα· «Ὅτι τετρωμένη ἀγά-
30 πης ἐγώ».

57. Ἰω. 19, 34.

58. Ρωμ. 11, 8.

τα ἀπὸ τῆ δικῆ του φροντίδα καὶ προστασία. Τὸ «Ἔδωσε» λοιπὸν ἔχει αὐτὴ τὴ σημασία, ἐνῶ τὸ «πνεῦμα κατανύξεως» ἔχει τὴν ἔννοια τῆς κατάπληξης καὶ τῆς κατάρρωσης. Γιατὶ τὸ νύττω, σημαίνει πληγῶνω καὶ χτυπῶ, σύμφωνα μὲ τό, «Τρύπησαν τὴν πλευρὰ τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴ λόγχη»⁵⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ «πλήττω» σημαίνει «νύττω», δικαιολογημένα εἰπώθηκε τὸ καταπληγώθηκε καὶ κατανύγηκε.

Ἐπειτα ὁ ἴδιος ἐρμηνεύοντας τὸ «κατένυξε», ὅτι σημαίνει καταπλήγωσε, εἶπε· «Μάτια γιὰ νὰ μὴ βλέπουν, καὶ αὐτιά γιὰ νὰ μὴ ἀκοῦνε»⁵⁸. Γιατὶ αὐτὸ συνήθως συμβαίνει σ' αὐτοὺς ποὺ καταπληγώνονται. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ταράχτηκε ὁ νοῦς, οἱ αἰσθήσεις ἀρνοῦνται τὶς δικές τους ἐνέργειες. Καὶ ὅτι αὐτὸ σημαίνει, ἄκουσε τὴ Γραφὴ ποὺ λέγει· «Μακάριος ἐκεῖνος ποὺ δὲν κατασυντρίφθηκε ἀπὸ τὴ λύπη γιὰ τὶς ἁμαρτίες του»⁵⁹. Γιατὶ ἡ κατὰ Θεὸν λύπη προκαλεῖ μετάνοια γιὰ σωτηρία ἀμετανόητη. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγει; Ἐὰν ποῦμε, ὅπως νομίζουν κάποιοι, ὅτι ἐδῶ μακαρίζεται αὐτὸς ποὺ δὲν ἁμάρτησε καθόλου, ἴσως κανένας νὰ μὴ ἀπολαύσει τὸν μακαρισμὸ αὐτόν. Γιατὶ ὅλοι βρισκόμαστε σὲ ἐπιτίμια. Πραγματικὰ ποιὸς μπορεῖ νὰ καυχηθεῖ, ὅτι ἔχει ἀγνή καρδιά; ἢ ποιὸς μπορεῖ νὰ πεῖ μὲ θάρρος, ὅτι εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτία; Ἐὰν πάλι ποῦμε, ὅτι μακαρίζει ὄχι ἐκεῖνον ποὺ δὲν λυπήθηκε, ἀλλὰ αὐτόν ποὺ κατασυντρίφθηκε ἀπὸ τὴν λύπη καὶ πρόδωσε τὴ σωτηρία του, ὅπως ἔπαθε ὁ Ἰούδας, ὁ ὁποῖος θανάτωσε τὸν ἑαυτό του μὲ ἀγχόνη (πρῶγμα ποὺ φοβούμενος ὁ θεόπνευστος Παῦλος, μήπως τὸ πάθει καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς Κορινθίους ποὺ πόρνευσε, ἔλεγε νὰ τὸν ἀποδεχθοῦν ἀφοῦ μετανόησε, «μήπως κυριευθεῖ ἀπὸ ὑπερβολικὴ λύπη»⁶⁰), ἴσως νὰ προσεγγίσουμε τὴν ἀλήθεια τοῦ ρητοῦ. Ἐὰν ὅμως καὶ γιὰ καλὸ συμβαίνει ἢ κατάνυξη, νὰ μὴ ἀπορεῖ κανεὶς. Γιατὶ καὶ ἐκεῖ ἐννοεῖ ὅτι πληγώθηκαν μὲ τὰ καλὰ, ὅπως ἡ ψυχὴ ποὺ κυριεύθηκε ἀπὸ τὸν θεϊκὸ ἔρωτα, φώναζε· «Εἶμαι πληγωμένη ἀπὸ ἀγάπη ἐγώ»⁶¹.

59. Σοφ. Σειράχ 14, 1.

60. Β' Κορ. 2, 7.

61. ῥῆσμα ῥῆσμ. 4, 9.

Χρη̄ δὲ εἰδέναι, ὅτι οὐ πάντως τὰ αὐτὰ ὀνόματα ἢ ρή-
 ματα τὸ αὐτὸ παρίστησι νόημα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ
 ἔλεγεν· «Ὅπως ἂν ψάλῃ σοι ἡ δόξα μου, καὶ οὐ μὴ κατα-
 νυγῶ», ὅπερ, οἶμαι, δηλοῦν τό, Οὐ μὴ καταπλαγῶ, οὐδὲ
 5 μεταστῶ εἰς τὸ μηκέτι ὑμνεῖν. Ἐπήγαγε γάρ· «Κύριος, ὁ
 Θεός μου, εἰς τὸν αἰῶνα ἔξομολογήσομαί σοι». Καὶ οἱ περὶ
 Συμεῶνα δὲ καὶ Λευὶ, μετὰ τὸ ὑβρισθῆναι εἰς αὐτὴν τὴν
 σωφροσύνην τὴν ἀδελφὴν, κατενύγησαν, τουτέστι, κατε-
 πλάγησαν καὶ κατετρώθησαν ὑπὸ ζήλου, καὶ οὕτως εἰς
 10 ἀμετάθετον ἐξέπεσαν ὀργήν, ὡς καὶ δόλω οὐ μόνον τὸν
 ὑβριστήν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν πόλιν ἠθηδὸν κατα-
 σφάξαι.

PB.- ΦΙΛΗΤΡΙΩ

*Εἰς τό, «Ἀπόδοτε τῷ τὸν φόβον,
 τὸν φόβον».*

15

Ἐπειδὴ γέγραφας, *Εἰ συνεβούλευσεν ὁ Παῦλος, «Θέ-
 λεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; Τὸ ἀγαθὸν ποίει, καὶ
 ἔξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς», πῶς μετὰ βραχεία φησίν, «Ἀπόδο-
 τε τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον»; οἶμαι ὅτι, εἰ μὴ περὶ Θεοῦ
 20 τινες αὐτὸ βούλονται εἰρηῆσθαι (γέγραπται γάρ, «Τίμα τὸν
 Κύριον, καὶ ἰσχύσεις· πλὴν δὲ αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον»),
 ἐκεῖνο μὲν εἶπε, τῷ τὸν φόβον ἀπὸ τοῦ ξίφους τοῖς πλημμε-
 λοῦσιν ἐπηρτημένον διαδιδράσκειν τὸν φιλάρετον, καὶ τοῦ
 ἀρχοντικοῦ ἐπαίνου τυγχάνειν, τοῦτο δὲ τὸν ἐκ τῆς συντυ-
 25 χίας καὶ τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς τιμῆς τῆς κεχρεωστημένης τοῖς
 ἡγουμένοις χρεωστεῖν φόβον. Οὐδὲ γάρ ἐστιν ἀτελής τού-
 του, τοῦ μηδὲν αὐτὸν παραβλάπτοντος, ἀλλὰ καὶ αἰδεσι-
 μώτερον καὶ λαμπρότερον ἀποφαίνοντος. Εἶκειν γὰρ χρη̄*

62. Ψαλμ. 29, 13.

63. Ψαλμ. 117, 27.

64. Γεν. 34, 1 ἔ.

65. Ρωμ. 13, 7.

Πρέπει ὁμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι τὰ ἴδια ὀνόματα ἢ ρήματα δὲν ἔχουν ὅπωςδήποτε τὸ ἴδιο νόημα. Γιατὶ καὶ ὁ Δαβὶδ ἔλεγε, «Γιὰ νὰ σοῦ ψάλει ἡ ψυχὴ μου, καὶ νὰ μὴ κυριευθῶ ἀπὸ λύπη»⁶², τὸ ὁποῖο, νομίζω, σημαίνει, ὅτι δὲν θὰ πληγωθῶ ἀδιόρθωτα, οὔτε θὰ μετατεθῶ ἀπὸ τὴ γνώμη μου, ὥστε νὰ μὴ σὲ ὑμνῶ ποτὲ πιά. Γιατὶ προῦσθεσε· «Κύριε, Θεέ μου, θὰ σὲ δοξολογῶ αἰώνια»⁶³. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν γύρω ἀπὸ τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ μετὰ τὴν προσβολὴ τῆς σωφροσύνης τῆς ἀδελφῆς τους κυριεύθηκαν ἀπὸ λύπη, δηλαδή κατεπλάγησαν καὶ καταπληγώθηκαν ἀπὸ φθόνο, καὶ ἔτσι ἐξέπεσαν σὲ ἀμετακίνητη ὀργή, ὥστε μὲ δόλο νὰ σφάξουν ὄχι μόνο ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἀτίμασε, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρη τὴν πόλη ἀπὸ τὴ νεανικὴ ἡλικία καὶ πάνω⁶⁴.

102.– ΣΤΟΝ ΦΙΛΗΤΡΙΟ

Στὴ ρήση· «Ἀποδῶστε σ' ἐκεῖνον ποὺ ὀφείλεται φόβος, τὸν φόβο»⁶⁵.

Ἐπειδὴ μοῦ ἔγραψες, Ἀφοῦ ὁ Παῦλος συμβούλευσε, «Θέλεις νὰ μὴ φοβᾶσαι τὴν ἐξουσία; Κάνε τὸ καλό, καὶ θὰ ἔχεις τὸν ἔπαινό της»⁶⁶, γιατί μετὰ ἀπὸ λίγο λέγει, «Ἀποδῶστε σ' ἐκεῖνον ποὺ ὀφείλεται φόβος, τὸν φόβο»⁶⁷; νομίζω ὅτι, ἐὰν κάποιος δὲν θέλουν αὐτὸ νὰ ἔχει εἰπωθεῖ γιὰ τὸν Θεὸ (γιατὶ ἔχει γραφεῖ, «Νὰ τιμᾶς τὸν Κύριο, καὶ θὰ εἶσαι δυνατός· ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν νὰ μὴ φοβᾶσαι κανένα ἄλλον»⁶⁸), ἐκεῖνο (τὸ πρῶτο) τὸ εἶπε γιὰ νὰ ἀποφεύγει ὁ φίλος τῆς ἀρετῆς τὸν φόβο τοῦ ξίφους, ποὺ ἀπειλεῖ αὐτοὺς ποὺ παρανομοῦν, καὶ νὰ ἔχει τὸν ἔπαινο τοῦ ἄρχοντα, ἐνῶ αὐτὸ (τὸ δεύτερο) τὸ εἶπε γιὰ τὸν φόβο ποὺ ὀφείλει κατὰ τὴ συνάντησιν μὲ τοὺς ἀνωτέρους καὶ τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν τιμὴν ποὺ χρεωστεῖ σ' αὐτούς. Γιατὶ δὲν εἶναι καθόλου κατώτερος ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὁποῖος δὲν τὸν βιάζεται καθόλου, ἀλλὰ τὸν κάνει καὶ πιὸ σεβαστὸν καὶ λαμπρότερο. Γιατὶ πρέπει νὰ ὑπο-

66. Ρωμ. 13, 3.

67. Ρωμ. 13, 7.

68. Παροιμ. 7, 1.

παντὶ σθένει ἐν οἷς μήτ' εὐσέβεια μήθ' ἡ ἀρετὴ παραβλάπτεται, ἀλλὰ βασιλικωτέρα καὶ ἐπιφανεστέρα ἐκ τῆς τῶν μετιόντων ἐπιεικείας ἀναφαίνεται.

ΡΓ'.- ΕΠΙΜΑΧΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ

5 Εἰς τό, « Ὑμεῖς ἐστε σῶμα Χριστοῦ ».

Ἐπειδὴ γέγραφας, Τί ἐστίν, « Ὑμεῖς ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους »; οἶμαι ὅτι, ἐπειδὴ οἱ μὲν ἀπανταχοῦ τῆς ὑφ' ἡλίῳ Ἐκκλησίας σῶμα Χριστοῦ, Κορίνθιοι δὲ μέρος ἦσαν αὐτοῦ τοῦ σώματος, διὰ τοῦτο ἔφησεν, « Ἐκ
10 μέρους », οἶον, Μέλος ἐστίν ἢ παρ' ὑμῖν Ἐκκλησία τῆς ἀπανταχοῦ. Ὡστε δίκαιοι ἂν εἶητε οὐ μόνον πρὸς ἑαυτοὺς (ἐστασίαζον γάρ), ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην ὁμοπίστους ὁμονοεῖν, πᾶσαν διχόνοιαν ἐκ ποδῶν ποιησάμενοι.

15 ΡΔ'.- ΙΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝῶ

Εἰς τό, « Ὑμῖν ἐχαρίσατο ὁ Θεός, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν ».

Τὰ μεγάλα κατορθώματα μεγάλοις καὶ τὰ μέγιστα με-
20 γίστοις πόνοις κατορθοῦσθαι πέφυκε. Μὴ τοίνυν, μικρὰ καὶ φαῦλα πράττων, οἷου τῶν μεγάλων ἐπάθλων τεύξεσθαι, μηδὲ τὸν ἀκίνδυνον καὶ ὑγρὸν ἐλόμενος βίον, ἔλπιζε ἐν τῷ μετώπῳ τῆς φάλαγγος λάμψειν. Τοῦ γὰρ κινδυνεύσαντος καὶ τρόπαια στήσαντός ἐστι καὶ τὸ ἀνακηρύττε-
25 σθαι. Εἰ δὲ καὶ τελευτήσειεν ἐν τῇ μάχῃ, τῇ μνήμῃ ἀτελεύτητος μένει καὶ τὰ ἔπαθλα μείζονα ἔξει ἢ κατὰ ἄνθρωπον. Ὁ δὲ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ στρατηγός καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ παθήματα στεφάνους εἶναι εἰκότως νομίζει, λέγων· « Ὑμῖν ἐχαρίσατο ὁ Θεός, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ

χωρεῖ μὲ κάθε δύναμη σ' αὐτὰ πού δὲν βλάπτεται οὔτε ἡ πίστη, οὔτε ἡ ἀρετή, ἀλλὰ ἀποδεικνύεται καὶ πιὸ βασιλικὴ καὶ ἐπιφανὴς ἀπὸ τὴν ἐπιείκεια αὐτῶν πού τὴν ἀσκοῦν.

103.- ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΕΠΙΜΑΧΟ

Στό· «Σεῖς εἶστε σῶμα τοῦ Χριστοῦ»⁶⁹.

Ἐπειδὴ μοῦ ἔγραψες ρωτώντας, Τί σημαίνει, «Σεῖς εἶστε σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ μέρους μέλη», νομίζω, ὅτι, ἐπειδὴ οἱ πιστοὶ τῆς Ἐκκλησίας στὴν ὑφήλιο εἶναι σῶμα Χριστοῦ, καὶ οἱ Κορίνθιοι ἦταν ἓνα μέρος αὐτοῦ τοῦ σώματος, γι' αὐτὸ εἶπε, «ἐπὶ μέρους», δηλαδή, Ἡ Ἐκκλησία σας εἶναι μέρος τῆς Ἐκκλησίας πού ἀπλώνεται σ' ὅλον τὸν κόσμο. Ὡστε πρέπει νὰ ἔχετε ὁμόνοια (γιατὶ στασίαζαν) μὲ ὅλους τοὺς ὁμοπίστους πού ὑπάρχουν στὴν οἰκουμένη, διώχνοντας μακριὰ κάθε διχόνοια.

104.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΙΕΡΑΚΑ

Στὴ ρήση· «Σὲ σᾶς χάρισε ὁ Θεός, ὄχι μόνο τὸ νὰ πιστεύετε σ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ νὰ πάσχετε γι' αὐτόν»⁷⁰.

Τὰ μεγάλα κατορθώματα ἀπὸ τὴ φύση τους πετυχαίνονται μὲ μεγάλους κόπους, καὶ τὰ πολὺ μεγάλα μὲ πολὺ πιὸ μεγάλους. Νὰ μὴ νομίζεις λοιπὸν, ἐνῶ κάνεις μικρὰ καὶ ἀνάξια λόγου ἔργα, ὅτι θὰ ἐπιτύχεις μεγάλα ἔπαθλα, οὔτε, προτιμώντας τὸν ἀκίνδuno καὶ μαλθακὸ βίo, νὰ ἐλπίζεις ὅτι θὰ διακριθεῖς στὸ μέτωπο τῆς φάλαγγας. Γιατὶ ἡ ἀνακήρυξη ἀνήκει σὲ ἐκεῖνον πού κινδύνευσε καὶ ἔστησε τρόπαια. Ἐὰν μάλιστα καὶ πεθάνει στὴ μάχη, θὰ μένει στὴ μνήμη αἰώνιος, καὶ θὰ ἔχει μεγαλύτερα ἔπαθλα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ γενναῖος ὅμως στρατηγὸς τοῦ Χριστοῦ, ἀκόμα καὶ τὰ παθήματα ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ δικαιολογημένα τὰ θεωρεῖ στεφάνια, λέγοντας· «Σ' ἐμᾶς ὁ Θεός χάρισε, ὄχι μόνο τὸ νὰ πιστεύουμε σ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποφέρουμε γι' αὐτόν»⁷¹. Γιὰ νὰ παραλείψω δηλαδή, λέγει, τὰ μελλο-

71. Ὁπ. π.

καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν». Ἴνα γὰρ παρῶ, φησί, τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, αὐτὰ τὰ πάθη, δι' ὧν τῷ Δεσπότη κοινωνοῦμεν, μέγιστα ἐστὶ βραβεῖα καὶ στέφανοι κάλλιστοι.

ΡΕ'— ΩΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ

5

Περὶ δαιμόνων.

Ἐπειδὴ θαυμάζειν ἔφη, Πῶς τινες τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων δίκαιον ἠξίουσιν εἶναι τὸν θεραπευτὴν αὐτῶν, οἱ δὲ τὰ ἄδικοι δρᾶν πραττόμενοι ὑπέμενον, ἠγοῦμαι, ὅτι δίκαιον μὲν ἠξίουσιν εἶναι τὸν θεραπεύοντα, διότι θεοὶ εἶναι ὑπεκρίνοντο, ὑπηρετοῦν δὲ τὰ ἄδικοι, διότι πονηροὶ γεγονόσιν ἐκ προαιρέσεως. Ἐπειδὴ γὰρ ἤδεσαν πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀρετὴν τιμῶντας, τοὺς φιλαρέτους ἀγαπᾶν προσποιούμενοι, ἵν' ἀγαθοὶ νομισθεῖεν εἶναι, μετ' οὐ πολὺ τοῖς ἐναγέσι πράξεσιν ἤλεγχον ἑαυτῶν τὴν ἐπὶ τὰ κακὰ ῥέπουσαν διάνοιαν.

ΡΣ'— ΕΠΙΜΑΧΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ

Περὶ τοῦ τὰ ε' καὶ τοῦ τὰ β' τάλαντα πιστευθέντος.

Ἐπειδὴ ἔφη, Διὰ τί ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν καὶ διπλασιάσας, καὶ ὁ τὰ δύο τῆς αὐτῆς ἔτυχον ἀποδοχῆς, φημί, ὅτι εἰκότως. Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ἡ ῥαθυμία τούτου, οὐδὲ ἡ προθυμία ἐκείνου, ἀλλ' ἡ τῆς παρακαταθήκης ποσότης παρεσκεύασεν, ἣν πρὸς τὴν δύναμιν τῶν ἐργασαμένων δέδωκεν ὁ δεσπότης. Εἰκότως οὖν ὁ ἔπαινος ὁ αὐτός, εἰ καὶ μὴ ἡ πρόσοδος ἡ αὐτή.

25

ΡΖ'— ΘΕΟΔΟΣΙΩ

Διὰ τί γέγραπται περὶ τῆς γῆς, «Οὐ κλιθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος».

Ἐπειδὴ τὸ περὶ τῆς γῆς εἰρημένον, «Οὐ κλιθήσεται εἰς

72. Πρὸβλ. Μάρκ. 5, 6 ἐ.

73. Ματθ. 25, 15 ἐ.

74. Ψαλμ. 103, 5.

νικὰ ἀγαθὰ, τὰ παθήματα αὐτά, μὲ τὰ ὅποια γινόμαστε κοινω-
νοὶ μὲ τὸν Δεσπότη, εἶναι πολὺ μεγάλα βραβεῖα καὶ ὠραιότατα
στεφάνια.

105.– ΣΤΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ ΩΦΕΛΙΟ

Γιὰ τοὺς δαίμονες.

Ἐπειδὴ εἶπες ὅτι ἀπορεῖς, Πῶς μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀλιτήριους
δαίμονες ζητοῦσαν νὰ εἶναι δίκαιος ὁ θεραπευτὴς τους, καὶ
ἄλλοι βλέποντας ὅτι κάνουν αὐτὰ πού εἶναι ἄδικο, ἔδειχναν
ὑπομονή⁷², νομίζω ὅτι ζητοῦσαν ὁ θεραπευτὴς τους νὰ εἶναι δί-
καιος, ἐπειδὴ ὑποκρίνονταν ὅτι εἶναι θεοί, ὑπηρετοῦσαν ὁμως
τὰ ἄδικο, ἐπειδὴ εἶχαν γίνει κακοὶ μὲ τὴ θέλησή τους. Ἐπειδὴ
δηλαδή γνώριζαν, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι τιμοῦσαν τὴν ἀρετή,
προσποιούμενοι ὅτι ἀγαποῦν τοὺς φίλους τῆς ἀρετῆς, γιὰ νὰ
θεωρηθοῦν ὅτι εἶναι ἀγαθοί, ὕστερα ἀπὸ λίγο μὲ τὶς βδελυρῆς
πράξεις τους ἀποδείκνυαν τὸν νοῦ τους πού ἔκλινε πρὸς τὰ
κακά.

106.– ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΕΠΙΜΑΧΟ

Γιὰ ἐκείνους πού ἔλαβαν τὰ πέντε καὶ δύο τάλαντα⁷³.

Ἐπειδὴ εἶπες, Γιατί ἐκεῖνος πού πῆρε τὰ πέντε τάλαντα καὶ
τὰ διπλασίασε, καὶ ὁ ἄλλος πού πῆρε τὰ δύο, εἶχαν τὴν ἴδια
ἀποδοχή, σοῦ λέγω, ὅτι αὐτὸ ἔγινε σωστά. Γιατὶ κριτήριο δὲν
ἦταν ἡ ραθυμία τοῦ ἑνὸς καὶ ἡ προθυμία τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ τὸ
μέγεθος τοῦ ποσοῦ πού δόθηκε στὸν καθένα, τὸ ὅποιο ὁ δεσπό-
της ἔδωσε ἀνάλογα πρὸς τὴ δύναμη ἐκείνων πού ἐργάσθηκαν.
Δικαιολογημένα λοιπὸν ὁ ἔπαινος ἦταν ἴδιος, ἂν καὶ τὸ κέρδος
δὲν ἦταν ἴδιο.

107.– ΣΤΟΝ ΘΕΟΔΟΣΙΟ

Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γιὰ τὴ γῆ, «Δὲν θὰ κλονισθεῖ
στοὺς αἰῶνες»⁷⁴.

Ἐπειδὴ αὐτὸ πού ἔχει εἰπωθεῖ γιὰ τὴ γῆ, ὅτι «Δὲν θὰ

τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος», παραβάλλον τῷ, «Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν», ἐνόμισας ἐναντίον τι μηνύειν, ἴσθι ὅτι σαλευθήσεται μὲν, οὐ κλιθήσεται δέ. Σαλευθήσεται μὲν ἵνα δείξῃ τὸν φόβον, οὐ κλιθήσεται δέ, 5 ἵνα δείξῃ τὸν ὄρον. Τῷ μὲν τρόμῳ τὴν δουλείαν ὁμολογεῖ, τῷ δὲ μὴ ἐξίστασθαι, τῆς οἰκειᾶς στάσεως τὸν θεῖον ὄρον μηνύει.

ΡΗ'.- ΝΕΙΛΩΝΙ

Εἰς τό, «Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς
10 ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ,
θριαμβεύσας ἐν αὐτῷ».

Ἐπειδὴ τοῦτο τὸν ἀθλητὴν ῥωμαλεώτερον καὶ τεχνικώτερον ἀποδείκνυσιν, ὅταν ταῖς τῶν ἀντιπάλων κεκρατημένος λαβαῖς, ἀπεκδυσάμενος αὐτοὺς προσρήξῃ τῷ σκάμ-
15 ματι, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὴν διὰ σταυροῦ πρὸς τοὺς δαίμονας κατεδέξατο μάχην, ἵν' ἐπιφανέστερον αὐτοὺς τροπαίοις θριαμβεύσῃ. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὅπερ ἠθέλησας μαθεῖν, «Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ». Τῷ
20 γὰρ ὄντι ἐθριαμβεύθησαν δαίμονες, προσηλωμένῳ χεῖρας καὶ πόδας ἀθλητῇ ἠττηθέντες. Τῷ ὄντι ἐστηλιτεύθη ὁ διάβολος, σαρκὶ μιᾷ ἐπὶ σταυροῦ κρεμαμένη ἠττηθεὶς καὶ παραχωρήσας.

ΡΘ'.- ΠΙΣΤΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

25 Τῶν Παροιμιῶν. Τί ἐστίν, «Ὁ εἰσελθὼν εἰς γυναῖκα ὑπανδρον, οὐκ ἄθωωθήσεται»;

Ἐπειδὴ γέγραφας, Δι' ἣν αἰτίαν μετὰ τὸ γεγράφθαι,

75. Ψαλμ. 103, 9.

76. Κολ. 2, 15.

κλονισθεῖ στοὺς αἰῶνες, παραβάλλοντάς το μὲ τό, «Αὐτὸς ποὺ μόνο μὲ τὸ βλέμμα του κάνει τὴ γῆ νὰ τρέμει»⁷⁵, νόμισες ὅτι λέγει κάτι ἀντίθετο, γνώριζε ὅτι θὰ σαλευθεῖ βέβαια, ἀλλὰ δὲν θὰ κλίνει ἀπὸ τὴ θέση της. Θὰ σαλευθεῖ, γιὰ νὰ δείξει τὸν φόβο, ἀλλὰ δὲν θὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴ θέση της, γιὰ νὰ δείξει τὰ ὅρια της³². Μὲ τὸ σάλεμα δηλαδὴ ὁμολογεῖ τὴν ὑποταγὴ της, καὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν θγαίνει ἀπὸ τὴ θέση της, φανερώνει τὰ ἀκλόνιτα ὅρια ποὺ τέθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό.

108.- ΣΤΟΝ ΝΕΙΛΩΝΑ

Στὴ ρῆση· «Ἐφοῦ ἀπογύμνωσε ἀπὸ τὰ ὄπλα τους τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες, τὶς διαπόμπευσε δημόσια, σύροντας αὐτὲς στὴ θριαμβευτικὴ πομπή του»⁷⁶.

Ἐπειδὴ αὐτὸ ἀναδεικνύει τὸν ἀθλητὴ πιὸ ρωμαλέο καὶ πιὸ ἐπιδέξιο, ὅταν, ἐνῶ κρατεῖτε ἀπὸ τὶς λαβὲς τῶν ἀντιπάλων, ἀπαλασσόμενος ἀπὸ τὸ πιάσιμο αὐτῶν, τοὺς ρίχνει στὸ σκάμμα, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς δέχθηκε τὴ μάχη μὲ τοὺς δαίμονες μέσω τῆς σταύρωσής του, γιὰ νὰ τοὺς νικήσει μὲ πιὸ λαμπρὰ τρόπαια. Καὶ αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ θέλησες νὰ μάθεις· «Ἐφοῦ ἀπογύμνωσε τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες ἀπὸ τὰ ὄπλα τους, τὶς διαπόμπευσε δημόσια, σύροντας αὐτὲς στὴ θριαμβευτικὴ πομπή του»⁷⁷. Γιατὶ πραγματικὰ οἱ δαίμονες σύρθηκαν στὸν θρίαμβό του, ἀφοῦ νικήθηκαν ἀπὸ ἀθλητὴ ποὺ ἦταν καρφωμένος στὰ χέρια καὶ στὰ πόδια. Πραγματικὰ ὁ διάβολος διαπομπεύθηκε, ἀφοῦ νικήθηκε καὶ ὑποχώρησε ἀπὸ μιὰ σάρκα κρεμασμένη πάνω στὸν σταυρό.

109.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΠΙΣΤΟ

Ἐπὶ τὶς Παροιμίες· Τί σημαίνει ὁ λόγος, «Αὐτὸς ποὺ πῆγε μὲ γυναῖκα παντρεμένη, δὲν θὰ ἀθωωθεῖ»⁷⁸;

Ἐπειδὴ μοῦ ἔγραψες, Γιὰ ποιά αἰτία, ἀφοῦ ἔχει γραφεῖ, ὅτι

77. Ὁπ. π.

78. Παροιμ. 6, 29.

«Ὁ εἰσελθὼν πρὸς γυναῖκα ὑπανδρον οὐκ ἄθωωθήσεται», ἐρρέθη, «Οὐδὲ πᾶς ὁ ἀπτόμενος αὐτῆς», φημί, ὅτι τὸ μὲν εἰσελθεῖν ἔλαβεν ἐπὶ τοῦ συνεισελθεῖν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τῆς Σάρρας πρὸς τὸν Ἀβραάμ, «Εἴσελθε πρὸς τὴν
5 παιδίσκην καὶ τεκνοποιήσον ἐξ αὐτῆς», τὸ δ' «ἄψασθαι», ἐπὶ τοῦ φιλεῖν ἢ ἐφάψασθαι. Εἰ γὰρ καὶ παραβαλλόμενα τῇ συνόδῳ οὐ δοκεῖ ἁμαρτήματα εἶναι, ἀλλὰ γε ἀληθείας δικαζούσης πταίσματα καὶ αὐτὰ εἰκότως ἂν εἶη. Εἰ γὰρ ἡ
10 περίεργος θεὰ μοιχεία εἶναι κέκριται, ἢ ἀφή πολλῶ πλέον κριθήσεται. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν εἰκόνων χρῶμα γραμμῆς κινητικώτερόν ἐστι, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων ἀφή θεᾶς κινητικώτερον. Εἰ τοίνυν ἡ θεὰ λεπτοτέρα οὔσα κατακέ-
κριται, ἢ ἀφή παχυτέρα οὔσα ἀπόλαυσις, οὐκ ἀπεικότης ἀπηγόρευται.

15

ΡΙ.- ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Τί ἐστι, «Καὶ ἔσονται ἐπὶ τῶν ὀρέων ὡς περισσεραὶ μελετητικαί».

Ἐπειδὴ γέγραφας, Τί ἐστι τὸ γραφέν παρὰ τοῦ Ἰεζε-
κιήλ, «Καὶ ἔσονται ἐπὶ τῶν ὀρέων ὡς περισσεραὶ μελε-
20 τητικαί», φημί, ὅτι πολυεπείας μὲν χρήζει ἡ ἐρμηνεία, ὁμως, ὡς ἂν οἷός τε ᾗ συντεμῶν φράσω. Περὶ τῶν ἐν τῇ Βαβυλωνίου ἐφόδῳ ἀνασωθέντων εἰς τὰ ὄρη, ἦν τῷ προ-
φήτῃ ὁ λόγος, ὅτι οὐδ' ἂν δόξωσι διαπεφευγέναι τοὺς
πολεμίους, διαφεύξονται τὴν δίκην. Ὅταν γὰρ τὰς ἐρή-
25 μους κατειληφότες, ἔξω τῶν δεινῶν εἶναι ἠγγήσωνται, τότε γυναῖκας τε καὶ παῖδας καὶ τῶν ἄλλων οἰκείων τὸν ὄλε-

«αὐτὸς ποὺ ἦρθε σὲ συνουσία μὲ γυναίκα παντρεμένη, δὲν θὰ ἄθωωθεῖ», εἰπώθηκε καί· «Οὔτε καθέννας ποὺ θὰ ἔρθει σὲ ἐπαφή μαζί της»⁷⁹; λέγω, ὅτι τὸ ὅτι εἰσηλθε τὸ ἔλαβε μὲ τὴν ἔννοια ἦρθε σὲ συνουσία μαζί της, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε ἀπὸ τὴ Σάρρα στὸν Ἀβραάμ, «Πήγαινε καὶ σύναψε συνουσία μὲ τὴ δούλα μου, καὶ ἀπόκτησε παιδί ἀπὸ αὐτὴν»⁸⁰, ἐνῶ τό, «ἀπτόμενος» λέγεται μὲ τὴν ἔννοια νὰ τὴν ἀγαπᾶ, ἢ νὰ ἔρθει σὲ ἐπαφή μαζί της. Γιατί, ἂν καὶ παραβαλλόμενα αὐτὰ μὲ τὴ συνουσία, δὲν φαίνονται νὰ εἶναι ἁμαρτήματα, ὅμως ὅταν δικάζει ἡ ἀλήθεια καὶ αὐτὰ δικαιολογημένα κρίνονται ὡς πταίσματα. Ἐὰν δηλαδὴ ἡ ἐπίμονη θεὰ ἔχει θεωρηθεῖ ὅτι ἀποτελεῖ μοιχεία, πολὺ περισσότερο θὰ θεωρηθεῖ ἡ ἐπαφή. Γιατί, ὅπως στίς εἰκόνες τὸ χρῶμα εἶναι πιὸ παραστατικὸ (ἐκφραστικὸ) ἀπὸ τὸ σχεδιάγραμμα, ἔτσι καὶ στὰ σώματα ἡ ἐπαφή εἶναι πιὸ παραστατικὴ (ἐκδηλωτικὴ) ἀπὸ τὴ θεὰ. Ἐφόσον λοιπὸν ἡ θεὰ, ποὺ εἶναι πιὸ λεπτὴ ἔχει κατακριθεῖ, ἡ ἐπαφή ποὺ εἶναι πιὸ χειροπιαστὴ ἀπόλαυση, δὲν ἀπαγορεύθηκε ἀδικαιολόγητα.

110.- ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΛΕΟΝΤΙΟ

Τί σημαίνει ὁ λόγος, «Καὶ θὰ εἶναι πάνω στὰ βουνά, σὰν περιστέρια γυμνασμένα»⁸¹.

Ἐπειδὴ μοῦ ἔχεις γράψει καὶ ἐρωτᾶς τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ γράφθηκε ἀπὸ τὸν Ἰεζεκιήλ, «Καὶ θὰ εἶναι στὰ βουνά σὰν περιστέρια γυμνασμένα», σοῦ λέγω, ὅτι ἡ ἐρμηνεία χρειάζεται ὀπωσδήποτε πολλὴ πολυλογία, ὅμως θὰ σοῦ τὰ πῶ ὅσο μπορῶ συντομεύοντάς τα. Ὁ λόγος τοῦ προφήτη ἀναφέρεται σ' ἐκείνους ποὺ κατὰ τὴν ἐπίθεση τῶν Βαβυλωνίων σώθηκαν καταφεύγοντας στὰ βουνά· οὔτε καὶ ἂν νομίσουν ὅτι ξέφυγαν τοὺς ἐχθρούς, θὰ ξεφύγουν τὴ δίκη. Ὅταν δηλαδὴ, καταλαμβάνοντας τίς ἐρήμους, νομίσουν ὅτι ξέφυγαν τὰ δεινά, τότε θὰ θρηνοῦν τὴν ἀπώλεια τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν

80. Γεν. 16, 2.

81. Ἰεζ. 7, 16.

θρον θρηνοῦντες διατελοῦσι. Τῷ δὲ τῶν περιστέρων παραδείγματι τὸ περιώδυνον τῶν ψυχῶν παρέστησεν. Οἱ μὲν γὰρ βοῶντες καὶ πρὸς τοὺς πέλας τὸ πάθος ἐκφέροντες οὐ μικρὰν λαμβάνουσι τοῦ πάθους παραμυθίαν (κουφίζεται 5 γὰρ τρόπον τινὰ τῇ διηγήσει τὰ πάθη), οἱ δ' ὑπὸ δέους ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας σιγῇ τὰς συμφορὰς κατακρύπτοντες, μόνῳ δὲ τῷ τὴν ὀδύνην ἐμφαίνοντες, ἀνύποιστον ἔχουσι τοῦ κακοῦ τὴν ἔφοδον, ἅτε εἰς θεραπείαν μὲν μὴ νεύουσαν, εἰς ἐπίτασιν δὲ βλέπουσαν. Δηλῶσαι οὖν βουλόμενος 10 τῆς τιμωρίας τὸ μέγεθος, ἀλλὰ καὶ τοῦ δέους τὴν ὑπερβολήν, εἴ γε μηδὲ ἐκδοῶν τολμῶμεν, τῆς ὑποψίας αἰεὶ τὴν ἔφοδον τῶν πολεμίων ὄνειροπολούσης, τῇ τοιαύτῃ εἰκόνι ἐχρήσατο.

ΡΙΑ΄.- ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

15

«Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρον σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον...».

Μέγιστον τῷ Θεῷ Λόγῳ ὁ περὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους καταλλαγῶν λόγος Ὁ γὰρ διαλλάξας τὰ οὐράνια τοῖς ἐπιγείοις, οὗτος καὶ τὰς ἔχθρας παραλύει, μήτε φῦναι συγ- 20 χωρῶν, καὶ βλαστησάσας ἀπὸ τῶν ῥιζῶν αὐτὰς κατασειῶν λέγει μὲν γάρ· «Μὴ ὀργίζου τῷ ἀδελφῷ σου εἰκῆ». Ἐπειδὴ δὲ οἶδε τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ὀλισθαίνουσαν, καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι διαλύει τὰς ῥίζας, καὶ τὸ οἰκεῖον δῶρον μένειν ἀτέλεστον ἀνέχεται, ἕως ἂν πρὸς ἑαυτοὺς 25 σπεισώμεθα. Ἐχει μὲν οὖν φιланθρωπίαν ἀκροτάτην τὸ λεχθέν, οὐκ ἀμοιροῖ δὲ καὶ λογισμοῦ δικαίου. Σὺ μὲν γάρ, φησί, φιλανθρωπίαν ζητεῖς, ἀλλ' ὁ ἠδικημένος ἐκδίκησιν. Σὺ μὲν καλεῖς ἐλεήμονα, ἀλλ' ἐκεῖνος δίκαιον. Σὺ συγγνώμην αἰτεῖς, ἀλλ' ἐκεῖνος μὴ βοηθηθεῖς καταβοᾷ. Παῦσον

ἄλλων συγγενῶν τους. Μὲ τὸ παράδειγμα τῶν περιστεριῶν παράστησε τὴ μεγάλη ὀδύνη τῆς ψυχῆς τους. Γιατὶ ἄλλοι φωνάζοντας καὶ ἀνακοινώνοντας καὶ στοὺς πλησίον τους τὸ πάθημά τους, δέχονται μεγάλη παρηγοριὰ γι' αὐτὸ πού ἔπαθαν (γιατὶ μὲ τὴν ἐξιστόρηση ἀνακουφίζονται κατὰ κάποιον τρόπο τὰ πάθη), ἄλλοι πάλι ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλη αἰτία, κρύβοντας τὶς συμφορὲς τους μὲ σιωπὴ, καὶ φανερώνοντας τὸν πόνο τους μόνο μὲ τὸν στεναγμό, κάνουν ἀνυπόφορη τὴν ἔφοδο τοῦ κακοῦ, ἀφοῦ δὲν συμβάλλει στὴν θεραπεία του, ἀλλ' ἀποβλέπει στὴν ἔντασή του. Θέλοντας λοιπὸν νὰ φανερώσει τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπερβολικὸ φόβο, ἐφόσον δὲν τολμᾶμε οὔτε νὰ φωνάξουμε, ἐπειδὴ ὁ φόβος τῆς ἐπίθεσης τῶν ἐχθρῶν διαρκῶς ἐλλοχεύει, χρησιμοποίησε τὴν εἰκόνα αὐτῆ.

111.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΛΑΜΠΕΤΙΟ

«Ἐάν προσφέρεις τὸ δῶρό σου
στὸ θυσιαστήριον...»⁸².

Εἶναι πολὺ μεγάλο πρᾶγμα γιὰ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ, ὁ λόγος γιὰ τὴ συμφιλίωση μεταξὺ μας. Γιατὶ αὐτὸς πού συμφιλίωσε τὰ οὐράνια μὲ τὰ ἐπίγεια, αὐτὸς καταργεῖ καὶ τὶς ἔχθρες, μὴ ἐπιτρέποντας οὔτε νὰ φυτρώσουν, καὶ ὅταν βλαστήσουν τὶς βγάζει ἀπὸ τὶς ρίζες τους. Γιατὶ λέγει· «Νὰ μὴ ὀργίζεσαι ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ σου χωρὶς λόγο»⁸³. Καὶ ἐπειδὴ γνώριζε, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία ὀλισθαίνει, καὶ ὅταν συμβοῦν οἱ ἔχθρες ἀποκόπτει τὶς ρίζες, καὶ ἀνέχεται νὰ μένει τὸ δῶρο του ἀνεκτέλεστο, μέχρι νὰ συμφιλιωθοῦμε μεταξὺ μας. Περιλαμβάνει βέβαια πολὺ μεγάλη φιλανθρωπία αὐτὸ πού εἰπώθηκε, καὶ δὲν στερεῖται οὔτε καὶ τὸν δίκαιο συλλογισμό. Γιατὶ λέγει· Σὺ βέβαια ζητᾶς φιλανθρωπία, ἀλλὰ ὁ ἀδικημένος ἐκδίκηση. Σὺ μὲ καλεῖς ἐλεήμονα, ἀλλὰ ἐκεῖνος δίκαιον. Σὺ ζητᾶς συγγνώμη, ἀλλὰ ἐκεῖνος πού δὲν βοηθήθηκε κραυγάζει. Σταμάτησε ἐκεῖ-

83. Ματθ. 5, 22.

ἐκεῖνον δικαίως καταδοῶντα, καὶ οὐκ ἀμοιρήσεις τῆς ἐμῆς
 εὐμενείας. Διάλλαξον σαντῶ τὸν ἀδικηθέντα, καὶ τότε ἐμὲ
 διαλλαγήναί σοι ἀντιβόλησον. Οὐ πιπράσκω δῶρον ἄλλο-
 5 τρίας ἐκδικήσεως δίκαιον. Οὐ νοθεύω τὸ ἀδέκαστον κρι-
 τήριον, οὐ μεταδίδωμί σοι τῶ ἀδικήσαντι τῆς εὐμενείας,
 ἕως ἂν ὁ ἀδικηθεὶς ὀλοφύρηται. Ἐκεῖνό σοι δωροῦμαι, οὐ
 μικρὸν ὄν, ἀλλὰ καὶ κομιδῆ μέγιστον. Ὑπερτίθημι τὴν διά-
 γνωσιν, οὐκ ἐκφέρω εὐθύς αὐτοτελεῆ ἀπόφασιν. Δίδωμί
 σοι καιρὸν ἀπολογήσασθαι τῶ ἀδικηθέντι.

10

ΡΙΒ'.— ΩΡΙΩΝΙ

Περὶ συντάξεως τοῦ ἀποστολικοῦ ῥήματος,
 ἔνθα φησί: «Κωλυόντων γαμεῖν...».

Ἐπειδὴ, τί ἐστὶ τὸ εἰρημένον τῶ Παύλῳ, «Κωλυόντων
 γαμεῖν καὶ ἀπέχεσθαι βρωμάτων», ἠθέλησας μαθεῖν, ἴσθι,
 15 ὅτι τινὲς μὲν προσποιούμενοι ἀγνοεῖν ὅτι χάρισμα γνώσε-
 ως καὶ σοφίας εἴληφε, καὶ ὅτι Ἐρμῆς εἶναι ἐνομίσθη, φασὶ
 μὴ κεκρατηκέναι τὸν Ἀπόστολον τῆς φράσεως, ἀλλ' εἰς
 τοῦναντίον περιενεχθῆναι. Τὸ γάρ, «Κωλυόντων γαμεῖν»,
 κατὰ κοινουῦ θεὶς τῶ ἀπέχεσθαι, εἰς τὴν ἐναντίαν ἀφώρισε
 20 τάξιν. Οὐ γὰρ ἐκώλυον ἀπέχεσθαι. Ἐχρῆν γὰρ εἰπεῖν,
 “Κωλυόντων γαμεῖν καὶ κελευόντων ἀπέχεσθαι βρωμά-
 των”. Εἰ μὲν οὖν καὶ ἀλλαχόσε τοῦτο ὑπέμεινεν ὁ θαυμά-
 σιος ἐκεῖνος ἀνὴρ, δεδόσθω καὶ τοῦτο. Οὐ γὰρ φιλονεικη-
 τέον. Ὅρα δὲ μή ποτε περὶ ἓν στοιχεῖον ἢ μίαν κεραίαν
 25 γέγονε τὸ σφάλμα· Κωλυόντων γαμεῖν, ἀντέχεσθαι βρω-
 μάτων, ἢ, Κωλυόντων γαμεῖν, καὶ ἔχεσθαι βρωμάτων. Ἡ
 δὲ Ἐκκλησία, ὥσπερ τὸν γάμον τίμιον ἠγεῖται, οὕτω καὶ
 τὰ βρώματα οὐ βδελύττεται, ἀλλ' οὐδὲ ἀντέχεσθαι προ-
 στάττει, ἀλλὰ μέσην χώραν καὶ τῶ γάμῳ καὶ τοῖς βρώμα-

νον πού κραυγάζει δίκαια, καὶ τότε δὲν θὰ στερηθεῖς τὴ δική μου εὐμένεια. Συμφιλίωσε τὸν ἑαυτό σου μὲ ἐκεῖνον πού ἀδίκησες, καὶ τότε παρακάλεσε ἐμένα νὰ συμφιλιωθῶ μαζί σου. Δὲν πουλάω μὲ δῶρο τὸ δίκαιο τῆς ξένης ἐκδίκησης. Δὲν νοθεύω τὸ ἀμερόληπτο δικαστήριο. Δὲν δίνω τὴν εὐμένειά μου σὲ σένα πού ἀδίκησες, ὅσο θὰ θρηνεῖ αὐτὸς πού ἀδικήθηκε. Σοῦ δωρίζω ἐκεῖνο, πού δὲν εἶναι μικρό, ἀντίθετα εἶναι καὶ πολὺ μεγάλο. Ἐναβάλλω τὴ διαμόρφωση γνώμης. Δὲν βγάζω ἀμέσως τελεσίδικη ἀπόφαση. Σοῦ δίνω εὐκαιρία νὰ ἀπολογηθεῖς σὲ ἐκεῖνον πού ἀδικήθηκε.

112.– ΣΤΟΝ ΩΡΙΩΝΑ

Γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ ἀποστολικοῦ ρητοῦ, ὅπου λέγει·

«Αὐτῶν πού ἐμποδίζουν τὸν γάμο...»⁸⁴.

Ἐπειδὴ θέλησες νὰ μάθεις, τί σημαίνει αὐτὸ πού εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Παῦλο, «Ἐμποδίζουν τὸν γάμο καὶ διατάζουν ἀποχὴ ἀπὸ τὶς τροφές», γνώριζε, ὅτι μερικοί, προσποιούμενοι ὅτι ἀγνοοῦν, ὅτι εἶχε λάβει τὸ χάρισμα τῆς γνώσεως καὶ σοφίας, καὶ ὅτι θεωρήθηκε ὅτι εἶναι Ἑρμῆς, λένε ὅτι ὁ Ἀπόστολος, μὴ κατανοώντας τὴ φράση, τὴν ἐρμήνευσε ἀντίστροφα. Τοποθετώντας δηλαδὴ τὸ «ἀπαγορεύουν τὸν γάμο» μαζί μὲ τὸ «νὰ ἀπέχουν», ὁδηγήθηκε στὸ ἀντίθετο. Γιατὶ δὲν ἐμπόδιζαν νὰ ἀπέχουν. “Ἐπρεπε δηλαδὴ νὰ πεῖ· Ἐμποδίζουν τὸν γάμο καὶ διατάζουν ἀποχὴ ἀπὸ τροφές”. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἔπαθε καὶ ἄλλοῦ ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἄνδρας, ὃς τὸ θεωρήσουμε καὶ αὐτὸ δεδομένο. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ φιλονεικοῦμε. Πρόσεχε ὅμως μήπως τὸ σφάλμα ἔγινε σὲ ἓνα στοιχεῖο, ἢ μὰ κεραία· “Ἐμποδίζουν τὸν γάμο, καὶ προσηλώνονται σὶς τροφές”, ἢ, “Ἐμποδίζουν τὸν γάμο, καὶ ἐπιδίδονται σὶς τροφές”. Ὁμως ἡ Ἐκκλησία, ὅπως θεωρεῖ τὸν γάμο τίμο, ἔτσι καὶ τὶς τροφές δὲν τὶς σιχαίνεται, ἀλλ’ οὔτε καὶ διατάζει νὰ προσηλωνόμαστε σ’ αὐτές, ἀλλ’ ἀφήνει καὶ στὸ γάμο καὶ σὶς τροφές τὸν μεσαῖο χῶρο.

84. Α΄ Τιμ. 4, 3.

σιν ἀπονέμει. Κρείττων μὲν γὰρ ὁ τῆς ἀπολαύσεως αὐτῶν ὑψηλότερος, ὁ δὲ μετρίως ἀπολαύων, οὐ μεμπτός, ὁ δὲ διαβάλλων, ἔξω τῶν ἱερῶν περιβόλων ἐσκήνωται.

Ὅτι δὲ πολλάκις ἐν στοιχείῳ ἢ μεταστοιχειωθὲν ἢ πα-
 5 ραλειφθὲν ἢ προστεθὲν, τὸν νοῦν τῶν λεγομένων συντα-
 ράττει, δῆλόν ἐστιν ἐκ τοῦ φερομένου ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν
 ἀποστόλων, «Εἰ δὲ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος»,
 καὶ τὸ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους, «Εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς
 Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν». Εἰ μὲν οὖν ἐστὶν ἐπεὶ, καὶ συγ-
 10 κοπτεται τὸ νόημα, καὶ τὸναντίον τῇ ἀποστολικῇ γνώμῃ
 κατασκευάζεται, καὶ τό, “γνήσιε σύζυγε”, “γνησία” ἐστὶ
 τοῦ ἰῶτα στοιχείου ἢ προστεθέντος ἢ συγγραφομένου μὲν,
 μὴ συνεκφωνουμένου δέ. Καὶ τὸ ἐν ταῖς Παροιμίαις· «Ὑ-
 15 στερρον περιπατήσει γυμνότερος ὑπέρου», ὑπερον εἰ ἐστὶ
 τοῦνομα. Οὐ γὰρ εἶπε γυμνός ἢ γυμνότατος, ὡσπερ ὑπε-
 ρον, ὅπερ, εἴτε τὸ “ὑπερον” εἴτε τὸ “ὑπερῶν” μηνύει, ὡ-
 φειλε λεχθῆναι, ἀλλὰ γυμνότερον. Καὶ τὸ εἰς τὸν Ψαλμόν,
 «Ἔσται εἰς αὐραν», εἰρημένον, τουτέστιν εἰς προαίαν καὶ
 ἐαρινὴν κατάστασιν, μετεποιήθη, “Ἔστω εἰς αὐραν”. Καὶ
 20 πάλιν· «Κύριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικιεῖ, καὶ καθιεῖ-
 ται», τουτέστι, καταπραῦνει, καὶ καταπραῦνθήσεται ὁ κα-
 τακλυσμός. Οὐκ εἶπε τό, “Κατοικίσει”, ὡς τινες οἶονται,
 ἀλλὰ «κατοικιεῖ», ὡς τὸ «Κατοικίζει στεῖραν ἐν οἴκῳ», καὶ
 τό, «Κύριος κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ», καί, «Σύ,
 25 Κύριε, καταμόνας ἐπ’ ἐλπίδι κατώκισάς με». ἄλλο γὰρ τὸ
 «οἰκίσαι».

Τινὲς δ’ ἴσως μὴ νοήσαντες ἔγραψαν, «Καὶ καθιεῖται
 Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐλέγχει δ’ αὐτοὺς τὰ
 ἀκρόστιχα ἀπὸ τοῦ «Κύριος» τὴν ἀρχὴν ἔχοντα «Κύριος

85. Πράξ. 23, 9.

86. Ἑβρ. 7, 11.

87. Φιλιπ. 4, 3.

88. Ὑπερος γουδοχέρι, ἢ τὸ θηλυκὸ ὄργανο τοῦ ἀνθους.

89. Παροιμ. 23, 31.

90. Ψαλμ. 106, 29.

Σπουδαιότερος βέβαια είναι αὐτὸς πού εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πού τις ἀπολαμβάνει μὲ μέτρο, δὲν εἶναι ἀξιοκατάκριτος, ἐνῶ αὐτὸς πού τὰ κατηγορεῖ εἶναι κατασηνωμένος ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

Ὅτι βέβαια πολλές φορές ἓνα στοιχεῖο πού μεταβλήθηκε ἢ παραλείφθηκε ἢ προστέθηκε, διαταράσσει τὴν σημασία αὐτῶν πού λέγονται, εἶναι φανερό ἀπὸ αὐτὸ πού λέγεται στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων· «Ἐὰν μίλησε κάποιον πνεῦμα σ' αὐτόν, ἢ ἄγγελος»⁸⁵, καὶ τὸ ἀναφερόμενο στὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή· «Ἐὰν λοιπὸν ἦταν κατορθωτὴ ἢ τελείωση μέσω τῆς λευϊτικῆς ἱερωσύνης»⁸⁶. Ἐὰν δηλαδή τὸ «εἶ» γίνεαι «ἐπεὶ», καταστρέφεται τὸ νόημα, καὶ γίνεαι ἀντίθετο πρὸς τὴν γνώμη τοῦ Ἀποστόλου, καὶ τὸ «γνήσιε σύζυγε»⁸⁷, γίνεαι «γνησία», ἐὰν προστεθεῖ τὸ στοιχεῖο γιῶτα, ἢ γραφεῖ μαζί, ἀλλὰ δὲν προφέρεται μαζί. Καὶ τὸ χωρίο τῶν Παροιμιῶν, «Ὑστερα θὰ περπατήσῃ πῶς γυμνὸς ἀπὸ ὑπερον»⁸⁸. ἐὰν εἶναι τὸ ὄνομα ὑπερος· γιατί δὲν εἶπε γυμνὸς ἢ γυμνότατος, σὰν τὸν ὑπερο, τὸ ὁποῖο σημαίνει ἢ τὸν «ὑπερο»⁸⁹, ἢ τὸ ὑπερῶο, τὸ ὁποῖο ἔπρεπε νὰ τὸ πεῖ, ἀλλὰ γυμνότερον. Καὶ αὐτὸ πού λέγεται στὸν Ψαλμὸ, «Ἔσται εἰς αὖραν»⁹⁰, δηλαδή μεταβλήθηκε σὲ ἡρεμὴ καὶ ἀνοιξιὰτικὴ κατάσταση, μεταποιήθηκε, «ἔσθη εἰς αὖραν» (μεταβλήθηκε σὲ αὖρα). Καὶ πάλι τό· «Κύριος τὸν κατακλυσμὸ κατοικεῖ καὶ καθιεῖται»⁹¹, δηλαδή, θὰ τὸν καταπραῦνει καὶ θὰ καταπραῦνθεῖ ὁ κατακλυσμός». Δὲν εἶπε, «κατοικίσει», ὅπως νομίζουν μερικοί, ἀλλὰ, «κατοικεῖ», ὅπως τὸ, «Κατοικίζει στείραν ἐν οἴκῳ»⁹², καὶ τό· «Κύριος κατοικίζει μονοτρόπους (μοναχικούς) σὲ σπίτι»⁹³, καὶ· «Σὺ, Κύριε, κατὰ μόνας κατώκισάς με»⁹⁴, γιατί ἄλλο σημαίνει τὸ «θὰ κατοικίσει».

Μερικοὶ ὅμως, ἴσως ἐπειδὴ δὲν κατάλαβαν, ἔγραψαν «Καὶ θὰ καθίσει ὁ Κύριος βασιλιάς στὸν αἰῶνα». Τοὺς ἐλέγχουν ὅμως οἱ ἀκροστιχίδες πού ἀρχίζουν μὲ τό, «Κύριος»· «Κύριος βασι-

91. Ψαλμ. 28, 10.

93. Ψαλμ. 67, 7.

92. Ψαλμ. 112, 9.

94. Ψαλμ. 4, 7.

βασιλεύς εἰς τὸν αἰῶνα», καί, «Κύριος ἰσχὺν τῷ λαῷ αὐτοῦ
 δώσει. Κύριος εὐλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ». Καί
 εἰς τὰ ᾠασματα τῶν ᾠμάτων «Ὁρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες
 Ἱερουσαλήμ, ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ
 5 ἀγροῦ, εἴαν ἐγείρεσθε καὶ ἐξεγείρεσθε τὴν ἀγάπησιν ἕως
 οὐ θέλήσει», ἀντὶ τοῦ, «Συγχωρήσαι τὴν ἀγάπην εἰς ὕψος
 οὐς ἂν βουληθεῖη ἀναπτῆναι». Τὸ δέ, «εἴαν», μὴ νοήσαντες
 ὅτι «συγχωρήσατε» ἐστὶ μετέγραψαν, «Ἐὰν ἐγείρητε καὶ
 ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην». Ἐχρῆν οὖν προστεθῆναι, Ἐὰν
 10 ἐγείρητε, τότε γενήσεται, καὶ μὴ μετέωρον αὐτὸ ἀφιέναι.
 Ἄλλ' ἵνα μὴ πλέον τοῦ δέοντος μηκύνω τὴν ἐπιστολήν,
 ταῦτα εἰπὼν, ἃ τὸν νοῦν τῶν Γραφῶν οὐ μόνον λυμαίνε-
 ται, ἀλλὰ καὶ συνίστησι, βέβαιόν τε καὶ πάγιον ἀποφαίνει,
 καὶ τὴν δοκοῦσαν ἀσάφειαν διαλύει, καταπαύσω, τοῖς
 15 ἐντευξομένοις παραινῶν ἄνευ φιλονεικίας συνιδεῖν. Καὶ εἰ
 μὲν ὀρθῶς εἴρηται, τῷ Θεῷ χάριν εἰδέναί, εἰ δὲ μή, τῷ
 γεγραφότι συγγνώμην νεῖμαι, τῷ μὴ ἀποφηναμένῳ, ἀλλὰ
 τοῖς ἐντευξομένοις ἐπιτρέψαντι τὴν ψῆφον.

ΡΙΓ' - ΟΥΡΑΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

20

Εἰς τό, «Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία».

Ἐπειδὴ γέγραφας, νομίζων εἰς τὸναντίον, οὗ προήρε-
 το εἰπεῖν, περιτετράφθαι τὸν Παῦλον, τί ἐστὶ, «Διαθήκη
 γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία· ἐπεὶ μή ποτε ἰσχύει ὅτε ζῆ ὁ δια-
 θέμενος», ἀντεπιστέλλω, ὅτι τὸ «μή ποτε» «τότε» ἐστὶ μιᾶς
 25 κεραιᾶς ἐνὶ στοιχείῳ ὑπὸ τινῶν ἴσως ἀμαθῶς προστεθεί-
 σης· οὕτω γὰρ εὗρον καὶ ἐν παλαιοῖς ἀντιγράφοις. Οὐ γὰρ
 ἂν θεῖῳ Πνεύματι κοσμηθεῖς καὶ Ἑρμῆς εἶναι νομιζόμε-
 νος, εἰς τὸναντίον περιετράπη· «Ἐπειδὴ μή ποτε ἰσχύει

95. Ψαλμ. 28, 10-11.

96. ᾠασμα ᾠασμ. 3, 5.

λιάς στὸν αἰῶνα», καὶ «Κύριος θὰ δώσει δύναμη στὸ λαό. Κύριος θὰ εὐλογήσει τὸν λαό του μὲ τὴν εἰρήνη»⁹⁵. Καὶ στὸ Ἑβραϊστικὸν ἄσμα ἄσμάτων «Σὰς ὄρκισα, θυγατέρες τῆς Ἱερουσαλήμ, σὺς μυστηριώδεις καὶ ζωογόνες δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀγρῶν, νὰ μὴ ξυπνήσετε καὶ νὰ μὴ ἀνυσοχήσετε τὴν ἀγάπη μου. Ἀφῆστε τὴν νὰ κοιμηθεῖ ὅσο θέλει»⁹⁶, ἀντὶ τοῦ “Ἐπιτρέψτε στὴν ἀγάπη νὰ ἀνεβάσει στὸ ὕψος αὐτῶν ποὺ θέλει”. Τὸ «ἐἶναι» ἐπειδὴ δὲν κατάλαβαν ὅτι σημαίνει “ἀφῆστε”, μετέγραψαν· «Ἐὰν ξυπνήσετε καὶ σηκώσετε τὴν ἀγάπη». Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ προστεθεῖ· Ἐὰν τὴν ξυπνήσετε, θὰ γίνῃ αὐτό, καὶ νὰ μὴ ἀφήσουν τὴ φράση μετέωρη. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ μακρύνω τὴν ἐπιστολὴν πέρα ἀπὸ ὅσο πρέπει, ἔχοντας πεῖ αὐτά, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνο δὲν καταστρέφουν τὸ νόημα τῶν Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐδραιώνουν, κάνοντάς το βέβαιον καὶ σταθερὸν, καὶ διαλύουν τὴν ἀσάφεια, θὰ σταματήσω, προτρέποντας αὐτοὺς ποὺ θὰ τὰ διαβάσουν νὰ τὰ δοῦν στὸ σύνολό τους, χωρὶς φιλόνηκη διάθεση. Καὶ ἐὰν εἶναι σωστὰ αὐτὰ ποὺ ἔχουν γραφεῖ, ὡς ἀποδώσουν τὴ χάριον τοῦ Θεοῦ, ἂν ὅμως ὄχι, τότε ὡς συγχωρήσουν αὐτὸν ποὺ τὰ ἔγραψε, ὁ ὁποῖος δὲν ἔβγαλε ἀπόφαση, ἀλλὰ παραχώρησε τὴν ψῆφον τοῖς ἀναγνώστες.

113.— ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΟΥΡΑΝΙΟ

Στό· «Γιατὶ ἡ διαθήκη ἰσχύει μόνο μετὰ θάνατον»⁹⁷.

Ἐπειδὴ μοῦ ἔγραψες, νομίζοντας ὅτι ὁ Παῦλος κατέληξε στὸ ἀντίθετον ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἤθελε νὰ πεῖ, Τί σημαίνει ὁ λόγος του, «Ἡ διαθήκη ἰσχύει μόνο μετὰ τὸν θάνατον· γιατί σὲ καμμὴν περίπτωση δὲν ἰσχύει ὅσο ζεῖ ἐκεῖνος ποὺ κάνει τὴ διαθήκη»⁹⁸, σοῦ ἀπαντῶ, ὅτι τὸ «μὴ ποτε», σημαίνει “τότε”, ἐπειδὴ ἴσως ἀπὸ ἀμάθεια προστέθηκε ἀπὸ κάποιους μὰ ὀξεῖα σὲ ἓνα στοιχεῖον· γιατί ἔτσι τὸ βρῆκα καὶ σὲ παλιὰ χειρόγραφα. Γιατὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατόν, αὐτὸς (ὁ Παῦλος) ποὺ τιμήθηκε μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦ-

97. Ἑβρ. 9, 17.

98. Ὅπ. π.

ὅτε ζῆ ὁ διαθέμενος, μετὰ θάνατον βεβαιουῖται». Εἰ δὲ «μὴ ποτε» κέοιτο, εἰς τὸ «μὴ» τὸν τόνον ἀναπεμπτέον, ἀλλ' εἰς τὸ «μὴ ποτε», ἵνα «μηδαμῶς».

ΡΙΔ'— ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

5 Εἰς τὸ γεγραμμένον, «Ὡσπερ οὐχ ὅμοια πρόσωπα προσώποις, οὕτως οὐδὲ αἱ καρδίαι τῶν ἀνθρώπων.

Εἰ καὶ πᾶσαι ἀρεταὶ ἐπέραστοι τοῖς τῶν καλῶν μὴ ἀνεράστοις, ἀλλ' οὖν γε περί τινος αὐτῶν μᾶλλον τινες διετέθησαν. Οἱ μὲν γὰρ τὴν σωφροσύνην, οἱ δὲ τὴν δικαιοσύνην, οἱ δὲ τὴν φρόνησιν, οἱ δὲ τὴν ἀνδρείαν, οἱ δὲ ἄλλας ἀρετὰς κατ' ἐξαίρετον τετιμήκασιν, οὐ τῶν ἄλλων ἀπολειφθέντες, ἀλλ' ἀπὸ τούτων γνωριμώτεροι καταστάντες. Οἷον (ἵνα ἐν αὐτῶν ἢ δεύτερον ἢ τρίτον εἰς μέσον ἀγάγωμεν), σωφρονέστατος εἶναι λέγεται ὁ Ἰωσήφ, καίτοι πολλὰς ἀρετὰς ἄλλας ἀσκήσας Φιλόξενος καὶ πιστὸς Ἀβραάμ, καίτοι ἐν ἄλλοις πολλοῖς κομῶν ἀγαθοῖς Ἀνδρεῖος ὁ Ἰώβ, καίτοι πᾶσαν ἐπελθὼν ἀρετήν. Ἀπὸ γὰρ τοῦ πλείστου δυναμουῖντος, ἐξενίκησεν ἐκάστῳ τοῦνομα. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας, τὰς θείας φη-
 15 μὶ Γραφάς, κατοπτεύσωμεν. Τί οὖν φασιν; «Ὡσπερ οὐκ ἔστιν ὅμοια πρόσωπα προσώποις, οὕτως οὐδὲ αἱ καρδίαι τῶν ἀνθρώπων». Ὡ τοῦ θαύματος! Ὁ αὐτὸς ἔνεστι πᾶσι χαρακτήρ, καὶ ἐν τοσαύτῃ πληθυῖ διαφορὰ πάντως ἔνεστι προσώπων, ὡς ἀσύγχυτον τοῖς ὁρῶσιν εἶναι τὴν γνῶσιν.
 25 Εἰ γὰρ καὶ ποτε ἐν τισιν ἐνεῖναι δόξει ὁμοιότης, ἀλλ' εὗρεθήσεται τι πάντως τὸ διορίζον. Εἰ γὰρ καὶ ὀφθαλμοὶ εἰσι πολλοί, ἀλλὰ κἂν τούτοις ἐστὶ διαφορά. Οἱ μὲν γὰρ χαρω-

μα και νομιζόταν 'Ερμῆς', να κατέληγε στο αντίθετο. "Επειδή δὲν ἰσχύει καθόλου, ὅσο ζεῖ ὁ διαθέτης, ἀλλὰ ἰσχύει μετὰ τὸν θάνατό του". Ἐὰν ὅμως γράφεται «μὴ ποτε», ὁ τόνος νὰ πηγαίνει στο «μὴ», ὥστε τὸ «μὴποτε» νὰ σημαίνει «μὲ κανένα τρόπο».

114.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΗΡΩΝΑ

Σ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ· «Ὅπως δὲν εἶναι ὅμοια τὰ πρόσωπα μὲ ἄλλα πρόσωπα, ἔτσι οὔτε καὶ οἱ καρδιές τῶν ἀνθρώπων»¹.

"Αν καὶ ὅλες οἱ ἀρετές εἶναι ἀξιαγάπητες σ' αὐτοὺς πού δὲν ζοῦν χωρὶς ἀγάπη πρὸς τὸ καλό, ἀλλ' ὅμως μερικοὶ γιὰ κάποιες ἀπὸ τὶς ἀρετές δείχνουν ἰδιαίτερη προτίμηση. Γιατὶ ἄλλοι τίμησαν ὅλως ἰδιαίτερα τὴ σωφροσύνη, ἄλλοι τὴ δικαιοσύνη, ἄλλοι τὴ φρόνηση, ἄλλοι τὴν ἀνδρεία, καὶ ἄλλοι ἄλλες ἀρετές, χωρὶς νὰ ὑστέρησαν καὶ στίς ἄλλες, ἀλλὰ ἔγιναν πιὸ γνωστοὶ ἀπὸ αὐτές. Γιὰ παράδειγμα (γιὰ νὰ ἀναφέρω μία ἢ δύο ἢ τρεῖς ἀπὸ αὐτές τὶς περιπτώσεις) ὁ Ἰωσήφ λέγεται ὅτι ἦταν σωφρονέστατος, ἂν καὶ ἄσκησε καὶ πολλές ἄλλες ἀρετές. Ὁ Ἀβραὰμ ἦταν φιλόξενος καὶ πιστός, ἂν καὶ ἦταν γεμᾶτος καὶ ἀπὸ ἄλλα πολλὰ καλά. Ὁ Ἰωβ λέγεται ὅτι ἦταν ἀνδρεῖος, ἂν καὶ ἐφάρμοσε κάθε ἀρετὴ. Ἀπὸ ἐκεῖνο δηλαδὴ πού ἦταν τὸ πιὸ δυνατὸ ἐπικράτησε τὸ ὄνομα τοῦ καθενὸς. Καὶ ὅτι αὐτὰ ἔτσι εἶναι, ἄς ἐξετάσουμε προσεκτικὰ τὸν κανόνα τῆς ἀλήθειας, ἐννοῶ τὶς ἅγιες Γραφές. Τί λένε λοιπόν; «Ὅπως δὲν εἶναι ὅμοια τὰ πρόσωπα μεταξύ τους, ἔτσι οὔτε καὶ οἱ καρδιές τῶν ἀνθρώπων»². Ὡ τοῦ θαύματος! Σὲ ὅλους ὑπάρχουν τὰ ἴδια χαρακτηριστικά, καὶ ὅμως ὑπάρχει τόσο πλῆθος διαφορᾶς προσώπων, ὥστε νὰ μὴ γίνεται σύγχυση σ' αὐτοὺς πού τὰ βλέπουν. Γιατί, ἀκόμα καὶ ὅταν κάποτε φανεῖ ὅτι σὲ μερικοὺς ὑπάρχει ὁμοιότητα, ὅμως θὰ βρεθεῖ ὀπωσδήποτε κάτι πού θὰ τοὺς ξεχωρίζει. Μολονότι δηλαδὴ ὑπάρχουν πολλοὶ ὀφθαλμοί, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτοὺς ὑπάρχει διαφο-

1. Παροιμ. 27, 19.

2. Ὅπ. π.

ποιί, οί δ' οἰνίζοντες, οί δὲ μελανόμματοι εὐρίσκονται, οί δὲ
καὶ λευκοί. Ἄλλὰ καὶ ἐν θριξίν ἰδιότης ἐστίν. Εἰ δὲ καὶ
σιμοί, ἀλλ' οὐ πάντες ὁμοίως, ἀλλ' ὁ μὲν τοῦτο, ὁ δὲ ἐκεῖνο
τὸ μέλος κάλλιον ἔχει. Καὶ ὁ μὲν λευκός, ὁ δὲ μέλας. Καὶ
5 πάντως ἐστὶ τὸ διορίζον. Οὐ γὰρ πάντα οἶον εἶπεῖν.

Οὕτω καὶ αἱ καρδίαι τῶν ἀνθρώπων· οὐ γὰρ πᾶσι τὰ
αὐτὰ ἀρέσκει, ἀλλὰ τοῖς μὲν ταῦτα, τοῖς δ' ἐκεῖνα. Καὶ αὐ-
τοὶ δὲ οἱ τῶν αὐτῶν ἐρασταὶ οὐχ ὁμοίως περὶ τὰ ἐπέραστα
ἔχουσιν, ἀλλ' οἱ μὲν μειζόνων, οἱ δὲ μετριῶν ἐφίενται. Πό-
10 σοι σῶφρονές εἰσιν! ἀλλ' οὐχ ὁμοίως. Οἱ μὲν γὰρ τὴν παρ-
θενίαν, οἱ δὲ τὴν ἐγκράτειαν, οἱ δὲ τὸν ἔντιμον γάμον ἠ-
σπάσαντο. Πόσοι ἐλεήμονες! ἀλλ' ἑαυτῶν διαφέρουσιν.
Πόσοι δίκαιοι! ἀλλὰ διαλλάττουσιν.

Οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν κακιῶν τὸ
15 αὐτό ἐστὶν ἰδεῖν. Πόσοι εἰσὶ κάκιστοι! ἀλλὰ διορισμῶ γνω-
ρίζονται. Ποσοὶ λάγνοι! ἀλλ' οὐ πάντες τοῖς αὐτοῖς ἐάλω-
σαν. Εἰ δὲ καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀλοῖεν, ἀλλ' οὐ πάντες ὁμοίως
διάκεινται, ἀλλ' οἱ μὲν ταῖς κατὰ φύσιν, οἱ δὲ ταῖς ὑπερο-
ρίαις τέρπονται ἠδοναῖς. Οἱ μὲν εἰς τὴν ἔννομον φύσιν
20 παροينوῦσιν, οἱ δὲ καὶ τὴν ἐδραστήριον ὑβρίζουσιν. Οἱ
μὲν ψοφοδεεῖς εἰσιν, οἱ δὲ ῥιψοκίνδυνοι. Οἱ μὲν φειδωλοί,
οἱ δὲ ἄσῳτοι. Οἱ μὲν οὐδὲ λόγου ἀκοῦσαι δύνανται, οἱ δὲ
οὐδὲ τὰς τιμωρίας φρίττουσιν. Οἱ μὲν κόλακές εἰσιν, οἱ δὲ
κολακεύεσθαι βούλονται. Οἱ μὲν μέθη ἠδονται, οἱ δὲ
25 θέαις. Οἱ μὲν ᾠδαῖς, οἱ δὲ θρήνοις. Οἱ μὲν ἐν ταῖς ἐρήμοις,
οἱ δὲ ἐν ταῖς πόλεσι ληστεύουσιν. Οἱ μὲν φονῶσιν, οἱ δὲ
οὐδὲ ἄλογον σφαπτόμενον ἰδεῖν ὑπομένουσιν. Οἱ μὲν δει-
λοὶ εἰσι, οἱ δὲ θρασεῖς. Ἄλλ' εἰ τὰ ἀμαρτήματα καταριθμή-

ρά. Γιατί ἄλλοι εἶναι χαρῶποι, ἄλλοι ἔχουν χρῶμα κρασιού, ἄλλοι εἶναι μαυρομάτηδες, καὶ ἄλλοι εἶναι λευκοί. Ἐπὶ καὶ στὰ μαλλιά ὑπάρχει ἰδιαιτερότητα. Ἐάν καὶ ὑπάρχουν μερικοὶ μὲ πλατεῖα μύτη, ὅμως δὲν εἶναι ὅλοι ὅμοιοι, ἀλλὰ ὁ ἕνας ἔχει αὐτὸ ὠραῖο, ὁ ἄλλος ἐκεῖνο τὸ μέρος καλύτερο, καὶ ὁ ἕνας εἶναι λευκός, ἐνῶ ὁ ἄλλος μαῦρος, καὶ ὅπωςδήποτε ὑπάρχει κάτι ποὺ τοὺς ξεχωρίζει. Δηλαδή δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ὅλοι εἶναι ἴδιοι.

Ἔτσι εἶναι καὶ οἱ καρδιές τῶν ἀνθρώπων. Γιατί δὲν ἀρέσουν σὲ ὅλους τὰ ἴδια, ἀλλὰ σὲ ἄλλους ἀρέσουν αὐτά, καὶ σὲ ἄλλους ἐκεῖνα. Ἐκόμα καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἐραστές τῶν ἰδίων πραγμάτων, δὲν ἔχουν τὴν ἴδια ἀγάπη γι' αὐτὰ ποὺ ἀγαποῦν, ἀλλὰ ἄλλοι ποθοῦν μεγαλύτερα, καὶ ἄλλοι μετριώτερα. Πόσοι εἶναι σώφρονες! Ὁχι ὅμως μὲ τὸν ἴδιον τρόπο. Γιατί ἄλλοι ἀσπάσθησαν τὴν παρθενία, ἄλλοι τὴν ἐγκράτεια, καὶ ἄλλοι τὸν ἐντιμὸ γάμο. Πόσοι εἶναι ἐλεήμονες! Ἐπὶ διαφέρουν μεταξύ τους. Πόσοι εἶναι δίκαιοι! Ἐπὶ διαφέρουν.

Ὁχι μόνο στίς ἀρετές, ἀλλὰ καὶ στίς κακίες μπορούμε νὰ δοῦμε τὸ ἴδιο. Πόσοι εἶναι πάρα πολὺ κακοί, ἀλλὰ ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τὰ διακριτικὰ τους. Πόσοι εἶναι φιλήδονοι! Ὁμως δὲν εἶναι κυριευμένοι ὅλοι ἀπὸ τὰ ἴδια. Καὶ ὅταν ἔχουν κυριευθεῖ ἀπὸ τὰ ἴδια, δὲν φέρονται ὅλοι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀλλὰ ἄλλοι εὐχαριστοῦνται μὲ τὰ κατὰ φύσιν, ἐνῶ ἄλλοι μὲ τίς ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια ἡδονές. Ἐπὶ ἄλλοι ἀσχημονοῦν στὴ νόμιμη φύσιν, καὶ ἄλλοι ἀτιμάζουν καὶ τὴν ὀπίσθια. Ἐπὶ ἄλλοι εἶναι φοβητσιάρηδες, καὶ ἄλλοι ριψοκίνδυνοι. Ἐπὶ ἄλλοι εἶναι οἰκονόμοι, καὶ ἄλλοι ἄσωτοι. Ἐπὶ ἄλλοι δὲν μπορούν νὰ ἀκούσουν οὔτε ἕνα λόγο, ἐνῶ ἄλλοι δὲν φοβοῦνται οὔτε τίς τιμωρίες. Ἐπὶ ἄλλοι εἶναι κόλακες, καὶ ἄλλοι θέλουν νὰ τοὺς κολακεύουν. Ἐπὶ ἄλλοι εὐχαριστοῦνται μὲ τὴ μέθη, καὶ ἄλλοι μὲ τὰ θεάματα. Ἐπὶ ἄλλοι μὲ τὰ τραγούδια, καὶ ἄλλοι μὲ τοὺς θρήνους. Ἐπὶ ἄλλοι στίς ἐρήμους, καὶ ἄλλοι ληστεύουν στίς πόλεις. Ἐπὶ ἄλλοι φονεύουν, καὶ ἄλλοι δὲν ἀνέχονται νὰ δοῦν οὔτε ἄλογο νὰ σφάζεται. Ἐπὶ ἄλλοι εἶναι δειλοί, καὶ ἄλλοι θρασεῖς.

σασθαι ἐπιχειρήσαιμι, οὐδ' εἰ παύσασθαι βουλοίμην δυναίμην. Διό, ἐκθειάσας τὰς ἱεράς καὶ θείας Γραφάς, καταπαύσω.

ΡΙΕ'.- ΕΠΙΦΑΝΙΩ

5 Εἰς τὸ συγκριτικὸν περὶ μοιχείας
καὶ κλοπῆς γεγραμμένον·
«Ἐὰν ἄλῶ τις κλέπτων...».

Ἦσοι καὶ ἀγνοεῖν, ὅτι ἐπὶ τῶν ὁμογενῶν, οὐκ ἐπὶ τῶν ἑτερογενῶν ὁ συγκριτικὸς χαρακτήρ λαμβάνεται, οὐκ εἰς
10 τὴν ἐναντίαν τάξιν ἐξωθῶν τὰ συγκρινόμενα, ἀλλ' ἐλάττωσιν ἐμφαίνων καὶ ὑπεροχὴν. Ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖς παισίμασι τὸ μὲν ἐστὶ κακόν, τὸ δὲ κάκιον, τὸ δὲ κάκιστον (κακὸν μὲν γὰρ ἢ κλοπὴ, κάκιον δ' ἢ πορνεία, κάκιστον δὲ ἢ μοιχεία) οὕτω καὶ ἐν τοῖς κατορθώμασι, τὸ μὲν καλόν,
15 τὸ δὲ κάλλιον, τὸ δὲ κάλλιστον. Καλὸν μὲν γὰρ ὁ γάμος, κάλλιον δὲ ἢ ἐγκράτεια, κάλλιστον δὲ ἢ παρθενία. Τὸ οὖν τοῦ καλλίστου ἔλαττον, οὐκ εἰς τὴν ἐναντίαν ἐξωθεῖται τάξιν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐλάττονα μὲν, τὴν αὐτὴν δέ. Οὐ γὰρ ἂν τις σωφρονῶν τῇ πορνείᾳ τὴν παρθενίαν παραβάλλοι,
20 ἀλλὰ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὸν τίμιον γάμον. Καὶ ἡ Γραφὴ δὲ κλοπῆς καὶ μοιχείας σύγκρισιν ποιουμένη, ἔφη· «Οὐ θαυμαστόν ἐὰν ἄλῶ τις κλέπτων· κλέπτει γὰρ, ἵνα ἐμπλήσῃ ψυχὴν πεινώσαν. Ὁ δὲ μοιχὸς δι' ἔνδειαν φρενῶν ἀπώλειαν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ περιποιεῖται». Οὐ γὰρ συγ-
25 γνώμην παρέχουσα τῷ κλέπτοντι καὶ ἀπολύουσα αὐτὸν τῶν ἐγκλημάτων, τοῦτο ἔφη, ἀλλὰ τῇ μοιχείᾳ, κακίστη οὕση, τὴν κλοπὴν παραβάλλουσα, ἡμερωτέραν αὐτὴν ἔφη εἶναι καὶ κουφοτέραν, καὶ μάλιστα ὅταν ὑπὸ πενίας τίχτηται.

Ἐὰν ἐπιχειροῦσα νὰ ἀπαριθμήσω ὅλα τὰ ἁμαρτήματα, δὲν θὰ μποροῦσα νὰ σταματήσω, οὔτε καὶ ἂν τὸ ἤθελα. Γι' αὐτό, ἀφοῦ ἐκθειάσω τὶς ἅγιες Γραφές, θὰ σταματήσω.

115.– ΣΤΟΝ ΕΠΙΦΑΝΙΟ

Σ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ γιὰ τὴ σύγκριση μεταξὺ μοιχείας καὶ κλοπῆς· «Ἐὰν κάποιος συλληφθεῖ νὰ κλέβει ...»³.

Μοιάζεις νὰ ἀγνοεῖς, ὅτι ἡ σύγκριση γίνεται σ' αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν στὸ ἴδιο γένος, καὶ ὄχι στὰ ἑτερογενῆ, χωρὶς νὰ ἀπωθεῖ αὐτὰ ποὺ συγκρίνονται στὴν ἀντίθετη τάξη, ἀλλὰ δείχνοντας τὴν κατωτερότητα καὶ τὴν ὑπεροχή. Ὅπως δηλαδὴ στὰ πταίσματα τὸ ἓνα εἶναι κακό, τὸ ἄλλο χειρότερο, καὶ τὸ ἄλλο κάκιστο (ἢ κλοπὴ δηλαδὴ εἶναι κακό, ἢ πορνεία χειρότερο, καὶ ἢ μοιχεία κάκιστο), ἔτσι καὶ στὰ κατορθώματα. Τὸ ἓνα εἶναι καλό, τὸ ἄλλο καλύτερο, καὶ τὸ ἄλλο κάλλιστο. Καλὸ δηλαδὴ εἶναι ὁ γάμος, καλλύτερο ἢ ἐγκράτεια, καὶ κάλλιστο ἢ παρθενία. Τὸ κατώτερο λοιπὸν δὲν ἐξωθεῖται στὴν ἀντίθετη τάξη τοῦ καλλίστου, ἀλλὰ στὴν κατώτερη βέβαια, στὴν ἴδια ὁμως. Γιατὶ κανένας σώφρονας δὲν θὰ συγκρίνει τὴν παρθενία μὲ τὴν πορνεία, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὸν τίμιον γάμον. Καὶ ἡ Γραφὴ κάνοντας σύγκριση τῆς κλοπῆς καὶ τῆς μοιχείας, εἶπε· «Δὲν εἶναι παράξενο ἂν κάποιος συλληφθεῖ νὰ κλέβει, γιατί κλέβει γιὰ νὰ χορτάσει τὴν κοιλιὰ του ποὺ πεινᾷ. Ἐνῶ ὁ μοιχὸς ἀπὸ ἔλλειψη μυαλοῦ προκαλεῖ ἀπώλεια στὴν ψυχὴ του»⁴. Αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ εἶπε δίνοντας συγγνώμη στὸν κλέφτη, καὶ ἀπαλλάσσοντάς τον ἀπὸ τὶς κατηγορίες, ἀλλὰ ἀντιπαραβάλλοντάς τὴν κλοπὴ στὴ μοιχεία ποὺ εἶναι κάκιστη, εἶπε ὅτι ἡ κλοπὴ εἶναι πιὸ ἡμερώτερη καὶ ἐλαφρότερη, καὶ προπαντὸς ὅταν γεννιέται ἀπὸ τὴ φτώχεια.

3. Παροιμ. 6, 30-32.

4. Ὅπ. π.

ΡΙΣ'— ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ
Περὶ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου.

Ἔοικας τεθορυβῆσθαι, διὰ τὸ ἀκηκοέναι, ὅτι ἐνταῦθα καὶ ὁ Λάζαρος τὰ πταίσματα, καὶ ὁ πλούσιος τὰ κατορθώ-
5 ματα ἀπέιληφεν, ἀλλ' εἰ προσεῖχες τῷ εἰρημένῳ, οὐκ ἂν ἔπαθες. Τὸ γὰρ μὴ εἰπεῖν, ἔλαβες, ἀλλ' «ἀπέλαβες» (τὸ μὲν γὰρ χάριν μηνύει, τὸ δὲ ἀμοιβήν), πᾶσαν σαφηνίζει καὶ ἐγγυᾶται τὴν ἔννοιαν τὴν παρ' ἡμῶν εἰρημένην. Ὅτι δὲ οὐ μόνον οἱ εἰς ἄκρον ἀρετῆς ἐληλακότες ἔχουσιν ἀνθρώπι-
10 νόν τι πταῖσμα (μόνον γὰρ τὸ Θεῖον ἀναμάρτητον), ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τὸν πυθμένα τῆς κακίας ἐμπεπτωκότες ἔχουσι τι κατόρθωμα, ἢ ἱερὰ κηρύττει Γραφή, περὶ μὲν ἐκείνων λέγουσα, «Τίς καυχῆσεται ἀγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; ἢ τίς παρρησιάσεται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἁμαρτιῶν;», περὶ δὲ
15 τούτων, ὅτι Ὁ κριτῆς ἀδικίας, ὁ μήτε τὸν Θεὸν φοβούμενος, μήτε ἄνθρωπον ἐντρεπόμενος, ἐποίησέ τι χρηστόν, τὴν συνεχῶς προσιοῦσαν αὐτῷ χήραν ἐλεήσας καὶ ἐπεξελθὼν τοῖς ἀδικοῦσιν. Εἰ τοίνυν καὶ ἐν τοῖς λίαν ἀρίστοις εὐρίσκεται τις μέμψις, καὶ ἐν τοῖς κακίοις ἀρετὴ, τί θαυμά-
20 ζεις, εἰ ἐνταῦθα διαλυσάμενοι ἐκάτεροι, ἐκεῖσε ἀπηνέχθησαν, ὁ μὲν γυμνὸς ἁμαρτημάτων, ὁ δὲ ἔρημος κατορθωμάτων; Διὸ ὁ μὲν καθαρὰν ἐτρέγα τὴν εὐφροσύνην, ὁ δὲ ἀπαρὰμύθητον ὑπέμενε τὴν τιμωρίαν.

ΡΙΖ'— ΟΥΑΛΕΝΤΙΑΝΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

25 Διὰ τί ὁ νόμος τοὺς λεπρῶντας ἢ ἑτέρους νοσήματα ἀκούσια νοσοῦντας, ἔξω εἶναι τῶν ἱερῶν περιδόλων προσέταξεν.

Ἔοικας οὐκ ἀποδέχεσθαι τοὺς ἐπὶ τὰς θεωρίας τοὺς ἀναγινώσκοντας παρακαλοῦντας. Σοφωτέρους γάρ, ὡς
30 ἔφης, τῶν Γραφῶν ἑαυτοὺς ἠγούμενοι, εἰς ἅπερ θούλονται

116.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΕΥΤΟΝΙΟ

Γιὰ τὸν Λάζαρο καὶ τὸν πλούσιο⁵.

Μοιάζεις νὰ ἔχεις θορυβηθεῖ ἀκούοντας, ὅτι ἐδῶ ἀπόλαυσαν καὶ ὁ Λάζαρος τὰ πταίσματα, καὶ ὁ πλούσιος τὰ κατορθώματα, ἂν ὅμως πρόσεχες αὐτὸ πὺν εἰπώθηκε, δὲν θὰ τὸ πάθαινες αὐτό. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ μὴ πεῖ, ἔλαβες, ἀλλὰ «ἀπέλαβες» (ἀπόλαυσε) (γιατὶ τὸ ἕνα φανερῶνει χάρη, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἀμοιρῆ), ἀποσαφηνίζει καὶ ἐπιβεβαιώνει ἕλο τὸ νόημα πὺν εἰπώθηκε ἀπὸ μένα. Ὅτι ὅμως ὄχι μόνο αὐτοὶ πὺν ἔχουν φτάσει στὸ ὑψηλότερο σημεῖο τῆς ἀρετῆς ἔχουν κάποιο ἀνθρώπινο πταῖσμα (γιατὶ μόνο ὁ Θεὸς εἶναι ἀναμάρτητος), ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πὺν ἔπεςαν στὸν πυθμένα τῆς κακίας ἔχουν κάποιο κατόρθωμα, τὸ κηρύττει ἡ ἀγία Γραφή, λέγοντας γιὰ τοὺς πρώτους, «Ποιὸς θὰ καυχηθεῖ, ὅτι ἔχει ἀγνή τὴν καρδιά του; Ἡ ποιὸς θὰ πεῖ μὲ θάρρος, ὅτι εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίες;», ἐνῶ γιὰ τοὺς δεύτεροὺς ἀναφέρει τὸν ἀδικο δικαστή, ὁ ὁποῖος ἐνῶ οὔτε τὸν Θεὸ φοβόταν, οὔτε ἀνθρώπο ντρέποταν, ὅμως ἔκανε κάπι καλὸ, ἐλεῶντας τὴ χήρα πὺν πῆγαινε συνεχῶς σ' αὐτόν, καὶ τιμῶρησε ἐκείνοὺς πὺν τὴν ἀδικοῦσαν. Ἐφόσον λοιπὸν καὶ στοὺς πολὺ ἀριστοὺς ὑπάρχει κάποιο ψεγάδι, καὶ στοὺς κακιστοὺς ὑπάρχει ἀρετῆ, γιατί ἀπορεῖς ἕάν, ὅταν πέθαναν καὶ οἱ δύο ἐδῶ, πῆγαν ἐκεῖ, ὁ ἕνας γυμνὸς ἀπὸ ἁμαρτήματα, καὶ ὁ ἄλλος ἔρημος ἀπὸ κατορθώματα; Γι' αὐτὸ ὁ ἕνας τρυγοῦσε καθαρὴ τὴν εὐφροσύνη, ἐνῶ ὁ ἄλλος ὑπέμενε τὴν τιμωρία ἀπαρηγόρητη.

117.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΟΥΑΛΕΝΤΙΝΙΑΝΟ

Γιατὶ ὁ νόμος τοὺς λεπροῦς, ἡ ἄλλοὺς πὺν ὑπέφεραν ἀπὸ νοσήματα ἀθέλητα, πρόσταξε νὰ μένουν ἔξω ἀπὸ τὸν ναό.

Μοιάζεις νὰ μὴ ἀποδέχεσαι αὐτοὺς πὺν παροτρύνουν τοὺς ἀναγνώστες στὴν ἐξήγηση τῶν Γραφῶν. Γιατὶ, ὅπως εἶπες, θεωρῶντας τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς σοφώτεροὺς ἀπὸ τὶς Γραφές, μεταφέ-

5. Λουκᾶ 16, 1 ἔ.

μετακομίζοντες τὰ θεῖα Λόγια, πολλὰ σφάλλουσι τοὺς ἀκούοντας Ἐγὼ δὲ οὐτ' ἐκείνους αἰτιασαίμην, εἰ σοφόν τι ἐξευρεῖν ἐπαγγέλλονται, οὔτε σέ, μὴ βουλόμενον, ἀλληγορεῖν ἀναγκάσαιμι, ἀλλ' ἐξ εὐθείας τὴν ἀπολογία ἀπολογίαν ποιησαίμην. Ἔφησ γάρ· Τοῦ χάριν ὁ νομοθέτης τοὺς λεπρῶντας, καὶ ἕτερα νοσήματα ἀκούσια νοσοῦντας, ἔξω εἶναι τῶν ἱερῶν περιδόλων ἐθέσπισεν; Ἄκουε δὴ συντόμως, συναγαγὼν σου τὸν νοῦν (οὐ γὰρ θέμις σαφῶς τὰ τῆς φύσεως δημοσιεύειν μυστήρια). Ὅτι τὰς ἀκρασίας τῶν γο10 νέων ἀναστέλλων καὶ ταῖς ἡδοναῖς χαλινοὺς ἐπιτιθεῖς καὶ μέτρα ὀρίζων ταῖς συνουσίαις, τοῦτο προσέταξεν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ὅτε οὐ θέμις συνέρχονται, καὶ ἐκ τῆς ἀκαίρου συνουσίας ἀκάθαρτα καὶ δυσεχθῆ τίκτονται σώματα, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἐφρόντισεν. Ὅτι δὲ οὐ τοῖς τεχθεῖσιν, 15 ἀλλὰ τοῖς τεκοῦσι μᾶλλον μεγίστην φέρει κόλασιν, οὐδεὶς, ὡς οἶμαι, ἄγνοεῖ. Οἱ μὲν γὰρ οὐδὲ τιμωρίαν ἴσως ἡγοῦνται τὸ πρᾶγμα, τῆς συνηθείας τὴν κόλασιν ἐκλυούσης, οἱ δ' ἀνήκεστον ὑπομένουσι τιμωρίαν, οὓς ἠὔχοντο ἀμείνους ἑαυτῶν εἶναι, τούτους εἰργομένους ἱερῶν συνόδων θεώμε20 νοι. Καὶ τοῖς μὲν τὸ εἶναι ἀκούσιον τὸ πάθος ἐξευμαρίζει τὴν συμφορὰν, τοῖς δὲ τὸ συνειδέναι, ὅτι τῆς ἀκρασίας αὐτῶν ἔστι σύμβολον ἐκουσίου, ἀνύποιστον ποιεῖ τὴν ὀδύνην.

ΡΙΗ'.- ΑΛΥΠΙΩ

25 Εἰς τό, «Καὶ ποτήριον ψυχροῦ διδόναι ...».

Ἔοικας καὶ σαυτὸν παραλογίζεσθαι, καὶ τὰς θείας παρερμηνεύειν Γραφάς. Τὸ γὰρ «Διδόναι ποτήριον ψυχροῦ», πρὸς τοῦτο μόνον ἔχοντας βλέπει, οὐ πρὸς τοὺς πλούτω κομῶντας, τοὺς καὶ ἄμφια δυναμένους τοῖς ὑπὸ λιμοῦ καὶ

ροντας τὰ θεῖα λόγια σὲ ὅποια θέλουν, παραπλανοῦν πολὺ αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἀκοῦνε. Ἐγὼ ὅμως οὔτε ἐκείνους θὰ μπορούσα νὰ κατηγορήσω, ἐὰν ὑπόσχονται ὅτι ἀνακάλυψαν κάτι σοφό, οὔτε ἐσένα, ἐὰν δὲν θέλεις, θὰ σὲ ἀνάγκαζα νὰ ἀλληγορεῖς, ἀλλὰ θὰ σοῦ ἔδινα ἀπ' εὐθείας τὴν ἀπάντηση γιὰ τὴν ἀπορία. Γιατὶ εἶπες: Για ποῖον λόγο ὁ νομοθέτης τοὺς λεπρούς καὶ ἐκείνους ποὺ ὑπέφεραν ἀπὸ ἄλλα νοσήματα ἀθέλητα, θέσπισε νὰ μένουν ἔξω ἀπὸ τοὺς ἱερούς ναοὺς." Ἀκουσε λοιπὸν μὲ συντομία, συγκεντρώνοντας τὸν νοῦ σου (γιατὶ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ δημοσιεύουμε ὀλοκάθαρα τὰ μυστήρια τῆς φύσεως): ὅτι αὐτὸ τὸ διέταξε γιὰ νὰ ἀναστείλει τὶς ἀκράτιες τῶν γονέων, γιὰ νὰ βάλει χαλινάρια στὶς ἡδονές, καὶ νὰ ὀρίσει μέτρα στὶς συνουσίες. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πολλοὶ συνουσιάζονται ὅταν δὲν ἐπιτρέπεται, καὶ ἀπὸ τὴν παράκαιρη συνουσία γεννιοῦνται ἀκάθαρτα καὶ δύσμορφα σώματα, φρόντισε νὰ μὴ γίνεται αὐτό. Καὶ ὅτι ὄχι σ' αὐτοὺς ποὺ γεννήθηκαν, ἀλλὰ σὲ ἐκείνους ποὺ τοὺς γέννησαν μᾶλλον ἐπιφέρει μεγάλη τιμωρία, κανένας, ὅπως πιστεύω, δὲν τὸ ἀγνοεῖ. Γιατὶ τὰ παιδιά οὔτε κ' ἂν θεωροῦν τὸ πρᾶγμα τιμωρία, καθόσον ἡ συνήθεια καταργεῖ τὴν τιμωρία, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὑπομένουν ἀνεπανόρθωτη τιμωρία, βλέποντας νὰ ἐμποδίζονται ἀπὸ τὶς ἱερὲς συνάξεις αὐτὰ γιὰ τὰ ὅποια εὔχονταν νὰ γίνουν καλύτερα ἀπὸ τοὺς ἴδιους. Καὶ στὰ παιδιά βέβαια, ἐπειδὴ τὸ πάθος εἶναι ἀθέλητο, ἀνακουφίζει τὴν συμφορὰ τους, ἐνῶ στοὺς γονεῖς τὸ γεγονός ὅτι γνωρίζουν πῶς αὐτὸ εἶναι σύμβολο τῆς ἐκούσιας ἀκρασίας τους, κάνει ἀνυπόφορο τὸν πόνο.

118.- ΣΤΟΝ ΑΛΥΠΙΟ

Στὴ ρήση: «Καὶ ἓνα ποτήρι κρῦο νερὸ ἂν δώσουν...»⁶.

Μοιάζεις καὶ τὸν ἑαυτὸ σου νὰ ἐξαπατᾷς, καὶ τὶς ἅγιες Γραφές νὰ παρερμηνεύεις. Γιατὶ «τὸ νὰ δώσουν ἓνα ποτήρι κρῦο νερό», ἀναφέρεται σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν μόνο αὐτό, καὶ ὄχι σὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀφθονο πλοῦτο, οἱ ὅποιοι μπορούν νὰ

6. Ματθ. 10, 42.

νόσου καὶ γυμνότητος πολιορκουμένοις ὀρέγειν. Καὶ μὴ
θαύμαζε, εἰ ὁ ὕδωρ παρέχων, οὐκ ἀμισθὶ τοῦτο ποιεῖ. Οὐ
γὰρ ἀπὸ τῆς δόσεως, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως ἢ ἐλεημο-
σύνη κρίνεται, ὅποτε καὶ ὁ λόγος ἀποδοχῆς ἀξιούται.
5 «Ἰδού», γὰρ φησι, «λόγος ὑπὲρ δόμα ἀγαθόν». Ἄλλ' εἰ καὶ
εἴρηται, «Ἀμφότερα δὲ παρ' ἀνδρὶ κεχαριτωμένῳ», τοῦτο
δηλονότι, ᾧ καὶ τὸ δοῦναι δυνατόν. Εἰ γὰρ τοσοῦτον τὸ
δοθέν, ὅσον ἢ περιουσία καὶ ἢ προαίρεσις τοῦ παρέχοντος
ζητεῖται. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἀπὸ πολλῶν ὀλίγα, πολλοὶ δὲ
10 ἀπὸ ὀλίγων πολλὰ παρέχουσιν. Οὐ γὰρ τὸ μέτρον τῶν
διδομένων, ἀλλ' ἢ τῶν παρεχόντων περιουσία τοιαύτη κρί-
νεται. Διὸ καὶ ἢ τὰ δύο λεπτὰ εἰσαγαγοῦσα, πάντας ὑπε-
ρηκόντισε τοὺς πολλὰ προσοίσαντας. Οἱ μὲν γὰρ μέρος
προσῆνεγκαν, ἢ δὲ πᾶσαν αὐτῆς τὴν ὑπόστασιν ἀφιέρω-
15 σεν.

ΡΙΘ'.- ΗΡΩΝΙ

Τῆς Ἐπιστολῆς Πέτρου. Διὰ τί τοὺς ἄνδρας ὡς ἀσθε-
νεστέρῳ σκεύει τῷ γυναικείῳ κελεύει τιμὴν ἀπονέμειν.

Εἰ καὶ τίμιός ἐστιν ὁ γάμος καὶ ἔννομος ἢ εὐνή, ἀλλ'
20 οὐκ αἰεὶ αὐτῇ ἐπιτηδητέον, ἀλλὰ καιρούς τινας σχολαστέ-
ον, καὶ παραχωρητέον τῇ φύσει, ἕως ἂν καθαρὰ μένη, καὶ
ἐπιτηδεῖα πρὸς παιδοποιίαν γένηται. Καὶ τοῦτο μὲν ὁ νό-
μος ἐθέσπισεν. Ἡ δὲ χάρις καὶ διὰ τὴν ἀγνεΐαν καὶ τὰς
συνεχεῖς προσευχὰς τοῦτο γίνεσθε συνεβούλευσε. Καὶ διὰ
25 μὲν Παύλου λέγουσα, «Ἴνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ», διὰ
δὲ Πέτρου τοῦθ' ὅπερ ἠθέλησας μαθεῖν. Χρῆναι γὰρ ἔφη
τοὺς ἄνδρας ὡς ἀσθενεστέρῳ σκεύει τῷ γυναικείῳ ἀπονέ-
μειν τιμὴν.

7. Σοφ. Σειρ. 18, 17.

9. Μάρκ. 12, 42-44.

8. Ὅπ. π.

10. Α' Πέτρ. 3, 7.

δώσουν καὶ ροῦχα σ' αὐτοὺς ποὺ πολιορκοῦνται ἀπὸ πείνα καὶ ἀρρώστια καὶ γυμνότητα. Καὶ νὰ μὴ ἀπορεῖς, ἐὰν αὐτὸς ποῦ δίνει νερὸ τὸ κάνει χωρὶς ἀμοιβή. Γιατὶ ἡ ἐλεημοσύνη κρίνεται ὄχι ἀπὸ αὐτὸ ποὺ δίνεις, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ διάθεση, ὅποτε καὶ ὁ λόγος γίνεται ἀποδεκτός. Γιατὶ λέγει· «Νὰ ὁ λόγος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸ καλὸ δῶρο»⁷. Ἄλλά, ἂν καὶ εἰπώθηκε, «Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ὑπάρχουν σὲ ἄνδρα γεμᾶτον ἀπὸ χάρες»⁸, σ' αὐτὸν δηλαδὴ ποὺ εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ δώσει. Ἐὰν φυσικὰ αὐτὸ ποὺ δόθηκε εἶναι τόσο, ὅσο ἐπιτρέπει ἡ περιουσία καὶ ἡ προαίρεση ἐκείνου ποὺ δίνει. Πολλοὶ δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πολλὰ δίνουν λίγα, καὶ πολλοὶ ἀπὸ τὰ λίγα δίνουν πολλὰ. Γιατὶ δὲν ἐξετάζεται ἡ ποσότητα αὐτῶν ποὺ δίνονται, ἀλλὰ κρίνεται τέτοια ἡ διάθεση ἐκείνων ποὺ τὰ δίνουν. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκείνη ποὺ πρόσφερε τὰ δύο λεπτᾶ⁹, ξεπέρασε ὅλους τοὺς ἄλλους ποὺ πρόσφεραν πολλὰ. Γιατὶ αὐτοὶ πρόσφεραν ἓνα μέρος ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν, ἐνῶ ἐκείνη πρόσφερε ὅλη τῆς τὴν περιουσία.

119.— ΣΤΟΝ ΗΡΩΝΑ

Ἄπὸ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Πέτρου· Γιατὶ παραγγέλλει τοὺς ἄνδρες νὰ ἀπονέμουν τιμὴ στὸ γυναικεῖο φύλο, ἐπειδὴ εἶναι ἀσθενέστερο¹⁰.

Ἄν καὶ ὁ γάμος εἶναι τίμος, καὶ τὸ συζυγικὸ κρεββάτι νόμιμο, ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐπιβραίνουμε σ' αὐτὸ διαρκῶς, ἀλλὰ κάποια χρονικὰ διαστήματα πρέπει νὰ διακόπτουμε τὴν ἐπίβραση, καὶ νὰ ὑποχωροῦμε στὴ φύση μέχρι ποὺ νὰ καθοριστεῖ καὶ νὰ γίνῃ κατάλληλη γιὰ τεκνοποιία. Καὶ αὐτὸ βέβαια τὸ ὅρισε ὁ νόμος, ἡ χάρις ὅμως συμβούλεψε ἡ διακοπὴ αὐτὴ νὰ γίνεται γιὰ τὸν ἔξαγνισμό καὶ γιὰ τὶς συνεχεῖς προσευχές. Καὶ μέσω βέβαια τοῦ Παύλου λέγει, «Γιὰ νὰ ἀφιερωθεῖτε στὴν προσευχή»¹¹, ἐνῶ μέσω τοῦ Πέτρου, εἶπε αὐτὸ ποὺ θέλησες νὰ μάθεις. Εἶπε δηλαδὴ, «ὅτι πρέπει οἱ ἄνδρες νὰ ἀπονέμουν τιμὴ στὴ γυναίκα, ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι φύλο ἀσθενέστερο¹².

11. Α' Κορ. 7, 5.

12. Α' Πέτρ. 3, 7.

ΡΚ'.- ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Εἰς τό, «Εἰ δυνατὸν τὸ
ἐξ ὑμῶν...».

Εἰ καὶ μηδεμίαν τὸν ὑβριστὴν ὁ λοιδορηθεὶς τῆς τόλ-
5 μης ἐν δικαστηρίῳ διὰ τὸ οἰκεῖον ἐπάγγελμα ἐγράψατο
γραφὴν (ἢ γὰρ ἂν παρέστησεν αὐτὸν δίκας ὧν ἔδρασεν
ἀπαιτηθησόμενον), ἀλλ' οὖν γε ἔτι ἐναύλους ἔχει τὰς ὑ-
βρεις Ἐπεὶ οὖν δίκαιον αὐτὸν θεραπευθῆναι, ἄλλος ἰα-
τρὸς οὐκ ἔστι τῶν τοιούτων παθῶν, οἷος, ἢ ὡς ὁ πλήξας
10 αὐτός, παρασκευάσων αὐτὸν ἀπολογήσασθαι τάνδρῳ.

ΡΚΑ'.- ΚΑΣΙΑΝΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Περὶ τῆς δυσπραγίας καὶ εὐκλείας τοῦ
ἐν Εὐαγγελίῳ Λαζάρου.

Εἰ καὶ πάσης εἰς ἄκρον ἤκοντα ταλαιπωρίας τὸν Λά-
15 ζαρον ὁ τῆς εὐαγγελικῆς διηγήσεως ὑπογράφει λόγος,
ἀλλ' εὐπραγίας αὐτῷ ὑπόθεσις μεγίστη καὶ ἀληθείας γέγο-
νεν ἢ συμφορά. Εἰ μὴ γὰρ εἰς τοσοῦτον δυσπραγίας ἀφί-
κτο, οὐκ ἂν πρὸς τοσοῦτον εὐκλείας ἀνέβη. Τί γὰρ εὐκλεέ-
στερον (ἵνα παρῶ τὰς ἐκεῖσε ἀμοιβὰς) τοῦ ἐν Εὐαγγελίῳ
20 ὑμνεῖσθαι καὶ τὸν Θεὸν ἐπαινέτην καὶ τὸν Ἀβραάμ κε-
κτῆσθαι συνήγορον;

ΡΚΒ'.- ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τό, «Πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι,
ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν».

25 Εἰ μὲν τῶν προφυλαίων μόνων, καὶ μὴ τῶν ἀδύτων
ἤπιετο ὁ μολυσμός, ἴσως εὐΐατον ἦν τὸ πάθος. Εἰ δὲ αὐ-
τῆς καθάπτεται τῆς ψυχῆς, μὴ ἕκαστος ἑαυτὸν παραλογι-
ζέσθω. Εἰ δὲ φαίη τις ἀνθρώπους ἀπατῶν, «Οὐδεὶς στε-
φανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσει», νόμιμον πάλιν εἶναι

120.– ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Στή ρήση· «Ἐάν εἶναι δυνατόν, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σαῶς»¹³.

Ἐάν καὶ αὐτὸς ποὺ κατηγορήθηκε δὲν ἀπέδωσε καμμιά κατηγορία στὸν ὕβριστή του γιὰ τὸ τόλμημά του, ἐξαιτίας τοῦ ἐπαγγέλματός του (γιατὶ θὰ τὸν παρουσίαζε ἔνοχον γι' αὐτὰ ποὺ ἔκανε), ἀλλ' ὅμως ἤχοῦν ἀκόμα στ' αὐτιά του οἱ ὕβρεις. Ἐπειδὴ ὅμως πρέπει αὐτὸς νὰ θεραπευθεῖ, ἄλλος γιατρὸς γι' αὐτὰ τὰ πάθη δὲν ὑπάρχει, παρὰ μόνο αὐτὸς ποὺ τὸν χτύπησε μπορεῖ νὰ τὸν κάνει νὰ ἀπολογηθεῖ στὸν ἄνδρα.

121.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΚΑΣΙΑΝΟ

Γιὰ τὴ δυστυχία καὶ τὴ δόξα τοῦ Λαζάρου ποὺ ἀναφέρεται στὰ Εὐαγγέλια¹⁴.

Ἐάν καὶ ὁ λόγος τῆς εὐαγγελικῆς διήγησης ἀναφέρει ὅτι ὁ Λάζαρος ἔφτασε στὸ ἔπακρο τῆς ταλαιπωρίας, ἀλλὰ ἡ συμφορὰ του ἔγινε γι' αὐτὸν ἀρχὴ πολὺ μεγάλης εὐτυχίας καὶ ἀλήθειας. Γιατί, ἂν δὲν ἔφτανε σὲ τόσο μεγάλη δυστυχία, δὲν θὰ ἀνέβαινε σὲ τόσο μεγάλη δόξα. Πραγματικά, τί πιὸ ἔνδοξο (γιὰ νὰ παραλείψω τίς ἀμοιβές ποὺ ἔχει ἐκεῖ), ἀπὸ τὸ νὰ ὑμνεῖτε στὰ Εὐαγγέλια καὶ νὰ ἔχει ἐγκωμαστή του τὸν Θεό, καὶ συνήγορο τὸν Ἀβραάμ;

122.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΗΛΙΑ

Στή ρήση· «Κάθε ἄνθρωπος ποὺ βλέπει μιὰ γυναίκα καὶ τὴν ἐπιθυμεῖ, ἤδη διέπραξε μὲ αὐτὴν μοιχεία»¹⁵.

Ἐάν ἡ μόλυνση ἀγγίξει μόνο τὰ προπύλαια καὶ ὄχι τὰ ἄδυστα, ἴσως τὸ πάθος νὰ ἦταν εὐκόλο νὰ θεραπευθεῖ. Ἐφόσον ὅμως ἀγγίξει τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ, ἂς μὴ ἐξαπατᾶ ὁ καθένας τὸν ἑαυτό του. Ἐάν πάλι πεῖ κάποιος ἐξαπατώντας τοὺς ἀνθρώπους, «Κανένας δὲν στεφανώνεται, ἂν δὲν ἀγωνισθεῖ σύμφωνα μὲ

14. Λουκᾶ 16, 19 ἔ.

15. Ματθ. 5, 28.

νομίζων τὴν θεάν, εἰ τῆς πράξεως ἀπόσχοιτο, μανθανέτω, ὅτι ὁ ἀγωνοθέτης καὶ κριτῆς τῶν τοιούτων παλαισμάτων εἶπεν· «Ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοί-
 χευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Νόμιμος οὖν ἐστὶ πά-
 5 λη, οὐχ ἢ παρὰ τῆς ἐκάστου ῥαθυμίας καὶ προλήψεως,
 ἀλλ' ἢ παρὰ τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ θεσμοθετηθεῖσα.

ΡΚΓ'.- ΙΣΙΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Εἰς τό, «Ὁ δὲ θέλων ἑαυτὸν δικαιῶσαι, εἶπε·

Καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον;».

10 Τί ἐστὶν, ἔφη, τὸ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις εἰρημένον περὶ
 τοῦ νομικοῦ, «Ὁ δὲ θέλων ἑαυτὸν δικαιῶσαι εἶπε· Καὶ τίς
 ἐστὶ μου πλησίον;»· ἄκουε τοίνυν. Ὁ νομικὸς πλησίον
 μόνον ἐνόμιζε εἶναι τὸν δίκαιον τῷ δικαίῳ, τὸν ὑψηλὸν τῷ
 ὑψηλῷ, κατ' ἀρετὴν φημι. Οὐ γὰρ τῇ οὐσίᾳ μιᾶ οὔση, τὸν
 15 πλησίον ἔκρινεν, ἀλλ' ἢ τοῖς ἀξιώμασιν ἢ ταῖς πράξεσι.
 Διό, καὶ θέλων ἑαυτὸν δικαιῶσαι, τουτέστιν δίκαιον ἀπο-
 δεῖξαι, ὡς ὑψηλὸς εἶη κατ' ἀρετὴν, ἢ μέγας κατὰ τὸ διδά-
 σκαλος εἶναι, φησί· «Καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον;». Δειξόν
 μοι τὸν οὕτω μέγαν. Ὁ δὲ Σωτῆρ, ἅτε δὴ ποιητῆς (μικρὸν
 20 γὰρ καὶ μέγαν αὐτὸς ἐποίησεν), οὐ ταῖς πράξεσιν, οὐδὲ
 τοῖς ἀξιώμασιν, ἀλλὰ τῇ φύσει ὠρίσατο τὸν πλησίον, μονο-
 νουχὶ λέγων· Οὕπω σοι τέως λέγω, ὅτι οὐδὲν τῶν ἄλλων
 διενήνοχας, ἵνα μὴ οἱ ὄντως φιλάρετοι νομίσειαν χρεω-
 στεῖν τοῖς πέλας τὴν ἀγάπην, δόγμα τὸν σὸν ἔλεγχον νομί-
 25 σαντες εἶναι, ἀλλ', εἰ καὶ οὕτως ἔχει (δεδόσθω γάρ), σὺ
 σπούδασον τοῦ δεομένου πλησίον εἶναι, οὐ τῷ τόπῳ μό-

16. Β' Τιμ. 2, 5.

17. Ματθ. 5, 28.

τοὺς κανόνες»¹⁶, θεωρώντας νόμιμο ἀγώνα τῆ θεά τῆς γυναίκα, ἐὰν ἀποφύγει τὴν πράξη, ἃς μάθει, ὅτι ὁ ἀγωνοθέτης καὶ κριτῆς αὐτῶν τῶν ἀγώνων εἶπε· «Αὐτὸς ποὺ βλέπει γυναίκα καὶ τὴν ἐπιθυμεῖ, ἤδη ἐμοίχευσε αὐτὴν μέσα στὴν καρδιά του»¹⁷. Νόμιμος λοιπὸν ἀγώνας εἶναι ὄχι ἡ ἔξαιτίας τῆς ραθυμίας καὶ τῆς ἀντίληψης γνώμη τοῦ καθενός, ἀλλὰ ἐκείνη ποὺ θεσμοθετήθηκε ἀπὸ τὸν ἀμερόληπτο Κριτῆ.

123.– ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Στῆ ρῆση· «Καὶ αὐτός, θέλοντας νὰ δικαιώσει τὸν ἑαυτὸ του, εἶπε· Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ πλησίον μου;»¹⁸.

Ρώτησες τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγεται στὰ Εὐαγγέλια γιὰ τὸν νομικό, «Καὶ αὐτός, θέλοντας νὰ δικαιώσει τὸν ἑαυτὸ του, εἶπε· Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ πλησίον μου;»¹⁹. ἄκουσε λοιπὸν. Ὁ νομικός νόμιζε ὅτι πλησίον εἶναι μόνο ὁ δίκαιος γιὰ τὸν δίκαιο, ὁ ὑψηλὸς γιὰ τὸν ὑψηλό, ἐννοῶ φυσικὰ ὡς πρὸς τὴν ἀρετή. Γιατὶ δὲν ἔκρινε τὸν πλησίον ὡς πρὸς τὴν οὐσία ποὺ εἶναι μία, ἀλλὰ ἢ ἀπὸ τὰ ἀξιώματα, ἢ ἀπὸ τὶς πράξεις. Γι' αὐτὸ καὶ θέλοντας νὰ δικαιώσει τὸν ἑαυτὸ του, δηλαδή νὰ ἀποδείξει ὅτι εἶναι δίκαιος, ἐπειδὴ ἦταν ὑψηλὸς ὡς πρὸς τὴν ἀρετή, ἢ μεγάλος, καθόσον ἦταν δάσκαλος, εἶπε· «Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ πλησίον μου;». Δεῖξε μου αὐτὸν ποὺ εἶναι τόσο μεγάλος. Καὶ ὁ Σωτήρας, σὰν δημιουργὸς (γιατὶ μικρὸν καὶ μεγάλον αὐτὸς τοὺς ἐπλασε), ὄρισε τὸν πλησίον ὄχι ἀπὸ τὶς πράξεις του, οὔτε καὶ ἀπὸ τὰ ἀξιώματα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ φύση, σὰν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τοῦ ἔλεγε· Δὲν μιλῶ τώρα γιὰ σένα, γιατί δὲν διαφέρεις καθόλου ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ πραγματικὰ φίλοι τῆς ἀρετῆς, ὅτι μόνο στοὺς κοντινοὺς ὀφείλουν ἀγάπη, ἐπειδὴ νόμισαν ὅτι ὁ δικός σου ἔλεγχος εἶναι διδασκαλία σωστή, ἀλλὰ καὶ ἔτσι ἂν εἶναι (ἃς τὸ πάρουμε δηλαδή σὰν δεδομένο), ἐσὺ φρόντισε νὰ εἶσαι πλησίον αὐτοῦ ποὺ ἔχει ἀνάγκη, ὄχι μόνον ὡς

18. Λουκᾶ 10, 29.

19. Ὅπ. π.

νον, ἀλλὰ καὶ τῇ διαθέσει καὶ τῇ εἰς αὐτὸν ἐπιμελείᾳ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸν Σαμαρείτην σοὶ ἐχαρακτηρίσατο. Τὸ γὰρ πλησίον τῇ φύσει κρίνεται, οὐ τῇ ἀρετῇ· τῇ οὐσίᾳ, οὐ τῷ ἀξιώματι· τῇ συμπαθείᾳ, οὐ τῷ τόπῳ· τῆς θεραπείας 5 τρόπῳ, καὶ οὐ τοῦ τόπου ἐγγύτητι. Ἐκεῖνον μάλιστα ἡγοῦ εἶναι πλησίον, τὸν δεόμενον, καὶ αὐτεπάγγελτος ἐπὶ τὴν βοήθειαν βάδιζε.

ΡΚΔ'.- ΑΙΓΥΠΤΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Περὶ τῆς ψυχῆς.

10 *Θείαν μὲν ἡγούμεθα τὴν ψυχὴν εἶναι (οὐ μὴν τῆς θειοτάτης καὶ βασιλικωτάτης φύσεως ὁμοούσιον) καὶ ἀθάνατον, ἀλλ' οὐ τῆς ἀνάρχου καὶ ποιητικῆς καὶ αἰδίου μέρος. Εἰ γὰρ ἐκείνης τῆς ἀρρήτου ἦν μέρος, οὐκ ἂν ἤμαρτεν, οὐκ ἂν ἐκρίθη. Εἰ δὲ ταῦτα πάσχει, τῆς ἀνωτάτω οὐσίας 15 ποίημα δικαίως ἂν πιστευθεῖη, οὐ μέρος, ἵνα μὴ ἑαυτὴν ἡθεῖα φύσις κρίνουσα φωραθεῖη.*

ΡΚΕ'.- ΠΡΟΕΣ(ΣΕ)ΧΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ ΙΑΤΡΩ

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Πυθαγόρας μὲν καὶ Πλάτων καὶ οἱ ἄλλοι ἔνδοξοι παρ' 20 Ἑλλησι σοφοί, ἀποδεικτικαῖς ἀνάγκαις ἐπόμενοι, ἡγεμονικωτέραν τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος εἰκότως ἀπεφήναντο, καὶ ἐκάλεσαν τὴν μὲν τεχνίτην, τὸ δὲ ὄργανον, τὴν μὲν ἀσώματον, τὸ δὲ τριχῆ διαστατόν, τὴν δ' ἀθάνατον καὶ ἄφθαρτον. Εἰ γὰρ καὶ περὶ ἄλλα τινὰ διήμαρτον τῆς ἀλη- 25 θείας, ἐν τούτῳ κατὰ σκοποῦ ἠνέχθησαν. Γαληνὸς δὲ (οὐ γὰρ ἔλαθε τοὺς συνετῶς ἀναγινώσκοντας, ἀρμόνιον αὐτὴν λύραν οὐ λυρωδὸν ἡγησάμενος) θνητὴν ἀπεφήνατο. Προσ-

πρὸς τὸν τόπο, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴ διάθεση καὶ τὴ φροντίδα γι' αὐτὸν. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ τὸν Σαμαρείτη τὸν χαρακτήρισε πλησίον σου. Γιατὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ πλησίον κρίνεται ἀπὸ τὴ φύση, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, ἀπὸ τὴν οὐσία, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ ἀξίωμα, ἀπὸ τὴν συμπάθεια καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν τόπο, ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς θεραπείας, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἐγγύτητα τοῦ τόπου. Ἐκεῖνον πρὸ πάντων νὰ θεωρεῖς πλησίον σου, ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀνάγκη, καὶ πῆγαινε χωρὶς τὸ κάλεσμά του νὰ τὸν βοηθήσεις.

124.– ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΑΙΓΥΠΤΙΟ

Γιὰ τὴν ψυχὴ.

Ἡ ψυχὴ πιστεύουμε ὅτι εἶναι θεϊκὴ (ὄχι ὅμως καὶ ὁμοούσια μὲ τὴν θειότατη καὶ βασιλικώτατη φύση) καὶ ἀθάνατη, ἀλλὰ δὲν εἶναι μέρος τῆς χωρὶς ἀρχῆς καὶ δημιουργικῆς καὶ αἰώνιας. Γιατὶ, ἂν ἦταν μέρος ἐκείνης τῆς ἀπερίγραπτης, δὲν θὰ ἀμάρτανε, οὔτε θὰ κρινόταν. Ἐφόσον ὅμως αὐτὰ τὰ ὑφίσταται, δίκαια πρέπει νὰ πιστεύεται ὅτι εἶναι ἔργο τῆς ἀνώτατης οὐσίας, καὶ ὄχι μέρος τῆς, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι ἡ θεία φύση κρίνει τὸν ἑαυτὸ τῆς.

125.– ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΓΙΑΤΡΟ ΠΡΟΕΣΧΙΟ²⁰

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Ὁ Πυθαγόρας καὶ ὁ Πλάτωνας καὶ οἱ ἄλλοι ἔνδοξοι σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀκολουθώντας ἀποδεικτικὰς ἀνάγκες, χαρακτήρισαν τὴν ψυχὴ ὅτι εἶναι πιὸ ἡγεμονικὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ ὀνόμασαν τὴν ψυχὴ τεχνίτη, ἐνῶ τὸ σῶμα ὄργανο, ἐκείνην ἀσώματη, ἐνῶ αὐτὸ τρισδιάστατο, καὶ ἐπίσης ἐκείνην ἀθάνατη καὶ ἀφθαρτη. Μολονότι δηλαδὴ γύρω ἀπὸ ἄλλα ἔκαναν λάθος ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια, ὡς πρὸς αὐτὸ ὀδηγήθηκαν στὴ διδασκαλία τους σύμφωνα μὲ τὸ σκοπὸ. Ὁ Γαληνὸς πάλι (ποὺ δὲν διέφυγε αὐτοὺς ποὺ διαβάξουν μὲ σύνεση, θεωρώντας τὴν ἀρμονικὴ λύρα καὶ ὄχι τραγουδιστὴ τῆς λύρας), τὴν χαρακτήρισε θνητὴ.

20. Στὸν VAT. COD. ἀναγράφεται «Προσεχίω» ἀντὶ «Προεσχίω».

θέμενος γὰρ εἶπεν, ὅτι τῇ κράσει τοῦ σώματος ἔπονται αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις, εἰς τὸ φάναι τὸ μηδὲ εἶναι ψυχὴν ἀσώματον καὶ ἀθάνατον ἐτελεύτησεν, τὴν κράσιν ψυχὴν οὐκ οἶδ' ὅπως ὀρισάμενος, ὡς ἐλέγχεσθαι αὐτὸν μάτην μὲν τὸ
5 ὄνομα τῆς ψυχῆς θρυλοῦντα, διὰ δὲ τὸ μὴ δόξαι πολλοῖς σοφοῖς ἀντιλέγειν, τοῦτο συγχωροῦντα, τῷ πράγματι μαχόμενος, τοῦνομα συγχωρεῖ.

Ἄλλ' οὐ προσεκτέον αὐτῷ ἐν τούτῳ. Τῷ γὰρ ἰατρικῷ δόγματι ἐπόμενος, καὶ τὴν ἰδίαν τέχνην συστήναι βουλό-
10 μενος, τῆς ἀληθείας οὐκ ἐφρόντισε. Σωμάτων γὰρ περὶ θεραπείας, ἐπειδὴ τεχνίτης ἐν ταύτῃ ὁ ἀνὴρ περιελαλεῖτο, ὡς βούλεται (οὐ γὰρ ἀφαιρήσομαι αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τούτοις ἀξίαν), ψυχῆς δ' ἔνεκεν μὴ ἀμιλλάσθω τοῖς σοφωτέροις, μηδὲ καταβαινέτω εἰς ἀγῶνα, οὐ καὶ ἀνάσκητός ἐστι καὶ ἀμελέ-
15 τητος, μηδέ, ἀθλητῆς ὢν, τὴν μουσικὴν κρινέτω, μηδέ, περὶ τὰ σώματα ὅλην ἑαυτοῦ κενώσας τὴν σύνεσιν, περὶ ψυχῆς δογματιζέτω, μηδὲ πιστευέτω ἐν τῷ κατασκευάζειν τὴν ἁρμονίαν τῶν στοιχείων εἶναι ψυχὴν. Εἰ γὰρ τοῦτο καθ' ὑπόθεσιν δοθείη (μὴ γὰρ δὴ τις τῶν συνετῶν οὕτω
20 φρονήσειεν), ἐπειδὴ μάλα ἀλήθεια οὕτως ἔχει, μετ' αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ μετὰ τοῦ σώματος σβεσθήσεται. Εἰ γὰρ ἁρμονία, καὶ τελευταία συνίσταται καὶ πρώτη ἀπόλλυται (ἢ γὰρ λύρα καὶ αἱ χορδαὶ ἁρμοσθεῖσαι μὲν, τὴν ἁρμονίαν τίκτουσι, διαλυθεῖσαι δὲ χρόνον τινὰ διαμένουσι, τῆς ἁρμονίας
25 προαπολομένης), τί οὖν φαίη ὁ βέλτιστός περὶ τῶν παρὰ τοῖς ποιηταῖς καὶ φιλοσόφοις καὶ λογογράφους φιλοσοφηθέντων, ὡς πάντῃ τε καὶ πάντως ἔσομένων ἐν τῇ κρίσει κολαστηρίων; Ποῖον δὲ γέρας τοῖς τῆδε διοῦσιν ὀρθῶς ἐπινοήσει; Τοῖς γὰρ οὕτω πολιτευομένοις, ὡς τὰ πολλά,
30 ἄθλα μεγίστων πόνων καὶ ἰδρώτων μεστά, ἕως τῆς ἐνθάδε τελευτῆς προετέθη. Ποῖ δὲ τὴν τιμωρίαν ὀριεῖ, τοῖς κακίαν

Γιατὶ προσθέτοντας εἶπε, ὅτι στὴν κράση τοῦ σώματος ἀκολουθοῦν οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, καὶ ἔτσι εἶπε, ὅτι δὲν ὑπάρχει ψυχὴ ἀσώματα καὶ ἀθάνατη, ἀλλὰ πέθανε, καὶ δὲν ξέρω πῶς ὄρισε τὴν κράση τῆς ψυχῆς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κατηγορεῖται ὅτι ἄδικα φλυαροῦσε γιὰ τὸ ὄνομα τῆς ψυχῆς, καὶ ἐπειδὴ δὲν πίστευε, ὅτι πολλοὶ σοφοὶ ἀντιλέγουν, ἐπιτρέποντας το αὐτό, ἐνῶ πολεμοῦσε τὸ πρᾶγμα, παραχωρεῖ τὸ ὄνομα.

Ἄλλὰ δὲν χρειάζεται τώρα νὰ προσέξουμε αὐτό. Γιατί, πιστὸς στὸ ἰατρικὸ δόγμα, καὶ θέλοντας νὰ ὑποστηρίξει τὴν τέχνη του, δὲν ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴν ἀλήθεια. Ὡς πρὸς τὴν θεραπεία βέβαια τῶν σωμάτων ὁ ἄνδρας, ἐπειδὴ ἦταν περιλάλητος τεχνίτης, ὅ,τι θέλει ἄς λέγει (γιατὶ δὲν θὰ τοῦ ἀφαιρέσω τὴν ἀξία του γι' αὐτά), ἀλλὰ στὰ θέματα τῆς ψυχῆς νὰ μὴ ἀμιλλᾶται τοὺς πιὸ σοφοὺς, οὔτε νὰ μπαίνει σὲ ἀγῶνα γιὰ τὸν ὅποιο καὶ ἀνάσκητος εἶναι καὶ ἀμελέτητος, οὔτε, ἐνῶ εἶναι ἀθλητῆς, νὰ κρίνει τὴ μουσική, οὔτε, ἐνῶ ὅλη τὴ σοφία του τὴν ἐξάντλησε γύρω ἀπὸ τὰ σώματα, νὰ δογματίζει γιὰ τὴν ψυχὴ, οὔτε ἐπίσης νὰ πιστεύει, ὅτι μὲ τὸ νὰ κατασκευάζει τὴν ἁρμονία τῶν σωμάτων, αὐτὸ εἶναι ἡ ψυχὴ. Γιατὶ ἂν αὐτὸ γίνοι δεκτὸ ὑποθετικὰ (γιατὶ κανένας ἀπὸ τοὺς λογικοὺς δὲν θὰ σκεφτόταν ἔτσι), ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλη ἀλήθεια, μαζὶ μὲ αὐτό, ἡ μᾶλλον μαζὶ μὲ τὸ σῶμα, θὰ σβῆσει καὶ αὐτὴ (ἡ ψυχὴ). Γιατὶ ἐὰν ἡ ἁρμονία καὶ τελευταία γίνεται καὶ πρώτη χάνεται (γιατὶ ἡ λύρα καὶ οἱ χορδές, ὅταν συναρμολογηθοῦν, γεννοῦν τὴν ἁρμονία, καὶ ὅταν διαλυθοῦν, παραμένουν γιὰ κάποιον χρονικὸ διάστημα, ἐνῶ ἡ ἁρμονία χάνεται πιὸ μπροστά), τί θὰ ἔλεγε λοιπὸν ὁ φίλτατος γιὰ τὰ βασανιστήρια, ποὺ ἀπὸ τοὺς ποιητὲς καὶ φιλοσόφους καὶ λογογράφους ἐρευνήθηκαν φιλοσοφικὰ, ὅτι μὲ κάθε τρόπο καὶ ὅπωςδήποτε θὰ ὑπάρξουν; Καὶ ποιοῦ βραβεῖο θὰ ἐπινοήσῃ γι' αὐτοὺς ποὺ ἐδῶ στὴ ζωὴ ζοῦν σωστά; Γιατὶ γι' αὐτοὺς ποὺ πολιτεύονται ἔτσι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἔχουν ὀρισθεῖ ἀθλήματα πολὺ μεγάλων κόπων καὶ γεμᾶτα ἰδρώτα, μέχρι τὸ τέλος τῆς ἐδῶ ζωῆς. Καὶ ποιά τιμωρία θὰ ὀρίσει γι'

μὲν πᾶσαν μεταδιώκουσιν ἕως θανάτου, καὶ πλούτου καὶ
τιμῆς ἀπολαύουσι; Πῶς διερμηνεύσει τὴν παρ' Ὀμήρω
τοῦ λογιστικοῦ πρὸς τὸ θυμικὸν παραινεσιν,

Τέτλαθι, κραδίη;

5 Πῶς δέ,

Ψυχὴ τε μένει, Ἄιδόσδε βεβήκει;

Πῶς δέ

Ἦ ῥά τι ἐστὶ καὶ εἰν Ἀἴδαο δόμοισιν;

Ἦ ὅστις, ἀληθῶς δὴ ἐστὶ κάκει. Πῶς δὲ Εὐριπίδης, ὃν
10 σοφὸν εἶναι ὀρίζετε, ἔφη,

Εὖ σοι γένοιτο καὶ ἐν ἄιδος δόμοις";

Πῶς δέ, εἰ ἀρμονία εἶη, εἰς ἀναρμοστίαν μεταπίπτει καὶ
ἄμουσον καὶ ἀπηχῆς ἀποτελεῖ μέλος; Ἦ μὲν γὰρ ἀρετὴ
ἔμμελές τι καὶ ἐναρμόνιον, ἢ δὲ κακία ἄμουσον καὶ ἀπη-
15 χῆς. Πῶς δὲ ἐπαινεῖν οἶεται δεῖν τοὺς τὰς ἐπιστήμας μετι-
όντας, εἴ γε ἀπὸ κράσεως εἶεν τοιοῦτο; Πῶς δὲ ψέξει τοὺς
τὰς ματαιοτεχνίας μεταχειριζομένους, εἴ ὑπὸ φύσεως εἰς
ταῦτα ἐπαιδοτριβήθησαν; Πῶς δὲ διαβάλη τὸν ἀπὸ τῶν
εὐμόρφων σωμάτων πορισμόν, εἴ γε ἢ κρᾶσις τοῦτο προὔ-
20 ξένησε; Πῶς δὲ ἀπολογήσεται περὶ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέ-
ραν γινομένων μεταβολῶν; Πολλοὶ μὲν γὰρ ἀσελγεῖς εἰς
σωφροσύνην ἀνέπτυσαν, πολλοὶ δὲ σώφρονες εἰς λαγνεΐ-
αν καταπεπτώκασιν. Οὐ γὰρ δὴ ἢ κρᾶσις μετέπεσε. Νέοι
γὰρ ὄντες τινὲς καὶ ἀσελγεῖς, ἐν αὐτῇ τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας
25 εἰς κοσμιότητα ἐπανῆλθον, οὐ τῆς κράσεως ἐν αὐτῷ μετα-
βληθείσης, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως κατορθωσάσης.

Ἄλλ' ἵνα μὴ, πάσας λέγων τὰς γεγενημένας μεταβο-
λάς, μηκύνω τὴν ἐπιστολήν, ταύτας ἀφείς, ἐπὶ τὴν δόξα-
σαν αὐτῷ ἰσχυρὰν ἀντιλογίαν χωρήσω. Τίς οὖν ἐστὶν αὐ-
30 τη; Εἰ ἀθάνατος, φησὶν, ἢ ψυχὴ, ὡς ὁ Πλάτων βούλεται,
διὰ τί χωρίζεται ψυχθέντος σφοδρῶς, ἢ ὑπερξηρανθέντος,

αὐτοὺς πού μέχρι τὸν θάνατό τους ἐπιδιώκουν κάθε κακία, καὶ ἀπολαμβάνουν καὶ πλοῦτο καὶ τιμὴ; Πῶς θὰ ἐρμηνεύσει τὴν ἐκ μέρους τοῦ Ὀμήρου παραίνεση τοῦ λογιστικοῦ πρὸς τὸ θυμικὸ;

Ἐποφύρει ἡ καρδιά;

Καὶ βέβαια.

Ἡ ψυχὴ μένει, καὶ πηγαίνει στὸν ἄδη;

Καὶ βέβαια.

Ἐ Ἄρα ὑπάρχει καὶ στὰ διαμερίσματα τοῦ Ἄδη,^{20α}

Πράγμα δηλαδὴ πού σημαίνει, ὅτι πραγματικὰ ὑπάρχει καὶ ἐκεῖ.

Πῶς ἐπίσης ὁ Εὐριπίδης, τὸν ὁποῖο χαρακτηρίζετε σοφόν, εἶπε,

– Νὰ εἶσαι εὐτυχισμένος καὶ στὰ διαμερίσματα τοῦ ἄδη;

Καὶ πῶς, ἐὰν ὑπάρχει ἁρμονία, μεταβάλλεται ἀπότομα σὲ παραφωνία, καὶ γίνεται ἄμουσο καὶ χωρὶς ἦχο μέλος; Γιατὶ ἡ ἀρετὴ εἶναι κάτι τὸ μελωδικὸ καὶ ἁρμονικὸ, ἐνῶ ἡ κακία ἄμουσο καὶ ἀνάρμοστο. Καὶ πῶς πιστεύει, ὅτι πρέπει νὰ ἐπαινοῦνται αὐτοὶ πού ἀσκοῦν τὶς ἐπιστῆμες, ἐφόσον βέβαια ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασία τους εἶναι αὐτὸ πού εἶναι; Καὶ πῶς θὰ κατηγορήσει αὐτοὺς πού μεταχειρίζονται τὶς ἀνωφελεῖς τέχνες, ἐὰν ἀπὸ τὴ φύση τους ἀσκήθηκαν σ' αὐτές; Καὶ γιατί κατηγορεῖ τὸν χρηματισμὸ ἀπὸ τὰ ὄμορφα σώματα, ἐὰν ἡ φύση τοὺς τὸ προκάλεσε αὐτό; Καὶ πῶς θὰ δικαιολογήσει τὶς μεταβολὲς πού γίνονται κάθε μέρα; Γιατὶ πολλοὶ ἀσελγεῖς ἀνέβηκαν στὴ σωφροσύνη, καὶ πολλοὶ σῶφρονες κατέπεσαν στὴν ἀσέλγεια. Καὶ βέβαια δὲν μετέπεσε ἡ κρᾶση τους, γιατί μερικοί, πού σὰν νέοι ἦταν ἀσελγεῖς, κατὰ τὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας τους ξαναγύρισαν στὴν κοσμιότητα, χωρὶς ταυτόχρονα νὰ μεταβληθεῖ καὶ ἡ κρᾶση τους, ἀλλὰ τὸ κατόρθωσε αὐτὸ ἡ προαίρεσή τους.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴ μακρύνω τὴν ἐπιστολὴ λέγοντας ὅλες τὶς ἀλλαγὲς πού ἔχουν γίνει, ἀφήνοντας αὐτές, θὰ προχωρήσω σὲ ἐκεῖνο πού φάνηκε σ' αὐτὸν ἰσχυρὴ ἀντιλογία. Ποιὰ εἶναι αὐτή; Ἐὰν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, λέγει, ὅπως θέλει ὁ Πλάτων, γιατί χωρίζεται ὅταν ὁ ἐγκέφαλος κρουώσει πάρα πολύ, ἢ ὑπερ-

20α. Ὀμήρου, Ἰλιάς.

ἢ ὑπερυγραθέντος τοῦ ἐγκεφάλου; Πρὸς ταύτην τοιγαροῦν τὴν ἐρώτησιν, παρὲς τὸ ἐλέγξει αὐτόν, ὅτι πολλάκις ἐκ τοῦ σφυγμοῦ, ὃν ἴσως ἀρμονίαν καλεῖ, θάνατόν τισι προειπὼν καὶ ζωὴν ἄλλοις ἐπαγγειλάμενος, διήμαρτε, τῶν 5 μὲν ζησάντων, τῶν δὲ τεθνεώτων. Οὕτω τὴν τέχνην στοχαστικὴν οὖσαν ταληθὲς διαφεύγει. Παρὲς δὲ κἀκεῖνο, ὅτι πολλῶν δηλητηρίοις φαρμάκοις καταγοητευθέντων αἱ ψυχαὶ οὐκ ἀπέστησαν, οὕτως οὐ πάντως ψυχθέντος τοῦ ἐγκεφάλου χωρίζεται ἡ ψυχὴ, ἐκεῖνο φαίην, ὅτι θεῖός ἐστι 10 δεσμός συνδέων τὰ πολὺ ἀλλήλων διαφέροντα, καὶ κοινωνία ἄρρητος ἀσωμάτου ψυχῆς πρὸς σῶμα, καὶ συμπάθεια ἄλεκτος ἀθανάτου οὐσίας πρὸς θνητὸν ὄργανον, ὡς καὶ αὐτῷ τῷ Πλάτῳ δοκεῖ. Ὁ δὲ Γαληνὸς τοῦτο οὐδὲ ἐννοεῖν δύνασθαι προσποιεῖται.

15 Τοῦτο δὲ γέγονεν, ἵν' ἡ ψυχὴ περὶ πολλοῦ ποιῆται τὸ ἐπιμελεῖσθαι τοῦ σώματος, οὐχ ὥστε πολυσαρκία ἐξογκοῦσθαι, ἀλλ' ὥστε ὑγιαίνειν, ὡς, εἰ μὴ τοῦτο ποιήσειεν, συναπολαύσουσα τῆς δυσκρασίας κατὰ συμπάθειαν, εἰ καὶ μὴ κατὰ προηγουμένην καὶ ἰδιάζουσαν βλάβην. Ἡ 20 γὰρ δυσκρασία τοῦ σώματος καὶ ἡ μέθη καὶ τῇ ψυχῇ παραπέμπει τὸ πάθημα, ἡ δέ, καθάπερ κυβερνήτης ἐν πολλῷ κλύδωνι, ταράττεται, καὶ τὴν οἰκείαν ἐπιστήμην οὐκ ἐπιδείκνυται θυθισθεῖσα, ὥσπερ δὲ ὑποβρούχιος γεγενημένη ἄγεται καὶ φέρεται πολλάκις, ὅπου ἂν ἡ ὑγρότης ἢ 25 τὸ κλυδώνιον ἐργασαμένη χειραγωγήσῃ. Οὐ γὰρ τὸ μὴ εἶναι ψυχὴν ἀθάνατον τοῦτο δείκνυσιν, ἀλλὰ τὸ ἐμποδίζεσθαι αὐτῆς τὰς ἐνεργείας, ἐπειδὴ μήτε μουσικὸς ἄριστος, ἄμουσον λύραν ἔχων, ἢ εἰς πέλαγος ἐμπεσὼν, ἐναρμόνιον ἀποτελέσει μέλος.

30 Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ λογισμῶν εἰρήσθω. Ἐπιφερέσθω δὲ ἤδη ἡ τοῦ Δημιουργοῦ ψῆφος, ἐπισφραγίζουσα τὸ εἶρη-

ξηρανθεῖ, ἢ ὑπερυγρανθεῖ; Σ' αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἐρώτησιν, ἀποφεύγοντας νὰ τὸν ἐλέγξω, γιατί πολλές φορές ἀπὸ τὸν σφιγμὸ, τὸν ὁποῖο ἴσως ὀνομάζει ἁρμονία, προλέγοντας σὲ κάποιους ὅτι θὰ πεθάνουν, καὶ σὲ ἄλλους ὑποσχόμενος ὅτι θὰ ζήσουν, ἔκανε λάθος, ἀφοῦ οἱ πρῶτοι ἔζησαν, ἐνῶ οἱ δεύτεροι πέθαναν. Ἔτσι, ἐπειδὴ ἡ τέχνη εἶναι στοχαστική, τῆς διαφεύγει ἡ ἀλήθεια. Ἀφήνοντας ἐπίσης καὶ ἐκεῖνο, ὅτι πολλοὶ πού μαγεύθηκαν μὲ δηλητηριώδη φάρμακα, οἱ ψυχές τους δὲν ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὸ σῶμα, ἔτσι οὔτε ὀπωσδήποτε καὶ ὅταν ψυχθεῖ ὁ ἐγκέφαλος χωρίζεται ἡ ψυχὴ, θὰ ἔλεγα τὸ ἔξῃς· ὅτι ὑπάρχει κάποιος θεϊκὸς δεσμὸς, ὁ ὁποῖος συνδέει αὐτὰ πού διαφέρουν πολὺ μεταξύ τους καὶ ἀπερίγραπτη ἐπικοινωνία τῆς ἀσώματης ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα, καὶ συμπάθεια πού δὲν μπορεῖ νὰ λεχθεῖ τῆς ἀθάνατης οὐσίας μὲ τὸ θνητὸ ὄργανο, ὅπως πιστεύει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων. Ἐνῶ ὁ Γαληνὸς προσποιεῖται ὅτι δὲν μπορεῖ οὔτε αὐτὸ νὰ τὸ καταλάβει.

Καὶ αὐτὸ ἐγινε, μὲ σκοπὸ ἡ ψυχὴ νὰ ἐνδιαφέρεται πολὺ γιὰ τὸ σῶμα, ὥστε νὰ μὴ ἐξογκώνεται μὲ τὴν παχυσαρκία, ἀλλὰ νὰ εἶναι ὑγιές, γιατί ἐὰν δὲν τὸ κάνει αὐτὸ, θὰ ὑποστῆ καὶ αὐτὴ, ἀπὸ συμπάθεια, τὴν καχεξία τοῦ σώματος, ἂν καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ προηγούμενη καὶ ἰδιαίτερη βλάβη. Γιατί ἡ κακὴ κρᾶσι τοῦ σώματος καὶ ἡ μέθη παραπέμπει καὶ στὴν ψυχὴ τὸ πάθημα, καὶ αὐτὴ, σὰν κυβερνήτης σὲ μεγάλη θαλασσοταραχὴ, ταράζεται, καὶ δὲν δείχνει τὴν δικὴ της ἐπιστήμη ὅταν θυθισθεῖ. Καὶ ὅταν, κατὰ κάποιον τρόπο, βρεθεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, ἄγεται καὶ φέρεται πολλές φορές ὅπου τὴν ὀδηγήσει ἡ ὑγρασία ἢ ὁποῖα προξένησε τὴ θαλασσοταραχὴ. Γιατί αὐτὸ δὲν δείχνει ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἀθάνατη, ἀλλὰ ὅτι ἐμποδίζονται οἱ ἐνέργειές της, ἀφοῦ οὔτε ἓνας ἄριστος μουσικός, ἔχοντας ἄμουση λύρα, ἢ ἐὰν πέσει στὸ πέλαγος, θὰ ἐκτελέσει ἁρμονικὸ μέλος.

Καὶ αὐτὰ βέβαια εἰπώθηκαν βάσει συλλογισμοῦ. Ἄς προστεθεῖ τώρα καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Δημιουργοῦ, ἢ ὁποῖα ἐπι-

μένον καὶ λέγουσα· «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν οὐ δυναμένων ἀποκτεῖναι». Ὡς ἀθανάτου τοιγαροῦν οὔσης τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ διαγώμεθα καὶ διαπραττώμεθα.

5

PKZ'— ΙΣΙΔΩΡΩ

Εἰς τό, «Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός·
Ἵνα τί σὺ...» κ.τ.λ.

Πάσης ἔγωγε τόλμης ἐπέκεινα χωρεῖν ὑπολαμβάνω τοὺς βίου μὲν ἀριστοῦ μηδεμίαν ποιουμένους πρόνοιαν, 10 περὶ δὲ δογμάτων συνεχῶς ζυγομαχοῦντας. Κεκλεισμένης γὰρ αὐτῶν τῆς παρηρησίας οὐ θύραις καὶ σημάντροις, ἅτινα ἂν τις καὶ παρασαλεύσειεν, ἀλλὰ θείοις βοῶσι χρησιμοῖς, «Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῆ τὰ δικαιώματά μου καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου 15 διὰ στόματός σου;», αὐτοὶ εἰς τοσοῦτον κεχωρήκασιν τόλμης, ὡς μὴ μόνον περὶ τῶν δικαιωμάτων, ὧν ἐξόμνουνται, λογοκρινεῖν (ἦττον γὰρ ἦν κακὸν ἴσως), ἀλλὰ περὶ τῆς ἀρρήτου καὶ ἀχράντου φύσεως διαφέρεσθαι. Συμβουλευσαμ' ἂν τοίνυν τοῖς τοιούτοις, μὴ μιαρῶ καὶ ἐναγεῖ στόματι 20 τι τό γε ἑαυτῶν μέρος σπαράσσειν τὰ θεῖα, τὰ καὶ τοῖς λίαν εὐδοκιμωτάτοις μόλις εὐθήρατα, ἀλλὰ περὶ ἑαυτοὺς στρέφειν τὴν βᾶσανον, τάχα πως τὰς κηλίδας ἀποτριβόνται, ἅς οὐ δεόντως ἑαυτοῖς προσετρίψαντο.

PKZ'— ΝΕΙΛΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

25

Εἰς τό, «Ὁ ψυχικός ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος». Τί πνευματικός καὶ τί ψυχικός καὶ τί σαρκικός.

Πνευματικούς καλεῖ, ὧ σοφέ, ὁ Παῦλος τοὺς πνευμα-

21. Ματθ. 10, 28.

22. Ψαλμ. 49, 16.

βεβαιώνει αυτό που εἰπώθηκε και που λέγει· «Νὰ μὴ φοβηθεῖτε ἀπὸ ἐκείνους που θανατώνουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ θανατώσουν τὴν ψυχὴ»²¹. Ἄς συμπεριφερόμαστε λοιπὸν και ἄς ἐνεργοῦμε ἔτσι, πιστεύοντας ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη.

126.– ΣΤΟΝ ΙΣΙΔΩΡΟ

Στὴ ρήση· «Στὸν ἁμαρτωλὸ ὁ Θεὸς εἶπε·
Γιατί ἐσὺ ...»²² και τὰ λοιπά.

Πιστεύω, ἐγὼ τοῦλάχιστον, ὅτι προχωροῦν πέρα ἀπὸ κάθε τόλμη, ἐκεῖνοι που, χωρὶς νὰ φροντίζουν καθόλου για μιὰ ἀριστη ζωὴ, φιλονεικοῦν συνεχῶς για τὰ δόγματα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ εἰλικρίνειά τους εἶναι κλεισμένη, ὄχι με πόρτες και σήμαντρα, τὰ ὁποῖα θὰ μποροῦσε κάποιος και νὰ παραδιάσει, ἀλλὰ με θεϊκὲς ἐντολὲς που φωνάζουν· «Στὸν ἁμαρτωλὸν ὁ Θεὸς εἶπε· Γιατί ἐσὺ διδάσκεις τὶς ἐντολὲς μου και παίρνεις στὸ στόμα σου τὴ διαθήκη μου;»²³, αὐτοὶ ἔχουν προχωρήσει σὲ τέτοιο σημεῖο θράσους, ὥστε ὄχι μόνο τὶς κρίσεις μου, τὶς ὁποῖες ἀρνοῦνται, νὰ λογοκρίνουν (γιατὶ θὰ ἦταν ἴσως μικρότερο τὸ κακό), ἀλλὰ νὰ ἀσχολοῦνται δηθεν με ἐνδιαφέρον και με τὴν ἀπερίγραπτη και ἀμόλυνη φύση. Θὰ συμβούλευα λοιπὸν σ' αὐτοὺς νὰ μὴ κατασπαράσσουν, ὅσο βέβαια ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, τὰ θεῖα με τὸ μολυσμένο και καταραμένο στόμα τους, τὰ ὁποῖα ἀκόμα και στοὺς πιὸ ἀνεβασμένους στὴ γνώση μόλις που εἶναι προσιτᾶ, ἀλλὰ νὰ στρέφουν τὴν ἔρευνα στοὺς ἑαυτοὺς τους, μήπως και μπορέσουν νὰ καθαρίσουν τὶς κηλίδες, τὶς ὁποῖες χωρὶς νὰ πρέπει προσῆψαν στὸν ἑαυτὸ τους.

127.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΝΕΙΛΟ

Στὴ ρήση· «Ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος δὲν δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος». Τί σημαίνει πνευματικὸς, τί ψυχικὸς και τί σαρκικὸς²⁴.

Πνευματικὸς ὀνομάζει, σοφέ, ὁ Παῦλος αὐτοὺς που εἶναι

23. Ὁπ. π.

24. Α΄ Κορ. 2, 14.

τικῶ κεκοσμημένους χαρίσματι, καὶ οὐ μόνον τῆς φύσεως
 ἀνωτέρω χωρήσαντας, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν λόγων ἀκολου-
 θίαν διὰ τῆς πίστεως ὑπερβεδηκότας, ὧν εἷς ἦν καὶ αὐτὸς
 ὁ Παῦλος, κακεῖνοι οἷς ἔγραφεν· «Οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ’
 5 ἐν πνεύματι, εἴπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν». Ψυχικούς
 δέ, περὶ ὧν γέγραπται· «Ψυχικοὶ πνεῦμα μὴ ἔχοντες»,
 τοὺς τοῖς λογισμοῖς καὶ συλλογισμοῖς καὶ διαλογισμοῖς
 μᾶλλον ἐπερειδομένους, καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ συμφέρον
 ἐκ τούτων νομίζοντας εὐρίσκειν, οἷοί εἰσιν οἱ παρ’ Ἑλ-
 10 λησι σοφοί. Σαρκικούς δὲ τοὺς τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς
 ἠττηθέντας, ἀπὸ τοῦ πλειστοδυναμοῦντος αὐτοὺς καλῶν,
 οἷοι πάντες οἱ ἐναγεῖς καὶ ἀκάθαρτοι καὶ περὶ τὰς συνου-
 σίας λυττῶντες. Εἰ γὰρ ὁ σωματικὸς πνευματικὸς σῶμα
 ἔχει καὶ ψυχὴν, καὶ ὁ ψυχικὸς σῶμα ἔχει, καὶ ὁ σαρκικός
 15 ψυχὴν, ἀλλ’ ἀπὸ τοῦ κρατοῦντος ἕκαστος καλεῖται. Ὡσ-
 περ γὰρ γήινον λέγεται τὸ σῶμα, καίτοι καὶ τῶν ἄλλων
 στοιχείων μετέχων, τῷ κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς γῆς
 μετέχειν, οὕτω κακεῖνοις ἀπὸ τοῦ κρατοῦντος ἐξενίκησε
 τοῦνομα.

20

ΡΚΗ.- ΕΥΣΤΕΦΙΩ

Εἰς τὸν ἀοίδιμον θάνατον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

Πόθεν, ἔφησ, δῆλόν ἐστιν, ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τὸν θάνατον
 ἦλθε ὁ Χριστός; Μάλιστα μὲν ἐκ τοῦ νεκροῦς Δεσποτικῆ
 αὐθεντία ἐγηγερόκεναι. Ὁ γὰρ νεκροῖς ζωὴν χαρισάμενος,
 25 οὐκ ἂν δήπου ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἦχθη. Εἰ δὲ καὶ τῇ θεϊκῆ
 ἐξουσίᾳ οὐκ ἠθέλεε χρήσασθαι, ἀλλὰ γε ἐξῆν ἀπολογοησά-
 μενον ἐκφυγεῖν, εἴ γε ἠθέλεε. Καὶ γὰρ εἶχε καὶ τὸν Πιλάτον
 εἰς τοῦτο αὐτῷ συμπράττοντα καὶ λέγοντα, ποτὲ μὲν, «Οὐχ

στολισμένοι με πνευματικό χάρισμα, και δεν ἔχουν προχωρήσει μόνο ψηλότερα ἀπὸ τὴ φύση, ἀλλ' ἔχουν ξεπεράσει καὶ τὴν ἀκολουθία τῶν λέξεων με τὴν πίστη, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ὁ Παῦλος καὶ ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους ἔγραφε «Σεῖς δὲν εἴσαστε σαρκικοί, ἀλλὰ πνευματικοί, ἐφόσον μέσα σας κατοικεῖ Πνεῦμα Θεοῦ»²⁵. Ψυχικούς πάλι ὀνομάζει ἐκείνους γιὰ τοὺς ὁποίους ἔγραφε «Ἄνθρωποι κοσμικοί, πὺ δὲν ἔχουν Πνεῦμα»²⁶, οἱ ὁποῖοι στηρίζονται μᾶλλον στοὺς συλλογισμούς καὶ διαλογισμούς, καὶ νομίζουν ὅτι με αὐτὰ βρίσκουν καὶ αὐτὸ πὺ εἶναι δίκαιο καὶ συμφέρον, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων. Σαρκικούς τέλος ὀνομάζει ἐκείνους πὺ νικῆθηκαν ἀπὸ τὰ πάθη τῆς σάρκας, χαρακτηρίζοντάς τους ἔτσι ἀπὸ ἐκεῖνο πὺ τοὺς δίνει τὴ μεγάλη δύναμή τους, καὶ τέτοιοι εἶναι ὅλοι οἱ καταραμένοι καὶ οἱ ἀκάθαρτοι καὶ οἱ λυσσασμένοι γιὰ τὶς συνουσίες. Γιατί, μολονότι ὁ σωματικὸς πνευματικὸς ἔχει σῶμα καὶ ψυχὴ, καὶ ὁ ψυχικὸς ἔχει σῶμα, καὶ ὁ σαρκικὸς ψυχὴ, ὅμως ὁ καθένας ὀνομάζεται ἀπὸ αὐτὸ πὺ ἐπικρατεῖ σ' αὐτόν. Γιατί, ὅπως τὸ σῶμα λέγεται γήινο, ἂν καὶ μετέχει καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων, ὀνομάζεται ἔτσι ἐπειδὴ μετέχει κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς γῆς, ἔτσι καὶ σ' ἐκείνους τὸ ὄνομά τους προῆλθε ἀπὸ τὸ ἐπικρατέστερο.

128.- ΣΤΟΝ ΕΥΣΤΕΦΙΟ

Στὸν ἀείμνηστο θάνατο τοῦ Σωτήρα μας.

Ρώτησες, ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό, ὅτι με τὴ θέλησή του ὀδηγήθηκε στὸν θάνατο ὁ Χριστός; Κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ τὸ ὅτι με δεσποτικὴ ἐξουσία εἶχε ἀναστήσει νεκρούς. Γιατί, αὐτὸς πὺ χάρισε ζωὴ σὲ νεκρούς, δὲν θὰ πῆγαινε ἀσφαλῶς χωρὶς τὴ θέλησή του στὸ πάθος. Καὶ ἂν δὲν ἤθελε νὰ χρησιμοποιοῦ τὴ θεϊκὴ του ἐξουσία, ὅμως θὰ μπορούσε νὰ ἀπολογηθεῖ καὶ νὰ ξεφύγει, ἔὰν βέβαια ἤθελε. Ἐξάλλου εἶχε συνεργό του καὶ τὸν Πιλάτο, πὺ ἔλεγε, ἄλλοτε, Δὲν βρίσκω σ' αὐτόν καμμιά αἰτία

26. Ἰούδα 19.

εὕρισκω ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν αἰτίαν θανάτου», ποτὲ δέ, «Ἄθῶς εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ ἀνθρώπου τούτου». Εἰ δὲ μὴ ἀπολογήσασθαι ἤθελεν, ἐκκαλέσασθαι κατὰ Παῦλον ἐξῆν. Καὶ γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίους ἦσαν. Λοιπὸν γὰρ Αὐγου-
 5 στος ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ χειρωσάμενος ἅπαντας, ἐν οἷς ἦσαν καὶ αὐτοί, ἐκέλευσεν ἀπογράψασθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πρὸ τοῦ τὸν Σωτῆρα τὸ κατὰ σάρκα γεννη-
 θῆναι, καὶ Ῥωμαίων ἡγεμῶν ἦν παρ' αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, διέπων τὰ πράγματα, καὶ τοὺς ἐκκαλουμένους πέμπων εἰς
 10 τὴν Ῥωμαίων, καὶ τηρῶν αὐτοῖς τὸ ἄσυλον, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Φῆστος, εἰ δὲ βούλει, ὁ χιλίαρχος, τὸν Παῦλον καὶ διέσωσεν ἐκ τῆς φονώσης συνόδου, καὶ εἰς Ῥώμην πρὸς Καίσαρα ἀνέπεμψεν. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων πεποίηκεν ὁ Χριστός· οὔτε γὰρ τῇ ἐξουσίᾳ, οὔτε τῇ ἀπολογίᾳ, οὔτε τῇ
 15 ἐκκλήτῳ ἐχρήσατο, ἵνα λαμπρῶς δείξῃ, ὅτι τὸν θάνατον θανατώσων δευρὸ ἀφίκτο.

ΡΚΘ'.- ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ

Εἰς τό, «Πᾶν ἁμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν».

20 Πολλάς, ὦ μακάριε, δυνατὸν εἰς τό, «Πᾶν ἁμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν, ὃ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει», ἀνοῖξαι τῷ βουλομένῳ νοσημάτων θύρας. Καὶ πρῶτον μὲν ταύτην. Οὐκ εἶπε διὰ τοῦ σώματος ἁμαρτάνει, ὅπερ οἱ πολλοὶ νομίζοντες
 25 πράγματα παρέχουσι τοῖς ἐρμηνεύουσιν, ἀλλ' εἰς αὐτὸ ἁμαρτάνει, εἰς αὐτὸ σφάλλεται, αὐτὸ μολύνει, αὐτὸ ἐναγὲς ἀποφαίνει. Ὡς ἂν τις εἴποι, Ὁ δεῖνα ἑαυτὸν ὑβρίζει, ἄλλον δοκῶν ὑβρίζειν. Νῦν γὰρ βλέπει τῷ Ἀποστόλῳ ὁ
 30 λόγος οὐ πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα ἐψομένην τῷ ἁμαρτήματι τιμωρίαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐν τῇ πράξει γινομένην τῷ σώμα-

27. Λουκᾶ 23, 4.

28. Ματθ. 27, 24.

θανάτου»²⁷, και ἄλλοτε πάλι· «Εἶμαι ἀθῶος ἀπὸ τὸ αἷμα αὐτοῦ»²⁸. Καὶ ἂν δὲν ἤθελε νὰ ἀπολογηθεῖ, μποροῦσε νὰ τὸν ἐπικαλεσθεῖ, ὅπως ὁ Παῦλος²⁹. Γιατὶ βρισκόνταν κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν Ρωμαίων. Γιατὶ ὁ Αὐγουστος, ὁ αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων, ὅταν τοὺς ὑπέταξε ὅλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦταν καὶ αὐτοί, διέταξε νὰ ἀπογραφεῖ ὀλόκληρη ἡ οἰκουμένη, προτοῦ νὰ γεννηθεῖ ὡς ἄνθρωπος ὁ Σωτήρας, καὶ ἡγεμόνας τῶν Ρωμαίων ἦταν σ' αὐτοὺς ὁ Πιλάτος, ὁ ὁποῖος ρύθμιζε τὰ ἐκεῖ πράγματα, καὶ ἐκείνους ποὺ ἐπικαλοῦνταν τὸν Καίσαρα, τοὺς ἔστελνε στὴν πόλη τῶν Ρωμαίων, καὶ κρατοῦσε γι' αὐτοὺς τὸ ἄσυλο. Ὅπως δηλαδὴ καὶ ὁ Φῆστος, ἂν θέλεις, ὁ χιλίαρχος, τὸν Παῦλο καὶ τὸν ἔσωσε ἀπὸ τὴ φονικὴ συγκέντρωση, καὶ τὸν ἔστειλε στὴ Ρώμη στὸν Καίσαρα. Ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔκανε ὁ Χριστός. Γιατὶ οὔτε τὴν ἐξουσία χρησιμοποίησε, οὔτε τὴν ἀπολογία, οὔτε τὴν ἐκκλήση, γιὰ νὰ δείξει περίλαμπρα, ὅτι ἦρθε ἐδῶ γιὰ νὰ θανατώσει τὸν θάνατο.

129.– ΣΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΟ

Στὴ ρήση «Κάθε ἀμάρτημα ποὺ κάνει ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα»³⁰.

Ὁ λόγος, «Κάθε ἀμάρτημα ποὺ θὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα, ἐκεῖνος ὅμως ποὺ πορνεύει ἀμαρτάνει στὸ ἴδιο του τὸ σῶμα», εἶναι δυνατόν, μακάριε, σ' αὐτὸν ποὺ θέλει, νὰ ἀνοίξει πολλὰς πόρτες νοσημάτων. Καὶ πρῶτα πρῶτα αὐτὴν· Δὲν εἶπε, ἀμαρτάνει μέσω τοῦ σώματός του, ὅπως νομίζουν οἱ πολλοί, προξενώντας ἔτσι δυσκολίες στοὺς ἐρμηνευτές, ἀλλὰ ἀμαρτάνει σ' αὐτό, κάνει τὸ σφάλμα σ' αὐτό, αὐτὸ μολύνει, αὐτὸ κάνει βδελυρό. Ὅπως ὅταν κάποιος πεῖ· Ὁ τάδε βρίζει τὸν ἑαυτὸ του, νομίζοντας ὅτι βρίζει ἄλλον. Γιατὶ τώρα ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου δὲν ἀναφέρεται στὴν τιμωρία ποὺ θὰ ἀκολουθήσει μετὰ ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ στὴν ἀτίμωση, δηλαδὴ στὸν μολυσμὸ ποὺ

29. Πράξ. 25, 11.

30. Α' Κορ. 6, 18.

τι ἐκ τῆς ἐμπλοκῆς ὕβριν, τουτέστι τὸν μολυσμὸν. Ὁ μὲν γὰρ φονεύων, ἄλλον φονεύει, ὁ δὲ πορνεύων, ἑαυτὸν καθυβρίζει. Καὶ ὁ τὰ ἄλλα πταιίσματα δρῶν, εἰς ἄλλον δρᾶ, ὁ δὲ λαγνεύων, ἑαυτὸν καταισχύνει, ἑαυτὸν μαιίνει. Ὅθεν
 5 καὶ ἀπολούνται, τὸν μολυσμὸν ἐννοοῦντες καὶ τὴν ἀτοπίαν βδελυττόμενοι. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πλημμελήματα καὶ εἰς τὸν ἀδικούμενον βλέπει, τοῦτο δὲ εἰς τὸν ἀδικοῦντα. Τὰ ἄλλα ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστι τοῦ δρῶντος, τοῦτο δὲ τὸν δρῶντα μολύνει. Ἐν τοῖς ἄλλοις ἄλλους ἀδικεῖ, ἐν τῇ
 10 πορνείᾳ ἑαυτόν.

Εἰ δὲ καὶ δευτέραν βούλει σοι ἀνοιγῆναι θύραν, ἐννόει ὅτι, ἐπειδὴ πολλάκις ἀνθρώπων οὐ συγγνώμης μείζονα ἔχοντι ἁμαρτήματα παραινοῦντες λέγομεν, Ἀδελφέ, ἀπόστηθι ἀπὸ τούτου τοῦ νοσήματος, τοῦτο πάντων ἐστὶ κάκιον, οὐκ
 15 ἐπειδὴ πάντα ὑπερβαίνει, ἀλλ' ὅτι κακείνου αὐτὸν ἀπαλλάξαι βουλόμεθα, μήποτε καὶ ὁ ἀπόστολος ἐπὶ τῆς πορνείας τοῦτο ἔφη. Τὸν γὰρ πορνεύσαντα παρὰ Κορινθίοις σωφρονίσαι βουλόμενος, ταύτην ἔρρηξε τὴν φωνήν. Εἰ δὲ καὶ τρίτην, ἐννόει ὅτι, ὥσπερ ὁ εἰς θάλατταν σῖτον ἢ ἔτε-
 20 ρόν τι σπέρμα ῥίπτων, εἰς τὸν σπόρον ἁμαρτάνει, κωλύων αὐτὸν εἰς γένεσιν ἔλθειν, οὕτω καὶ ὁ εἰς ἑταίραν ῥίπτων τὸ ἑαυτοῦ σπέρμα, εἰς τὸ οἰκεῖον σῶμα ἁμαρτάνει, ἐκείνης οὐ τὸ τεχθὲν ἀναιρούσης μόνον, ἀλλὰ καὶ τεχθῆναι κωλυούσης. Εἰ δὲ τετάρτην, ἐννοεῖν χρή, ὅτι καθ' ὃ δρᾶ, καὶ πά-
 25 σχει. Εἰ γὰρ μὴ ἔπαθεν, οὐκ ἂν ἔρρευσεν, εἰ δὲ ἔρρευσεν,

30α. Πρβλ. Διαταγαὶ διὰ Κλήμεντος «Ἄνθρωπος καὶ γυνὴ νομίμως γάμων συνερχόμενοι καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀπαρατηρήτως προσευχέσθωσαν, καὶ μὴ λουσάμενοι καθαροί εἰσιν· ὅς δ' ἂν ἀλλοτρίαν γυναῖκα ὑποφθείρας μιάνη ἢ συμμανηθῆ πόρνη, ἀναστὰς ἀπ' αὐτῆς, οὐδ' ἂν τὸ πέλαγος ὅλον καὶ τοὺς ποταμοὺς πάντας ἀπολούσῃται, καθαρὸς εἶναι δυνήσεται», Σειρὰ ΕΠΕ, Ἀποστολικοὶ Πατέρες τόμ. 1, σελ. 328, στ. 24-29, καὶ Ἰω, Χρυσοστόμου, Ὁμιλ. 18, εἰς Α' Κορινθίους «Τοῦτο

γίνεται σὸ σῶμα ἀπὸ τῆ συμπλοκῆ κατὰ τὴν πράξη. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ σκοτώνει, σκοτώνει ἄλλον, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ πορνεύει, ἀτιμάζει τὸν ἑαυτό του. Καὶ αὐτὸς ποὺ διαπράττει τὰ ἄλλα πταίσματα, τὰ κάνει σὲ ἄλλον, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἐπιδίδεται σὲ πράξεις ἀκολασίας, ντροπιᾶζει τὸν ἑαυτό του, μολύνει τὸν ἑαυτό του. Γι' αὐτὸ καὶ λούζονται^{30α}, σκεπτόμενοι τὴν μόλυνση καὶ σιχαινόμενοι τὴν ἀπρεπῆ πράξη. Γιατὶ τὰ ἄλλα πλημμελήματα ἀναφέρονται καὶ σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἀδικεῖται, ἐνῶ αὐτὸ σ' αὐτὸν μόνο ποὺ κάνει τὸ ἀδίκημα. Τὰ ἄλλα βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα αὐτοῦ ποὺ τὰ κάνει, αὐτὸ ὅμως μολύνει αὐτὸν ποὺ τὸ κάνει. Μὲ τὰ ἄλλα ἀδικεῖ ἄλλους, ἐνῶ μὲ τὴν πορνεία, τὸν ἑαυτό του.

Καὶ ἐὰν θέλεις νὰ σοῦ ἀνοιξῶ καὶ δεύτερη πόρτα, σκέψου ὅτι, ἐπειδὴ πολλές φορές σὲ ἄνθρωπο ποὺ δὲν ἔχει ἁμαρτίες μεγαλύτερες ἀπὸ αὐτὲς ποὺ συγχωροῦνται, συμβουλεύοντάς τον λέμε· Ἀδελφῆ, ἀπομακρύνσου ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀρρώστια, γιατί αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ κακὸ ἀπὸ ὅλα, ὄχι ἐπειδὴ τὰ ξεπερνᾷ ὅλα, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλουμε νὰ ἀπαλλάξουμε αὐτὸν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο, ἂν καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲν τὸ εἶπε ποτὲ αὐτὸ γιὰ τὴν πορνεία. Γιατὶ, θέλοντας νὰ σωφρονίσει ἐκεῖνον ἀπὸ τοὺς Κορινθίους ποὺ πόρνευσε, ἔγραψε αὐτὰ τὰ λόγια. Καὶ ἐὰν θέλεις νὰ σοῦ ἀνοιξῶ καὶ τρίτη πόρτα, σκέψου ὅτι, ὅπως αὐτὸς ποὺ ρίχνει σιτάρι ἢ κάποιον ἄλλο σπόρο στὴ θάλασσα, ἐμποδίζοντάς τον νὰ γεννηθεῖ ἁμαρτάνει σὸ σπόρο, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ ρίχνει σὲ ἑταῖρα τὸ σπέρμα του, ἁμαρτάνει σὸ δικό του σῶμα, ἐπειδὴ ἢ ἑταῖρα δὲν σκοτώνει μόνο αὐτὸ ποὺ γεννήθηκε, ἀλλὰ τὸ ἐμποδίζει καὶ νὰ γεννηθεῖ. Ἐὰν θέλεις νὰ σοῦ ἀνοιξῶ καὶ τέταρτη πόρτα, πρέπει νὰ σκεφθεῖς, ὅτι σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποῦ κάνει, καὶ ὑποφέρει. Γιατὶ ἂν δὲν πάθαινε, δὲν θὰ συνέβαινε

«Τοῦτο δὲ καὶ ἡμῖν ἔθος· ἀπὸ μὲν τῆς πλεονεξίας καὶ ἀρπαγῆς οὐκ ἂν τις σπουδάσειεν ἐπὶ θαλανεῖον ἐλθεῖν, ἀλλ' ἀδιαφόρως ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἄνεισιν, ἀπὸ δὲ μίξεως πόρνης, καθάπερ ὄλος γενόμενος ἀκάθαρτος, ἐπὶ τὸ λούσασθαι ἔρχεται. Οὕτως ἔχει τινὰ τὸ συνειδὸς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ταύτης ὑπόληψιν αἰσχροτέραν», ΕΠΕ Ἑ Απαντα Ἰω. Χρυσοστόμου, τόμ. 18, σελ. 498, στ. 12-17.

ἐφθάρη, εἰ δὲ ἐφθάρη, ὑβρίσθη. Ἀμέλει ἐπ' οὐδεμιᾶ ἄλλη πράξει, ἢ ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα συνόδῳ λέγεται ἐφθάρθαι τὴν παρθένον καὶ τὸν νεανίσκον πειραθέντας

5 Εἰ δὲ καὶ πέμπτην, ἐννόει, ὅτι τῷ πόρῳ συνερχομένῳ εἰ τεχθεῖη παιδίον, εἰς πορνείαν τρέφεται, καὶ ὁ ὄρῳν μετὰ ταῦτα, λέξει, Ὅντως ἑαυτὸν ἐκεῖνος ἠδίκησεν. Ἴδου γὰρ τὸ σπέρμα, μᾶλλον δὲ τὸ σῶμα αὐτοῦ πορνεύει. Εἰ δὲ καὶ ἕκτην, ἐπίστησον ὅτι, εἰ δούλῃ τις κοινωνήσῃ, δούλον
10 ἔσται τὸ τικτόμενον. Πῶς οὖν οὐκ εἰς ἑαυτὸν ἁμαρτάνει ὁ δούλον σπουδάζων τεκεῖν; Εἰ δὲ καὶ ἐβδόμην, ὄρα ὅτι καὶ τὸ τικτόμενον ἀδικεῖται, νόθον καλούμενον καὶ ἄτιμον ἀπανταχοῦ γινόμενον, κἂν ἐν βουλευτηρίῳ, κἂν ἐν δικαστηρίῳ δὲ εἰσέλθῃ, ἐκβάλλεται, δι' οὗ καὶ ὁ φυτευσάμενος
15 συναπολαύει τῆς αἰσχύνῃς· ὑπόμνημα γὰρ τῆς οἰκείας λαγνείας κατέλειψεν. Εἰ δὲ καὶ ὀγδόην, δοκιμάσωμεν καὶ τὸ ῥηθησόμενον. Ἐπειδὴ ὁ πορνεύων ἐν πρὸς τὴν πορνευομένην γίνεται, ὡς τὰ οἰκεῖα μέλη ποιῶν πόρνης μέλη, εἰς ἑαυτὸν τῷ ὄντι ἁμαρτάνει. Φόνῳ μὲν γὰρ τινες εὖ ἐχρήσαντο
20 (ὡς Μωσῆς καὶ Φινεές), καὶ ὀργῇ (ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος), πορνεία δὲ οὐδεὶς πώποτε ἐχρήσατο. Διὸ καὶ τὸν δρῶντα μολύνει. Σιωπῶ γὰρ, ὅτι τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύοντας καὶ στηλῶν καὶ ἀναρρήσεων ἀξιοῦσιν.

Εἰ δὲ καὶ τραπῆναι ἡμᾶς βούλει εἰς τὴν τῆς ἀλληγο-
25 ρίας ὁδόν, ἐνάτη ἔστω ἡ λεχθησομένη. Ἐπειδὴ ἐν σῶμά ἐστιν ἡ Ἐκκλησία, οἱ δὲ καθεὶς ἀλλήλων μέλη, ὁ δὲ πορνεύων εἰς πάντας ἁμαρτάνει. Ἀνατρέχει γὰρ αὐτοῦ τὸ σφάλμα ἐπὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα, οὗ καὶ ἐκκοπήναι αὐτὸν προσέταξεν, ἕως ἂν μετανοήσῃ. Εἰ δὲ καὶ δεκά-

31. Ἐξ. 2, 12.

32. Ἀριθμ. 25, 7-8.

ρεύση, ἐφόσον ὅμως συνέβη ρεύση, ἔπαθε φθορά, καὶ ἐφόσον ἐφθάρη, ἀτιμάσθηκε. Ἐναμφίβολα σὲ καμμιὰ ἄλλη πράξι, παρὰ μόνο κατὰ τὴ συνουσία ἀνδρὸς μὲ γυναῖκα λέγεται ὅτι ἐφθάρησαν ἢ παρθένος καὶ ὁ νέος πού ἔκαναν τὴν πράξι.

Ἐάν θέλεις καὶ πέμπτη πόρτα, σκέψου, ὅτι αὐτὸς πού πηγαινέει σὲ πόρνη, ἔάν γεννηθεῖ παιδί, ἀνατρέφεται μέσα στὴν πορνία, καὶ αὐτὸς πού θὰ τὸ βλέπει ἀργότερα, θὰ λέγει: Πραγματικὰ ἐκεῖνος ἀδίκησε τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ νά, τὸ σπέρμα του, ἢ καλύτερα τὸ σῶμα αὐτοῦ πορνεύει. Ἐάν ὅμως θέλεις καὶ ἕκτη πόρτα, πρόσεξε, ὅτι ἔάν κάποιος ἔρθει σὲ ἐπαφή μὲ δούλα, καὶ αὐτὸ πού θὰ γεννηθεῖ θὰ εἶναι δοῦλος. Πῶς λοιπὸν δὲν ἁμαρτάνει αὐτὸς πού φροντίζει νὰ γεννήσει δοῦλον. Ἐάν θέλεις καὶ ἕβδομη πόρτα, κοίταξε ὅτι ἀδικεῖται καὶ αὐτὸ πού γεννιέται, μὲ τὸ νὰ ὀνομάζεται νόθο καὶ νὰ χαρακτηρίζεται παντοῦ ἄτιμο, καὶ ἂν μπεῖ στὴ βουλή ἢ σὲ δικαστήριον, διώχεται, καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ αὐτὸς πού τὸ φύτεψε ἀπολαμβάνει τὴ ντροπή, γιατί ἀφησε ἀναμνηστικὸ τῆς φιληδονίας του. Ἐάν ἀνοίξουμε καὶ ὀγδὴ πόρτα, ἃς ἐξετάσουμε καὶ αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ: γιατί αὐτὸς πού πορνεύει γίνεται ἕνα μὲ τὴν πόρνη, ἐπειδὴ τὰ μέλη τὰ κάνει μέλη πόρνης, ἁμαρτάνοντας πραγματικὰ στὸν ἑαυτό του. Γιατὶ μερικοὶ ἔκαναν φόνο γιὰ τὸ καλὸ (ὅπως ὁ Μωυσῆς³¹ καὶ ὁ Φινεές³²), καὶ ἀπὸ ὀργή (ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος), πορνεία ὅμως ποτὲ κανένας δὲν χρησιμοποίησε γιὰ καλὸ. Γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸν πού τὴν κάνει τὸν μολύνει. Ἀποσιωπῶ βέβαια, ὅτι αὐτοὺς πού φονεύονται στὸν πόλεμον τοὺς καταξιώνουν καὶ μὲ στῆλες καὶ ἀνακηρύξεις.

Ἐάν δὲ θέλεις νὰ στραφοῦμε καὶ στὸ δρόμον τῆς ἀλληγορίας, θὰ εἶναι ἕνατη ἢ πόρτα πού θὰ ἀνοιχθεῖ. Ἐπειδὴ ἢ Ἐκκλησία εἶναι ἕνα σῶμα καὶ οἱ πιστοὶ μέλη μεταξύ τους, αὐτὸς πού πορνεύει ἁμαρτάνει σὲ ὅλους. Γιατὶ τὸ σφάλμα του μεταδίδεται σ' ὀλόκληρον τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διέταξε νὰ ἀποκοπεῖ αὐτὸς, μέχρι νὰ μετανοήσῃ³⁴. Ἐάν ὅμως

33. Πράξ. 5, 1-11.

34. Α' Κορ. 5, 13.

την βούλει, λεχθείη ἄν, ὅτι, ἐπειδὴ οἱ νόμοι τοῦ τιμίου γάμου συνιόντες ἐν σῶμα γίνονται («Ἔσονται», γὰρ φησιν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν», διὸ καὶ ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ, οὐδ' ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος
 5 ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή), εἰκότως ὁ πορνεύων μὲν ἀνὴρ εἰς τὴν γαμετὴν, τουτέστιν εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει, ἡ δὲ πορνευομένη εἰς τὸ ἴδιον σῶμα, τουτέστι τὸν ἄνδρα, σῶμα αὐτῆς γινόμενον, ἀμαρτάνει. Διὸ τὰ μὲν ἄλλα ἀμαρτήματα ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστι τοῦ ἰδίου τοῦ ἐννόμου συναχθέντος
 10 εἰς ἓν. Οὔτε γὰρ ἐὰν ἐπιροκήση ἢ φονεύσῃ ἢ κλέψῃ ἢ ἄλλο τι δράσῃ ὁ ἀνὴρ χαλεπὸν, εἰς τὴν γυναῖκα φθάνει τὸ ἀμάρτημα. Ὡς αὖ πάλιν οὐδὲ γυνή, ἐὰν φονεύσῃ ἢ ἐπιροκήσῃ εἰς τὸν ἄνδρα ἀνατρέχει τὸ ἀμάρτημα, ἡ δὲ πορνεία μόνη τῆς συνοικίσεως καὶ τῆς συνόδου ἄπτεται, καὶ θάτερος θά-
 15 τερον ἀδικεῖ, εἰ ταύτην δράσειε, καὶ τὴν τῶν τέκνων γνησιότητα ὑποπτεύεσθαι παρασκευάζει, καὶ πάντα ἐκ βάθρων τὸν οἶκον σαλεύει. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς πάντα τὰ ἐλαττώματα τὰ τῆς γυναικὸς καταδέχεσθαι τὸν ἄνδρα ἀναγκαῖον εἶναι ἔφη (οὐ γὰρ εἰς αὐτὸν βλέπει τὰ γινόμενα), ἐπὶ
 20 δὲ πορνεία μόνη ἐκβάλλειν ἐκέλευσεν, ὡς τῆς ἀδικίας ταύτης εἰς τὸν συνεξευγμένον ἀνατρεχούσης.

ΡΛ'.- ΥΠΑΤΙΩ

Τί κοινὸν παρέχειν ἑαυτὸν, καὶ τί ἴσον, καὶ τί ἀμφισβητεῖν καὶ μὴ φιλονικεῖν, καὶ τί εὐφραίνεσθαι,
 25 καὶ τί ἡδεσθαι.

Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων οὐ μόνον τῶν ἐν τοῖς ἔξωθεν ἀγῶσιν ἀμιλλωμένων, ἀλλὰ καὶ τῶν τὰς θείας ἐρμηνεύειν πειρωμένων Γραφᾶς οὐχ ὁμοίως ἀκροατὰς παρέχοντες ἑαυτούς, πολλῶν καὶ ποικίλων κακῶν αἰτιοὶ γίνονται. Οἱ
 30 μὲν γὰρ, τῆς ἀληθείας μηδὲν φροντίζοντες, πρὸς χάριν τῶν

θέλεις νὰ ἀνοίξω καὶ δέκατη πόρτα, θὰ μποροῦσε νὰ λεχθεῖ, ὅτι, ἐπειδὴ αὐτοὶ ποὺ ἐνώνονται μὲ τίμο γάμο, γίνονται ἓνα σῶμα (γιατὶ λέγει· «Θὰ γίνουν οἱ δύο μία σὰρκα»³⁵, γι' αὐτὸ καὶ ἡ γυναίκα δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα της, ἀλλὰ ὁ ἄνδρας, οὔτε ὁ ἄνδρας τὸ δικό του σῶμα, ἀλλὰ ἡ γυναίκα³⁶), δικαιολογημένα ὁ ἄνδρας ποὺ πορνεύει ἁμαρτάνει στὴ γυναίκα του, δηλαδή στὸ δικό του σῶμα, καὶ αὐτὴ ποὺ πορνεύεται ἁμαρτάνει στὸ δικό της σῶμα, δηλαδή στὸν ἄνδρα της, ποὺ ἔγινε σῶμα της. Γι' αὐτὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα τὸ δικό τους, ποὺ ἐνώθηκε μὲ νόμο σὲ ἓνα. Οὔτε δηλαδή ἐὰν ἐπισηκῆσει, ἢ σκοτώσει, ἢ κλέψει, ἢ κάνει κατὶ ἄλλο κακὸ ὁ ἄνδρας, τὸ ἁμάρτημα πηγαίνει καὶ στὴ γυναίκα. Ὅπως ἐπίσης οὔτε ἡ γυναίκα ἐὰν σκοτώσει, ἢ ἐπισηκῆσει, τὸ ἁμάρτημά της πηγαίνει στὸν ἄνδρα της, ἀλλὰ μόνο ἡ πορνεία ἀγγίζει τὴ συνοίκηση καὶ τὴν συνεύρεση καὶ ὁ ἓνας ἀδικεῖ τὸν ἄλλο, ἐὰν τὴν κάνει, καὶ τὴ γνησιότητα τῶν παιδιῶν τὴ θέτει ὑπὸ ἀμφισβήτηση, καὶ συγκλονίζει τὸ σπίτι ἀπὸ τὰ θεμέλιά του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι εἶναι ἀνάγκη ὁ ἄνδρας νὰ ἀνέχεται ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῆς γυναίκας του (γιατὶ αὐτὰ ποὺ γίνονται δὲν ἀποβλέπουν σ' αὐτόν), καὶ μόνο σὲ περίπτωση πορνείας διέταξε νὰ τὴν διώχνει, ἐπειδὴ αὐτὴ ἢ ἀδικία ἀντανακλᾷ στὸν σύζυγο.

130.- ΣΤΟΝ ΥΠΑΤΙΟ

Τί κοινὸ νὰ παρέχουμε στὸν ἑαυτὸ μας, καὶ τί ἴσο·
καὶ τί νὰ ἀμφισβητοῦμε καὶ νὰ μὴ φιλονεικοῦμε·
καὶ τί νὰ εὐφραινόμαστε, καὶ τί νὰ χαιρόμαστε.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὄχι μόνον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀνταγωνίζονται στοὺς ἔκτος τῆς Ἐκκλησίας ἀγῶνες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ ἐρμηνεύσουν τὶς ἅγιες Γραφές, ἐπειδὴ δὲν ἀκοῦνε τὰ λεγόμενα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, γίνονται αἰτιοὶ πολλῶν καὶ ποικίλων κακῶν. Γιατὶ ἄλλοι, ἐνῶ δὲν ἐνδιαφέρο-

36. Α' Κορ. 7, 4.

37. Ματθ. 5, 31-32.

λεγόντων κροτοῦσιν, ὡσπερ ἡνιόχων ἢ ὄρχηστῶν τυγχάνοντες ἔρασταί, οἱ δὲ πρὸς ἔχθραν συρίττουσι, καὶ ταῦτα πολλάκις μηδ' ἀκριβῶς ἐπακούσαντες τῶν λεγομένων, μήτι γε νοήσαντες. Καὶ ἐκ τούτων πολλάκις τῶν οὐ σοφῶν
 5 οὐδὲ καλῶς λεγόντων τινές, τυχὸν δὲ καὶ κακῶς φραζόντων, οὐ τὴν τῶν ἀκουόντων εὐνοίαν, οὐ τὴν τῶν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν, οὐ τὴν τῶν ἐναντίων ἔχθραν, δι' ἣν ἐκροτήθησαν, ἐννοοῦντες, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν κρότων πτερωθέντες, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς φιλαυτίας μεθύοντες, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
 10 ἀπὸ προλήψεως κεχειρωμένοι, δογματίζουσι πολλάκις ἄδοξά τινα καὶ καταγέλαστα δόγματα. Ἔπειτα, δέον μηδὲ διὰ γλώττης προφέρεσθαι, κρατύνειν πειρῶνται.

Χρὴ τοιγαροῦν τοὺς ἐν τοῖς τοιοῖσδε τοῖς λόγοις φοιτῶντας, γινώσκοντας, ὅτι περὶ ψυχῆς ἐστὶν ὁ κίνδυνος, καὶ
 15 ὅτι τῆς ἀληθείας οὐδὲν προὔργιαίτερον, οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ ἐννοοῦντας τὰ κακά, τὰ ἐκ τῆς ἔχθρας καὶ τῆς προλήψεως τικτόμενα, κοινούς μὲν ἑαυτοὺς παρέχειν τοῖν λεγόντων ἀκροατάς, οὐ μὴν ἴσους. Ἔστι δ' οὐ ταυτόν, ὡς οἴονται τινες. Κοινῇ μὲν γὰρ χρὴ ἀκροᾶσθαι ἀμφοτέρων, οὐ
 20 μὴν ἑκατέρω νέμειν τὸ ἴσον, ἀλλὰ τῷ μὲν συνετωτέρῳ μᾶλλον, τῷ δὲ ἀμαθεστάτῳ ἥττον. Καὶ τῷ μὲν σοφῷ ἐπαίνους, τῷ δὲ ἀπαιδεύτῳ, εἰ μὲν ὑπὸ ψόγων οἴός τε εἶη σωφρονισθῆναι, ψόγους, εἰ δὲ μή, σιγὴν. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἀκροωμένων εἰρήσθω.

25 Τοὺς δὲ λέγοντας, πρεπωδέστερον εἶναί φημι, ἀμφισθητεῖν μὲν, μὴ ἐρεθίζειν δέ. Ἀμφισθητοῦσι μὲν γὰρ πολλάκις πρὸς φίλους, φιλονεικοῦσι δὲ οἱ δυσμενεῖς. Οὕτω γὰρ καλλίστη καὶ ὠφελιμωτάτη ἡ συνουσία τοῖς τε φράζουσι, τοῖς τ' ἀκούουσι γενήσεται. Οἷ τε γὰρ λέγοντες,

νται γιὰ τὴν ἀλήθεια, χειροκροτοῦν γιὰ χάρη τῶν ὁμιλητῶν, σὰν νὰ εἶναι θαυμαστὲς ἠνιόχων ἢ χορευτῶν. Ἄλλοι πάλι ἀπὸ ἔχθρα σφυρίζουν, καὶ ὅλα αὐτὰ πολλές φορές χωρὶς κἄν νὰ ἔχουν ἀκούσει ἀκριβῶς αὐτὰ ποὺ λέγονται, οὔτε καὶ νὰ τὰ ἔχουν καταλάβει φυσικά. ὅταν μάλιστα πολλές φορές αὐτοὶ ποὺ μιλοῦν δὲν εἶναι σοφοί, οὔτε καὶ μιλοῦν καλά, καὶ ἐνδεχομένως νὰ ἐκφράζονται ἄσχημα, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν οὔτε τὴν εὐνοια τῶν ἀκροατῶν, οὔτε τὴν φιλία τους πρὸς αὐτούς, οὔτε τὴν ἔχθρα τῶν ἀντιθέτων, γιὰ τὴν ὁποία χειροκροτήθηκαν, ἀναπτρωμένοι ὄχι μόνο ἀπὸ τὰ χειροκροτήματα, ἀλλὰ καὶ μεθυσμένοι ἀπὸ ἐγωϊσμό, καὶ ἐπιπλέον αἰχλαματωτισμένοι καὶ ἀπὸ προκατάληψη διδάσκουν πολλές φορές μερικὰ ἀπίθανα καὶ καταγέλαστα δόγματα. Καὶ ἔπειτα, ἐνῶ ἔπρεπε οὔτε κἄν νὰ τὰ διδάσκουν, ἐπιχειροῦν νὰ τὰ ἰσχυροποιοῦν.

Πρέπει λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ πηγαίνουν γιὰ νὰ ἀκούσουν τέτοιους λόγους, γνωρίζοντας ὅτι ὁ κίνδυνος ἀφορᾷ τὴν ψυχὴ, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε ὠφελιμώτερο ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ σκεπτόμενοι τὰ κακὰ ποὺ γεννιῶνται ἀπὸ τὴν ἔχθρα καὶ τὴν προκατάληψη, νὰ προσφέρουν τοὺς ἑαυτοὺς τους σ' ὅλους τοὺς ὁμιλητὲς τὸ ἴδιο, ἀλλ' ὄχι ἐξίσου. Γιατὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, ὅπως νομίζουν μερικοί. Γιατὶ πρέπει ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἀκοῦνε καὶ τοὺς δύο, νὰ μὴ ἀπονέμουν ὅμως καὶ στοὺς δύο τὴν ἴδια τιμὴ, ἀλλὰ στὸν συνετώτερο περισσότερη, ἐνῶ στὸν ἀμαθέστερο λιγώτερη. Καὶ στὸν σοφὸ βέβαια νὰ ἀπονέμουν ἐπαίνους, ἐνῶ στὸν ἀπαίδευτον, ἐὰν ἀπὸ τίς κατηγορίες μπορεῖ νὰ σωφρονισθεῖ, νὰ τοῦ ἀπευθύνουν κατηγορίες, ἀλλιῶς νὰ τηροῦν σιγὴ. Αὐτὰ λοιπὸν ἅς λεχθοῦν γιὰ τοὺς ἀκροατὲς.

Γιὰ τοὺς ὁμιλητὲς πάλι λέγω, ὅτι εἶναι πιὸ πρόπον νὰ τοὺς ἀμφισβητοῦν βέβαια, ἀλλὰ νὰ μὴν τοὺς ἐρεθίζουν. Γιατὶ συνήθως ἐκφράζουν ἀμφισβητήσεις σὲ φίλους, καὶ φιλονεικοῦν οἱ ἀντίπαλοι. Γιατὶ ἔτσι θὰ γίνῃ πάρα πολὺ καλὴ καὶ ὠφέλιμη ἡ συνάθροιση καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ μιλοῦν, καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀκοῦνε. Γιατὶ καὶ οἱ ὁμιλητὲς, ἂν μάλιστα εἶναι πολὺ ἐπιτυχημέ-

μάλιστα ἂν ἐν τοῖς ἀκροωμένοις οὕτως εὐδόκιμοι ἦσαν μὲν, οὐκ ἐπαινοῦντο δὲ (εὐδόκιμοι μὲν γάρ ἐστι κυρίως τὸ ἀποδοχῆς ἀξιοῦσθαι ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκονόντων, τοῖς ἄνευ ἀπάτης ἀδεκάστως τὰς ψήφους φερούσαις, ἐγκωμιάζεσθαι ἐν λόγῳ πολλάκις κολακείαν πνέοντι καὶ μηδὲν ἀληθεύοντι), οἳ τε ἀκούοντες μάλιστα εὐφραίνονται μὲν, οὐχ ἡδοῖντο δέ. Εὐφραίνεσθαι μὲν γάρ ἐστι, τὸ μαθεῖν τι τῶν καλλίστων καὶ τὴν φρόνησιν ἐπὶ τὸ ἄμεινον ἀκονῆσαι, ἡδεσθαι δέ, ἐσθίοντα ἢ τι τοιοῦτον διαπραττόμενον διὰ τοῦ
10 σώματος.

Ταῦτα κεκρίσθω, ταῦτα ὠρίσθω, ταῦτα πεφυλάχθω, καὶ πολλὴ ἐπίδοσις ἔσται, οὐ μόνον ἐν τοῖς ἀκροωμένοις εἰς ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ τοῖς λέγειν πειρωμένοις εἰς φιλοσοφίαν.

15

ΡΑΒ'.- ΠΑΥΛΩ

Ὅτι οὐκ ἦν συμφέρον τῶν πάντων γνῶσιν ἔχειν ἡμᾶς.

Πολλῶν προβλημάτων ἐσμὸν συντόμως ἐπιλυσαὶ πειράσομαι. Φημί τοίνυν, ὅτι ἡ θήρα τῆς γνώσεως τῶν μελλόντων ἡμῖν κατὰ τόνδε τὸν βίον ἢ πράττεσθαι ἢ συμβαίνειν, κἂν εἰ, ὡς ἔφησ, ἐφικτὴ καὶ ἀλώσιμος, παντελῶς καὶ ἀνωφελῆς καὶ σφαλερὰ τυγχάνει. Εἰ μὲν γάρ οὐκ ἔστι φυλάξασθαι, ἀφαιρεῖται ἡμῶν τὴν πρὸς τὰ συμπίπτοντα παρασκευασθῆναι ὀφείλουσαν ἀρετὴν. Τοῦ γὰρ προσπίπτοντος ἀδοκῆτως, οὐδὲν οὕτω τὴν εὐθημοσύνην πορίζειν
25 εἴωθεν, ὡς ἡ τῆς ἀρετῆς ἄσκησις. Οἱ γὰρ πᾶσαν ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐκ τῆς ἐαυτῶν ἐξορίσαντες ψυχῆς, οὐδὲν τῶν δεόντων πράξαι ἐκ τοῦ προμαθεῖν προθυμηθήσονται.

ΡΑΓ'.- ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Ὅτι αἴτιον τῶν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τραγωδιῶν ἐστι ἡ ραθυμία πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν.
30

Τὸ τὴν ἀνάγνωσιν κατερραθυμεῖσθαι τῶν θείων Γρα-

νοι, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἐπαινοῦνται (ἐπιτυχημένοι σημαίνει νὰ εἶναι ἄξιοι ἀποδοχῆς στὶς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν, οἱ ὅποιοι χωρὶς ἀπάτη θγάζουν ἀμερόληπτα τὶς ἀποφάσεις, ἐνῶ τὸ νὰ ἐγκωμιάζονται μὲ λόγια πολλές φορές ἀποτελεῖ κολακεία, καὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀλήθεια), καὶ οἱ ἀκροατὲς εὐφραίνονται ὅπως ἰδιαίτερα, ἀλλὰ δὲν εὐχαριστοῦνται. Τὸ “εὐφραίνονται” σημαίνει μαθαίνουν κάτι τὸ κάλλιστο καὶ ἀκονοῦν τὴ φρόνησή τους περισσότερο, ἐνῶ “εὐχαριστιοῦνται” σημαίνει τρῶνε ἢ κάνουν κάτι παρόμοιο ποῦ γίνεται μὲ τὸ σῶμα.

Αὐτὰ νὰ ἀποφασίζονται, αὐτὰ νὰ ὀρίζονται, αὐτὰ νὰ τηροῦνται, καὶ θὰ εἶναι μεγάλη ὄχι μόνον ἡ ἐπίδοση τῶν ἀκροατῶν στὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ποῦ ἐπιχειροῦν νὰ μιλήσουν στὴ φιλοσοφία.

132.– ΣΤΟΝ ΠΑΥΛΟ

“Οτι δὲν μᾶς συμφέρει νὰ τὰ γνωρίζουμε ὅλα.

Θὰ ἐπιχειρήσω νὰ λύσω μὲ συντομία πολλὰ προβλήματα. Λέγω λοιπόν, ὅτι ἡ θήρευση τῆς γνώσεως αὐτῶν ποῦ πρόκειται νὰ κάνουμε, ἢ νὰ μᾶς συμβοῦν στὴ ζωὴ αὐτῆ, κι’ ἂν ἀκόμα, ὅπως εἶπες, εἶναι προσιτὴ καὶ συλαμβάνεται εὐκόλα, εἶναι τελείως ἀνώφελη καὶ ἐσφαλμένη. Γιατί, ἐὰν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φυλαχθοῦμε, μᾶς ἀφαιρεῖ τὴν ἀρετὴ ποῦ ὀφείλει νὰ μᾶς προετοιμάσει γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση αὐτῶν ποῦ συμβαίνουν. Γιατί ἀπὸ αὐτὸ ποῦ μᾶς συμβαίνει ἀπροσδόκητα, τίποτε συνήθως δὲν ἐξασφαλίζει τὴ σωστὴ ἀντιμετώπισή του τόσο, ὅσο ἡ ἀσκησις τῆς ἀρετῆς. Γιατί αὐτοὶ ποῦ ἐδιώξαν ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους τὴν καλὴ ἐλπίδα, δὲν θὰ προθυμοποιηθοῦν καθόλου νὰ κάνουν κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποῦ πρέπει, ἀπὸ τὸ νὰ τὸ εἶχαν διδαχθεῖ προτύτερα.

133.– ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΛΕΟΝΤΙΟ

“Οτι αἰτία τῶν τραγωδιῶν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἡ ραθυμία γιὰ τὴν ἀνάγνωσις τῶν θείων Γραφῶν.

Τὸ ὅτι παραμελήθηκε ἐξαιτίας τῆς ραθυμίας ἡ ἀνάγνωσις

φῶν, καὶ τὸ ἕκαστον τὰ οἰκεῖα πάθη τῶν θείων προκρίνειν
 χρησιμῶν, τῶν τοσούτων τραγωδιῶν αἴτιον γέγονε. Πό-
 λεμος γὰρ ἄσπονδος καὶ ἀκήρυκτος ἐμπέπτωκε τοῖς τῆς
 εἰρήνης βραβευταῖς. Ἦδιστ' ἂν ἀλλήλων, εἰ ἠδύναντο,
 5 γεύσονται, περὶ παντός δὲ ποιήσονται, ζῶντας μὲν ἀπο-
 κτεῖναι, ταφέντας δὲ ἀποκηρύξαι, τὰς δ' οἰκίας ἀνασκά-
 ψαι, μνημεῖον δὲ ἅπαν ἀφανίσει. Οὕτω κατ' ἀλλήλων
 ὀπλίζονται καὶ μηχανὰς πλέκουσιν οἱ μεμαθηκότες, ὅτι
 οὐκ ἀπὸ σημείων ὁ Χριστός, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοὺς
 10 οἰκεῖους ἐχαρακτήρισε φοιτητάς. Διὰ τοῦτο οὖν, οἶμαι,
 καὶ τὰ παρὰ τῶν ὑπηκόων οὐχ ἔπεται. Οὐκ ἔτι γὰρ ὡς
 πρὸς ὑφηγητὰς φοιτηταί, ἀλλ' ὡς πρὸς κατακρίτους δικα-
 σταὶ διάκεινται, ἀπολογίαν τῶν οἰκεῖων πταισμάτων τὴν
 τῶν διδασκάλων ῥαθυμίαν, ἀθλίως μὲν καὶ ταλαιπώρως,
 15 ὅμως δ' οὖν ἔχειν οἰόμενοι. Τί οὖν ποιητέον; φῆς. Εἰ μὲν
 δυνατὸν διορθωτέον, εἰ δὲ μή, ἡσυχαστέον.

ΡΛΔ'.- ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ

Ἔστι τὰ νομικὰ καὶ προφητικὰ μαθήματα προπαιδεύ-
 ματά εἰσι τῆς νέας καὶ εὐαγγελικῆς φιλοσοφίας.

20 Τὰ νομικὰ καὶ προφητικὰ μαθήματα προπαιδεύματά
 εἰσι τῆς νέας καὶ εὐαγγελικῆς φιλοσοφίας. Τὰ μὲν γὰρ τῇ
 χειρὶ, ἡ δὲ τῇ ψυχῇ νομοθετεῖ. Καὶ τὰ μὲν τὴν προᾶξιν, ἡ δὲ
 τὴν ἔννοιαν εὐθύνει καὶ οἰακίζει. Τὰ μὲν γὰρ γραμματι-
 στη, τὰ δὲ ἄκρως φιλοσόφῳ ἔοικεν.

25 ΡΛΕ'.- ΙΑΚΩΒΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ

Εἰς τό, «Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου,
 μισθὸν προφήτου λήψεται».

Τό, «Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μι-

τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ τὸ ὅτι ὁ καθένας προτιμᾷ τὰ δικὰ του πᾶθη ἄντι τῶν θείων ἐντολῶν, ἔγινε αἰτία τόσο μεγάλων τραγωδιῶν. Γιατὶ πόλεμος ἄσπονδος καὶ ἀκήρυκτος ξέσπεσε στοὺς κήρυκες τῆς εἰρήνης, καὶ ἂν μποροῦσαν μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση θὰ ἔτρωγαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, καὶ θὰ ἔκαναν τὰ πάντα, ὥστε τοὺς ζωντανούς νὰ τοὺς σκοτώσουν, τοὺς θαμμένους νὰ τοὺς ἀποκηρύξουν, τὰ σίπια νὰ τὰ γκρεμίσουν, καὶ νὰ ἀφανίσουν κάθε μνημεῖο. Ἔτσι ὀπλίζονται ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου, καὶ πλέκουν μηχανορραφίες, αὐτοὶ ποὺ ἔμαθαν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν χαρακτήρισε τοὺς μαθητὲς του ἀπὸ τὰ θαύματα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπη³⁸. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, νομίζω, ὅτι καὶ οἱ ἀκροατὲς δὲν τοὺς ἀκολουθοῦν. Γιατὶ δὲν φέρονται ὡς μαθητὲς πρὸς δασκάλους, ἀλλὰ ὡς δικαστὲς πρὸς κατηγορουμένους, νομίζοντας, κατὰ τρόπο ἄθλιο καὶ ταλαίπωρο, ὅτι θὰ ἔχουν δικαιολογία τῶν δικῶν τους πταισμάτων τῆ ραθυμία τῶν δασκάλων. Ἀλλὰ θὰ πεῖς· Τί πρέπει λοιπὸν νὰ κάνουμε; Ἄν εἶναι δυνατόν νὰ διορθωθοῦμε· ἄλλιῶς, νὰ ἡσυχάσουμε.

134.- ΣΤΟΝ ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟ ΙΕΡΑΚΑ

Ἔστι τὰ νομικὰ καὶ προφητικὰ μαθήματα εἶναι προπαιδεύματα τῆς νέας καὶ εὐαγγελικῆς φιλοσοφίας

Τὰ νομικὰ καὶ τὰ προφητικὰ μαθήματα εἶναι προπαιδεύματα τῆς νέας καὶ εὐαγγελικῆς διδασκαλίας. Γιατὶ τὰ πρῶτα νομοθετοῦν γιὰ τὸ χέρι, ἐνῶ ἡ ἄλλη γιὰ τὴν ψυχὴ. Καὶ τὰ πρῶτα διδάσκουν τὴν πράξη, ἐνῶ ἡ δεύτερη κατευθύνει καὶ πηδαλιουχεῖ τὴ σκέψη. Γιατὶ τὰ πρῶτα μοιάζουν μὲ γραμματιδιδάσκαλο, ἐνῶ τὰ δεύτερα μὲ κορυφαῖο φλόσοφο.

135.- ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΙΑΚΩΒΟ

Στὴ ρήση· «Αὐτὸς ποὺ δέχεται προφήτη, ἐπειδὴ εἶναι προφήτης, θὰ ἔχει ἀνταμοιβὴν προφήτη»³⁹.

Τό, «Αὐτὸς ποὺ δέχεται προφήτη, ἐπειδὴ εἶναι προφήτης,

39. Ματθ. 10, 41.

σθὸν προφήτου λήψεται», ὡς ἐν βραχέσι, τοιοῦτόν ἐστιν. Οὐκ εἶ τις, ὃ βέλτιστε, καθ' ἑτέραν τινὰ χρεῖαν ἢ πρόφασιν τιμῆς ἀξιοῖ τὸ καλόν, ἤδη καὶ τῆς τοῦ καλοῦ μεθέξει δόξης, ἀλλ' ἐκεῖνος τῷ ἀγαθῷ συνδοξασθήσεται, ὃ αὐτὸς τὸ
 5 ἀγαθὸν δι' αὐτὸ τοῦτο τιμήσας. Πολλοὶ γὰρ προφήτας ἢ δικαίους τιμῶσιν ἢ διὰ δόξαν ἀνθρωπίνην, ἢ διὰ κέρδος βιωτικόν. Εἰσὶ γὰρ οἱ τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύουσι καὶ χρήματα παρέχοντες, οὓς οὐκ ἂν τις φαίη μισθὸν προφήτου λαμβάνειν. Εἰ δέ τις ἄνευ τῶν τοιούτων ἐπικαλυμμα-
 10 των, γυμνῇ τῇ ψυχῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν βλέπων, τιμήσειε τοὺς ἀγίους, ὃ τοιοῦτος μετὰ τῶν ἀγίων εἰκότως συνδοξασθήσεται.

ΡΛΣ'— ΑΛΥΠΙΩ

Πῶς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν διάζεται.

15 Τὰ ἔπαθλα, μείζονα ὄντα πάσης ἀνθρωπίνης ἀξίας καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος τὴν τοῖς πόνοις χρεωστούμενην ἀμοιβὴν ὑπερβαίνοντα («Οὐκ ἄξια γὰρ τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς» ἔφη τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς), καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς
 20 φύσεως ἐκδιάζεται. Διὸ καὶ ἐρρέθη· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν διάζεται, καὶ οἱ διασταὶ ἀρπάξουσιν αὐτήν». Ποῖοι διασταί; Οἱ τὸ οἰκεῖον σῶμα νηστεύουσιν καὶ σωφροσύνη καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ ἐκδιασάμενοι καὶ τοῖς τοῦ Πνεύματος νόμοις ὑποτάξαντες, καὶ εὐήνιον καὶ ὀρηγήριον
 25 ἀρετῆς ἀποφύγαντες.

ΡΛΖ'— ΩΡΙΩΝΙ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ

Εἰς τὸ γεγραμμένον, «Φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις,
 καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί».

Τὰ παραδείγματα οὐχ ἅπαντα λαμβάνεται, ἐπεὶ οὐκ ἂν

θά ἔχει ἀνταμοιβή προφήτου», μέ λίγα λόγια σημαίνει τὸ ἐξῆς: «Ὅτι δὲν θά γίνει, φίλε μου, κάποιος μέτοχος τῆς δόξας τοῦ καλοῦ ἐάν ἀξιῶνει τὴν τιμὴ τοῦ καλοῦ ἀπὸ κάποια ἄλλη ἀνάγκη ἢ δικαιολογία, ἀλλ’ ἐκεῖνος μαζί μέ τὸ ἀγαθὸ θά δοξασθεῖ, ἐκεῖνος πού τιμᾷ τὸ ἀγαθὸ αὐτὸ καθεαυτὸ. Γιατὶ πολλοὶ τιμοῦν προφήτες ἢ δικαίους, ἀποβλέποντας ἢ στὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων, ἢ στὸ βιωτικὸ κέρδος. Καθόσον ὑπάρχουν ἐκεῖνοι πού, σ’ αὐτοὺς πού τὸ ὑπόσχονται αὐτό, δίνουν καὶ χρήματα, γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν θά μπορούσε νά πει κανεὶς ὅτι θά λάβουν μισθὸ προφήτη. Ἐάν ὅμως κάποιος, χωρὶς τέτοιες ἐπικαλύψεις, ἀλλὰ μέ ὀλοκάθαρη τὴν ψυχὴ, ἀποβλέποντας στὸ ἀγαθὸ, τιμήσει τοὺς ἁγίους, αὐτὸς δικαιολογημένα θά δοξασθεῖ μαζί μέ τοὺς ἁγίους.

136.– ΣΤΟΝ ΑΛΥΠΙΟ

Πῶς βιάζεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Ἐπειδὴ τὰ ἔπαθλα εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινη ἀξία καὶ ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ τὴν ἀμοιβὴ πού ὀφείλεται στοὺς κόπους (γιατὶ τὸ σκεῦος ἐκεῖνο τῆς ἐκλογῆς εἶπε, «Τὰ παθήματα αὐτοῦ τοῦ καιροῦ δὲν εἶναι ἀντάξια πρὸς τὴ δόξα πού πρόκειται νά ἀποκαλυφθεῖ σέ μᾶς⁴⁰, ἐκδιάζεται καὶ ἡ ἀσθένεια τῆς φύσεώς μας. Γι’ αὐτὸ καὶ εἰπώθηκε· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ οἱ βιαστὲς ἄρπάζουν αὐτήν»⁴¹. Ποιοὶ βιαστὲς; Αὐτοὶ πού ἐκδιάζουν (καταπιέζουν) τὸ σῶμα τους μέ νηστεῖες καὶ σωφροσύνη καὶ μέ τίς ὑπόλοιπες ἀρετές, καὶ τὸ ἔχουν ὑποτάξει στοὺς νόμους τοῦ Πνεύματος, κάνοντάς το ὑπάκουο στὰ χαλινάρια καὶ ὀρμητήριό τῆς ἀρετῆς.

137.– ΣΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟ ΩΡΙΩΝΑ

Σ’ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ· «Φρόνιμοι σὰν τὰ φίδια καὶ ἀβλαβεῖς σὰν τὰ περιστέρια»⁴².

Τὰ παραδείγματα δὲν λαμβάνονται κατὰ λέξη, γιατί τότε

42. Ματθ. 10, 16.

εἶη παραδείγματα, ἀλλὰ ταυτότης. Εἰ γὰρ καὶ τὸ ἀκέραιον καὶ ἀκακόηθες προσέταξε μιμῆσθαι τῆς περισσευῆς, ἀλλὰ τὸ ἀνόητον ἐκκλίνειν χρῆ, ὅπερ ἐστὶ τὸ εἰς ἐκείνους καταφεύγειν, τοὺς θηροῶν σπουδάζοντας. Εἰ γὰρ καὶ μὴ βλά-
 5 πτειν χρῆ, ἀλλὰ οὐδὲ εἰς τὰ καιρία βλάπτεσθαι προσήκει, οὐδὲ εἰς ἐκείνους τρέχειν, ὧν κέρδος μέγιστον ἢ ἀπαλλαγὴ. Εἰ δὲ καὶ μαρτυρίαν θέλεις ἐναργῆ λαβεῖν τῶν λεγομένων, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· «Καὶ ἦν Ἐφραΐμ ὡς περισσευῶν ἄνους, οὐκ ἔχουσα καρδίαν». Εἰ δὲ καὶ τὴν
 10 αἰτίαν ζητεῖς, εὐθύς αὐτὸς ἐπάγει· «Αἴγυπτον ἐπεκαλεῖτο, καὶ εἰς Ἀσσυρίους ἐπορεύετο». Δύο, φησὶν, ἐθνῶν, τυραννίδα καὶ μῖσος καὶ ἀρχαίαν νοσοῦντων πλεονεξίαν, τὸ μὲν ἐπεκαλεῖτο εἰς βοήθειαν, πρὸς δὲ κατέφευγεν, ὡς σωτηρίας τευξόμενος. Τίς οὖν, φησί, τούτου ἀνοητότερος γέ-
 15 νοιτ' ἂν, τοῦ πρὸς ἐκείνους ὀρμῶντος, τοὺς μὲν τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτοῦ καὶ τὴν δουλείαν ὄνειροπολοῦντας;

ΡΛΗ.- ΑΛΥΠΙΩ

Εἰς τό, «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε».

Τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων δίδοσθαι ἀγαθῶν τοῖς τὰ
 20 τρόπαια στήσασι κατὰ τῆς κακίας λαμπρὰ ὀπλίζων σαυ-
 τὸν καὶ περιφράττων καλῶς πάντοθεν, καὶ εὐχαῖς τοῦτο τὸ
 τεῖχος ἰσχυρὸν κατασκευάζων, ἀποκρούου τῆς ἀθυμίας
 τὴν ἔφοδον. Δεινὴ γάρ ἐστι καὶ γενναίαν ψυχὴν χειρώσα-
 σθαι, ἂν μὴ διὰ παντὸς ἐκείνη τοὺς στεφάνους ὄνειροπο-
 25 λούσα ὑποφέρῃ τὰ λυπηρά.

δὲν θὰ ἦταν παραδείγματα, ἀλλὰ ταυτότητες. Γιατί, ἂν καὶ διέταξε νὰ μιμούμαστε τὴν ἀκακία καὶ τὴν ἀθωότητα τοῦ περιστεριοῦ, ὅμως πρέπει νὰ ἀποφεύγουμε τὴν ἀνοησία, πού σημαίνει τὸ νὰ καταφεύγουμε σ' ἐκείνους, πού ἐπιδιώκουν νὰ μᾶς θηρεύσουν. Ἐὰν καὶ δὲν πρέπει δηλαδὴ νὰ βλάπτουμε, ἀλλὰ πρέπει οὔτε καὶ νὰ βλαπτόμαστε ἀνεπανόρθωτα, οὔτε νὰ τρέχουμε σ' ἐκείνους, ἢ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι μεγάλο κέρδος. Ἐὰν ὅμως θέλεις νὰ ἔχεις καὶ φανερὴ μαρτυρία γι' αὐτὰ πού λέγονται, ἄκου τὸν προφήτου πού λέγει· «Καὶ ἦταν ὁ Ἐφραΐμ σὰν ἄμυαλο περιστέρι, πού δὲν ἔχει καρδιά»⁴³. Ἐὰν πάλι ζητᾶς καὶ τὴν αἰτία, ὁ ἴδιος ἀμέσως προσθέτει· «Τὴν Αἴγυπτο καλοῦσε σὲ βοήθεια, καὶ ὁ ἴδιος βᾶδιζε πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους»⁴⁴. Δύο ἔθνη δηλαδὴ, πού ἔπασχαν ἀπὸ τυραννία καὶ μῖσος καὶ παλιὰ πλεονεξία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὸ ἓνα ζητοῦσε βοήθεια, καὶ κατέφευγε στὸ ἄλλο γιὰ νὰ σωθεῖ. Ποιὸς λοιπόν, λέγει, θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ ἀνόητος ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὁποῖος κατέφευγε σὲ ἐκείνους πού ὄνειρευόνταν τὴν αἰχμαλωσία καὶ τὴ δουλεία του;

138.- ΣΤΟΝ ΑΛΥΠΙΟ

Στὴ ρήση· «Στὸν κόσμον θὰ ἔχετε θλίψη»⁴⁵.

Ὅπλίζοντας τὸν ἑαυτὸ σου μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγαθῶν πού πρόκειται νὰ δοθοῦν σ' ἐκείνους πού ἔστησαν τὰ λαμπρὰ τροπία ἐναντίον τῆς κακίας, καὶ περιφράσσοντάς τον καλὰ ἀπὸ παντοῦ, καὶ καθιστώντας μὲ τίς προσευχάς σου τὸ τεῖχος αὐτὸ ἰσχυρὸ, νὰ ἀποκρούεις τὴν ἐφοδο τῆς λιποψυχίας. Γιατί εἶναι φοβερὴ στὸ νὰ ὑποτάξει ἀκόμα καὶ γενναία ψυχὴ, ἐὰν ἐκείνη δὲν ἀντιμετωπίζει μὲ ὑπομονὴ τίς θλίψεις ὄνειροπολώντας διαρκῶς τὰ στεφάνια.

44. Ὅπ. π.

45. Ἰω. 16, 33.

ΡΛΘ'.- ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ

Εἰς 40, «Καὶ σύ, ἐὰν διαστείλης τῷ ἀνόμῳ καὶ ἀνα-
στρέψῃ ἀπὸ τῆς ἀνομίας αὐτοῦ, ὁ ἄνομος ἐν τῇ
ἀνομία αὐτοῦ ἀποθανεῖται, σὺ δὲ τὴν
5 ψυχὴν σου ῥύσῃ».

Τοὺς ἐπιτιμητὰς τῶν κακῶν οἱ μοχθηροὶ πλείους ὄντες
καὶ διηχοῦντες κακῶς, ἀποναρκῆσαι πολλάκις πεποιήκα-
σι πρὸς τὸ μὴ τῇ παρρησίᾳ ἀναστέλλειν τὰ πταιίσματα,
χρὴ τοιγαροῦν μιγνύναι τῇ παρρησίᾳ τὴν προσήνειαν,
10 καὶ τῷ ἐλέγχῳ κινῶν τὴν ἀγάπην, καὶ οὕτω νουθετεῖν. Εἰ
μηδ' οὕτως ὠφελοῦνται ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ κακῶς ἀπαγο-
ρεύσειαν τοὺς μεγίστων στεφάνους ἀξίους, καὶ πάντως
παρὰ Θεοῦ κηρυχθησομένους καὶ παρὰ τοῖς συνετοῖς
ἀποδοχῆς ἀξιωθησομένους, γενναίως φερέτωσαν οἱ σω-
15 φρονισταὶ τῶν κακῶν, καὶ λυπήσθωσαν μὴ τὰ καθ' ἑαυ-
τοὺς ἐννοοῦντες, ὅτι μηδὲν ἕτερον, ἢ τὸ δοκεῖν μιαρὸς πε-
ριγέγονεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἐκείνων διαστροφῆς καὶ μανίας,
ὅτι ἀνίατα οὕτω νοσοῦσιν, ὡς καὶ τοὺς ἰατροὺς κακη-
γορεῖν.

20

ΡΜ'.- ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤῆ

Περὶ τῆς ἀναγνώσεως, κατὰ Ἑλλήνων. Περὶ τῆς χάριτος
τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.

Τῶν μὲν ἔξωθεν πολλοὶ πολλὰ γεγράφασι, ἃ μῆτε τοῖς
πεισθεῖσιν ὠφέλειαν, μῆτε τοῖς ἀνηκόοις ζημίαν φέρει, αἱ
25 δὲ θεῖαι Γραφαὶ τοῖς μὲν πεισθεῖσι μέγιστον κέρδος, τοῖς δ'
ἀπειθήσασιν οὐ μικρὰν ὠδίνουσι βλάβην. Οἱ μὲν γὰρ δό-
ξαν θηρώμενοι γεγράφασι, αἱ δὲ πρὸς σωτηρίαν τῶν
ἀκούοντων ὁρῶσιν.

139.– ΣΤΟΝ ΘΕΟΓΝΩΣΤΟ

Στό· «Καὶ σύ, ἐὰν μιλήσεις αὐστηρὰ στὸν παράνομο καὶ δὲν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν παρανομία του, ὁ παρανομος βέβαια θὰ πεθάνει ἐξαιτίας τῆς παρανομίας του, σὺ ὅμως θὰ γλυτώσεις τὴ ζωὴ σου»⁴⁶.

Ἐπειδὴ οἱ φθονεροὶ εἶναι περισσότεροὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κατακρίνουν τὶς κακίες, ψιθυρίζοντας πρὸς αὐτοὺς κακῶς, τοὺς ἔχουν κάνει πολλές φορές νὰ ἀποναρκωθοῦν, ὥστε νὰ μὴ φροντίζουν μὲ παρρησία γιὰ τὴν ἀναστολὴ τῶν πταισμάτων. Πρέπει λοιπὸν στὴν παρρησία καὶ στὴν εὐπροσηγορία καὶ στὸν ἔλεγχο νὰ ἀναμιγνύουμε τὴν ἀγάπη, καὶ ἔτσι νὰ συμβουλευοῦμε. Ἐὰν ὅμως οὔτε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ὠφελοῦνται ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ μὲ τρόπο κακὸν ἐμποδίζουν αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἄξιοι τῶν μέγιστων στεφανιῶν, καὶ θὰ ἀνακηρυχθοῦν ὅπως δὴποτε ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ θὰ γίνουν ἄξιοι ἀποδοχῆς ἀπὸ τοὺς συνετούς, νὰ ὑποφέρουν τὸ πρῶγμα γενναῖα οἱ σωφρονιστὲς τῶν κακῶν, καὶ νὰ λυποῦνται, σκεπτόμενοι ὅχι τὰ δικά τους, γιὰτὶ δὲν ἔγινε τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο τὸ νὰ θεωροῦνται μολυσμένοι, ἀλλὰ γιὰ τὴ διαστροφή καὶ μανία ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι νοσοῦν τόσο ἀθεράπευτα, ὥστε νὰ κατηγοροῦν ἀκόμα καὶ τοὺς γιατρούς.

140.– ΣΤΟΝ ΣΟΦΙΣΤΗ ΑΡΠΟΚΡΑ

Γιὰ τὴν ἀνάγνωση, Κατὰ τῶν Ἑθνικῶν. «Γιὰ τὴ χάρη τῶν θεόπνευστων Γραφῶν καὶ τὴν ὠφέλεια ἀπὸ αὐτές».

Ἀπὸ τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας πολλοὶ ἔγραψαν πολλά, τὰ ὁποῖα οὔτε σ' αὐτοὺς ποὺ πείστηκαν προσφέρουν ὠφέλεια, οὔτε σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν τὰ ἄκουσαν προξενοῦν ζημία, ἐνῶ ὁ οἱ ἅγιες Γραφές σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πιστέψει προσφέρουν πολὺ μεγάλο κέρδος, ἐνῶ σὲ ἐκείνους ποὺ ἔδειξαν ἀπειθεία, δὲν εἶναι μικρὴ ἢ βλάβη ποὺ προξενοῦν. Γιατὶ οἱ πρῶτοι τὰ ἔγραψαν ἐπιδιώκοντας δόξα, ἐνῶ οἱ ἅγιες Γραφές γράφθηκαν μὲ σκοπὸ τὴ σωτηρία αὐτῶν ποὺ τὶς ἀκοῦνε.

46. Ἱεζ. 3, 19.

ΡΜΑ΄- ΛΕΟΝΤΙΩ

Διὰ τί ὁ νόμος τοὺς λεπρῶντας ἢ ἑτέρους, νοσήματα ἀκούσια νοσοῦντας, ἔξω εἶναι τῶν ἱερῶν περιβόλων προσέταξεν.

5 Τὴν μὲν δυσκρασίαν τῶν σωμάτων καὶ τὰ εἰδεχθῆ νοσήματα ἀπὸ ἀκρασίας γονέων πολλοῖς συμβαίνειν εἰκός. Οὐ μὴν τὴν ἀκρασίαν πάντως ἀπὸ δυσκρασίας (εἰ μὲν γὰρ λεπρὸς λεπρὸν τίκει καὶ γονορροῆς γονορροήν, ἀκριβῶς οὐκ ἔχω λέγειν, ὅτι δὲ ποδαλγὸς ποδαλγὸν τίκει, πάντες
10 ἂν συμφήσειεν), τῷ μὲν οὖν νομοθέτῃ, ὡς οἶμαι (οὐ γὰρ χρὴ ἀποφαίνεσθαι περὶ τῶν ἀδήλων, ἀλλὰ τοῖς ἀκουσομένοις ἐπιτρέπειν τὴν κρίσιν), περὶ τῆς ἀκρασίας ἦν ὁ λόγος, ὅπως μὴ ἐν παντὶ καιρῷ συνέρχοιτο, ὡς τῆς βλάβης εἰς τὰ ἐξ αὐτῶν τεχθησόμενα διαδησομένης Ὅτι δὲ οὐκ ἔστι
15 τοῦτο ἀπὸ σκοποῦ, τεκμήριον, τὸ τοὺς ποδαλγοὺς ἔξω τῶν ἱερῶν περιβόλων μὴ εἰρχθῆναι. Οἱ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο νοσήσαντες τὸ πάθος, οὐκ ἀπὸ δυσκρασίας, ἀλλὰ ἀπὸ πονηροῦς διαίτης καὶ τρυφῆς καὶ βλακειᾶς καὶ ἀργίας τοῦτ' ἐσχήκασιν, δι' ὃ καὶ δι' αὐτοῦ ἐκολάσθησαν, οἱ δ' ἐξ αὐτῶν
20 τεχθέντες οὐκ ἐκωλύθησαν ἱερῶν κοινωνῆσαι συνόδων. Τῆς γὰρ δυσκρασίας, ἀλλ' οὐ τῆς ἀκρασίας τῶν γονέων γεγόνασιν ἀναγκαίως κληρονόμοι, οἱ δὲ τὴν ἀκολασίαν τῶν γονέων ἐν τοῖς σώμασιν ἀπομαξάμενοι οὐκ ἐκολάσθησαν μὲν (οὐ γὰρ ἐκέλευσεν αὐτοὺς καταλευσθῆναι· ἀβού-
25 λητον γὰρ ἦν τὸ πάθος), ἠτιμώθησαν δὲ πρὸς σωφρονισμόν τῶν τεκόντων.

Εἰ δέ τις οἶεται τοῦτο μὴ εὐλόγως νενομοθετῆσθαι, τί φαίη περὶ τοῦ θανάτου, ὅτι μιᾶς ἁμαρτησάσης (φημί δὴ τῆς Εὐσας), ὅλον τὸ γένος θανάτῳ κατεκρίθη, καίτοι πολ-

141.— ΣΤΟΝ ΛΕΟΝΤΙΟ

Γιατί ὁ νόμος διέταξε οἱ λεπροί, ἢ ἄλλοι πού πάσχουν ἀπὸ ἀθέλητα νοσήματα, νὰ μένουν ἔξω ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς χώρους⁴⁷;

Ἡ κακὴ κράση τῶν σωμάτων καὶ τὰ ἀποκρουστικὰ νοσήματα εἶναι φυσικὸ νὰ συμβαίνουν στοὺς περισσοτέρους ἀπὸ τὴν ἀκρασία τῶν γονέων. Ἡ ἀκρασία ὅμως δὲν προέρχεται ὀπωσδήποτε ἀπὸ τὴ κακὴ κράση τῶν σωμάτων (γιατί, ἂν ὁ λεπρὸς γεννᾷ λεπρόν, καὶ ὁ γονορρυῆς γονορρυήν, δὲν μπορῶ νὰ τὸ πῶ μὲ βεβαιότητα, ὅτι ὅμως αὐτὸς πού πάσχει ἀπὸ ποδάγρα γεννᾷ παιδιὰ μὲ ποδάγρα, θὰ συμφωνοῦσαν ὅλοι). Ὁ λόγος τοῦ νομοθέτη λοιπόν, ὅπως νομίζω (γιατί δὲν πρέπει νὰ ἀποφασίζουμε γι' αὐτὰ πού εἶναι ἀφανέρωτα, ἀλλὰ νὰ ἀναθέτουμε τὴν κρίση μας σ' αὐτὰ πού θὰ ἀκουσθοῦν), ἦταν γιὰ τὴν ἀκρασία, γιὰ νὰ μὴ συνέρχονται σὲ κάθε εὐκαιρία, ἐπειδὴ ἡ βλάβη θὰ μεταβιβάσθῃ στὰ παιδιὰ πού θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτοὺς. Ὅτι ὅμως αὐτὸ δὲν θεσπίσθηκε σκόπιμα, ἀπόδειξη εἶναι τὸ ὅτι αὐτοὶ πού πάσχουν ἀπὸ ποδάγρα δὲν ἐμποδίζονται ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς χώρους. Γιατὶ αὐτοὶ πού ἀρρώστησαν ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό, δὲν τὸ ἔπαθαν ἀπὸ κακὴ κράση, ἀλλὰ τὸ ἀπέκτησαν ἀπὸ κακὴ δίαιτα καὶ καλοπέραση καὶ ἠλιθιότητα καὶ ἀργία, γι' αὐτὸ καὶ τιμωρήθηκαν μὲ αὐτό, ἐνῶ αὐτοὶ πού γεννήθηκαν ἀπὸ ἐκείνους δὲν ἐμποδίσθηκαν νὰ συμμετέχουν στὶς ἱερῆς συνάξεις, γιατί ἔγιναν ἀναγκαστικὰ κληρονόμοι τῆς κακῆς κράσης, καὶ ὄχι τῆς ἀκρασίας τῶν γονέων τους, ἐνῶ αὐτοὶ πού κληρονόμησαν στὰ σώματά τους τὴν ἀκολασία τῶν γονέων τους, δὲν τιμωρήθηκαν βέβαια (γιατί δὲν διέταξε νὰ λιθοβοληθοῦν αὐτοί, ἐπειδὴ τὸ πάθος τους ἦταν ἀθέλητο), ἀτιμάσθηκαν ὅμως, γιὰ νὰ σωφρονισθοῦν οἱ γονεῖς τους.

Ἐὰν ὅμως κάποιος νομίζει, ὅτι αὐτὸ δὲν νομοθετήθηκε δικαιολογημένα, τί θὰ ἔλεγε γιὰ τὸν θάνατο, ὅπου, ἐπειδὴ ἁμάρτησε μία (ἐννοῶ φυσικὰ ἢ Εὐα), καταδικάσθηκε σὲ θάνα-

47. Λευϊτ. 13, 45-46.

λῶν εὐδοκιμησάντων, καὶ τοῖς πταίσμασι τοῖς προγονικοῖς
 μὴ ἀκολουθησάντων; Εἰ δ' ἐκεῖ τῆς ῥίζης τεθνεώσης ἀναγ-
 καίως καὶ οἱ κλάδοι, ὡς κληρονόμοι τῆς ἀποφάσεως,
 συναπήλαυσαν τοῦ πάθους, τί θαυμαστόν, εἰ κἀνταῦθα
 5 καὶ διὰ τὴν ῥίζαν ὁ κλάδος ἠτιμώθη, παραπέμπων ἀναγ-
 καίως καὶ εἰς τὴν ῥίζαν τὸ πάθος; Τοῦ γὰρ ἀτιμωθέντος
 κλάδου τῆ ῥίζῃ οὐκ ἐλάττων ἢ ὀδύνη. Ἡ γὰρ εὐχομένη τὸν
 κλάδον ἄριστον ἰδεῖν, ὅταν αἴσθηται, ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς ἀ-
 κολασίας τὸ πάθος εἰς ἐκεῖνον διέβη, ἐνταῦθα μὲν τοῖς οἰ-
 10 κείοις λογισμοῖς καταικισθήσεται, ἐκεῖσε δὲ καὶ τῆ κρίσει.
 Εἰ δὲ καὶ προγινώσκων αὐτοὺς ὁ Θεὸς πονηροὺς ἐσομέ-
 νους προκατέσχε τούτοις τοῖς δεσμοῖς καὶ ἐχαλίνωσε τοῖς
 πάθεσιν, ἀκριβῶς ἔχω οὐκ λέγειν, ὅτι δὲ καὶ στεφάνων
 πολλοῖς αἰτία γέγονε ταῦτα τὰ νοσήματα, θαρρούντως δι-
 15 σχυρισαίμην. Εἰ δὲ σκιὰν εἶχεν ὁ νόμος τῶν μελλόντων
 ἀγαθῶν, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, οἶμαι,
 ὅτι μὲν διὰ τοῦ λεπροῦ τὸν ποικίλον καὶ κακοῦργον, διὰ δὲ
 τοῦ γονορροῦς τὸν πόρνον καὶ τὸν ἀσελγῆ, διὰ δὲ τοῦ
 ἀκαθάρτου ἐπὶ ψυχῇ ἀνθρώπου, τουτέστι διὰ τοῦ ἀπτομέ-
 20 νου νεκροῦ σώματος, τὸν ψυχῇ ἁμαρτανούση συμπράττον-
 τα καὶ συναιρόμενον, διὰ δὲ τοῦ πενθοῦντος, τὸν ἐπὶ ταῖς
 συμφοραῖς πενθήρη καὶ θρηνώδη, τῆς τῶν ἀμώμων ἱερᾶς
 συνόδου καὶ Ἐκκλησίας ἐξοστρακισθῆναι ἐθέσπισεν.

ΡΜΒ.- ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ

25

Εἰς τό, «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος...».

Τὴν ἄχρονον καὶ αἰῶδιον καὶ ἀμεσίτευτον καὶ παντὸς
 λόγου καὶ νοῦ κρείττονα πρόοδον τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ Πα-
 τρός γέννησιν καλοῦσιν αἱ Γραφαί, οὐχ ἵνα πάθος ὑπο-
 γράψωσιν, ἀλλ' ἵνα τὸ ὁμοούσιον στήσωσιν. Ὁμοούσια

48. Ρωμ. 5, 12 «Ὡσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον

το ὄλο τὸ ἀνθρώπινο γένος⁴⁸, ἂν καὶ πολλοὶ διέπρεψαν, καὶ δὲν ἀκολοῦθησαν τὰ προγονικὰ ἁμαρτήματα; Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖ, ἐφόσον πέθανε ἡ ρίζα, ἀναγκαστικὰ καὶ τὰ κλαδιά, ὡς κληρονόμοι, δέχθηκαν μαζί της τὴν ἀπόφαση τοῦ πάθους, τί τὸ περίεργο ἐὰν καὶ ἐδῶ ἕξαιτίας τῆς ρίζας ἀτιμάσθηκε τὸ κλαδί, παραπέμποντας ἀναγκαστικὰ καὶ στὴ ρίζα τὸ πάθος; Γιατὶ ἡ ὀδύνη τοῦ κλαδιοῦ ποῦ ἀτιμάσθηκε δὲν εἶναι λιγώτερη γιὰ τὴ ρίζα. Γιατὶ αὐτὴ ποῦ εὐχεται νὰ δεῖ τὸ κλαδί της ἄριστο, ὅταν αἰσθανθεῖ, ὅτι ἀπὸ τῆ δικῆ της ἀκολασία τὸ πάθος μεταδόθηκε καὶ σ' ἐκεῖνο, ἐδῶ βέβαια θὰ βασανίζεται μὲ τοὺς δικοὺς της λογισμούς, ἐνῶ ἐκεῖ μὲ τὴν καταδίκη. Ἐὰν ὅμως ὁ Θεός, γνωρίζοντας ἀπὸ πρὶν ὅτι αὐτοὶ θὰ γίνουν κακοί, τοὺς συγκράτησε μὲ αὐτὰ τὰ δεσμὰ καὶ τοὺς χαλιναγώγησε στὰ πάθη, δὲν μπορῶ νὰ τὸ πῶ μὲ βεβαιότητα, ὅτι ὅμως τὰ νοσήματα αὐτὰ σὲ πολλοὺς ἔγινεν αἷτια καὶ γιὰ στεφάνια, θὰ τὸ ἰσχυρίζομαι μὲ θάρρος. Ἐὰν ὅμως ὁ νόμος ἦταν σκιά τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, καὶ ὄχι ἡ ἴδια ἡ εἰκόνα τῶν πραγμάτων, νομίζω, ὅτι μὲ τὸν λεπρὸ νομοθέτησε νὰ ἀπαβάλλονται ἀπὸ τὴς ἱερῆς συνάξεως τῆς Ἐκκλησίας ὁ σεσημασμένος καὶ κακοῦργος, μὲ αὐτὸν ποῦ πάσχει ἀπὸ γονόρροια, ὁ πόρνος καὶ ὁ ἀσελγής, μὲ τὸν ἀκάθαρτο στὴν ψυχὴ ἄνθρωπο, δηλαδή μὲ ἐκεῖνον ποῦ ἀγγίζει νεκρὸ σῶμα, αὐτὸς ποῦ μὲ ψυχὴ ἁμαρτωλὴ συνεργάζεται καὶ ἐνώνεται μαζί του, καὶ μὲ αὐτὸν ποῦ πενθεῖ, αὐτὸς ποῦ πενθεῖ καὶ θρηνεῖ γιὰ τὴς συμφορῆς.

142.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΗΛΙΑ

Στό· «Στὴν ἀρχὴν ὑπῆρχε ὁ Λόγος ...»⁴⁹.

Τὴν ἀχρονη καὶ αἰώνια καὶ ἀμεσίτευτη καὶ ἀνώτερη ἀπὸ κάθε λόγο προέλευση τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν Πατέρα οἱ Γραφεὶς τὴν ὀνομάζουν γέννηση, ὄχι γιὰ νὰ ὑποδηλώσουν πάθος, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξουν τὸ ὁμοούσιο. Γιατὶ πραγματικὰ αὐτὰ ποῦ γεν-

εἰσηλθε καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον».

49. Ἰω. 1, 1.

γὰρ τῶ ὄντι τὰ τικτόμενα τοῖς τίκτουσιν. Ἴνα δὲ μὴ νεώτερον ἐπινοηθείη, «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», φασίν. Εἶτα καὶ τὴν σχέσιν κηρύττουσι τὴν πρὸς τὸν Πατέρα· «Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν». Εἶτα καὶ τὴν ἀξίαν· «Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Ἐκ μὲν τοῦ Υἱοῦ τὸ ὁμοούσιον, ἐκ δὲ τοῦ Λόγου τὸ ἀπαθές, ἐκ δὲ τοῦ «ἐν ἀρχῇ εἶναι», τὸ συναΐδιον, ἐκ δὲ τοῦ «πρὸς Θεὸν εἶναι», τὴν πρὸς τὸν Πατέρα οἰκειότητα, διὰ δὲ τοῦ «Θεὸν εἶναι», τὴν ἀξίαν αὐτοῦ καταμαθόντες, καὶ ἐξ ἐκάστου ὀνόματος τὸ ἐφορμοῦν ἀπρεπὲς ἀπο-
 10 πεμψάμενοι, οἷον, ἀπὸ μὲν τοῦ Υἱοῦ τὸ νεώτερον, ἀπὸ δὲ τοῦ Λόγου τὸ ἀνυπόστατον, Θεὸν αἰΐδιον, ὁμοούσιον, ἀπαθῶς καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ Πατρὸς προελθόντα εἰδείημέν τε καὶ προσκυνήσαιμεν.

ΡΜΓ'·— ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

15 Περὶ ἀρχῆς, καὶ ὅτι ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς,
 ποιεῖν δίκαια.

Οἷς τὸ ἄρχειν καθέστηκεν ἔννομον, τούτοις δήπου καὶ εὖ ὑπάρξειν ἀκόλουθον, εὖ δὲ πράσσειν κατορθωθήσεται, ἡνίκα κρατύνηται ἢ εὐσέβεια, τῶν ἀγαθῶν τὸ ἀ-
 20 κρότατον καὶ τῶν θείων προσταγμάτων κεφάλαιον, ἦν συνίστησιν ἢ ὀρθὴ περὶ τὸ Θεῖον δόξα καὶ εἰλικρινῆς ὁμολογία, φόβος τε ὁ τοῦ Θεοῦ ἐμφανίζει καὶ ἀγάπησις, καὶ ἢ πρὸς τὸ ὁμόφυλον ἀγάπη τε καὶ συμπάθεια, ἐν οἷς ἅπας ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται. Τὸ καὶ ἐν ἀρχαῖς τι
 25 ὑπερκόσμιον, τὸ προὔχον καὶ κράτιστον. Ἦδε ἐστὶν ἐπιστασία ἔννομος καὶ τοῦ παντὸς ὑπηκόου πρὸς τὸ λυσιτελὲς ἐπιμέλεια, ὥσπερ δὴ ἐκ τοῦ ἐναντίου τυραννίς ἐστὶ δυναστεία αὐτόνομος, ἐπὶ τὸ οἰκεῖον μόνον συμφέρον τῶ τυραννοῦντι μετερχομένη. Ὅσοι τοίνυν ταύτην διέπειν τὴν

νιῶνται εἶναι ὁμοούσια μὲ αὐτοὺς ποῦ τὰ γεννοῦν. “Ὁμως, γιὰ νὰ μὴ ἐπινοηθεῖ κάτι νεώτερο, λένε· «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος». Στὴ συνέχεια κηρύττουν καὶ τὴ σχέση του πρὸς τὸν Πατέρα· «Καὶ ὁ Λόγος ἦταν μὲ τὸν Θεό». Ἐπειτα καὶ τὸ ἀξιῶμα του· «Καὶ ὁ Λόγος ἦταν Θεός»⁵⁰, γιὰ νὰ μάθουν μὲ τὸ «Υἱός», τὸ ὁμοούσιό του πρὸς τὸν Πατέρα, μὲ τὸ, «Λόγος», τὴν ἀπάθειά του, μὲ τὸ ὅτι ὑπῆρχε στὴν ἀρχή, τὴν αἰωνιότητά του, μὲ τὸ ὅτι ἦταν κοντὰ στὸν Θεό, τὴν οἰκειότητά του μὲ τὸν Πατέρα, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἦταν Θεός, τὸ ἀξιῶμα του, καὶ μὲ τὸ κάθε ὄνομά του, ἀφοῦ διώξουμε κάθε ἀπρέπεια ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ἐκτοξευθεῖ ἐναντίον του, ὅπως, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ, ὅτι εἶναι νεώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ἀπὸ τὸν Λόγο, τὸ ἀνυπόστατο, νὰ γνωρίσουμε, ὅτι εἶναι Θεὸς αἰώνιος καὶ ὁμοούσιος, ποῦ προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα χωρὶς φθορὰ καὶ ἀχρόνως, καὶ ὡς τέτοιο νὰ τὸν προσκυνήσουμε.

143.– ΣΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Γιὰ τὴν ἀρχή, καὶ ὅτι «ἀρχὴ τῆς ἐνάρετης ζωῆς εἶναι τὸ νὰ πράττει κανεὶς τὸ δίκαιο»⁵¹.

Ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους τὸ νὰ ἄρχουν εἶναι νόμιμο, σ' αὐτοὺς ἀναμφίβολα ἐπακόλουθο εἶναι τὸ νὰ εἶναι καλοί, καὶ ἡ εὐπραγία θὰ κατορθωθεῖ, ὅταν ἐνισχύεται ἡ πίστη, ποῦ εἶναι τὸ ὑψιστο ἀγαθὸ καὶ τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποία συνιστᾷ ἡ ὀρθὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εἰλικρινὴς ὁμολογία, καὶ τὴν ἀποδεικνύει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀγάπη του, καθὼς καὶ ἡ ἀγάπη καὶ συμπάθεια πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξαρτῶνται ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες, καὶ τὸ ὁποῖο εἶναι γιὰ τὶς ἀρχές (ἐξουσίες) κάτι τὸ ὑπερκόσμιο, τὸ πιὸ ὑπέροχο καὶ ἰσχυρότατο. Αὕτὴ εἶναι ἐξουσία νόμιμη καὶ φροντίδα πρὸς ὠφέλεια τοῦ κάθε πιστοῦ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἀπὸ τὸ ἀντίθετο ὑπάρχει τυραννία καὶ δυναστεία ἀνεξέλεγκτη, ἡ ὁποία ἀσκεῖται μόνο πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ τυράννου. “Ὅσοι

51. Παροιμ. 16, 7.

ἀρχὴν ἀποκεκλήρωνται, ἀναδούμενοι ὥσπερ στέφανον χρυσοῦ ἐκ λίθων τιμίων συνηροσμένον τὴν εὐσέβειαν, δικαιοσύνην τε ὥσπερ ἀλουργίδα ἐνδιδυσκόμενοι, ἐν Θεῷ τε ἄρχειν καὶ κρατεῖν δικαίαν μάλα ἀρχὴν φιλοτιμῶ-
5 σονται. Δείκνυσι γὰρ ἐφ' ἑαυτοῖς τὸ ἱερόν ἀληθέστατον λόγιον, τὸ φάσκον «Δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύσουσι καὶ δυνάσται γράφουσι δικαιοσύνην». Ἴσασι γάρ, ὅτι «ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς ποιεῖν δίκαια».

ΡΜΔ'— ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

10 Ὅτι τὰ τολμηθέντα τοῖς Χριστιανοῖς ἐκ πολλῆς ἀπειρίας καὶ ἀμαθίας τῶν δογμάτων αὐτῶν, ἢ ἐκ πολλῆς ἀπιστίας καὶ καταφρονήσεως τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ἐγένετο.

Τὴν τιμίαν κέλευσιν τοῦ εὐσεβοῦς καὶ θεοπροβλήτου
15 μεγάλου ἡμῶν βασιλέως, πρῶτον μὲν διὰ τοῦ βασιλικοῦ ἀποκρισιαρίου μαθόντες, καὶ τὴν ἐν Κυρίῳ ὑγείαν καὶ σωτηρίαν τῆς εὐσεβοῦς ὑμῶν βασιλείας καὶ χαρᾶς μεγίστης πλησθέντες, δόξαν καὶ εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐκτενωῶς ἀνεπέμψαμεν, καὶ ἐκ τῆς ἀρρωστίας ἡμῶν ἀνερρώσθημεν,
20 καὶ προθυμίας πολλῆς ἐνεπλήσθημεν. Ἐντυχὼν δὲ τῇ τιμῇ κελεύσει, εὖρον, ὅπως ὁ περὶ τῆς εἰρήνης λόγος παρηκολούθησεν ἐπὶ τῶν πρώην ἀρξάντων. Καὶ ἡμεῖς μὲν ἤδη καὶ πρὸ μικροῦ χρόνου περὶ τούτου μερικῶς ἀκηκόαμεν, ἐν ἀπορίᾳ δὲ γεγόναμεν τοῦ συγκαταθέσθαι τῷ λογισμῷ,
25 εἰδότες ὅτι τὸ τόλμημα, ὃ οὐδεὶς τῶν Χριστιανῶν ἐπετήδευσεν, οὐδὲ εἰς νοῦν ἤγαγε τῶν προλαβόντων, ἐθάρσησαν ποιῆσαι. Φαίνεται δὲ ἡμῖν ἢ ἐκ πολλῆς ἀπειρίας καὶ ἀμαθίας τῶν Χριστιανῶν δογμάτων, ἢ ἐκ πολλῆς ἀπιστίας καὶ καταφρονήσεως τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ἐγένετο. Εἰ

λοιπὸν ἔχουν κληρωθεῖ νὰ ἀσκοῦν αὐτὴν τὴν ἐξουσία, στολίζοντας σὰν μὲ στεφάνι χρυσὸ στολισμένο μὲ πολύτιμους λίθους τὸ κεφάλι τους μὲ τὴν πίστη, καὶ φορώντας τὴ δικαιοσύνη σὰν ἄλουργίδα, νὰ ἐπιδιώκουν νὰ κυβερνοῦν καὶ νὰ ἐξουσιάζουν σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀσκώντας μὲ μεγάλη δικαιοσύνη τὴ ἐξουσία. Γιατὶ δείχνουν αὐτοὶ στὸν ἑαυτό τους ἀληθέστατο τὸ ἱερὸ λόγιο, ποὺ λέγει: «Μέσω ἐμοῦ θὰ βασιλεύουν οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ δυνάστες θὰ ἀπονέμουν δικαιοσύνη»⁵². Γιατὶ γνωρίζουν, ὅτι «Ἀρχὴ τοῦ καλοῦ δρόμου (τῆς ἐνάρετης ζωῆς), εἶναι νὰ πράττει κανεὶς τὸ δίκαιο»⁵³.

144.- ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΗ

“Οτι τὰ ὅσα τολμήθηκαν ἔναντιον τῶν Χριστιανῶν ἔγιναν ἢ ἀπὸ μεγάλη ἀπειρία καὶ ἀμάθεια τῶν δογμάτων αὐτῶν, ἢ ἀπὸ μεγάλη ἀπιστία καὶ καταφρόνηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

Μαθαίνοντας γιὰ πρώτη φορὰ τὴν τίμια διαταγὴ τοῦ εὐσεβοῦς καὶ θεοπροβλήτου μεγάλου βασιλιᾶ μας ἀπὸ τὸν βασιλικὸ ἀπεσταλμένο, καὶ τὴν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου ὑγεία καὶ σωτηρία τῆς εὐσεβοῦς σας βασιλείας, καταπλημμυρισμένοι ἀπὸ μεγάλη χαρὰ, καὶ ἀναπέμψαμε ἐκτενῆ δοξολογία καὶ εὐχαριστία στὸν Θεό μας, καὶ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια μου ἀνάρρωσα, καὶ γέμισα ἀπὸ καλὴ διάθεση. “Οταν ὅμως διάβασα τὴν τίμια διαταγὴ σας, διαπίστωσα, ὅτι ὁ λόγος γιὰ τὴν εἰρήνη ἐφαρμόσθηκε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνων ποὺ ἐξουσίαζαν προηγουμένως. Καὶ ἡμεῖς βέβαια πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ ἀκούσαμε κάτι γι’ αὐτό, καὶ δυσκολευθήκαμε νὰ συμφωνήσουμε μὲ τὴ σκέψη, γνωρίζοντας ὅτι τὸ τόλμημα, ποὺ κανένας ἀπὸ τοὺς προηγούμενους χριστιανούς δὲν διέπραξε, οὔτε καὶ στὸ νοῦ του ἔβαλε, τόλμησαν νὰ τὸ κάνουν. Φαίνεται λοιπὸν σὲ μᾶς, ὅτι ἔγινε ἢ ἀπὸ μεγάλη ἀπειρία καὶ ἀμάθεια τῶν χριστιανικῶν διδασμάτων, ἢ ἀπὸ μεγάλη ἀπιστία καὶ περιφρόνηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ἂν

53. Παροιμ. 16, 7.

γὰρ θείων λογίων κατήκοι ἐγένοντο, τὸ τῆς εὐαγοῦς καὶ
 ἀνωμήτου ἡμῶν θρησκείας σεβάσμιον ἐφύλαττον, καὶ τοὺς
 ἔθνικοὺς καὶ ἀλόγους τῶν παρ' ἡμῖν ἀγίων καὶ σεβασμίων
 ἄψασθαι οὐ συνεχώρουν, οὔτε αὐτοὶ τοῖς μιάσμασι καὶ
 5 βδελύγμασι τῶν ἔθνικῶν κατὰ τοὺς ὅρκους αὐτῶν τοὺς
 ἐναγεῖς καὶ ἀλλοκότους ἐκοινώνουν. Τί γὰρ τὸ διάφορον,
 εἰ Χριστιανὸς καὶ ἔθνικὸς αὐτοῖς τε ὅρκοις καὶ τοῖς αὐτοῖς
 ἔθνεσιν ἐμπιστεύοντες, ἀλλήλους βεβαιοῦν δοκοῦσιν, ἐφ'
 οἷς χαλεπαίνειν καὶ ὀργίζεσθαι τὸν Θεὸν ἐπιστάμεθα; Ἐν-
 10 τέταλται γὰρ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς καὶ Δεσπότης διὰ Γραφῶν
 ἀγίων αὐτοῦ· «Μὴ ἐκκλίνετε ἀπὸ τῆς γεγραμμένης εἰς δε-
 ξιὰν ἢ εἰς εὐώνυμον.

ΡΜΕ'.- ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Εἰς τό, «Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος

15

καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει;».

Τὴν ἄνοιαν, μᾶλλον δὲ τὴν ἀπόνοιαν, ὧ μακάριε, τῶν
 ἑαυτοῦς ἐπιρριπτόντων ἀμηγάνῳ πράγματι, ἢ ῥαδίως αὐ-
 τὸ καταδεχομένων, κωμωδήσας, οὐκ οἶδα ὅπως, ἐκεῖνο πα-
 ραλέλοιπας, ὃ μάλιστα αὐτὴν δείκνυσι. Τί οὖν ἐστὶ τοῦτο;
 20 Οὐ πάντες ἄνθρωποι τοῖς αὐτοῖς νοσήμασι ἐάλωσαν, οὐ-
 δὲ πάντες τῇ αὐτῇ θεραπείᾳ εἴκουσιν, ἀλλὰ πολλῶν ὄντων
 καὶ ποικίλων καὶ παντοδαπῶν τῶν παθῶν, τὰ βοηθήματα
 πλείονα εἶναι ὀφείλει καὶ ποικιλώτερα. Εἰ δὲ καὶ θορυβεῖ
 σε τὸ εἰρημένον, μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ ὁ νῦν σε κατέχων
 25 θόρυβος εἰς τὸ ἐκείνους πλεόν ταλανίσαι μεταπεσεῖται.
 Πολλῶν γὰρ καὶ παντοδαπῶν ὄντων τῶν ἀρρωστημάτων,
 πρῶτον μὲν ἄνθρωπον ὄντα χαλεπὸν συνιδεῖν, ἔπειτα δὲ
 καὶ μαθόντα, τὸ εἰδέναι, ποῖον ἀρμόττει φάρμακον. Οὐ
 γὰρ πᾶσι τὰ αὐτὰ ἀρμόττει βοηθήματα, οὐδὲ πάντες τοῖς
 30 αὐτοῖς θεραπεύονται· ὃ γὰρ τοῦτον ὠφέλησεν, ἄλλον ἔ-

εἶχαν ἀκούσει τὰ θεῖα λόγια, θὰ τηροῦσαν τὸν σεβασμὸ τῆς ἀγνῆς καὶ ἀνεπίληπτης θρησκείας μας, καὶ δὲν θὰ ἐπέτρεπαν στοὺς ἔθνικοὺς καὶ παράλογους νὰ ἀγγίξουν τὰ δικὰ μας ἅγια καὶ σεβάσματα, οὔτε καὶ αὐτοὶ θὰ συμμετεῖχαν στὰ μιάσματα καὶ τὰ βδελύγματα τῶν ἐθνικῶν, σύμφωνα μὲ τοὺς ὄρκους τους, τοὺς μολυσμένους καὶ ἀλλόκοτους. Γιατὶ ποιά εἶναι ἡ διαφορά, ὅταν Χριστιανὸς καὶ Ἐθνικὸς, πιστεύοντας στοὺς ἴδιους ὄρκους καὶ στὰ ἴδια ἔθιμα, φαίνονται νὰ βεβαιώνουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, γι' αὐτὰ ποὺ γνωρίζουμε πολὺ καλά ὅτι δυσανασχετεῖ καὶ ὀργίζεται ὁ Θεός; Γιατὶ ἔδωσε ἐντολὴ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων καὶ Δεσπότης, μέσω τῶν ἁγίων Γραφῶν του· «Νὰ μὴ παρεκλίνετε ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή στὰ δεξιὰ ἢ ἀριστερά»⁵⁴.

145.- ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΘΕΟΔΟΣΙΟ

Στὴ ρήση· «Ποιὸς ἄραγε εἶναι ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος δοῦλος, τὸν ὁποῖο θὰ ἐγκαταστήσει ...;»⁵⁵.

Ἐνῶ, μακάριε, διακωμώδησες τὴν ἀμυαλωσύνη καὶ τὴν ἀπελπισία ἐκείνων ποὺ ρίχνουν τοὺς ἑαυτοὺς τους σὲ ἀκατόρθωτο πρῶγμα, ἢ τὸ δέχονται μὲ εὐκολία, δὲν ξέρω πῶς παρέλειψες ἐκεῖνο ποὺ κυρίως δείχνει αὐτὴν τὴν ἀμυαλωσύνη. Ποιὸ εἶναι λοιπὸν αὐτό; Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν προσβλήθηκαν ἀπὸ τὶς ἴδιες ἀρώστιες, οὔτε ὅλοι χρειάζονται τὴν ἴδια θεραπεία, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ πάθη εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα καὶ παντὸς εἴδους, καὶ τὰ μέσα πρέπει νὰ εἶναι περισσότερα καὶ ποικιλώτερα. Ἐὰν ὅμως σὲ θορυβεῖ αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ, περίμενε λίγο, καὶ αὐτὸς ὁ θόρυβος ποὺ σὲ κατέχει, θὰ μεταπέσει στὸ νὰ ταλαιπωρήσει ἐκείνους. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἀρώστιες εἶναι πολλές καὶ ποικίλες, πρῶτον ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρωπος, εἶναι δύσκολο νὰ τὶς διαπιστώσει, ἔπειτα, καὶ ὅταν τὸ μάθει, εἶναι δύσκολο νὰ γνωρίζει πιὸ φάρμακο εἶναι κατάλληλο, γιατί δὲν ὠφελοῦν σὲ ὅλους τὰ ἴδια φάρμακα, οὔτε ὅλοι θεραπεύονται μὲ τὰ ἴδια. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ ὠφέλησε αὐτόν, ἔβλαψε ἄλλον, καὶ αὐτὸ ποὺ εἶναι κατάλ-

55. Ματθ. 24, 45.

βλαψε, καὶ τὸ ἄλλω κατάλληλον, ἕτερον ἐπέτριψε. Καὶ ἵνα μὴ δόξαιμί σοι παράδοξά τινα λέγειν, ἀπαμφιάσω τὸ λεγόμενον.

Οὐχὶ οἱ λόγῳ ἀγόμενοι καὶ παραδείγματι σωφρονίζονται, ἀλλὰ ὁ μὲν τούτῳ, ὁ δὲ ἐκείνῳ εἰς βελτίονα κατάστασιν ἄγονται. Οὐδὲ οἱ κέντρων δεόμενοι, οὗτοι καὶ χαλινῶν ἀνέχονται, ἀλλ' οἱ μὲν νωθροὶ καὶ δυσκίνητοι τὸ καλόν, τῇ λογικῇ πληγῇ διεγείρονται, οἱ δὲ θερμότεροι τοῦ δέοντος καὶ δυσκάθεκτοι, καὶ καθάπερ πῶλοι πόρρω τῆς νύσσης ὀρμῶντες, τῷ ἄγχεσθαι καὶ ἀνακόπτεσθαι ὠφελοῦνται. Οἱ μὲν ἐπαίνοις, οἱ δὲ ψόγοις σωφρονίζονται, ἣν ἀμφοτέρω καιρίως γένοιτο, εἰς τοῦναντίον δὲ μεταπεσεῖται, εἰ ἔξω τῶν καιρῶν φέροιτο. Οἱ μὲν γὰρ παρακλήσει εἴκουσιν, οἱ δὲ ἐπιτιμήσει. Οἱ μὲν συλλόγοις ἐλεγχόμενοι, οἱ δὲ ἐν παραδύστω νουθετούμενοι ἀποτρίβονται τὰ ἐλαττώματα. Φίλουσι γὰρ οἱ μὲν καταφρονεῖν τῶν διαλεγομένων, δημοσίᾳ ἐπιτιμήσει σωφρονιζόμενοι, οἱ δὲ πρὸς τοὺς δημοσίους ἐλέγχους μᾶλλον ἀποδυόμενοι καὶ τὴν αἰσχύνην ἀποσειέσθαι, τῷ τῆς ἐπιτιμήσεως μυστηριώδει καὶ τῇ συμπαθείᾳ πρὸς εὐπείθειαν παιδοτροβούμενοι. Τοὺς μὲν κατὰ πάντα παρατηρεῖν προσήκει, ὅσους τὸ οἶεσθαι λανθάνειν, ἐπειδὴ τοῦτο μηχανῶνται, ὡς σοφωτέρους ἐφύσησε, τῶν δ' ἔστιν ἅ καὶ παρορᾶν χρεῶν, ἵνα μὴ πρὸς ἀναλγησίαν ἐρεθίζωνται καὶ τελευταῖον πρὸς ἅπαντα γένωνται ἀκάθεκτοι, τὸ μέγιστον εἰς πειθῶν φάρμακον τὴν αἰδῶ ἀποτριψάμενοι. Καὶ ὀργίζεσθαι δ' ἔτι εἰς ὃ χρεῖ, οὐκ ὀργίζομένους, καὶ ὑπερορᾶν οὐχ ὑπερορῶντας, καὶ ἀπογινώσκειν οὐχ ἀπογινώσκοντας, καὶ ἄλλους μὲν ἐπιεικείᾳ θεραπεύειν, ἄλλους δὲ χωρισμῶ.

ληλο σὲ κάποιον, ἄλλον τὸν ἔβλαψε. Καὶ γιὰ νὰ μὴ σοῦ δώσω τὴν ἐντύπωση, ὅτι λέγω παρὰδοξα πράγματα, θὰ ἀποκαλύψω αὐτὸ ποῦ λέγω.

Ἐκεῖνοι ποῦ καθοδηγοῦνται μὲ τὸν λόγο, δὲν σωφρονίζονται καὶ μὲ τὸ παράδειγμα, ἀλλὰ ὀδηγοῦνται σὲ βελτίωση τῆς κατάστασής τους ὁ ἓνας μὲ αὐτό, καὶ ὁ ἄλλος μὲ ἐκεῖνο τὸ παράδειγμα. Οὔτε αὐτοὶ ποῦ χρειάζονται κεντριά, ἀνέχονται καὶ χαλινάρια, ἀλλὰ οἱ νωθοὶ καὶ δυσκίνητοι πρὸς τὸ καλὸ, μὲ τὸ λογικὸ χτύπημα ἀφυπνίζονται, ἐνῶ οἱ θερμότεροι ἀπὸ ὅσο πρέπει καὶ δύσκολα συγκρατοῦμενοι, καὶ ποῦ σὰν πουλάρια τρέχουν πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὸ τέρμα, ὠφελοῦνται μὲ τὸ σφίξιμο καὶ τὴ συγκράτηση. Ἄλλοι σωφρονίζονται μὲ ἐπαίνους, καὶ ἄλλοι μὲ ἐπιτιμήσεις, ἐφόσον καὶ τὰ δύο γίνουν στὴν κατάλληλη στιγμή⁵⁶, πέφτουν ὅμως στὸ ἀντίθετο, ἐὰν αὐτὰ γίνουν σὲ ἀκατάλληλη ὥρα. Γιατὶ ἄλλοι ὑποχωροῦν μὲ παρὰκλήση, καὶ ἄλλοι μὲ ἐπίπληξη. Ἄλλοι ἀποβάλλουν τὰ ἐλαττώματά τους ὅταν ἐλέγχονται δημοσίως, καὶ ἄλλοι ὅταν συμβουλευόνται κατ' ἰδίαν. Γιατὶ συνηθίζουν οἱ πρῶτοι νὰ περιφρονοῦν τοὺς συνομιλητές τους, ὅταν σωφρονίζονται δημοσίως, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, ἀποφεύγοντας τοὺς δημοσίους ἐλέγχους καὶ ἀποβάλλοντας τὴν ντροπὴ, μὲ τὴν μυστικὴ ἐπιτίμηση καὶ συμπάθεια ὀδηγοῦνται στὴν ὑπακοή. Ἄλλους πρέπει νὰ τοὺς παρακολουθοῦμε σὲ ὅλα, αὐτοὺς ποῦ νομίζουν ὅτι διαφεύγουν, γιατί αὐτὸ μηχανεύονται, ἔχοντας τὴν ἰδέα ὅτι εἶναι σοφώτεροι, ἐνῶ ἄλλων ὑπάρχουν πράγματα ποῦ πρέπει νὰ παραβλέπουμε, γιὰ νὰ μὴ ἐρεθίζονται πρὸς ἀναγλησία, καὶ στὸ τέλος νὰ γίνονται ἀπείθαρχοι σὲ ὅλα, ἔχοντας ἀποβάλλει τὸ πιὸ μεγάλο σὲ πειθῶ φάρμακο, ποῦ εἶναι ἡ ντροπὴ. Καὶ ἐκεῖ ἀκόμα ποῦ πρέπει νὰ ὀργιζόμαστε, νὰ μὴ ὀργιζόμαστε, καὶ νὰ παραβλέπουμε πράγματα ποῦ δὲν πρέπει νὰ παραβλέπουμε, καὶ νὰ συγχωροῦμε πράγματα ποῦ δὲν πρέπει νὰ συγχωροῦμε, καὶ ἄλλους νὰ τοὺς θεραπεύουμε μὲ ἐπιείκεια, ἄλλους μὲ χωρισμό, καὶ ἄλλους νὰ τοὺς νικοῦμε, σὲ ἄλλους πάλι

56. Πρὸβλ. Σοφ. Σειράχ 39, 34 «Πάντα γὰρ ἐν καιρῷ εὐδοκιμηθήσεται».

Καὶ τοὺς μὲν νικᾶν, τῶν δὲ καὶ ἠττᾶσθαι δοκεῖν, ὅσοις τοῦτο λυσιτελεῖ.

Τοσοῦτων ὄντων καὶ τῶν ἀρρωστημάτων καὶ τῶν βοηθημάτων, καὶ πάντων μὴ τοῖς αὐτοῖς εἰκόντων, ἀλλὰ καὶ 5 τούναντίον εἰς χείρονα πλημμελήματα ἐρεθιζομένων, τίς μὴ τῷ θεῷ Πνεύματι τὴν ψυχὴν φωτισθεῖς, εἰδέναι ἢ ἐπαρκέσαι δυνήσεται; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἄρχειν, εἰ καὶ ἀρχὴν νομίζουσιν ἐπιτηδεῖαν αὐτοῖς, τολμῶσι, μήτε τὴν δυσχέρειαν ἐννοοῦντες, μήτε τῆς δεσποτικῆς φωνῆς ἀκούοντες, 10 οὕτω τὸ σπάνιον ἐνδεικνυμένης, ὡς καὶ ἐπαπορητικῆ χρήσασθαι λέξει. «Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δούλος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, τοῦ δίδόναι αὐτοῖς τὸ σιτομέτριον;

ΡΜΣ'— ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

15

«Καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους...».

Τί ἐστὶν, ἔφησ, «Καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ σύμπαντος τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας». Ἔκουε τοίνυν. Οὐχ ὁ θάνατος, ὃ βέλτιστε, ἀλλὰ τὸ δικαστήριον τὸ μετὰ τὸν θάνατον ἀποτρέπει τῶν ἁμαρτημάτων. Οἱ γὰρ ἀσεβεῖς, σπινθῆρα νομίσαντας εἶναι τὴν ψυχήν, οὗ ἀποσβεσθέντος, ὡς ἔφασαν, τέφρα ἀποθήσεται, τὸ σῶμα μόνον τεθνάναι νομίζοντες, μὴ κρίνεσθαι δὲ (ταῦτα γὰρ ἐν τῇ ἐπιγεγραμμένῃ Σοφίᾳ Σολομῶντος εἰρήκασι, ὡς οἴσθα, εἰ δ' ἀγνοεῖς, λαβὼν μετὰ χεῖρας τὸ βιβλίον, εἶση), 25 οὐδὲν ἄπρακτον εἶασαν. Ὡς γὰρ μηκέτι ὄντες μετὰ θάνατον, πάντα δοῦν τὰ αἰσχύνῃς καὶ θανάτων καὶ κολάσεως ἄξια ἐπεχείρουν, λέγοντες. «Αὕτη ἡ μερὶς ἡμῶν, καὶ ὁ κληρὸς οὗτος».

57. Λουκᾶ 12, 45 καὶ Ματθ. 24, 45.

58. Ἑβρ. 2, 15.

59. Ὅπ. π.

νά δίνουμε τὴν ἐντύπωση ὅτι νικηθήκαμε, σὲ ὅσους αὐτὸ ἀποβαίνει πρὸς ὠφέλειά τους.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τόσα πολλὰ καὶ τὰ νοσήματα καὶ τὰ βουθήματα, καὶ ἐπειδὴ ὅλοι δὲν θεραπεύονται μὲ τὰ ἴδια φάρμακα, ἀλλὰ ἀντίθετα ἐρεθίζονται γιὰ χειρότερα ἁμαρτήματα, ποιὸς, χωρὶς νὰ ἔχει λάβει ἢ ψυχὴν τοῦ τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, θὰ μπορέσει νὰ γνωρίσει τὰ νοσήματα, ἢ νὰ ἐπαρκέσει γιὰ τὴν θεραπεία τους; Ἐπειδὴ ὅμως τολμοῦν νὰ ἐξουσιάζουν, νομίζοντας ὅτι ἡ ἐξουσία εἶναι κατάλληλη γι' αὐτοὺς, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν τὴν δυσκολία καὶ νὰ ἀκοῦνε τὴ φωνὴ τοῦ Κυρίου, ἢ ὁποία δείχνει πόσο σπᾶνιο εἶναι τὸ χάρισμα τῆς ἐξουσίας, ὥστε νὰ χρησιμοποιεῖ καὶ ἀμφίβολα λόγια· «Ποιὸς ἄραγε εἶναι ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, τὸν ὁποῖο θὰ ἐγκαταστήσει ὁ Κύριος στὸ σπίτι του, γιὰ νὰ τοὺς δώσει τὴν κανονισμένη μερίδα τροφῆς στὴν κατάλληλη ὥρα;»⁵⁷.

146.– ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Στὴ ρήση· «Καὶ θὰ τοὺς ἐλευθερώσει ...»⁵⁸.

Ρώτησες, τί σημαίνει τό, «Καὶ θὰ ἐλευθερώσει ἐκείνους, πού ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου ἦταν ὑποδουλωμένοι γιὰ ὅλη τους τὴ ζωὴ»⁵⁹. Ἄκου λοιπὸν Ὁχι ὁ θάνατος, φίλτατε, ἀλλὰ τὸ μετὰ θάνατο δικαστήριον μᾶς ἀποτρέπει ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες. Γιατὶ οἱ ἄπιστοι, νομίζοντας ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι μιὰ σπίθα, ἢ ὁποία ὅταν σβῆσει, ὅπως εἶπαν, τὸ σῶμα θὰ γίνῃ στάχτη, πιστεύοντας μόνο ὅτι θὰ πεθάνῃ τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν θὰ κριθοῦν (γιατὶ αὐτὰ εἶχαν πεῖ, ὅπως γνωρίζεις, στὸ βιβλίον πού ἐπιγράφεται, Σοφία τοῦ Σολομώντα⁶⁰, ἂν πάλι τὸ ἀγνοεῖς, πάρε τὸ βιβλίον στὰ χέρια σου, καὶ θὰ τὸ μάθεις), δὲν ἄφησαν τίποτε πού νὰ μὴ τὸ κάνουν. Μὲ τὴν ἰδέα ὅτι δὲν θὰ ὑπάρχουν μετὰ θάνατον, ἐπιχειροῦσαν νὰ κάνουν ὅλα ὅσα ἦταν ἄξια ντροπῆς καὶ θανάτου καὶ τιμωρίας, λέγοντας· «Αὕτὴ εἶναι ἡ μοῖρα μας, καὶ αὐτὸς ὁ κληρὸς μας»⁶¹.

60. Σοφ. Σολ. 2, 1 ἐ.

61. Σοφ. Σολ. 2, 9.

Ἦκε τοίνυν ὁ Σωτήρ, μετὰ τῶν ἄλλων, ὧν κατώρθωσε, καὶ ταύτης ἀπαλλάξων τοὺς ἀνθρώπους τῆς ὑπονοίας. Τὴν γὰρ τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν ὀρισάμενος, ἐν τῷ φάναι, «Τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι», καὶ τὴν τῶν σωμά-
 5 των ἀνάστασιν εὐαγγελισάμενος διὰ τοῦ εἰπεῖν, «Ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' ἔσονται ὡς ἄγγελοι», τὴν τε κρίσιν μηνύσας διὰ πολλῶν μὲν ἄλλων, καὶ ἐν τῷ φραῖσαι δέ, «Φοβηθῆτε τὸν δυνά-
 10 μενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεένῃ», πάσης ἐκείνης ἠλεύθερωσεν ἅπαντας τῆς ὑπονοίας, μᾶλλον δ' ἀληθέστερον εἰπεῖν, τῆς δουλείας. Τὸ γὰρ θεῖον δικαστήριον ἐν κῶ λαμβάνοντες καὶ ὡς πρὸς σκοπὸν τὸ ὄμμα τείνοντες, καὶ οὐδὲν φαῦλον προᾶξαι τολμήσειαν. Οἴμαι μὲν οὖν σεσαφη-
 15 νίσθαι τὸ ῥητόν. Εἰ δὲ καὶ μεταφρασθῆναι αὐτὸ βούλει,

Ἐπειδὴ, ὡς μέλλοντες ἀποθνήσκειν, ἐδούλευσαν ἀφειδῶς ταῖς ἁμαρτίαις (ὁ γὰρ τοῦ θανάτου φόβος, βλοσυρὸν αὐτοῖς ἐνορῶν καὶ τὴν τοῦ μηκέτι εἶναι ἔννοιαν τίκτων, εἰς πᾶσαν αὐτοὺς δουλείαν ἁμαρτίας παρέπεμπε), διὰ τοῦτο
 20 ἦλθεν ὁ Χριστός, καὶ ταύτης αὐτοὺς ἀπαλλάξων τῆς δουλείας. Εἰ δὲ μηδ' οὕτω νενόηται, σαφέστερον εἰρήσεται· πολλοῖς γὰρ ἀλώσιμον οὐκ ἔστι τὸ νόημα τὸ ἀποστολικόν. Ἀπαλλάξει, φησί, τούτους τοῦ φόβου τοῦ θανάτου, τοῦ ἀνυπαρξίαν αὐτοῖς ἀποτελοῦντος, καὶ ἀγάγοι εἰς ἔννοιαν
 25 τοῦ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν τελευτὴν ἀδεκάστου δικαστηρίου. Οὗτοι γὰρ ἄσμενοι τὴν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φέρουσαν ὁδὸν ἔτρεχον, τῇ ἐλπίδι τῷ στεφάνων πτερούμενοι, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἔφευγον, τῷ φόβῳ τῶν ἐσομένων τιμωριῶν. Εἰ δὲ καὶ εἰς ἄλλο ἐνθύμημα βλέπει ὁ νοῦς ὁ ἀποστολικός, τῆς συνέ-
 30 σεως τῆς σῆς ἔστι κρίναι. Εἰκὸς γὰρ καί τι τοιοῦτον ἐμφαί-

Ἦρθε λοιπὸν ὁ Σωτῆρας, μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα πού κατόρθωσε, νὰ ἀπαλλάξει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑποψία. Γιατί, ἀφοῦ ὄρισε ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, λέγοντας, «Τὴν ψυχὴ δὲν μποροῦν νὰ τὴν σκοτώσουν»⁶², καὶ ὑποσχόμενος τὴν ἀνάσταση τῶν σωμάτων, λέγοντας, «Κατὰ τὴν ἀνάσταση οὔτε νυμφεύονται, οὔτε παντρεύονται, ἀλλὰ θὰ εἶναι σὰν ἄγγελοι»⁶³, καὶ κηρύσσοντας τὴ μέλλουσα κρίση καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ λέγοντας, «Φοβηθεῖτε ἐκεῖνον πού μπορεῖ νὰ κάνει καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα σας νὰ χαθοῦν στὴ γέεννα»⁶⁴, τοὺς ἐλευθέρωσε ὅλους ἀπὸ ὅλη ἐκείνη τὴν ὑπόνοια, ἢ, γιὰ νὰ ποῦμε τὸ ἀληθέστερο, ἀπὸ τὴ δουλεία. Γιατί, ἔχοντας τὸ θεϊκὸ δικαστήριον στὸν νοῦ τους καὶ τὸ βλέμμα τους στραμμένο πρὸς τὰ ἐκεῖ σὰν πρὸς στόχο, δὲν θὰ τολμήσουν νὰ κάνουν κανένα κακό. Νομίζω λοιπὸν ὅτι τὸ ρητὸ ἀποσαφηνίστηκε. Ἐὰν ὅμως θέλεις καὶ νὰ τὸ μεταφράσω, θὰ σοῦ ἔλεγα τὰ ἑξῆς.

Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι, ὡς μελλοθάνατοι, ἐπιδόθηκαν ἀσυγκράτητα στὶς ἁμαρτίες (γιατὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου, βλέποντάς τους μὲ αὐστηρὸ βλέμμα καὶ βάζοντας στὸν νοῦ τους τὴ σκέψη ὅτι δὲν θὰ ὑπάρχουν πιά, τοὺς προέτρεπε σὲ κάθε ὑποδούλωση τῆς ἁμαρτίας), γι' αὐτὸ ἦρθε ὁ Χριστός, γιὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσει καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ δουλεία. Ἐὰν ὅμως οὔτε ἔτσι ἔγινε κατανοητό, θὰ εἰπωθεῖ μὲ περισσότερη σαφήνεια, γιατί τὸ νόημα τοῦ Ἀποστόλου δὲν εἶναι κατανοητὸ στοὺς πολλούς. Θὰ τοὺς ἀπαλλάξει, λέγει, ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου, πού γι' αὐτοὺς σημαίνει ἀνυπαρξία, καὶ θὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴν ἰδέα τοῦ μετὰ τὸν ἐδῶ θάνατο ἀδέκαστου δικαστηρίου. Γιατὶ αὐτοὶ εὐχαριστημένοι βιάδιζαν τὸν δρόμο πού ὀδηγεῖ στὴν ἀρετὴ, ἀναπτέρομενοι μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν στεφανιῶν, καὶ ἀπέφευγαν τὴν ἁμαρτία μὲ τὸν φόβο τῶν τιμωριῶν πού θὰ ἐπιβληθοῦν μελλοντικά. Ἐὰν ὅμως ἡ σκέψη τοῦ Ἀποστόλου ἀποβλέπει καὶ σὲ κάτι ἄλλο, μένει στὴ δικὴ σου σύνεση νὰ τὸ κρίνει. Γιατὶ εἶναι

63. Ματθ. 22, 30.

64. Ματθ. 10, 28.

νειν. Ἐπειδὴ πολλοὶ τὸν θάνατον δεδιότες, ὡς εἰς ἀνυπαρξίαν παραπέμποντα, πολλὰ καὶ παρὰ γνώμην καὶ δρᾶσαι καὶ παθεῖν αἰσχρὰ ὑπέμενον, ἵνα μὴ τιμωρηθεῖεν παρὰ τῶν δυνατωτέρων (ἐρῶντες γὰρ καὶ μὴ τυγχάνοντες τοῦ σκοποῦ, δόλους καὶ ἐπιβουλάς θάνατον τίκτοντας κατεσκεύαζον, ὡς δηλοῦσι τὰ κατὰ τὸν Ἰωσήφ, ἢ τε κατὰ τὴν Σωσάνναν ἱστορία), ἤκε παιδεύσων τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ὁ θάνατος αἰρετώτερός ἐστι τῆς κακίας, καὶ χρὴ μᾶλλον τοῦτον καταδέχεσθαι, ἢ τι τῶν αἰσχίστων δρᾶσαι τε καὶ παθεῖν. Ὁ μὲν γὰρ ὑπὸ τῆς ἀναστάσεως σβεσθήσεται, τὰ δὲ εἰς κολάσεις καταλήξουσιν.

PMZ.— ΜΑΡΚΙΑΝΩ

Εἰς τὸ γεγραμμένον, «Εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν...».

15 Οὐ περὶ τῆς καταπαύσεως τῶν Ἑβραίων τῆς γενομένης ἐν τῇ Παλαιστίνῃ διὰ τῆς Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ναυῆ στρατηγίας, τῷ θεσπεσίῳ Παύλῳ ὁ λόγος (ἐκείνης γὰρ οὐδεὶς λόγος αὐτῷ), εἰς δὲ τὴν προσδοκωμένην ἔσεσθαι βλέπει, καὶ κατ' ἐκείνης ὁ τῶν νοημάτων σκοπὸς συντείνεται. 20 Ὅτι δὲ τοῦτ' ἐστὶν ἀληθές, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐρμηνεύει λέγων· «Εἰ γὰρ αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς (δῆλον δ' ὁ τοῦ Ναυῆ) κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας Ἄρα ὑπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ».—«Εἰ γὰρ αὐτούς», φησὶν, «ἐκεῖνος κατέπαυσεν, οὐκ ἂν ὁ Δαβὶδ μετὰ πολλὰς γενεὰς περὶ καταπαύσεως διαλεγόμενος ἔλεγε· Σήμερον, εἰ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ». Οὐκ οὖν, φησὶν, ἡ ἀληθινὴ ἀνάπαυσις τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, τοῦτ' ἐστὶ τοῖς εὐδοκίμως μετὰ τὴν πίστιν πολιτευσαμένοις, ἀπό-

65. Γεν. κεφ. 37-45.

66. Δαν. (Σωσάννα) 1-63.

67. Ἑβρ. 4, 8-9.

πιθανό νά σημαίνει καί κάτι τέτοιο. Ἐπειδὴ πολλοὶ φοβούμενοι τὸν θάνατο, πού τοὺς ὀδηγεῖ στὴν ἀνυπαρξία, δέχονταν νά κάνουν καί νά ὑποστοῦν πολλὰ αἰσχρὰ, παρὰ τὴν ἀντίθετη γνώμη τους, γιὰ νά μὴ τιμωρηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότερους (γιατὶ κυριευόμενοι ἀπὸ ἔρωτα καὶ μὴ πετυχαίνοντας τὸν σκοπὸ τους, ἐπινοοῦσαν τεχνάσματα καὶ μηχανορραφίες, πού ἀπειλοῦσαν μὲ θάνατο, ὅπως δείχνουν ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ⁶⁵ καὶ τῆς Σωσάννας⁶⁶), ἤρθε νά διδάξει τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ὁ θάνατος εἶναι προτιμότερος ἀπὸ τὴν κακία, καὶ πρέπει μᾶλλον νά προτιμοῦν αὐτόν, παρὰ νά κάνουν ἢ νά πάθουν κάτι αἰσχρό. Γιατὶ ὁ θάνατος θὰ σῆσθεῖ ἀπὸ τὴν ἀνάστασι, ἐνῶ αὐτὰ θὰ καταλήξουν σὲ τιμωρίες.

147.– ΣΤΟΝ ΜΑΡΚΙΑΝΟ

Σ' αὐτὸ πού εἶναι γραμμένο· «Γιατί, ἐὰν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ τοὺς ὀδηγοῦσε στὴν ἀνάπαυση»⁶⁷.

Ὁ Παῦλος δὲν μιλάει ἐδῶ γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῶν Ἑβραίων, πού ἔγινε στὴν Παλαιστίνη, μὲ τὴν καθοδήγησι τοῦ υἱοῦ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦ (γιατὶ γιὰ ἐκείνη δὲν εἶχε κανένα λόγο νά γράψει ὁ Παῦλος), ἀλλὰ προσβλέπει σ' ἐκείνην πού πρόκειται νά γίνει, καὶ σ' ἐκείνην ἀναφέρεται ὁ σκοπὸς τῶν συλλογισμῶν του. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, τὸ λέγει ὁ ἴδιος ἐρμηνεύοντας τὸν ἑαυτό του· «Γιατί, ἐὰν ὁ Ἰησοῦς (δηλαδὴ ὁ υἱὸς τοῦ Ναυῆ) τοὺς εἶχε ἀναπαύσει, δὲν θὰ μιλοῦσε ὁ Θεὸς ἀργότερα γιὰ ἄλλη ἡμέρα ἀνάπαυσης. Ἐπομένως ἐναπομένει ἄλλη ἀνάπαυση γιὰ τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ»⁶⁸. Γιατὶ λέγει· «Ἐὰν ἐκεῖνος τοὺς ἀνάπαυσε αὐτούς, δὲν θὰ ἔλεγε ὁ Δαβίδ, ὕστερα ἀπὸ πολλές γενεές, μιλώντας γιὰ ἀνάπαυση· Σήμερα, ἐὰν ἀκούσετε τὰ λόγια του, νά μὴ σκληρύνετε τὶς καρδιές σας, ὅπως ἔκαναν οἱ πατέρες σας, πού μὲ παραπίκραναν τότε»⁶⁹. Ἐπομένως, λέγει, ἡ ἀληθινὴ ἀνάπαυση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ἐκείνων πού, ἀφ' ὅτου πίστε-

68. Ἑβρ. 4, 7-8 καὶ 3, 8. 3, 15.

69. Ψαλμ. 94, 8

κειται, οὐκ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, ἀλλ' ἐν τῇ ὑπερκοσμίῳ Ἱερουσαλήμ εὐτρεπισθεῖσα.

ΡΜΗ.- ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τό, «Καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται».

5 Τί ἐστίν, [ὁ] ἔφησ, τό, «Καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται». Ἐκουε τοίνυν. Παρὰ τὸ εὖ λέγεσθαι ἐνταῦθα τὸ εὐλογεῖται, τοῦτ' ἐστίν ἐπαινεῖται, ἐγκωμιάζεται παρὰ τῶν κολακευόντων αὐτὸν καὶ ἐπιτριβόντων αὐτοῦ τὴν κακίαν, καὶ μὴ αἰσθησιν τῆς νόσου διὰ τῆς σιωπῆς ἐμποιῆσαι ἀνεχο-
10 μένων, διὸ καὶ ἀνήκεστος ὁ τοιοῦτος εὐρίσκεται. Τῷ γὰρ μὴδ' αἰσθησιν τοῦ πάθους ἔχειν, θεραπείαν οὔτε ζητεῖ οὔτε προσίεται. Καὶ τοῦτό ἐστὶ τὸ πάντων δεινότατον, ὅταν ἢ κακία ἐπαινεῖται καὶ μὴδὲ κακία εἶναι νομίζεται. Διὸ χρὴ μάλιστα μὲν, εἰ δυνατόν, διορθοῦν τὸν τοιοῦτον. Εἰ δὲ
15 μὴ, μὴδὲ κολακεύειν, μὴδ' ἐπιτρίβειν τὸ πάθος, ἀλλὰ τῇ σιωπῇ αἰσθησιν αὐτῷ τῆς πονηρίας ἐμποιεῖν. Εἰ δὲ μὴδὲ τοῦτο βούλοιτό τις ποιεῖν, φεύγειν προτροπάδην, ἵνα μὴ, κοινωνὸς τῆς ἀδικίας διὰ τῆς κολακείας ὀφθῆις, κοινο-
νὸς αὐτῷ κἂν ταῖς τιμωρίαις εὐρεθῇ. Ὡσπερ γὰρ ὁ εἰς
20 ἀρετὴν ἐνάγων στεφανοῦται, κἂν μὴδὲν ἀνύσῃ (τὸ γὰρ ἑαυτοῦ πεπλήρωκεν), οὕτω καὶ ὁ εἰς ἀδικίαν ἀλείφων κολάζεται, κἂν μὴδὲν ἰσχύσῃ. Τὸ γὰρ ἑαυτοῦ καὶ οὗτος ἐποίησεν.

ΡΜΘ.- ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ

25 Εἰς τό, «Ἐπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός...», εἰς τὸν ξα΄ Ψαλμόν.

Τὸ θήραμα, ὃ βέλτιστε, ὃ θηρεῦσαι ποθεῖς, τοῖς μὲν συνετωτέροις ἐστὶ δυσθήρατον, τοῖς δὲ παχυτέροις ἀθήρα-

ψαν, πολιτεύτηκαν με ἐπιτυχία, τούς περιμένει ἐτοιμασμένη ὄχι στήν Παλαιστίνη, ἀλλά στήν ὑπερκόσμια Ἱερουσαλήμ.

148.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Στή ρήση· «Καὶ αὐτὸς πού ἀδικεῖ, εὐλογεῖται»⁷⁰.

Τί σημαίνει, ρωτᾶς, τό. «Καὶ αὐτὸς πού ἀδικεῖ, εὐλογεῖται». Ἔκου λοιπόν· Τὸ «εὐλογεῖται» ἐδῶ λέγεται εὖ λέγεσθαι (λέγονται καλὰ λόγια γι' αὐτόν), δηλαδή ἐπαινεῖται, ἐγκωμιάζεται ἀπὸ ἐκείνους πού τὸν κολακεύουν καὶ ἐρεθίζουν τὴν κακία του, καὶ δὲν ἀνέχονται νὰ προκαλέσουν αἴσθησι τῆς ἀρρώστιας του μὲ τὴ σιωπὴ τους, γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι ἀθεράπευτος. Γιατί, μὲ τὸ νὰ μὴ αἰσθάνεται ὅτι πάσχει, οὔτε ζητᾶ, οὔτε δέχεται θεραπεία. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ φοβερὸ ἀπὸ ὅλα, ὅταν ἡ κακία ἐπαινεῖται, καὶ οὔτε κἂν θεωρεῖται ὅτι εἶναι κακία. Γι' αὐτὸ πρέπει, ἰδιαίτερα μάλιστα, ἂν εἶναι δυνατὸν, νὰ διορθώσουμε τὸν ἄνθρωπο αὐτόν. Ἄλλιῶς, οὔτε νὰ τὸν κολακεύουμε, οὔτε νὰ ἐρεθίζουμε τὸ πάθος του, ἀλλὰ μὲ τὴ σιωπὴ μας νὰ τοῦ δημιουργοῦμε τὴν αἴσθησι τῆς κακίας του. Ἐὰν οὔτε αὐτὸ θέλει κάποιος νὰ κάνει, νὰ τὸν ἀποφεύγει ὅσο γρηγορότερα γίνεται, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ μὲ τὴν κολακεία μέτοχος τῆς ἀδικίας, καὶ βρεθεῖ μέτοχος καὶ στίς τιμωρίες του. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνος πού ὀδηγεῖ στήν ἀρετὴ, στεφανώνεται, ἔστω καὶ ἂν δὲν κατορθώσῃ τίποτε (γιατὶ ἔκανε ὅ,τι ἐξαρτῶταν ἀπὸ αὐτόν), ἔτσι καὶ αὐτὸς πού παρακινεῖ κάποιον σὲ ἀδικία τιμωρεῖται, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν μπορέσῃ νὰ τὸν πείσῃ, γιὰτὶ καὶ αὐτὸς ἔκανε ὅ,τι περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι του.

149.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΗΛΙΑ

Στή ρήση· «Ὁ Θεὸς μίλησε μιᾶ φορᾶ...»⁷¹,
τοῦ ἑξηκοστοῦ πρώτου ψαλμοῦ.

Τὸ θήραμα, φίλε μου, πού ἐπιθυμεῖς νὰ πιάσῃς, στοὺς συνετότερους εἶναι δύσκολο νὰ τὸ συλλάβουν, ἐνῶ στοὺς πνευματικὰ

71. Ψαλμ. 61, 12.

τον. Ἔφησ γάρ, Τί ἐστίν, «Ἄπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός, δύο ταῦτα ἤκουσα». Οἶμαι τοίνυν (ἐπειδὴ τοῦ νοήματος χρῆ ἀνοῖξαι τὰς θύρας καὶ τοῖς συνετωτέροις ἐφεῖναι τὸ τὰ ἀδύνατα τοῦ ῥήτου κατοπτρεύσαι), οὕτως εἰρῆσθαι, ὡς ἂν
 5 τις εἴποι· Ὁ δεῖνα ἄπαξ μὲν μοι συνέτυχε, περὶ δὲ διαφόρων διελέχθη πραγμάτων. Οὗτος μὲν οὖν ὁ πρόχειρος νοῦς Ὁ δὲ βαθύτερος καὶ εἰλικρινέστερος ἐν πάσαις μὲν διέσπαρται ταῖς Γραφαῖς. Ἐν δὲ ἡ δεύτερον μεταχειρισάμενος φράσω, εἰ καὶ ἐπὶ πολλάς ἐστίν ἐκδοχὰς τρέψαι τὴν
 10 διάνοιαν, ἐχομένας τῆς τοῦ Μελωδοῦ μεγαλονοίας. Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Θεός τῷ Ἀδάμ, «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση», οὐ προσέθηκε δέ, Ἀφανισθήση, οὐδὲ μὴ ἐπανελεύση, ἐγὼ διὰ τοῦ ταῦτα παρασεσιωπῆσθαι τὴν ἀνάστασιν προσυπήκουσα. Ἐλπίδα γὰρ ἐπανόδου τῷ ἐξορίστῳ ἔδωκεν. Ἡ
 15 γὰρ ἀπόφασις, μονότροπος εἶναι δοκούσα, ἐμφαίνει βασιλικὴν φιλανθρωπίαν, καὶ ἐπανόδου τίκει ἐλπίδα. Καὶ Νινευῖται δέ, ἄνθρωποι βάρβαροι, σχεδὸν ἀπόφασιν καθαρὰν δεξάμενοι, οὐδὲν βάρβαρον ἔπαθον, ἀλλ' ἐννοήσαντες τό, «Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευῖ καταστραφήσεται», ὅτι
 20 ἐμφαίνει θεῖαν φιλανθρωπίαν (ἡ γὰρ ἀπόφασις, ἀπειλῆς ἀπαραιτήτου γέμουσα, αἴρεσιν λανθάνουσαν εἶχε τῇ συνεξευγμένη ὑπερθέσει κεκρουμένην. Οὐ γὰρ περιεῖχε, Μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἀλλὰ τοιοῦτόν τι ἐστίν· Τρεῖς ἡμέρας ἀνέχομαι ὑμῶν), καὶ γνωσιμαχήσαντες, τὴν μὲν ἀπώλειαν διε-
 25 κρούσαντο, τὴν δὲ σωτηρίαν ἐκαρπώσαντο. Οὐ γὰρ ἐν τι ἔχειν ἐδόκει ἡ ἀπόφασις, ἀλλὰ δύο· ἡ ἀμετανοήτοις τιμωρίαν, ἡ μετανοοῦσι σωτηρίαν, ὅπερ οὖν καὶ τὸ τέλος ἔδειξε, τῇ ἐρμηνείᾳ μᾶλλον τῆς ἀποφάσεως ἀκολουθῆσαν.

κατώτερους εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ καταλάβουν. Γιατὶ ρώτησες: Τί σημαίνει ὁ λόγος, «Μιὰ φορὰ μίλησε ὁ Θεός, καὶ ἐγὼ ἄκουσα αὐτὰ τὰ δύο»⁷². Νομίζω λοιπὸν (ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἀνοίξω τὶς πόρτες καὶ νὰ ἀφήσω τοὺς πιὸ συνετοὺς νὰ ἀνιχνεύσουν τὰ ἀδύνατα πρὸς κατανόηση σημεία τοῦ ρητοῦ), εἰπώθηκε ἔτσι, ὅπως ἂν ἔλεγε κάποιος: Ὁ τάδε μιὰ φορὰ μὲ συνάντησε, ἀλλὰ μοῦ μίλησε γιὰ διάφορα πράγματα. Αὕτῃ εἶναι ἡ πρόχειρη σημασία του. Ἡ βαθύτερη ὅμως καὶ εἰλικρινέστερη εἶναι διάσπαρτη σὲ ὅλες τὶς Γραφές, θὰ σοῦ μιλήσω ὅμως χρησιμοποιώντας ἓνα ἢ δύο γεγονότα, ἂν καὶ εἶναι δυνατόν νὰ στρέψω τὴ σκέψη σου σὲ πολλές ἐκδοχές, σχετικὲς μὲ τὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Ψαλμωδοῦ. Ὅταν ὁ Θεὸς εἶπε στὸν Ἀδάμ, «Εἶσαι γῆ, καὶ θὰ ἐπιστρέψεις στὴ γῆ»⁷³, καὶ δὲν πρόσθεσε, Θὰ ἀφανισθεῖς, οὔτε δὲν θὰ ἐπιστρέψεις, ἐγὼ μὲ τὴν ἀποσιώπηση αὐτῶν ἄκουσα κηρυττόμενη καὶ τὴν ἀνάσταση. Γιατὶ ἔδωσε στὸν ἐξόριστο ἐλπίδα ἐπιστροφῆς. Γιατὶ ἡ ἀπόφαση, ἐνῶ φαίνεται πὼς εἶναι μονόδρομη, φανερῶνει βασιλικὴ φιλανθρωπία, καὶ γεννᾷ ἐλπίδα ἐπιστροφῆς. Ἀλλὰ καὶ οἱ Νινευῖτες, ἄνθρωποι βάρβαροι, ἐνῶ δέχθηκαν σχεδὸν τελείως καθαρὴ ἀπόφαση, δὲν ἔπαθαν τίποτε τὸ βαρβαρικό, ἀλλὰ κατανοώντας ὅτι τό, «Ἄκόμα τρεῖς ἡμέρες, καὶ ἡ Νινευῖ θὰ καταστραφεῖ»⁷⁴, ὅτι φανερῶνει θεϊκὴ φιλανθρωπία (γιατὶ ἡ ἀπόφαση, ποὺ ἦταν γεμάτη σίγουρη ἀπειλή, εἶχε ὑπολανθάνουσα ἐκλογή, ποὺ ἦταν κρυμμένη στὴ συνδιασμένη ἀναβολὴ γιὰ τρεῖς μέρες. Γιατὶ δὲν ἔλεγε, Μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες, ἀλλὰ κάτι σὰν αὐτό: Τρεῖς ἡμέρες σᾶς ἀνέχομαι), καὶ ἀφοῦ μετανόησαν, ἀπέφυγαν τὴν καταστροφή, καὶ καρπώθηκαν τὴ σωτηρία. Γιατὶ ἡ ἀπόφαση δὲν φαινόταν ὅτι περιεῖχε ἓνα πρᾶγμα, ἀλλὰ δύο: ἡ τιμωρία ἐὰν μείνουν ἀμετανόητοι, ἡ σωτηρία ἐὰν μετανοήσουν, πρᾶγμα βέβαια ποὺ τὸ ἔδειξε καὶ τὸ τέλος, ποὺ ἀκολούθησε μᾶλλον τὴν ἐρμηνεία τῆς ἀποφάσεως.

73. Γεν. 3, 19.

74. Ἰωνᾶ 3, 5.

ΡΝ.- ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΙ

Πρὸς Κορινθίους Α'. Διὰ τί εἶπεν ὁ Παῦλος,
 «Οὐ γὰρ ἔκρινά τι εἰδέναι ἐν ὑμῖν,
 εἰ μὴ Χριστόν, καὶ τοῦτον
 5 ἕσταυρωμένον».

Τίνος ἔνεκεν, φῆς, τὰ σεμνὰ ἐκεῖνα καὶ λαμπρά, ἃ περὶ
 Χριστοῦ ἀνεκήρυττεν ὁ Παῦλος, παρείς, ἔγραψε Κορινθί-
 οῖς, «Οὐκ ἔκρινά τι εἰδέναι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν,
 καὶ τοῦτον ἕσταυρωμενον»; Οἶμαι τοίνυν, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ
 10 ἐπονείδιστα μεγίστης ἔβρουον ῥώμης τε καὶ τιμῆς· διὰ τοῦ-
 το ἔφη ταῦτα, μονονουχί βοῶν· Δεδεμένον εἰς μέσον φέρω
 τὸν ἀθλητήν, ἵν' ὀλυμπιονίκην γενόμενον σφοδρότερον ἀ-
 νακηρούξας, εὐτελεστατὴν καὶ ὑβρεως μεστήν ἀνατίθῃμι
 τῷ στρατηγῷ πανοπλίαν, ἵνα στενάξῃ πυκνότερον ὁ τὴν
 15 πολυθειῖαν νοσῶν, ὅπλοις εὐτελέσι νενικημένος.

ΡΝΑ'- ΝΕΙΛΩ

Τί ἐστίν, «Μὴ ὁ τὰ ὑψηλά ναίων,
 οὐκ ἐφορᾷ;».

Τὸ γεγραμμένον, «Μὴ ὁ τὰ ὑψηλὰ ναίων, οὐκ ἐφορᾷ;»
 20 μαθεῖν ἐθέλων γέγραφας. Ἦκουε τοίνυν. Ὁ τὰ ὑψηλὰ οἰ-
 κῶν (τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ «ναίων», ἀφ' οὗ καὶ νεώς, τοῦτ'
 ἐστὶν ὁ ναός· ὡσπερ γὰρ ἀπὸ τοῦ οἴκου τὸ οἰκεῖν, οὕτω καὶ
 ἀπὸ τοῦ ναοῦ τὸ ναίειν), οὗτος ἐφορᾷ πάντα, καὶ οὐδὲν
 αὐτὸν διαδιδράσκει. Ἦ οὖν οὐκ ἐφορᾷ, φησὶν, ὁ τὰ ὑψη-
 25 λὰ οἰκῶν; ἀντὶ τοῦ, Ναί, ἐφορᾷ. Ὅπερ ὁ Μελωδὸς σαφέ-
 στερον εἶπεν· «Ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ
 ἐφορῶν». Οἱ δὲ παῖδες οἱ τρεῖς σαφέστατα· «Εὐλογητὸς εἶ,

75. Α' Κορ. 2, 2.

76. Ὅπ. π.

150.– ΣΤΟΝ ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΑ

Στὴν πρώτη πρὸς Κορινθίους· Γιατί ὁ Παῦλος εἶπε·
 «Ἐκρινα καλό, ὅταν ἤμουν μεταξύ σας νὰ σᾶς κᾶνω
 γνωστὸ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον τὸν Χριστό,
 καὶ αὐτὸν σταυρωμένον»⁷⁵.

Γιὰ ποιὸν λόγο, λές, ὁ Παῦλος, ἀφήνοντας ἐκεῖνα τὰ σεμνὰ καὶ ὑπέροχα, τὰ ὁποῖα κήρυττε γιὰ τὸν Χριστό, ἔγραψε στοὺς Κορινθίους, «Ἐκρινα καλό νὰ σᾶς κᾶνω γνωστὸ, ὅταν ἤμουν μεταξύ σας, τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ αὐτὸν σταυρωμένον»⁷⁶. Νομίζω λοιπόν, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἀτιμωτικὰ ἀνέβλυζαν μεγάλη δύναμη καὶ τιμὴ. Γι' αὐτὸ τὰ εἶπε αὐτὰ, σὰν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ φώναζε καὶ νὰ ἔλεγε· Παρουσιάζω δεμένο μπροστὰ σας τὸν ἀθλητὴ, ὥστε, ἀφοῦ γίνῃ ὀλυμπιονίκης, νὰ τὸν ἀνακηρύξω λαμπρότερα, ἐναποθέτοντας στὸν στρατηγὸ τὴν τιποτένια καὶ γεμάτη ταπείνωση πανοπλία, γιὰ νὰ στενάξει περισσότερο αὐτὸς ποὺ πάσχει ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς πολυθείας, νικημένος ἀπὸ εὐτελεῖ ὄπλα.

151.– ΣΤΟΝ ΝΕΙΛΟ

Τί σημαίνει ὁ λόγος· «Ἡ μήπως αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ
 ψηλὰ δὲν βλέπει;»⁷⁷.

Μοῦ ἔγραψες, θέλοντας νὰ μάθεις τί σημαίνει τὸ λεγόμενο· «Μήπως αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ ὑψηλὰ, δὲν βλέπει;». Ἄκου λοιπόν. Αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ στὰ ὑψηλὰ (γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ «ναίων», ἀπὸ τὸ ὁποῖο παράγεται καὶ ὁ ναός· ὅπως δηλαδὴ ἀπὸ τὸν οἶκο προέρχεται τὸ οἰκῶ, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὸν ναὸ τὸ ναίω), αὐτὸς τὰ βλέπει ὅλα, καὶ τίποτε δὲν τὸν διαφεύγει. Μήπως λοιπόν, λέγει, αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ στὰ ὑψηλὰ δὲν ἐπιβλέπει τὰ ὅσα συμβαίνουν στὴ γῆ; Ἀντὶ τοῦ· Ναί, τὰ ἐπιβλέπει. Πράγμα ποὺ τὸ εἶπε πιὸ καθαρὰ ὁ Ψαλμωδός· «Αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ στὰ ὑψηλὰ, καὶ ἐπιβλέπει τὰ ταπεινά»⁷⁸. Καὶ οἱ τρεῖς

77. Ἰωβ 22, 12.

78. Ψαλμ. 112, 5-6.

ὁ βλέπων ἀδύσσοις, καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουδίμ». Ὁ γὰρ ὑπερκείμενος, φησί, τῶν ἄνω δήμων, οὐ παρορᾷς τὴν ἡμετέραν εὐτέλειαν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀοράτων δεσπόζων δυνάμεων, νεύμασιν ἡμερωτάτοις καὶ τὰ ἐν τοῖς βυθοῖς διοι-
5 κείς

PNB'.— ΔΙΔΥΜΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ
Εἰς τό, «Μακρόθυμος ἀνὴρ πολὺς
ἐν φρονήσει».

Τῷ ὄντι μακρόθυμος ἀνὴρ πολὺς ἐν φρονήσει. Εἴρηται
10 γὰρ παρὰ τὸ μακρὰν τινα καὶ μεγάλην ἔχειν ψυχὴν, καὶ
ὑπὸ μηδενὸς ἐλεγχομένην, ἀλλὰ καὶ τὸν θυμόν, τὸν πάν-
των παθῶν ὀξύτερον, τὸν καὶ τὰς ἐννοίας λανθάνοντα καὶ
τοὺς λογισμοὺς προπηδῶντα, χαλινοῦν καὶ εἴσω τῶν
οἰκείων ὄρων συγκλείειν, οὗ μεγαλοψύχου κατὰ ἀντιδια-
15 στολήν καὶ τὸν μικρόψυχον ἔταξεν, εἰπὼν, «Ὁ δὲ ὀλιγό-
ψυχος ἰσχυρῶς ἄφρων». Ὁ γὰρ ὑπὸ πάντων διὰ μικροψυ-
χίαν σαλευόμενος τῶν παθῶν, κομιδῇ ἐστὶν ἄνους

PNG'.— ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τὸ γεγραμμένον, «Ἐγὼ πᾶσι τοῖς ἄστροις ἐνε-
20 τειλάμην», καὶ εἰς τό, «Τὰ ἄστρα δὲ οὐ καθαρὰ
ἐνώπιον», ὅπερ ἐστὶ τοῦ Ἰῶβ,

Τὸ «Ἐγὼ τοῖς ἄστροις ἐνετειλάμην», συναπτόμενον
τῷ, «Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐ-
ρανῷ», οὐδεμίαν μέμψιν ἢ παράβασιν παρίστησιν. Εἰ μὲν
25 γὰρ περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου φαῖεν λελέχθαι τό, «Εἰς τὸν
αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ», πευσό-
μεθα αὐτῶν, τίνας ἔνεκεν οὐ πανταχοῦ εἴρηται; Αὐτὸς γάρ

78. Δαν. 3, 53.

79. Παροιμ. 16, 32.

80. Παροιμ. 14, 29.

παῖδες ἀκόμα πιὸ καθαρά· «Εἶσαι εὐλογητός, σὺ ποὺ βλέπεις τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν, ποὺ κᾶθεσαι πάνω στὰ Χερουδίμ»⁷⁸. Σὺ δηλαδή ποὺ βρίσκεσαι, λέγει, πάνω ἀπὸ τὰ οὐράνια πλήθη, δὲν παραβλέπεις τὴ δική μας ταπεινότητα, ἀλλά, ἐξουσιάζοντας καὶ τὶς ἀόρατες δυνάμεις, διοικεῖς μὲ πολὺ ἡμερα βλέμματα καὶ αὐτὰ ποὺ βρίσκονται στοὺς βυθοὺς.

152.– ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΔΙΔΥΜΟ
Στὴ ρήση· «Ὁ μακρόθυμος ἄνδρας εἶναι
πολὺ φρόνιμος»⁷⁹.

Πραγματικὰ ὁ μακρόθυμος ἄνδρας εἶναι πολὺ φρόνιμος. Γιατὶ ὀνομάζεται ἔτσι ἀπὸ τὸ ὅτι ἔχει μακρὰ καὶ μεγάλη ψυχὴ, ποὺ δὲν ἐλέγχεται ἀπὸ τίποτε, ἀλλὰ καὶ τὸν θυμό, τὸ πιὸ ἰσχυρὸ ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη, αὐτὸν ποὺ ξεφεύγει καὶ τὶς σκέψεις καὶ προλαβαίνει τοὺς λογισμοὺς, τὸν χαλιναγωγεῖ καὶ τὸν κλείνει μέσα στὰ δικὰ του ὅρια. Κατ' ἀντιδιαστολὴ αὐτοῦ τοῦ μεγαλόψυχου τοποθέτησε τὸν μικροψυχο, λέγοντας· «Ἐνῶ ὁ μικροψυχος εἶναι πολὺ ἀνόητος»⁸⁰. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἐξαιτίας τῆς μικροψυχίας του ταράσσεται ἀπὸ τὰ πάθη, εἶναι πολὺ ἀνόητος.

153.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΙΣΙΔΩΡΟ
Σ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ· «Ἐγὼ ἔδωσα ἐντολὴ σὲ ὅλα
τὰ ἄστρα»⁸¹, καὶ τό· «Τὰ ἄστρα δὲν φαίνονται
μπροστά του»⁸², ποὺ εἶναι ἀπὸ τὸν Ἰώβ.

Ὁ λόγος, «Ἐγὼ ἔδωσα ἐντολὴ στὰ ἄστρα», σὲ συνδυασμὸ μὲ τό, «Ὁ λόγος σου, Κύριε, μένει αἰώνια στὸν οὐρανὸ»⁸³, δὲν δηλώνει καμμιά κατηγορία ἢ παραῖτηση. Γιατί, ἂν λένε, ὅτι γιὰ τὸν Θεὸ Λόγο εἰπώθηκε τό, «Κύριε, ὁ λόγος σου μένει αἰώνια στὸν οὐρανὸ», θὰ τοὺς ἐρωτήσουμε· Γιατί δὲν εἰπώθηκε ὅτι μένει παντοῦ; Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ποὺ συγκρατεῖ καὶ συγκροτεῖ

81. Πρβλ. Ἰώβ 9, 7.

82. Ἰώβ 25, 5.

83. Ψαλμ. 118, 89.

ἔστιν ὁ πάντα συνέχων καὶ συγκροτῶν. Εἰ δ' ἐλεγχόμενοι
 φήσουσι, τὸν διατεταγμένον αὐτοῖς νόμον, ὅπως χρὴ θεεῖν,
 ἐνταῦθα δηλοῦσθαι, ἐπειδήπερ ἐν γῆ παρεβάθη, φαμέν-
 5 Τίνος οὖν ἔνεκα ἐνταῦθα παράγεται τό, «Ἄστρο οὐ καθα-
 ρὰ ἐνώπιον αὐτοῦ»; Δείκνυται γὰρ τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἀκο-
 λουθοῦντα, καὶ οὐ παραβαίνοντα διάταξιν. Εἰ δὲ τούτων
 οὕτω λεγομένων καὶ ἀποδειχθέντων, ἀπαιτηθεῖμεν ἡμεῖς,
 Τί δ' ἐστίν, «Ἄστρο οὐ καθαρὰ ἐνώπιον αὐτοῦ»; φαίημεν,
 ὅτι Κατὰ μὲν τὴν ἑαυτῶν φύσιν τὰ ἄστρο καθαρά ἐστιν,
 10 ὥσπερ καὶ γεγένηται παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ. Αὐτῷ δὲ τῷ
 ποιητῇ παραβαλλόμενα τοσοῦτον ἀπέχει, ὅσον μύρμηξ
 οὐρανοῦ, ἢ ἡλίου ἢ τινος τῶν ἄλλων κτισμάτων· δι' ὃ οὐδ'
 ἀπολελυμένως εἶπεν, «οὐ καθαρά» (τοῦτο γὰρ ἦν δεῖξαι
 αὐτὰ πταίοντα), ἀλλὰ προσέθηκεν, «ἐνώπιον αὐτοῦ». Καὶ
 15 οὐ σύγκρισιν νοεῖτω τὸ εἰρημένον, κατὰ τὸ ἀλλαχοῦ ῥηθὲν
 πρὸς αὐτόν, «Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου,
 ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν». Δικαιωθή-
 σεται μὲν γὰρ πᾶς δίκαιος καθ' ἑαυτὸν κρινόμενος, αὐτῷ
 δὲ παραβαλλόμενος, ἢ πρὸς αὐτόν κρινόμενος, οὐχί.

20

ΡΝΔ'.- ΑΝΑΤΟΛΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τό, «Δικαιοσύνην μάθετε,

οἱ ἐνοικοῦντες...».

Τοῖς μεγαληγοροῦσι μὲν ἐν τῷ φανερωῷ καὶ τὰ θεῖα
 σεμνύνουσι, κρύβδην δὲ τάναντία πράττουσιν, ἅτε φιλο-
 25 σοφοῦσιν ἐν λόγοις, ἀλλ' οὐκ ἐν ἔργοις, ὁ μεγαλόφωνος
 Ἡσαΐας βοᾷ· «Μάθετε καλὸν ποιεῖν οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς
 γῆς πέπανται γὰρ ὁ ἀσεβής». Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς προφητι-
 κοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν παντὸς κρείττονα λόγου τοῦ Σωτῆρος
 ἔνσαρκον εἶδεν ἐπιδημίαν, τὴν μυρία μὲν καὶ παντὸς ἐπέ-
 30 κεινα θαύματος ἀγαθὰ τῷ τῶν ἀνθρώπων κατορθώσασαν

τά πάντα. Ἐὰν ὁμως ἐλεγχόμενοι ποῦν, ὅτι ἐδῶ δηλώνεται ὁ ὀρισμένος γι' αὐτὰ νόμος, γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ τρέχουν, ἐπειδὴ στὴ γῆ ἔχει ἀθετηθεῖ, ἀπαντᾶμε· Γιὰ ποιὸν λόγο λοιπὸν προβάλλεται ἐδῶ τὸ, «Τὰ ἄστρα δὲν εἶναι καθαρὰ μπροστὰ του»⁸⁴; Γιατὶ φαίνεται ὅτι ἀκολουθοῦν τὸν νόμο του καὶ δὲν παραβαίνουν ἐντολὴ αὐτοῦ. Ἐφόσον λοιπὸν αὐτὰ ἔτσι λέγονται καὶ ἔτσι ἔχει ἀποδειχθεῖ ὅτι εἶναι, καὶ μᾶς ἐρωτήσουν· Τί σημαίνει, «Τὰ ἄστρα δὲν εἶναι καθαρὰ μπροστὰ του», θὰ ἀπαντήσουμε, ὅτι ὡς πρὸς τὴ φύση τους τὰ ἄστρα εἶναι καθαρὰ, ὅπως ἔγιναν ἀπὸ τὸν Δημιουργό. Ὅμως συγκρινόμενα μὲ τὸν ἴδιο τὸν Δημιουργὸ ἀπέχουν τόσο πολὺ, ὅσο τὸ μυρμηγκι ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἢ τὸν ἥλιο, ἢ κάποιο ἄλλο κτίσμα· γι' αὐτὸ δὲν τὸ εἶπε ἔτσι ἀόριστα, «δὲν εἶναι καθαρὰ» (γιατὶ αὐτὸ θὰ σήμαινε ὅτι φταῖνε), ἀλλὰ πρόσθεσε, «μπροστὰ σ' αὐτόν». Καὶ οὔτε νὰ θεωρεῖται ὅτι αὐτὸ σημαίνει σύγκριση, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποῦ εἰπώθηκε ἀλλοῦ σ' αὐτόν· «Νὰ μὴ προχωρήσεις σὲ σύγκριση μὲ τὸν δοῦλο σου, γιὰτὶ δὲν θὰ κριθεῖ δίκαιος ἐνώπιόν σου κανένας ζωντανός»⁸⁵. Γιατὶ θὰ δικαιωθεῖ ὁ κάθε δίκαιος ἐὰν κριθεῖ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὄχι ὁμως συγκρινόμενος ἢ παραβαλλόμενος μὲ αὐτόν.

154.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΑΝΑΤΟΛΙΟ

Στὴ ρῆση· «Μάθετε δικαιοσύνη σεῖς ποῦ κατοικεῖτε
στὴ γῆ»⁸⁶.

Σ' αὐτοὺς ποῦ φανερὰ καυχῶνται καὶ σέβονται τὰ θεῖα, κρυφὰ ὁμως κάνουν τὰ ἀντίθετα, ἐπειδὴ φιλοσοφοῦν μὲ λόγια, ὄχι ὁμως καὶ μὲ τὰ ἔργα, ὁ μεγαλόφωνος Ἡσαΐας φωνάζει· «Μάθετε νὰ κάνετε τὸ καλό, ὅσοι κατοικεῖται στὴ γῆ· γιὰτὶ ὁ ἀσεβὴς θὰ παύσει νὰ ὑπάρχει»⁸⁷. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ τὰ προφητικά του μάτια εἶδε τὴν ἀνώτερη ἀπὸ κάθε λόγο ἔνσαρκη ἔλευση τοῦ Σωτήρα, ἢ ὁποῖα κατόρθωσε μύρια καὶ πέρα ἀπὸ κάθε

85. Ψαλμ. 142, 2.

86. Ἦσ. 26, 9.

87. Ἦσ. 26, 10.

γένει, τὸν δὲ τύραννον ἐκνευρίσασαν, ἐβόα· Μάθετε δικαιοσύνην ποιεῖν. Πέπανται γὰρ ὁ τύραννος, τοῦ κατὰ παντὸς καὶ πάσης χωρεῖν, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ πάντα εἰσὶ, πλὴν ἐκείνων, τῶν ἑαυτοῦς ἐκόντων ὑποκατακλινόντων καὶ
5 καθυποβαλλόντων τῇ ἐκείνου ἀπάτῃ. Ἀπατᾶν γάρ, ἀλλ' οὐκ ἐκδιάζεσθαι δύναται.

ΡΝΕ'— ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ

Εἰς τό, «Οἱ αἰρόμενοι ἐκ κοιλίας αὐτῶν καὶ παιδευόμενοι ἕως γήρωσ».

10 *Τό, «Αἰρόμενοι ἐκ κοιλίας καὶ παιδευόμενοι», συνάδει τῷ, «Πάντοτε μανθάνοντες, καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυνάμενοι». «Οἱ ἐρόμενοι» γάρ, τοῦτ' ἔστιν, «αἰρόμενοι» καὶ «ἀκούοντες» μὲν, τῇ δὲ ἀμαθία συγκαταγηράσκοντες, οὐχ ὅτι δι' ὄλου τοῦ βίου φιλομαθεῖς
15 ἦσαν (ἢ γὰρ ἂν αὐτοῦς ἀπεδέξατο), οὐχ ὅτι ὀψιμαθεῖς (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δευτέρα ἀρετή· «Κρεῖττον γὰρ ὀψιμαθεῖς, ἢ ἀμαθεῖς εἶναι»), ἀλλ' ὅτι, αἰεὶ μανθάνειν προσποιούμενοι, τὴν δ' ἐπιθυμίαν τῆς σοφίας ἀπωθούμενοι, ἀπαιδευσίας ἐάλωσαν εἶναι γνήσια θρέμματα.*

20

ΡΝΣ'— ΕΠΙΚΤΗΤΩ

Τί ἐστι, «Τὸ ποτήριον τῆς πτώσεως καὶ τὸ κόνδυ τοῦ θυμοῦ».

Τὸ ποτήριον τῆς πτώσεως καὶ κόνδυ θυμοῦ τιμωρίας τοῖς πταιίσασιν ἀπειλεῖ Θεὸς εἰς διόρθωσιν, ποτὲ μὲν Βαβυλωνίοις, ποτὲ δὲ Ἀσσυριοῖς ἐγχειρίζων, ἅπερ ἐκποθέν-
25

88. Ἦσ. 46, 3.

89. Β' Τιμ. 3, 7.

90. Ἰσοκράτους, Παραίνεσις πρὸς Δημόνικον.

θαῦμα ἀγαθὰ σὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀποδυνάμωσε τὸν τύραννο, φώνησε· Μάθετε νὰ ἐφαρμόζετε δικαιοσύνη. Γιατὶ ὁ τύραννος ἔπαυσε νὰ ἐπιτίθεται ἐναντίον τοῦ καθενὸς καὶ τῆς καθεμιᾶς, καὶ ὅλα βρῖσκονται σὲ ἀσφάλεια, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μὲ τὴ θέλησή τους ὑποκλίνουσι καὶ ὑποτάσσουσιν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς στὴν ἀπάτη ἐκείνου. Γιατὶ μπορεῖ νὰ ἔξαπατᾷ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκδιᾶζει.

155.– ΣΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟ ΩΡΙΩΝΑ

Στό· «Αὐτοὶ ποὺ διδάσκονται ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τους, καὶ παιδαγωγοῦνται μέχρι τὰ γερατειά τους»⁸⁸.

Τό, «Οἱ διδασκόμενοι ἀπὸ τότε ποὺ ἦταν στὴν κοιλιὰ καὶ παιδαγωγούμενοι», συμφωνεῖ μὲ τὸ, «Ποῦ πάντοτε διδάσκονται, καὶ ποτὲ δὲν μποροῦν νὰ ἔρθουν σὲ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας»⁸⁹. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ ἀπολαμβάνουσιν τὴ διδασκαλία, δηλαδή αὐτοὶ ποὺ διδάσκονται καὶ ποὺ ἀκοῦουν βέβαια, ἀλλὰ γηράσκουσιν μαζί μὲ τὴν ἀμάθεια, ὅχι ἐπειδὴ σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ ἦταν φιλομαθεῖς (γιατὶ πραγματικὰ θὰ τοὺς ἀποδεχόταν), ὅχι ἐπειδὴ εἶναι ὀψιμαθεῖς (γιατὶ καὶ αὐτὸ εἶναι δεύτερη ἀρετὴ· γιατί λέγει, “Εἶναι προτιμότερο νὰ εἴμαστε ὀψιμαθεῖς, παρὰ ἀμαθεῖς”⁹⁰), ἀλλ’ ἐπειδὴ, ἐνῶ προσποιοῦνται ὅτι διαρκῶς μαθαίνουν, ἀπωθώντας τὴν ἐπιθυμία τῆς σοφίας, συνελήφθησαν νὰ εἶναι γνήσια θρέμματα ἀπαιδευσίας.

156.– ΣΤΟΝ ΕΠΙΚΤΗΤΟ

Τί σημαίνει· «Τὸ ποτήρι τῆς πώσεως, καὶ τὸ κόνδυ⁹¹ τοῦ θυμοῦ»⁹².

Τὸ «ποτήρι τῆς πώσεως καὶ τὸ δοχεῖο τοῦ θυμοῦ» ἀποτελεῖ ἀπειλή τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἔφταιξαν γιὰ νὰ διορθωθοῦν, δίνοντάς το πότε στοὺς Βαβυλώνιους καὶ πότε στοὺς Ἀσσύριους, τὰ ὅποια (ποτήρια) ὅταν τὰ ἤπιαν οἱ Ἑβραῖοι,

91. Εἶδος ποτηρίου.

92. Ἦσ. 51, 17.

τα ὑπὸ Ἑβραίων, αὐτοὺς μὲν ἐμέθυσε, βελτίονος δὲ ζωῆς οὐκ ἠξίωσεν. Ὁ δὲ Χριστός, ἐπὶ ξύλου ποτήριον πιών, καὶ πικροίαν ἰάτρευσε, καὶ εὐφροσύνην ἐπήγαγεν.

PNZ.- ΑΝΑΤΟΛΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

5 *Τί ἐστι τὸ εἰρημένον, «Ἐπὶ πάσῃ ψυχῇ τετελευτηκυία οὐκ εἰσελεύση».*

Τό, «Ἐπὶ ψυχῇ τετελευτηκυία οὐκ εἰσελεύση, βουλόμενος ἴσως μαθεῖν γέγραφας. Ἄκουε τοίνυν. Ψυχὴ ἁμαρτησάση μὴ κοινωνήσης. Ὅτι γὰρ τό, «Οὐκ εἰσελεύση», μὴ
10 κοινωνήσης ἐστί, ἄκουσον τί φησιν ἡ Σάρρα τῷ Ἀβραάμ· «Εἴσελθε εἰς τὴν παιδίσκην μου καὶ τεκνοποιήσον ἐξ αὐτῆς». Ὅτι δὲ νεκρὸν σῶμα οὐ μιαίνει (τὰ γὰρ φυσικὰ ἀναίτια), μάθε παρ' αὐτοῦ νομοθετήσαντος, Μωσέως φημί, τοῦ διὰ σκιῶν καὶ συμβόλων τὴν ἀλήθειαν ὑπογράψαντος.
15 Ἐκεῖνος γάρ, ὁ ταῦτα διαταξάμενος, τὰ ὁσῶ τοῦ Ἰωσήφ περιέφερε, πρὸς ὃν δικαίως ἄν τις εἴποι· Τί ποιεῖς, ὦ Μωσῆ; Τί πράττεις, ἃ κωλύεις; Τί ἐγχειρεῖς, ἃ ἀπαγορεύεις; Μᾶλλον δὲ τί πράττεις, ἃ νόμῳ ἀπεκήμενος; Γραφήν σέ τις, ὡς ἔοικε, γράψαιτο, ὡς πρῶτον λύοντα τὸν νόμον. Οὐ
20 λύω, φησίν, ἀλλὰ διὰ τούτου ἐμφαίνω τὸ δηλούμενον διὰ τοῦ γράμματος πράγμα περιεργάζεσθαι. Ἐγὼ γὰρ νεκρὸν σῶφρονα οὐκ οἶδα· ἐγὼ νεκρὸν τὸν τοὺς ἐπιβουλεύσαντας εὐεργετήσαντα οὐκ ἐπίσταμαι. Ζῆ τῷ Θεῷ, κἂν ἡμῖν τέως νεκρὸς φαίνεται. Καὶ ὑμῖν δὲ παραινῶ, μὴ μόνον τὴν νε-
25 κρὸν φεύγειν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ μηδὲ τοῖς ἁμαρτάνουσι κοινωνεῖν. Τὰ μὲν γὰρ φυσικὰ ἐλαττώματα αἰτίας ἔξω ἐσκήνωται, τὰ δὲ ἐκ προαιρέσεως κατηγορίας καὶ τιμωρίας ἄξια. Καὶ εἰ βασανίσετε τὴν λέξιν, τοῦθ' εὐρήσετε. Οὐ γὰρ εἶπον, Ἐπ' ἀνθρώπῳ ἢ σώματι τετελευτηκότι, ἀλλ' «ἐπὶ

αυτούς βέβαια τούς μέθυσαν, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἔκαναν ἄξιους καλύτερης ζωῆς. Ἀντίθετα ὁ Χριστός, πίνοντας τὸ πικρὸ ποτῆρι πάνω στὸν σταυρό, καὶ τὴν πικρία θεράπευσε, καὶ εὐφροσύνη πρόσφερε.

157.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΑΝΑΤΟΛΙΟ

Τί σημαίνει αὐτὸ πὺ ἔχει λεχθεῖ· «Σὲ δωμάτιο πὺ ὑπάρχει νεκρὸς δὲν θὰ μπεῖς»⁹³.

Τό, «Δὲν θὰ μπεῖς σὲ δωμάτιο πὺ ὑπάρχει νεκρὸς», τὸ ἔγραψες ἴσως θέλοντας νὰ μάθεις τί σημαίνει. Ἄκου λοιπόν. Νὰ μὴ συνάψεις σχέση με ψυχὴ πὺ ἁμάρτησε. Ὅτι βέβαια τό, «Δὲν θὰ μπεῖς», σημαίνει νὰ μὴ συνάψεις σχέση μαζί του, ἄκου τί λέγει ἡ Σάρρα στὸν Ἀβραάμ: «Πήγαινε στὴν δούλη μου, καὶ ἀπόκτησε παιδι ἀπὸ αὐτήν»⁹⁴. Ὅτι ἐπίσης τὸ νεκρὸ σῶμα δὲν μολύνει (γιατὶ τὰ φυσικὰ εἶναι ἀναίτια), μάθε το ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν νομοθέτη, δηλαδὴ τὸν Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος με σκιές καὶ σύμβολα φανέρωσε τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ αὐτὸς πὺ τὰ διέταξε αὐτά, μετέφερε τὰ ὀσῶ τῶ Ἰωσήφ, στὸν ὁποῖο δίκαια θὰ μπορούσε κανεῖς νὰ πεῖ: Τί κάνεις, Μωυσῆ; Γιατί κάνεις αὐτὰ πὺ ἐμποδίζεις; Γιατί φροντίζεις γι' αὐτὰ πὺ ἀπαγορεύεις; Ἡ καλύτερα, γιατί κάνεις ἐκεῖνα πὺ ἀποκήρυξες με νόμο; Θὰ μπορούσε κανεῖς νὰ σὲ κατηγορήσει, ὅπως φαίνεται, σὰν τὸν πρῶτο πὺ καταργεῖ τὸν νόμο. Δὲν τὸν καταργῶ, λέγει, ἀλλὰ με αὐτὸ δείχνω, ὅτι ἐφαρμόζω αὐτὸ πὺ δηλώνει τὸ γράμμα τῶ νόμου. Γιατὶ ἐγὼ σώφρονα, πὺ νὰ εἶναι νεκρὸς, δὲν γνωρίζω. Ἐγὼ δὲν θεωρῶ νεκρὸν ἐκεῖνον πὺ εὐεργέτησε ἐκείνους πὺ τὸν ἐπιβουλεύθηκαν. Ζεῖ με τὸν Θεό, ἔστω καὶ ἂν σὲ μᾶς φαίνεται τώρα νεκρὸς. Καὶ συμβουλεύω καὶ σᾶς, ὄχι μόνο νὰ ἀποφεύγετε τὴ νεκρὴ ἁμαρτία, ἀλλ' οὔτε καὶ με αὐτούς πὺ ἁμαρτάνουν νὰ ἔχετε σχέση. Γιατὶ τὰ φυσικὰ ἐλαττώματα εἶναι ἀναίτια, ἐνῶ τὰ πταίσματα πὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν προαίρεση εἶναι ἄξια τιμωρίας. Καὶ ἂν ἐρευνήσετε τὴ λέξη, αὐτὸ θὰ βρεῖτε. Γιατὶ δὲν

94. Γεν. 16,2.

ψυχῇ». «Ψυχὴ γὰρ ἁμαρτάνουσα, ἀποθνεύεται». Εἰ γὰρ τὸ νεκρὸν σῶμα μόλυσμός, πῶς καὶ Σολομὼν (χρῆ γὰρ καὶ ἡμᾶς προσθεῖναι τῇ Μωσέως ἀπολογία) ἔλεγεν, «Ἄγαθὸν τὸ πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους, ἢ εἰς οἶκον γέλωτος»; Πῶς δὲ περιστολῆς καὶ ἐκκομιδῆς ἐτύγγανε τὰ σώματα; Πῶς δὲ τῇ οἰκίᾳ παρεδίδοτο, εἰ οὐδὲ τὸ ὄσιον τὰ σώματα ὄσιον εἶναι ἐνόμιζε; Πῶς δὲ τὸ σῶμα Ἐλισσαίου, νεκρὸν ὄν, ἀνέστησεν;

ΡΝΗ.- ΝΕΙΛΩ

10 Εἰς τό, «Ἐπτάκις πεσεῖται ὁ δίκαιος».

Τό, «Ἐπτάκις πεσεῖται ὁ δίκαιος» εἴρηται οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ νομίμως παλαίων ἀναγκαίως καὶ ἀθλητικῶς πίπτει. Τοῦτο δὲ οὐ πάντως ἥττης ἐστὶν αἴτιον, ἀλλὰ πολλάκις καὶ νίκης. Πολλοὶ γὰρ πεπτωκότες, τῶν δοκούντων
15 ἐστάναι τὴν δύναμιν ἐξενεύρισαν, διὰ τοῦ ποδὸς ἅπαν τὸ σῶμα εἰς τοῦδαφος ῥίψαντες, καὶ τὴν νίκην ἀρπάσαντες. Διὸ οὐ μόνον ὅτι πεσεῖται εἶπεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀναστήσεται προσέθηκεν, ἵνα τὸν στέφανον μηνύσῃ. Εἰ δὲ καὶ ὅτε πταίσει ὁ ἄνθρωπος, θᾶπτον ἀνανήψει, ὡς ἄριστος ἐπίστησον.

20 ΡΝΘ.- ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τό, «Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν», καὶ ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἐναντίον τῶ, «Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν», καὶ τὰ ἐξῆς.

Τοῖς μὲν ἐπὶ τῶν χρηστῶν διατρίβουσιν ἔργων, τὸ φα-
25 νεροῦς εἶναι τοῦτο ποιούντας, εἰς κέρδος τελεῖ. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ ἔφη· «Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀν-

95. Ἰεζ. 18, 4 καὶ 20.

97. Δ' Βασ. 4, 35-36.

96. Ἐκκλ. 7, 2.

98. Παροιμ. 14, 16.

εἶπα, Σὲ ἄνθρωπο ἢ σῶμα ποὺ πέθανε, ἀλλὰ «σὲ ψυχὴ». Γιατὶ λέγει· «Ψυχὴ ποὺ ἁμαρτάνει, θὰ πεθάνει»⁹⁵. Ἐὰν δηλαδή τὸ νεκρὸ σῶμα εἶναι μολυσμὸς, πῶς ὁ Σολομῶν (γιατὶ πρέπει καὶ ἐμεῖς νὰ προσθέσουμε ἐπιχειρήματα στὴν ἀπολογία τοῦ Μωυσῆ), ἔλεγε, «Εἶναι καλὸ νὰ πᾶμε σὲ σπίτι ποὺ πενθεῖ, παρὰ σὲ σπίτι ποὺ γλεντοκοποῦν»⁹⁶; Καὶ πῶς στολίζονταν καὶ κηδεύονταν τὰ σώματα; Πῶς ἐπίσης παραδιδόταν στὸ σπίτι, ἐὰν δὲν θεωροῦσε ὅτι εἶναι ὅσιο τὸ νὰ τιμοῦν τὰ σώματα; Καὶ πῶς τὸ σῶμα τοῦ Ἑλισσαίου, ἐνῶ ἦταν νεκρὸ, ἀνέστησε νεκρόν⁹⁷;

158.– ΣΤΟΝ ΝΕΙΛΟ

Στὴ ρήση· «Ὁ δίκαιος θὰ ἁμαρτήσῃ ἑφτά φορὲς»⁹⁸.

Ὁ λόγος, «Ὁ δίκαιος θὰ ἁμαρτήσῃ ἑφτά φορὲς», δὲν εἰπώθηκε τυχαῖα, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ποὺ παλεύει νόμιμα, κατ' ἀνάγκη καὶ ἀθλητικὰ πέφτει. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ὅπως οἷον αἴτιο ἦττας, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς καὶ νίκης. Γιατὶ πολλοί, ἐνῶ εἶχαν πέσει, ἀπονεύρωσαν τὴ δύναμη ἐκείνων ποὺ νόμιζαν ὅτι στέκονταν ὄρθιοι, ρίχνοντάς τους μὲ τὸ πόδι τους ὀλόκληρο τὸ σῶμα στὸ ἔδαφος καὶ ἀρπάζοντας τὴ νίκη. Γι' αὐτὸ, δὲν εἶπε μόνο ὅτι θὰ πέσει, ἀλλὰ πρόσθεσε καὶ ὅτι θὰ σηκωθεῖ, γιὰ νὰ φανερώσῃ καὶ τὸ στεφάνι. Καὶ ἂν, καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος πέσει σὲ σφάλμα, σηκωθεῖ πολὺ γρήγορα, σὰν ἄριστος νὰ τὸ γνωρίζεις καλά.

159.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΕΥΤΟΝΙΟ

Στὴ ρήση· «Ἄς λάμψῃ τὸ φῶς σας»⁹⁹, καὶ ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι ἀντίθετο τοῦ· «Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνη σας»¹ καὶ τὰ ἑξῆς.

Σ' αὐτοὺς ποὺ πράττουν τὰ καλὰ ἔργα, τὸ νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ φανερὰ, εἶναι κέρδος γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σωτῆρας εἶπε· «Ἄς λάμψῃ τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δοῦν τὰ

99. Ματθ. 5, 16.

1. Ματθ. 6, 1.

θρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἐπειδὴ δέ τινες οὐ πρὸς τὴν Δεσποτικὴν ἀφορῶσι φωνήν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑαυτῶν δόξαν, παρήνευσε, «Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην
 5 ὑμῶν, μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. Εἰ δὲ μήγε, μισθὸν οὐκ ἔχετε», διὰ μὲν τῶν προτέρων τὸ ἐπεικὲς καὶ φιλόγαθον ἐμφαίνων, ὅπερ οὐδὲ θουλομένων τῶν πραττόντων κρύπτεσθαι δύναται, διὰ δὲ τῶν δευτέρων τὴν φιλοδοξίαν ἀναστέλλων. Καὶ δι' ἐκείνων μὲν τὴν κακίαν, διὰ δὲ
 10 τούτων τὴν ἐπίδειξιν κωλύων. Οὐ γὰρ ἐναντίον ἐστὶ τοῦτ' ἐκείνω, ἀλλὰ τὰς παρεπεπηγυίας καὶ ἀφέδρους κακίας ταῖς ἀρεταῖς κωλύει. Ἀρετὴ γὰρ πᾶσα ἄνευ ἐπιδείξεως γινομένη, ἀρετὴ ἂν κυρίως καλοῖτο καὶ εἶη. Εἰ δὲ καὶ πρὸς φιλοδοξίαν ἐλκυσθεῖη, καὶ τὸ εἶναι εἰλικρινῆς ἀρετὴ ἀπόλ-
 15 λυσι. Σιωπῶ γάρ, ὅτι οἱ μετ' ἐπιδείξεων ἐλεοῦντες, οὐ καλοκαγαθία τοῦτο δρῶσιν, ἀλλὰ τὰς ἀλλοτρίας ἐκπομπεύοντες συμφοράς. Ἐλεήμονες γὰρ καλεῖσθαι γλιχόμενοι, τὰς ἀλλοτρίας οὐ παραιτοῦνται ἐκτραγωδεῖν δυσημερίας. Τὸ γάρ, «Λαμπάτω τὸ φῶς ὑμῶν», εἴρηται οὐχ ἵν' ἡμεῖς ἐνα-
 20 βρυνώμεθα, ἀλλ' ὡς τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου σιγηθῆναι μὴ ἀνεχομένου, κἂν οἱ ποιοῦντες κρύπτωσιν. Ὅνπερ γὰρ τρόπον λαμπὰς ἐν ἀσελήνω νυκτὶ φανεῖσα αὐτομάτως τὰς ὄψεις ἐπάγεται, οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἀκόντων τῶν κεκτημένων πάντα φωτίζειν πέφυκεν.

25

ΡΕ'.— **ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ**

Τί ἐστὶ, «Καὶ ἐκοπάσω ἐξ αὐτῶν καρδίαν
 λιθίνην, καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν
 σαρκίνην».

Τὸ μὲν, «ἐκοπάσω ἐξ αὐτῶν» (δηλον δὲ ὅτι τῶν ἐκου-

2. Ματθ. 5, 16.

3. Ματθ. 6, 1.

καλά σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν οὐράνιο Πατέρα σας»². Ἐπειδὴ ὅμως μερικοὶ δὲν ἀποβλέπουν στὰ λόγια τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ στὴν δική τους δόξα, γι' αὐτὸ συμβούλευσε· «Νὰ προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνη σας, νὰ μὴ τὴν κάνετε μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιατί ἀλλιῶς, δὲν θὰ ἔχετε ἀμοιβή»³, δείχνοντας μὲ τὰ προηγούμενα τὴν ἐπιείκεια καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ καλὸ, τὸ ὁποῖο καὶ νὰ θέλουν αὐτοὶ ποὺ τὸ κάνουν, δὲν μπορεῖ νὰ μείνει κρυφὸ, ἐνῶ μὲ τὰ δεύτερα, θέλοντας νὰ ἐμποδίσει τὴ φιλοδοξία. Καὶ μὲ ἐκεῖνα βέβαια ἐμποδίζει τὴν κακία, ἐνῶ μὲ αὐτὰ τὴν ἐπίδειξη. Γιατὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀντίθετο μὲ ἐκεῖνο, ἀλλ' ἐμποδίζει τὶς τοποθετημένες παράλληλα κακίες ποὺ καρδοκοῦν νὰ βλάψουν τὶς ἀρετές. Γιατὶ κάθε ἀρετὴ ποὺ γίνεται χωρὶς ἐπίδειξη, αὐτὴ μπορεῖ νὰ ὀνομάζεται καὶ εἶναι κυρίως ἀρετὴ, ἐνῶ ἐὰν παρασυρθεῖ καὶ ἀπὸ τὴ φιλοδοξία, παύει νὰ εἶναι εἰλικρινῆς ἀρετὴ. Ἀποσιωπῶ βέβαια, τὸ ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἐλεοῦν μὲ ἐπίδειξη, δὲν τὸ κάνουν ἀπὸ καλοκαγαθία, ἀλλὰ διαπομπεύουν τὶς συμφορὲς τῶν ἄλλων. Γιατὶ, ἐπιθυμώντας νὰ ὀνομάζονται ἐλεήμονες, δὲν παύουν νὰ διατυμπανίζουν τὶς δυστυχίες τῶν ἄλλων. Γιατὶ τὸ, «ὡς λάμπει τὸ φῶς σας»⁴ εἰπώθηκε, ὄχι γιὰ νὰ καυχώμαστε ἐμεῖς, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸ καλὸ ἔργο δὲν μπορεῖ νὰ ἀποσιωπηθεῖ, ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ ποὺ τὸ κάνουν τὸ κρύβουν. Γιατὶ, ὅπως μὰ λαμπάδα, ποὺ ἀνάβει μέσα σὲ νύχτα χωρὶς φεγγάρι, αὐτόματα προσελκύει τὰ μάτια, ἔτσι καὶ ἡ ἀρετὴ, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν αὐτοὶ ποὺ τὴν ἔχουν, ἀπὸ τὴ φύση τῆς τοὺς φωτίζει ὅλους.

160.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΘΕΟΔΟΣΙΟ

Τί σημαίνει ἡ ρήση· «Θὰ ἀποσπάσω ἀπὸ αὐτοὺς τὴν πέτρινη καρδιά, καὶ θὰ τοὺς δώσω καρδιὰ σαρκική»⁵.

Τὸ «θ' ἀποσπάσω ἀπὸ αὐτοὺς» (δηλαδή ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ

4. Ματθ. 5, 16.

5. Ἰεζ. 11, 19.

σίως προσιόντων τῇ θεῖα παιδεύσει) «τὴν λιθίνην καρδίαν», τὴν ἀναίσθητον καὶ ἀνάληγτον τῆς ψυχῆς μηνύει ἕξιν, τὴν τοῖς θεοῖς ἀντιπράττουσαν νόμοις, τὸ δέ, «Καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν σαρκίνην», τὴν εὐεικτον καὶ πειθήνιον καὶ τοῖς πνευματικοῖς εἴκουσαν θεσμοῖς, ἕξ ὧν καὶ ὁ περιώνυμος τῆς ἀρετῆς πέφυκε τίκτεσθαι χορός. Εἰ δὲ καὶ διὰ παραδειγμάτων βούλει τοῦτο μαθεῖν, ἄκουε ὅτι, ὡσπερ γραμματικοὶ καὶ σοφισταί, τοὺς παῖδας δεχόμενοι ῥυπῶντας, καθάραντες ἀποπέμπουσι, οὐ τὰς γλώττας ἀνθῶντες (οὐ γὰρ οἶόν τε), ἀλλὰ τέχνην ἐντιθέντες, οὐδὲ τὰς ψυχὰς ἀλλάττοντες, τὴν δὲ ῥαθυμίαν ἐκβάλλοντες, οὕτω καὶ ἡ θεία σοφία, τὴν κακίαν καὶ τὴν ἄγνοιαν ἐξοστρακίζουσα, σύνεσιν καὶ ἐπιστήμην ἐντίθησιν.

ΡΕΑ΄.- ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

15 Εἰς τό, «Παρέστη πάση ὁδῶ οὐκ ἀγαθῇ», καὶ εἰς τό, «Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εὐλογηθήσεται».

Τὸ μὲν, «Παρέστη πάση ὁδῶ οὐκ ἀγαθῇ», περὶ ἁμαρτωλοῦ εἰρημένον ἀνδρός, ἐδοθήσεν ἐστι, συνηγόρησεν, ἐδικαιολογήσατο. Ὡσπερ γὰρ ἄμαχος ῥήτωρ τοῖς δικάζουσι παρεστῶς, ὑπὲρ τῶν βουθεσίας δεομένων τὴν οἰκείαν κινεῖ τέχνην, οὕτω καὶ κεῖνος παντὶ σθένει τῇ κακίᾳ συνηγορήσας οὐ παρητήσατο. Τὸ δέ, «Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εὐλογηθήσεται», περὶ κακίστου πάλιν ἀνδρός εἰρημένον, τοιοῦτόν ἐστιν. Εὖ λεχθήσεται, ἀντὶ τοῦ, 25 ἐπαινεθήσεται, ἐγκωμιασθήσεται, μακαρισθήσεται. Ἡ γὰρ εὐλογία, παρὰ τὸ εὖ λέγειν, τὴν εὐφημίαν μηνύει. Ἐπειδὴ

προσέρχονται στη θεία διδασκαλία) «τὴν πέτρινη καρδιά», σημαίνει τὴν ἀναίσθητη καὶ ἀνάγλητη συνήθεια τῆς ψυχῆς, ἣ ὁποία ἀντιστρατεύεται τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τό, «Καὶ θὰ τοὺς δώσω καρδιὰ σαρκική»⁶, σημαίνει τὴν εὐπλαστη καὶ πειθήνια, ποὺ ὑπακοῦει τοὺς πνευματικούς θεσμούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους συνήθως γεννιέται καὶ ὁ ὀνομαστός χορὸς τῆς ἀρετῆς. Ἐὰν ὅμως θέλεις νὰ τὸ μάθεις καὶ μὲ παραδείγματα, ἀκούε ὡς ὅπως οἱ γραμματοδιδάσκαλοι καὶ οἱ σοφιστές, ἐνῶ δέχονται τὰ παιδιὰ ἄξεστα, τὰ στέλνουν πίσω ἀφοῦ τὰ ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴν ἀγένειά τους, χωρὶς νὰ ἀντικαθιστοῦν τῇ γλώσσα τους (γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν), ἀλλὰ βάζοντας μέσα τους τὴν τέχνη τοῦ λόγου, οὔτε ἀλλάζοντας τίς ψυχές τους, ἀλλὰ ἀπομακρύνοντας τὴν ραθυμία τους, ἔτσι καὶ ἡ θεία σοφία, ἀπομακρύνοντας τὴν κακία καὶ τὴν ἄγνοια, βάζει μέσα τους τὴ φρόνιση καὶ τὴ γνώση.

161.– ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΑΡΤΕΡΜΙΔΩΡΟ

Στό· «⁷ Ἦταν παρὼν σὲ κάθε δρόμο πονηρό»⁷, καὶ στό·

«Ἡ ψυχὴ του θὰ ἐπαινεῖται στὴ ζωὴ αὐτή»⁸.

Τό, «⁷ Ἦταν παρὼν σὲ κάθε πονηρὸ δρόμο», ποὺ ἔχει λεχθεῖ γιὰ κάθε ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπο, σημαίνει ὅτι βοήθησε, ἔγινε συνήγορος τῆς κακίας καὶ τὴ δικαιολόγησε. Γιατί, ὅπως ὁ ἀκαταμάχητος ρήτορας, ποὺ παρίσταται σὲ δίκη, χρησιμοποιεῖ τὴν τέχνη του γιὰ τὴ βοήθεια ἐκείνων ποὺ χρειάζονται βοήθεια, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος δὲν ἀπέφυγε νὰ γίνῃ συνήγορος τῆς κακίας μὲ ὅλη τὴ δύναμή του. Ἐνῶ τό, «Ἡ ζωὴ αὐτοῦ θὰ εὐλογεῖται στὴν ἐδῶ ζωὴ του», ἔχει λεχθεῖ πάλι γιὰ πάρα πολὺ κακὸν ἄνθρωπο, καὶ σημαίνει τὸ ἑξῆς· Θὰ ἀκούσει καλὰ λόγια, ἀντὶ τοῦ, θὰ ἐπαινεθεῖ, θὰ ἐγκωμιασθεῖ, θὰ μακαρισθεῖ. Γιατὶ ἡ εὐλογία, προερχόμενη ἀπὸ τὸ “εὖ λέγω” (μιλῶ μὲ καλὰ λόγια), φανερῶνει τὴν εὐφημία. Γιατὶ πολλοί, ἐπειδὴ τὸ κριτήριον τῶν πραγμά-

7. Ψαλμ. 35, 5.

8. Ψαλμ. 48, 19.

γὰρ πολλοὶ τῷ τὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων αὐτοῖς διεφθάρθαι, ἐπαινοῦσι καὶ μακαρίζουσι τοὺς ταλανίζεσθαι καὶ θρηνεῖσθαι δικαίους ὄντας, διὰ τὸ πλούτῳ κομᾶν καὶ τρυφῆς ἀπολαύειν, κἂν μυρία δρωῶεν κακά, ὧν καὶ μικρὸν
 5 ὕστερον ἀπαιτηθήσονται δίκας οὐκ ἐννοοῦντες, ἀλλὰ τὴν παροῦσαν ἀπόλαυσιν βλέποντες, τὴν τούτων κρίσιν τὴν διεφθαρμένην κωμωδῶν ὁ Μελωδός, καὶ ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐπιτιμῶσι τοῖς ἁμαρτάνουσιν, οὐδὲ μόνον κολακεύουσιν, ἀλλ' εἰ δέοι πρὸς χάριν ἐκείνων καὶ αὐτὴν κακῦναι τὴν
 10 ἀρετὴν, κακίζουσι δέ, ἔφη ὅτι «Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εὐλογηθήσεται». Εἰ δὲ καὶ τό, «ἐν τῇ ζωῇ» εἴρηται, μετὰ θάνατον γὰρ κολασθήσεται. Τοῦτο γὰρ καὶ τὸ ἐξῆς μηνύ-ει «Εἰσελεύσεται γὰρ εἰς γενεὰν πατέρων αὐτοῦ». Ὁ δὲ εἰσελευσόμενος οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν χωρεῖ, ὡς οἴονται τινες,
 15 ἀλλ' ἐν χώρῳ κατακλεισθήσεται, ἐν ᾧ δηλονότι ἕως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς. Ἐν γὰρ τῷ σκότῳ τῷ ἀσβέστῳ μετὰ τῶν ἐγκωμιασάντων καθειροχθήσεται, δίκας ὧν ἔδρασεν ἀπαιτηθησόμενος.

ΡΕΒ'.- ΩΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ

20

Πῶς νοητέον τό, «Ἔδεσθε αὐτοῦ μετὰ σπουδῆς».

Τὸ τεθεσπίσθαι, «Φάγεσθε τὸ Πάσχα μετὰ σπουδῆς», ἐνόμισαν τινες, ὡς ἔοικε, λελέχθαι διὰ τὸ ὀξέως χρῆναι ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐκφοιτῆσαι. Νοεῖτωςαν μὲν οὖν καὶ οὐ-
 25 τως (ἀγροίκου γὰρ ἐστὶ σοφία, φιλονεικεῖν περὶ τῶν μηδεμίαν βλάβην τοῖς ἀκροαταῖς οἰσόντων), κινδυνεύει δὲ ἡ σπουδὴ πρᾶξις εἶναι πρὸ πράξεως. Διὸ καὶ σπουδαῖοι καλοῦνται οἱ εὐδόκιμοι, καὶ τοῖς φαύλοις ἀντιδιαστέλλονται. Καὶ τοῦτο ἐγγυᾶται Ἰσοκράτης, ὁ ἄνω καὶ κάτω παρὰ
 30 σοῦ θαυμαζόμενος, γράφων πρὸς Δημόνικον, “Τὰς μὲν

των ἔχει διαφθαρεῖ, ἐπαινοῦν καὶ μακαρίζουν ἐκείνους πού ἔπρεπε νὰ ταλανίζονται καὶ νὰ θρηνοῦνται, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ πλούσιοι καὶ κάνουν ζωὴ ἀπολαυστική, ἔστω καὶ ἂν κάνουν μύρια κακὰ, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν σκέφτονται πὼς ὕστερα ἀπὸ λίγο θὰ τιμωρηθοῦν, ἀλλὰ βλέπουν τὴν τωρινὴ ἀπόλαυση. Τὴν κρίση αὐτῶν, τὴν διεφθαρμένη διακωμωδώντας ὁ Ψαλμωδός, καὶ ἐπειδὴ ὄχι μόνο δὲν ἐπιβάλλουν ἐπιτίμια σ' αὐτοὺς πού ἁμαρτάνουν, οὔτε μόνο τοὺς κολακεύουν, ἀλλὰ, ἂν χρειασθεῖ, γιὰ χάρη ἐκείνων νὰ κακίσουν ἀκόμα καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀρετὴ, τὴν κακίζουν· γιὰτὶ εἶπε· «Ἡ ζωὴ αὐτοῦ θὰ ἐπαινεῖται ἐδῶ στὴ γῆ»⁹. Τό, «στὴ ζωὴ αὐτῆ» λέχθηκε, ἐπειδὴ μετὰ θάνατον θὰ τιμωρηθεῖ. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει καὶ τὸ ἑξῆς· «Θὰ εἰσέλθει στὴ γενιὰ τῶν πατέρων του». Καὶ αὐτὸς πού πρόκειται νὰ εἰσέλθει, δὲν ὀδηγεῖται στὴν ἀνυπαρξία, ὅπως νομίζουν πολλοί, ἀλλὰ θὰ κλεισθεῖ σὲ χῶρο, στὸν ὁποῖο εἶναι φανερό ὅτι δὲν θὰ δεῖ φῶς στοὺς αἰῶνες. Γιατὶ θὰ φυλακισθεῖ μέσα στὸ χωρὶς τέλος σκοτάδι μαζί μὲ ἐκείνους πού τὸν ἐγκωμίαζαν, γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ γιὰ ὅσα διέπραξε.

162.– ΣΤΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ ΩΦΕΛΙΟ

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὸν λόγο, «Θὰ τὸ φάγετε διαστικὰ»¹⁰.

Τὴν ἐντολή, «Θὰ φάγετε τὸ Πάσχα μὲ διασύνη», νόμισαν μερικοί, ὅπως φαίνεται, ὅτι εἰπώθηκε, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο γρήγορα. Ἄς τὸ ἐννοοῦν λοιπὸν καὶ ἔτσι (γιατὶ εἶναι σοφία ἀγραμμάτου, τὸ νὰ φιλονεικεῖ γιὰ πράγματα πού δὲν θὰ ἐπιφέρουν καμμιά βλάβη στοὺς ἀκροατές), ὅμως ἡ διασύνη κινδυνεύει νὰ εἶναι μιὰ πράξη πρὶν ἀπὸ ἄλλη πράξη. Γι' αὐτὸ καὶ σπουδαῖοι ὀνομάζονται αὐτοὶ πού διακρίνονται μὲ τὴν προκοπὴ τους καὶ ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς φαύλους. Καὶ αὐτὸ τὸ βεβαιώνει ὁ Ἰσοκράτης, αὐτὸς πού θαυμάζεται ἀπὸ σένα πάρα πολὺ, ὁ ὁποῖος γράφει στὸν Δημόνικο· «Οἱ συνήθειες τῶν

10. Ἐξ. 12, 11.

τῶν φαύλων συνηθείας ὀλίγος χρόνος διέλυσε, τὰς δὲ τῶν σπουδαίων οὐδ' ἂν ὁ πᾶς αἰὼν ἐξαλείψειε». Σπουδαῖον οὖν χρὴ τυγχάνειν, τοῦτ' ἔστι φιλάρετον, τὸν μέλλοντα ἐσθίειν τὸ θεῖον καὶ ἀληθινὸν Πάσχα. Ἰσασι δ' οἱ μύσται 5 τὸ λεγόμενον, κατὰ τὴν τοῦ νομοθέτου πνευματικὴν διάταξιν.

ΡΕΓ'·- ΕΥΛΟΓΙΩ

Κατὰ Ὠριγένους.

Τὸν περὶ τῆς τῶν ψυχῶν ἐκπτώσεως λόγον, ἀληθῆ μέν, 10 ὡς οἶμαι, οὐκ ὄντα, πιθανὸν δὲ δοκοῦντα, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, δύο δέ, κατὰ γε τὸν ἡμέτερον λογισμόν, ἀνατρέπειν δοκεῖ. Ἐν μὲν, τὸ μὴ σαφῶς κεκηρύχθαι ἐν ταῖς Γραφαῖς Δεύτερον δέ, ἢ ἄκρατος λήθη. Οὐ συνορῶσθ' γὰρ ποῖον ἔμελλε τίκτεσθαι σκάνδαλον ἐκ τοῦ διαρρήδην κηρυχθῆ- 15 ναι. Ῥᾶον γὰρ ἐπὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπαλινδρομεῖ κατάστασιν ἢ καταπεσοῦσα τοῦτο μαθοῦσα ψυχῇ, τίς ἢ ἄκρατος αὕτη καὶ βαθεῖα λήθη, ὡς μηδὲν αὐτὴν τῶν ἐκεῖσε μεμνησθαι, καίτοι μνημονεύουσα, ἀνέδραμεν ἂν τὴν ταχίστην, ὅθεν ἐξέπεσεν, καὶ εἰ μυρίους ἐχρῆν ὑποστῆναι πόνους. Καὶ 20 γὰρ, εἰ βασιλέως υἱός, ἀπὸ ῥαθυμίας τῆς βασιλικῆς μὲν δόξης ἐκπέσοι, μετὰ ληστῶν δὲ καὶ ἀνδροφόνων συνδιατριβεῖν ἔλοιτο, ἢ μνήμη τῆς πρώτης εὐημερίας δυνήσεται ἀπόνως τάχιστα ἐπαναγαγεῖν ἐπὶ τὴν πατρῴαν ἀξίαν. Εἰ δὲ παντελῶς ἀποσβεσθεῖ ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἢ προτέ- 25 ρα μνήμη, οὔτε βαρεῖαν διαιτηθήσεται τὴν μετὰ τῶν ληστων διαγωγὴν, ἀλλὰ καὶ ἥδιστα αὐτοῖς συνδιατριβοῖ, οὔτε τι πράξοι τῶν ἐπαναγαγεῖν αὐτὸν δυναμένων ἐφ' ἣν μὴδ' οἶδε βασιλείαν, μὴ πράττων δὲ τὰ φέροντα αὐτὸν ἐκεῖσε, οὐκ ἂν ἐπανέλθοι ποτέ.

30 Ὁ μὲν οὖν τῆς μνήμης λόγος, εἴ γ' ἀληθῆς ἦν ἢ ἐκπτω-

α. Ἄλλη γραφή· συνορῶσα.

β. Ἄλλη γραφή· ἦν.

φαιύλων σὲ λίγο χρονικὸ διάστημα διαλύονται, ἐνῶ τῶν σπουδαίων οὔτε ὀλοκληρὸς αἰώνας δὲν μπορεῖ νὰ τὶς ἐξαλείψει». Πρέπει λοιπὸν νὰ εἶναι σπουδαῖος, δηλαδὴ φίλος τῆς ἀρετῆς, αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ φάει τὸ θεϊκὸ καὶ ἀληθινὸ Πάσχα. Καὶ γνωρίζουν τὸ λεγόμενον οἱ μυημένοι στὰ μυστήρια, σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴν διάταξιν τοῦ νομοθέτη.

163.- ΣΤΟΝ ΕΥΛΟΓΙΟ

Ἐναντίον τοῦ Ὁριγένη.

Ὁ λόγος γιὰ τὴν πτώση τῶν ψυχῶν, πού, ὅπως πιστεύω, δὲν εἶναι ἀληθινός, ἀλλὰ θεωρεῖται πιθανός, πολλὰ βέβαια καὶ ἄλλα, δύο ὅμως σίγουρα πράγματα, σύμφωνα μὲ τὸν δικό μου συλλογισμό, φαίνεται νὰ ἀνατρέπει. Ἐνα εἶναι, τὸ ὅτι δὲν κηρύχθηκε μὲ σαφήνεια στὶς Γραφές, καὶ δεύτερον, ἡ ἀπόλυτη λήθη. Γιατὶ δὲν κατανοοῦν ποιοὺ σκάνδαλο ἐπρόκειτο νὰ προκληθεῖ, ἀπὸ τὸ ὅτι κηρύχθηκε ἀπερίφραστα. Γιατὶ εὐκολώτερα θὰ ξαναγύριζε στὴν ἀρχικὴ κατάστασιν ἢ ψυχὴ ποὺ ἔπεσε γνωρίζοντας αὐτὸ, ποιά εἶναι αὐτὴ ἢ ἀπόλυτη καὶ βαθειὰ λήθη, ὥστε νὰ μὴ θυμᾶται τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα, πού ἂν τὰ θυμόταν, θὰ μπορούσε νὰ ἀνατρέξει τὸ γρηγορώτερον ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ἐξέπεσε, ἔστω καὶ ἂν ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ μύριους κόπους. Γιατὶ, ἐὰν ἓνας υἱὸς τοῦ βασιλιᾶ ἀπὸ ραθυμία ἐκπέσει ἀπὸ τὴ βασιλικὴ δόξα καὶ προτιμήσει νὰ ζεῖ μὲ ληστὲς καὶ δολοφόνους, ἢ ἀνάμνησιν τῆς προηγούμενης εὐημερίας του μπορεῖ χωρὶς κόπο νὰ τὸν ἐπαναφέρει πολὺ γρήγορα στὸ πατρικὸ ἀξίωμα, ἐὰν ὅμως σθηθεῖ ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ψυχὴ του ἢ ἀνάμνησιν τῶν προηγούμενων, τότε οὔτε θὰ φέρει βάρεως τὴν συναναστροφὴν του μὲ τοὺς ληστὲς, ἀλλὰ καὶ θὰ ζεῖ μαζί τους μὲ πολλὴ εὐχαρίστησιν, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ μπορούσε νὰ κάνει κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού μποροῦν νὰ τὸν ἐπαναφέρουν στὴ βασιλείαν, τὴν ὅποιαν οὔτε κἂν γνωρίζει, καὶ μὴ κάνοντας αὐτὰ πού θὰ τὸν ὀδηγοῦσαν ἐκεῖ, δὲν θὰ ξαναγυρίσει ποτέ.

Ὁ λόγος λοιπὸν τῆς μνήμης, ἐφόσον βέβαια ἢ ἔκπτωσιν

σις, πάντας ἀνθρώπους ἤλασεν ἐπὶ τὴν ἐπάνοδον, ἣ δὲ σαφῆς τῶν Γραφῶν διδασκαλία πλέον ἂν ἐβεβαίωσε. Πιστεύομεν δὲ ἄλλα τινὰ μείζονα ἡμῶν ὄντα τῆς ἀξίας ἀποκεκρούφθαι, ἀλλ' αὐτῆ, ὡς γε οἶμαι, φαίνεται ὠφελιμω-
 5 τᾶτη, τὸ μὴδὲ ὀπότερον γεγενῆσθαι, πολλὰ δόγματα εἰς τὸν βίον εἰσεκώμασε τὸν ἡμέτερον. Οἱ μὲν γὰρ οἴονται σβέννυσθαι μετὰ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν, οἱ δὲ ὅτι ἀπολαύσοντες μόνον τῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ καλῶν παρήχθησαν εἰς τὸν βίον. Καὶ οἱ μὲν αὐτοματισμὸν ἐφαντάσθησαν, οἱ
 10 δὲ εἰμαρμένη καὶ γενέσει καὶ τύχῃ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπέτρεψαν. Καὶ οἱ μὲν γεννητὸν εἶναι τὸν κόσμον ἀπεφήναντο, οἱ δὲ τὸν μὲν οὐρανὸν προνοίας ἠξιῶσθαι, τὴν δὲ γῆν οὐχί. Οἱ δ' ὑπὸ τῆς κακίας τὸ σῶμα πεπλάσθαι καὶ μὴ δύνασθαι ἀρετῆς ὄργανον εἶναι, καὶ ἄλλα μυρία, ἅπερ, ἵνα μὴ τὸ
 15 λογίδιον μηκύνωμεν, παραλείψω.

Ταῦτα δὲ πάντα ἐσεβάσθη^α, ἣν ἡ μνήμη τῆς προτέρας καταστάσεως ἐνυπῆρχε τῇ ψυχῇ, εἶ γε ἀληθῆς ἦν ὁ τῆς ἐκπτώσεως λόγος, καὶ εἰ ἐν τοῖς ἱεροῖς χρησιμοῖς σαφέστα-
 20 τα ἐκηρύχθη αὐτῆς ἢ ἐκπτώσις, καλοῦσα ἐπὶ τὴν ἐπάνο-
 δον. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ πρώτου καὶ Ἑλληνες καὶ βάρβαροι, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου Ἰουδαῖοι καὶ Χριστιανοί, καὶ ὅσοι ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς πείθονται, ἔγνωσαν ὅπερ ἀναγκαῖον ἦν τὸ γνῶναι. Καὶ τὸ δεσμοπήριον δὲ ὄρω οὐ κωλυτικόν, ἀλλ' ἀύξητικόν ἁμαρτημάτων. Πῶς γὰρ τιμωρεῖται, ἢ μεί-
 25 ζονα ἄνεσιν δεξαμένη εἰς τὸ πλημμελῆσαι; Τί δὲ ἄρα πεπλημμέληται τῇ ψυχῇ μείζον φόνου, ἢ μοιχείας, ἢ φαρμακείας; Εἰ μὲν οὖν κατηγοεῖτο ἡ ψυχὴ, ὡς καὶ ἄκουσα σωφρονισθῆναι, λόγον εἶχε ὁ τοιοῦτος λόγος. Ποίαν δὲ τιμωρίαν ὑπέχει ἡ ψυχὴ, τὸ σῶμα τρυφαῖς καὶ πορνείαις
 30 καὶ ταῖς ἄλλαις παρὰ φύσιν παραδοῦσα ἡδοναῖς, ἢ μὴδὲ

α. Ἐλληνιστὴν γραφὴν ἐσεβέσθη.

εἶναι ἀληθινή, θὰ ὀδηγοῦσε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους στὴν ἐπιστροφή, καὶ ἡ σαφὴς διδασκαλία τῶν Γραφῶν θὰ τὴν ἐπιβεβαίωνε περισσότερο. Πιστεύουμε βέβαια ὅτι καὶ μερικὰ ἄλλα, πού εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ τὴ δική μας ἀξία, ἔχουν ἀποκρυβεῖ, ἀλλὰ αὐτὴ, ὅπως πιστεύω, φαίνεται πάρα πολὺ ὠφέλιμη, τὸ νὰ μὴ γνωρίζουμε ὅμως ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο συνέβη, ἔγινε αἰτία νὰ εἰσχωρήσουν στὴ ζωὴ μας πολλὰ δόγματα. Γιατὶ ἄλλοι νομίζουν ὅτι μαζὶ μὲ τὸ σῶμα σβήνει καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ ἄλλοι πάλι ὅτι ἦρθαν στὴ ζωὴ αὐτὴ γιὰ νὰ ἀπολαύσουν τὰ καλὰ της. Ἄλλοι ἐπίσης φαντάσθηκαν αὐτοματισμό, ἄλλοι ὅτι αὐτὰ πού τοὺς ἀφοροῦσαν τὰ ἀνέθεσαν στὴ μοῖρα καὶ στὴ γένεση καὶ στὴν τύχη¹¹. Ἄλλοι πάλι εἶπαν ὅτι ὁ κόσμος εἶναι γεννητός, ἄλλοι ὅτι ὁ οὐρανὸς ἀπολαμβάνει τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ γῆ ὄχι, καὶ ἄλλοι ὅτι τὸ σῶμα πλάσθηκε ἀπὸ τὴν κακία, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ὄργανο τῆς ἀρετῆς, καὶ μύρια ἄλλα, τὰ ὁποῖα, γιὰ νὰ μὴ μακρύνω τὸν λόγο, θὰ τὰ παραλείψω.

Ἄλλα αὐτὰ βέβαια θὰ ἦταν πιστευτὰ (σεβαστά), ἐὰν ἡ ἀνάμνηση τῆς προηγουμένης καταστάσεως ὑπῆρχε στὴν ψυχὴ, ἐφόσον βέβαια εἶναι ἀληθινὸς ὁ λόγος τῆς πτώσης, καὶ ἐὰν κηρύχθηκε καθαρῶτα ἡ πτώση ἀπὸ αὐτὴν στίς ἱερὲς προφητεῖες, καλώντας τὸν ἀνθρώπο στὴν ἐπιστροφή. Γιατὶ, μὲ τὸ πρῶτο, καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ βάρβαροι, καὶ μὲ τὸ δεύτερο οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Χριστιανοί, καὶ ὅλοι ὅσοι πιστεύουν στίς ἅγιες Γραφές, ἔμαθαν αὐτὸ πού ἦταν ἀναγκαῖο νὰ γνωρίζουν. Καὶ ἡ κόλαση βλέπω ὅτι δὲν ἐμποδίζει, ἀλλὰ αὐξάνει τὰ ἁμαρτήματα. Γιατὶ πῶς τιμωρεῖται ἡ ψυχὴ πού δέχθηκε μεγαλύτερη ἐλευθερία στὸ νὰ ἁμαρτήσῃ; Τί μεγαλύτερο ἄραγε ἁμάρτημα ὑπάρχει γιὰ τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸν φόνο, ἢ τὴ μοιχεία, ἢ τὴ μαγεία μέσω φαρμάκων; Ἐὰν λοιπὸν καταργόταν ἡ ψυχὴ, ὥστε νὰ σωφρονίζεται ἔστω καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει, θὰ εἶχε δικαιολογία ὁ λόγος αὐτός. Ποιὰ ὅμως τιμωρία ὑφίσταται ἡ ψυχὴ, παραδίνοντας τὸ

11. Εἰμαρμένη, γένεσις καὶ τύχη· πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Βλ. Βιβλίον Γ', Ἐπιστολὲς ΚΣΤ, ΡΛΕ', ΡΝΔ', ΡΖΑ'.

τὸ δεσμωτήριον ἔτι καταλείψαι βουλομένη, ἢ εὐχομένη
 γῆρας βαθύ, ἢ πάντα ποιούσα ὅπως μηδὲν κωλύσῃ τὴν
 ἡδονήν, ἢ καὶ κοιμώμενον διεγείρουσα πολλάκις, καὶ πο-
 ρεΐαν δοῦσα καὶ παρακαλοῦσα τὸ ἀκόλαστον; Οὐδεὶς
 5 βουλόμενος κολᾶσαι τὸν ἁμαρτήσαντα, ἀφορμὰς μείζους
 αὐτῷ ἀκολασίας δίδωσι. Διὰ τί λέγει ὁ Προφήτης, «Ἐκ
 κοιλίας μητρὸς μου Θεὸς μου εἶ σύ», εἰ καὶ πρὸ τούτου ἦν;
 Πῶς δ' ἀνάστασις σωμάτων καταγγέλλεται, καὶ οὐκ ἀπο-
 κατάστασις ψυχῶν εἰς τὸ ἀσώματον; Πῶς δὲ ὁ Ἄβραάμ
 10 καὶ ἡ Ἄννα τὴν ἀπαιδίαν ὠλοφύροντο; Πῶς δέ, εἰ ἐν εὐ-
 λογίας μέρει ἔσται τό, «Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ
 πληρώσατε τὴν γῆν»; Ἀγωνιούμενοι γὰρ παρήχθημεν, οὐ
 δίκας ὑπὲρ προτέρων πταισμάτων δώσοντες Ἐἰ δ' ἐν τῷ
 ἀγῶνι διὰ ῥαθυμίαν ἀναπέσωμεν, ἄνεσιν δὲ ζητήσωμεν,
 15 τότε δὴ τότε δικαίως ἀστεφάνωτοι γενώμεθα.

Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ κακίαν δογματίσαντες, ἀρετῆς
 ἀντέχεσθαι παρήνεσαν (ταύτην γὰρ ἐνόμισαν εἶναι ἀρί-
 στην χειραγωγὸν πρὸς τὴν ἐπάνοδον), καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἢ
 εἰς ἀγῶνα τοὺς ἀνθρώπους τετάχθαι ἰσχυριζομένη, εἰς
 20 ἀρετὴν παρακαλεῖ (διὰ γὰρ ταύτης τοὺς νενικηκότας ἐν
 οὐρανῷ ἀνακηρυχθῆναι καὶ στεφθῆναι ἐπαγγέλλεται),
 ἀφόμενοι τοίνυν τοῦ ζυγομαχεῖν περὶ τῶν ἀμφισβητησί-
 μων, εἰς τὸ ὁμολογούμενον ἑαυτοὺς συνελάσωμεν. Εἰ γὰρ
 ἐκεῖνοι καὶ ἡμεῖς παντὶ σθένει τὴν ἀρετὴν ἐκθειάζομεν,
 25 ἀλλὰ ταύτην ἀτιμάσαντες τὴν ὑπὸ ἑκατέρων τῶν μερῶν
 θαυμαζομένην, παρὰ τοῦ δοκοῦντος ἀδήλου πράγματος
 ἑαυτοὺς παρέχομεν. Εἴτε γὰρ ἐκπέπτωκεν, ὡς ἐκεῖνοί
 φασιν, ἀρετῆς χρεῖα πρὸς ἐπάνοδον, εἴτε ἀγωνιουμένη
 παρήχθη, ὡς ἡμεῖς φάμεν, δι' ἀρετῆς οἱ στέφανοι πλέκον-
 30 ται.

σῶμα στίς ἀπολαύσεις καὶ στίς πορνεῖες καὶ στίς ἀφύσικες ἄλλες ἡδονές, ἡ ὁποία οὔτε τὸ σῶμα ἀκόμα δὲν θέλει νὰ ἐγκαταλείψει, αὐτὴ ποὺ εὐχεται βαθειὰ γεράματα, αὐτὴ ποὺ κάνει τὰ πάντα, γιὰ νὰ μὴν ἐμποδίσει καθόλου τὴν ἡδονή, αὐτὴ ποὺ ἀκόμα καὶ κοιμισμένον σηκώνει πολλές φορές, καὶ τὸν βάζει σὲ πορεία, καὶ διαπράττει τὸ ἀκόλαστο; Κανένας, θέλοντας νὰ τιμωρήσει αὐτὸν ποὺ ἁμάρτησε, δὲν τοῦ δίνει μεγαλύτερες ἀφορμές ἀκολασίας. Γιατί ὁ Προφήτης λέγει, «Ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μητέρας μου, σὺ εἶσαι Θεός μου»¹², ἂν καὶ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ αὐτόν; Καὶ πῶς κηρῦσσεται ἀνάσταση τῶν σωμάτων, καὶ ὄχι ἀποκατάσταση τῶν ψυχῶν χωρὶς σῶμα; Καὶ γιατί ὁ Ἄβραάμ καὶ ἡ Ἄννα θρηνοῦσαν τὴν ἀτεκνία; Καὶ πῶς, ἐὰν θεωρεῖται εὐλογία τό, «Νὰ αὐξάνεσθε καὶ νὰ πληθύνεσθε, καὶ νὰ γεμίσετε τὴ γῆ»¹³; Γιατί γεννηθήκαμε γιὰ νὰ ἀγωνισθοῦμε, καὶ ὄχι γιὰ νὰ τιμωρηθοῦμε γιὰ προηγούμενα ἁμαρτήματά μας. Καὶ ἂν στὸν ἀγῶνα πέσουμε ἕξαιτίας τῆς ραθυμίας, καὶ ζητήσουμε ἀνάπαυση, τότε λοιπὸν, ναὶ τότε δίκαια νὰ μὴ στεφανωθοῦμε.

Πλὴν ὅμως, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς δίδαξαν τὴν ὑπαρξὴ τῆς κακίας, μᾶς συμβούλεψαν νὰ ἀφοσιωνόμαστε στὴν ἀρετὴ (γιατὶ αὐτὴν θεώρησαν ἄριστη χειραγωγὸ μας πρὸς τὴν ἐπιστροφή), καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἰσχυρίζεται ὅτι τάχθηκε νὰ ὀδηγήσει τοὺς ἀνθρώπους σὲ ἀγῶνα, μᾶς παροτρύνει στὴν ἀρετὴ (γιατὶ μέσω αὐτῆς ὑπόσχεται ὅτι αὐτοὶ ποὺ θὰ νικήσουν θὰ ἀνακηρυχθοῦν καὶ θὰ στεφανωθοῦν στὸν οὐρανὸ), σταματώντας λοιπὸν νὰ φιλονεικοῦμε γιὰ τὰ ἀμφισβητήσιμα, ἅς καθοδηγήσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας σ' αὐτὸ ποὺ ὁμολογεῖται ἀπὸ ὅλους. Γιατί, ἂν καὶ ἐκεῖνοι καὶ ἐμεῖς ἐκθειάζουμε τὴν ἀρετὴ, ὅμως ἀτιμάζοντας αὐτὴν ποὺ θαυμάζεται καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, προσφέρουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας σ' αὐτὸ ποὺ δὲν εἶναι φανερό. Γιατὶ εἴτε ἔχει ἐκπέσει, ὅπως λένε ἐκεῖνοι, χρειάζεται ἀρετὴ γιὰ τὴν ἐπιστροφή της, εἴτε δημιουργήθηκε γιὰ νὰ ἀγωνισθεῖ, ὅπως λέμε ἐμεῖς, τὰ στεφάνια πλέκονται μὲ τὴν ἀρετὴ.

13. Γεν. 1, 28.

ΡΕΔ΄.- ΙΩΑΝΝΗ ΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τό, «*Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται
περὶ σοῦ*».

Τό, «*Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, ἐπὶ χει-
5 ρῶν ἀροῦσί σε, μὴ ποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα
σου*», καὶ περὶ ἀνδρὸς δικαίου εἰρημένον, καὶ κακῶς τῷ
διαβόλῳ νενοημένον (ἢ γὰρ παραλογίσασθαι ἢ βουλήθη
νενοηκῶς, ἢ κακῶς ἐνόησε), σαφέστατα καὶ συντομώτατα
ἤλεγξεν ὁ Χριστός, φράσας· «*Γέγραπται· Οὐκ ἐκπειράσῃς
10 Κύριον τὸν Θεόν σου*». Κινδυνεύοντι γάρ, οὐκ ἐκπειράζον-
τι ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο τὴν βοήθειαν. Ἐν χρεῖα καθεστῶτι,
οὐκ ἐπιδεικνυμένῳ καὶ κενὴν θηρωμένῳ δόξαν. Οὕτω γὰρ
λέγω, οὐ περὶ ἐμοῦ, οὐ καὶ ἄγγελοι κηρύττουσιν, ἀλλὰ περὶ
δικαίου ἀνδρὸς εἴρηται τῷ Μελωδῶ.

15

ΡΕΕ΄.- ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Εἰς τό, «*Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον
τουῦτον*».

Τὸ περὶ παρθενίας ῥηθέν, «*Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν
λόγον τουῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται*», εἴρηται, οὐχ ὅτι κατὰ ἀπο-
20 κλήρωσιν τινά τισιν ἐδόθη (οὐ γὰρ ἂν αὐτοῖς τὴν βασιλεί-
αν τῶν οὐρανῶν ἔπαθλον προυτίθει), ἀλλ' ἵνα δείξῃ, πρῶ-
τον μὲν τῆς θείας ῥοπῆς κηρύττοντας τοὺς πρὸς τοῦτον ἀγω-
νισαμένους τὸν ἀγῶνα τὸν ὑπερφυῆ, ἔπειθ', ὅτι οὐρανόθεν
αὐτὴ κάτεισιν ἢ συμβουλή, οὐ νόμῳ θεσπίζουσα, ἀλλὰ πα-
25 ραινέσει χρωμένη. Τρίτον, ὅτι δέδοται τοῖς κρείττοσιν ἀ-
κρασίας, τοῖς τὴν ἄνωθεν καλοῦσι συμμαχίαν, καὶ νηστεί-
αις καὶ ἀγρυπνίαις φυλάττουσι τὸ κειμήλιον, καὶ μὴ εἰς

14. Ψαλμ. 90, 11.

15. Ψαλμ. 90, 12.

16. Ματθ. 4, 7.

164.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΙΩΑΝΝΗ

Στή ρήση· «Γιατί θὰ δώσει ἐντολή στους ἀγγέλους του γιὰ σένα»¹⁴.

Ὁ λόγος, «Θὰ δώσει ἐντολή στους ἀγγέλους γιὰ σένα, καὶ θὰ σὲ σηκώσουν στὰ χέρια τους, γιὰ νὰ μὴ σκοντάψει τὸ πόδι σου σὲ πέτρα»¹⁵, καὶ γιὰ ἄνθρωπο δίκαιον ἔχει εἰπωθεῖ, καὶ γιὰ τὸν διάβολο, ὁ ὁποῖος εἶχε σκεφθεῖ κακῶς (γιατί ἢ σκέφθηκε πὼς θέλησε νὰ τὸν ἔξαπατήσει, ἢ κακῶς στέφθηκε), ὁ Χριστὸς τὸν ἤλεγξε φανερὰ καὶ πολὺ σύντομα, λέγοντας· «Ἔχει γραφεῖ»· Δὲν πρέπει νὰ πειράξεις τὸν Κύριο καὶ Θεό σου»¹⁶. Γιατί ὁ Θεὸς ὑποσχέθηκε τὴ βοήθειά του σὲ ἐκεῖνον ποὺ κινδυνεύει, καὶ ὄχι σὲ ἐκεῖνον ποὺ πειράζει (προκαλεῖ) αὐτόν, ποὺ βρίσκεται σὲ ἀνάγκη, καὶ ὄχι σὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸ κάνει πρὸς ἐπίδειξη, καὶ ἐπιδιώκει νὰ ἀποσπάσει μάταια δόξα. Γιατί δὲν λέγω βέβαια γιὰ μένα, γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ οἱ ἄγγελοι χρειάζονται, ἀλλὰ ὁ Ψαλμωδὸς μιλάει γιὰ τὸν δίκαιο ἄνθρωπο.

165.– ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ¹⁷ ΙΕΡΑΚΑ

Στή ρήση· «Δὲν μποροῦν ὅλοι νὰ δεχθοῦν τὸν λόγο αὐτόν»¹⁸.

Αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε γιὰ τὴν παρθενία, «Δὲν μποροῦν ὅλοι νὰ δεχθοῦν τὸν λόγο αὐτόν, ἀλλὰ μόνο ἐκεῖνοι στους ὁποίους ἔχει δοθεῖ», εἰπώθηκε, ὄχι ἐπειδὴ τοὺς δόθηκε μὲ κάποια κληροση (γιατί δὲν τοὺς ἔδωσε σὰν ἔπαθλο τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν), ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξει, πρῶτον, ὅτι ἔχουν ἀνάγκη τῆς θείας βοήθειας αὐτοὶ ποὺ ἀγωνίζονται αὐτόν τὸν ὑπερφυσικὸ ἀγώνα. Ἔπειτα, ὅτι αὐτὴ ἡ συμβουλή κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὄχι βέβαια θεσπίζοντας νόμο, ἀλλὰ χρησιμοποιούμενη σὰν παραίνεση. Τρίτον, ὅτι δίνεται σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀνώτεροι τῆς ἀκρασίας, οἱ ὁποῖοι ἐπικαλοῦνται τὴν οὐράνια συμμαχία, καὶ μὲ νηστεῖες καὶ ἀγρυπνίες φυλάσσουν τὸ κειμήλιο, καὶ δὲν

17. Στὸν κώδικα Vat. 650 ἀναγράφεται «λαμπροτάτω»

18. Ματθ. 19, 11.

τούς τῷ θηρίῳ διὰ ῥαθυμίας καὶ τρυφῆς προϊεμένους. Εἰ μὲν γὰρ κατὰ ἀποκλήρωσιν ἐδόθη, περιττὸν τὸ γέρας. Οὐ κατὰ χάριν ἐδόθη, ἀλλὰ δέδοται τοῖς λαβεῖν ἐθέλουσι. Τοῖς γὰρ μὴ βουλομένοις, οὐδεὶς ὁ δώσων.

5

ΡΕΣ΄- ΑΡΧΙΒΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Εἰς τό, «Ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα
τῆς θεότητος σωματικῶς».

Τό, «Ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος
σωματικῶς», αὐτὸς μὲν ἔφης μὴ νοεῖν, ἐγὼ δ' οἶμαι εἰρη-
10 σθαι ἀντὶ τοῦ οὐσιωδῶς. Οὐ γὰρ ἐνέργεια θεότητος, ἦν
ἐνουσία τίκτει, τὸν ναὸν ἐκεῖνον ἐκυδέονα τὸν ἄχραντον,
ἀλλ' οὐσία μυρίας ἐνεργείας ἔχουσα, οὐ μερικὸν ἔχουσα
χάρισμα, ἀλλ' ἡ πηγή τῶν ἀγαθῶν. Αὐτός, φησὶν, ὁ τῷ
Πατρὶ συμβασιλεύων καὶ τὰς τῶν ὑπερκοσμίων ἡνίας κα-
15 τέχων καὶ τὰ ἐπίγεια οἰακίζων ἐνηνθρώπησε, καὶ στρα-
τηγικοῖς ὄπλοις ἐπὶ τῆς παρατάξεως ἔστη, ἵνα κάκεῖνα
κοσμήσῃ, καὶ νίκην τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει κατορθώσῃ,
καὶ τοὺς ἀλιτηρίους τροπώσῃται δαίμονας, καὶ τὸν στρα-
τηγὸν αὐτῶν μέγα φυσῶντα καταλύσῃ, καὶ μυρίων χαρι-
20 σμάτων τὴν Ἐκκλησίαν ἐμπλήσῃ. Ὁ βασιλεύς, φησὶν,
ἐστρατήγησεν, οὐχ ὁ στρατηγὸς βασιλικῶ ἀξιώματι ἐκεκό-
σμητο. Ὁ βασιλεὺς τῆ τοῦ δούλου μορφῇ ἔκρουσεν ἑαυτοῦ
τὴν ἀξίαν ἐν τῇ παρατάξει, οὐ στρατιώτης βασιλέως ἀξίω-
μα ἑαυτῷ ἐπεφήμιζε. Βασιλεὺς ἦν νομοθετῶν, οὐ στρατιώ-
25 τῆς νομοθετεῖν ἐπιχειρῶν. Τὸ γάρ, «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν»,
βασιλέως. Τὸ γάρ, «Θέλω, καθαρίσθητι», αὐτοκράτορος.
Τό, «Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις», αὐτοτελῆ τὴν ἐξουσίαν ἔχον-

19. Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος λέγει στὴν 7η Ἐπιστολὴ του «Θέλουσι γὰρ ὑμῖν πράττειν, καὶ ὁ Θεὸς ἔτοιμος εἰς τὸ παρασχεῖν», καθὼς καὶ ὁ Γρηγόριος Θεολόγος: «Τοῖς προσηρημένοις καλῶς, τὴν χεῖρα δίδωσιν ὁ Θεός», ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλους τοὺς Πατέρες εἶναι διάχυτη ἡ διδασκαλία αὐτή.

παραδίδουν τούς ἑαυτούς τους στοὺς θηρίο μετὰ τὴν ῥαθυμία καὶ τὴν ἀπόλαυση. Γιατί, ἂν δινόταν μετὰ κλήρωση, θὰ ἦταν περιττὸ τὸ βραβεῖο. Δὲν δόθηκε χαριστικά, ἀλλὰ ἔχει δοθεῖ σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τὸ λάβουν. Γιατὶ σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλουν, κανεὶς δὲν θὰ τὸ δώσει¹⁹.

166.– ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΑΡΧΙΒΙΟ

Στὴ ρήση· «Σ' αὐτὸν κατοικεῖ ὁλόκληρο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικά»²⁰.

Τό, «Σ' αὐτὸν κατοικεῖ ὁλόκληρο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος μετὰ σωματικὴ μορφή», σὺ βέβαια εἶπες, ὅτι δὲν τὸ καταλαβαίνει, ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι εἰπώθηκε, ἀντὶ τοῦ οὐσιωδῶς (ὅλη ἡ οὐσία τῆς θεότητος). Γιατὶ τὸν ἄχραντον ἐκεῖνο ναὸ δὲν τὸν κυβερνοῦσε ἐνέργεια τῆς θεότητος, τὴν ὁποία γεννᾷ ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς, ἀλλὰ οὐσία ἡ ὁποία ἔχει μύριες ἐνέργειες, ποὺ δὲν ἔχει μερικὸ χάρισμα, ἀλλ' εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν. Αὐτός, λέγει, ποὺ βασιλεύει μαζί μετὰ τὸν Πατέρα, καὶ κρατᾷ τὰ ἡνία ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ κατευθύνει τὰ ἐπίγεια, ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ μετὰ στρατηγικὰ ὄπλα στάθηκε στὴν παράταξη, ὥστε καὶ ἐκεῖνα νὰ τὰ στολίσει, καὶ νὰ προσφέρει νίκη στοὺς γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ κατατροπώσει τοὺς ἀλιτήριους δαίμονες, καὶ νὰ καταργήσει τὸν ἀρχηγό τους, ὃ ὁποῖος φουσκώνει ἀπὸ τὴν μεγάλη ὑπερηφάνειά του, καὶ νὰ γεμίσει τὴν Ἐκκλησία μετὰ μύρια χάρισματα. Ὁ βασιλιάς, λέγει, ἔγινε στρατηγός, καὶ ὄχι ὁ στρατηγός στολίσθηκε μετὰ βασιλικὸ ἀξίωμα. Ὁ βασιλιάς μετὰ τὴν μορφή δούλου ἔκρυψε τὸ ἀξίωμά του στὴν παράταξη, καὶ ὄχι στρατιώτης διαφήμιζε τὸν ἑαυτό του μετὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλιᾶ. Ἦταν βασιλιάς ποὺ νομοθετοῦσε, καὶ ὄχι στρατιώτης ποὺ ἐπιχειροῦσε νὰ νομοθετήσει. Γιατὶ τό, «Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω», εἶναι γνῶρισμα βασιλιᾶ. Γιατὶ τό, «Θέλω, καθαρίσου»²¹, εἶναι γνῶρισμα αὐτοκράτορα. Τό, «Ἄς γίνῃ ὅπως θέλεις»²², εἶναι

20. Κολοσ. 2, 9.

21. Ματθ. 8, 3.

22. Ματθ. 15, 28.

τος. Τό, «Σιωπα, πεφίμωσο», δεσπότη, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἵνα μὴ πάντα καταλέγων μηκύνω τὸν λόγον. Εἰ δὲ τὸ πάθος σε ταράττει, τὸ κατὰ Θεοῦ μὲν τολμηθέν, σαρκὸς δὲ ἀψάμενον, ἄκουε τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων λέγοντος: «Χριστοῦ οὖν παθόντος σαρκί».

Εἰ τοίνυν ὁ τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν ἐγκεχειρισμένος τὴν σάρκα κυρίως ἀπεφήνατο πεπονθέναι, τὴν παθῶν δεκτικὴν (ἀπαθὲς γὰρ τὸ Θεῖον), εἰ καί, ὡς τὸν κληρονόμον ἀποκτείναντες, Ἰουδαῖοι πεπόνθασι τραγωδίας ἀπάσης μείζονα, μὴ ταρατέτω σε τὸ πάθος, ἀλλ' εἰς εὐχαριστίας μέγεθος χειραγωγείτω, ὅτι ὁ βασιλεὺς ὁ ἀπαθής, ὁ σκιὰν τροπῆς μὴ ἐπιδεχόμενος, τὴν οἰκειάν ἐκδέδωκε σάρκα, καὶ πολλὰ ὡς ἄνθρωπος ἀσθενῆς φθεγξάμενος, ἵνα στρατηγήματι ἔλη τὸν πανοῦργον, τρόπαιά τε στήσας λαμπρά, ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἡμετέρας φύσεως ἠμφιεσμένος. Εἰ δὲ ἄνθρωπος ἦν, ὡς φασι, ψιλός, θεία χάριτι κοσμηθείς, δι' ἣν αἰτίαν, πολλοὺς ἀνελόντες ἄνδρας ἀγίους Ἰουδαῖοι, οὐδὲν τοιοῦτον πεπόνθασιν, ἐπὶ δὲ τούτῳ πᾶσα νενίκηται τραγωδία παραβαλλομένη τοῖς τούτων πάθεσιν; Ἀλλὰ δῆλον, ὅτι οἱ μὲν ἦσαν ἅγιοι, ὁ δὲ μονογενῆς Υἱὸς ἐνανθρωπήσας καταξιώσας. Τὸ γὰρ μὴ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀξίας ἦκειν ἐπὶ τὰ πάθη, ἀλλὰ τοὺς μὲν εἶναι δούλους, τὸν δὲ Δεσπότην, ἀσύγνωστον ἔτεκεν Ἰουδαίοις τὴν δίκην. «Οὗτος», γὰρ φησιν, «ἐστὶν ὁ κληρονόμος»· οἱ ἀμπελουργοὶ τὸν κληρονόμον ἀποκτεῖναι ὤρμησαν, οὐ τὸν σύνδουλον, τὸν Υἱὸν τοῦ Οἰκοδεσπότη τοῦ γνήσιον, οὐχ ἓνα ἐξ αὐτῶν εἰς υἰοθεσίας ἀξίωμα ἀνακομισθέντα. Πῶς γὰρ μετὰ τοὺς δούλους ὁ Υἱὸς ἀπεστάλη, ὃν

23. Μάρκ. 4, 39.

24. Α' Πέτρ. 4, 1.

25. Ματθ. 16, 19.

γνώρισμα αὐτοῦ πού ἔχει αὐτοτελῆ ἐξουσία. Τό, «Σώπα, βουβάσου»²³, εἶναι γνώρισμα δεσπότη, καί ἄλλα παρόμοια, γιά νά μὴ τὰ ἀπαριθμήσω ὅλα μακραίνοντας τὸν λόγο. Ἐάν πάλι σέ ἐνοχλεῖ τὸ πάθος, πού ἐπιχειρήθηκε βέβαια μὲ τόλμη ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἄγγιξε μόνο τὴ σάρκα, ἄκουσε τὸν κορυφαῖο Ἀπόστολο πού λέγει· «Ἐφοῦ λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔπαθε σωματικὰ»²⁴.

Ἐφόσον λοιπὸν αὐτὸς πού κρατοῦσε τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν²⁵, εἶπε ὅτι ἔπαθε κυρίως ὡς πρὸς τὴ σάρκα του, ἡ ὁποία καὶ μόνο εἶναι δεκτικὴ παθῶν (γιατὶ τὸ θεῖο εἶναι ἀπαθές), ἀν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ σκότωσαν τὸν κληρονόμο, ἔπαθαν μεγαλύτερα κακὰ ἀπὸ κάθε τραγωδία, νά μὴ σέ ταράξει τὸ πάθος, ἀλλὰ νά σέ ὀδηγεῖ σὲ μεγάλη εὐχαριστία, τὸ ὅτι ὁ ἀπαθὴς βασιλιάς, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιδέχεται οὔτε ἴχνος ἐπισκίασης λόγῳ ἀλλαγῆς²⁶, παρέδωσε τὴ σάρκα του, καὶ εἶπε πολλὰ σὰν ἄνθρωπος ἀδύναμος, ὥστε μὲ στρατηγικὸ τέχνασμα νά νικήσει τὸν πανοῦργο, καὶ ἀφοῦ ἔστησε τρόπαια λαμπρὰ, ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς, φορῶντας τὴν ἀπαρχὴ τῆς δικῆς μας φύσης. Ἄν ὅμως ἦταν ἀπλὸς ἄνθρωπος, ὅπως λένε, πού δέχθηκε τὴ θεία χάρη, γιά ποιὸν λόγο οἱ Ἰουδαῖοι, πού σκότωσαν πολλοὺς ἁγίους ἄνδρες, δὲν ἔπαθαν κανένα τέτοιο πάθημα, ἐνῶ γιά τὸν λόγο ὅτι φόνευσαν αὐτὸν ξεπεράσθηκε κάθε τραγωδία συγκρινόμενη μὲ τὰ παθήματα αὐτῶν; Ἄλλ' εἶναι φανερὸ πῶς ἐκεῖνοι ἦταν ἅγιοι, ἐνῶ ὁ μονογενὴς Υἱὸς καταδέχθηκε νά γίνῃ ἄνθρωπος. Γιατὶ τὸ ὅτι ὀδηγήθηκαν στὰ πάθη ὄχι μὲ τὸ ἴδιο ἀξίωμα, ἀλλ' ἐκεῖνοι ὄντας δοῦλοι, ἐνῶ ὁ Χριστὸς Δεσπότης, προκάλεσε στοὺς Ἰουδαίους ἀσυγχώρητη τὴν τιμωρία. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος»²⁷. οἱ ἀμπελουργοὶ ὄρμησαν νά σκοτώσουν τὸν κληρονόμο, ὄχι τὸν σύνδουλό τους, τὸν γνήσιο Υἱὸ τοῦ Οἴκοδεσπότη, καὶ ὄχι ἕναν ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχε ἀναβαθμισθεῖ στὸ ἀξίωμα τῆς υἰοθεσίας. Γιατὶ πῶς μετὰ τοὺς

26. Ἰακ. 1, 17.

27. Ματθ. 21, 38.

καὶ ἐντραπῆναι ἐχρῆν; Πῶς δὲ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ εἶρηται; Πῶς δὲ Θεὸς ἐπεδήμησεν, ἢ ἀνθρώπων συνέπραξεν; Πῶς δὲ ἐταπεινώσεν ἑαυτόν, ἴσα Θεῷ ὑπάρχων; Πῶς δὲ ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν ἐπεμψεν ὁμοιώματι σαρκὸς 5 ἁμαρτίας; Ἡ πῶς οὐκ ἐξεντελίζεται τὰ ἄχραντα μυστήρια, σῶμα καὶ αἷμα ἀνθρώπου δοκοῦντα εἶναι; Πῶς δὲ ἔφη, «Σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι»; Πῶς δὲ ἀναγκαῖον, ἔχειν τι καὶ τοῦτον, ὃ προσενέγκη; Πῶς δὲ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τοὺς αἰχμαλώτους ἐλυτρώσατο; Ἡ πῶς τὸν Κύριον τῆς δόξης 10 ἐσταύρωσαν; Πῶς δὲ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο; Πῶς δὲ καὶ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ὁ Πατὴρ λαλήσας ἐν τοῖς προφήταις, ὕστερον ἐλάλησεν ἐν Υἱῷ; Ἡ πῶς παραπλησίως Υἱὸς μετέσχε τῶν αὐτῶν;

Ἄλλ' ἵνα μὴ πάντα καταλέγοντες ὄχλον πολὺν τῇ σῇ 15 ἀκοῇ παρασκευάσωμεν, εἰς ὃ πάντα τείνει λέξω. Τό, Θεὸν ὄντα, ταπεινὰ φθέγγασθαι, καὶ οἰκονομικόν ἐστι καὶ χρειῶδες, καὶ οὐδὲν τὴν ἄχραντον ἀξίαν καταβλάπτει, τὸ δ' ἄνθρωπον ὄντα, θεϊὰ τινα καὶ ὑπερφυῆ φράζειν, τῆς ἀνωτάτω τυγχάνει τόλμης. Βασιλεῖ μὲν γὰρ ἔξεστι μετριο- 20 λογεῖν καὶ μετριοφρονεῖν, στρατιώτῃ δὲ ἢ στρατηγῷ βασιλικὰς ἀφιέναι φωνὰς οὐ θέμις. Εἰ μὲν οὖν Θεὸς ἦν, ὥσπερ καὶ ἦν, ἐνανθρωπήσας, καὶ τὰ ταπεινὰ χώραν ἔχει, εἰ δ' ἄνθρωπος ἦν, τὰ ὑψηλὰ χώραν οὐκ ἔχει.

ΡΕΖ'. - ΝΕΙΑΩ

25 *Περὶ τῆς σοφίας Δανιὴλ καὶ τῶν παίδων.*
Τοὺς Βαβυλωνίους τότε ὠφρουμένους ἐπὶ τοῖς πολε-

28. Ματθ. 21, 27.

29. Φιλίπ. 2, 8.

30. Ρωμ. 8, 3.

31. Ἐβρ. 10, 5.

δούλους στάλθηκε ὁ Υἱός, τὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ ντραποῦν²⁸; Καὶ γιατί ὀνομάσθηκε δεύτερος ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν οὐρανό; Καὶ πῶς ἦρθε, ἢ συνεργάσθηκε μὲ ἄνθρωπο; Πῶς ἐπίσης ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ ἦταν ἴσος μὲ τὸν Θεό²⁹; Καὶ πῶς ὁ Θεὸς ἔστειλε τὸν Υἱό του μὲ τὴ μορφή ἁμαρτωλῆς σάρκα³⁰. Ἡ, πῶς δὲν ἐξευτελίζονται τὰ ἄχραντα μυστήρια, θεωρούμενα ὅτι εἶναι σῶμα καὶ αἷμα ἀνθρώπου; Καὶ πῶς εἶπε, «Μοῦ ἐτοίμασες σῶμα»³¹; Πῶς ἐπίσης εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἔχει καὶ αὐτὸς κάτι ἀπὸ αὐτὸ πὺ προσφέρει^{31α}; Καὶ πῶς λύτρωσε τοὺς αἰχμαλώτους μὲ τὸ δικό του αἷμα;³² Ἡ πῶς σταύρωσαν τὸν Κύριο τῆς δόξας^{32α}, καὶ πῶς ὁ Λόγος ἔγινε σὰρκα³³; Πῶς ἐπίσης ὁ Πατέρας, ἀφοῦ μίλησε στοὺς ἀνθρώπους κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους μὲ τοὺς προφήτες, ὕστερα μίλησε πρὸς αὐτοὺς μὲ τὸν Υἱό^{33α}; Ἡ πῶς ὁ Υἱὸς κατὰ παραπλήσιο τρόπο ἔγινε μέτοχος τῶν ἰδίων παθημάτων³⁴;

Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴ προξενήσω μεγάλη ἐνόχληση στὰ αὐτιά σου ἀναφέροντάς τα ὅλα, θὰ πῶ αὐτὸ στὸ ὁποῖο τείνουν ὅλα. Τὸ νὰ μιᾶ ταπεινά, ἐνῶ εἶναι Θεός, καὶ κατ' οἰκονομίαν γίνεται καὶ χρήσιμο εἶναι, καὶ δὲν βλάπτει καθόλου τὴν ἄχραντη ἀξία, ἐνῶ τὸ νὰ εἶναι ἄνθρωπος καὶ νὰ λέγει πράγματα ὑπερφυσικά, εἶναι τὸ πλεόν μεγαλύτερο τόλμημα. Γιατὶ στὸν βασιλιά ἐπιτρέπεται νὰ μιᾶ μὲ ταπεινότητα καὶ μετριοφροσύνη, ἐνῶ στὸν στρατιώτη ἢ στὸν στρατηγὸ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μιλάει σὰν βασιλιάς. Ἐὰν λοιπὸν ἦταν Θεός, ὅπως βέβαια καὶ ἦταν, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ τὰ ταπεινά εἶχαν θέση, ἐνῶ εἰάν ἦταν ἄνθρωπος, τὰ ὑπερφυσικά δὲν θὰ εἶχαν θέση.

167.- ΣΤΟΝ ΝΕΙΛΟ

Γιὰ τὴ σοφία τοῦ Δανιήλ καὶ τῶν τριῶν παίδων.

Τότε πὺ οἱ Βαβυλώνιοι ὑπερηφανεύονταν γιὰ τὰ πολε-

31α. Ἐβρ. 8, 3.

32α. Α' Κορ. 2, 8.

33α. Ἐβρ. 1, 1.

32. Πρβλ. Ἐβρ. 9, 12.

33. Ἰω. 1, 14.

34. Ἐβρ. 1, 14.

μικοῖς πλεονεκτήμασι, καὶ ἐπηρμένους ἐπὶ τοῖς τροπαίοις, καὶ ἐναδρυνομένους ἐπὶ τῇ προορῆσει, κατέπληξε τὸ Θεῖον, παῖδας αἰχμαλώτους, οὐ σοφωτέρους αὐτῶν κατὰ σύγκρισιν (ἐπὶ τῶν ὁμογενῶν γὰρ ἢ σύγκρισις), ἀλλὰ σοφω-
5 τάτους ἀποφῆναν.

ΡΕΗ'.- ΙΩΑΝΝΗ ΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τό, «Ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει».

10 Τοῦ νόμου τοὺς συγγνώμης ἀμαρτάνοντας μείζονα ἀπαραιτήτως κολάζοντας, ἢ χάρις ἐπιφοιτήσασα καὶ τὸν θνητὸν καὶ ἐμπαθῆ θανατώσασα διὰ τοῦ βαπτίσματος
δίον, διὰ παλιγγενεσίας αὐθις ὥσπερ ἐκ μηχανῆς εἰς ἄλλον ἀναγέννησε δίον, καὶ προσέταξε διὰ πολιτείας ἀρίστης τὰ
15 τοῦ σώματος μαράναι, μᾶλλον δὲ νεκρῶσαι πάθη, τοῖς δὲ πταίσασι καὶ μὴ μετανόησασι, μᾶλλον ἢ ὁ νόμος πικροτέρως ἐκόλασε καὶ ἠπειλήσασε τὰς τιμωρίας. Οἱ γὰρ τοσαύτης ἀξιοθέντες δωρεᾶς, καὶ εἰς τιμὴν βασιλικὴν ἀνακομισθέντες, καὶ θεῶν γενόμενοι μυστηρίων τε καὶ χαρισμάτων
20 κοινωνοί, εἶτα ὀραθυμήσαντες, μείζονος ἂν εἶεν τιμωρίας ἄξιοι. Καὶ τοῦτ' ἐγγυᾶται ὁ Παῦλος φράζων τοῦθ' ὅπερ μαθεῖν ἠθέλησας· «Ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν», ἀντὶ τοῦ χωρὶς ἐλέους καὶ παρατηρήσεως καὶ συγγνώμης, «ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει»,
25 τοῦτ' ἔστι λιθοβολεῖται. «Πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιοθήσεται τιμωρίας» ὁ τὸν ἐλευθερώσαντα, φησί, καὶ τιμήσαντα, δι' ὧν πράττει, καθυβρίζων;

ΡΕΘ'.- ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Εἰς τό, «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί...».

30 Τοὺς εἰρηνοποιοὺς ὁ Σωτὴρ ἐμακάρισε, καὶ υἱοὺς

35. Ἐβρ. 10, 28.

36. Ματθ. 5, 9.

μικὰ κατορθώματά τους, καὶ φούσκωναν ἀπὸ ἔπαρση γιὰ τὶς νίκες τους, καὶ καμάρωναν γιὰ τὴν προφητεία, τοὺς κατέπληξε ὁ Θεός, ἐμφανίζοντας καὶ ἀποδεικνύοντας αἰχμάλωτα παιδιά, ὄχι πιὸ σοφὰ ἀπὸ αὐτοὺς συγκριτικὰ (γιατὶ ἡ σύγκριση γίνεται μεταξὺ ὁμογενῶν), ἀλλὰ σοφώτατα.

168.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΙΩΑΝΝΗ

Στὴ ρήση· «Παραβαίνοντας κανεῖς τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ, θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαγχνία, μὲ τὴν κατάθεση δύο ἢ τριῶν μαρτύρων»³⁵.

Ἐνῶ ὁ νόμος ἐκείνους ποὺ διέπρατταν ἁμαρτήματα μεγαλύτερα συγγνώμης τοὺς τιμωροῦσε, ὅταν ἦρθε ἡ χάρη καὶ θανάτωσε τὸν θνητὸ καὶ ἐμπαθῆ βίο μὲ τὸ βάπτισμα, μὲ τὴν ἐκ νέου γέννηση, ὡς ἀπὸ μηχανῆς, τὸν ἀναγέννησε σὲ ἄλλη ζωὴ, καὶ τὸν διέταξε μὲ τὸν ἄριστο τρόπο τῆς ζωῆς του νὰ μαράνει, ἢ καλύτερα νὰ νεκρώσει τὰ πάθη, ἐνῶ ἐκείνους ποὺ ἁμάρτησαν καὶ δὲν μετανόησαν, τοὺς ἐκόλασε αὐστηρότερα ἀπὸ ὅ,τι προέβλεπε ὁ νόμος, καὶ τοὺς ἀπείλησε μὲ τιμωρίες. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ κατέστησαν ἄξιοι τόσο μεγάλης δωρεᾶς καὶ ἀναβαθμίσθηκαν ἀπολαμβάνοντας βασιλικὴ τιμὴ, καὶ ἔγιναν μέτοχοι θεϊκῶν μυστηρίων καὶ χαρισμάτων, ἐὰν ὕστερα δείξουν ραθυμία, θὰ εἶναι ἄξιοι μεγαλύτερης τιμωρίας. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ Παῦλος, λέγοντας αὐτὸ ποὺ θέλησες νὰ μάθεις· «Παραβαίνοντας κάποιος τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ, θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαγχνία», ἀντὶ τοῦ χωρὶς οἶκτο καὶ διάκριση καὶ συγγνώμη, «μὲ τὴν κατάθεση δύο ἢ τριῶν μαρτύρων», δηλαδὴ λιθοβολεῖται. «Πόσο χειρότερης τιμωρίας νομίζετε θὰ εἶναι ἄξιος», λέγει, αὐτὸς ποὺ μὲ τὶς πράξεις του ἀτιμάζει ἐκείνον ποὺ τὸν ἐλευθέρωσε καὶ τὸν τίμησε;

169.- ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Στὴ ρήση· «Εἶναι μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί...»³⁶.

Ὁ Σωτήρας μακάρισε τοὺς εἰρηνοποιούς, καὶ τοὺς ὑποσχέ-

ἐπηγγείλατο Θεοῦ γενέσθαι, τοὺς πρῶτον μὲν ἐν ἑαυτοῖς
 εἰρηνεύοντας καὶ μὴ διαστασιάζοντας, ἀλλὰ τὸν ἐμφύλιον
 πόλεμον καταλύοντας, τῷ τὸ σῶμα τῷ πνεύματι ὑποτάτ-
 τειν, καὶ πείθειν τὸ ἔλαττον τῷ κρείττονι δουλεύειν, δου-
 5 λείαν πάσης ἐλευθερίας καὶ βασιλείας ἀμείνω, ἔπειτα καὶ
 τοῖς ἄλλοις, τοῖς τε πρὸς ἑαυτούς, τοῖς τε πρὸς ἀλλήλους
 στασιάζουσιν εἰρήνην βραβεύοντας. Οὐκ ἂν δέ τις ἄλλω
 προτανεῦσαι δίκαιος ἂν εἴη, ὃ μὴ αὐτὸς ἔχει. Ὅθεν καὶ
 ἄγαμαι τῆς θείας φιланθρωπίας τὴν ἀνυπέροβλητον φιλο-
 10 τιμίαν, ὅτι τὰς ἀγαθὰς ἀντιδόσεις, οὐ μόνον πόνοις καὶ
 ἰδρωσιν, ἀλλὰ καὶ εὐπαθείαις τρόπον τινὰ ὀρέγειν ὑπι-
 σχνεῖται, εἴ γε ἡ κορυφή τῶν εὐφραινόντων ἡ εἰρήνη ἐστίν,
 ἧς ἀπούσης οὐδὲν τῶν εἰς θυμηδίαν ἠκόντων ἰσχύσει, πο-
 λέμου τὴν εἰρήνην κατασβεन्नύντος. Εὐ³ δὲ καὶ φάναι υἱοὺς
 15 Θεοῦ κληθήσεσθαι τοὺς εἰρηνοποιούς, καὶ τὸ ἔπαθλον ἐ-
 κεῖνο τούτῳ τῷ ἄθλῳ ἀπονενεμηκέναι. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτός,
 γνήσιος ὢν Υἱός, εἰρηνοποίησε τὰ πάντα, τὸ μὲν σῶμα ὀρ-
 μητήριον τῆς ἀρετῆς ἀποφήνας, τοὺς δὲ δύο λαοὺς, τὸν τε
 ἐξ Ἰουδαίων καὶ ἐξ ἔθνῶν πεπιστευκότας, κτίσας εἰς ἓνα
 20 καινὸν ἄνθρωπον, τὰ τε οὐράνια τοῖς ἐπιγείοις συνάψας,
 εἰκότως τοὺς τὰ αὐτὰ ὡς ἐνδέχεται ποιοῦντας, τῆς αὐτῆς
 ἀξιοθήσεσθαι προσηγορίας ἔφη, καὶ εἰς τὴν τῆς υἰοθε-
 σίας εἰσποιηθήσεσθαι ἀξίαν, ἣτις ἐστὶν ὁ ἀκρότατος τῆς
 μακαριότητος ὄρος.

25

ΡΟ'.- ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Ποίων ἁμαρτημάτων ἄφεσιν ἐδίδου ὁ νόμος
 διὰ θυσιῶν.

Τῶν μὲν οὖν δοκούντων εἶναι ἁμαρτημάτων ὁ νόμος
 ἄφεσιν ἢ διὰ θυσιῶν ἢ δι' ἐλεημοσύνης ἢ διὰ καθαρσιῶν
 30 παρεῖχε, τῶν δὲ ὄντων οὐχί. Τὰ γὰρ συγγνώμης μείζονα

θηκε ὅτι θὰ γίνουν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, πρῶτα αὐτοὶ ποὺ εἰρηνεύουν μὲ τοὺς ἑαυτούς τους καὶ δὲν στασιάζουν, ἀλλὰ καταργώντας τὸν ἐμφύλιο πόλεμο μὲ τὸ νὰ ὑποτάσσουν τὸ σῶμα στὸ πνεῦμα καὶ νὰ πείθουν τὸ κατώτερο νὰ δουλεύει τὸ ἀνώτερο, μὲ δουλεία ἀνώτερη ἀπὸ κάθε ἐλευθερία καὶ βασιλεία, καὶ ἔπειτα εἰρηνεύοντας καὶ τοὺς ἄλλους, ποὺ στασιάζουν καὶ μὲ τοὺς ἑαυτούς τους καὶ μὲ τοὺς ἄλλους. Καὶ δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ προσφέρει σὲ ἄλλον, αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει ὁ ἴδιος. Γι' αὐτὸ καὶ θαυμάζω τὴν ἀνυπέροβλητη γενναιοδωρία τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, γιατί τὶς καλὲς ἀνταποδόσεις δὲν ὑπόσχεται ὅτι τὶς δίνει μόνο μὲ κόπους καὶ ἰδρωῖτες, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ μὲ εὐτυχίες, ἐφόσον φυσικὰ κορυφὴ ὄλων αὐτῶν ποὺ προκαλοῦν εὐφροσύνη εἶναι ἡ εἰρήνη, ἡ ὁποία ὅταν ἀπουσιάζει, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συντελοῦν στὴν ψυχικὴ ἡδονὴ δὲν θὰ ἰσχύσει, ἐπειδὴ ὁ πόλεμος σβῆνει τὴν εἰρήνη. Καλῶς λοιπὸν εἶπε, ὅτι οἱ εἰρηνοποιοὶ θὰ ὀνομασθοῦν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ἔπαθλο ἐκεῖνο μὲ αὐτὸ τὸ ἀγώνισμα ἔχει ἀπονεμηθεῖ. Γιατί, ἐπειδὴ αὐτός, ὄντας γνήσιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἰρηνοποίησε τὰ πάντα, καθιστώντας τὸ σῶμα ὀρητήριον τῆς ἀρετῆς, καὶ τοὺς δύο λαοὺς, ἐκείνους ποὺ πίστεψαν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἄλλους ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς, ἀφοῦ τοὺς διαμόρφωσε σὲ καινούργιο ἄνθρωπο καὶ ἔνωσε τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, εὐλόγα αὐτοὺς ποὺ κάνουν τὰ ἴδια, ὅσο βέβαια εἶναι δυνατόν, εἶπε ὅτι θὰ τιμηθοῦν μὲ αὐτὴ τὴν ὀνομασία, καὶ θὰ ἀποκομίσουν τὸ ἀξίωμα τῆς υἰοθεσίας, ἡ ὁποία εἶναι ὁ ἀνώτατος ὀρισμὸς τοῦ μακαρισμοῦ.

170.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΖΩΣΙΜΟ

Ποιῶν ἁμαρτημάτων τὴν συγχώρηση ἔδινε ὁ νόμος
μὲ τὶς θυσίες.

Ὁ νόμος μὲ τὶς θυσίες, ἢ τὴν ἐλεημοσύνη, ἢ τὶς διατάξεις τοῦ καθαρισμοῦ συγχωροῦσε ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦνταν ἁμαρτήματα, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ ἦταν ἁμαρτήματα ὄχι. Γιατί αὐτὰ ποὺ

κατεδίκαζε θανάτῳ. Καταλύεσθαι γὰρ παντὶ τρόπῳ τοὺς ταῦτα δρῶντας προσέταπτεν, οὐχ ἵνα τὰ αὐτὰ δρῶμεν, λαθῶν δὲ λίθον ἀκοντίσαι κατὰ τοῦ ἀλόντος, ἀλλ' ἵνα οἱ τῶν ἀσυγγνώστων πταισμάτων καθαρεύοντες τὴν τιμωρίαν 5 κατὰ τῶν παιόντων ἀποφέροιεν. Ἀτοπώτατον γὰρ ἔστι καὶ λίαν δεινότατον, τοὺς μείζονα πολλοὺς παιίοντας μὲν, λανθάνοντας δέ, παρορᾶν, καταλιθοῦν δὲ τὸν ἐπὶ ἐλάττονι μὲν παιίσαντα, φωραθέντα δέ

ΡΟΑ΄.- ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῶ

10

Περὶ τῆς θείας προνοίας.

Οὐ μόνον τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ὧ σοφέ, ὡς ἠγγῆ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς ἐφ' ἡμῖν, εἰ μὴ πολλὴ ἡμῖν ῥοπή παρὰ τῆς θείας προνοίας ἐπιφοιτήσῃ, οὐκ ἂν δυνηθείημεν αὐτὰ εἰς τέλος ἄρτιον ἀγαγεῖν. Ἐπιφοιτήσῃ δὲ πάντως τοῖς πάντα παρ' 15 ἑαυτῶν ἄνευ σκήψεως εἰσφέρουσι, καὶ μηδὲν παραλιμπάνουσι τῶν εἰς τοῦτο φερόντων. Ἡ γὰρ τοὺς μὴ βουλομένους προτρέπουσα, τοὺς βουλομένους καὶ πάντα ποιούντας καὶ πραγματευομένους πάντως εἰς αὐτὴν τῶν κατορθωμάτων ἀνοίσει τὴν κορυφήν.

20

ΡΟΒ΄.- ΑΙΜΙΛΙΑΝῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ

Ὅτι οὐ μικρὰ ἢ ὠφέλεια ἐκ τῆς διηγῆσεως τῶν μεγίστων κατορθωμάτων.

Οὐ μικρὰ ἐκ τῶν μεγίστων κατορθωμάτων διηγῆσεως ὠφέλεια. Τὰς μὲν γὰρ κοιμωμένας ψυχὰς διεγείρει πρὸς 25 ἀρετὴν, τὰς δὲ νωθρὰς ὀξύτερας παρασκευάζει, τὰς δὲ κακίαν ἀσπαζομένας ἐρυθριᾶν διδάσκει καὶ εἰς μετάνοιαν ὀδηγεῖ. Καὶ τοῦτο ὁ σοφὸς δεικνὺς Παρομιαστῆς, ἔφη

37. * Ἄλλη γραφή· «Οὐ μικρὰ ἐκ τῆς διηγῆσεως τῶν μεγίστων κατορθω-

ξεπερνοῦσιν τὰ περιθώρια τῆς συγγνώμης, τὰ καταδίκασε μὲ θάνατο. Πραγματικὰ διέτασσε νὰ θανατώνονται μὲ κάθε τρόπο ἐκεῖνοι ποὺ ἀμάρταναν, ὄχι γιὰ νὰ κάνουμε τὰ ἴδια, καὶ λανθάνοντας κανεῖς νὰ ρίχνει τὸν λίθον ἐναντίον ἐκείνου ποὺ θὰ συλληφθεῖ, ἀλλὰ μὲ σκοπὸ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι καθαροὶ ἀπὸ τὰ ἀσυγχώρητα ἁμαρτήματα, νὰ ἐπιβάλλουν τὴν τιμωρία σὲ ἐκείνους ποὺ φταῖνε. Γιατὶ εἶναι πάρα πολὺ παράλογο καὶ πολὺ φοβερό, νὰ παραβλέπουμε τοὺς πολλοὺς ποὺ κάνουν μεγάλα ἁμαρτήματα, ἀλλὰ διαφεύγουν, καὶ νὰ λιθοβολοῦμε ἐκεῖνον ποὺ διέπραξε βέβαια μικρότερο ἁμάρτημα, ἀλλὰ συνελήφθη.

171.– ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΗΡΩΝΑ

Γιὰ τὴ θεία πρόνοια.

”Ὅχι μόνο αὐτὰ ποὺ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς, σοφῆ, ὅπως νομίζεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ποὺ μποροῦμε νὰ τὰ κάνουμε, ἐὰν δὲν μᾶς ἔρθει μεγάλη βοήθεια ἀπὸ τὴ πρόνοια, δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ τὰ φέρουμε σὲ αἴσιο τέλος. Καὶ θὰ ἔρθει ὅπωςδήποτε σ’ ἐκείνους ποὺ προσφέρουν ὅλα ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτοὺς χωρὶς δικαιολογία, καὶ δὲν παραλείπουν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συντελοῦν σ’ αὐτό. Γιατὶ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ποὺ προτρέπει ἐκείνους ποὺ δὲν θέλουν, αὐτοὺς ποὺ θέλουν καὶ κάνουν τὰ πάντα καὶ ἐπιδίδονται μὲ ζῆλο σ’ αὐτά, ὅπωςδήποτε θὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴν κορυφὴ τῶν κατορθωμάτων.

172.– ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟ

”Ὅτι δὲν εἶναι μικρὴ ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴ διήγηση τῶν μεγίστων κατορθωμάτων.

Ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴ διήγηση τῶν μεγάλων κατορθωμάτων δὲν εἶναι μικρὴ³⁷. Γιατὶ τὶς ψυχὲς ποὺ κοιμοῦνται, τὶς διεγείρει πρὸς τὴν ἀρετὴ, τὶς νωθρὲς τὶς κάνει πιὸ δραστήριες, καὶ αὐτὲς ποὺ ἀσπάζονται τὴν κακία, τὶς διδάσκει νὰ κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπὴ, καὶ τὶς ὀδηγεῖ στὴ μετάνοια. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς θέλο-

μάτων ὠφέλεια», Κώδιξ Vat. 650. —

«Κηρία μέλιτος λόγοι καλοί». Καλούς λέγει, τούς περι εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς κινουμένους, οὐ τούς ἐπικτήτῳ κομμωτικῇ σεμννομένους, ἀλλὰ τούς οἴκοθεν ἐπαγομένους τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος, οὐ τούς ἐφ' ἄρματος ποιητικοῦ ἢ ῥητορικοῦ ὄχουμένους, ἀλλὰ τούς τὴν ἔμφυτον καὶ θεοδώρητον πεζὴν πορείαν ποιουμένους. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν ὄφελος; Δίδαξον, ὡ σοφέ. «Γλύκασμα δὲ αὐτῶν ἴασις ψυχῆς». Ἐπεὶ τοίνυν οὐ μικρὰν ὠδίνει τὴν ὠφέλειαν τὰ τῶν παλαιῶν ἀνδραγαθήματα, συνεχῶς τὰς τούτων ἀριστείας ἐν 10 συλλόγοις καὶ διαλόγοις ἐν μέσῳ φέρωμεν. Πολλὰ γὰρ ψυχικὰ νοσήματα, καὶ λανθάνοντα καὶ δῆλα, θεραπείας προσφόρου τεύξεται.

ΡΟΓ΄.- ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τό, «Οἰκονομήσει τούς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει».

15

Οὐ χρή, ὡ σοφώτατε, τούς πρὸς χάριν ἐπαινοῦντας καὶ πρὸς ἀπέχθειαν ψέγοντας, εἰς ἀνθρώπους ἀριθμεῖν, ἀλλ' ἐκείνους τούς κρίσει φιλοῦντας καὶ ἐλέγχοντας. Διὸ καὶ ὁ Μελωδὸς τὸν δίκαιον ἀνακηρύττων, μετὰ τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων καὶ τοῦτο προσέθηκεν· «Οἰκονομήσει τούς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει». Κρίσεως γὰρ ὑγιοῦς ἴσον οὐδέν. Οἱ γὰρ ταύτης ἄμοιροι, καὶ ταῖς οἰκείαις ἐπιθυμίαις ἐπόμενοι, καὶ τούς μὲν ἐλέγχεσθαι ὀφείλοντας, κολακεύοντες, τούς δὲ ἐγκωμιάζεσθαι δικαίους κακίζοντες, οὔτοι ἀνδρα- 25 ποδωδέστατοί εἰσι, μᾶλλον δὲ εἰς τὴν τῶν ἀλόγων δικαίως ἂν καταχθεῖεν φύσ(ιν)ει ψῆφον.

38. Παροιμ. 16, 2.

39. Ὁπ. π.

40. Ψαλμ. 11, 5.

ντας νὰ δείξει ὁ Παροικιαστὴς, εἶπε· «Τὰ καλὰ λόγια εἶναι κηρήθρα ἀπὸ μέλι»³⁸. Καλοὺς ὀνομάζει, αὐτοὺς ποὺ κινουῦνται γύρω ἀπὸ τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν ἀρετὴ, καὶ ὄχι αὐτοὺς ποὺ καμαρώνουν μὲ τὸν προσποιητὸ εὐτρεπισμὸ, ἀλλὰ ποὺ προσφέρουν ἀπὸ μέσα τους τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀλήθειας. Ὅχι ἐκείνους ποὺ φέρονται πάνω σὲ ἄρμα ποιητικὸ ἢ ρητορικὸ, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ κάνουν τὴν ἔμφυτη καὶ δοσμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ πεζοπορία. Καὶ ποιοὶ εἶναι τὸ ὄφελος ἀπὸ αὐτό; Δίδαξέ μας, σοφέ· «Ἡ γλυκύτητα ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς εἶναι παρηγοριὰ καὶ θεραπεία τῆς ψυχῆς»³⁹.

Ἄφοῦ λοιπὸν δὲν εἶναι μικρὴ ἢ ὠφέλεια ποὺ προκαλοῦν τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν παλαιῶν, ἃς ἀναφέρουμε συνεχῶς τὰ ἀριστεύματα αὐτῶν καὶ κατὰ τίς συνάξεις καὶ κατὰ τίς συνομιλίες. Γιατὶ πολλὰ ψυχικὰ νοσήματα, καὶ κρυφὰ καὶ φανερά, θὰ βροῦν τὴν κατάλληλη θεραπεία τους.

173.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΗΛΙΑ

Στὴ ρήση· «Θὰ προσέχει τὰ λόγια του, ὥστε νὰ συνοδεύονται ἀπὸ ὀρθὴ κρίση»⁴⁰.

Δὲν πρέπει, σοφώτατε, νὰ συγκαταλέγουμε μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνους ποὺ προκειμένου νὰ ἐπιτύχουν κάποια χάρη ἐπαινοῦν, καὶ ὅταν μισοῦν κατηγοροῦν, ἀλλὰ μόνον ἐκείνους οἱ ὅποιοι μᾶς ἀγαποῦν καὶ μᾶς ἐλέγχουν μὲ σωστὴ κρίση. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ψαλμωδός, ἀνακηρύττοντας τὸν δίκαιο, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα πλεονεκτήματά του πρόσθεσε καὶ αὐτό· «Θὰ προσέχει τὰ λόγια του, ὥστε νὰ συνοδεύονται ἀπὸ ὀρθὴ κρίση»⁴¹. Καθὸσον δὲν ὑπάρχει τίποτε ἰσάξιο μὲ τὴν ὀρθὴ κρίση. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ τὴν στεροῦνται καὶ ἀκολουθοῦν τίς δικές τους ἐπιθυμίες, ὥστε νὰ κολακεύουν ἐκείνους ποὺ πρέπει νὰ κατηγοροῦνται, καὶ νὰ κατηγοροῦν αὐτοὺς ποὺ πρέπει νὰ ἐγκωμιάζονται, εἶναι δουλοπρεπέστατοι, καὶ πρέπει μᾶλλον νὰ κατατάσσονται στὴν κατηγορία τῶν ἀπὸ τὴ φύση τους ἀλόγων ζώων.

41. Ὅπ. π.

ΡΟΔ'.— **ΜΑΡΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ**
*Εἰς τὸ εἰρημένον, «Ἴδου ἡ θεοσέβειά
 ἐστι σοφία».*

Οὐ μοι δοκεῖ ὁ αἰόδιμος Ἰώβ, ὀριζόμενος τὴν σοφίαν
 5 καὶ τὴν ἐπιστήμην, εἰρηκέναι, «Ἴδου ἡ θεοσέβειά ἐστι σο-
 φία, τὸ δὲ ἀπέχεσθαι κακῶν, ἐστὶ ἐπιστήμη». Τῷ ὄντι γὰρ
 ἡ ἀκροτάτη σοφία ἐστὶν ἡ ὀρθὴ περὶ Θεοῦ διάληψις, καὶ ἡ
 θειοτάτη ἐπιστήμη, ἀρίστη πράξις Ἡ μὲν τὸ Θεῖον ὀρθῶς
 δοξάζουσα, ἡ δὲ κακῶν ἀπεχομένη. Ἡ μὲν διὰ πραγμάτων
 10 θεολογοῦσα, ἡ δὲ διὰ πράξεων εὐδοκμοῦσα. Εἰ τοίνυν ὁ
 θεοφίλης καὶ σοφός ἐστι καὶ ἐπιστήμων καὶ τὴν θεωρη-
 τικὴν ἔχει ἀρετὴν καὶ τὴν πρακτικὴν, τὴν μὲν ὡς ψυχὴν,
 τὴν δὲ ὡς σῶμα, τί περιττὰ δοκοῦμεν φιλοσοφεῖν, πολιτεί-
 15 λόμενοι;

ΡΟΕ'.— **ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ**
*Εἰς τό, «Τῷ τύπτοντί σε εἰς τὴν δεξιὰν
 σιαγόνα...».*

Οὐκ ἄν, ὧ σοφέ, εἰ τὸ τυπηθῆναι καὶ ἀδικηθῆναι ἦτ-
 20 τα ἦν, καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Παῦλος τάναντία ἔφησαν. Ὁ
 μὲν γὰρ Δεσπότης τῷ τύπτοντι εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, καὶ
 τὴν ἄλλην παρέχειν ἐθέσπισεν, ὁ δὲ Ἀπόστολος, «Διὰ τί
 οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε;» παρήνευσε. Καινὸς γὰρ ἦν οὗτος
 τῶν παλαισμάτων ὁ νόμος, ἐπειδὴ καὶ καινότερος ὁ τῶν
 25 ἐπάθλων τρόπος. Οὐ γὰρ κότινος καὶ σίτησις ἐν πρυτανείῳ,
 οὐδὲ χαλκαῖ εἰκόνες χρυσῷ ἀστράπτουσαι, τὰ οἰκτρὰ
 ταῦτα καὶ εὐτελεῖ ἐπαθλά εἰσιν, ἀλλὰ καὶ βασιλεία οὐ-
 ρανῶν καὶ ζωὴ τέλος μὴ ἐπισταμένη. Μὴ τοίνυν, εἰ ὑποχω-

42. Ἰώβ 28, 28.

43. Ὅπ. π.

174.– ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΜΑΡΩΝΑ

Σ' αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ· «Νά, ὁ σεβασμὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι σοφία»⁴².

Δέν νομίζω ὅτι ὁ ἀείμνηστος Ἰώβ, ὀρίζοντας τῇ σοφία καὶ τὴν ἐπιστήμη, ἔχει πεῖ, «Νά, ὁ σεβασμὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι σοφία, καὶ τὸ νὰ ἀπέχουμε ἀπὸ τὰ κακὰ εἶναι ἐπιστήμη»⁴³. Γιατὶ πραγματικὰ ἡ ὑψηλότερη σοφία εἶναι ἡ ὀρθὴ κατανόηση τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ πιὸ θεϊκὴ ἐπιστήμη, εἶναι ἡ ὀριστη πράξις, ἀπὸ τίς ὀποῖες ἡ πρώτη πιστεύει σωστὰ τὸν Θεό, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἀπέχει ἀπὸ τὰ κακὰ. Ἡ μία (ἡ πρώτη) θεολογεῖ μὲ τὰ πράγματα, ἐνῶ ἡ ἄλλη προκόβει μὲ τίς πράξεις. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς πού ἀγαπᾷ τὸν Θεό καὶ σοφὸς εἶναι καὶ ἐπιστήμονας, καὶ παρὰλληλα ἔχει καὶ τὴν θεωρητικὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πρακτικὴν, τὴν μία ὡς ψυχὴ, καὶ τὴν ἄλλη ὡς σῶμα, γιατί θεωροῦμαστε ὅτι φιλοσοφοῦμε γιὰ πράγματα περιττά, τῇ στιγμῇ πού ἀδιφοροῦμε γιὰ τὴν ὀριστη πολιτεία μας, καὶ φροντίζουμε μόνο γιὰ τὴν εὐγλωττία;

175.– ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΗΡΩΝΑ

Στὴ ρήση· «Σ' αὐτὸν πού σὲ χτυπᾷ στὸ δεξιὸ σαγόνι...»⁴⁴.

Ἐὰν τὸ νὰ χτυπηθοῦμε καὶ νὰ ἀδικηθοῦμε, σοφέ, ἦταν ἦττα, δέν θὰ ἔλεγαν καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Παῦλος τὰ ἀντίθετα. Γιατὶ ὁ Δεσπότης θέσπισε, «σ' αὐτὸν πού μᾶς χτυπᾷ στὸ δεξιὸ σαγόνι, νὰ τοῦ στρέφουμε καὶ τὸ ἄλλο», ἐνῶ ὁ Ἀπόστολος μᾶς συμβούλεψε· «Γιατὶ νὰ μὴ προτιμᾶτε νὰ ἀδικεῖσθε μᾶλλον»⁴⁵; Εἶναι δηλαδὴ καινούργιος ὁ νόμος αὐτὸς τῶν ἀγώνων, γιατί εἶναι καὶ πιὸ καινούργιος ὁ τρόπος τῶν ἐπάθλων. Καὶ πράγματι δέν ὑπάρχει στεφάνι ἀγριελιάς καὶ σίτηση στὸ πρυτανεῖο, οὔτε χάλκινα ἀγάλματα, πού ἀστραφταν ἀπὸ τὸν χρυσό, αὐτὰ τὰ ἔλεεινὰ καὶ εὐτελεῖ ἐπάθλα, ἀλλὰ καὶ βασιλεία οὐρανῶν, καὶ ζωὴ πού δέν γνωρίζει τέλος. Νὰ μὴ νομίζεις λοιπὸν, ὅταν ὑπο-

44. Ματθ. 5, 39.

45. Α' Κορ. 6, 7.

ρήσεις καὶ φιλοσοφήσεις, νόμιζε ἠττᾶσθαι, ἀλλὰ δίωκε
 τὴν νίκην ἐν τῇ δοκούσῃ ἠττῇ κειμένην. Εἰ δὲ θαυμάζεις
 τὸ εἰρημένον, παραδείγματι, ὃ λέγω, ποιήσω σαφές. Λέγε-
 ται τις βασιλεὺς μέλλων ναυμαχεῖν πρὸς τοὺς ἐναντίους,
 5 καὶ ἰδὼν πολλῶ πλείονας τὰς τῶν πολεμίων ναῦς, καὶ ὑπο-
 χωρήσας τοῖς πολεμίοις ἐπερχομένοις, εἰρηκέναι. “Οὐ
 φεύγω, ἀλλὰ καὶ διώκω τὸ συμφέρον ὀπίσω κείμενον”. Εἰ
 τοίνυν κἀνταῦθα ἐν τῇ δοκούσῃ ἠττῇ καὶ ὑποχωρήσει τὸ
 συμφέρον καὶ ἡ νίκη κεῖται, μὴ ὁμόσε τοῖς τύπτουσιν ἢ
 10 ἀδικοῦσιν χωρῶμεν, ἀλλὰ παραχωρῶμεν αὐτοῖς. Οὗτος
 γὰρ καὶ τῶν οὐρανίων ἄθλων ὁ νόμος

ΡΟΣ'– ΕΥΛΟΓΙΩ

Περὶ τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας.

Οὐχ ἱστορίαν ἀπλῶς ψυχαγωγῆσαι δυναμένην ὁ ἱερο-
 15 φάντης ἔγραψε Μωσῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ νομοθετεῖν ἔμελλε,
 τὸν δημιουργὸν καὶ κριτὴν τοῦ παντός προτάττει καὶ τὴν
 τοῦ κόσμου δημιουργίαν, ἵνα μὴ τοῖς μέρεσι τοῦ κόσμου
 τὸ σέβας ἀπονέμοιεν. Εἶτα τῶν ὀσίων τὰ γέρα καὶ τῶν ἀ-
 μαρτωλῶν τὰς κολάσεις προσθείς, οὕτως ἐπὶ τὸ νομοθετεῖν
 20 ὤρμησεν, ἵνα, ἀπὸ τῶν γεγενημένων καὶ τὰ μέλλοντα πι-
 στωσάμενος, εἰς εὐσέβειαν καὶ δικαιοσύνην τοὺς ὑπηκό-
 οὺς προτρέψειεν.

ΡΟΖ'– ΦΙΛΙΤΡΙΩ

Εἰς τό, «Ἔδει σε βαλεῖν τὸ ἀργύριον...».

25 Οὕτω πόρρω καθέστηκεν αἰσχύνῃς τὸ τὰ βέλτιστα
 πράττοντά τε καὶ φράζοντα μὴ δυνηθῆναι πείσαι, ὡς αὐ-
 τὸν τὸν κριτὴν ψηφίσασθαι καὶ εἰπεῖν, τῷ μηδὲν εἰς τὴν
 τῶν πέλας σωτηρίαν εἰσηνηνοχότι. «Ἔδει σε καταβαλεῖν

χωρήσεις καὶ ἀντιμετωπίσεις τὸ πρᾶγμα μὲ φιλοσοφικότητα, ὅτι ἡττᾶσαι, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιώκεις τὴ νίκη ἢ ὁποῖα βρῖσκεται μέσα στὴν θεωρούμενη ἡττα. Ἐὰν ὁμως ἀπορεῖς γιὰ τὸ ἀναφερόμενο παράδειγμα, θὰ κάνω σαφὲς αὐτὸ πού ἐννοῶ. Λέγεται, ὅτι κάποιος βασιλιάς, πού ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσει μὲ τοὺς ἐχθρούς, βλέποντας ὅτι τὰ πλοῖα τῶν ἐχθρῶν εἶναι πολὺ περισσότερα καὶ ὑποχωρώντας μπροστὰ στοὺς ἐχθρούς πού ἐπιτίθενταν, εἶπε: “Δὲν φεύγω, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιώκω τὸ συμφέρον μου, πού βρῖσκεται πίσω”. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ἐδῶ, στὴν φαινομενικὴ ἡττα καὶ ὑποχώρηση βρῖσκεται τὸ συμφέρον καὶ ἡ νίκη, νὰ μὴ προχωροῦμε ἐναντίον αὐτῶν πού μᾶς χτυποῦν καὶ μᾶς ἀδικοῦν, ἀλλὰ νὰ ὑποχωροῦμε μπροστὰ σ’ αὐτούς. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι καὶ τῶν οὐράνιων ἀγωνισμάτων ὁ νόμος.

176.– ΣΤΟΝ ΕΥΛΟΓΙΟ

Γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου.

Ὁ ἱεροφάντης Μωϋσῆς δὲν ἔγραψε ἀπλῶς ἱστορία, ἢ ὁποῖα μποροῦσε νὰ ψυχαγωγῆσει, ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ νομοθετήσῃ, προέταξε τὸν Δημιουργὸ καὶ κριτὴ τοῦ σύμπαντος καὶ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ μὴ ἀπονεύμῃ τὸν σεβασμὸ του στὰ μέρη τοῦ κόσμου⁴⁶. Ἐπειτα προσθέτοντας τὰ βραβεῖα τῶν ἀγίων καὶ τὶς τιμωρίες τῶν ἁμαρτωλῶν, ἔτσι προχώρησε στὴ νομοθεσία, ὥστε, ἀφοῦ ἐπιβεβαιώσῃ ἀπὸ αὐτὰ πού εἶχαν γίνῃ καὶ τὰ μελλοντικά, νὰ προτρέψῃ τοὺς ὑπηκόους του στὴν πίστη καὶ τὴ δικαιοσύνη.

177.– ΣΤΟΝ ΦΙΛΙΤΡΙΟ

Στὴ ρήση «Ἐπρεπε νὰ θάλεις τὰ χρήματά μου»⁴⁷.

Τόσο μακριὰ ἀπὸ τὴν ντροπὴ τοποθέτησε, τὸ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ πείσῃ κάνοντας καὶ λέγοντας τὰ ἄριστα, ὥστε ὁ ἴδιος ὁ κριτὴς νὰ ἀποφασίσῃ καὶ νὰ πεῖ σὲ ἐκεῖνον πού δὲν εἶχε συνεισφέρει τίποτε γιὰ τὴ σωτηρία τῶν πλησίον του· «Ἐπρεπε νὰ

47. Ματθ. 25, 27.

τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας, καὶ γὰρ ἐλθὼν ἀπή-
 τησα ἂν αὐτό»· τοῦτ' ἔστιν εἰπεῖν· Ἐχρῆν διαμαρτύρασθαι
 ἔδει θίον ἄληπτον ἐπιδεικνύμενον. Τὸ γὰρ εἰς τέλος ἀγα-
 γεῖν τὸ κατόρθωμα, οὐ τοῦ λέγοντος, ἀλλὰ τοῦ ἀκούοντος
 5 δῆλον ὅτι καθέστηκεν, ὡς ἡ ἀδέκαστος ψῆφος τοῦ Χρι-
 στοῦ δεδήλωκεν.

ΡΟΗ.- ΔΩΡΟΘΕΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

Εἰς τὸν Ἀβραάμ ἐγκώμιον, ἐπὶ τῇ τοῦ Ἰσαὰκ σφαγῇ.

Οὐδὲν οὐ φημι λαμπρότερον, ἀλλ' οὐδὲν ἴσον ἔχεις
 10 εἰπεῖν τὸ τρόπαιον, οὐ ἔστησεν ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ. Οὐ
 γὰρ κατὰ τυράννων, ἀλλὰ κατὰ τῆς τυραννικωτάτης φύσε-
 ως τοῦτ' ἤγειρε. Πάντων γὰρ τῶν λογισμῶν οὐδὲ ὄρασιν,
 ἀλλὰ τῇ ἐμφύτῳ συμπαθείᾳ ὀπλισμένων, κακείνων κατατι-
 τρωσκόντων, αὐτὸς ἔμενεν ἄτρωτος, καὶ ἦν τὴν μὲν φύσιν
 15 αὐτὴν ἰδεῖν χαμαὶ ἐρριμένην μετὰ τῶν ὄπλων καὶ τῶν
 στρατοπέδων, αὐτὸν δὲ ἐστηκότα καὶ τὴν χεῖρα ἀνατείνον-
 τα, οὐχὶ στέφανον ἔχουσα, ἀλλὰ μάχαιραν παντὸς στεφά-
 νου λαμπρότεραν. Διὸ καὶ πάντες μὲν ὁ λογισμοὶ κατα-
 πτήξαντες τὸ παράστημα τάνδρός, ἐστήκεσαν αὐτῷ ὑποτε-
 20 ταγμένοι καὶ τρέμοντες μᾶλλον, ἢ βασιλέα οἱ δορυφόροι·
 βλέμματι γὰρ βλοσυρῷ πάντας κατέστειλεν. Ὁ δὲ τῶν
 ἀγγέλων ἄνωθεν ἐπεκρότει δῆμος, καὶ ὁ Θεὸς ἀνεκήρυτ-
 τεν. Εἰ δὲ βούλει τοῦτ' ἀληθὲς σκοπῆσαι, ἀπὸ τῶν ἔξωθεν
 τοῦτο θεάσῃ πραγμάτων.

25 Εἰ γὰρ ἀθλητοῦ νικήσαντος μὴ κῆρουξ κάτωθεν ἐστῶς,
 ἀλλ' ἄνωθεν καθήμενος αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἀναστὰς ἀνακη-
 ρύξειε τὸν Ὀλυμπιονίκην, οὐχὶ τῶν στεφάνων αὐτῷ τοῦτο
 λαμπρότερον εἶναι δόξη; Δῆλον ἅπασιν ἐστίν. Ὅταν οὖν

48. Ματθ. 25, 27.

49. Ὁ Κώδικας Vat. 650 ἀντὶ «δεδήλωκεν» ἔχει «κεκύρωκεν».

50. Ὁ Κώδικας Vat. 650 ἔχει ἀντὶ ΔΩΡΟΘΕΩ, ΘΕΟΔΩΡΩ.

καταθέσεις τὰ χρήματά μου στους τραπεζίτες, καὶ ἐγὼ ὅταν θὰ ἐρχόμουν θὰ τὰ ζητοῦσα»⁴⁸. Δηλαδή νὰ πεῖ· Ἔπρεπε νὰ ἐπιβεβαιώσει τὴν ἐμπιστοσύνη πού τοῦ ἔδειξα, ἔπρεπε νὰ παρουσιάσει ζωὴ ἀψεγάδιαστη. Γιατὶ τὸ νὰ φέρει τὸ κατόρθωμα στὸ τέλος, δὲν ἀνήκει σ' αὐτὸν πού τὸ λέγει, ἀλλ' εἶναι φανερό ὅτι ἀνήκει σ' αὐτὸν πού ἀκούει, ὅπως ἔδειξε⁴⁹ ἡ ἀδέκαστη ἀπόφαση τοῦ Χριστοῦ.

178.- ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΔΩΡΟΘΕΟ⁵⁰

Ἐγκώμιο στὸν Ἀβραάμ γιὰ τὴν θυσία τοῦ Ἰσαάκ⁵⁰.

Δὲν ἔχεις τίποτε λαμπρότερο ἀπὸ αὐτὸ πού λέγω νὰ πεῖς, οὔτε ἴσο μὲ τὸ τρόπαιο πού ἔστησε ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ. Γιατὶ δὲν τὸ ἔστησε ἐναντίον τυράννων, ἀλλὰ ἐναντίον τῆς τυραννικώτατης φύσεως. Ἐνῶ δηλαδή ὅλοι οἱ λογισμοί, ὄχι μὲ τὸ θέαμα, ἀλλ' ὄπλισμένοι μὲ τὴν ἔμφυτη συμπάθεια, τὸν πλήγωνα θανάσιμα, αὐτὸς ἔμενε ἄτρωτος, καὶ ἦταν σὰν νὰ ἔβλεπε κανεὶς τὴ φύση τὴν ἴδια νὰ εἶναι ριχμένη κάτω μαζὶ μὲ τὰ ὄπλα καὶ τοὺς στρατιῶτες, αὐτὸν ὁμως νὰ στέκεται καὶ νὰ ὑψώνει τὸ χέρι, πού δὲν κρατοῦσε στεφάνι, ἀλλὰ μαχαίρι, πιὸ λαμπρὸ ἀπὸ κάθε στεφάνι. Γι' αὐτὸ καὶ ὅλοι οἱ λογισμοί, τρομαγμένοι ἀπὸ τὸ παράστημα τοῦ ἀνδρα, στέκονταν ὑποταγμένοι σ' αὐτόν, καὶ τρέμοντας περισσότερο ἀπὸ ὅτι τρέμουν οἱ δορυφόροι τὸν βασιλιά. Γιατὶ μὲ τὸ αὐστηρὸ βλέμμα του τοὺς ὑπέτασσε ὅλους, ἐνῶ τὸ πλήθος τῶν ἀγγέλων ἀπὸ πάνω χειροκροτοῦσε, καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἀνακήρυττε. Καὶ ἂν θέλεις αὐτὸ νὰ τὸ διαπιστώσεις πραγματικά⁵², θὰ τὸ δεῖς ἀπὸ αὐτὰ πού γίνεται στὰ κοσμικὰ πράγματα.

Πραγματικά, ἐάν, ὅταν ἓνας ἀθλητῆς νικήσει, ὄχι κήρυκας πού στέκεται κάτω, ἀλλὰ καθισμένος ψηλὰ ὁ ἴδιος ὁ βασιλιάς, σηκώνεται καὶ ἀνακηρύττει τὸν Ὀλυμπιονίκη, δὲν θὰ θεωρήσεις ὅτι αὐτὸ εἶναι πιὸ λαμπρὸ γι' αὐτόν ἀπὸ τὰ στεφάνια; Εἶναι

51. Γεν. 22, 1 ἔ.

52. Ἡ ἄλλη γραφὴ ἀντὶ «τοῦτ' ἀληθές», ἔχει καὶ τοῦτο ἀκριβῶς.

μη βασιλεύς θνητός, ἀλλ' αὐτός ὁ αἰδῖος, οὐκ ἐν θεάτρῳ ἀνθρωπίνῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων, ἀνακηρύττει, λαμπρᾷ τῇ φωνῇ βοῶν οὐρανόθεν, οὐχὶ πάντα ὑπερβάλλει τοῦτο λαμπρό-
 5 τητος τὸν ὄρον; Κομιδῇ ἔγωγε ἰσχυρῖσαίμην. Οὐκοῦν, εἰ καὶ ἡμεῖς βουλοίμεθα ἀνακηρυχθῆναι καὶ στεφανωθῆναι, ἑαυτοὺς ἀφιερώσωμεν, καὶ μηδὲν θνητὸν μηδὲ βιωτικὸν χορευέτω ἐν ἡμῖν πάθος, ἀλλά, πᾶσι χαίρειν φράσαντες, τὰ τῶν οὐρανῶν ἄξια καὶ φράζωμεν καὶ
 10 πράττωμεν.

ΡΟΘ'.- ΝΕΙΛΩ

Εἰς τὸ εἰρημένον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, «Εἰς ἐμὲ βλέπετε».

Οὐδένα, οἶμαι, τοιαῦτα πεπαρωνῆσθαι, οἷα ὁ τῶν οὐρανίων βασιλεύς, δεῦρο ἐπιφοιτήσας, πεπαρώνηται
 15 παρ' ἐκείνων, οὓς ἀφῖκτο σώσων, ὅς γε οὐδὲ ληστοῦ καὶ ἀνδροφόνου προεκρίθη, ἀλλὰ καὶ ἐκολαφίσθη. Εἰ δὲ καί τις τὰ ὅμοια πέπονθε (δεδοόσθω γάρ), ἀλλὰ τὸ μὴ ἀπὸ τῆς ἴσης ἀξίας ὀρμαῖσθαι τοὺς πεπονθότας, ἄνισα πάλιν δείκνυσι τὰ πάθη. Οὐ γὰρ ταυτὸν βασιλέα ὑβρίσαι καὶ ἰδιω-
 20 τήν, οὐδὲ δεσπότην καὶ δούλον, ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τοῦ βασιλέως, κἂν μικρὰ ᾗ, μεγάλα τῇ ἀξίᾳ τοῦ πεπονθότος κρίνεται, τὰ δὲ κατὰ τοῦ ἰδιώτου, κἂν μέγιστα ᾗ, ὑποτέμνεται τὴν ὀργὴν καὶ εἰς συγγνώμην πολλάκις ὀρᾷ. Ταῦτα δ' ἔφην, ἐπειδὴ γέγραφας, Τί ἐστι τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ
 25 λεχθέν, «Εἰς ἐμὲ βλέπετε».

Ὁ γὰρ λέγει, συντόμως τοῦτό ἐστιν. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ πάντολμοι Ἰουδαῖοι, ἐπιλυττήσαντες, ἐδραματούργησαν

53. Τὸ χωρίο αὐτὸ δὲν ἀνιχνεύθηκε.

φανερὸ σὲ ὄλους. "Όταν λοιπόν, ὄχι βασιλιάς θνητός, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ αἰώνιος, ὄχι μόνο σὲ θέατρο ἀνθρώπινο, ἀλλὰ ἀνάμεσα σὲ ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους καὶ στὶς οὐράνιες δυνάμεις τὸν ἀνακηρύττει, φωνάζοντας μὲ δυνατὴ φωνὴ ἀπὸ τὸν οὐρανό, αὐτὸ δὲν ξεπερνᾷ καθὲ μέγεθος λαμπρότητας; Καὶ πολὺ μάλιστα, θὰ ἰσχυριζόμενοι ἐγώ. Ἐπομένως, ἐὰν καὶ ἐμεῖς θέλουμε νὰ ἀνακηρυχθοῦμε καὶ νὰ στεφανωθοῦμε, ὡς ἀφιερῶσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας στὸν Θεό, καὶ ὡς μὴ ὑπάρχει μέσα μας κανένα θνητό, οὔτε βιωτικὸ πάθος, ἀλλά, ἀφοῦ τὰ ἀποχαιρετίσουμε ὄλα, καὶ νὰ λέμε καὶ νὰ κάνουμε αὐτὰ πού εἶναι ἄξια τῶν οὐρανῶν.

179.- ΣΤΟΝ ΝΕΙΛΟ

Σ' αὐτὸ πού εἶπε ὁ Κύριος· «Νὰ βλέπετε σὲ μένα...»⁵³.

Νομίζω πὼς κανένας δὲν ἔπαθε τέτοια παθήματα πού ἔπαθε μὲ τόσο ἀτιμωτικὸ τρόπο ὁ βασιλιάς τῶν οὐρανῶν, ὅταν ἦρθε ἐδῶ, ἀπὸ ἐκείνους πού ἦρθε νὰ σώσει, ἀφοῦ δὲν θεωρήθηκε ἄξιος νὰ τύχει τῆς ἐλευθερίας του οὔτε ἔναντι τὸν ληστῆ καὶ τοῦ δολοφόνου, ἀλλὰ καὶ ἐξευτελίσθηκε μὲ ραπίσματα⁵⁴. Ἀκόμα καὶ ἂν (ὡς ὑποθέσουμε) κάποιος ἄλλος ἔπαθε τὰ ἴδια, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἦταν τῆς ἴδης ἀξίας αὐτοὶ πού τὸ ἔπαθαν, δείχνει πάλι ὅτι τὰ πάθη ἦταν ἄνισα. Γιατὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο νὰ βρῖσεις βασιλιὰ καὶ ἰδιώτη, οὔτε δεσπότη καὶ δοῦλο, ἀλλ' αὐτὰ πού γίνονται ἔναντιον τοῦ βασιλιᾶ, ἀκόμα καὶ μικρὰ νὰ εἶναι, κρίνονται μεγάλα, ἀνάλογα μὲ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ πού τὰ ὑπέφερε, ἐνῶ αὐτὰ πού γίνονται ἔναντιον ἑνὸς ἰδιώτη, καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι τὰ πιὸ μεγάλα, μειώνουν τὴν ὀργή, καὶ πολλὰ φορὲς συγχωροῦνται. Αὐτὰ λοιπόν τὰ εἶπα, ἐπειδὴ ρώτησες, τί σημαίνει αὐτὸ πού εἶπε ὁ Χριστός· «Νὰ βλέπετε σὲ μένα».

Αὐτὸ δηλαδὴ πού λέγει μὲ συντομία εἶναι τὸ ἕξῃς· Ἐπειδὴ οἱ ἀδιάντροποι Ἰουδαῖοι κυριευμένοι ἀπὸ μεγάλη λύσσα ἐδραματούργησαν τὴν τραγωδία πού ἀποτολμήθηκε βέβαια ἐνα-

54. Ματθ. 26, 68.

τραγωδίαν, κατὰ Θεοῦ μὲν τολμηθεῖσαν, σαρκὸς δὲ ἀψα-
 μένην (ἀπαθὲς γὰρ τὸ Θεῖον κυρίως), οἱ δὲ μετὰ ταῦτα
 μέλλοντες ὑβρίζεσθαι, ἴσως ἀγανακτεῖν ἤμελλον, ὡς παρὰ
 τὴν αὐτῶν ἀξίαν τοιούτοις περιπεπτωκότες πάθεσιν, ἔφη-
 5 «Εἰς ἐμὲ βλέπετε». Μάλιστα μὲν γάρ, φησί, καὶ τὰ παρὰ
 τῶν ἀλιτηρίων Ἰουδαίων τολμηθέντα ἀφόρητα ἦν, πλὴν
 δεδόσθω φορητὰ εἶναι. Τί ἂν τις φαίη καὶ περὶ τοῦ προδό-
 του, ὅς γε, τῆς ἐμῆς ὑπερεμπλησθεὶς ἀνεξικακίας, κατ'
 ἐμοῦ τὸν κόρον ἤνεγκε; Ταύταις ταῖς ἐπρωδαῖς κατα-
 10 πραῦντε τὰς ὑβρεὶς καὶ τιθασσεύετε. Εἴξουσι γὰρ ῥαδίως
 τοῖς ταῦτα κατεπάδουσιν.

ΡΠ'.— ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Διὰ τί ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος ὁ Χριστός,
 ταῖς κοπτομέναις γυναιξὶν ἐπετίμησεν.

15 Οὔτε τὸν γενναῖον ἀθλητὴν εἰς τὸν ἀγῶνα καθέντα καὶ
 κονιζόμενον καὶ τυπτόμενον θρηνητέον (εἰς στεφάνους
 γὰρ αὐτῷ οἱ πόνοι τελευτῶσιν), οὔτε τὸν ἀριστέα, ἐν πολέ-
 μῳ ἐξιόντα καὶ τραύματα καὶ σφαγὰς μέλλοντα ὑπομένειν,
 ὀλοφυρτέον (τροπαιοῦχος γὰρ ἐπανήξει καὶ στηλῶν καὶ
 20 ἀναρρήσεων τεύξεται), ἀλλ' ἐκείνους θρηνητέον, τοὺς ἐπὶ
 ληστείαις καὶ ἀνδροφονίαις θέοντας, μάλιστα μὲν ὅταν κα-
 κουργῶσιν, ἔπειτα δὲ καὶ ὅταν κολάζωνται. Πῶς οὖν ἐξή-
 τησας μαθεῖν, δι' ἣν αἰτίαν, θρηνοῦσας τὰς γυναῖκας, ὅτε
 ἐπὶ τὸν σταυρὸν ὡς τροπαιοῦχος ἀπῆει ὁ Χριστός, οὐ μό-
 25 νον οὐκ ἀπεδέξατο, ἀλλὰ καὶ ἐπετίμησε; Δῆλον γάρ, ὅτι
 τῷ μὲν ἀκοντὶ πάσχοντι ἢ συμπαθῆια παρὰ κλησις, τῷ δὲ
 ἐκοντὶ ὑβρίν φέρει. Ὑβρις γὰρ ἐκείνῳ τὸ συμπαθές, ᾧ μὴ

ντίον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἄγγιξε τὴ σάρκα (γιατὶ τὸ Θεῖο εἶναι ἀπαθές), καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ ποῦ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐπρόκειτο νὰ ἀτιμασθοῦν, ἴσως συνέβαινε νὰ ἀγανακτῆσουν, ἐπειδὴ περιέπεσαν σὲ τέτοια πάθη, παρὰ τὸ ἀξίωμά τους, εἶπε· «Νὰ βλέπετε σὲ μένα». Καὶ βέβαια, λέγει, αὐτὰ ποῦ τόλμησαν νὰ μοῦ κάνουν οἱ ἀλιτῆριοι Ἰουδαῖοι ἦταν ἀνυπόφορα, ὡστόσο ἄς δεχθοῦμε ὅτι ἦταν ὑποφερτά. Τί θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κάποιος καὶ γιὰ τὸν προδότη, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εἶχε μὲ τὸ παραπάνω χορτάσει ἀπὸ τὴν ἀνεξικακία, ἔστρεψε τὸν χορτασμό του ἐναντίον μου; Μὲ αὐτὰ τὰ θελκτικὰ ἄσματα καταπραῦνετε καὶ δαμάσετε τὶς ἀτιμώσεις. Γιατὶ θὰ ὑποχωρήσουν εὐκόλα σ' αὐτοὺς ποῦ τραγουδοῦν αὐτὰ τὰ ἄσματα.

180.— ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΘΕΟΔΟΣΙΟ

Γιατὶ ὁ Χριστὸς καθὼς πήγαινε γιὰ νὰ σταυρωθεῖ,
ἐπέπληξε τὶς γυναῖκες ποῦ θρηνοῦσαν⁵⁵.

Οὔτε τὸν γενναῖο ἀθλητὴ ποῦ κατεβαίνει στὸν ἀγῶνα καὶ ἀλείφεται καὶ χτυπιέται, δὲν πρέπει νὰ τὸν θρηνοῦμε (γιατὶ οἱ κόποι τοῦ τελειώνουν σὲ στεφάνια), οὔτε τὸν ἄριστο στρατιώτη ποῦ πηγαίνει στὸν πόλεμο καὶ πρόκειται νὰ ὑποστῆ τραύματα καὶ σφαγές πρέπει νὰ τὸν θρηνολογοῦμε (γιατὶ θὰ ἐπιστρέψει νικητής, καὶ θὰ στηθοῦν στῆλες πρὸς τιμὴν του καὶ θὰ τύχει ἀνακηρύξεων), ἀλλὰ πρέπει νὰ θρηνοῦμε ἐκείνους ποῦ τρέχουν σὲ ληστεῖες καὶ δολοφονίες, καὶ μάλιστα ὅταν διαπράττουν ἐγκλήματα, καὶ ἔπειτα ὅταν κολάζονται. Πῶς λοιπὸν ζήτησες νὰ μάθεις, γιὰ ποιὸν λόγο τὶς γυναῖκες ποῦ θρηνοῦσαν, ὅταν ὁ Χριστὸς βιάδιζε πρὸς τὸν σταυρὸ τροπαιοφόρος, ὄχι μόνο δὲν δέχθηκε τοὺς θρήνους των, ἀλλὰ καὶ τὶς ἐπιτίμησε; Εἶναι λοιπὸν φανερό, ὅτι σ' αὐτὸν ποῦ πάσχει παρὰ τὴ θέλησή του ἡ συμπάθεια τοῦ γίνεται παρηγοριά, ἐνῶ σ' αὐτὸν ποῦ πάσχει μὲ τὴ θέλησή του ἀποτελεῖ προσβολή. Πραγματικὰ ἀποτελεῖ προσβολή ἢ συμπάθεια πρὸς ἐκεῖνον ποῦ τὸ πάθος δὲν εἶναι παρὰ

55. Λουκᾶ 23, 28.

τὸ πάθος ἀβουλήτων. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ αὐτὸς ἐκὼν ἐπὶ τὸ πάθος ἤρχετο καὶ τὸν θάνατον σβέσων καὶ τὸν διάβολον ἐκνευρίσων, ἐθρήνον δὲ ἐκεῖναι τὸν εὐφημεῖσθαι καὶ κροτεῖσθαι δίκαιον ὄντα, διὰ τοῦτο καί, ὡς νομίζουσί τι-
 5 νες, κατηράσατο, ὡς δὲ ἡ ἀλήθεια ἔχει, προεμήνυσε τὰ μέλλοντα αὐταῖς συμβῆσεσθαι κακά. Θρηνεῖσθαι γὰρ οὐ θέμις τὸν τροπωσάμενον τὴν ἁμαρτίαν καὶ σπεύδοντα ἐπὶ τῷ καὶ τὸν θάνατον θανατῶσαι καὶ τὸν διάβολον δῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπὸ τούτων ἀπάντων ἀλόντας λυτρῶσαι.

10

ΡΠΑ'.- ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ
 Εἰς τό, «Μὴ δῶτε τὰ ἅγια τοῖς κυσί»,
 καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὅντως ἀξιάγαστος ὁ θεῖος χρησμός, ὃν ἐρμηνευθῆναί σοι παρεκελεύσω. Τὸ γάρ, «Μὴ δῶτε τὰ ἅγια τοῖς κυσί,
 15 μηδὲ ῥίψητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς τοῖς ποσὶν αὐτῶν καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς», τοιοῦτόν τινα ὠδίνει τὸν νοῦν. Ἐπειδὴ ἅγιος καὶ τιμαλφέστατος ὁ θεῖος λόγος, κύνες δὲ καὶ χοῖροι οὐ μόνον οἱ περὶ τὰ δόγματα, ἀλλὰ καὶ οἱ περὶ
 20 τὰς πράξεις πταίοντες, καταπάτησις δὲ ἢ περὶ αὐτῶν ἔρις καὶ ζυγομαχία, τῶν μὲν τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων ἀνατρέπειν πειρωμένων, τῶν δὲ τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἐξυβριζόντων, ῥῆξις δὲ τῶν τὸν θεῖον λόγον πρεσβευόντων καὶ τῶν ἄριστα συμβουλευόντων, ἢ τῶν οὐκ ὀρθῶς βιούντων
 25 καταφρόνησις καὶ ἀτιμία, διὰ τοῦτο ἔφη· Μὴ ὡς εὐωνόν τινα καὶ εὐπόριστον ῥίπτετε τὸν λόγον, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς παροινηθεῖ, καὶ ὑμεῖς κωμωδηθεῖτε παρὰ τῶν ὀρθῶς μηδὲν μήτε λεγόντων μήτε πραττόντων. Τινὲς δὲ φασιν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, ὅτι καὶ τὴν ἱερωσύνην διαγορεύει μὴ

τῆ θέλησὶ τοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ αὐτὸς βάδιζε πρὸς τὸ πάθος μὲ τῆ θέλησὶ τοῦ, γιὰ νὰ καταργήσῃ τὸν θάνατο καὶ νὰ ἀποδυναμώσῃ τὸν διάβολο, καὶ ἐκεῖνες θρηνοῦσαν αὐτὸν ποῦ ἔπρεπε νὰ ἐπευφημεῖται καὶ νὰ χειροκροτεῖται, γι' αὐτὸ καί, ὅπως νομίζουν μερικοί, τὶς καταράσθηκε. Ὅμως ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι προεῖπε σ' αὐτὲς τὰ κακὰ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν σ' αὐτὲς. Γιατὶ δὲν ἦταν σωστὸ νὰ κλαῖνε αὐτὸν ποῦ νίκησε τὴν ἁμαρτία, καὶ σπεύδει γιὰ νὰ θανατώσῃ καὶ τὸν θάνατο, καὶ νὰ δέσῃ καὶ τὸν διάβολο, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ ἐκείνους ποῦ ἔχουν αἰχμαλωτισθεῖ ἀπὸ ὅλους αὐτοῦς.

181.– ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΙΕΡΑΚΑ

Στὴ ρήσῃ· «Μὴ δίνετε τὰ ἅγια στὰ σκυλιὰ»⁵⁶
καὶ τὰ ἐξῆς.

Εἶναι πραγματικὰ ἀξιοθαύμαστη ἡ θεϊκὴ ἐντολή, τὴν ὁποία μὲ παρακάλεσες νὰ σοῦ ἐξηγήσω. Γιατὶ τό, «Μὴ δίνετε τὰ ἅγια στὰ σκυλιὰ, καὶ μὴ ρίχνετε τὰ μαργαριτάρια σας μπροστὰ στοὺς χοίρους, μὴ τυχὸν τὰ καταπατήσουν μὲ τὰ πόδια τους, καὶ ἔπειτα στραφοῦν καὶ ξεσχίσουν καὶ σᾶς»⁵⁷, ἔχει τὸ ἐξῆς νόημα. Ἐπειδὴ ὁ θεῖος λόγος εἶναι ἅγιος καὶ πραγματικὰ πολυτιμότερο μαργαριτάρι, ἐνῶ σκυλιὰ καὶ χοῖροι εἶναι, ὄχι μόνο αὐτοὶ ποῦ κάνουν σφάλματα μόνο γύρω ἀπὸ τὰ δόγματα, ἀλλὰ καὶ στίς πράξεις, καὶ καταπάτησις εἶναι ἡ ἔριδα καὶ ἡ φιλονεικία, ἐπειδὴ οἱ πρῶτοι προσπαθοῦν νὰ ἀνατρέψουν τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀτιμάζουν τὴν ἄριστη πολιτεία, καὶ ρήξις ἐκείνων ποῦ πιστεύουν τὸν θεῖο λόγο καὶ συμβουλεύουν αὐτὰ ποῦ εἶναι ἄριστα, εἶναι ἡ περιφρόνησις καὶ ἀτίμωσις αὐτῶν ποῦ δὲν ζοῦν σωστὰ, γι' αὐτὸ εἶπε· Μὴ ρίχνετε τὸν λόγο, σὰν νὰ εἶναι φτηνὸς καὶ εὐκολοἀπόκτητος, ὥστε οὔτε αὐτὸς νὰ περιφρονηθεῖ, οὔτε καὶ σεῖς νὰ διακωμωδηθεῖτε ἀπὸ ἐκείνους ποῦ οὔτε λένε, οὔτε κάνουν τίποτε σωστό. Μερικοὶ μάλιστα, ὄχι σκόπιμα, λένε ὅτι λέγει καὶ ἡ ἱερωσύνη νὰ μὴ δίνεται στοὺς

57. Ὅπ. π.

δοθῆναι τοῖς ἀσελγέσι καὶ ἀκαθάρτοις, ἵνα μὴ καὶ αὐτὴν ὑβρίσειαν, καὶ κατὰ τῶν χειροτονησάντων ὀρμήσαιεν, ἦν εἶχον πρὸ τούτου σεμνὴν δόξαν διαρρυγγύντες. Εἰ δὲ καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι λαϊκοῖς τὰ θεῖα μὴ δίδοσθαι μυστήρια, 5 ἐπίστησον. Εἰ δὲ καὶ τοῖς προσποιοιμένοις μὲν προσιέναι τῇ πίστει, μὴ ἀφισταμένοις δὲ τῶν παρόντων ἐπιτηδευμάτων, ἀπαγορεύει τὸ Θεῖον δίδοσθαι βάπτισμα, ἐπίστησον.

ΡΠΒ'.- ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Τοῦ Ψαλτηρίου.

10 Περὶ τῆς τῶν Ψαλμῶν ἐπιγραφῆς.

Ὅτε ὁ μὲν Μελοποιὸς ἐμελώδει, ἐπεγράφετο ὁ ψαλμὸς, «Ὡδὴ τῷ Δαβίδ», ὅτε δὲ αὐτὸς μὲν ἐμελώδει, ἄλλος δὲ ἐμελοποιεῖ, ἢ εἰς αὐτὸν τὸ μέλος παρ' ἄλλων ἤδετο, ἢ εἰς τὸν ἐξ αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα Χριστὸν ἀνήγετο, «Ψαλμὸς τῷ 15 Δαβίδ». Οὐ γὰρ πάντες οἱ μελογράφοι ἤδον, οὐδὲ πάντες οἱ ἄδοντες ἐμελογράφουν, ἀλλ' οἱ μὲν τοῦτο, οἱ δὲ ἐκεῖνο, οἱ δὲ καὶ ἀμφοτέρω διεπράττοντο, τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐκάστω τὸ πρόσφορον ἀπονέμοντος.

ΡΠΓ'.- ΠΑΥΛΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

20 Ἐπὶ τῆς θείας ἐνεργείας τὸ «Πῶς» μὴ ἐχέτω χώραν.

Ὅταν ἡ θεία δύναμις ἐνεργῇ, τὸ «Πῶς» μὴ ἐχέτω χώραν. Εἰ γὰρ πολλὰ ὑπὲρ φύσιν καὶ λογισμῶν ἀκολουθίαν καὶ γέγονε καὶ γίνεται, ἀλλ' οὐδέν ἐστιν ὑπὲρ Θεόν, τὸν εὐμαρῶς καὶ τὰ παρ' ἐλπίδα δημιουργοῦντα.

25 ΡΠΔ'.- ΜΑΡΤΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ

Βασιλειῶν Γ'. Ὅτι παράνομος οὐ διαφεύξεται δίκην, ὡς οὐδὲ Ἰωάβ.

Ὅτι παράνομος οὐ διαφεύξεται τὴν δίκην, ἀλλ' ἢ ἐν-

ἀσελγεῖς καὶ ἀκάθαρτους, γιὰ νὰ μὴ τὴν ἐξευτελίσουν καὶ αὐτήν, καὶ νὰ μὴ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τοὺς χειροτόνησαν, σχίζοντας τὴν καλὴ γνώμη ποὺ εἶχαν πρὶν ἀπὸ αὐτό. Προῦσεχε ὅμως καὶ στοὺς λαϊκοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν νὰ μὴ δίνεις τὰ θεῖα μυστήρια. Ἐπίσης νὰ προσέχεις καὶ αὐτοὺς ποὺ προσποιοῦνται ὅτι παραδέχονται τὴν πίστη, ἀλλὰ δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὶς τωρινές τους ἀπασχολήσεις, στοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει νὰ δίνεται τὸ βάπτισμα.

182.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Ἐκ τὸ Ψαλτήριον.

Γιὰ τὶς ἐπιγραφὰς τῶν Ψαλμῶν.

Ὄταν ὁ ἴδιος ὁ Ψαλμωδὸς τοὺς ἐμελοποιῶσε, ἐπιγραφόταν ὁ ψαλμὸς, «Ὠδὴ τοῦ Δαβὶδ», ὅταν ὅμως αὐτὸς βέβαια τὸν συνέθετε, καὶ ἄλλος τὸν ἐμελοποιῶσε, ἢ τὸ δικό του μέλος ψαλλόταν ἀπὸ ἄλλον, ἢ ἀπὸ αὐτὸν ἀναφερόταν στὸν ἄνθρωπο Χριστόν, ἐπιγραφόταν τότε, «Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ». Γιατὶ δὲν ἔψαλλαν ὅλοι, ὅσοι συνέθεταν μέλη, οὔτε ὅλοι ὅσοι ἔψαλλαν ἔγραφαν μέλη, ἀλλ' ἄλλοι ἔκαναν αὐτὸ, καὶ ἄλλοι τὸ ἄλλο, καὶ ἄλλοι πάλι τὰ ἔκαναν καὶ τὰ δύο, γιὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἔδινε στὸν καθένα τὸ κατάλληλο χάρισμα.

183.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΠΑΥΛΟ

Στὴν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ τὸ «Πῶς» νὰ μὴ ἔχει θέση.

Ὄταν ἐνεργεῖ ἡ θεία δύναμη, νὰ μὴ ἐρευνᾶται τὸ «Πῶς». Γιατὶ, ἂν καὶ πολλὰ ἔγιναν καὶ γίνονται πέρα ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὴ λογικὴ, ὅμως τίποτε δὲν εἶναι πάνω ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος εὐκόλα δημιουργεῖ καὶ αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀνέλπιστα.

184.– ΣΤΟΥΣ ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΟ, ΖΩΣΙΜΟ

ΚΑΙ ΜΑΡΩΝΑ

Ἐκ τὸ τρίτον βιβλίον τῶν Βασιλειῶν· Ὅτι ὁ παράνομος δὲν διαφεύγει τὴ δίκη, ὅπως δὲν τὴν διέφυγε οὔτε ὁ Ἰωάβ⁵⁸.

Ὅτι ὁ παράνομος δὲν διαφεύγει τὴν τιμωρία, ἀλλ' ἢ ἐδῶ ἢ

ταῦθα ἢ ἐκεῖθεν τηρηθήσεται, πολλοὶ δὲ κἀνταῦθα κἀκεῖ-
σε ἐτιμωρήθησαν, οὐχ ὁ ἡμέτερος λογισμὸς ὑποβάλλει,
ἀλλὰ καὶ τὰ θεῖα λόγια. Τοὺς μὲν οὖν πολλοὺς παραλεί-
ψω, ἐνὸς δὲ ἐπιμνησθήσομαι, δόξαντος σοφία τινὶ καὶ πα-
5 νουργία κατασκευακέναι τὸ διαφεύγειν τὴν δίκην, καὶ μὴ
δυνηθέντος, ὁ Ἰωάβ, ὁ τοῦ Δαβὶδ στρατηγός, γνώμη μὲν
στρατηγικῇ καὶ ῥώμῃ καὶ δόρατι διαπρέπων, φθόνῳ τε
καὶ δόλῳ τοὺς συστρατηγήσαντας ἀνελῶν, οὐκ ἔλαθεν εἰς
τέλος τὴν δίκην. Νομίσας γὰρ τέχνη τινὶ καὶ μεθόδῳ δια-
10 κρούεσθαι ταύτην, τὸν Ἀδωνίαν βασιλειῶντα φίλον οὐκ
ἀπεστρέψατο, ἀλλὰ συνέπραξεν εἰς τὴν χειροτονίαν, προσ-
δοκῶν μὴ μόνον ἀποφεύξεσθαι τὴν τιμωρίαν ὣν ἔπραξε
φόνων, εἰ προεξευμενίσαιτο τὸν βασιλεύσοντα, ἀλλὰ καὶ
χάριν ἀπολήψεσθαι, ὅς δὲ διὰ τοῦτο μᾶλλον τετιμώρηται.
15 Ὅπερ γὰρ φοβούμενος γενέσθαι συνέπραξε τῷ τυράννῳ,
τοῦτο ἢ κατασκευὴ αὐτῷ προουξένησε, καὶ δι' ὧν ᾤετο
ἐκφεύγειν τὰς ἀράς τοῦ Δαβὶδ, διὰ τούτων αὐτὰς εἰς ἔρ-
γον ἤγαγε, καὶ τὸ σόφισμα παγίς ἐγένετο, καὶ ὅπερ ἔφυγε
μὴ παθεῖν, φεύγων ἔπαθε, καὶ τὸ ἀποτρεπτικὸν τῶν λυ-
20 πηρῶν κατασκευαστικὸν ἠύρισκετο τῶν συμφορῶν. Εἰ
τοίνυν οὐκ ἔστι διαδράναι τὴν δίκην, πῶς, ὃ πάσαν ὠμό-
τητα καὶ ἀγριότητα κατὰ ψυχὴν ὠπλισμένοι, δόλοισι καὶ
μηχαναῖς καὶ στρατηγίαις νομίζετε τάς, ἐφ' οἷς ἐπλημμε-
λήσατε, διαδιδράσκειν τιμωρίας;

25

ΡΠΕ'.— ΠΕΤΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

Εἰς τό, «Ἄφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν».

Ὅτι μὲν, εἰ χρήματα ἔσχες, παρέσχες ἂν τοῖς δεομέ-
νοισι, εὖ οἶδα, ὅτι δὲ συγγνώμην ἀπαιτούμενος δυσχεραί-

ἐκεῖ θὰ τιμωρηθεῖ, καὶ ὅτι πολλοὶ τιμωρήθηκαν καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, δὲν τὸ ὑπαγορεύει μόνο ὁ δικὸς μου λογισμὸς, ἀλλὰ καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Θὰ παραλείψω βέβαια τοὺς πολλούς, θὰ ὑπενθυμίσω ὅμως ἓναν, ὁ ὁποῖος νόμισε ὅτι θὰ διαφύγει τὴν τιμωρία ἐπινοώντας κάποιο σόφισμα καὶ πανουργία, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰωάβ, ὁ στρατηγὸς τοῦ Δαβίδ, ὁ ὁποῖος στὴν στρατηγικὴ γνώση καὶ στὴ δύναμη καὶ στὸ δόρυ διέπρεπε, ἀλλὰ ὅταν σκότωσε ἀπὸ ζήλεια καὶ μὲ δόλο τοὺς συστρατηγούς του, δὲν ἀπέφυγε στὸ τέλος τὴν τιμωρία. Νομίζοντας δηλαδὴ ὅτι μὲ κάποιο τέχνασμα καὶ μέθοδο θὰ τὴν ἀπέφευγε, τὸν Ἰαδωνία⁵⁹, υἱὸ τοῦ βασιλιᾶ καὶ φίλο του δὲν τὸ ἀποστράφηκε, ἀλλὰ συνεργάσθηκε μαζί του στὴν ἀνάδειξή του, περιμένοντας ὅτι ὄχι μόνο θὰ ἀποφύγει τὴν τιμωρία γιὰ τοὺς φόνους ποὺ ἔκανε, ἐὰν θὰ ἐξευμένιζε ἐκ τῶν προτέρων αὐτὸν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ βασιλεύσει, ἀλλὰ καὶ θὰ πάρει καὶ χάρη. Αὐτὸς ὅμως γι' αὐτὸ μᾶλλον τιμωρήθηκε. Γιατὶ αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο, φοβούμενος πῶς θὰ γίνεῖ, συνεργάσθηκε μὲ τὸν τύραννο, αὐτὴ ἡ μεθόδευση προκάλεσε τὴν τιμωρία του, καὶ αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα νόμιζε πῶς θὰ ἀποφύγει τὶς κατάρεις τοῦ Δαβίδ, μὲ αὐτὰ τὶς ἔθεσε σὲ ἐνέργεια, καὶ τὸ σόφισμά του ἔγινε παγίδα, καὶ αὐτὸ ποὺ ἀπέφυγε, γιὰ νὰ μὴ τὸ πάθει, τὸ ἔπαθε φεύγοντας, καὶ ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἀπέτρεπε τὰ λυπητερά, βρέθηκε νὰ προξενεῖ τὶς συμφορές. Ἐὰν λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφύγετε τὴν τιμωρία, πῶς, ὦ σεῖς ποὺ ἔχετε τὴν ψυχὴ σας ὀπλισμένη μὲ κάθε ἀπανθρωπιὰ καὶ ἀγριότητα, νομίζετε ὅτι μὲ δόλους καὶ μηχανορραφίες καὶ μεθοδεύσεις στρατηγικὲς θὰ ἀποφύγετε τὶς τιμωρίες γιὰ ὅσα πλημμελήματα διαπραττέτε;

185.– ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΠΕΤΡΟ

Στὴ ρήση· «Συγχωρεῖτε, καὶ θὰ συγχωρηθεῖτε»⁶⁰.

Ὅτι βέβαια, ἂν εἶχες χρήματα, θὰ τὰ ἔδινες σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη τὸ γνωρίζω πολὺ καλά, ἀπορῶ ὅμως πῶς, ὅταν

60. Λουκᾶ 6, 38.

νεις, θαυμάζω, καίτοι τὸ ἀδάπανον τοῦτο βοήθημα τοῦ πολυτελοῦς οὐχ ἤττον ἡμᾶς ὠφελεῖν εἴωθεν. Ἐν γὰρ τῇ ἡμετέρᾳ ἐπεικίᾳ, καὶ τῷ μὴ συγχωρεῖν τοῖς εἰς ἡμᾶς παιήουσι, κινδυνεύεται ἡμῖν τὰ τῆς σωτηρίας. Ἀφίετε γάρ, καὶ
5 ἀφεθήσεται ὑμῖν, ὁ θεῖος βοᾷ χρησμός.

ΡΠΖ'— ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΩ

ᾠτι χρῆ ἀπὸ τοῦ κόσμου τὸν ἀόρατον καθορᾶν λογισμοῖς, οὐκ ὀφθαλμοῖς, νῶ, οὐ βλέμματι.

10 ᾠπου τάξις, ἐκεῖ ἀναγκαῖος ταξίαρχος, καὶ ὄπου ἵππικὸν τεταγμένον, ἐκεῖ ἵππαρχος. Καὶ ὄπου ἡ ναῦς, δῆλον ὁ τεχνίτης, καὶ ἔνθα μουσικὰ ὄργανα, δῆλος καὶ ὁ ἁρμονικός. Οὐκοῦν χρῆ καὶ ἀπὸ τοῦ κόσμου τὸν ἀόρατον καθορᾶν, λογισμοῖς, οὐκ ὀφθαλμοῖς, νῶ, οὐ βλέμματι.

15 **ΡΠΖ'— ΗΣΑΪΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ**

ᾠτι μείζονα τίσουσι δίκην τῶν πάλαι ἁμαρτησάντων οἱ μετὰ τὴν χάριν Θεὸν παροργίζοντες.

ᾠντως ἐστὶ τῶν αἰσχρῶν, μᾶλλον δὲ τῶν αἰσχίστων, τὸ
20 μὴ μόνον τὰ ἔμφυτα τῆς ἀρετῆς σπέρματα ἡμᾶς νεκρῶσαι, ἀ τῶν ἀρχαίων ἐπεικέστερα ἐγεώργησαν, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας κρείττονα λόγου συμμαχίαν προδοῦναι.

ΡΠΗ'— ΛΟΥΚΙΩ ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΩ ΠΗΛΟΥΣΙΟΥ

25 **Περὶ τῶν ἐκ φιλαργυρίας νοσοῦντων.**

Οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπισκόπου τυγχάνουσιν οἱ τοῦ σεπτοῦ

σοῦ ζητοῦν συγγνώμη, φέρνεις δυσκολίες. Ἐάν καὶ δέβαια αὐτὸ τὸ ἀδάπανο βοήθημα δὲν θὰ μᾶς ὠφελεῖ συνήθως λιγώτερο ἀπὸ τὸ πολυτελές. Καθόσον μὲ τὴ δική μας ἐπιείκεια, καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ συγχωροῦμε αὐτοὺς ποὺ φταῖνε σὲ μᾶς, κινδυνεύει ἡ σωτηρία μας. Γιατὶ ὁ θεῖος λόγος φωνάζει· «Συγχωρεῖτε, καὶ θὰ συγχωρηθεῖτε»⁶¹.

186.– ΣΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΟ

Ἔστι πρέπει ἀπὸ τῆ θεᾶ τοῦ κόσμου νὰ βλέπουμε τὸν ἀόρατο μὲ τοὺς λογισμοὺς, ὄχι μὲ τὰ μάτια, μὲ τὸ νοῦ, ὄχι μὲ τὸ βλέμμα.

Ἐποῦ ὑπάρχει τάξι, ἐκεῖ εἶναι ἀναγκαῖος καὶ ταξίαρχος, καὶ ὅπου ὑπάρχει ἵππικὸ συντεταγμένο, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἵππαρχος. Καὶ ὅπου εἶναι τὸ πλοῖο, ἐκεῖ βρῖσκεται καὶ ὁ τεχνίτης, καὶ ὅπου ὑπάρχουν μουσικὰ ὄργανα, ἐκεῖ βρῖσκεται καὶ ὁ μουσικός. Πρέπει λοιπὸν καὶ ἀπὸ τὸν κόσμον νὰ βλέπουμε μὲ τοὺς λογισμοὺς μᾶς τὸν ἀόρατον κόσμον, ὄχι μὲ τὰ μάτια, μὲ τὸν νοῦ, ὄχι μὲ τὸ βλέμμα.

187.– ΣΤΟΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ ΗΣΑΪΑ

Ἔστι μεγαλύτερη τιμωρία θὰ ὑποστοῦν, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀμάρτησαν παλιά, αὐτοὶ ποὺ ἐξοργίζουν τὸν Θεὸ μετὰ τὴ χάρι.

Πραγματικὰ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ αἰσχρά, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τὰ αἰσχροτάτα, τὸ ὅτι ὄχι μόνο νεκρώσαμε τὰ ἔμφυτα σπέρματα τῆς ἀρετῆς, τὰ ὅποια οἱ ἀρχαῖοι τὰ καλλιέργησαν ἐπιεικέστερα, ἀλλὰ ὅτι προδώσαμε καὶ τὴ ἀνώτερη ἀπὸ κάθε λόγο συμμαχία τὴν ὅποια εἶχαμε ἀποκτήσει μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ.

188.– ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΟ ΠΗΛΟΥΣΙΟΥ ΛΟΥΚΙΟ

Γι' αὐτοὺς ποὺ πάσχουν ἀπὸ φιλαργυρία.

Οἱ διάκονοι τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου εἶναι τὰ μάτια τοῦ ἐπι-

61. Λουκᾶ 6, 38.

θυσιαστηρίου διακονοι, σὺ δὲ τούτων κατὰ Θεοῦ συγχώρησιν ἄρχεις, ὅλος ὀφθαλμὸς ὀφείλεις ὑπάρχειν, ὡς τὰ ζῶα τὰ πολλυόμματα, ἐπειδὴ καὶ τῇ πρὸς Θεὸν ἐκεῖνα μιμῆσαι ἐγγύτητι, οὐχὶ βίῳ, ὡς μανθάνω, ἀλλὰ μόνη λειτουργία. Καὶ μὴ σκοτίζειν τοῖς φαύλοις ἐπιτηδεύμασι καὶ τὸν τίμιον ἐκεῖνον θίασον καὶ χορόν, καὶ τὸν πειθόμενόν σοι ἀκρίτως ἐπίσκοπον, καὶ χραίνειν τὸ θεῖο δῆμα πλεονεξία, καὶ πόρους ἑαυτῷ ἀπὸ τιμῆς χειροτονιῶν ἀθροίζειν. Τοὺς γὰρ πωλοῦντας τὰς περιστερὰς ἐξέβαλεν ἀπὸ τοῦ
 5 ναοῦ μαστίξας ὁ Κύριος. Ἴνα τοίνυν μὴ σὺν ἐκεῖνοις ὠσθῆς, παῦσαι οὕτω πλουτῶν καὶ ὕλην τῷ μέλλοντι ἐτοιμάζων πυρί.

ΡΠΘ'.— ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Πῶς οἱ Φαρισαῖοι ἐπελάθοντο τοῦ Σωτῆρος
 15 ὡς μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίοντος.

Οἱ Φαρισαῖοι ἐπελάθοντο τοῦ Σωτῆρος, ὡς μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐστιωμένου. Ἐπειδήπερ ὁ νόμος διέστελλεν ἀνά μέσον ἀγίου καὶ βεθήλου, ἀγνοοῦντες ὅτι Χριστὸς ὑπὲρ τὴν νομικὴν κρίσιν παρεῖχε φιλάνθρωπον
 20 χάριν. Ἡ μὲν γὰρ ἐξέκοπτεν, ἡ δὲ μετέδελε τὸ κακόν. Καὶ μαρτυροῦσι Ζακχαῖος καὶ Ματθαῖος, καὶ ὅσοι ἀνεμαχέσαντο τὰς ἡττας.

ΡΖ'.— ΑΘΑΝΑΣΙΩ

Εἰς τό, «Μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς»,
 25 καὶ τὰ ἐξῆς.

(Ἰστέον, ὅτι αὐταὶ ὕστερον εὐρέθησαν ἐπιστολαί).

Ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἐμακάρισε τοὺς δι' αὐτὸν ἀκού-

σκοπού, σὺ ὅμως, ποῦ κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ εἶσαι ἀρχηγός τους, πρέπει νὰ εἶσαι γεμᾶτος μάτια, σὰν τὰ πολυόμματα Χερουδίμ, καὶ ἐπειδὴ μιμεῖσαι ἐκεῖνα μὲ τὴν ἐγγύτητά σου στὸν Θεό, ὅπως μαθαίνω αὐτὸ γίνεται ὄχι μὲ τὴ ζωὴ σου, ἀλλὰ μόνο κατὰ τὴ λειτουργία· καὶ νὰ μὴ γίνεσαι ἐνοχλητικός μὲ τὶς αἰσchrές ἐνασχολήσεις σου σ' ἐκεῖνον τὸν τίμιο θίασο καὶ χορό, καὶ τὸν ἐπίσκοπο ποῦ σοῦ ἔχει ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη, οὔτε νὰ μολύνεις τὸ ἱερὸ θῆμα μὲ τὴν πλεονεξία σου, καὶ νὰ συγκεντρώνεις χρήματα ἀπὸ τὴν τιμὴ τῶν χειροτονιῶν. Γιατὶ αὐτοὺς ποῦ πωλοῦσαν τὰ περιστέρια τοὺς ἔβγαλε ἔξω ἀπὸ τὸν ναὸ ὁ Κύριος μαστιγώνοντάς τους⁶². Γιὰ νὰ μὴ διαχθεῖς λοιπὸν καὶ σὺ μαζί μὲ ἐκείνους, παῦσε νὰ πλουτίζεις μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, καὶ νὰ συγκεντρώνεις καύσιμη ὕλη γιὰ τὴν μελλοντικὴ φωτιά.

189.– ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟ

Γιατί οἱ Φαρισαῖοι κατηγόρησαν τὸν Σωτήρα, ἐπειδὴ ἔτρωγε μαζί μὲ τελῶνες καὶ ἁμαρτωλούς⁶³.

Οἱ Φαρισαῖοι κατηγόρησαν τὸν Χριστό, ὅτι ἔτρωγε μὲ τελῶνες καὶ ἁμαρτωλούς, ἐπειδὴ ὁ νόμος ἔκανε διαχωρισμὸ ἀνάμεσα στὸν ἅγιο καὶ στὸν βέβηλο, ἀγνοώντας ὅτι ὁ Χριστός, ξεπερνώντας τὴν κρίση τοῦ νόμου, προῤσφερε τὴ φιλόανθρωπη χάρη. Γιατὶ ἡ πρώτη ἐμπόδιζε τὸ κακό, ἐνῶ ἡ δεύτερη τὸ μετέβαλλε. Καὶ τὸ βεβαίωσαν αὐτὸ ὁ Ζακχαῖος καὶ ὁ Ματθαῖος, καὶ ὅλοι ὅσοι μίσησαν τὶς ἥττες.

190.– ΣΤΟΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟ

Στὴ ρήση· «Θὰ εἶσαστε μακάριοι, ὅταν θὰ σᾶς κατηγορήσουν»⁶⁴, καὶ τὰ ἐξῆς (Πρέπει νὰ γνωρίζουμε, ὅτι οἱ ἐπιστολές αὐτὲς βρέθηκαν ἀργότερα).

Ὁ Δεσπότης Χριστὸς μακάρισε ἐκείνους, ποῦ ἐξαιτίας του

63. Λουκᾶ 5, 30.

64. Ματθ. 5, 11.

οντας ῥητά τε καὶ ἄρρητα, εἰ ψευδόμενοι οἱ λέγοντες ἀλοῖ-
 εν. Χρὴ οὖν εἰδέναι, ὅτι ἀμφοτέρω δεῖ προσεῖναι τῷ εἰς τὴν
 ἀκροτάτην μακαριότητα ἀφιξομένῳ, καὶ τὸ δι' αὐτὸν πά-
 σχειν, καὶ τὸ ψευδῆ εἶναι τὰ λεγόμενα, ὧν, εἰ μὴ θάτερον
 5 προσῆ, καὶ τὸ ἕτερον οὐ τοσοῦτον ὠφελεῖ· ὠφελεῖ μὲν γάρ,
 οὐ τοσοῦτον δέ. Εἴτε γὰρ δι' αὐτὸν πάσχοντες, τάληθῆ ἀ-
 κούοιμεν, ἐρυθριᾶν ἀνάγκη. Καθ' ἓν γὰρ μέρος εὐδοκι-
 μοῦντες, κατὰ τὸ ἕτερον ἐλεγχόμεθα. Εἴτε μὴ δι' αὐτὸν μὲν,
 ψευδῆ δέ, ὑπομονῆς μὲν κομιοῦμεθα μισθόν. Οὐ μὴν τοῦ
 10 ἄκρου τύχοιμεν μακαρισμοῦ, οὐ τύχωμεν ἄν, εἰ ἀμφοτέρω
 συνδράμοι.

Ρ4Α'.- ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Περὶ τοῦ πάσχοντος, καὶ μὴ βουλομένου ἀπαλλα-
 γῆναι τῆς νόσου.

15 Ὁ μὴ μόνον νοσῶν τὴν ἀργαλεωτάτην νόσον, τὴν κα-
 κίαν φημί, ἀλλὰ μηδὲ ἀπαλλαγῆναι βουλόμενος, πρὸς δὲ
 τούτους καὶ τοὺς ἀπηλλαγμένους ὀδυρόμενος, ἀπάντων
 ἀθλιώτερός ἐστι καὶ ἐλεεινότερος, κἂν αὐτὸς ἑαυτὸν δι'
 ἀνήκεστον ῥαθυμίαν μακαρίζει.

20 **Ρ4Β'.- ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ**

Εἰς τό, «Τίμιος ὁ γάμος...».

Ὁ μὲν τίμιος γάμος ἐχέτω τὰ ἐγκώμια τὰ οἰκειᾶ, ὑπὸ
 Θεοῦ τε δοθεῖς, καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τιμηθεῖς, πρὸς δὲ
 τὴν παρθενίαν μὴ ἀμιλλάσθω, ἀλλ' ἐν τοῖς οἰκείοις μενέτω
 25 ὄροις. Εἰ γὰρ καὶ θέλων αὐτὸν ὑπὲρ τὸ δέον κοσμηῆσαι καὶ
 σεμνῦναι, ἔφησ, ὅτι καὶ τὸν οὐρανὸν μὲν γῆ διὰ τῶν ὑετῶν
 ὀμιλεῖν, ἥλιόν τε καὶ σελήνην φωτίζειν, ποταμοὺς δὲ θα-
 λάττης ἀνακιονᾶσθαι, καὶ τὰ παντοῖα γένη τῶν χερσαίων

ἀκούουν ρητὰ καὶ ἄρρητα πράγματα, ἐφόσον αὐτοὶ πού τὰ λένε συλληφθοῦν νὰ ψεύδονται. Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζουμε, ὅτι καὶ τὰ δύο πρέπει νὰ συνυπάρχουν σ' αὐτὸν πού θὰ φτάσει στὴν πιὸ ψηλὴ μακαριότητα, δηλαδή, καὶ τὸ νὰ ὑποφέρει γι' αὐτόν, καὶ τὸ νὰ εἶναι ψεύτικα αὐτὰ πού λέγονται, ἀπὸ τὰ ὅποια, ὅταν δὲν ὑπάρχει τὸ ἓνα, οὔτε καὶ τὸ ἄλλο ὠφελεῖ τόσο πολὺ. Ὁφελεῖ βέβαια, ἀλλὰ ὄχι τόσο πολὺ. Γιατί, ἂν ὑποφέροντας γι' αὐτόν, ἀκοῦμε αὐτὰ πού εἶναι ἀληθινὰ, εἶναι ἀνάγκη νὰ κοκκινίζουμε, ἐπειδὴ ἓν μέρει προκόβουμε, καὶ ἓν μέρει κατηγορούμαστε. Ἐὰν δὲν πάσχουμε βέβαια γι' αὐτόν, ἀλλὰ εἶναι ψέματα αὐτὰ πού ἀκοῦμε, θὰ λάβουμε φυσικὰ τὸν μισθὸ τῆς ὑπομονῆς, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐπιτύχουμε τὸν πιὸ μεγάλο μακαρισμό, τὸν ὅποιο μποροῦμε νὰ ἐπιτύχουμε, ἔὰν συντρέχουν καὶ τὰ δύο.

191.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΑΘΑΝΑΣΙΟ

Αὐτὸς πού, ὄχι μόνο ὑποφέρει ἀπὸ τὴν πιὸ ἀφόρητη ἀρρώστια, ἐννοῶ τὴν κακία, ἀλλὰ καὶ δὲν θέλει νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτὴν, καὶ ἐπὶ πλέον, θρηνεῖ γι' αὐτοὺς πού ἀπαλλάχθηκαν, εἶναι ὁ πιὸ ἄθλιος καὶ ἐλεινός, ἔστω καὶ ἂν αὐτός, ἐξαιτίας ἀθεράπευτης ραθυμίας, μακαρίζει τὸν ἑαυτό του.

192.- ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΘΕΟΔΟΣΙΟ⁶⁵

Στὴ ρήση· «Ὁ γάμος εἶναι τίμιος...»⁶⁶.

Ὁ τίμιος γάμος ἃς ἔχει τὰ δικά του ἐγκώμια, καὶ ἐπειδὴ δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἐπειδὴ τιμήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅμως νὰ μὴ συγκρίνεται μὲ τὴν παρθενία, ἀλλὰ νὰ μένει στὰ δικά του ὄρια. Γιατί ἂν καί, θέλοντας νὰ τὸν στολίσεις περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι πρέπει καὶ νὰ τὸν ἐπαινέσεις, εἶπες ὅτι καὶ ὁ οὐρανὸς ἔρχεται σὲ ἐπαφή μὲ τὴ γῆ μὲ τὶς βροχές, καὶ ὁ ἥλιος φωτίζει τὴ σελήνη, καὶ οἱ ποταμοὶ ἀναμγνύονται μὲ τὴ θάλασσα, καὶ τὰ κάθε εἶδους γένη τῶν χερσαίων καὶ τῶν πτηνῶν καὶ

65. Στὸν Κώδικα Vat. 650 ἀντὶ ΘΕΟΔΟΣΙΩ, ἀναγράφεται ΘΕΟΔΩΡΩ.

66. Ἐβρ. 13, 4.

καὶ ἀεροπόρων καὶ ἐναλίων ὑπὸ τούτου κυβερνώμενα ταῖς
 διαδοχαῖς διατηρεῖσθαι, ἀλλ' ἠττάσθαι πρὸς τὴν τῶν ἀγγέ-
 λων συγκρινόμενος πολιτείαν, οἷς ἢ τοῦ γάμου χρεία πε-
 ριττὴ καὶ ἀνέραστος. Ἐχομεν οὖν δεῖξαι πολλὰ γένη καὶ
 5 ἐπὶ τῆς γῆς ἄνευ συνόδου τικτόμενα. Πλὴν τοῦτο οὐ ποιη-
 σω, ἀλλὰ καὶ χρειώδη καὶ ἀναγκαίαν ταύτην ὀρίζομαι, εἰ
 πρὸς παιδοποιίαν καὶ μὴ πρὸς ἀσέλγειαν βλέπει. Ἐκεῖνο
 δὲ μᾶλλον εἶπομι, ὅτι πρὸς τὴν οὐράνιον ἀξίαν συγκρίνε-
 σθαι οὐκ ἂν εἶη δίκαιος. Κοσμικοῖς μὲν γὰρ ὁ γάμος ἐνα-
 10 θρονέσθω ὑποδείγμασιν, ὑπερκοσμίοις δὲ μὴ κεχρήσθω
 ὑπεροχαῖς. Κοσμικοὶ γοῦν καὶ εἰσὶ καὶ καλοῦνται οἱ τοῦ-
 τον ἀσπασάμενοι, οἱ δὲ τῆς παρθενίας ἐρασταὶ γνήσιοι εἰς
 τὰς τῶν ἀγγέλων τεταγμένας ἐνεγράφησαν ἀξίας. Λέγει
 γὰρ τὸ Ἑβραῖον μυστικόν, θάμβος αὐτοῖς προσεῖναι ὡς
 15 τεταγμένων. Οὐδὲν γὰρ παρ' ἐκείνοις ἄτακτον, οὐδὲ ἀνώ-
 μαλον, ἀλλὰ πάντα τάξει καὶ ῥυθμῷ καὶ ἀρμονίᾳ κεκόσμη-
 ται. Ὡσπερ τοίνυν οὐρανὸς γῆς καὶ ψυχὴ σώματος διαφέ-
 ρει, οὕτω καὶ ἡ παρθενία τοῦ γάμου. Κατὰ μὲν γὰρ τὴν
 ἀγνείαν τοῖς ἀγγέλοις ὁμοιοῦται ἄνθρωπος, κατὰ δὲ τὸν
 20 γάμον οὐδὲν διενήνοχεν, οἷς ἢ συνουσία ἀναγκαία ἐστὶ
 καὶ δοκεῖ τὴν διαδοχὴν τοῦ γένους μηχανᾶσθαι.

ΡΖΓ'— ΝΕΙΛΩ

Περὶ τῆς τὰ δύο λεπτὰ βαλούσης.

Ἐπὶ μὲν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων οὐ πάντως τοῖς
 25 βουλομένοις ἔπεται τὸ δύνασθαι (τὰς γὰρ ἰδιωτικὰς δυνά-
 μεις ὑπερβαίνουνσι μεγαλουργίαι), ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν
 ἔπεται τοῖς βουλομένοις ἡ δύναμις. Τὸ γὰρ κατὰ δύναμιν
 κατορθωθέν, οὐρανομήκης δείκνυται. Δύο οὖν λεπτὰ εἰς

67. Ἑβραῖον Ἑβρ. 6, 4.

τῶν θαλασσίων, πού κυβερνῶνται ἀπὸ αὐτόν, διατηροῦνται μὲ τὶς διαδοχές τους, ὅμως εἶναι κατώτερα συγκρινόμενα μὲ τὴν ζωὴ τῶν ἀγγέλων, στοὺς ὁποίους ἡ ἀνάγκη τοῦ γάμου εἶναι περιττὴ καὶ ὄχι ποθητὴ. Μπορῶ βέβαια νὰ δείξω καὶ πολλὰ γένη πάνω στὴ γῆ, πού γεννιῶνται χωρὶς συνουσία, ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ κάνω αὐτό. Πλὴν ὅμως λέγω, ὅτι καὶ χρειάζεται, καὶ εἶναι ἀναγκαῖα, ὅταν ἀποβλέπει στὴν ἀπόκτηση παιδιῶν καὶ ὄχι στὴν ἀσέλγεια. Καὶ θὰ ἔλεγα μᾶλλον ἐκεῖνο, ὅτι ὁ γάμος δὲν πρέπει νὰ συγκρίνεται μὲ τὴν οὐράνια ἀξία. Γιατὶ ὁ γάμος πρέπει νὰ καμαρώνει γιὰ τὰ κοσμικὰ παραδείγματα, ἀλλὰ νὰ μὴ χρησιμοποιεῖ ὑπερκόσμιες ὑπεροχές. Κοσμικοὶ λοιπὸν καὶ εἶναι καὶ λέγονται ἐκεῖνοι πού ἔχουν ἀσπασθεῖ τὸν γάμο, ἐνῶ οἱ γνήσιοι ἐραστὲς τῆς παρθενίας ἔχουν γραφεῖ στὶς ταγμένες γιὰ τοὺς ἀγγέλους τάξεις. Γιατὶ τὸ μυστικὸ Ἑσσμα λέγει· «Ὅτι αὐτοὺς τοὺς περιβάλλει λαμπρότητα σὰν τὶς παρατεταγμένες δυνάμεις»⁶⁷. Γιατὶ τίποτε σ' ἐκείνους δὲν εἶναι χωρὶς τάξη, οὔτε ἀνώμαλο, ἀλλὰ ὅλα εἶναι τακτοποιημένα μὲ τάξη καὶ ρυθμὸ καὶ ἀρμονία. Ὅπως λοιπὸν ὁ οὐρανὸς διαφέρει ἀπὸ τὴ γῆ, καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, ἔτσι διαφέρει καὶ ἡ παρθενία ἀπὸ τὸν γάμο. Ὅμως ὡς πρὸς τὴν ἀγνότητα ὁ ἄνθρωπος ἐξομοιώνεται μὲ τοὺς ἀγγέλους, ἐνῶ ὡς πρὸς τὸν γάμο δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὰ θηρία, στὰ ὁποῖα ἡ συνουσία εἶναι ἀναγκαῖα, καὶ φαίνεται ὅτι διαιωνίζει τὴ διαδοχὴ τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

193.– ΣΤΟΝ ΝΕΙΛΟ

Γιὰ ἐκείνην πού ἔρριξε τὰ δύο λεπτά⁶⁸.

Στὴν περίπτωσι βέβαια τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, σ' αὐτὰ πού θέλουμε, δὲν ἀκολουθεῖ ὅπωςδὴποτε καὶ τὸ μπορῶ (γιατὶ τὶς προσωπικὲς δυνάμεις τὶς ξεπερνοῦν τὰ μεγάλα ἔργα), στὰ πνευματικὰ ὅμως ἡ δύναμη ἀκολουθεῖ αὐτὰ πού θέλουμε. Γιατὶ αὐτὸ πού κατορθώθηκε ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμή μας ἀποδεικνύεται μεγάλο μέχρι τὸν οὐρανό. Βάζοντας λοιπὸν δύο λεπτὰ ἢ

68. Λουκᾶ 21, 1-3.

τὸ ἱερὸν γαζοφυλάκιον βαλοῦσα χήρα γυνή, ὡς πάντας
 τοὺς βασιλέας καὶ πάσας τὰς βασιλίδας ὑπερακοντίσασα
 ἄδεται. Οὐ γὰρ τὸ τεθὲν ἔκρινεν, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν
 αὐτῆς, τὴν πᾶσαν περιουσίαν ἀφιερῶσασαν, ἐστεφάνωσεν
 5 ὁ κριτής.

ΡΨΔ'.- ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

Περὶ τοῦ, «Φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν».

Ἐξ ὧν ὁ Μουσικός τις, ὡς φασὶ (δίκαιον γὰρ ἐξ ὧν
 φλυαροῦσιν, αὐτοὺς καταγωνίσασθαι), πᾶσαν κινήσας
 10 μελωδίαν εἰς θήραν, σώφρονος οὐ περιγέγονε κόρης, ἐκ
 τούτων καὶ ὁ περὶ τῆς μουσικῆς διαγράφεται λόγος. Θέλ-
 γει μὲν γὰρ ἴσως, τουτέστι (χρὴ γὰρ καὶ ἐτυμολογησαί),
 θέλοντα ἄγει, οὐ μὴν καταδουλοῦται τὸ φρόνημα, οὐδ' ἐκ-
 διάζεται, οὐδὲ τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχύν, ὡς μὴ βουλόμενον
 15 χειρῶσασθαι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ γενέσεως, ὡς φῆς, λη-
 ροῦσιν, εἶπε πρὸς αὐτούς· Πῶς ὄν φατε μαντικώτατον
 εἶναι καὶ τὸ τοῦ ἡλίου ἐπιψεύδεσθε ὄνομα, ἠγνόησεν ὅτι
 σώφρων ἐστὶ ἢ κόρη, καὶ οὐκ ἂν ἀλοίη ἠδονῆ; Εἴτε γὰρ ἐκ
 τῆς μαντικῆς, εἴτε ἐκ τοῦ σοφὸς εἶναι καὶ δυνατώτατος
 20 τῶν ταῦτα, ὡς φατε, κατασκευαζόντων ἢ σημαινόντων,
 ἐχρῆν αὐτὸν εἰδέναί. Εἰ δὲ διὰ πάντων ἄγνοιαν δυστυχῶν
 ἐφωράθη, παύσασθε, ὧ δεινότατοι, δι' ὧν φατε, ἑαυτοὺς
 ἐλέγχοντες

ΡΨΕ'.- ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ

25 Ὅτι χαλεπὸν ἔαν τὰ πάθη τὰ σωματικὰ
 ἡμῶν κατακυριεύσωσιν.

Ἐξ ὧν μετέρχη ἄθλων, θαυμάσιε, πέπεισο στάδιον
 ἡμῖν τὰ παρόντα προκειῖσθαι ἀόρατον, ἐν ᾧ θηρίοις οὐκ

χήρα γυναίκα στο ἱερὸ ταμεῖο, ἐγκωμιάζεται σάν νὰ ξεπέρασε ὄλους τοὺς βασιλεῖς καὶ ὄλες τὶς βασίλισσες. Γιατὶ δὲν ἔκρινε αὐτὸ πού ἔβαλε, ἀλλὰ τὴ διάθεσή της, ἢ ὁποία ἔδωσε ὅλη τὴν περιουσία της, καὶ ἔτσι τὴ στεφάνωσε ὁ Κύριος.

194.- ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΑ

Γιὰ τὴ ρήση· «Λέγοντας ὅτι εἶναι σοφοί,
ἀποδείχθηκαν μωροί»⁶⁹.

Ἀπὸ αὐτὰ πού κάποιος μουσικός⁷⁰, ὅπως λένε, (γιατὶ πρέπει νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουμε ἀπὸ αὐτὰ πού φλυαροῦν), ἂν καὶ ἔπαιξε κάθε μελωδία γιὰ νὰ ἐλκύνει κάποια γεμάτη σωφροσύνη κόρη, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ τὸ πετύχει, ἀπὸ αὐτὰ σχεδιάζεται καὶ ὁ λόγος γιὰ τὴν μουσική. Γιατὶ ἴσως νὰ θέλγει, δηλαδή νὰ ἐλκύει θεληματικά (γιατὶ πρέπει καὶ νὰ τὴν ἐτυμολογήσουμε), ἀλλὰ τὸ φρόνημα οὔτε ὑποδουλώνεται, οὔτε ἐκβιάζεται, καὶ οὔτε ἔχει τόσο μεγάλη δύναμη, ὥστε νὰ τὸν αἰχμαλωτίσει χωρὶς νὰ θέλει. Καὶ ἐπειδὴ, ὅπως λές, φλυαροῦν καὶ γιὰ τὴ γένεση (τύχη), πές τους· Πῶς αὐτὸς πού λέτε ὅτι εἶναι πολὺ μεγάλος μάντης καὶ τοῦ ἀποδίδετε ψευδόμενοι τὸ ὄνομα τοῦ ἡλίου, ἀγνόησε, ὅτι ἡ κόρη εἶναι μυαλωμένη, καὶ δὲν αἰχμαλωτίζεται μὲ τὴν ἡδονή; Γιατὶ εἴτε ἀπὸ τὴ μαντική, εἴτε ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι σοφὸς καὶ κατὰ πολὺ δυνατώτερος ἀπὸ αὐτοὺς, πού, ὅπως λέτε, τὰ κάνουν αὐτὰ ἢ τὰ φανερώνουν, ἔπρεπε αὐτὸς νὰ τὰ γνωρίζει. Ἐὰν ὁμως συνελήφθη νὰ ἔχει ἄγνοια ὄλων αὐτῶν, παύσατε, σεῖς οἱ φοβεροὶ στὰ ψεύδη, νὰ κατηγορεῖτε τοὺς ἑαυτοὺς σας μὲ αὐτὰ πού λέτε.

195.- ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΤΙΜΟΘΕΟ

ἽΟτι εἶναι πολὺ φοβερό, ἐὰν μᾶς κυριεύσουν
τὰ σωματικά πάθη.

Μὲ τοὺς ἄθλους πού κάνεις, θαυμάσιε, πίστεψε ὅτι τὰ παρόντα εἶναι γιὰ μᾶς στάδιο ἀόρατο, στὸ ὁποῖο παλεύουμε ὄχι μὲ

70. Στὸν Κώδικα Vat. 650 ἀντὶ «μουσικός», ἀναγράφεται «μουσηγέτης».

αἰσθητοῖς, ἀλλὰ νοητοῖς πάθεσι προσπαλαίωμεν, ἅπερ, εἰ
 τῆς ἐν ἡμῖν ῥώμης κρατήσουσιν, οὐ μέχρι τοῦ σώματος
 ἰστώσι τὸν κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ ψυχῇ τὸν θάνατον
 φέρουσιν. Εἰ δὲ κρατηθῶσιν ἢ δραπετεύσωσι, στεφάνων
 5 καὶ ἀναρρήσεων μεγάλων τευξόμεθα, καὶ ἐνταῦθα μὲν
 πολλάκις, μετὰ ταῦτα δὲ πάντως, ἐπειδὴ τὰ ἔπαθλα ὁ μέλ-
 λων αἰὼν ἐμπιστεύεται, ὡς οὗτος τὰ σκάμματα.

Ρῆς:— ΔΑΝΙΗΛ

Περὶ σοφίας, ἀδικίας, καὶ ὑβρεως. παράθεσις. «Εἰ μὲν
 10 κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ,
 εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;

Ἐξεστίν, ὧ θανμάσιε, ἄλλων ὑβριζόντων, μὴ ὑβρίζε-
 σθαι, καὶ ἀδικούντων, μὴ ἀδικεῖσθαι. Εἰ δ' αἰνιγμά σοι
 τοῦτ' εἶναι δοκεῖ, ταχέως αὐτὸ λῦσαι πειράσομαι. Ὁ γὰρ
 15 φιλοσοφῶν καὶ πράως τὰς παρὰ τῶν ἐχθρῶν φέρων ὑβρεις
 καὶ ἀδικίας, οὐθ' ὑβριζόντων ὑβρίζεται, οὐτ' ἀδικούντων
 ἀδικεῖται. Ἄλλ' εἰ χρὴ ταληθὲς εἰπεῖν, ἐκεῖνοί εἰσιν οἱ ἀδι-
 κούμενοι καὶ ὑβριζόμενοι, οἱ καὶ παρὰ ἀνθρώπων καταγι-
 νωσκόμενοι καὶ καταβωόμενοι, ὁ δ' ὑψηλότερος ὢν καὶ
 20 ὑβρεως καὶ ἀδικίας, κἀνταῦθα τοῖς ἐγκωμίοις παρὰ πάν-
 των στεφθήσεται, μὴ μόνον τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ θυ-
 μοῦ κεκρατηκῶς, κἀκεῖσε παρὰ Θεοῦ μεγίστας ἔξει τὰς
 ἀμοιβάς. Εἰ δὲ φαίης, πολὺν ἔχειν ἰδρωῶτα καὶ πόνον τὸ
 ὑβριζόμενον φέρειν, οὐδ' αὐτὸς ἀρησαίμην, ἀλλ' ἐκεῖνο
 25 λέξαιμι, ὅτι οἱ μέγιστοι πόνοι στεφάνους τίκτουσιν. Εἰ δὲ
 καὶ παραδείγματι εὐπαραβλήτῳ (ἀπαραβλήτῳ) κατα-
 πραῦναι βούλει τὴν φλεγμονὴν τῆς ψυχῆς, ἐκεῖνο ἐννόει,
 ὅτι τῆς μιαρᾶς ἐκείνης χειρός, τὸ ἱερόν ἐκεῖνο ῥαπισιάσης

θηρία αίσθητά, ἀλλὰ μὲ πνευματικὰ πάθη, τὰ ὅποια ἔαν νικήσουν τὴ δική μας δύναμη, δὲν θὰ σταματήσουν τὸν κίνδυνο μόνο στὸ σῶμα, ἀλλὰ θὰ ἐπιφέρουν τὸν θάνατο καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ μας. Ἐὰν ὅμως νικηθοῦν ἀπὸ μᾶς ἢ φύγουν, θὰ ἐπιτύχουμε μεγάλα στεφάνια καὶ ἀνακηρύξεις, καὶ ἐδῶ βέβαια πολλές φορές, ὅπως δὴποτε ὅμως μετὰ ἀπὸ αὐτά, ἐπειδὴ τὰ ἔπαθλα μᾶς τὰ ἐμπιστεύεται ὁ μελλοντικὸς αἰώνας, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ αἰώνας εἶναι τὰ ἀγωνίσματα.

196.- ΣΤΟΝ ΔΑΝΙΗΛ

Παράθεση γιὰ τὴ σοφία, τὴν ἀδικία καὶ τὴ βρισιά.

«Ἐὰν μίλησα κακῶς, μαρτύρησε γιὰ τὸ κακό,
ἐὰν ὅμως καλῶς, γιατί μὲ χτυπᾶς;»⁷¹.

Εἶναι δυνατόν, θαυμάσιε, ὅταν ἄλλοι σέ βρίζουν, νὰ μὴ βρίζεσαι, καὶ ὅταν σέ ἀδικοῦν, νὰ μὴ ἀδικεῖσαι. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ σοῦ φαίνεται πῶς εἶναι αἴνιγμα, θὰ προσπαθήσω νὰ σοῦ τὸ ἐξηγήσω γρήγορα. Αὐτὸς ποὺ δέχεται μὲ φιλοσοφικότητα καὶ πραότητα τὶς βρισιὲς καὶ τὶς ἀδικίαι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, οὔτε ὅταν τὸν βρίζουθιν βρίζεται, οὔτε ὅταν τὸν ἀδικοῦν ἀδικεῖται, ἀλλ' ἐὰν πρέπει νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, ἐκεῖνοι εἶναι ποὺ ἀδικοῦνται καὶ βρίζονται, ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καταδικάζονται καὶ ξεφωνίζονται⁷, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὴ βρισιά καὶ ἀπὸ τὴν ἀδικία, καὶ ἐδῶ θὰ στεφανωθεῖ μὲ τὰ ἐγκώμια ἀπὸ ὄλους, ἐπειδὴ συγκράτησε, ὄχι μόνο τὸν ἐχθρό, ἀλλὰ καὶ τὸν θυμὸ του, καὶ ἐκεῖ θὰ ἔχει μεγάλες ἀμοιβές ἀπὸ τὸν Θεό. Ἐὰν ὅμως πεῖς χρειάζεται πολὺν ἰδρώτα καὶ κόπο, τὸ νὰ ἀνέχεται κανεὶς νὰ τὸν βρίζουν, οὔτε ἐγὼ θὰ μποροῦσα νὰ τὸ ἀρνηθῶ, ἀλλὰ θὰ ἔλεγα, ὅτι οἱ πάρα πολὺ μεγάλοι κόποι φέρνουν στεφάνια. Ἐὰν ὅμως θέλεις νὰ καταπραῦνεις τὴ φλεγμονὴ τῆς ψυχῆς μὲ παράδειγμα εὐκόλο νὰ παραβληθεῖ, σκέψου ἐκεῖνο, ὅτι, ὅταν τὸ βδελυρὸ ἐκεῖνο χέρι, ποὺ ράπισε ἐκεῖνο τὸ ἱερὸ πρόσωπο, εἶπε

72. Ὁ Κώδ. Vat. 650 ἀντὶ «καὶ καταβοώμενοι», ἔχει: «καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ κατακρινόμενοι».

πρόσωπον, φιλοσοφίας κρείττονα καὶ ὑψηλότερα ἐφθέγξατο ῥήματα· «Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ, εἰ δὲ καλῶς, τί με δέξεις;». Καὶ ταύτη τῇ ἐπωδῇ μὴ παύσαιο τὴν ψυχὴν ἰώμενος.

5

ΡΖΖ'.- ΗΛΙΑ

Περὶ Καππαδοκῶν.

Ἐν τῷ κομιδῇ τὴν ὑμετέραν ἐλαφρίαν θαυμάζω, ὅτι βραχὺ πνεῦμα καὶ ὀλίγων τοῦ Καππαδόκου, οὕτως ἅπαντας ὑμᾶς ὡς καλάμην ἐδόνησε, καὶ ταῖς ἀσεβέσιν
10 αὐτοῦ κατασκευαῖς ὑπουργεῖτε, δέει τοῦ μὴ τὰ ὅμοια τοῖς ἤδη πεπονθόσι παθεῖν. Εἰ τοίνυν συναπολήγειν αὐτῷ καὶ συμμεταίρειν πανομένῳ βεβούλησθε, εἰκότως τὴν πατρίδα ληΐζεσθε. Εἰ δὲ ὁ μὲν παύσεται καὶ ἀπελεύσεται, ὑμεῖς δὲ μενεῖτε ἐφ' ἧς πεφύκατε, τῶν ἐναντίων ἀπόσχεσθε, τῶν δ'
15 οἰκείων ἀντέχεσθε.

ΡΖΗ.- ΔΟΜΙΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Περὶ τοῦ φωτὸς τῶν θείων Γραφῶν.

Ἐνέτυχόν ποτε ἱστορία Περσικῇ, τοιαυτὰ τινα περιεχούση, ὅτι οἱ παῖδες ἐμάνθανον μὲν μηδὲν ψευδὲς μήτε
20 λέγειν, μήτε ἀκούειν, μήτε τὸ συμφέρον δίκαιον, ἀλλὰ τὸ δίκαιον ἠγεῖσθαι συμφέρον, καὶ τὸ διδόναι τοῦ λαμβάνειν εἶναι λυσιτελέστερον. Ὅτε δ' ἤμελλον εἰς ἄνδρας τελέσειν, ὤμνον ὄρκον, ὀλίγα μὲν κομιδῇ ῥήματα, μεγίστην δὲ δύναμιν περιέχοντα καὶ ὑπὲρ πάσας τὰς τῶν Ἑλλήνων
25 φιλοσοφίας. Ὡμνυε γὰρ ἕκαστος, ὡς ἐγὼ καταφρονήσω μὲν παντὸς κέρδους πονηροῦ, καταφρονήσω ἡδονῆς σώματος, καταφρονήσω δόξης κενῆς, ζηλώσω δὲ ἀρετὴν καὶ τιμήσω τὸ Θεῖον καὶ γονεῖς, ἀληθῆ λέγων καὶ ἀγαθὰ

73. Ἰω. 18, 23.

74. Στὸν Κώδ. Vat. 650 προστίθεται: «πρὸς τὸ καταπραῦνειν τὰς ὕδρεις»

λόγια ἀνώτερα φιλοσοφίας καὶ ὑψηλότερα: «Ἐὰν μίλησα κακῶς, ἐπιβεβαίωσε τὸ κακὸ πού εἶπα, ἂν ὅμως καλῶς, γιατί μὲ χτυπᾷς;»⁷³. Καὶ μὲ αὐτὴ τὴν ἐπωδὴ⁷⁴ νὰ μὴ παύσεις νὰ θεραπεύεις τὴν ψυχὴ σου.

197.– ΣΤΟΝ ΗΛΙΑ

Γιὰ τοὺς Καλπαδόκες.

Ἄπορῶ καὶ μάλιστα πάρα πολὺ γιὰ τὴν ἐπιπολαιότητά σου, γιατί ἓνα μικρὸ καὶ ἀσήμαντο ἀεράκι τοῦ Καλπαδόκη, τόσο πολὺ σᾶς κλόνισε ὅλους σὰν καλάμι, καὶ ὑπηρετεῖτε τὶς ἀσεβεῖς ἐνέργειές του, ἀπὸ φόβο μήπως πάθετε τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους πού ἔπαθαν. Ἐὰν λοιπὸν ἀποφασίσατε νὰ ἔχετε τὴν ἴδια κατάληξη μαζί μὲ αὐτόν, καὶ νὰ φύγετε μαζί του ὅταν παύσει, δικαιολογημένα ληστεύετε τὴν πατρίδα, ἐὰν ὅμως αὐτὸς θὰ παύσει καὶ θὰ φύγει, καὶ σεῖς θὰ μείνετε σ' αὐτὴν τὴ γῆ πού γεννηθήκατε, ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τὰ ἀντίθετα, καὶ ἀφοσιωθεῖτε στὰ δικά σας.

198.– ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΔΟΜΙΤΙΟ⁷⁵

Γιὰ τὸ φῶς τῶν θείων Γραφῶν.

Διάβασα κάποτε μιὰ περσικὴ ἱστορία, ἣ ὁποία περιεῖχε μερικὰ σὰν αὐτά: «Ὅτι τὰ παιδιά μάθαιναν νὰ μὴ λένε οὔτε νὰ ἀκοῦνε κανένα ψέμα, οὔτε νὰ θεωροῦν τὸ συμφέρον δίκαιο, ἀλλὰ τὸ δίκαιο συμφέρον, καὶ ὅτι τὸ νὰ δίνουν εἶναι ὠφελιμώτερο ἀπὸ τὸ νὰ παίρνουν⁷⁶. Καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ μνηθοῦν σὲ ἄνδρες, ἔδιναν ὄρκο, ὁ ὁποῖος περιεῖχε λίγα βέβαια λόγια, πού ὅμως εἶχαν πάρα πολὺ μεγάλο νόημα, καὶ ἀνώτερα ἀπὸ ὅλες τὶς φιλοσοφίες τῶν Ἑλλήνων. Ὁρκιζόταν δηλαδή ὁ καθένας, λέγοντας: Ἐγὼ θὰ περιφρονήσω κάθε κακὸ κέρδος. Θὰ περιφρονήσω τὴν ἡδονὴ τοῦ σώματος, θὰ περιφρονήσω τὴ ματαιοδοξία, καὶ θὰ ποθῶ μὲ ζῆλο τὴν ἀρετὴ, θὰ τιμῶ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς

75. Ὁ Κώδ. Vat. 650 ἔχει «ΔΟΜΕΤΙΩ ΚΟΜΗΤΙ».

76. Πρβλ. Πράξ. 20, 35.

πράσσω, οὐδέ τι τούτων ὑπερβήσομαι εἰδὼς οὐδ' ἐκών.
 Εἰ τοίνυν τὸ σέλας μὴ φέρων τῶν θείων Γραφῶν, ὥσπερ
 οἱ ὀφθαλμιῶντες τὸν ἥλιον, οὐτ' αὐτὸς ἀναγινώσκεις,
 οὔτε τοὺς σαντοῦ υἱεῖς συγχωρεῖς, κὰν ταῦτα καὶ σαντὸν
 5 καὶ τοὺς σαντοῦ παῖδας φέρειν ἐπὶ μνήμης ἔθιζε. Πι-
 στεύω γάρ, ὅτι κινήσουσιν ὑμᾶς καὶ τοῖς θείοις λόγοις
 ἐντυχεῖν.

Ρ4Θ'.- ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Περὶ τῆς ὑπερβολῆς τῶν τιμωριῶν κατὰ τὴν
 μέλλουσαν κρίσιν.

10

Ἐνταῦθα μὲν, ὧ βέλτιστε, οὐχ οἷόν τε ἀμφοτέρω συν-
 δραμεῖν, σφοδρότητα λέγω τιμωριῶν καὶ παραμονήν.
 Θάτερον γὰρ θατέρω πολεμεῖ, διὰ τὸ φθαρτὴν οὖσαν τοῦ
 σώματος τὴν φύσιν μὴ φέρειν αὐτῶν τὴν σύνοδον. Ἐκεῖ-
 15 σε δὲ τῆς ἀφθαρσίας εἰσδριασμένης καὶ τὴν φθορὰν ἐξο-
 στρακισάσης, καὶ ἢ τῆς μάχης ταύτης διάλυσις γένοιτ'
 ἂν, ὡς τὴν ὑπερβολὴν τῶν βασανιστηρίων μήτε τὴν ψυ-
 χὴν ἐξελάσαι τοῦ σώματος, μήτε τὸ σῶμα εἰς τὸ μὴ ὄν
 παραπέμψαι.

20

Σ'.- ΩΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ

Τίνος χάριν ὁ Μωσῆς τοὺς ἐπανελθόντας ἀπὸ
 πολέμου ἔξω τῆς παρεμβολῆς καθαρθησο-
 μένους ἀπέπεμψεν.

Εἰ τῶν φόνων οἱ μὲν ἄλλως συμβαίνοντες, οὐκ εὐαγεῖς,
 25 τῶν δὲ πολέμων τὸ μῦθος ἄπεστι, διὰ τί, ἔφη, ὁ Μωσῆς
 τοὺς ἀπὸ πολέμου ἐπανελθόντας ἔξω τῆς παρεμβολῆς
 καθαρθησομένους ἔπεμψε; Φημὶ τοίνυν ὅτι, εἰ καὶ νόμιμοι
 εἶναι δοκοῦσιν αἱ τῶν ἐναντίων ἐν πολέμοις σφαγαί, καὶ

γονεῖς, λέγοντας αὐτὰ πού εἶναι ἀληθινὰ καὶ κάνοντας τὰ καλά. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ παραβῶ ἐν γνώσει μου, οὔτε μὲ τὴ θέλησή μου.

Ἐὰν λοιπὸν δὲν ὑποφέρεις τὸ φῶς τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὅπως αὐτοὶ πού πάσχουν ἀπὸ ὀφθαλμία τὸν ἥλιο, οὔτε ὁ ἴδιος τις διάβαζεις, οὔτε καὶ τοὺς υἱούς σου προτρέπεις νὰ τὸ κάνουν, τοῦλάχιστον συνήθιζε καὶ τὸν ἑαυτό σου καὶ τὰ παιδιά σου νὰ φέρουν αὐτὰ στὴ μνήμη τους. Γιατὶ πιστεύω, ὅτι θὰ σᾶς παρακινήσουν νὰ διαβάσετε καὶ τὶς ἅγιες Γραφές.

199.— ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΗ

Γιὰ τὴν ὑπερβολὴ τῶν τιμωριῶν κατὰ
τὴ μέλλουσα κρίση

Ἐδῶ βέβαια, φίλε μου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνυπάρξουν καὶ τὰ δύο, ἐννοῶ ἢ σφοδρότητα τῶν τιμωριῶν καὶ ἢ παραμονή. Γιατὶ τὸ ἓνα ἀντιστρατεύεται τὸ ἄλλο, ἐπειδὴ ἢ φύση τοῦ σώματος εἶναι φθαρτὴ καὶ δὲν ἀντέχει τὴν συνύπαρξη καὶ τῶν δύο. Ἐκεῖ ὅμως, ὅταν θὰ μπεῖ ἢ ἀφθαρσία καὶ θὰ ἐξοστρακίσει τὴ φθορὰ, θὰ γίνεῖ καὶ ἢ διάλυση τῆς μάχης αὐτῆς, γιατί τὰ ὑπερβολικὰ βασανιστήρια οὔτε τὴν ψυχὴ θὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ σῶμα, οὔτε θὰ τὸ παραπέμψουν στὴν ἀνυπαρξία.

200.— ΣΤΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ ΩΦΕΛΙΟ

Γιὰ ποιὸν λόγο ὁ Μωϋσῆς ἐκείνους πού ἐπέστρεψαν
ἀπὸ πόλεμο, τοὺς ἔστειλε ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο,
γιὰ νὰ καθαρισθοῦν⁷⁷.

Ἐφόσον ἀπὸ τοὺς φόνους, αὐτοὶ πού γίνονται μὲ ἄλλον τρόπο δὲν εἶναι δίκαιοι, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς φόνους τῶν πολέμων τὸ βδέλυγμα ἀπουσιάζει, γιατί, ἐρωτᾶς, ὁ Μωϋσῆς ἔστειλε, ἐκείνους πού ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, γιὰ νὰ καθαρισθοῦν. Λέγω λοιπὸν, ὅτι, ἂν καὶ οἱ σφαγῆς τῶν ἐχθρῶν στοὺς πολέμους θεωροῦνται νόμιμες καὶ στήνονται ἀνα-

77. Ἄριθμ. 31, 19 ἔ.

στῆλαι τῶν νικῶντων ἐγείρονται κηρύττουσαι τὰ κατορθώματα, ἀλλά γε τῆς ἀκριβοῦς συγγενείας ἐξεταζομένης, οὐδὲ αὐταὶ ἀθῶοί εἰσιν, διόπερ αὐτοῖς τοῖς καθαρσίοις καὶ περιοργαντηρίοις χρήσασθαι ἐπέταξεν.

5

ΣΑ'— ΕΡΜΕΙΑ

Περὶ ἀναστάσεως.

Εἰ μὲν μόνη κατώρθωσεν ἡ ψυχὴ, μόνη καὶ στεφανούσθω. Εἰ δὲ καὶ τὸ σῶμα ἐμερίσατο τοὺς ἄθλους, μετ' αὐτοῦ καὶ στεφανούσθω. Δίκαιον γὰρ καὶ εὐλογον καὶ εἰκὸς καὶ
10 πρεπωδέστατον τοῦτο τυγχάνει.

ΣΒ'— ΑΛΦΙΩ

Περὶ τῶν τὰ ἀνθρώπινα ἀφεμένων καὶ τὰ ὑπερκόσμια φανταζομένων.

Ὁ θεϊότατος τοῦ Πατρὸς Υἱὸς τε καὶ Λόγος, ὁ τῶν
15 ἀπάντων Δημιουργός, ὁ αἰδιός τε καὶ ἄρρητος, δεῦρ' ἐπιφοιτήσας, τὴν ἀσάφειαν τοῦ κηρύγματος τῇ οἰκείᾳ ἡρμηνευσε δυνάμει, διὸ καὶ θεοδιδάκτους ἔσεσθαι πάντας τὸ προφητικὸν προεμήνυσε λόγιον. Πάντες τοιγαροῦν οἱ νοῦ καὶ φρονήσεως οὐκ ἀμοιροῦντες, ἅτε ὑπὸ τῆς ἀνωτάτω
20 σοφίας παιδευθέντες, ἀπάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἀφέμενοι καὶ τῶν λογισμῶν ἀνωτέρω χωρήσαντες, τὰ ὑπερκόσμια φαντάζονται.

ΣΓ'— ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Εἰς τό, «Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ».

25

Ὁ θεῖος καὶ ἀκήρατος νοῦς, εἴ ποτέ τι τῶν μελλόντων προμηνῦσαι ἠθούλετο, οὐχ ἀπλῶς ἔρριπτε τὴν προφητείαν (ἐγέλασαν γὰρ ἂν πλατὺ οἱ ἀπαιδευτοὶ Ἰουδαῖοι, οἱ καὶ πρὸς τὰ λῖαν σαφῆ ἀπαιδευτοῦντες), ἀλλὰ κεράσας τοῖς

μνηστικές στήλες, πού διακηρύσσουν τὰ κατορθώματα τῶν νικητῶν, ὅμως ὅταν ἐξετάζεται ἡ ἀκριβὴς συγγένεια, οὔτε αὐτὲς οἱ σφαγὲς εἶναι ἀθῶες, γι' αὐτὸ τοὺς διέταξε νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ καθαρτήρια καὶ περιρραντήρια.

201.- ΣΤΟΝ ΕΡΜΕΙΑ

Γιὰ τὴν ἀνάσταση.

Ἐὰν ἡ ψυχὴ ἔκανε μόνη τίς ἀρετές, νὰ στεφανώνεται καὶ μόνη, ἐφόσον ὅμως καὶ τὸ σῶμα μοιραῖσθηκε μαζί της τοὺς ἀθλους, νὰ στεφανώνεται καὶ μαζί μ' αὐτὸ. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι δίκαιο καὶ εὐλογο καὶ λογικὸ καὶ πάρα πολὺ πρέπον.

202.- ΣΤΟΝ ΑΛΦΙΟ

Γιὰ ἐκείνους πού ἐγκατέλειψαν τὰ ἀνθρώπινα καὶ φαντάζονται τὰ ὑπερκόσμια.

Ὁ θεϊκώτατος Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Πατέρα, ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων, ὁ αἰώνιος καὶ ἀπερίγραπτος, ὅταν ἦρθε ἐδῶ τὴν ἀσάφεια τοῦ κηρύγματος τὴν ἐξήγησε μὲ τὴ δική του δύναμη. Γι' αὐτὸ ὁ προφητικὸς λόγος προφήτευσε, ὅτι ὅλοι θὰ γίνουν θεοδίδακτοι. Ὅλοι λοιπόν, ὅσοι δὲν στεροῦνται νοῦ καὶ φρόνηση, ἀφοῦ ἐκπαιδεύθηκαν ἀπὸ τὴν ἀνώτατη σοφία, ἀφήνοντας ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καὶ προχωρώντας πάνω ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς, φαντάζονται τὰ ὑπερκόσμια.

203.- ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΛΕΟΝΤΙΟ

Στὴ ρῆση· «Τὸ ὄνομά του παραμένει πρὶν ἀπὸ τὸν ἥλιο»⁷⁸.

Ὁ θεῖος καὶ ἀσπιλος νοῦς, ὅταν κάποτε ἤθελε νὰ προαναγγεῖλει κάτι ἀπὸ τὰ μέλλοντα, δὲν ἔριχνε ἀπλῶς τὴν προφητεία (γιατὶ θὰ γελοῦσαν πολὺ οἱ ἀπαιδευτοὶ Ἰουδαῖοι, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἄγνοια⁷⁹ καὶ γιὰ τὰ πολὺ σαφῆ), ἀλλὰ ἀναμγνύοντας τὴ γνώση τῶν μελλοντικῶν μὲ τὰ παρόντα, ἔκανε τόσο σεβαστὴ τὴν

75. Ὁ Κώδ. Vat. 650 ἀντὶ «ἀπαιδευτοῦντες» ἔχει «ἀναισχυντοῦντες».

παρουῖσι τὴν τῶν μελλόντων γνῶσιν, οὕτω τὴν προφητείαν ἐσέμνυνεν, ὅπως καὶ οἱ τότε ἀκροώμενοι ἀπολαύσωσί τινος ὠφελείας, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἐκ τῆς περιβολῆς τῶν πραγμάτων τὸ ἀκριβὲς γνοῖεν. Καὶ ἵνα μὴ πάσας περιε-
 5 χόμενος τὰς προφητείας δόξω μακροηγοεῖν, ἓνα προφητείας τρόπον παραθείς, διὰ τούτου καὶ τοὺς λοιποὺς τοῖς συνετωτέροις σαφηνίσω. Γέγραπται γὰρ ψαλμὸς εἰς Σολομῶντα, οὗ ὀλίγα μὲν εἰς Σολομῶντα βλέπει, τὰ δὲ πλεῖστα καὶ μέγιστα εἰς τὸν Χριστόν. Ὁ μὲν γὰρ πρόχειρος νοῦς
 10 τὸν Σολομῶντα ἐδόκει ᾄδειν, ὁ δὲ εἰλικρινέστερος καὶ ὀξυωπέστερος τὸν τῷ ὄντι εἰρηνικόν. Καὶ ἦν καὶ τοῖς τότε οὗσι παραμυθία μεγίστη καὶ τοῖς ἐσομένοις παραμυθία ἀρίστη. Τὸ γάρ, «Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ πρὸ τῆς σελήνης εἰς γενεὰς γενεῶν», καὶ τὰ ἄλλα πάν-
 15 τα τὰ ὑπερφυῆ καὶ θεοπρεπῆ καὶ μείζονα, οὐ μόνον ἦ κατὰ ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἄνω δυνάμεις εἰς τὸν Χριστόν ἦδeto, τὸ δέ, «Καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ διὰ παντός», περὶ Σολομῶντος εἴρηται.

Μὴ τοίνυν νομίζωμεν ἀπλῶς τὴν ἀκήρατον σοφίαν διὰ
 20 τῶν προφητῶν τὴν μέλλουσαν προμεμνηνεύειν γνῶσιν, ἀλλὰ κεράσασα τοῖς ἐνεστῶσι τὰ μέλλοντα, μηδέ, ἐπειδὴν τι ταπεινὸν ἀκούσωμεν καὶ τῆς θείας τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας ἀλλότριον, πάντως εἰς αὐτὸν εἰρηῆσθαι νομίσωμεν, ἀλλὰ μηδέ τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ τῇ θεῖα μόνῃ ἀξία πρέ-
 25 ποντα περὶ Σολομῶντος εἰρηῆσθαι ἠγάμεθα, τοῦ μηδὲν ἄμεμπτον ἐσχηκότος τὸ πέρας, μηδέ ἐκβιαζώμεθα τὰς προφητείας, μηδέ τοῦ ὁμαλισμοῦ χάριν τῶν προφητικῶν χωρίων εἰς ἀγυρτικὰς ἐμπίπτωμεν λογοποιίας, ἀλλὰ νου-
 30 νεχῶς καὶ καθ' ἱστορίαν εἰρημένα νοῶμεν, καὶ τὰ κατὰ θεωρίαν προφητευθέντα ἐκλαμβάνωμεν, μηδέ τὰ σαφῶς ἱστορηθέντα εἰς θεωρίαν ἐκβιαζόμενοι, μήτε τὰ λαμπρῶς

προφητεία, ὥστε καὶ οἱ τότε ἀκούοντάς τὴν νὰ ἔχουν κάποια ὠφέλεια, καὶ οἱ μεταγενέστεροι, μὲ τὴν προσαρμογὴ τῶν γεγονότων νὰ γνωρίσουν τὴν ἀκρίβεια. Καὶ γιὰ νὰ μὴ θεωρηθῶ ὅτι μακρηγορῶ ἀναφερόμενος σὲ ὅλες τὶς προφητεῖες, ἀφοῦ παραθέσω ἕναν τρόπο προφητείας, μὲ αὐτὸν θὰ κἀνω καὶ τοὺς ὑπολοίπους σαφεῖς στοὺς πιὸ συνετοὺς. Ὑπάρχει ψαλμὸς ποὺ ἀποδίδεται στὸν Σολομώντα, τοῦ ὁποῖου λίγα μόνο ἀπὸ τὰ λεγόμενα ἀναφέρονται στὸν Σολομώντα, ἐνῶ τὰ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα ἀναφέρονται στὸν Χριστό. Γιατὶ ὁ κοινὸς νοῦς νόμιζε πῶς ὑμνεῖ τὸν Σολομώντα, ἐνῶ ὁ πιὸ εἰλικρινὴς καὶ ὀξυδερκὴς τὸν πραγματικὰ εἰρηνικόν. Καὶ ἦταν καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν τότε πολὺ μεγάλη παρηγοριά, καὶ στοὺς μεταγενέστερους ἀριστη παραίνεση. Γιατὶ ὁ λόγος, «Τὸ ὄνομά του ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ σελήνη, ἐπὶ γενεὲς γενεῶν»⁷⁶, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὑπερφυσικὰ καὶ θεοπρεπῆ καὶ μεγαλύτερα, ὅχι μόνο βέβαια ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς οὐράνιες δυνάμεις ψάλλονταν γιὰ τὸν Χριστό, ἐνῶ τὸ, «Καὶ θὰ προσεύχονται γι' αὐτὸν παντοτινά»⁷⁷, εἰπώθηκε γιὰ τὸν Σολομώντα.

Νὰ μὴ νομίζουμε λοιπὸν ἀπλῶς ὅτι ἡ ἄσπιλη σοφία, τὴν μελλοντικὴ γνώση τὴν φανέρωσε μὲ τοὺς προφήτες, ἀλλὰ ἀνάμιξε τὰ παρόντα μὲ τὰ μελλοντικά, ὥστε οὔτε καὶ ἂν ἀκούσουμε κάτι τὸ ταπεινὸ καὶ ξένο πρὸς τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτῆρα, νὰ νομίσουμε ὅτι ὅπωςδήποτε ἔχει εἰπωθεῖ γι' αὐτόν, ἀλλ' οὔτε καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ αὐτὰ ποὺ ταιριάζουν μόνο στὸ θεϊκὸ ἀξίωμα, νὰ νομίσουμε ὅτι ἀναφέρονταν στὸν Σολομώντα, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε καὶ ἄμεμπτο τέλος, οὔτε νὰ ἐκδιάζουμε τὶς προφητεῖες, οὔτε, προκειμένου νὰ ἐξομαλίνουμε τὰ προφητικὰ χωρία, νὰ πέφτουμε σὲ ἀγυρτικὲς λογοποιεῖς, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐννοοῦμε μὲ σύνεση καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἱστορία, καὶ νὰ ἐρμηνεύουμε καὶ νὰ ἀποδεχόμαστε αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὸ βαθύτερο προφητικὸ νόημά τους, καὶ οὔτε αὐτὰ ποὺ ἐξιστορήθηκαν μὲ σαφήνεια νὰ τὰ ἐκδιάζουμε ἀναζητώντας τὸ πνευματικὸ νόημά τους, οὔτε αὐτὰ ποὺ ὄλο-

77. Ψαλμ. 71, 15.

θεωρηθῆναι ὀφείλοντα εἰς ἱστορίαν καταδιβάζοντες, ἀλλ' ἄμφοτέροις πρόσφορον καὶ κατάλληλον νοῦν ἐφαρμόζοντες. Εἰ δὲ τοιαύτη εὐρεθείη προφητεία, καὶ τὴν ἱστορίαν ἀραρότως καὶ τὴν θεωρίαν ἀδιάστως σώζουσα, χρηστέον
5 αὐτῇ κατ' ἄμφω.

ΣΔ'.— ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τό, « Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν », καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἄσπηνίκα ὁ πρωτόπλαστος ἄνθρωπος ἐξ αὐτῆς, ὡς ἂν
10 τις εἶποι, γραμμῆς, τῆς θείας ἐντολῆς ἀλογήσας, τὴν ἀπάτην προὔτιμησε τοῦ αὐτὸν ἀπολέσαι παντελῶς μηχανησαμένου, τὸ τηνικαῦτα καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ γέγονεν οὐ μόνον θνητόν, ἀλλὰ καὶ παθητόν. Πολλὰ γὰρ ἐλαττώματα ἐβλάστησεν, καὶ βαρὺς καὶ δυσήνιος ὁ ἵππος κατέστη. Ἐπεὶ
15 τοίνυν καὶ εἰς πάντας ἡ δυσκλεῆς αὕτη καὶ πάσης ζημίας βαρύτερα κληρονομία παρεπεμφθη καὶ ταῖς τῆς προαιρέσεως ῥαθυμίαις ηὐξήθη ἡ ἀπευκτὴ περιουσία, δεῦρο δὲ ἐπιφοιτήσας ὁ Χριστός, κουφότερον ἡμῖν τὸ σῶμα διὰ τοῦ βαπτίσματος πεποίηκε, τῷ πτεροῦ τοῦ Πνεύματος διεγείρων,
20 διὰ τοῦτο μείζονα τῶν παλαιῶν ἡμῖν προσετέθη καὶ ἄθλα καὶ ἔπαθλα. Οὐ γὰρ φόνου καθαρὸς εἶναι μόνον βούλεται, ἀλλὰ καὶ ὀργῆς οὐδὲ μοιχείας καὶ πορνείας, ἀλλὰ καὶ ἀκολάστου θεάς οὐδὲ ἐπιπορκίας, ἀλλὰ καὶ εὐορκίας. Καὶ μετὰ τῶν φίλων καὶ τοὺς δυσμενεῖς κελεύει φιλεῖν, καὶ ἐν
25 τοῖς ἄλλοις δὲ ἅπασι μακρότερα ἐποίησε στάδια, καὶ τοῖς μὴ πειθομένοις πῦρ ἄσβεστον ἠπειλήσεν, δεικνύς, ὅτι οὐ τῆς φιλοτιμίας τῶν ἀγωνιζομένων ἐστὶ ταῦτα, ὥσπερ ἡ

78. Ὁ Κώδ. Vat. 650 ἀντὶ «ΔΙΑΚΟΝΩ» ἔχει «ΕΠΙΣΚΟΠΩ»

79. Ματθ. 5, 20.

80. Ματθ. 5, 22.

φάνερα πρέπει νὰ νοοῦνται μὲ πνευματικὸ νόημα, νὰ τὰ κατεδάξουμε σὲ ἱστορία, ἀλλὰ νὰ ἐφαρμόξουμε καὶ στὰ δύο τὴν πρόσφορη καὶ κατάλληλη ἐρμηνεία. Καὶ ἐὰν βρεθεῖ μὴ τέτοια προφητεία, ποὺ νὰ ταιριάζει μὲ βεβαιότητα στὴν ἱστορία καὶ νὰ διασώζει τὸ πνευματικὸ νόημα, νὰ τὴν χρησιμοποιοῦμε καὶ μὲ τὶς δύο σημασίες της.

204.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ⁷⁸ ΙΣΙΔΩΡΟ

Στό: «Ἐὰν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ξεπεράσει ...»⁷⁹,

καὶ τὰ παρακάτω.

“Ὅταν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, περιφρονώντας ἀπὸ αὐτὴ ἀκόμα, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς, τὴ γραμμὴ (τὴν ἀρχὴ) τὴ θεία ἐντολή, προτίμησε τὴν ἀπάτη ἐκείνου (τοῦ διαβόλου) ποὺ μηχανεύθηκε μὲ δολιότητα νὰ τὸν καταστρέψει τελείως, τότε καὶ τὸ σῶμα του ἔγινε ὄχι μόνο θνητό, ἀλλὰ καὶ παθητό. Γιατὶ παρουσίασε πολλὰ ἐλαττώματα, καὶ ὁ ἵππος ἔγινε βαρὺς καὶ δυσκολοχαλίνωτος. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὴ ἡ ἀδοξη καὶ βαρύτερη ἀπὸ κάθε ζημιὰ κληρονομία μεταδόθηκε πρὸς τὰ κάτω, καὶ μὲ τὶς ραθυμίες τῆς προαίρεσης αὐξήθηκε αὐτὴ ἡ ἀπεικταία περιουσία, ἐρχόμενος ἐδῶ ὁ Χριστὸς ἔκανε τὸ σῶμα μας ἐλαφρότερο μὲ τὸ βάπτισμα, ἀφυπνίζοντάς μας μὲ τὸ φτερό τοῦ Πνεύματος, καὶ γι’ αὐτὸ μᾶς προστέθηκαν μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ παλιὰ ἀθλήματα καὶ ἔπαθλα. Γιατὶ δὲν θέλει μόνο νὰ εἴμαστε καθαροὶ ἀπὸ φόνο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὀργή⁸⁰. οὔτε μόνο ἀπὸ μοιχεία καὶ πορνεία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀκόλαστη θεά⁸¹. οὔτε μόνο ἀπὸ τὴν ἐπιπορκία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν τήρηση τοῦ ὄρκου⁸². Καὶ ἐπὶ πλέον διατάζει μαζὶ μὲ τοὺς φίλους, νὰ ἀγαπᾶμε καὶ τοὺς ἐχθρούς⁸³. Καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἔκανε πιὸ μεγάλα τὰ στάδια, καὶ αὐτοὺς ποὺ δὲν πείθονται τοὺς ἀπειλήσε μὲ φωτιὰ, ποὺ δὲν θὰ σβήνει, δείχνοντας ὅτι αὐτὰ δὲν ἀνατίθενται στὴ φιλοτιμία αὐτῶν ποὺ

81. Ματθ. 5, 28.

82. Ματθ. 5, 34-35.

83. Ματθ. 5, 43-44.

ἀκτημοσύνη καὶ ἡ παρθενία. Ἐκεῖ γὰρ προὔτρέψατο, «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι», καὶ «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖτω». Ἀλλὰ πάντως αὐτὰ ἀνυσθῆναι βούλεται· καὶ γὰρ τῶν ἀναγκαίων ἐστί. Διὸ καὶ ἔφη τοῦθ', ὅπερ μαθεῖν ἠθέλη-
 5 σας· «Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων», τουτέστιν, εἰ μὴ τοσοῦτον ὑπερακοντίσῃτε τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ εὐδοκιμηκότας (οὐ γὰρ περὶ τῶν δίκην δωσόντων νυνὶ διαλέγομαι), ὅσον ὁ οὐρανὸς τῆς γῆς διενήνοχεν, «οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βα-
 10 σιλείαν τῶν οὐρανῶν». Τοῖς γὰρ ἄθλοις καὶ τὰ ἔπαθλα εἰκότως ἀκολουθεῖ. Ἐκεῖνοι μὲν γάρ, σύμμετρον πολιτείαν πολιτευόμενοι, γῆν καὶ μακροσημερίαν ἔσχον τὴν ἀμοιβήν. «Τίμα», γάρ φησι, «τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ μακροχρόνιος ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἦν
 15 Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι», ἡμῖν δέ, τοῖς τοὺς εὐαγγελικοὺς διαύλους δραμοῦσιν, οὐρανὸς ἀπόκειται καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἀγαθὰ.

ΣΕ'. - ΟΛΥΜΠΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

20 Ὅτι οὐκ αἴτιος οὗτος, εἰ μὴ ἀπέστησαν τῆς ἑαυτῶν κακίας Εὐσέβιός τε καὶ Μαρτινιανός, Ζώσιμός τε καὶ Μάρων.

Ὅτι μὲν πρὸ πολλῶν ἂν δωρεῶν καὶ μεγίστης εὐκλεί-
 25 ας ἐθέμην, τὸ περὶ ὧν πρῶην γέγραφα πεπεικῶς ἀνῦσαι, οὐκ ἂν ἔξαρκος, ὦ φίλε, ἐγενόμην (ταύτη γε αἰτίας εἶσω ὑπελάμβανον εἶναι δόξας, εἴ τινες τὰ βέλτιστα ἀκούοντες, μὴ προσέχοιεν τὸν νοῦν, καὶ ταύτης τῆς ἀπὸ τῶν λόγων ὠφελείας ἀποστερήσειαν ἑαυτούς), ἀλλ' ἤλπιζον ἀπλῶς ἕκαστον ἢ ἐπὶ τοὺς μὴ πεισθέντας τὴν μέμψιν οἴσειν, ἢ

84. Ματθ. 19, 21.

85. Ματθ. 19, 12.

ἀγωνίζονται, ὅπως ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ παρθενία, γιατί σ' αὐτὸ ἔκανε τὴν προτροπή· «Ἐὰν θέλεις νὰ γίνεις τέλειος»⁸⁴, καί· «Ὅποιος μπορεῖ νὰ τὸ δεχθεῖ, ἄς τὸ δεχθεῖ»⁸⁵. Ὁπωσδήποτε ὅμως αὐτὰ θέλει νὰ κατορθωθοῦν, γιατί εἶναι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα. Γι' αὐτὸ καὶ εἶπε αὐτὸ πού θέλησες νὰ μάθεις· «Ἐὰν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ξεπεράσει τὴν ἀρετὴ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων», δηλαδή, ἐὰν δὲν ξεπεράσετε τόσο πολὺ αὐτοὺς πού διακρίθηκαν στὴν Παλαιὰ Διαθήκη (γιατί δὲν συζητῶ τώρα γι' αὐτοὺς πού θὰ τιμωρηθοῦν τώρα ἀμέσως), τόσο, ὅσο ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴ γῆ, «Δὲν θὰ εἰσέλθετε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁸⁶. Γιατὶ εὐλόγα στὰ ἀθλήματα ἀκολουθοῦν καὶ τὰ ἔπαθλα. Γιατὶ ἐκεῖνοι, κάνοντας μιὰ ἀνάλογη ζωὴ, εἶχαν ὡς ἀμοιβὴ γῆ καὶ μακροήμερευση (γιατὶ λέγει· «Νὰ τιμᾷς τὸν πατέρα σου καὶ τὴ μητέρα σου, γιὰ νὰ εὐημερήσεις καὶ νὰ ζήσεις πολλὰ χρόνια στὴ χώρα πού θὰ σοῦ δώσει ὁ Κύριος καὶ Θεός σου»⁸⁷), σὲ μᾶς ὅμως πού διανύσαμε τοὺς εὐαγγελικοὺς διαύλους, μᾶς περιμένει ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ ἀγαθὰ πού βρίσκονται σ' αὐτόν.

205.– ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΟΛΥΜΠΙΟ

“Οτι δὲν εἶναι αἷτιος αὐτὸς ἐὰν δὲν ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν κακία τους ὁ Εὐσέβιος, ὁ Μαρτινιανός, ὁ Ζώσιμος καὶ ὁ Μάρων.

“Οτι βέβαια ἀντὶ πολλῶν δωρεῶν καὶ πολὺ μεγάλης δόξας, θὰ ἔθετα τὸ νὰ κατορθώσω νὰ σὲ πείσω γι' αὐτὰ γιὰ τὰ ὅποια σοῦ ἔγραψα προηγουμένως, δὲν θὰ τὸ ἀρνιόμουν, φίλε μου (γιατὶ πιστεύω ὅτι βρίσκονται μέσα σ' αὐτὴ τὴν δικαιολογία, κάποιοι πού, ἀκούοντας τὰ ἄριστα, δὲν προσέχουν τὸ νόημά τους, καὶ ἔτσι στεροῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους ἀπὸ τὴν ὠφέλεια τῶν λόγων), ὅμως εἶχα τὴν ἐλπίδα ὅτι ἀπλῶς ὁ καθένας θὰ ἔστρεφε τὴν κατηγορία ἢ σ' αὐτοὺς πού δὲν πείσθηκαν, ἢ ὅτι δὲν θὰ

86. Ματθ. 5, 20.

87. Ἐξ. 20, 12.

μήτ' ἐμοί, μήτ' ἐκείνοις ἐπιτιμήσειν. Ἐπεὶ δὲ εἰς τοσοῦτον
 προήκεις, ὡς ἐμοὶ μέμψασθαι, ἀλλ' ὁ μὲν μηδὲν ἔχων
 εἶπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ πάντα ἐκθειάζων, ἐν δὲ ἰσχυρὸν ἔχειν
 νομίζων, τὸ μὴ δεδυνῆσθαι πείσαι, ἀνάγκη σοὶ περὶ τού-
 5 του χαράξει γράμματα, καὶ μὴ σιγὴν τὴν αἰτίαν ἐνεγκεῖν.
 Ἄτοπον γάρ, σὲ μὲν τολμᾶν ἂ μὴ προσήκει γράφειν, ἐμὲ δ'
 ἀντεπιστέλλειν τὰ δίκαια κατοκνεῖν. Εἰ μὲν γὰρ εἶπες, μὴ
 ἐπέστειλας δέ, τὴν ἡσυχίαν ἂν ἤγγον, ἐπειδὴ δὲ μεμήνυκας,
 ἂ μήτε ἐγὼ σεσίγηκα, καὶ τῆς σῆς σοφίας τῷ δοκεῖν τὰ-
 10 ληθῆ μέμψασθαι περιγίνεται. Βουλοίμην μὲν οὖν μηδὲν
 πικρὸν μηδὲ καταφρονητικὸν ἐκθεῖναι ταῖς ἀποδείξεσιν.
 Οὐ γὰρ ἑτέροις ἤκω κακῶς λέξων, ἀλλ' ὡς οὐκ αὐτὸς
 ἡμαρτον ἀποδείξων. Εἰ δέ τι ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀνάγκης εἶπεῖν
 ἐκδιασθῶ, τῇ τῶν πραγμάτων φύσει, οὐ τῇ τοῦ γράφοντος
 15 γνώμῃ τὴν αἰτίαν λογιστέον. Ἄρξομαι δὲ ἀφ' ὧν αὐτὸς
 ἔγραψας.

Εἰ γὰρ γεγραφῶς πολλάκις, ὡς φημι, προσῆκεν, ὄνπερ
 δὲ προσῆκε τρόπον, πρὸς Εὐσέβιον καὶ Μαρτιανόν, Ζῶσι-
 μόν τε καὶ Μάρωνα, ὥστε κακίας μὲν ἀποστήναι, τῆς κατ'
 20 ἀρετὴν δὲ ἀντιλαμβάνεσθαι, εἴτα τοῦτ' οὐκ ἔπεισα, ποτέ-
 ρων ἢ κακηγορία; Καί μοι δοκεῖς λόγῳ μὲν ἐμὲ αἰτιᾶσθαι,
 ἔργῳ δ' ἐκείνους κωμωδεῖν. Ὁ μὴ πειθόμενος τῷ κορυ-
 φαίῳ, χορὸς ἄμουσος, ὁ μὴ πειθόμενος ἰατρῷ, ἄθλιος. Ὁ
 δὲ κορυφαῖος καὶ ἰατρὸς ἔξω αἰτίας ἐσκήνωται. Τῶν γὰρ
 25 μάλιστα δυνηθέντων εἶπεῖν, καὶ μεγίστην δόξαν ἐπὶ φρο-
 νήσει λαβόντων, οὐδεὶς ἐστίν, ὃς τοῦτ' ἐξέφυγεν, οὐ παρὰ
 τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, ἀλλὰ παρὰ τὸ τοὺς ἀκροατὰς κυρί-

88. Ὁ Κώδ. Vat. 650 ἔχει: «κακίας μὲν ἀποφοιτῆσαι, ἀρετῆς δὲ ἀντιλα-

κατηγοροῦσε οὔτε ἐμένα, οὔτε ἐκείνους. Ἐπειδὴ ὅμως ἔφτασες σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε νὰ κατηγορήσεις ἐμένα, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχεις τίποτε νὰ πεῖς, ἀντίθετα μάλιστα ἐκθειάζοντας τὰ πάντα, καὶ νομίζοντας ὅτι ἔχεις ἓνα μόνο ἰσχυρὸ ἐπιχείρημα, τὸ ὅτι δὲν μπόρεσα νὰ τοὺς πείσω, εἶναι ἀνάγκη νὰ σοῦ γράψω καὶ νὰ μὴ ἀποσιωπήσω τὴν αἰτία. Γιατὶ εἶναι παράλογο, σὺ νὰ τολμᾷς νὰ μοῦ γράφεις αὐτὰ ποῦ δὲν πρέπει, καὶ ἐγὼ νὰ ἀποφεύγω νὰ σοῦ ἀνταπαντήσω αὐτὰ ποῦ εἶναι σωστά. Γιατί, ἂν μοῦ τὰ ἔλεγες, ἀλλὰ δὲν μοῦ τὰ ἔγραφες, θὰ σιωποῦσα, ἐπειδὴ ὅμως μοῦ γνωστοποίησες, αὐτὰ ποῦ οὔτε ἐγὼ ἀποσιώπησα, ἐναπομένει νὰ κατηγορήσω καὶ τὴ δική σου σοφία ποῦ νομίζει ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀληθινά. Θὰ ἤθελα βέβαια νὰ μὴ πῶ τίποτε δυσάρεστο, οὔτε νὰ συμπεριλάβω τίποτε τὸ περιφρονητικὸ σὲς ἀποδείξεις, γιατί δὲν ἔρχομαι νὰ πῶ κάτι κακὸ γιὰ ἄλλους, ἀλλὰ νὰ ἀποδείξω ὅτι δὲν ἔκανα λάθος ἐγὼ ὁ ἴδιος. Ἐὰν ὅμως ὑποχρεωθῶ ἀπὸ ἀνάγκη νὰ πῶ κάτι, πρέπει αὐτὸ νὰ καταλογισθεῖ στὴ φύση τῶν πραγμάτων, καὶ ὄχι στὴν πρόθεση τοῦ γράφοντος. Θὰ ἀρχίσω λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ σὺ ἔγραψες.

Ἄν λοιπὸν, ὅπως ἔχω πεῖ, πολλές φορές ἔχω γράψει, ὅπως ἔπρεπε, καὶ μὲ τὸν τρόπο ποῦ ἔπρεπε, στὸν Εὐσέβιο καὶ τὸν Μαρτιναινὸ καὶ τὸν Ζώσιμο καὶ τὸν Μάρωνα, γιὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν κακία καὶ νὰ ἀφοσιωθοῦν στὴν ἀρετή⁸⁸, καὶ δὲν τοὺς ἔπεισα σ' αὐτὸ, σὲ ποιὸν ἀνήκει ἡ κατηγορία; Μοῦ φαίνεται ὅμως, ὅτι μὲ τὰ λόγια κατηγορεῖς ἐμένα, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα διακωμωδεῖς ἐκείνους. Ὁ χορὸς ποῦ δὲν πειθαρχεῖ στὸν κορυφαῖο (τὸν χοράρχη), εἶναι χορὸς ἄμουσος, καὶ αὐτὸς ποῦ δὲν ὑπακούει σὲς ἐντολὰς τοῦ γιαιτροῦ, εἶναι ἄθλιος, ἐνῶ ὁ χοράρχης καὶ ὁ γιαιτρὸς βρίσκονται ἐκτὸς κατηγορίας. Γιατὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ μπόρεσαν νὰ μιλήσουν ὅσο μπορούσαν καὶ ἔχουν ἀποκτήσει μέγιστη φήμη γιὰ τὴ σύνεσή τους, δὲν ὑπάρχει κανένας, ποῦ θὰ ξέφευγε αὐτό, ὄχι ἀπὸ δική του ἀδυναμία, ἀλλὰ ἐπειδὴ κύριοι τοῦ ἀποτελέσματος εἶναι οἱ ἀκροατές,

ους εἶναι τοῦ τέλους, διὰ τὸν τῆς αὐτεξουσιότητος ὄρον. Διὸ καὶ ὁ τῆς κρίσεως βέβαιος ὑπάρχει λόγος.

Καὶ τί δεῖ τοὺς ἀνθρώπους λέγειν, ἐξὸν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος λαβεῖν τῶν παραδειγμάτων τὴν ἀρχήν; Ὅτε γὰρ 5 Ἰουδαῖοι καὶ ὁ τούτων ἐπώνυμος, οἱ μὲν ἠπίστουν καὶ ἀνελεῖν ἐπεχείρουν, ὁ δὲ προδιδόναι ἐπειράτο, τοιούτοις λόγοις ἐχρήσατο ὁ Λόγος, καίπερ οὐ τοῖς ἀνθρώποις ὁ λόγος, οἱ καὶ τὴν τῶν λίθων φύσιν εἰκότως δεινότατοι ἦσαν ἐπικάμψαι, ποτὲ μὲν τοῖς τοῦ δικαίου λογισμοῖς ἀνείργων, 10 ποτὲ δὲ τῇ τῶν τιμωριῶν ἀπειλῇ ἀναστέλλων αὐτῶν τὴν κακίαν. Τί οὖν; Ἐπεισεν; Οὐδαμῶς. Διὰ τί; Ἐπειδὴ τοῦ πεισθῆναι καὶ μὴ τοὺς ἀκούοντας κυρίου εἶναι χρή, διὰ τὸν τῆς αὐτεξουσιότητος, ὡς ἔφην, ὄρον. Ἄρ' οὖν, εἰ κατ' ἐκεῖνον ἐγεγόνεις τὸν χρόνον, προσῆλθες ἂν τῷ Θεῷ Λόγῳ 15 καὶ κατητιάσω, Οὐκ ἔσωσας τὸν Ἰούδαν; Καίτοι λέγων οὐκ ἔσωσεν. Ἄλλ' οἶμαι πάντας ἂν σε παραπληξίας καὶ τῆς ἐσχάτης γράψασθαι ἀπαιδευσίας. Τοῦ μὲν γὰρ διδάσκοντός ἐστι, τὸ μηδὲν παραλεῖψαι τῶν φερόντων εἰς πειθῶ, τῶν δ' ἀκρωμένων, τὸ πεισθῆναι, καὶ μή.

20 Τούτου τοίνυν οὐδὲν διαφέρει καὶ τὸ παρόν, εἰ τὴν αἰτίαν τῶν μὴ πεισθέντων ὁ μὴ πεπεικῶς οἶσομαι. Εἰ δ' Ὅτι Ἕλληνες ἢ Ἰουδαῖοι πρὸς τοῦτο ἀντεῖποιεν (χρὴ γὰρ μυρίοις ὀφθαλμοῖς τὰς ἀντιθέσεις περισκοπεῖν καὶ ταύτας ἀνατρέπειν), πρὸς μὲν ἐκείνους φήσομεν· Δι' ἣν αἰτίαν ὁ 25 Ζεὺς, ὡς φησιν Ὅμηρος, οὐκ ἔσωσε τῶν κινδύνων φίλτατον, ἀλλὰ συνεβούλευσε μόνον; Πρὸς δὲ τούτους, Διὰ τί ἐν τῇ Παλαιᾷ διὰ Μωσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν λαλήσας ὁ Θεός, οὐκ ἔσωσεν, ἀλλὰ παρακουόμενος τιμωρίαις

για τὸν λόγο ὅτι εἶναι αὐτεξούσιοι. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ λόγος τῆς κρίσεως εἶναι ἀναμφίβολος.

Καὶ γιατί πρέπει νὰ ἀναφέρω τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιοῦμαι τὴν ἀρχὴ τῶν παραδειγμάτων ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο; Γιατί ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ὁ συνονόματος μὲ αὐτοὺς (Ἰούδας), ἀπὸ τὴ μιὰ ἐκεῖνοι ἀπιστοῦσαν καὶ ἐπιχειροῦσαν νὰ τὸν φονεύσουν, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Ἰούδας ἐπιχειροῦσε νὰ τὸν προδώσει, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ χρησιμοποίησε τέτοια λόγια, ἂν καὶ αὐτὰ δὲν ἦταν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ἦταν ἱκανὰ νὰ κάμψουν ἀκόμα καὶ τὶς πέτρες, ἄλλοτε μὲ τοὺς συλλογισμοὺς τοῦ δικαίου ἐμποδίζοντάς τους, καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν ἀπειλὴ τῶν τιμωριῶν σταματοῦσε τὴν κακία τους. Τί ἔγινε λοιπὸν τότε; Τοὺς ἔπεισε; Καθόλου. Γιατί; Ἐπειδὴ κύριοι τοῦ νὰ πεισθοῦν ἢ ὄχι, πρέπει νὰ εἶναι οἱ ἀκροατές, λόγῳ τοῦ νόμου τῆς αὐτεξουσιότητος, ὅπως εἶπα. Ἐπειδὴ ζοῦσες τὸν χρόνον ἐκεῖνον, θὰ πηγαινες στὸν Θεὸ Λόγον καὶ θὰ τὸν κατηγοροῦσες ὅτι δὲν ἔσωσε τὸν Ἰούδα; Ἄν καὶ βέβαια δὲν τὸν ἔσωσε μολονότι τοὺς μιλοῦσε. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ὅλοι θὰ σὲ χαρακτηρίζαν παράφρονα καὶ τελείως ἀπαίδευτον. Γιατί ἔργο τοῦ δασκάλου εἶναι τὸ νὰ μὴ παραλείπει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού συντελοῦν στὸ νὰ πείσει τοὺς ἀκροατές, ἐνῶ τῶν ἀκροατῶν, τὸ νὰ πεισθοῦν ἢ ὄχι.

Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν δὲν διαφέρει καθόλου καὶ τὸ τωρινό, ἐφόσον γι' αὐτοὺς πού δὲν πείσθηκαν τὴν αἰτία θὰ φέρω ἐγὼ πού δὲν τοὺς ἔπεισα. Ἐὰν ὅμως πρόβαλλαν σ' αὐτὸ τὴν ἀντίρρησης τοὺς οἱ Ἕλληνες ἢ οἱ Ἰουδαῖοι (γιατὶ πρέπει νὰ παρακολουθοῦμε μὲ μύρια μάτια τὶς ἀντιθέσεις, καὶ νὰ τὶς ἀνατρέπουμε), στοὺς Ἕλληνες βέβαια θὰ ποῦμε, Γιὰ ποιὸν λόγο ὁ Δίας, ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος, δὲν ἔσωσε ἀπὸ τοὺς κινδύνους στενὸ φίλον του, ἀλλὰ μόνον τὸν συμβούλεψε; ἐνῶ στοὺς Ἰουδαίους; Γιατὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἐνῶ ὁ Θεὸς μιλοῦσε μέσω τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν, δὲν τοὺς ἔσωσε⁸⁹, ἀλλὰ δείχνοντας παρα-

89. Ὁ Κώδ. Vat. 650 ἀντὶ «ἔσωσε» ἔχει «ἔπεισε», πού εἶναι ὀρθότερο.

αὐτοὺς μετῆλθεν; Ὅταν γὰρ τις δίκην δῶ, ὁμοῦ τε κεκόλα-
 σται, καὶ τὸ μὴ πεπεισθαι τῷ νομοθέτῃ δείκνυσι, μᾶλλον δὲ
 αὐτὸς ὁ νομοθέτης, ὅτι οὐ πείσῃ πάντας χρηστοὺς εἶναι
 προεῖδεν. Ὁ γὰρ ὀρίζων περὶ τιμωρίας, ὡς οὐ καθέξει
 5 τοὺς πονηροὺς, δῆλός ἐστιν εἰδώς. Ὅπερ γὰρ ἂν εἰς τοῦτο
 ἀπολογήσωνται, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰούδα λελέξεται.

Ἔδει μὲν οὖν ἐνταῦθα στήναι τὴν ἀπόδειξιν. Πᾶν γὰρ
 ὅ τι ἂν ἐπὶ τῷδε λεχθείη παράδειγμα, τοῦδ' ἔλαττον. Τί
 γὰρ θαυμαστόν, εἰς ἄνθρωπον ἔλθειν, ὃ καὶ αὐτοῦ τοῦ
 10 Λόγου ἤψατο; Τὸ δὲ μὴ δοκεῖν εὐπρόσωπον τεθηρευκέναι
 ῥαθυμίαν, οὐδὲ τῶν ἀνθρώπων ἀφέξομαι. Δι' ἣν αἰτίαν
 τοίνυν Μωσῆς κατελιθοῦτο ἱεροφάντης, Ἡσαΐας δὲ ἐπρί-
 ζετο, ὃ τῶν Σεραφίμ θεωρός, Ἰερεμίας δὲ εἰς λάκκον βορ-
 βόρου κατεκλείετο, καὶ Πέτρος μὲν ἀνηρεῖτο, Παῦλος δὲ
 15 ἀπετέμνετο; Οὐκ ἐπειδὴ μὴ πάντες τοῖς λόγοις προσεῖχον
 καὶ ταῖς παραινέσεσι; Εἰ δὲ διὰ τὸ λόγων ῥητορικῶν ἢ
 συλλογιστικῶν ἀπειροὺς εἶναι, φαίης ταῦτα πεπονθέναι,
 εἰς τοὺς ἔξωθεν, τοὺς καὶ ἐπὶ λόγῳ καὶ δεινότητι καὶ
 πειθοῖ μεγίστην δόξαν ἐσχηκότας, τρέψομαι.

20 Διὰ τί γὰρ Πλάτων, ὃ Ἑλλήνων θησαυρός, καὶ αὐτῆς
 τῆς ἐλευθερίας ἐξέπεσεν; Οὐκ ἐπειδὴ μηδένα τύραννον
 πείσαι ἠδυνήθη; Πυθαγόρας δέ, ὃ μέγας ἐπὶ σοφία φρονή-
 σας, τῆς Φαλαρίδος συνουσίας διὰ τί ἀπεπήδησεν; Οὐκ
 ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην διδασκαλίαν ἐκεῖνος πάλιν
 25 τύραννος ἦν; Διὰ τί δὲ Σωκράτης, ὃ πάντων τῶν τότε σο-
 φῶν περιγεγόμενος, κωνεῖα κατακριθεὶς ἀπέθανεν; Οὐκ
 ἐπειδὴ τοὺς σωφρονιστὰς οὐ φέρουσιν ἄνθρωποι; Ἐπειδὴ
 δὲ καὶ Ἀριστοτέλει κινδυνεύεις ἠττᾶσθαι, ἄκουε τί φησιν

90. Ἦσ. 6, 2-3.

91. Δαν. κεφ. 6.

κοή τούς τιμωροῦσε; Γιατί, ὅταν κάποιος τιμωρεῖται, καὶ συγχρόνως ἔχει κολασθεῖ, δείχνει ὅτι δὲν ἔδειξε ὑπακοή στὸν νομοθέτη, ἢ μᾶλλον ὁ ἴδιος ὁ νομοθέτης προεῖδε, ὅτι δὲν θὰ τοὺς πείσει ὅλους νὰ γίνουν καλοί. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ὀρίζει τιμωρίες, εἶναι φανερό ὅτι γνωρίζει πὼς δὲν θὰ κερδίσει τοὺς κακούς. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ θὰ ἀπολογηθοῦν γι' αὐτό, αὐτὸ θὰ λεχθεῖ καὶ γιὰ τὸν Ἰούδα.

Ἔπρεπε βέβαια νὰ σταματήσω τὴν ἀπόδειξη ἐδῶ, γιατί καθε παράδειγμα ποὺ θὰ λεγόταν πέρα ἀπὸ αὐτό, θὰ ἦταν κατώτερο αὐτοῦ. Γιατὶ τί τὸ παράξενο εἶναι νὰ συμβεῖ καὶ σὲ ἄνθρωπο, αὐτὸ ποὺ συνέβη καὶ στὸν ἴδιο τὸν Λόγο; Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ δώσω τὴν ἐντύπωση ὅτι βρῆκα εὐσχημη δικαιολογία γιὰ ραθυμία, δὲν θὰ ἀφήσω οὔτε τὰ παραδείγματα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Γιὰ ποιά αἰτία λοιπὸν ὁ ἱεροφάντης Μωυσῆς λιθοβολήθηκε, ὁ Ἡσαΐας ποὺ εἶδε τὰ Σεραφίμ⁹⁰ πριονίσθηκε, ὁ Ἰερεμίας κλείσθηκε σὲ λάκκο λάσπης⁹¹, ὁ Πέτρος φονεύθηκε, καὶ ὁ Παῦλος σφάχθηκε; Δὲν εἶναι αἰτία τὸ ὅτι ὅλοι δὲν πρόσεχαν τοὺς λόγους καὶ τίς παραινέσεις τους; Ἐὰν ὅμως πείς, ὅτι αὐτὰ τὰ ἔπαθαν ἐπειδὴ ἦταν ἄπειροι ἀπὸ λόγους ρητορικούς ἢ συλλογιστικούς, θὰ στραφῶ στοὺς μὴ χριστιανούς, οἱ ὅποιοι καὶ στὸν λόγο καὶ στὴ δεινότητα καὶ στὴ πειθῶ εἶχαν πολὺ μεγάλη φήμη.

Γιατὶ λοιπὸν ὁ Πλάτων, ὁ θησαυρὸς τῶν Ἑλλήνων, ἔχασε ἀκόμα καὶ τὴν ἴδια τὴν ἐλευθερία του; Ὁ λόγος δὲν εἶναι, ἐπειδὴ δὲν μπόρεσε νὰ πείσει κανένα τύραννο; Καὶ ὁ Πυθαγόρας, ποὺ εἶχε μεγάλη ἰδέα γιὰ τὴ σοφία του, γιατί ἀποσκήρτησε ἀπὸ τὴ συντροφιά του μὲ τὸν Φαλάριδα⁹¹; Δὲν εἶναι ὁ λόγος ἐπειδὴ ὕστερα ἀπὸ τὴν τόση διδασκαλία ἐκεῖνος πάλι ἦταν τύραννος; Γιατὶ καὶ ὁ Σωκράτης, αὐτὸς ποὺ ξεπέρασε ὅλους τοὺς τότε σοφοὺς, καταδικάσθηκε νὰ πεθάνει μὲ κώνειο; Ὁχι ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀνέχονται τοὺς σωφρονιστές; Ἐπειδὴ ὅμως κινδυνεῦεις νὰ νικηθεῖς καὶ ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη, ὅκου τί λέγει

92. Φάλαρις τύραννος τοῦ Ἀκράγαντα 580-554, ὀνομαστὸς γιὰ τὴ σκληρότητά του

ἐκεῖνος· “Οὐθ’ ὁ ῥητορικός παντὶ τρόπῳ πείσει, οὐθ’ ὁ ἰατρικός ὑγιάσει, ἀλλ’ ἐὰν τῶν ἐνδεχομένων μηδὲν παραλίπη, ἱκανῶς ἔχειν αὐτὸν τὴν ἐπιστήμην φήσομεν”. Πῶς γὰρ Περικλῆς ἐάλω, ὃς ἀπὸ δέκα ποδῶν ἤρει τοὺς ῥήτο-
 5 ρας, καὶ προσέτι γε αὐτοῦ κατὰ τὸ κωμικόν, πειθῶ τις ᾔκει ἐν τοῖς χεῖλεσιν; Οὐ γὰρ ἂν, εἰ ἐδυνήθη πείσαι, ἐκὼν ἂν ἐξημιώθη. Πῶς δὲ Θεμιστοκλῆς, ὁ ἐπὶ φύσεως δυνάμει ἀνακηρυττόμενος καὶ αὐτοσχεδιάζων τὸ δέον, ἐξημιούτο φυγῆ;

10 Πῶς δὲ Δημοσθένης, ὁ τὰ αὐτὰ δυνατά, καὶ πάλιν ἀδύνατα δεικνύς, ἵνα τᾶλλα πάντα παρῶ, καὶ τὰς ἥττας καὶ τὸν περὶ τῶν Ἀρπαλείων χρημάτων λόγον σιωπήσω, τὸν Μειδίαν οὐχ εἶλε, τὸν τοσαῦτα αὐτὸν κακὰ διαθέντα; Ὅτι μὲν γὰρ ἐβούλετο αὐτὸν ἐλεῖν, διὸ καὶ παντὶ σθένει
 15 τὴν κατηγορίαν ἔγραψε, δῆλον. Διὰ τί οὖν οὐχ εἶλεν; Οὐκ ἐπειδὴ ἀσθενεστέρους τοὺς λόγους τῆς τῶν ἐχθρῶν δυναστείας ἐνόμισεν; Οὐ γὰρ τι λαβῶν, ὡς Αἰσχίνης ἔφη, ἀπέδοτο τὴν καταχειροτονίαν. Οὐ γὰρ δέχεται τὴν αἰτίαν τῆς αἰσχροκερδείας ἢ μεγαλοψυχία τοῦ ῥήτορος, οὐδ’ ὁ τοῖς
 20 ἐπιτρόποις εὐποδοῦσιν ἀφείς τὰ πατρῶα μετὰ τὴν νίκην, οὗτος ἂν ἔλαβεν αἰσχυρῶς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ τοὺς ἐχθροὺς ἰσχυροὺς ἠγησάμενος τοῦ λόγου καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκείνων θίαν οὐδαμοῦ φανεῖσθαι τὴν τέχνην λογισάμενος, εὐπρεπῶς κατέθετο τὴν συμφορᾶν, ἄμεινον ἠγησάμενος
 25 τὸ προαότητι καθυφεῖναι δόξαι, τοῦ κρίσει δικαστῶν ἠττᾶσθαι, καίτοι τὸ διὰ τὸν φόβον τοῦτον ὑποστῆναι, ταυτόν ἐστι τῷ παραδόντα τὸν Μειδίαν, ἐλεῖν μὴ δυνηθῆναι,

ἐκεῖνος “Οὔτε ὁ ρητορικός λόγος πείθει μὲ κάθε τρόπο, οὔτε ὁ ἱατρικός θεραπεύει, ἀλλ’ ἐὰν δὲν παραλείψει κανένα ἀπὸ αὐτὰ πού ἀπαιτοῦνται, θὰ ποῦμε ὅτι κατέχει τὴν ἐπιστήμη σὲ βαθμὸ ἱκανοποιητικό». Πῶς δηλαδὴ σκοτώθηκε ὁ Περικλῆς, ὁ ὁποῖος ξεπερνοῦσε τοὺς ρήτορες δέκα πόδια, καὶ ἐπὶ πλέον, σύμφωνα μὲ ἓνα κωμικό, στὰ χεῖλη του κατοικοῦσε κάποια πειθῶ; Γιατί, ἂν μπορούσε νὰ πείθει, δὲν θὰ ζημίωνε τὸν ἑαυτό του μὲ τὴ θέλησή του. Πῶς ἐπίσης ὁ Θεμιστοκλῆς, πού ἦταν πασίγνωστος γιὰ τὶς φυσικὲς του δυνάμεις, καὶ ἔλεγε αὐτὰ πού ἔπρεπε αὐτοσχεδιάζοντας, τιμωρήθηκε μὲ ἔξορία;

Ἄλλὰ καὶ ὁ Δημοσθένης, πού ἀποδείκνυε τὰ ἴδια πράγματα, ὅτι εἶναι δυνατὰ καὶ ἀδύνατα, γιὰ νὰ παραλείψω τὰ ἄλλα, καὶ νὰ ἀποσιωπήσω τὶς ἥττες καὶ τὸν λόγο του γιὰ τὰ Ἀρπάλεια χρήματα, πῶς δὲν σκότωσε τὸν Μειδία, ὁ ὁποῖος τοῦ προξένησε τόσα κακά; Γιατί, τὸ ὅτι ἤθελε νὰ τὸν σκοτώσει, γι’ αὐτὸ καὶ μεθόδευσε τὴν κατηγορία του μὲ ὅλη του τὴ δύναμη, εἶναι γνωστό. Γιατί λοιπὸν δὲν τὸν σκότωσε; Δὲν εἶναι ὁ λόγος, ἐπειδὴ θεώρησε τοὺς λόγους πῶς ἀδύνατους ἀπὸ τὴ δυναστεία τῶν ἐχθρῶν; Γιατί δὲν ἀκύρωσε τὴν ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας του δήμου γιὰ παραπομπή του σὲ δίκη⁹³ ἐπειδὴ ἔλαβε κάτι, ὅμως εἶπε ὁ Αἰσχύνης. Γιατί ἡ μεγαλοφυχία τοῦ ρήτορα δὲν δέχεται τὴν κατηγορία τῆς αἰσχροκέρδειας, οὔτε, αὐτὸς πού ἄφησε στοὺς ἐπιτρόπους του πού ἐνεργοῦσαν σωστὰ μετὰ τὴ νίκη τὴν πατρικὴ του κληρονομιά, θὰ μπορούσε ὁ ἴδιος νὰ πάρει μὲ τὸν τρόπο αἰσχροῦ ἀπὸ τὴν κεφαλὴ, ἀλλὰ ἐπειδὴ θεώρησε ὅτι οἱ ἐχθροὶ του ἦταν δυνατοὶ στὸν λόγο, καὶ σκεπτόμενος ὅτι μπροστὰ στὴ βία ἐκείνων δὲν θὰ φανεῖ πουθενὰ ἡ τέχνη του, παρέδωσε μὲ ἀξιοπρέπεια τὴ νίκη στοὺς ἐχθροὺς του, θεωρώντας προτιμότερο νὰ φανεῖ ὅτι μὲ πραότητα ἐγκατέλειψε τὴ δίκη, ἀπὸ τὸ νὰ νικηθεῖ ἀπὸ τὴν κρίση τῶν δικαστῶν, ἂν καὶ βέβαια τὸ νὰ παραιτηθεῖ ἔξαιτίας τοῦ φόβου αὐτοῦ, εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ νὰ παραδώσει τὸν Μειδία, πού δὲν μπόρεσε νὰ τὸν σκοτώσει, ἢ

93. Ἡ ἄλλη γραφή ἀντὶ «καταχειροτονίαν» ἔχει «κατηγορίαν».

μαλλον δὲ καὶ λαμπρότεραν τοῦτο ἔχει τὴν ἤτταν. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἦν πρὸς τοὺς δικάζοντας οὐκ ἰσχύσαι τὸν λόγον, τοῦτο δὲ καὶ παρ' αὐτῶ τῷ γεγραφότι, ταύτην λαβεῖν τὴν δόξαν. Εἰ τοίνυν ὁ τοιοῦτος λόγος οὐ παρέστησεν ἐλπίδα
 5 πειθοῦς τῷ ῥήτορι, ὅς μὴ πείσειν ἤλπιζεν, πῶς οὖν οὐ δεινόν, ὡ δεινότετε, ἐκείνων μὲν ἀπὸ τῆς γνώμης ἕκαστον κρῖνεσθαι, καὶ μὴ τὴν ἑτέρων ἀπειθείαν ἑτέροις βλάβην εἶναι ἢ δόξα, ἐπὶ δ' ἐμοῦ καινοτομεῖσθαι καὶ νεωτερίζεσθαι τὸ πρᾶγμα;

10 Ταῦτα δ' οὐκ ἐπαίνων ἀπολαῦσαι ὀρεγόμενος γέγραφα (οἴσθα γὰρ ὅπως αὐτῶν καταφρονῶ. Εἰ γὰρ ἐπαίνων ἤρων, ἀπηριθμησάμην ἂν καὶ οὐς ἔπεισα ἀρετὴν ἀσπάσασθαι, πολλοὺς ὄντας καὶ εὐδοκίμους), ἀλλὰ δεῖξαι σπουδάξων, ὅτι ἂν τε πείσῃ τις, ἂν τε μὴ πείσῃ, τὴν γνώμην χρῆ
 15 ἐξετάζεσθαι τοῦ συμβουλευόντος, καὶ μὴ ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν πραγμάτων, οὐ οὐκ ἔστι κύριος, κρῖνεσθαι.

ΣΣ' – ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ

Εἰς τὸ εἰρημένον, «Τίς οὐκ οἶδε τὴν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον οὖσαν τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος;».

20

Ἐπειδὴ ἠθέλησας μαθεῖν τὸ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων κείμενον, «Τίς οὐκ οἶδε τὴν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον εἶναι τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Διοπετοῦς;», ἴσθι ὅτι οὐκ ἔστι τῆς Γραφῆς ἢ φωνή, ἀλλὰ τοῦ γραμματέως τῶν Ἐφεσίων, καὶ περιττὸν ποιοῦμαι ἀγρυπτικᾶς λογοποιίας ἐρμηνεύειν, περὶ ὧν, οἶμαι, καὶ τὸν Μελωδὸν εἰρη-

94. Ἄλλη γραφή ἀντὶ «ὅς μὴ πείσειν ἤλπιζεν», ἔχει· «ὁ μὴ πείσας ἐγὼ κατὰ τοῦτο οὐ διαφέρω τοῦ δι' αὐτὸ τοῦτο μὴ εἰρηκότος, ὅτι μὴ πείσειν ἤλπιζεν».

μᾶλλον καθιστᾶ αὐτὸ πῶς λαμπρὴ τὴν ἡττα. Γιατὶ ἐκεῖνο φανέ-
ρωνε ὅτι ὁ λόγος του δὲν ἔπεισε τοὺς δικαστῆς, ἐνῶ αὐτό, ὅτι
ἔλαβε αὐτὴν τὴν δόξα καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο πού τὸν κατηγο-
ρησε. Ἐφόσον λοιπὸν αὐτὸς ὁ λόγος δὲν ἔδωσε στὸν ρήτορα
ἐλπίδα ὅτι θὰ πείσει, ὁ ὁποῖος φυσικὰ δὲν ἠλπιζε ὅτι θὰ πείσει⁹⁴,
πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι φοβερό, δεινότατε, ὁ καθένας ἀπὸ ἐκείνους
βέβαια νὰ κρίνεται ἀνάλογα μὲ τὴν διάθεσή του, χωρὶς τὸ ὅτι δὲν
πείσθηκαν οἱ ἄλλοι νὰ εἶναι ἢ νὰ θεωρηθεῖ βλάβη γιὰ ἄλλους,
στὴ δική μου περίπτωση τὸ πρᾶγμα νὰ ἀντιμετωπίζεται μὲ
τρόπο νεωτεριστικὸ καὶ πρωτοφανῆ;

Αὐτὰ βέβαια δὲν τὰ ἔγραψα ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ ἐπαινεθῶ
(καθόσον γνωρίζεις ὅτι αὐτὰ τὰ καταφρονῶ. Γιατί, ἂν ἀγα-
ποῦσα τοὺς ἐπαίνους, θὰ μπορούσα νὰ ἀπαριθμῆσω καὶ αὐτοὺς
πού ἔπεισα νὰ ἀσπασθοῦν τὴν ἀρετή, οἱ ὁποῖοι εἶναι πολλοὶ καὶ
μὲ μεγάλη εὐδοκίμηση σ' αὐτήν), ἀλλὰ τὸ ἔκανα προσπαθώντας
νὰ ἀποδείξω, ὅτι καὶ ἂν πείσει κάποιος, ἢ ἂν δὲν πείσει, πρέπει
νὰ ἐξετάζεται ἡ διάθεση ἐκείνου πού συμβουλεύει, καὶ νὰ μὴ
κρίνεται ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πραγμάτων, τοῦ ὁποίου δὲν
εἶναι κύριος.

206.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΘΕΟΔΟΣΙΟ⁹⁵

Σ' αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ· «Ποιὸς δὲν γνωρίζει,
ὅτι ἡ πόλη τῆς Ἐφέσου εἶναι ἐπιμελήτρια
τοῦ ναοῦ τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος;»⁹⁶.

Ἐπειδὴ θέλησες νὰ μάθεις αὐτὸ πού ἀναφέρεται στὶς Πρά-
ξεις τῶν Ἀποστόλων, «Ποιὸς δὲν γνωρίζει ὅτι ἡ πόλη τῶν Ἐφε-
σίων εἶναι ἐπιμελήτρια τοῦ ναοῦ τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος, καὶ τοῦ
ἀγάλματος πού ἔπεσε ἀπὸ τὸν Δία», νὰ ξέρεις ὅτι τὰ λόγια δὲν
εἶναι τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ τοῦ γραμματέα τῶν Ἐφesiίων, καὶ θεωρῶ
περιττὸ νὰ ἐρμηνεύω ἀγυριστικὰ λογοποιίες, γιὰ τίς ὁποῖες νομί-

95. Ὁ Κώδ. Vat. 650 ἀντὶ Θεοδοσίῳ διακόνῳ ἔχει, "Ἡρωσι πρεσβυτέρῳ.

96. Πράξ. 19, 35.

97. Ψαλμ. 118, 85.

κέναι· «Διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου, Κύριε».

ΣΖ'.- ΤΩ ΑΥΤΩ

Περὶ τοῦ Διοπετοῦς ξόανου

5

τῆς Ἀρτέμιδος.

Ἐπειδὴ, φιλομαθῆς ὢν, πολυμαθῆς ἐθέλεις εἶναι, καὶ τοῦτο φράσω, ἵνα μὴ δόξαιμί σε λυπεῖν. Οἱ παρ' Ἑλλησι τὰ ξόανα κατασκευάσαντες, φόβον ἐμποιῆσαι τοῖς ὄρωσι βουλόμενοι, ἔφασκον, ὅτι ἐξ οὐρανοῦ παρὰ τοῦ Διὸς ἐπέμ-
 10 φθη ἢ κατέπτη, κρεῖττον ἀπάσης ἀνθρωπίνης χειρός. Διὸ καὶ Διοπετὲς αὐτὸ καὶ οὐράνιον βρέτας προσηγόρευον, βρέτας δέ, παρὰ τῶ βροτῶ εἰκέναι. Τὸ δ' οὐ τοιοῦτον ἦν, ἀλλὰ τοὺς ἀγαματοποιούς ἢ φυγαδεύοντες ἢ ἀποκτείνοντες, ἵνα μηδεὶς εἰπεῖν ἔχοι, ὅτι χειροποίητόν ἐστι τὸ ξόα-
 15 νον, ταύτην τὴν φήμην πλανᾶσθαι ἐν ταῖς ἀκοαῖς τῶν ἀνθρώπων ἠφίεσαν, ἥτις καὶ τὴν Ἐφεσίων ἐπλάνα πόλιν. Διὸ καὶ ὁ γραμματεὺς αὐτῶν τοῦτο αὐτοῖς ἔφη. Τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὅτι οὐ περὶ τοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἀγάλματος εἴρηται, τουτέστι τῆς μεγάλης Ἀρτεμιδος. Ὅτι δὲ ἀληθές
 20 ἐστι τὸ ἢ ἀποκτείνεσθαι τοὺς ἀγαματοποιούς ἢ φυγαδεύεσθαι, μαρτυρεῖ τὸ χθὲς καὶ πρῶην ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ πρὸς Αἴγυπτον γεγεννημένον. Πτολεμαίου γὰρ συναγαγόντος τεχνίτας, ὥστε τὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἀνδριάντα δημιουργῆσαι, μετὰ τὸ ἔργον βόθρον μέγαν κελεύσας ὀρυγῆ-
 25 ναι καὶ στιβάδα μηχανησάμενος καὶ κρύψας τὸν δόλον, ἐκέλευσεν αὐτοὺς δειπνεῖν. Οἱ δὲ δειπνοῦντες, εἰς τὸ χάσμα ἐκεῖνο κατενεχθέντες, ἀπέθανον δικαίαν, ὡς γέ μοι δοκεῖ, δίκην δεδωκότες, ὅτι πλάττειν ἐπεχείρουν ξόανα πρὸς ἀπάτην τῶν ἐντευξομένων. Ὅμως δ' ἐκεῖνος, βουλό-

99. Ξόανον· ξύλινο ἄγαλμα συνήθως προτόγονης κατασκευῆς, ὁμοίωμα τοῦ θεοῦ.

ζω ὅτι καὶ ὁ Ψαλμωδὸς ἔχει πεῖ· «Παράνομοι μοῦ διηγῆθησαν φλυαρίες, καὶ ὄχι τέτοια ποὺ διηγεῖται ὁ νόμος σου, Κύριε»⁹⁷.

207.- ΣΤΟΝ ΙΔΙΟ

Γιὰ τὸ ξόαנו τῆς Ἀρτέμιδος ποὺ στάλθηκε δῆθεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀπὸ τὸν Δία.

Ἐπειδὴ εἶσαι φιλομαθὴς καὶ θέλεις νὰ γίνεις πολυμαθὴς, θὰ σοῦ πῶ καὶ τοῦτο, γιὰ νὰ μὴ φανῶ, ὅτι σὲ στενοχωρῶ. Αὐτοὶ ποὺ κατασκεύασαν τὰ ξόανα⁹⁸ στοὺς Ἕλληνες, θέλοντας νὰ προκαλέσουν φόβο σ' αὐτοὺς ποὺ τὰ βλέπουν, ἔλεγαν, ὅτι στάλθηκαν ἢ κατέβηκαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀπὸ τὸν Δία, θεωροῦμενα ἀνώτερα ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινο χέρι. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ὄνομαζαν οὐράνιο ὁμοίωμα τοῦ θεοῦ σταλμένο ἀπὸ τὸν Δία. Βρέτας ὀνομαζόταν ἐπειδὴ ἔμοιαζε μὲ βροτὸ (ἄνθρωπο). Αὐτὸ ὅμως δὲν ἦταν τέτοιο, ἀλλὰ φυγαδεύοντας τοὺς ἀγαματοποιούς ἢ σκοτώνοντας τους, γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι τὸ ξόαנו εἶναι καμωμένο ἀπὸ χέρι ἀνθρώπου, ἄφηναν νὰ πλανᾶται στὰ αὐτιά τῶν ἀνθρώπων ἢ φήμη αὐτή, ἢ ὁποῖα παραπλανοῦσε καὶ τὴν πόλη τῶν Ἐφesiών. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ γραμματέας αὐτῶν τοὺς εἶπε αὐτὸ⁹⁹. Μερικοὶ λοιπὸν λένε, ὅτι αὐτὸ ἔχει εἰπωθεῖ γιὰ τὸ ἄγαμα τῆς Ἀρτέμιδος, «δηλαδὴ τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος». Ὅτι βέβαια εἶναι ἀληθινὸ τὸ ὅτι οἱ ἀγαματοποιοὶ ἢ σκοτώνονταν ἢ φυγαδεύονταν, τὸ μαρτυρεῖ αὐτὸ ποὺ ἔγινε χθὲς καὶ παλαιότερα στὴν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου. Ὅταν δηλαδὴ ὁ Πτολεμαῖος συγκέντρωσε τεχνῖτες γιὰ νὰ δημιουργήσουν τὸν ἀδριάντα τῆς Ἀρτέμιδος, μετὰ τὴν ἀποπεράτωση τοῦ ἔργου διέταξε νὰ ἀνοιχθεῖ μέγας λάκκος, τὸν ὁποῖο κάλυψε μὲ ἄχυρα καὶ φύλλα ξερά, καὶ κρύβοντας τὸν δόλο του τοὺς διέταξε νὰ δειπνήσουν, καὶ ἐκεῖνοι τρώγοντας ἔπεσαν στὸ λάκκο ἐκεῖνον καὶ πέθαναν, τιμωρηθέντες δίκαια, ὅπως πιστεύω, ἐπειδὴ ἐπιχειροῦσαν νὰ πλάθουν ξόανα γιὰ τὴν ἐξαπάτηση ἐκείνων ποὺ κατέφευγαν σ'

99. Πράξ. 19, 35. «Τίς οὐκ οἶδε τὴν Ἐφesiών πόλιν νεωκόρον εἶναι τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Διοπετοῦς;».

μενος ἐκποδὼν ποιῆσαι τοὺς τεχνίτας, ἵνα ἀχειροποιήτος δόξη ὀνομαζόμενος θεός, ὃν καὶ ἀχειρομίαντον κέκληκε, τοῦτο δέδρακεν. Ἄλλ' οὐκ ἔλαθε. Προὔπτου γὰρ γενομένου τοῦ δράματος, κατ' ἐνιαυτὸν θρήνοις τοὺς οὕτω τεθνε-
5 ῶτας ἠμεΐβετο.

ΣΗ'.- ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

Περὶ ἀναγνώσεως, κατὰ Ἑλλήνων. Περὶ τῆς χάρι-
τος τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τῆς ἐξ
αὐτῶν ὠφελείας.

10 Μὴ καταφρόνει, ὦ φίλος, τῆς μελισταγοῦς ἀκροάσεως τῶν θείων Γραφῶν. Διαβολικῆς γὰρ τοῦτο μεθόδου, οὐ συγχωρούσης τὸν θησαυρὸν θεάσασθαι, ἵνα μὴ τὸν πλοῦ-
τον κερδάνωμεν. Οὐδὲν γάρ, φησὶν, εἶναι τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων νοημάτων, ἵνα μὴ τὴν προᾶξιν ἀπὸ τῆς ἀκροάσε-
15 ως ἴδη προσγενομένην.

ΣΘ'.- ΘΕΟΛΟΓΙΩ

Εἰς τό, «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ»,
καὶ τὰ ἐξῆς.

Εἷς μὲν ἐστὶν ἀμφοτέρων τῶν διαθηκῶν ὁ νομοθέτης,
20 ἀλλ' ὁ μὲν νόμος, δυσηνίοις οὕσι τοῖς Ἰουδαίοις, τὰς πρά-
ξεις ἀπηγορεύε μόνον, τὸ δὲ Εὐαγγέλιον, ἅτε φιλοσόφοις
δογματίζων καὶ τὰς ἐννοίας ἀφ' ὧν αἱ πράξεις φύουσιν,
ὥσπερ πηγὰς τῶν κακῶν προαναπέμπει, οὐ γενόμενα
μόνον τὰ ἁμαρτήματα ἐκόλαζον ἀκριβῶς, ἀλλὰ μηδὲ γενέ-
25 σθαι, κωλύον ἀσφαλῶς. Εἰ δὲ βούλει, καὶ αὐτὰ γυμνάσω-
μεν τὰ ῥήματα, οὐδὲν δέ, οἷον αὐτῆς ἀκοῦσαι τῆς Γραφῆς
«Ἐρρέθη», φησί, «τοῖς ἀρχαίοις· Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλ-
μοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντι-

1. Ὁ Κώδ. Vat. 650 ἀντὶ «νοημάτων» ἔχει «νόμων».

2. Ματθ. 5, 38.

αὐτὰ ἱκετεύοντάς τα. Αὐτὸ βέβαια τὸ ἔκανε ἐκεῖνος, θέλοντας νὰ βγάλει ἀπὸ τὴ μέση τοὺς τεχνίτες, γιὰ νὰ πιστευθεῖ, ὅτι ὀνομάζεται ἀχειροποίητος θεός, τὸν ὁποῖον μάλιστα καὶ ὀνόμασε ἀχειρομίαντον. Ἄλλὰ δὲν διέφυγε. Γιατί, ὅταν ἀποκαλύφθηκε τὸ δράμα, τιμοῦσε μὲ θρήνους κάθε χρόνο ἐκείνους πού πέθαναν μὲ τὸν τρόπο αὐτόν.

208.- ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΗΡΩΝΑ

Γιὰ τὴν ἀνάγνωση, ἀπὸ τὸν λόγο· Κατὰ Ἑλλήνων,
Γιὰ τὴ χάρη τῶν θεόπνευστων Γραφῶν,
καὶ τὴν ὠφέλεια ἀπὸ αὐτές.

Νὰ μὴ περιφρονεῖς, φίλε, τὴν ἀκρόαση τῶν ἁγίων Γραφῶν, πού σταῆζουν μέλι. Γιατί εἶναι ἔργο διαβολικῆς μεθόδου, ἣ ὁποία δὲν ἐπιτρέπει νὰ βλέπουμε τὸν θησαυρό, γιὰ νὰ μὴ κερδήσουμε τὸν πλοῦτο τους. Γιατί λέγει, ὅτι δὲν ἔχει καμμιά ἀξία ἡ ἀκρόαση τῶν θείων νόμων¹, γιὰ νὰ μὴ δεῖ νὰ μεταβάλλονται σὲ πράξη τὰ ἀποκτώμενα ἀπὸ τὴν ἀκρόαση.

209.- ΣΤΟΝ ΘΕΟΛΟΓΙΟ

Στὴ ρήση· «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ»²,
καὶ τὰ ἑξῆς.

Ὁ νομοθέτης βέβαια καὶ τῶν δύο διαθηκῶν εἶναι ἓνας, ἀλλὰ ὁ νόμος, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἦταν ἀνυπότακτοι, ἀπαγόρευε μόνο τις πράξεις, ἐνῶ τὸ Εὐαγγέλιο, ἐπειδὴ δογματίζει γιὰ φιλοσόφους, ἀπαγορεύει ἀκόμα καὶ τις σκέψεις ἀπὸ τις ὁποῖες φυτρῶνουν οἱ πράξεις, σὰν πηγές τῶν κακῶν, τιμωρώντας μὲ ἀκρίβεια ὄχι μόνο τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ ἐμποδίζοντάς τα πρὸς ἀσφάλεια, γιὰ νὰ μὴ γίνουν. Ἐὰν ὅμως θέλεις, ὡς ἐξετάσουμε τὰ ἴδια τὰ λόγια³, γιὰτί τίποτε δὲν εἶναι σὰν τὴν ἀκρόαση τῆς Γραφῆς. Γιατί λέγει· «Ἐχει λεχθεῖ στοὺς ἀρχαίους· ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ δόντι ἀντὶ δοντιοῦ. Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω, νὰ μὴ

3. Ὁ Κώδ. Vat. 650 ἀντὶ «ρήματα» ἔχει «ρητά», πράγμα πού φαίνεται ὀρθότερο.

στῆναι τῷ πονηρῷ». Ὁ μὲν μέτρον τῆς δίκης ὀρίζει τὴν
 ἰσότητα τοῦ πάθους, τοσοῦτον δρᾶσαι τοῖς ἠδίκημένοις
 συγχωρήσας, οἷον πεπόνθασιν, ἐν τῷ φόβῳ τοῦ μὴ τὰ
 αὐτὰ παθεῖν προαναπέλλων τὸ κακόν. Αὕτη γὰρ ἡ
 5 ἐκδοχὴ τῆς τοῦ νομοθέτου βαθείας ἄπτεται φρενός, τὸ δ'
 ἐν προότῃ τοῦ παθόντος ἔστησε τῆς κακίας τὴν ἐπὶ τὰ
 χεῖρω πρόοδον. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἀμυνομένων ἡ ἀδικία
 δικαίως ὄριστο, καὶ πρὸς τὸ μηδὲν πραχθῆναι δεινὸν
 νενομοθέτητο, μίμησις ἦν τῶν ὁμοίων. Ἐδρα γὰρ ἕκαστος
 10 ὅπερ ἠδίκημένος ἐνεκάλει, καὶ οὐ λῆξις ἦν τῶν προτέρων
 τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πρόκλησις ἀργαλεωτέρων κακῶν, τοῦ μὲν
 αὐθις παροξυνομένου καὶ δρωῆτος, τοῦ δὲ καὶ δεύτερον
 ἀμύνασθαι φιλονεικοῦντος, ὅρον δὲ τῶν κακῶν οὐδένα
 εἰδότος, οὐδὲ τῇ ἀμύνη τελευτήν, ἀλλ' ἀρχὴν μειζόνων
 15 συμφορῶν ὠδίνουσαν, εἰς ἄσπονδόν τινα ἐκπεπτωκότων
 ἔριν, καὶ τοῦ νόμου τὸ σοφὸν ἐκδιαζομένων ἐφόδιον ποι-
 εῖσθαι κακίας, ὃ τῶν πταισμάτων ἔταξεν ἀναιρετικόν.
 Ἐπειδὴ τοίνυν τοσαῦτα ἐτίκτετο κακά, τὴν ἀρχὴν, ὥσπερ
 πῦρ σβέσαν τὸ Εὐαγγέλιον, ἔστησε τοῦ κακοῦ τὴν εἰς τὸ
 20 πρόσω φοράν.

ΣΤ.— ΝΕΜΕΣΙΩ

Εἰς τὸ εἰρημένον, «Μὴ ἐκκλίνης δεξιὰ ἢ ἀριστερά»,
 καὶ ὅτι πόνῳ κατορθοῦται ἡ ἀρετή.

Ἐπειδὴ ἡ μὲν ἐλευθερία μέση ἐστὶν ἀσωτίας καὶ φει-
 25 δωλίας, ἡ δὲ μεγαλοψυχία ὑπερηφανίας καὶ ταπεινότη-
 τος, ἡ δὲ εὐσέβεια δεισιδαιμονίας καὶ ἀσεβείας, διὸ καὶ
 ἀγχιθύρους εἶναι τὰς κακίας ταῖς ἀρεταῖς σοφοὶ ὀρισάμε-
 νοι ἄνδρες, τὴν μέσην χώραν ταῖς ἀρεταῖς ἀπέδωσαν, καί-
 μοι εἰς πάσας τὰς ἀρετὰς μεσαιτάτη ὁδὸς ἀρίστη φαίνε-

4. Ματθ. 5, 38.

5. Δευτ. 17, 11.

ἀντιστέκεστε στὸν πονηρό»⁴. Ὁ νόμος μέτρο τῆς δίκης ὀρίζει τὴν ἰσότητα τοῦ πάθους, ἐπιτρέποντας τοὺς ἀδικημένους νὰ κάνουν τόσο μόνο, ὅσο ἔπαθαν, ἀνακόπτοντας τὸ κακό μὲ τὸν φόβο μήπως πάθουν τὰ ἴδια. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ἐκδοχὴ ἀγγίζει τὸ βαθὺ νόημα τοῦ νομοθέτη, ἐνῶ τὸ Εὐαγγέλιο μὲ τὴν πραότητα τοῦ παθόντος σταμάτησε τὴν ἐξέλιξη τῆς κακίας στὰ χειρότερα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἀδικία τῶν ἀμυνομένων ὀρίσθηκε δίκαια, καὶ νομοθετήθηκε μὲ σκοπὸ νὰ μὴ γίνει κανένα κακό, ἀποτελοῦσε μίμηση τῶν ὁμοίων. Γιατὶ ὁ καθένας ἔκανε αὐτὸ πού κατηγοροῦσε ὡς ἀδικημένος. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἦταν τέλος τῶν προηγούμενων, ἀλλὰ προκαλοῦσε καὶ ἄλλα κακὰ πρὸ ὀδυνηρά, γιατί ὁ ἓνας πάλι προκαλεῖται καὶ δρᾷ, ἐνῶ ὁ ἄλλος παρακινεῖται νὰ ἀμυνθεῖ καὶ δεύτερη φορά, καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν γνωρίζει κανένα τέλος τῶν κακῶν, γιατί οὔτε μὲ τὴν ἀμυνα τελειώνει, ἀλλὰ κυφορεῖ τὴν ἀρχὴ μεγαλύτερων συμφορῶν, γιατί πέφτουν σὲ κάποια ἄσπονδη φιλονεικία, καὶ ἐκδιάζουν τὴ σοφία τοῦ νόμου νὰ γίνει ἐφόδιο κακίας, αὐτὸ πού τὸ ἔταξε νὰ ἀναιρεῖ τὰ κακά. Ἐπειδὴ λοιπὸν γεννιοῦνταν τόσο πολλὰ κακὰ, τὸ Εὐαγγέλιο σβήνοντας σὰν φωτιὰ τὴν ἀρχή, σταμάτησε τὴν ὀρμὴ τοῦ κακοῦ πρὸς τὰ ἔμπρός.

210.- ΣΤΟΝ ΝΕΜΕΣΙΟ

Σ' αὐτὸ πού εἰπώθηκε· «Νὰ μὴ παρεκλίνεις δεξιὰ ἢ ἀριστερά»⁵, καὶ ὅτι ἡ ἀρετὴ κατορθώνεται μὲ κόπο.

Ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία⁶ εἶναι ἐνδιάμεση τῆς ἀσωτίας καὶ τῆς φιλαργυρίας, καὶ ἡ μεγαλοψυχία ἐνδιάμεση τῆς ὑπερηφάνιας καὶ τῆς ταπεινότητος, καὶ ἡ εὐσέβεια ἐνδιάμεση τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῆς ἀσέβειας, γι' αὐτὸ καὶ οἱ σοφοὶ ἄνδρες, βλέποντας ὅτι οἱ κακίαι καὶ οἱ ἀρετὲς βρίσκονται πολὺ κοντὰ ἢ μᾶ μὲ τὴν ἄλλη, ἀπέδωσαν στὶς ἀρετὲς τὸν μέσο χῶρο, καὶ σὲ μένα σὲ ὅλες τὶς ἀρετὲς ἡ μεσαία ὁδὸς φαίνεται ἀριστη. Κι' αὐτὸ σημαίνει

6. Ο Κώδ. Vat. 650 ἀντὶ «ἐλευθερία», ἔχει «ἐλευθεριότης» =γενναιοδωρία, πρᾶγμα πού φαίνεται ὀρθότερο.

ται. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὅπερ ἠθέλησας μαθεῖν, «Μὴ ἐκκλίνης δεξιὰ μηδ' ἀριστερά». Ὁδῶ βασιλικῇ πορεύου. Ἐπειδὴ γὰρ αἱ παρεκκλίσεις τῶν ἀρετῶν εἰς κακίαν λήγουσι, θελήσας γὰρ τις εἶναι οἰκονομικός, πολλάκις εἰς φειδω-
5 λίαν ἀνέπεσεν, ἢ φιλότιμος εἰς ἀσωτίαν, οὐ μόνον ἀμείνο-
να τὴν μέσσην, ἀλλὰ καὶ βασιλικωτάτην εἰκότως εἶναι ὠρί-
σαντο.

ΣΙΑ'.- ΑΔΑΜΑΝΤΙΩ

Τί ἐστὶ τὸ εἰρημένον ἐν τῇ ᾠδῇ Ἀββακούμ,

10 «Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ».

Ἐπειδὴ νοῦς τὰ ὑπὲρ νοῦν νοῆσαι οὐ δύναται, οὐδὲ λόγος τὰ ὑπὲρ λόγον φράσαι (τοῦτο γὰρ οὕτως ἔχον, ἰσχυ-
ρίζεται τὰ θεῖα λόγια, λέγοντα· «Δόξα Κυρίου κρύπτει
λόγον, τουτέστι, παντὸς λόγου κρείττων ἐστὶ καὶ ἀνωτέρα
15 ἡ δόξα ἢ δεσποτική. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἡ φύσις, ἀφ' ἧς ἡ δό-
ξα, ἀλλ' ἡ δόξα ἢ ἐκ τῆς οὐσίας), παραχωρεῖτω πᾶσα ἀν-
θρωπίνη φύσις τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος, καὶ μὴ τὴν οὐ-
σίαν περιεργαζέσθω, ἀλλὰ προσκυνεῖτω τὴν ἀξίαν. Πα-
ραχωρεῖτω δὲ πᾶς ὁ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ τῶν
20 ἄνω δυνάμεων δῆμος. Εἰς τοῦτο γὰρ βλέπει τὸ ῥητόν, ὅπερ
ἠθέλησας μαθεῖν· «Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ».
Μηνύει γάρ, ὅτι πάσης τῆς ἀγγελικῆς πληθύος καὶ τῶν
ἁγίων ταγμάτων μείζων ἐστὶν ὁ περὶ τῆς θείας οὐσίας
λόγος.

25 ΣΙΒ'.- ΟΥΑΡΣΕΝΟΥΦΙΩ

Εἰς τό, «Μάθετε καλὸν ποιεῖν».

Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν τὰ μέγιστα παραινούντων οὐδὲ τὰ
μικρὰ ποιεῖν ἀνέχονται, ἀλλ' ἐν λόγοις φιλοσοφοῦντες, ἐν

7. Ἀββακ. 3, 3.

8. Παροιμ. 25, 2.

αὐτὸ πού θέλησες νὰ μάθεις· «Νὰ μὴ παρεκκλίνεις οὔτε δεξιά, οὔτε ἀριστερά». Νὰ βαδίζεις στὴ βασιλικὴ ὁδὸ. Γιατί, ἐπειδὴ οἱ παρεκκλίσεις ἀπὸ τὶς ἀρετὲς καταλήγουν σὲ κακία, ἀφοῦ θέλοντας κάποιος νὰ εἶναι οἰκονόμος, πολλές φορές ἔπεσε σὲ τσιγγουνιά, ἢ φιλότιμος, ἔπεσε σὲ ἀσωτία, γι' αὐτὸ δικαιολογημένα ὄρισαν, ὄχι μόνον ὅτι ἡ μέση ὁδὸς εἶναι ἀνώτερη, ἀλλὰ καὶ βασιλικώτατη.

211.– ΣΤΟΝ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟ

Τί σημαίνει αὐτὸ πού λέγεται στὴν ᾠδὴ τοῦ Ἀβδακούμ·
«Ἡ ἀρετὴ του κάλυψε τοὺς οὐρανοὺς»⁷;

Ἐπειδὴ ὁ νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβει αὐτὰ πού εἶναι πάνω ἀπὸ τὸν νοῦ, οὔτε ὁ λόγος νὰ ἐκφράσει αὐτὰ πού εἶναι πάνω ἀπὸ τὸν λόγο (καὶ ὅτι αὐτὸ ἔτσι εἶναι, τὸ ἰσχυρίζονται τὰ θεῖα λόγια, τὰ ὁποῖα λένε· «Ἡ δόξα τοῦ Κυρίου κρύβει τὸν λόγο»⁸, δηλαδή, κάθε λόγου καλύτερη καὶ ἀνώτερη εἶναι ἡ δόξα τοῦ Δεσπότη. Καὶ δὲν εἶπε ἡ φύση, ἀπὸ τὴν ὁποῖα προέρχεται ἡ δόξα, ἀλλὰ ἡ δόξα, ἡ ὁποῖα προέρχεται ἀπὸ τὴ φύση), γι' αὐτὸ ἄς ὑποχωρεῖ κάθε ἀνθρώπινη φύση μπροστὰ στὸ μέγεθος τοῦ πράγματος, καὶ νὰ μὴ περιεργάζεται τὴν οὐσία, ἀλλὰ νὰ προσκυνεῖ τὸ ἀξίωμα. Ἄς ὑποχωρεῖ καὶ ὅλος ὁ χορὸς τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ τὸ πλῆθος τῶν οὐράνιων δυνάμεων. Γιατί σ' αὐτὸ ἀποβλέπει τὸ ρητὸ πού θέλησες νὰ μάθης· «Ἐκάλυψε τοὺς οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ του»⁹. Δηλώνει δηλαδή, ὅτι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλο τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων ταγμάτων εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ.

212.– ΣΤΟΝ ΟΥΑΡΣΕΝΟΥΦΙΟ

Στὴ ρήση· «Μάθετε νὰ κάνετε τὸ καλό»¹⁰.

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού συμβουλεύουν τὰ πολὺ μεγάλα δὲν ἀνέχονται οὔτε τὰ μικρὰ νὰ κάνουν, ἀλλὰ μὲ λόγια

9. Ἀβδακ. 3, 3.

10. Ἦσ. 1, 17.

τοῖς ἔργοις τὴν αἰσχύνην ὀφλισκάνουσι, διὰ τοῦτ' εἴρηται τό, «Μάθετε καλὸν ποιεῖν». Οὐκοῦν χρὴ συμβαίνοντα τῷ λόγῳ τὸν βίον ἔχειν, τὸν μὴ μέλλοντα ὀνειδίη τε ἔξειν καὶ τιμωρίαν ὑφέξειν.

5

ΣΙΓ'— ΘΩΜΑ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ

Ἰεζεκιήλ. Τί ἐστὶ τὸ γεγραμμένον, «Τὰ δικαιώματά μου ἀπόσαντο, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις μου οὐκ ἐπορεύθησαν».

Ἐπειδὴ ἔφησ, δι' ἣν αἰτίαν εἶπεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἰεζε-
 10 κιήλ, «Τὰ δικαιώματά μου ἀπόσαντο, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις μου οὐκ ἐπορεύθησαν», συντόμῳ ἐρμηνεῖα κεχρήσομαι. Οὐ μόνον, φησίν, ἀσεβεῖς ἐφωράθησαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τοὺς πέλας πονηροὶ ἀναπεφήνασιν. Ἐπειδὴ γὰρ γενικῆ τινι διαιρέσει εἰς δύο ταῦτα τέμνεται τὰ νόμιμα, εἷς τε τὴν
 15 τοῦ Θεοῦ θεραπείαν, εἷς τε τῶν ὁμοφύλων φιλανθρωπίαν, διὸ καὶ δύο πλάκας γεγράφηται. Ἐνεδέχεται δὲ καὶ τὸ πρότερον σφάλ्लεσθαι τὸ πλῆθος ἀγνοία τοῦ κρείττονος, καὶ ἀπάτη φενακίζειν βουλομένων, ἅτε καὶ ἀοράτου ὄντος τοῦ θείου καὶ πολυσχιδοῦς τῆς περὶ αὐτὸ δόξης, τὸ δεύτερον
 20 ἐπήγαγεν, ὃ τοῖς πᾶσι πρόδηλόν ἐστιν. Οὐδεὶς γὰρ ἐστίν, ὃς ἀγνοεῖ, ὡς κακὸν καὶ κολάσας ἄξιον φόνος καὶ μοιχεία καὶ πλεονεξία καὶ τᾶλλα τούτων ἀδελφά. Ἐπεὶ τοίνυν ἐπ' ἀσεβεία ἔσκαπτε τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, ὡς ἂν μὴ σκήπτωιντο ἀγνοίαν, ἣ συγγνώμης σφᾶς αὐτοὺς ἀξίους εἶναι φαῖεν,
 25 ὡς δελεασθέντες ὑπὸ τινῶν δεινῶν περὶ τὰ τοιαῦτα, ἐλέγχει τὴν περὶ τοὺς ὁμοφύλους ἀδικίαν, καὶ πάσης συγγνώμης ἔξω καθίστησιν, εἴτερον μὴδ' ὦν ἡ κοινὴ φύσις τῶν ἀνθρώπων κατήγορος τυγχάνει, ἀπέστησαν, ἀλλ' ἀνέδην ἐπὶ

11. Ὁπ. π.

12. Ἰεζ. 5, 6.

βέβαια φιλοσοφοῦν, μὲ τὰ ἔργα τους ὅμως ἐπισύρουν ἐναντίον τους τὴ ντροπή, γι' αὐτὸ εἰπώθηκε τὸ «Μάθετε νὰ κάνετε τὸ καλό»¹¹. Ἐπομένως πρέπει ὁ λόγος του νὰ συμβαδίζει μὲ τὴ ζωὴ του, ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ μὴ δεχθεῖ κατηγορίες καὶ νὰ ὑποστῆ τιμωρία.

213.– ΣΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟ ΘΩΜΑ

Ἐκ τῶν Ἰεζεκιήλ. Τί σημαίνει τὸ γραμμένο σ' αὐτόν·
«Καταπάτησαν τὶς ἐντολές μου, καὶ δὲν πορεύ-
θηκαν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους μου»¹².

Ἐπειδὴ ρώτησες, γιὰ ποιὸν λόγο ὁ Θεὸς εἶπε μέσω τοῦ Ἰεζεκιήλ, «Καταπάτησαν τὶς ἐντολές μου, καὶ δὲν πορεύθηκαν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους μου»¹³, θὰ σοῦ τὸ ἐξηγήσω μὲ συντομία. Ὁχι μόνο, λέγει, ἀποδείχθηκαν ἀσεβεῖς, ἀλλὰ ἀποδείχθηκαν καὶ πονηροὶ ἀπέναντι στοὺς πλησίον τους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ κάποια γενικὴ διαίρεση οἱ νόμοι χωρίζονται σὲ δύο μέρη, σὲ ἐκείνους ποὺ ἀναφέρονται στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ, καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ ἀποβλέπουν στὴ φιλανθρωπία τῶν ὁμοφύλων μας, γι' αὐτὸ γράφτηκαν σὲ δύο πλάκες. Ὑπῆρχε βέβαια ἐνδεχόμενο, ὡς πρὸς τὸ πρῶτο, νὰ κάνει λάθος τὸ πλῆθος ἀπὸ ἀγνοία τοῦ ἀνωτέρου καὶ ἀπάτη ἐκείνων ποὺ ἤθελαν νὰ τὸ παραπλανήσουν, ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἦταν ἀόρατος, καὶ ἡ γνώμη γι' αὐτόν ἦταν πολυμερής. Τὸ δεύτερο τὸ πρόσθεσε, ἂν καὶ εἶναι ὀλοφάνερο σὲ ὅλους. Γιατὶ κανένας δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι εἶναι κακὸ καὶ ἄξιο κολάσεως ὁ φόνος καὶ ἡ μοιχεία καὶ ἡ πλεονεξία καὶ τὰ ἄλλα τὰ συγγενῆ μὲ αὐτὰ. Ἐπειδὴ λοιπὸν χλεύαζε τὸν Ἰουδαϊκὸ λαὸ, γιὰ νὰ μὴ ἰσχυρίζονται ἀγνοία, ἢ νὰ μὴ λένε ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι συγγνώμης, ἐπειδὴ δελεάσθηκαν ἀπὸ κάποιους δεινοῦς στὰ θέματα τοῦ εἴδους αὐτοῦ, κατηγορεῖ τὴν ἁμαρτία τῶν ὀφοφύλων του, καὶ τοὺς τοποθετεῖ ἔξω ἀπὸ κάθε συγγνώμη, ἐπειδὴ δὲν ἀπομακρύνθηκαν οὔτε καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων κατηγορεῖ, ἀλλὰ ἐπιδόθηκαν μὲ ἀδιαντροπιὰ σὲ τὶς παρανομίες,

13. Ὁπ. π.

τάς παρανομίας ἐχώρησαν, δι' ὧν οὖν τὸ δῆλον παρεβάθη, διὰ τοῦτο ἔδειξε καὶ τὸ δοκοῦν ἄδηλον ἐθελοκάκως καὶ κακοήθως παραβαθέν.

ΣΙΔ'.- ΕΡΜΕΙΑ

5 Εἰς τὸ ἐν τῇ Σοφίᾳ Ἰησοῦ γεγραμμένον·
«Μὴ ζήτει γενέσθαι κριτής».

Εἰ οὔτε ἀνιχνεύσαι τὸ δίκαιον ῥάδιον, οὔτε τὸ θηρόσαντα μὴ προδοῦναι (οἱ μὲν γὰρ διὰ νωθρίαν οὐχ εὐρίσκουσι τοῦτο, οἱ δὲ δι' ὀξύτητα μὲν νοῦ θηρῶνται, διὰ δὲ
10 ἀνελεύθερα πάθη προδιδόασιν, ἢ φόβῳ ἢ ἀνανδρίᾳ ἢ χρήμασιν ἢ φιλίᾳ ἢ ἔχθρα διαφθείροντες), εἰκότως ὁ παραινέτης συνεδούλευσε, «Μὴ ζήτει γενέσθαι κριτής».

ΣΙΕ'.- ΘΩΜΑ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ

15 Εἰς τό, «Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες
περιεζωσμένοι».

Ἐπειδὴ τὰ μέγιστα καὶ θειότατα συντόμως μαθεῖν βούλει, ἴσθι, ὅτι διὰ τοῦτ' ἔφη ὁ Σωτήρ, «Ἔστωσαν ὑμῶν οἱ λύχνοι καιόμενοι», ἵν' ἀρετὴν ἀσκοῦντες καὶ τὸν προφορικὸν καὶ τὸν ἐνδιάθετον λόγον διὰ παντὸς ἀστράπτου-
20 τες ἔν τε τῇ ψυχῇ, ἔν τε τῇ γλώττῃ ἔχωμεν. Ὁ μὲν γὰρ ἔνδον ὧν, ἡμᾶς φωτίζει, ὁ δ' ἔξω, τοὺς ἄλλους, ὁ μέντοι διδασκαλικὸς λύχνος ψυχούσθω καὶ ἀρδενέσθω καὶ τρεφέσθω ὑπὸ τῆς πατρικῆς ἀρετῆς, ἵνα μὴ σκοτεινὸς εἶη καὶ ἀλαμπής.

14. Βλ. Πρόλογος τῆς Σοφίας Σειράχ.

15. Σοφ. Σειράχ 7, 6.

16. Ὅπ. π.

μὲ τίς ὅποιες ἔγινε ἢ παράβαση αὐτοῦ πού ἦταν φανερό, γι' αὐτὸ ἔδειξε καὶ αὐτὸ πού φαινόταν ἄγνωστο καὶ παραβαινόταν ἀπὸ θεληματικὴ κακία καὶ κακοήθεια.

214.- ΣΤΟΝ ΕΡΜΕΙΑ

Σ' αὐτὸ πού εἶναι γραμμένο στή σοφία τοῦ Ἰησοῦ¹⁴.

«Μὴ ζητᾶς νὰ γίνεις κριτής»¹⁵.

Ἐὰν οὔτε εὐκολο εἶναι νὰ ἀνιχνεύσουμε τὸ δίκαιο, οὔτε αὐτὸς πού τὸ βρῆκε νὰ μὴ τὸ προδώσει (γιατὶ ἄλλοι ἀπὸ νωθρότητα δὲν τὸ βρίσκουν, καὶ ἄλλοι πάλι ἔξαιτίας βέβαια τῆς ὀξύνοιάς τους τὸ βρίσκουν, ἔξαιτίας ὅμως τῶν δουλικῶν παθῶν τους τὸ προδίνουν, διαφθείροντάς το ἢ ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ ἀνανδρία ἢ μὲ χρήματα ἢ λόγῳ φιλίας ἢ ἀπὸ ἔχθρα), δικαιολογημένα ὁ σύμβουλος αὐτὸς συμβούλεψε· «Μὴν ἐπιδιώκεις νὰ γίνεις δικαστής»¹⁶.

215.- ΣΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟ ΘΩΜΑ

Στὴ ρήση· «Νὰ εἴσαστε ἔτοιμοι
μὲ τὴ μέση σας ζωσμένη»^{17, 18}.

Ἐπειδὴ θέλεις πολὺ σύντομα νὰ μάθεις τὰ πολὺ μεγάλα καὶ θεϊκώτατα, γνώριζε, ὅτι γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ὁ Σωτήρας εἶπε· «Νὰ εἶναι ἀναμμένα τὰ λυχνάρια σας»¹⁹, ὥστε, ἀσκώντας τὴν ἀρετὴ, νὰ ἔχουμε πάντοτε ὀλόλαμπρο καὶ μέσα στὴν ψυχὴ καὶ στὴ γλῶσσα τόσο τὸν προφορικὸ, ὅσο καὶ τὸν ἐνδόμυχο λόγο. Γιατὶ ὁ ἐνδόμυχος, εὐρισκόμενος μέσα μας, φωτίζει ἐμᾶς, ἐνῶ ὁ ἐξωτερικὸς λόγος φωτίζει τοὺς ἄλλους, καὶ γι' αὐτὸ ὁ διδασκαλικὸς αὐτὸς λυχνὸς νὰ ἐμψυχώνεται καὶ νὰ ποτίζεται καὶ νὰ τρέφεται ἀπὸ τὴν πατρικὴ ἀρετὴ, γιὰ νὰ μὴ εἶναι σκοτεινὸς καὶ χωρὶς λάμψη.

17. Λουκᾶ 12, 35.

18. Ἄλλη γραφή· «Ἐστῶσαν ὑμῶν οἱ λυχνοὶ καιόμενοι...».

19. Λουκᾶ 12, 35.

ΣΙΣ΄- ΙΣΚΥΡΙΩΝΙ

Εἰς τὸ εἰρημένον, «Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν Γραμματέων...», καὶ ὅτι τοῦτο οὐκ ἐναντιοῦται τῷ, «Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς...».

5

Ἐπειδὴ ἴσως ἐναντιολογίαν τινὰ ἐνόμισας κείσθαι ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις, γέγραφας, εἰρηκέναι τὸν Σωτῆρα τοῖς μὲν Φαρισαίοις ὡς ἐρήμοις ἀρετῆς, «Οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί», τοῖς δ' ἀποστό-
 10 λοις, «Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», ἀντεπιστέλλω, ὅτι νοεῖν χρή, πλέον εἰρησθῆ, τῆς δικαιοσύνης, ἧς εἰκός, μᾶλλον δὲ ἐχρῆν ἐκείνους ἔχειν. Οὐ γὰρ οἱ τῶν ταλανιζομένων καὶ
 15 καταθρηνηομένων πλέοντες, βασιλεῦσαι δίκαιοι ἂν εἶεν, ἀλλ' οἱ τοὺς κατὰ νόμον εὐδοκίμους ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερβαίνοντες, καὶ οὐρανῷ πρέπουσαν πολιτείαν πολιτευσάμενοι.

ΣΙΖ΄- ΠΕΤΡῶ

20 Εἰς τό, «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερωῦ αὐτόν».

Ἐπειδὴ ἐνόμισας ἐναντιολογίαν τινὰ γεγράφθαι ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ἐμήνυσας, δι' ἣν αἰτίαν ψευδομαρτυρίαν ἐκάλεσε τὸ εἰρηκέναι περὶ τῆς λύσεως καὶ ἀναστάσεως τοῦ
 25 ναοῦ, εἴρηται γάρ, «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερωῦ αὐτόν», φημί, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἔλεγον, αὐτὸς δὲ περὶ τοῦ σώματος. Εἰ δὲ φαίης ἀπί-

20. Ματθ. 5, 20.

21. Ματθ. 23, 13.

22. Ὅπ. π.

216.- ΣΤΟΝ ΙΣΚΥΡΙΩΝΑ

Σ' αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ· «Ἐάν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ξεπεράσει τὴν ἀρετὴ τῶν Γραμματέων...»²⁰, καὶ ὅτι αὐτὸ δὲν ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τό· «Ἀλλοίμονο σὲ σᾶς, Γραμματεῖς...»²¹.

Ἐπειδὴ μοῦ ἔγραψες νομίζοντας ἴσως ὅτι ὑπάρχει κάποια ἀντίφαση στὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια, σχετικὰ μ' αὐτὰ πού εἶχε πεῖ ὁ Σωτῆρας στοὺς Φαρισαίους, ὡς στερημένους ἀρετῆς, «Ἀλλοίμονο σὲ σᾶς, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριτές»²², καὶ στοὺς ἀποστόλους, «Ἐάν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ξεπεράσει τὴν ἀρετὴ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθετε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»²³, σοῦ ἀνταπαντῶ, ὅτι πρέπει νὰ ἐννοεῖς, ὅτι εἰπώθηκε νὰ ἔχουν ἐκεῖνοι περισσότερη ἀπὸ τὴν ἀρετὴ ἐκείνων, ὅπως εἶναι λογικό, ἢ μᾶλλον πρέπει νὰ ἔχουν. Γιατὶ δὲν θὰ εἶναι σωστὸ νὰ βασιλεύσουν αὐτοὶ πού ἔχουν περισσότερη²⁴ ἀρετὴ ἀπὸ ἐκείνους πού ταλανίζονται καὶ θρηνηλογοῦνται, ἀλλὰ αὐτοὶ πού ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ ἐκείνους πού εὐδοκίμησαν σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, καὶ παρουσίασαν ζωὴ τέτοια πού ταιριάζει στὸν οὐρανό.

217.- ΣΤΟΝ ΠΕΤΡΟ

Στὴ ρήση «Γκρεμίστε τὸν ναὸ αὐτόν, καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»²⁵.

Ἐπειδὴ, νομίζοντας ὅτι ὑπάρχει γραμμένη στὸ Εὐαγγέλιο κάποια ἀντίφαση, μοῦ ἔγραψες, γιὰ ποιά αἰτία ὀνόμασε ψευδομαρτυρία αὐτὸ πού εἶπε γιὰ τὸ γκρέμισμα καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ, καθόσον εἶχε πεῖ, «Γκρεμίστε τὸν ναὸ αὐτόν, καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω», σοῦ ἀπαντῶ, ὅτι ἐκεῖνοι βέβαια μιλοῦσαν γιὰ τὸ ἱερό, ἐνῶ αὐτὸς (ὁ Χριστός) γιὰ τὸ σῶμα του. Ἐάν ὁμως πεῖς ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀπίστευτο (γιατὶ δὲν τὸ γνώ-

23. Ματθ. 5, 20.

24. Ὁ Κώδ. Vat. 650 ἀντὶ «πλέοντες», ἔχει «πλέον ἔχοντες».

25. Ἰω. 2, 19.

θανον τοῦτο (οὐ γὰρ ἤδεσαν τοῦτο αὐτοί ποτε, οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἰ μὴ ἐκ νεκρῶν ἀνάστη), φήσαιμι ὅτι, εἰ καὶ μὴ ἤδεσαν, οὐδὲ οὕτω τάληθῆ ἔμαρτύρησαν. Θάτερον γὰρ ἐπηγγείλατο ποιήσειν, οὐχ ἑκάτερον. Τὸ μὲν γὰρ λῦσαι ἐκείνοις ἔπρεπε, τὸ δὲ ἀναστῆναι ἑαυτῷ. Λύσατε γὰρ ὑμεῖς, καὶ γὼ ἀναστήσω. Τὸ μὲν γὰρ λῦσαι καὶ τοῦ τυχόντος ἦν, τὸ δὲ ἀναστῆσαι Θεοῦ.

ΣΙΗ.- ΟΥΑΛΕΝΤΙΝΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Εἰς τό, «Μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσητε»,
καὶ εἰς τό, «Ἔτοιμοι ἀεὶ πρὸς ἀπολογία».

10

Ἐπειδὴ θαυμάζειν ἔφη, πῶς ὁ μὲν Σωτὴρ ἔφη, «Μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσετε», εἷς δέ τις ἐκ τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ παρήνεσεν, «Ἔτοιμοι ἀεὶ πρὸς ἀπολογία», ἴσθι ὅτι οὐκ ἔστιν ἐναντιολογία, ἀλλὰ τὸ μὲν περὶ μαρτυρίου εἴρηται, τὸ δὲ περὶ διδασκαλίας. Ὄταν μὲν γὰρ ἐν συλλόγῳ φίλων ἦ, κελευόμεθα καὶ ἡμεῖς μεριμνᾶν. Ἄτοπον γὰρ μὴ εἰδέναί ὃ διδάσκειν ἐπαγγελόμεθα. Ὄταν δὲ δικαστήριον ἦ φοβερόν, καὶ δῆμοι καὶ δήμοι λυττῶντες, καὶ πάντοθεν δέος, τὴν οἰκίαν ἐπηγγείλατο παρέξειν ῥοπήν. Καὶ γὰρ μέγιστον ἦν, ἀνθρώπους τῶν ἰχθύων ὀλίγον κατὰ τὴν ἀφωνίαν διαφέροντας, τυράννων καθεζομένων καὶ ὑπάρχων, καὶ στρατηγῶν παρεστώτων καὶ ξιφῶν γεγυμνωμένων, καὶ πάντων ἐκείνων συμμαχούντων, εἰσελθόντας δεδεμένους καὶ εἰς γῆν κύπτοντας, δυνηθῆναι ῥῆξαι φωνήν. Ὡς εἰκότως οἱ μὲν τῆς θείας ἀπολαύουσι ῥοπῆς, οἱ δὲ διδάσκονται μὴ τῷ τῆς ἀμαθίας ἐκδιδόναι ἑαυτούς ὑπνω. Σοφοὶ γὰρ εἶναι ὀφείλουσιν οἱ τῆς σοφίας φοιτηταί.

ρισαν αὐτὸ αὐτοὶ ποτέ, οὔτε οἱ μαθητές του, παρὰ μόνο ὅταν ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς), θὰ σοῦ ἔλεγα, ὅτι, ἂν καὶ δὲν τὸ γνῶριζαν, οὔτε ἔτσι μαρτύρησαν τὴν ἀλήθεια. Καθόσον εἶχε ὑποσχεθεῖ, ὅτι τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο θὰ κάνει, ὄχι καὶ τὰ δύο. Γιατὶ τὸ νὰ γκρεμίσουν τὸν ναὸ ἔπρεπε νὰ τὸ κάνουν ἐκεῖνοι, ἐνῶ τὸ νὰ τὸν ξανακτῆσει ἔπρεπε αὐτὸς νὰ τὸ κάνει. Γιατὶ εἶπε· Γκρεμίστε τὸν ἑσεῖς, καὶ ἐγὼ θὰ τὸν ξανακτῆσω. Καθόσον τὸ γκρέμισμα μποροῦσε νὰ τὸ κάνει ὁ καθένας, ἐνῶ τὸ ξανακτῆσιμο αὐτοῦ ἦταν ἔργο τοῦ Θεοῦ.

218.- ΣΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΟΥΑΛΕΝΤΙΝΟ

Στό· «Νὰ μὴ φροντίσετε πῶς ἢ τί θὰ πεῖτε»²⁶, καὶ στό·

«Νὰ εἶστε πάντοτε ἔτοιμοι πρὸς ἀπολογία»²⁷.

Ἐπειδὴ εἶπες, ὅτι ἀπορεῖς, πῶς ὁ Σωτήρας εἶπε, «Νὰ μὴ φροντίσετε πῶς ἢ τί θὰ πεῖτε», ἐνῶ ἓνας ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν ἀποστόλων συμβούλευσε, «Νὰ εἴσαστε ἔτοιμοι πρὸς ἀπολογία», γνῶριζε ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ ἀντίφαση, ἀλλὰ τὸ πρῶτο εἰπώθηκε γιὰ τὸ μαρτυρίο, ἐνῶ τὸ ἄλλο γιὰ τὴ διδασκαλία. Γιατὶ, ὅταν πρόκειται γιὰ ὁμιλία σὲ συγκέντρωση φιλική, προτρεπόμεστε καὶ ἐμεῖς νὰ φροντίζουμε. Γιατὶ εἶναι παράλογο νὰ μὴ γνωρίζουμε αὐτὸ πού ὑποσχόμεστε νὰ διδάξουμε. Ὅταν ὅμως ὑπάρχει δικαστήριο φοβερό, καὶ πλήθη καὶ δήμοι λυσσασμένοι, καὶ ἀπὸ παντοῦ φόβος, ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ προσφέρει τὴ δική του βοήθεια. Γιατὶ ἦταν πολὺ μεγάλο, ἄνθρωποι, πού διέφεραν λίγο ἀπὸ τὰ ψάρια ὡς πρὸς τὴν ἀφωνία, ἐνῶ κάθονταν τύραννοι καὶ ὑπαρχοὶ καὶ ἦταν παρόντες στρατηγοί, καὶ τὰ ξίφη ἦταν γυμνά, καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι συμμαχοῦσαν, μπαίνοντας δεμένοι καὶ μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο πρὸς τὴ γῆ, νὰ θγάλουν φωνή. Ὡστε δικαιολογημένα, αὐτοὶ βέβαια δέχονται τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι διδάσκονται νὰ μὴ παραδίδουν τὸν ἑαυτό τους στὸν ὕπνο τῆς ἀμάθειας. Γιατὶ ὀφείλουν νὰ εἶναι σοφοὶ οἱ μαθητές τῆς σοφίας.

27. Α' Πέτρο. 3, 15.

ΣΙΘ'.- ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ
Εἰς τό, «Εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται...».

Ἐπειδὴ μὴ τὸν ἀποστολικὸν κατωπτεύσας νοῦν, τὸν ἐν τῷ γράμματι κρυπτόμενον, ἀλλ' αὐτὸ μόνον θεασάμενος τὸ γράμμα, ἄνω καὶ κάτω θρυλεῖς, «Εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ», ὡς δέον ἱεραῆς τῆς τοιαύτης ἀρχῆς, ἔχω μὲν δι' ὧν δείξω, μὴ οὕτως εἰρηκέναι τὸν Ἀπόστολον, ὡς σὺ φῆς, ὅμως δὲ συγχωρήσας ἀνατρέψω τοῦτο. Ἐστὼ γὰρ ἐκεῖνος τοιοῦτόν τι ἔφρασε, σὺ δὲ ἦν αἰτίαν τὰ κατὰ σαντὸν ἀγνοῶν, καὶ μηδὲ σαντοῦ ἄρξαι δυνηθεῖς, ἐραῆς τοιαύτης ἀρχῆς, ἣτις καὶ βασιλείας ἐστὶν οὐ μόνον ὑψηλοτέρα, ἀλλὰ καὶ ἐπιπονωτέρα; Καὶ μὴ νομίζεις ἀνεύθυνον εἶναι ἐξουσίαν, ἀλλ' οὐχ ὑπεύθυνον λειτουργίαν. Ἄλλ' εἰ καὶ αὐτὸς πάσης ἐπέκεινα μα-
15 νίας χωρεῖς, ἀλλὰ καὶ γὰρ μανοίμην ἄν, εἰ φαινοίμην μὴ σου τὸ πάθος θεραπεῦσαι πειρώμενος. Ἐμοὶ γάρ, ὦ μακάριε, καὶ τό, «Εἴ τις», φοβερόν ἐστι καὶ ἐκ θάθρων αὐτὴν κατασεῖει τὴν ψυχὴν. Τοῦ γὰρ μεγέθους τῆς ἀρχῆς ἐστὶν ἐνδεικτικόν. Εἰ δὲ φαίης, πῶς; εἴπομι ἄν, ὅτι οὐκ ἐθάρσησε
20 προστάξει, ἀλλ' οὐδ' οὐ προτρέψαι, οὐδὲ συμβουλευσαι. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, Πᾶς τις ἐπισκοπῆς ὀρεγέσθω, καλῶς ποιεῖ (ἢ γὰρ ἄν τὸν σὸν περὶ τὸ πρᾶγμα ἔρωτα ἴσως τινὲς ἀπεδέξαντο), ἀλλ' ἀναρτήσας μέσην τὴν τῆς ἱερωσύνης ἐπιθυμίαν, οὔτε παρορμᾶ ἐπ' αὐτὴν, ἵνα μὴ τοὺς ἀναξίους
25 ἐπεγεύρη πράγματι ἀμηχάνω, καὶ πᾶσαν ὑπερβαίνοντι πολιτείαν τε καὶ ἀξίαν, οὐτ' ἀπειργεῖ, ἵνα μὴ φευκτὸν καταστήσῃ τὸ πάσης βασιλείας μεῖζον, ἀλλὰ μετέωρον τὴν παραίνεσιν ἀφείς καὶ ἕκαστον τῆς αὐτοῦ διανοίας κριτὴν καταστήσας, αὐτὸς οὔτε ἐπιθυμεῖν, οὔτε φεύγειν προσ-
30 τάττει, μονονουχὶ βοῶν, καὶ ὀφθαλμοῖς καὶ ὀφροῦσι καὶ

219.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΠΑΛΛΑΔΙΟ

Στή ρήση· «Ἐάν κάποιος ἐπιθυμεῖ ἐπισκοπή...»²⁸.

Ἐπειδὴ χωρὶς νὰ ἔχεις ἐρευνήσει τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ Ἀποστόλου, πὺν κρύβεται στὸ γράμμα, ἀλλὰ, βλέποντας μόνο τὸ ἴδιο τὸ γράμμα, λὲς παντοῦ φλυαρώντας, «Ἐάν κάποιος ἐπιθυμεῖ νὰ γίνεῖ ἐπίσκοπος, καλὸ ἔργο ἐπιθυμεῖ»²⁹, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδιώκει κανεὶς αὐτὴν τὴν ἱερὴ ἐξουσία, μπορῶ βέβαια νὰ σοῦ ἀποδείξω, ὅτι ὁ Ἀπόστολος δὲν τὸ εἶπε ἔτσι ὅπως τὸ λὲς ἐσύ, ὅμως θὰ μοῦ ἐπιτρέψεις νὰ ἀνατρέψω αὐτὸ πὺν λὲς. Ἔστω λοιπὸν ὅτι ἐκεῖνος εἶπε κάτι τέτοιο, σὺ ὅμως γιὰ ποιὸν λόγο, ἀγνοώντας τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ σου καὶ μὴ μπορώντας νὰ διοικήσεις τὸν ἑαυτὸ σου, ἐπιθυμεῖς αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, τὸ ὁποῖο ὄχι μόνο εἶναι ὑψηλότερο ἀπὸ τὴ βασιλεία, ἀλλὰ καὶ πιὸ κοπιαστικό; Καὶ μὴ νομίζεις πὺς εἶναι ἐξουσία χωρὶς εὐθύνες, καὶ ὄχι ὑπεύθυνο λειτούργημα. Ἀλλὰ, ἂν καὶ σὺ προχωρεῖς πέρα ἀπὸ κάθε μανία, ὅμως καὶ ἐγὼ θὰ ἤμουν τρελλός, ἂν φαινόμεν, ὅτι δὲν προσπαθῶ νὰ σοῦ θεραπεύσω τὸ πάθος. Γιατὶ σὲ μένα, μακάριε, καὶ τὸ «Ἐάν κάποιος» εἶναι φοβερό, καὶ συγκλονίζει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ μου, ἐπειδὴ εἶναι ἐνδεικτικὸ τοῦ μεγέθους τοῦ ἀξιώματος. Ἐάν ὅμως πεῖς, πῶς; θὰ σοῦ πῶ, ὅτι δὲν εἶχε (ὁ Παῦλος) τὸ θάρρος νὰ προστάξει, ἀλλ' οὔτε νὰ προτρέψει καὶ νὰ συμβουλεύσει. Γιατὶ δὲν εἶπε, Ὁ καθένας νὰ ἐπιθυμεῖ τὴν ἐπισκοπή, καὶ ὅτι κάνει καλὰ (γιατὶ θὰ μπορούσαν ἴσως μερικοὶ νὰ δεχθοῦν τὸν ἔρωτὰ σου γιὰ τὸ ἀξίωμα αὐτό), ἀλλὰ, τοποθετώντας τὴν ἐπιθυμία στὸ μέσον, οὔτε παροτρύνει πρὸς αὐτήν, γιὰ νὰ μὴ διεγείρει τοὺς ἀνάξιους σὲ κάτι πὺν εἶναι ἀκατόρθωτο καὶ ξεπερνᾷ κάθε τρόπο ζωῆς καὶ ἀξία, οὔτε ἐμποδίζει, γιὰ νὰ μὴ κάνει ἀνεπιθύμητο αὐτὸ πὺν εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ κάθε βασιλεία, ἀλλὰ ἀφήνοντας τὴν παραίνεση μετέωρη, καὶ κάνοντας τὸν καθένα κριτὴ τῆς δικῆς του ἀπόφασης, ὁ ἴδιος οὔτε διατάζει νὰ τὸ ἐπιθυμεῖ κανεὶς, οὔτε νὰ τὸ ἀποφεύγει, φωνάζοντας κατὰ κάποιο τρόπο καὶ βάζοντας στὰ

28. Α' Τιμ. 3, 1.

παντὶ τῷ προσώπῳ φόβου κέντρα τοῖς ἀκούουσιν ἐνιείς· Ἐγὼ μὲν πρᾶγμα τῆς θείας ἠρτημένον ψήφου τε καὶ χειροτονίας, ἀνθρώπων ἐπιθυμίαις οὐκ ἐκδίδωμι, παραινῶ δὲ καὶ διαμαρτύρομαι, ὅτι ὁ τούτου ἐπιθυμῶν, ἴστω μὴ τῶν
 5 τυχόντων ἐρῶν. Λειτουργίας γάρ, οὐκ ἀνέσεώς ἐστι τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὄνομα δηλωτικόν. Εἰ δ' ἀπιστεῖς, τὰ ἐξῆς ἀναγνούς, γνοίης τὸν ἡμέτερον νοῦν. Δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον πάσαις κομᾶν ταῖς ἀρεταῖς, καὶ τὰς ἀλλοτριὰς οἰκειοῦσθαι συμφοράς. Οὐ γὰρ ἑαυτῷ, ἀλλὰ τοῖς ἀρχομένοις ζῆ, καὶ
 10 ὑπὸ μυρίων ὀφθαλμῶν καὶ γλωττῶν ὁ ἐκείνου βασανίζεται θίος

ΣΚ'.- ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Εἰς τό, «Μετὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων εἰρηνεύετε».

15 Ἐπειδὴ γέγραφας, Δι' ἣν αἰτίαν οὐκ εἶπεν ὁ Παῦλος ἀπλῶς, «Μετὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων εἰρηνεύετε», ἀλλὰ προσέθηκεν, «Εἰ δυνατόν», ἀντιγράφω. Ἐπειδὴ ἐστὶν ὅπου οὐ δυνατόν, ὅταν περὶ εὐσεβείας. ὁ λόγος, ὅταν περὶ δικαίου πράγματος, ὅταν περὶ σωφροσύνης, ὅταν περὶ
 20 πασῶν ἀπλῶς τῶν ἀρετῶν. Ὁ μὲν γὰρ εὐσεβῆς τῷ ἀσεβεῖ πῶς εἰρηνεύσει; ὁ δίκαιος τῷ ἀδίκῳ, ἢ σώφρων τῷ λάγνῳ, τῷ πολλάκις, οὐ μόνον τὴν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑαυτοῦ βουλομένῳ διαφθεῖραι ὤραν; Εἰ δὲ λογισμοὺς οἶει τούτους εἶναι, θέα αὐτὸν τὸν Παῦλον, εἰ μετὰ πάντων εἰ
 25 ρήνευσεν. Εἰ δὲ καὶ ἀνωτέρω τὸν λόγον βούλοιο ἀγαγεῖν, θέα τὸν Χριστόν, εἰ μετὰ πάντων ἐσπείσατο. Εἰς τοσαύτην οὖν ἐξεβακχεύθησαν οἱ τῶν Ἰουδαίων ἀρχοντες μανίαν, ὡς καὶ σταυρὸν αὐτὸν προσηλῶσαι.

μάτια καὶ στὰ φρύδια καὶ σὲ ὁλόκληρο τὸ πρόσωπο καρφιά φόβου σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀκούουν· Ἐγὼ βέβαια δὲν παραδίδω στίς ἐπιθυμίες τῶν ἀνθρώπων καὶ τι ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ψῆφο καὶ τὴν ἔγκριση τοῦ Θεοῦ, συμβουλεύω ὅμως καὶ διακηρύττω, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ τὸ ἐπιθυμεῖ, νὰ γνωρίζει ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ καὶ τι τυχαῖο. Γιατὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐπισκοπῆς δὲν σημαίνει ἄνεση, ἀλλὰ λειτούργημα. Ἐὰν ὅμως δὲν πιστεύεις, ἀφοῦ διαβάσεις τὰ παρακάτω, θὰ μπορῆσεις νὰ γνωρίσεις τί ἐννοῶ. Γιατὶ πρέπει ὁ ἐπίσκοπος νὰ κοσμεῖται μὲ ὅλες τὶς ἀρετές, καὶ νὰ κάνει δικές του τὶς συμφορὲς τῶν ἄλλων. Καθόσον δὲν ζεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ γι' αὐτοὺς ποὺ ἐξουσιάζει, καὶ ἡ ζωὴ ἐκείνου ἐλέγχεται ἀπὸ μύρια μάτια καὶ γλῶσσες.

220.- ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΙΣΙΔΩΡΟ

Στὴ ρήση· «Νὰ ἔχετε εἰρήνη μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»²⁹.

Ἐπειδὴ μοῦ ἔγραψες, γιὰ ποιὸν λόγο ὁ Παῦλος δὲν εἶπε ἀπλῶς, «Νὰ ἔχετε εἰρήνη μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους», ἀλλὰ πρόσθεσε, «Ἐὰν εἶναι δυνατόν»³⁰, σοῦ ἀπαντῶ· Ἐπειδὴ ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες δὲν εἶναι δυνατόν, ὅταν ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὴν πίστη, ὅταν πρόκειται γιὰ κάποιο δίκαιο πράγμα, ὅταν πρόκειται γιὰ σωφροσύνη, ὅταν πρόκειται γιὰ ὅλες γενικὰ τὶς ἀρετές. Πῶς δηλαδὴ ὁ εὐσεβὴς θὰ εἰρηνεύσει μὲ τὸν ἀσεβῆ, ὁ δίκαιος μὲ τὸν ἄδικο, ἢ ὁ σώφρων μὲ τὸν φιλήδονο, ὁ ὁποῖος πολλὰς φορὲς θέλει ὄχι μόνο τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τὴ δική του ὠραιότητα νὰ διαφθείρει; Ἐὰν ὅμως νομίζεις, ὅτι αὐτοὶ εἶναι συλλογισμοί, κοίταξε τὸν ἴδιο τὸν Παῦλο, ἃν εἶχε εἰρήνη μὲ ὅλους. Ἄν μάλιστα θέλεις τὸν λόγο νὰ τὸν ὀδηγήσεις πρὸς πάνω, κοίταξε τὸν Χριστό, ἂν συνθηκολόγησε μὲ ὅλους. Οἱ ἄρχοντες δηλαδὴ τῶν Ἰουδαίων εἶχαν φτάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ βακχικῆς μανίας, ὥστε νὰ τὸν καρφώσουν καὶ πάνω στὸν σταυρό.

30. Ὡπ. π.

Τί οὖν ἐστίν, «Εἰ δυνατόν; Σύ, φησί, μὴ δίδου τινὶ λαβὴν ἔχθρας, μηδὲ δικαίως καὶ εὐλόγως ἔχε ἔχθρόν. Εἰ δὲ ἀλόγως ἐκεῖνοι καὶ ὑπὸ φθόνου ὑπομυσχόμενοι ἀπεχθάνονται σε, τοῦτο οὐ παραβλάψει. Οὐδὲ γὰρ ὁ Χριστός, εἰ-
 5 ρηκῶς, «Ἐμίσησάν με δωρεάν», ἐκέλευσεν μὴ ἔχειν ἐχθρούς (τούτου γὰρ οὐκ ἐσμεν κύριοι), ἀλλὰ τὸ μὴ ἀδικεῖν, τὸ μὴ κατασπεύρειν ῥίζαν πολέμου, καὶ μάλιστα ὅταν ἢ εὐσέβεια οὐδὲν παραβλάπτηται. Εἰ δ' οἱ πονηροὶ τοὺς ἀγαθοὺς μισοῦσι, μὴ θαυμάζητε. Καὶ γὰρ οἱ ψευδαπόστο-
 10 λοι τοὺς ἀποστόλους καὶ οἱ ψευδοπροφήται τοὺς προφήτας ἐμίσουν. Ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος σαφῶς ἐπιστάμενος, ἔγραφε· «Δίωκε δὲ εἰρήνην μετὰ πάντων τῶν ἐπικαλουμένων τὸν Κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας».

Μὴ τοίνυν αἰτιῶ τὸν ἐχθρούς ἔχοντα, ἀλλὰ τὸν ἑαυτῶ
 15 τοὺς ἐχθρούς κατασκευάζοντα. Εἰ δὲ μὴ συμβαίνει τῷ φωτὶ τὸ σκότος (οὐδὲ γὰρ οἶόν τε), οὐδὲν παρὰ τὸ φῶς εἰ οὐ βούλεται ὁ ἀσεβῆς τὴν εὐσέβειαν ἀσπάξειν, οὐδὲν παρὰ τὸν εὐσεβῆ· εἰ δὲ βούλεται ὁ λάγνος τὴν σωφροσύνην ἀσκῆσαι, οὐδὲν παρὰ τὸν σώφρονα· εἰ οὐ βούλεται ὁ ἄδικος
 20 ἀποστῆναι τῆς ἀδικίας, οὐδὲν παρὰ τὸν δίκαιον, ἀλλὰ παρ' ἐκείνους, τοὺς ἔλεγχον ἡγουμένους τῆς σφῶν αὐτῶν κακίας τὰς τῶν πέλας ἀρετάς

ΣΚΑ'.- ΑΛΥΠΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

Περὶ τῆς ἀναγνώσεως, κατὰ Ἑλλήνων.

25 Περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν
 καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.

Ἐπειδὴ, ὡς ἔφης, πηγαὶ λόγων ἡσυχάζουσαι, ψυχὴν ἐθέλουσαν ἀρδεύεσθαι μαραίνουσιν, ἐκείνας ἐλλογιμώτατε μάλιστα ἀναμοχλεύειν σοι παραινῶ, τὰς πλουσίους καὶ

31. Ἰω. 15, 25.

32. Β' Τιμ. 2, 22.

Τί σημαίνει λοιπὸν τό, «ἐὰν εἶναι δυνατόν»; Σύ, λέγει, μὴ δίνεις σὲ κανέναν λαβὴ ἔχθρας, οὔτε νὰ ἔχεις ἔχθρὸν δίκαια καὶ δικαιολογημένα. Ἐὰν ὅμως ἐκεῖνοι, παράλογα καὶ σιγοβράζοντες ἀπὸ φθόνου, σὲ μισοῦν, αὐτὸ ἐσένα δὲν θὰ σὲ βλάψει. Ἄλλωστε οὔτε καὶ ὁ Χριστός, λέγοντας, «Μὲ ἐμίσησαν χωρὶς λόγου»³¹, μᾶς παράγγειλε νὰ μὴ ἔχουμε ἔχθρους, γιατί δὲν εἴμαστε κύριοι αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀδικοῦμε, νὰ μὴ δίνουμε ἀφορμὲς πολέμου, καὶ ἰδιαίτερα, ὅταν δὲν παραβλάπτεται καθόλου ἡ πίστις. Ἐὰν ὅμως οἱ κακοὶ μισοῦν τοὺς ἀγαθοὺς, νὰ μὴν ἀπορεῖτε. Γιατὶ καὶ οἱ ψευδαπόστολοι μισοῦσαν τοὺς ἀποστόλους, καὶ οἱ ψευδοπροφῆτες τοὺς προφῆτες. Αὐτὸ γνωρίζοντάς το καλᾶ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος, ἔγραφε· «Καὶ νὰ ἐπιδιώκεις τὴν εἰρήνην μὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐπικαλοῦνται τὸν Κύριο μὲ καθαρὴ καρδιά»³².

Νὰ μὴ κατηγορεῖς λοιπὸν αὐτὸν ποὺ ἔχει ἔχθρους, ἀλλ' ἐκεῖνον ποὺ κάνει τοὺς ἔχθρους στὸν ἑαυτό του. Ἐὰν ὅμως δὲν συμβαδίζει τὸ σκοτᾶδι μὲ τὸ φῶς (γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν αὐτό), δὲν εὐθύνεται γι' αὐτὸ τὸ φῶς. Ἐὰν δὲν θέλει ὁ ἀσεβὴς νὰ ἀσπασθεῖ τὴν εὐσέβεια, δὲν φταίει ὁ εὐσεβής. Ἐὰν δὲν θέλει ὁ φιλήδονος νὰ ἀσκήσει τὴ σωφροσύνη, δὲν εὐθύνεται ὁ σώφρων. Ἐὰν δὲν θέλει ὁ ἀδικὸς νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ἀδικία, δὲν φταίει ὁ δίκαιος, ἀλλὰ σὲ ἐκείνους βρῖσκεται ἡ εὐθύνη, σὲ ἐκείνους ποὺ θεωροῦν κατήγορο τῆς κακίας τους τὶς ἀρετὲς τῶν πλησίον τους.

221.– ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ ΑΛΥΜΠΙΟ³³

Γιὰ τὴν ἀνάγνωσι, ἀπὸ τὸν λόγο, Κατὰ Ἑλλήνων.

Γιὰ τὴ χάρι τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τὴν ὠφέλεια ἀπὸ αὐτές.

Ἐπειδὴ, ὅπως εἶπες, πηγὲς τῶν λόγων ποὺ ἀδρανοῦν, μαραινοῦν τὴν ψυχὴν ποὺ θέλει νὰ ποτίζεται, σὲ συμβουλεύω, ἐλλογιμώτατε, νὰ ἐρευνᾷς τὶς Γραφὰς ἐκεῖνες κυρίως, οἱ ὁποῖες εἶναι

33. Κατ' ἄλλες γραφὰς ἀποδέκτης φέρεται ὁ Ἀλύπιος ἢ ὁ Ὀλύμπιος.

ἀεννάοις νόμασι κομώσας, καὶ μὴ τὰς ἀρδεΐας ἐτέρωθεν
δεομένας

ΣΚΒ'.- ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Εἰς τό, «Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ
5 Ἰακώβ», καὶ εἰς τό, «Ἐπερασπιῶ τῆς πόλεως
ταύτης διὰ Δαβίδ, τοῦ σῶσαι αὐτήν».

Θεῖόν ἐστι χρῆμα ἢ ἀρετὴ, ὧ μακάριε, καὶ θεοφιλὲς καὶ
μακάριον καὶ ἀθάνατον καὶ ὑπὸ λήθης ἠττώμενον. Ἀοίδι-
μος μὲν γὰρ ἐστι παρὰ ἀνθρώποις, παρὰ δὲ Θεῶ ἀείμνη-
10 στος, τῷ ποτὲ μὲν φράζοντι, «Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ
Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ», ποτὲ δέ, «Ἐπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύ-
της, τοῦ σῶσαι αὐτήν διὰ Δαβίδ τὸν παῖδα μου». Εἰς το-
σοῦτον ἤκουσι τῷ Θεῶ φροντίδος τε καὶ τιμῆς καὶ τελευ-
τήσαντες, οἷς ἀρετὴ περισπούδαστον. Εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα
15 οὕτως αὐτοὺς ἀνακηρύττει, ποίαις οὐκ ἀμείψεται αὐτοὺς
ἐκεῖσε δωρεαῖς;

ΣΚΓ'.- ΗΡΩΝΙ

Περὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς.

Θυμὸς καὶ ὀργὴ δοκεῖ μὲν ἐν τι εἶναι καὶ τὸ αὐτὸ τάχα,
20 ἀλλ' ὁ μὲν μηνύει τὴν ὀξεῖαν τοῦ πάθους κίνησιν, τὴν καὶ
τὰς ἐννοίας κλέπτουσιν, ἢ δὲ τὴν χρονίαν ἐν τῷ πάθει δια-
τριβήν. Διὸ καὶ ὁ μὲν παρὰ τὴν ἀναθυμίασιν εἴρηται, ὁ δὲ
παρὰ τὸ ὀργᾶν καὶ ἀμύνης ἐρᾶν.

ΣΚΔ'.- ΗΡΑΚΛΕΙΩ

25 Εἰς τό, «Λύκοι καὶ ἄρνες ἅμα βοσκηθήσονται».

Λίαν θαυμάζω, πῶς τὸ μὲν κλέος τῶν συγγραμμάτων,
ὧν ἀπολέλοιπεν ὁ πάνσοφος Ἰωάννης, πανταχόσε φοιτη-

34. Ἐξ. 3, 6.

35. Δ' Βασ. 19, 34.

πλούσιες σὲ ἀστείρευτα νερά, καὶ δὲν χρειάζονται τὶς ἀρδεύσεις ἀπὸ ἄλλου.

222.– ΑΝΕΠΙΓΑΦΗ

Στὴ ρήση· «Ἐγὼ ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ καὶ τοῦ Ἰακώβ»³⁴, καὶ στό· «Θὰ ὑπεραπισθῶ τὴν πόλη αὐτὴ μὲ τὸν Δαβίδ, γιὰ νὰ τὴν σώσω»³⁵.

Ἡ ἀρετὴ εἶναι πρᾶγμα θεϊκό, μακάριε, καὶ ἀγαπητὸ στὸν Θεό, καὶ μακάριο καὶ ἀθάνατο, καὶ δὲν νικιέται ἀπὸ τὴ λήθη. Γιατὶ εἶναι ἀλησμόνητη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀείμνηστη στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε λέγει, «Ἐγὼ ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ καὶ τοῦ Ἰακώβ», καὶ ἄλλοτε· «Θὰ ὑπεραπισθῶ τὴν πόλη αὐτὴ γιὰ νὰ τὴν σώσω, μὲ τὸν Δαβίδ τὸν δοῦλο μου». Φθάνουν δηλαδὴ σὲ τέτοιο βαθμὸ φροντίδας καὶ τιμῆς ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἀκόμα καὶ πεθαίνοντας ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων ἡ ἀρετὴ τοὺς ὑπῆρξε περίλαμπρη. Ἐφόσον λοιπὸν καὶ ἐδῶ τοὺς ἀνακηρύττει τόσο πολὺ, μὲ ποιῆς δωρεῆς δὲν θὰ τοὺς ἀνταμείψει ἐκεῖ;

223.– ΣΤΟΝ ΗΡΩΝΑ

Γιὰ τὸν θυμὸ καὶ τὴν ὀργή.

Ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὅμως ὁ θυμὸς φανερώνει τὴν ἔντονη κίνηση τοῦ πάθους, ἡ ὁποία συγκαλύπτει καὶ τὶς σκέψεις, ἐνῶ ἡ ὀργὴ φανερώνει τὴν χρόνια παραμονὴ στὸ πάθος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θυμὸς παράγεται ἀπὸ τὴν ἀναθυμίαση, ἐνῶ ἡ ὀργὴ ἀπὸ τὸ ὀργῶ, καὶ ἐπιθυμῶ τὴν ἄμυνα.

224.– ΣΤΟΝ ΗΡΑΚΛΕΙΟ

Στὴ ρήση· «Οἱ λύκοι καὶ τὰ ἀρνιά θὰ βόσκουν μαζί»³⁶.

Ἀπορῶ πολὺ, πῶς, ἐνῶ ἡ φήμη τῶν συγγραμμάτων, ποὺ ἄφησε ὁ πάνσοφος Ἰωάννης³⁷, ἔχει φτάσει παντοῦ, μέχρι τὰ τέρ-

36. Ἦσ. 65, 25.

37. Δηλαδὴ ὁ Χρυσόστομος.

σάντων, ἄχρι τῆς γῆς καὶ θαλάττης τερμάτων ἔφθασεν,
 τῆς δὲ σῆς οὐ καθήψατο ἀμαθίας Θαυμάζων δέ, οὐκ ἐκεῖ-
 νον αἰτιῶμαι, ἀλλὰ τὴν σὴν μέμφομαι ἀνυπέροβλητον ῥα-
 θυμίαν, τὴν ταυτὸ πεπονθυῖαν τοῖς ἐν σταθηρᾷ μεσημβρία
 5 καὶ λευκῇ γαλήνῃ τὸν ἥλιον μὴ καθορῶσι, διὰ τὸ τὴν ὀ-
 πτικὴν αὐτοῖς παντελῶς ἐσδέσθαι δύναμιν. Δι' ὧν γὰρ
 λέγεις, σαντοῦ κατηγορεῖς, ὅτι ἀνέραστος εἶ τῶν καλῶν.
 Τίς γὰρ οὐχ ἐάλω ἐκείνοις; Τίς δὲ τῶν μετ' αὐτὸν τεχθέν-
 των ἀνθρώπων οὐ χάριν ἔχειν οἶδε τῇ θεῖα προνοία, ὅτι
 10 μετ' αὐτὸν ἐτέχθη, καὶ οὐκ ἄπειρος ἀπῆλθε τῆς θείας λύ-
 ρας, τῆς τὸν ὄρφικὸν μῦθον, τὸν τῇ ὑπερβολῇ τῶν λεγομέ-
 νων δικαίως ἀπιστούμενον, σφετερισσαμένης. Οὐ γὰρ τὰ
 θηρία ἀλῶναι τῇ θεῖα μουσικῇ πεποίηκεν, ἀλλὰ τοὺς θη-
 ριώδεις ἀνθρώπους ἐτιθάσευσεν, τὴν ἀγριότητα αὐτῶν ἐξ-
 15 ημερῶν, καὶ εἰς πραότητα καὶ ἁρμονίαν καθιστῶν. Λύκοι
 γὰρ καὶ ἄρνες οὐ τῇ μορφῇ, ἀλλὰ τοῖς τρόποις πρὸς ἀλλή-
 λους σπεισάμενοι, ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνῆψαν. Ἄψας τοίνυν
 ἐκείνης τῆς λύρας, καὶ πᾶσα ἡ νῦν ἐν σοὶ χορεύουσα ἀκο-
 σμία τέλεον οἰγήσεται, καὶ παραχώρησει τῇ ἐνάρθρω ἐκεί-
 20 νῃ μουσικῇ.

ΣΚΕ'.- ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ ΔΙΑΚΟΝΩ

Κατὰ Ἰουδαίων, ἔνθα καὶ Ἰωσήπου χρῆσις
 περὶ τοῦ Σωτῆρος αὐταῖς λέξεις κεῖται.

Ἐπειδὴ καὶ Ἕλλησι καὶ βαρβάροις καὶ πᾶσιν ἀνθρώ-
 25 ποῖς ἢ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρία εἰκότως δοκεῖ ἀξιόχρεως εἶ-
 ναι, Ἰουδαῖοι δέ, πᾶσαν ὑπερβαλλόμενοι κακίαν, οὐ μόνον
 τοῖς προφήταις οὐκ ἐπίστευσαν, ἀλλ' οὐδὲ αὐτῷ τῷ Θεῷ,
 ἐγένετο δὲ τις Ἰώσηπος, Ἰουδαῖος ἄκρος καὶ τοῦ νόμου
 ζηλωτής, καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην μετὰ ἀληθείας πα-
 30 ραφράσας, καὶ ὑπὲρ Ἰουδαίων ἄριστα ἀνδρισάμενος,
 κατὰ πάντα τε ἐκείνων κρείττονα λόγου ἀποφαίνων, τῇ δὲ

ματα τῆς γῆς καὶ τῆς θάλασσας, ἀλλὰ δὲν ἄγγιξε τῆ δική σου ἀμάθεια. Ἐπορώντας ὅμως δὲν κατηγορῶ ἐκεῖνον, ἀλλὰ μέμφομαι τῆ δική σου ἀξεπέραστη ραθυμία, ἣ ὅποια ἔπαθε τὸ ἴδιο μὲ ἐκείνους πού, ἐνῶ εἶναι ἀκριδῶς μεσημέρι καὶ ὑπάρχει καθαρὴ γαλήνη, δὲν βλέπουν τὸν ἥλιο, ἐπειδὴ ἔχει τελείως σθησθεῖ ἡ ὀπτική τους ἰκανότητα. Γιατὶ μὲ αὐτὰ πού λές κατηγορεῖς τὸν ἑαυτό σου, ὅτι δὲν τρέφει ἀγάπη γιὰ τὰ καλά. Ποιὸς δηλαδὴ δὲν σκλαβώθηκε ἀπὸ ἐκεῖνα; Καὶ ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού γεννήθηκαν μετὰ ἀπὸ αὐτὸν δὲν εὐγνωμονεῖ τῆ θεία Πρόνοια, ἐπειδὴ γεννήθηκε μετὰ ἀπὸ αὐτόν, καὶ δὲν ἔφυγε χωρὶς νὰ γνωρίσει τῆ θεϊκὴ λύρα, ἣ ὅποια οἰκειοποιήθηκε τὸν μῦθο τοῦ Ὁρφέα, ὁ ὅποιος μὲ τὴν ὑπερβολὴ αὐτῶν πού ἔλεγε δίκαια δὲν πιστευόταν; Γιατὶ δὲν ἔκανε νὰ αἰχμαλωτίζονται τὰ θηρία μὲ τῆ θεϊκὴ μουσική, ἀλλὰ τιθάσσευσε τοὺς θηριώδεις ἀνθρώπους, ἐξημερώνοντας τὴν ἀγριότητά τους καὶ κἀνοντὰς τοὺς πρᾶους καὶ μονοιασμένους. Καὶ πραγματικά, λύκοι καὶ ἄρνια, ὄχι στὴ μορφή, ἀλλὰ στοὺς τρόπους, κλείνοντας συμμαχία μεταξύ τους, ἔγιναν ἕνα. Ἐὰν λοιπὸν ἀπολαύσεις ἐκείνη τῆ λύρα, ὅλη ἡ ἀκοσμία πού χορεύει μέσα σου θὰ φύγει τελείως, καὶ θὰ παραχωρήσει τῆ θέση της σ' ἐκείνη τὴν ἑναρμόνια μουσική.

225.- ΣΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟ ΕΥΔΑΙΜΟΝΑ

Ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων. Ὅπου παρατίθεται αὐτολεξεί καὶ χωρίο τοῦ Ἰωσήπου γιὰ τὸν Σωτήρα.

Ἐπειδὴ καὶ στοὺς Ἕλληνας καὶ στοὺς βαρβάρους, καὶ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἡ μαρτυρία τῶν ἐχθρῶν δικαιολογημένα πιστεύεται ὅτι εἶναι ἀξιόπιστη, καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι, ξεπερνώντας κάθε κακία, ὄχι μόνο στοὺς προφῆτες δὲν πίστεψαν, ἀλλὰ οὔτε στὸν ἴδιο τὸν Θεό, ὑπῆρξε κάποιος Ἰώσηπος, καθαρὸς Ἰουδαῖος καὶ ζηλωτῆς τοῦ νόμου, ὁ ὅποιος καὶ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη μετέφρασε πιστὰ, καὶ ἀγωνίσθηκε ἄριστα ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὅλα τὰ δικά τους τὰ παρουσιάζει ὡς

τῶν πραγμάτων ἀληθεία παραχωρῆσαι ἀξιώσας, οὐ γὰρ ἐξήλωσε τῶν ἀσεβῶν τὴν γνώμην, ἀναγκαῖον, οἶμαι, τὰς ἐκεῖνου παραθέσθαι ῥήσεις

Τί οὖν φησι; “Γίνεται δὲ κατ’ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν Ἰη-
5 σοῦς, σοφὸς ἀνὴρ, εἴ γε αὐτὸν ἄνδρα λέγειν χρή. Ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητής, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ τὰληθῆ δεχομένων, καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. Ὁ Χριστὸς οὗ-
10 τος ἦν, καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ’ ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτετιμηκότος Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο οἱ τὸ πρῶτον ἀγαπήσαντες. Ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτά τε περὶ αὐτοῦ καὶ ἄλλα μυρία θαυμάσια εἰρηκότων. Εἰς δὲ τὸ νῦν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὠνομασμένων, οὐκ ἐπέλιπε τὸ
15 φύλον”.

Ἐγὼ δὲ λίαν θαυμάζω τὸν ἀνδρὸς ἐν πολλοῖς μὲν τὸ φιλά-
ληθες, μάλιστα δὲ ἐν οἷς εἶπε, “Διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ τὰληθῆ δεχομένων». Εἰσὶ γὰρ οἱ δι’ ἀνυπέροβλητον ῥαθυμίαν, ὧν ἦσαν καὶ οἱ ἀπιστήσαντες Ἰουδαῖοι, καὶ τὰ
20 λίαν σαφῆ καὶ θεῖα παραγραφόμενοι, ἀπὸ τῆς οἰκειᾶς ῥα-
θυμίας, ἀλλ’ οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀσαφείας, φέ-
ροντες ψῆφον. Εἰ τοίνυν καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆ ἀληθεία ἀντιβλέ-
ψαι οὐκ ἐτόλμησαν, τίς ὁ ἀπιστήσων τοῖς ἡλίου φανερωτέ-
ροις πράγμασιν;

25

ΣΚΣ’- ΠΑΥΛΩ

“Οτι χρή τοὺς τῆ ὀρθότητι τῶν δογμάτων
λάμποντας, καὶ τὸν βίον ἔχειν τῷ λόγῳ
συντρέχοντα.

Εἰ νικῶμεν αἰρετικούς, Ἐλληνας τε καὶ Ἰουδαίους,
30 διὰ τὴν τῶν δογμάτων ὀρθότητα, δίκαιοι ἂν εἶημεν καὶ ἐν

άνώτερα τοῦ λόγου, ἀλλὰ ἀξιώθηκε μπροστὰ στήν ἀλήθεια νὰ ὑποχωρήσει, γιατί δὲν ζήλεψε τὴ γνώμη τῶν ἀσεβῶν, νομίζω πῶς εἶναι ἀναγκαῖο νὰ παραθέσω τὰ λόγια ἐκείνου.

Τί λέγει λοιπόν; “Ἐμφανίζεται κατ’ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ὁ Ἰησοῦς, ἄνδρας σοφός, ἐὰν βέβαια πρέπει νὰ τὸν λέμε ἄνδρα. Γιατὶ ἔκανε παρὰξένα πράγματα, ἦταν δάσκαλος ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι μὲ εὐχαρίστηση δέχονταν τὰ ἀληθινά, καὶ πολλοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία ἀπέσπασε. Αὐτὸς ἦταν ὁ Χριστός, καὶ αὐτόν, ὅταν μὲ ὑπόδειξη τῶν δικῶν μας προυχόντων ὁ Πιλάτος τὸν τιμώρησε μὲ σταύρωση, ἐκεῖνοι πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν εἶχαν ἀγαπήσει, δὲν ἔπαυσαν νὰ τὸν ἀγαποῦν. Γιατὶ ἐμφανίσθηκε σ’ αὐτοὺς τὴν τρίτη ἡμέρα πάλι ζωντανός, ὅπως εἶχαν πεῖ γι’ αὐτόν οἱ θεῖοι προφήτες καὶ αὐτά, καὶ μύρια ἄλλα θαυμαστά. Ἀκόμα καὶ τώρα τὸ φύλο τῶν Χριστιανῶν, ὅπως ὀνομάζονται ἀπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, δὲν ἔλειψε”.

Ἐγὼ βέβαια θαυμάζω πολὺ τοῦ ἀνδρὸς τὴν φιλαλήθεια γιὰ πολλὰ, ἰδιαίτερα μάλιστα γι’ αὐτὰ πού εἶπε: “Δάσκαλος ἀνθρώπων, πού μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση δέχονταν τὰ ἀληθινά”. Γιατὶ ὑπάρχουν ὀρισμένοι πού ἀπὸ ἀξεπέραστη ραθυμία, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦταν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι πού δὲν πίστεψαν, οἱ ὅποιοι παραγράφουν (ἀπορρίπτουν) τὰ πολὺ σαφῆ καὶ θεϊκὰ, ἐκφέροντας τὴ γνώμη τους ἀπὸ τὴ ραθυμία τους καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἀσάφεια τῶν πραγμάτων. Ἐφόσον λοιπόν καὶ οἱ ἐχθροὶ δὲν τόλμησαν νὰ ἀτενίσουν τὴν ἀλήθεια, ποιὸς θὰ δείξει ἀπιστία στὰ πράγματα πού εἶναι πιο φανερά καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιο;

226.– ΣΤΟΝ ΠΑΥΛΟ

“Ὅτι πρέπει αὐτοὶ πού λάμπουν μὲ τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων, νὰ ἔχουν καὶ ζωὴ τέτοια πού νὰ συμβαδίζει μὲ τὸν λόγο τους.

Ἐφόσον νικᾶμε τοὺς αἵρετικούς, Ἕλληνες καὶ Ἰουδαίους, ἕξαιτίας τῆς ὀρθότητος τῶν δογμάτων, πρέπει καὶ στὰ ἔργα

ἔργοις αὐτοὺς νικῆσαι, ἵνα μὴ, ἠττώμενοι ἐν ἐκείνῳ, ἐν τούτῳ νικᾶν νομίσωσι, μηδὲ προφέρωσιν ἡμῖν τὸν βίον, οἱ τὴν πίστιν ἀρνησάμενοι, μηδὲ λέγειν ἔχοιεν, Οἱ περὶ τὰ δῆλα πταίνοντες, πῶς ἀξιούτε πιστεύεσθαι περὶ τῶν ἀδή-
 5 λων; Εἰ γὰρ καὶ προηγούμενόν ἐστι καὶ κεφαλαιωδέστερον ἢ εὐσέβεια, ἀλλ' οὖν γε χρεῖαν ἔχει καὶ τῆς ὀρθῆς πολιτείας, ἵνα τελειοτάτη καὶ ἀκροτάτη ἢ εὐδοκίμησις ἀποφανθείη. Καὶ τούτοις ἐπισηφίζεται ἡ θεία Γραφή, λέγουσα: «Ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι.

10 Παντὶ τοίνυν σθένει εἰς τὴν τῆς πολιτείας ἀκρίβειαν ἑαυτοὺς συνελάσωμεν, ἵνα, κατὰ πάντα νικῶντες, καὶ σιγῶντες τοὺς ἀντιπάλους λέγειν τολμῶντας ἐπιστομίσωμεν.

ΣΚΖ'.- ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ

Εἰς τό, «Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν, μὴ ποιεῖν
 15 ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ θεαθῆναι».

Ἐπειδὴ γέγραφας, Πῶς οἶόν τε μὴ φανῆναι τὸν ἐλεη-
 μονα; φημί, ὅτι τὴν γνώμην νυνὶ ἐξετάζει τοῦ ἐλεοῦντος.
 Ἐπειδὴ γὰρ οἷς τις ἀρέσκειν θέλει, παρὰ τούτων θηροῦται
 τὸν ἔπαινον, ὁ δὲ Θεῷ ἀρέσαι βουλόμενος, παρ' αὐτοῦ κο-
 20 μίσασθαι θούλεται τὸν ἔπαινον, τοῦτ' ἔφη. Οὐ γὰρ ὁ θεα-
 θεὶς πάντως πρὸς τὸ θεαθῆναι ποιεῖ, ἀλλ' ὁ θεωρεῖσθαι
 βουλόμενος καὶ διὰ τοῦτο δημοσιεύων τὸ μυστήριον. Εἰ
 γὰρ καὶ τὸ πρᾶγμα οὐκ ἀνέχεται κρύπτεσθαι, ἀλλ' ὁ ἐλεῶν
 οὐκ ὀφείλει ἐπιδείκνυσθαι. Ὁ γὰρ τοῦτο δρῶν, καὶ τοὺς
 25 λαμβάνοντας ἐκπομπεύει, καὶ ἑαυτοῦ τὸν μισθὸν καὶ τὸν
 ἔπαινον κηρύττει.

ΣΚΗ'.- ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ

Περὶ τῶν παραδειγμάτων, δι' ὧν ὁ σοφὸς πολυειδῶς
 προσωποποιεῖ τὴν σοφίαν.

30 Ἐπειδὴ ἔφησ, Δι' ἣν αἰτίαν τὰ παραδείγματα οὐχ ἄ-

μας νὰ τοὺς νικήσουμε, ὥστε νὰ μὴ νομίσουν, ὅτι, ἐνῶ ἠπτῶνται σ' ἐκεῖνο, νικοῦν σ' αὐτό, οὔτε νὰ μᾶς προβάλλουν τὴ ζωὴ, αὐτοὶ ποὺ ἀρνήθηκαν τὴν πίστη, οὔτε νὰ μποροῦν νὰ λένε· Σεῖς ποὺ ἁμαρτάνετε σ' αὐτὰ ποὺ εἶναι φανερά, πῶς ἔχετε τὴν ἀξίωση νὰ γίνετε πιστευτοὶ γι' αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀφανέρωτα; Γιατί, ἂν καὶ ἡ πίστη εἶναι πρώτη καὶ πρωταρχικῆς σημασίας, ὅμως ἔχει ἀνάγκη καὶ ἀπὸ τὴ σωστὴ πολιτεία, γιὰ νὰ ἀποβεῖ ἡ εὐδοκίηση τελειότατη καὶ ὑψηλότατη. Καὶ αὐτὰ τὰ ἐπικυρώνει ἡ ἁγία Γραφή λέγοντας· «Ἡ πίστη χωρὶς τὰ ἔργα εἶναι νεκρὴ»³⁸.

Ἄς ὀδηγήσουμε λοιπὸν μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη τοὺς ἑαυτοὺς μας στὴν τελειότητα τῆς ζωῆς μας, ὥστε, νικώντας σὲ ὅλα, καὶ ὅταν ἀκόμα σιωποῦμε, νὰ ἀποστομώνουμε τοὺς ἀντιπάλους ὅταν τολμοῦν νὰ μιλοῦν.

227.— ΣΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΕΡΜΙΝΟ

Στό· «Προσέχετε νὰ μὴ κάνετε τὴν ἐλεημοσύνη σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ σᾶς δοῦν»³⁹.

Ἐπειδὴ μοῦ ἔγραψες, Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ φανεῖ αὐτὸς ποὺ κάνει ἐλεημοσύνη; Σοῦ λέγω, ὅτι ἐδῶ ἀναφέρεται στὴ διάθεση τοῦ ἐλεήμονα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ καθένας σ' ἐκείνους ποὺ θέλει νὰ ἀρέσει, ἀπὸ αὐτοὺς ἐπιδιώκει τὸν ἔπαινο, καὶ αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ ἀρέσει στὸν Θεό, ἀπὸ αὐτὸν θέλει νὰ ἀποσπάσει τὸν ἔπαινο, γι' αὐτὸ τὸ εἶπε αὐτό. Γιατί αὐτὸς ποὺ τὸ ἔκανε καὶ τὸν εἶδαν, δὲν τὸ κάνει ὅπωςδήποτε γιὰ νὰ τὸν δοῦν, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ φαίνεται καὶ γι' αὐτὸ κάνει δημοσίως τὴν ἐλεημοσύνη του. Γιατί, ἂν καὶ ἡ πράξη δὲν μπορεῖ νὰ μείνει κρυφὴ, ἀλλ' αὐτὸς ποὺ ἐλεεῖ νὰ μὴν ἐπιδεικνύεται. Γιατί αὐτὸς ποὺ τὸ κάνει αὐτό, καὶ αὐτοὺς ποὺ τὸ δέχονται τοὺς διαπομπεύει, καὶ τὴν ἀμοιβὴ καὶ τὸν μισθὸ του διακηρύττει.

228.— ΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΠΑΛΛΑΔΙΟ

Γιὰ τὰ παραδείγματα, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ σοφὸς προσωποποιεῖ τὴ σοφία μὲ πολλοὺς τρόπους.

Ἐπειδὴ ρώτησες, γιὰ ποιὸν λόγο τὰ παραδείγματα δὲν

παντα λαμβανεται; φαίην, ἵνα ἧ παραδείγματα, καὶ μὴ ταυτότης εἶη. Καὶ ἀφέμενος τὸ λεγόμενον σαφηνίσει ὡς ἂν οἷός τε ὧ πειράσομαι. Σοφός τις ἀνὴρ, ὁ τοῦ Σειράχ φημι, ὁ τὴν σοφίαν ἐκείνην συγγράψας, προσωποποιήσας 5 τὴν σοφίαν καὶ μὴ εὐρῶν δι' ἐνὸς ὑποδείγματος ἢ δι' ἐνὸς φυτοῦ τὸ αὐτῆς κάλλος τε καὶ ὕψος καὶ τὴν εὐωδίαν καὶ τὰ ἄλλα, τὰ τῇ σοφίᾳ προσόντα, παραστήσει, περιελθὼν ὡς οἷός τε ἦν πάντα τὰ φυτά, καὶ ἀφ' ἐκάστου συλλεξάμενος τὸ ἀρμόζον καὶ πρεπωδέστατον πρὸς παράστασιν 10 αὐτῆς, οὕτω τοῖς ἀνθρώποις ὑπέγραψεν, ἵνα ἀπὸ μὲν τούτου τοῦ φυτοῦ τὸ κάλλος, ἀπὸ δ' ἄλλου τὸ ὕψος, ἀπὸ δὲ ἑτέρου τὴν εὐωδίαν ἐρανισάμενος, καὶ ὥσπερ ἐν θησαυρῷ τινι οὐ πάντα τὰ προσόντα τοῖς φυτοῖς, ἀλλ' ἐκεῖνα, ὧν χρείαν εἶχεν ἢ εἰκὼν παραλαβὼν, ἄξιόν τι τῆς σοφίας ἐν- 15 νοῆσαι παρεσκεύασε. Καὶ ἵνα μὴ φαινοίμην λεληθώς σοι ὄνειδος ἀμαθίας προστριβόμενος, αὐτὰς οὐκ ἔταξα τὰς ῥήσεις, ἃς ἐναύλους ἔχειν σε εἰκός

ΣΚΘ'.— ΖΩΣΙΜΩ

Περὶ τῆς θείας ἐπιδημίας.

20 Ἡ τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτιῶν ... ἢ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἔνσαρκος ἐπιφάνεια πάντας μὲν ἐφόβησε, καὶ ἀνθρώπους καὶ δαίμονας, τοὺς μὲν φείδεσθαι τῆς φύσεως πείσασα, ὡς Θεῷ ἐνωθείσης, τοὺς δὲ ἀπέχεσθαι τῆς κατ' αὐτῶν ἐπιβουλῆς ἀναγκάσασα, ὡς ἀναμαρτήτου λοιπὸν γενομένης, 25 σὲ δὲ οὐδὲν τούτων ἐμάλαξεν, οὐδὲ δεδιέναι παρεσκεύασεν, οὐδὲ σωφρονεῖν ἐπαιδαγώγησεν. Εἰ τοίνυν ἄνθρωπος εἶ, τῷ προτέρῳ παιδεύθητι, εἰ δὲ δαίμων, τῷ δευτέρῳ διδάχθητι, μὴ κατακεχοῖσθαι τῇ καλλίστῃ φύσει εἰς πάθη. Ἦξεῖς γὰρ εἰς κρίσιν, τούτων ἀπάντων εὐθύναις ὑφέξων,

ἔχουν πλήρη ἀντιστοιχία μὲ αὐτὸ γιὰ τὸ ὅποιο χρησιμοποι-
οῦνται, θὰ ἔλεγα γιὰ νὰ εἶναι παραδείγματα, καὶ ὄχι ταυτότη-
τες. Καὶ ἀφήνοντας αὐτὸ πὺν λέγεται, θὰ προσπαθῆσω νὰ σοῦ
τὸ ἀποσαφηνίσω, ὅσο μπορῶ. Κάποιος σοφὸς ἄνδρας, ἐννοῶ ὁ
Σειράχ, πὺν ἔγραψε ἐκείνη³⁹ τὴ σοφία, προσωποποιώντας τὴ
σοφία, καὶ μὴ βρίσκοντας ἓνα παράδειγμα ἢ ἓνα φυτὸ, μὲ τὸ
ὅποιο νὰ παραστήσει τὴν ὁμορφιά καὶ τὸ ὕψος καὶ τὴν εὐωδία
καὶ τὰ ἄλλα προσόντα τῆς σοφίας, ἀφοῦ περιῆλθε ὅσο μπο-
ροῦσε ὅλα τὰ φυτὰ καὶ πῆρε ἀπὸ τὸ καθένα αὐτὸ πὺν ταίριαζε
καὶ ἦταν ὠραῖο γιὰ νὰ τὴν παραστήσει, τὴν περιέγραψε στοὺς
ἀνθρώπους μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, ὥστε, συλλέγοντας ἀπὸ τὸ ἓνα
τὸ φυτὸ τὴν ὁμορφιά, ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ ὕψος, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴν
εὐωδία, καὶ ἀφοῦ παρέλαβε σὰν σὲ θησαυροφυλάκιο, ὄχι ὅλα τὰ
προτερήματα τῶν φυτῶν, ἀλλὰ μόνο ἐκεῖνα πὺν χρειαζόταν ἢ
εἰκόνα, μπόρεσε νὰ σκεφθεῖ κάτι ἄξιο γιὰ νὰ παραστήσει τὴ
σοφία. Καὶ γιὰ νὰ μὴ φανῶ ὅτι χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῶ σοῦ προ-
σάπτω τὴ ντροπὴ τῆς ἀμάθειας, δὲν σοῦ παρέθεσα τὰ ρητὰ
αὐτά, τὰ ὅποια εἶναι φυσικὸ νὰ τὰ ἔχεις τυπωμένα στὴ μνήμη
σου.

229.- ΣΤΟΝ ΖΩΣΙΜΟ

Γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτιῶν ..., ἢ ἔνσαρκος φανέρωση τοῦ
Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ φόβησε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς δαίμο-
νες, πείθοντας τοὺς ἀνθρώπους νὰ φροντίσουν γιὰ τὴ φύση
τους, πὺν ἐνώθηκε μὲ τὸν Θεό, καὶ ἀναγκάζοντας τοὺς δαίμο-
νες νὰ πάψουν τὴν ἔχθρα ἐναντίον τους, ἐπειδὴ ἔγινε σὲ ἐξῆς
ἀναμάρτητη. Ἐσένα ὅμως δὲν σὲ μαλάκωσε τίποτε ἀπὸ αὐτά,
οὔτε σὲ ἔκανε νὰ φοβηθεῖς, οὔτε σὲ δίδαξε νὰ σωφρονεῖς. Ἐὰν
λοιπὸν εἶσαι ἄνθρωπος, διδάξου ἀπὸ τὸ πρῶτο, ἂν πάλι εἶσαι
δαίμονας, διδάξου ἀπὸ τὸ δεύτερο, νὰ μὴ διαφθείρεις τὴν κάλ-
λιστη φύση μὲ τὰ πάθη. Γιατὶ θὰ ὀδηγηθεῖς σὲ κρίση, γιὰ νὰ

40. Σὲ ἄλλη γραφὴ προστίθεται «πανάρετον».

καὶ τῆς μακρᾶς ἀναλγησίας μακρὸν εἰσπραχθησόμενος λόγον.

ΣΛ'.- ΑΛΦΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Περὶ τοῦ Συναχειοῦ.

5 Ἐπειδὴ ὁ Συναχειοῦ ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ δυνά-
 μεως μείζονα ἠπείλησε τῷ Ἐζεκία, διὰ τοῦτο ἔγνω τῆς οἰ-
 κείας ἀσθενείας τὴν οὐδενείαν. Ὁ γὰρ ἐξ ἐπιδρομῆς καὶ
 αὐτοβοεῖ προσδοκῆσας ἐλεῖν τὴν Ἱερουσαλήμ, πᾶσαν
 σχεδὸν τὴν στρατιὰν ἄνευ πολέμου καὶ μάχης ἀποβαλὼν,
 10 ἀγαπητὸν ἠγάπησεν τὸ διασωθῆναι μόνον. Διαφυγὼν δ'
 οἴκαδε, ὑπὸ τῶν οἰκείων ἀνηρέθη, ἵν' ὁμοῦ καὶ τὴν οἰκείαν
 ἀσθένειαν γνοίῃ, καὶ μὴ διαφύγοι τὴν δίκην.

ὑποστῆς τις εὐθύνες γιὰ ὅλα αὐτά, καὶ νὰ δώσεις λόγο γιὰ τὴν μεγάλη ἀναλγησία σου.

230.– ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΑΛΦΙΟ

Γιὰ τὸν Σεναχειρήμ.

Ἐπειδὴ ὁ Σεναχειρήμ ἀπειλήσῃ τὸν Ἐζεκία περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ δύναμη, γι' αὐτὸ γνώρισε τὴν μηδαμινότητα τῆς ἀδυναμίας του⁴¹. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ μὲ ἐπιδρομὴ πίστευε πὼς ἀμέσως θὰ κυριέψῃ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀφοῦ ἔχασε σχεδὸν ὀλόκληρη τὴ στρατιὰ του, χωρὶς πόλεμο καὶ μάχη, θεώρησε εὐχαρίστησὴ του καὶ μόνο τὸ νὰ διασωθεῖ. Διαφεύγοντας ὅμως στὴν πατρίδα του, σκοτώθηκε ἀπὸ τοὺς δικούς του, γιὰ νὰ γνωρίσῃ συγχρόνως καὶ τὴν ἀδυναμία του, καὶ νὰ μὴ ἀποφύγῃ τὴν τιμωρία.

41. Δ' Βασ. 18,1 ἔ.

	Βασιλειῶν Δ'		106,	40		102
			112,	5-6		262
4,	35-36	272	112,	9		188
18,	1 ἔ.	384	117,	27		174
19,	34	374	118,	11		126
			118,	85		350
	Παραλειπομένων Α'		118,	89	100.	264
			118,	120		18
2,	16	314	124,	120		16
3,	2	316	142,	2		266
			144,	15		76
	Ψαλμοὶ		146,	9		76
4,	7	188			Ἰώβ	
6,	9	64				
9,	24	258	6,	6		82
11,	5	300	9,	7		264
16,	8	126	22,	12		262
21,	11	284	25,	5		264
28	10	188	25,	5		266
28,	10-11	190	28,	28		302
29,	13	174	36,	22		100
35,	5	276				
48,	19	276. 278			Παροιμίαι	
49,	16	42. 216				
61,	12	258. 260	6,	29		180
67,	7	188	6,	29		182
71,	5	334. 336	6,	30		196
72,	3	66	7,	1		174
71,	15	336	8,	16		246
71,	17	334	14,	16		272
77,	23	100	14,	29		264
79,	2	126	16,	2		300
90,	11	286	16,	7		244
90,	12	286	16,	7		246
94,	8	256	16,	32		264
103,	4	114	23,	31		188
103,	5	178	24,	75 (Μασ. 41, 4)		68
103,	9	180	25,	2		358
103,	27	76	25,	21		28
106,	29	188	27,	19		192

Ἐκκλησιαστικῆς			Ἄγγαϊος		
7,	2	272	2,	9	36
			2,	8-9	36
Ἰάσμα Ἰασμάτων			Ἰσοαῖας		
3,	5	190			
4,	9	172	1,	17	358. 360
6,	4	324	6,	2-3	346
6,	7	20	26,	9	266
			26,	10	266
Σοφία Σολομώντος			43,	26	24
			46,	3	268
2,	1 ἐ.	252	51,	17	268
2,	9	252	65,	25	374
Σοφία Σειράχ			Ἰερεμίας		
			8,	4	34
3,	21-22	100	38,	29 (Μασ. 31)	132
7,	6	362	51,	9	88
14,	1	171			
18,	17	202	Ἰεζεκιήλ		
32,	19	70			
32,	16	68	3,	19	238
37,	16	68	5,	6	360
39,	34	250	7,	16	182
49,	11	36	11,	19	274. 276
			18,	2	76
Ἰωσηέ			18,	3	78
			18,	4	272
5,	7 ἐ.	236	18,	20	272
Ἰωνᾶς			Δανιήλ		
3,	5	260	3,	26	24
4,	7	100	3,	53	264
4,	8	100	6,	-	346
Ἰαββακούμ			Σωσάννα		
3,	3	358	-	1 ἐ.	78. 122

1-63	256	21,	12	320
		21,	27	292
Ματθαῖος		21,	28-30	144
		21,	38	290
4, 7	286	22,	30	254
5, 9	294	23,	2	38
5, 11	154. 320	23,	13	364
5, 16	274	23,	24	154
5, 20	338. 364	24,	45	248. 252
5, 22	184. 338. 340	25,	27	304. 306
5, 28	204. 206. 338	26,	68	308
5, 31	226	27,	14	220
5, 34-35	338			
5, 38	146. 354			Μάρκος
5, 39	302			
5, 43-44	338	5,	6	178
5, 44	28	6,	17-19	160
6, 1	274. 380	6,	18	162
6, 3	72	12,	42-44	202
6, 9 ἔ.	46			
6, 10	48			Λουκᾶς
6, 10-14	50			
6, 11	48	4,	39	290
6, 12	48	5,	30	320
6, 13	48	6,	38	316. 318
7, 6	312	6,	41	50
7, 12	88. 90. 152	10,	29	206
7, 18	138. 142	12,	35	362
8, 3	288	12,	45	252
10, 9	366	13,	2	128
10, 16	234	13,	35	128
10, 28	216. 254	16,	1 ἔ.	198
10, 41	232	16,	19 ἔ.	204
10, 42	200	21,	1-3	324
11, 12	234	23,	4	220
13, 31	130	23,	28	164. 310
15, 28	288			
16, 19	290			Ἰωάννης
19, 11	286			
19, 12	340	1,	1	242. 244
19, 21	340	1,	10	26

2,	19	364	8,	28	84. 86
5,	14	34	8,	28	32
13,	35	232	12,	11	114
14,	31	82	12,	18	66. 68. 370
14,	25	372	11,	8	170. 172
16,	33	236	11,	20	28
18,	23	328. 330	12,	18	204
19,	34	172	13,	3	30. 174
			13,	7	30. 34. 174

Πράξεις

2,	3	114
4,	20	382
5,	1-11	224
9,	15	138
12,	12	84
14,	12	192
17,	23	120
19,	35	350. 352
20,	35	330
23,	9	188
25,	11	220

Ρωμραίους

1,	16	58
1,	22	326
1,	26	170
1,	28	104. 170
1,	29	170
1,	32	106. 108
2,	10	108
2,	23	114
3,	25	126. 168
5,	12	242
6,	12	86
6,	23	86
7,	18	110
8,	3	292
8,	9	218
8,	18	110. 234

Κορινθίους Α'

2,	2	262
2,	8	292
2,	14	138. 140. 216
3,	18	22
4,	5	156. 158
5,	13	224
6,	7	158. 302
6,	10	74
7,	4	226
7,	5	202
10,	12	32
10,	27	118
11,	1	80
12,	27	176
15,	33	64

Κορινθίους Β'

2,	7	172
5,	16	80
13,	7	22. 24

Φιλιππησίους

1,	29	176
2,	3-5	44
2,	5-6	44
2,	8	292
4,	3	188

		Κολοσσαείς	7,	11	188
			9,	17	190
2,	9	288	10,	5	292
			10,	28	294
		Τιμόθεον Α΄	12,	17	52
			12,	16-17	52
3,	1	368	13,	4	322
4,	3	186			
4,	13	148			Ἰακώβου
		Τιμόθεον Β΄	1,	17	290
			2,	20	380
2,	5	206	2,	21	112
2,	22	372	2,	26	114
3,	7	268			
		Τίτον			Πέτρου Α΄
			3,	7	202
1,	16	144	3,	15	366
			4,	1	290
		Ἑβραίους			Ἰωάννου Α΄
1,	1	292			
1,	14	292	2,	2-6	126
2,	15	252			
3,	8	256			Ἰούδα
3,	15	256			
4,	7-8	256		13	96
4,	8-9	256		19	218

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

- ᾠδῶν 124,27. 126,25.
 ᾠδακίου 358,9.
 ᾠδουσαλὼμ 64,23.
 ᾠδουραῖμ 182,4. 192,15-16. 204,20.
 270,10. 284,9. 306,8έ. 306,8έ.
 374,4.
 ᾠδουρὸς 150,23.
 ᾠδουθὸν (τὸ) 108,23.
 ᾠδουθότης 76,8. 170,5.
 ᾠδουγαλματοποιός,-οὶ 352,13έ.
 ᾠδουγανᾶκτησις 48,19-20. 76,9.έ.
 ᾠδουγάπη 30,11. 34,5έ. 122,8. 172,29-
 30. 190,6έ. 206,24. 232,9.
 238,10. 244,23.
 ᾠδουγάπησις 190,5. 244, 22.
 ᾠδουγγελοσ 114,16. 188,7. 254,7.
 286,2έ. 306,22. 308,2. 324,2-3έ.
 324,2-3έ. 358,19.
 ᾠδουγια 312,25. 312,11έ.
 ᾠδουγια ᾠδουγιῶν 72,8.
 ᾠδουγνεία 132,20. 202,23. 324,19.
 ᾠδουγνοια 166,1. 276,12. 326,21.
 360,17.
 ᾠδουγριότης 316,22.
 ᾠδουγρυπνία 286,27.
 ᾠδουγχιστεία 80,13.
 ᾠδουδᾶμ 260,11.
 ᾠδουδαμαντίνος, παραλήπτης ἐπι-
 στολῆς, 128,23.
 ᾠδουδαμάντιος, παραλήπτης ἐπι-
 στο-λῆς, 94,5. 358,8.
 ᾠδουδελφοκτονία 164,6.
 ᾠδουδικεῖν 158,12έ. 258,4έ. 304,10.
 302,23. 304,10. 328,16. 372,6-7.
 ᾠδουδίκημα 144,6-7.
 ᾠδουδικία 26,11. 106,2. 156,15έ.
 164,21. 170,22. 198,15. 226,20.
 258,18έ. 328,9έ. 356,7. 360,26.
 372,20.
 ᾠδουδουλεσχία 352,1.
 ᾠδουδωνίας 316,10.
 ᾠδουθανασία 88,6. 254,3.
 ᾠδουθανάσιος 142,9. 320,23.
 ᾠδουθανάσιος, πρεσβύτερος, 50,14.
 86,6. 322,12.
 ᾠδουθῆναι 120,4.
 ᾠδουθηναῖοι 120,6.
 ᾠδουθυμία 236,22.
 ᾠδουΑἰγυπτία, γυνὴ Φαραώ, 136,24.
 ᾠδουΑἰγύπτιος, -οὶ 146,23.
 ᾠδουΑἰγύπτιος, πρεσβύτερος, 208,8.
 ᾠδουΑἰγυπτος 134,12έ. 236,10. 278,24.
 352,22.
 ᾠδουαἰδῶς 174,25. 250,26.
 ᾠδουαἷμα 220,2. 292,6έ.
 ᾠδουΑἰμιλιανός, 298,20.
 ᾠδουαἵρεσις 90,11. 92. 20. 94,1έ.
 ᾠδουαἰρετικὸς 378,29.
 ᾠδουΑἰσχίνης 348,17.
 ᾠδουαἰσχροκέρδεια 348,19.
 ᾠδουαἰσχύνη 96,21. 152,4. 250,19.
 252,26. 304,25. 304,25. 360,1.
 ᾠδουαἰχμαλωσία 128, 2έ. 236,15-16.
 ᾠδουἀκατάληπτον 142,20.
 ᾠδουἀκολασία 78,15. 156,11. 240,22.
 242,8-9. 284,6.
 ᾠδουἀκρασία 200,9έ. 240,6έ. 286,25-
 26.
 ᾠδουἀκτημοσύνη 340,1.
 ᾠδουἀλαζονεία 22,21. 98,2.
 ᾠδουἈλεξάνδρεια 352,21.
 ᾠδουἀλήθεια 26,28. 116,23. 128, 19.
 130,4έ. 158,8. 272,26. 182,7.
 192,19. 204,16. 208,24-25.
 210,10. 226,30. 228,15. 268,12.

270,14. 300,4. 312,5. 378,22.
 ἄλεξιφάρμακον 166,19-20.
 ἄλληγορία 224,24-25.
 ἄλληλοφαγεῖν 94,22.
 ἄλουργίς 160,23. 246,3.
 Ἄλύμπιος, σχολαστικός, 372,23.
 Ἄλυπιος 150,5. 200,24, 234,13.
 236,17.
 Ἄλφιός 336,11.
 Ἄλφιός, ἐπίσκοπος, 384,3.
 ἄμαθία 56,11. 96,7. 148,18.
 150,10-11. 246,11ἔ. 268,13.
 366,26. 376,2. 382,16.
 ἄμαρτάνειν 34,3. 80,24. 86,19-20.
 96,24. 104,21. 114,4. 220,22ἔ.
 222,20ἔ. 224,10ἔ. 226,8. 284,5.
 294,10. 314,4. 318,16,17.
 318,16-17.
 ἄμάρτημα, -τα 76,2-3. 168,21.
 182,7.194,28. 198,21. 220,18ἔ.
 222,13. 226,8ἔ. 252,19-20.
 270,8-9ἔ. 282,24. 296,26ἔ.
 354,24.
 ἄμαρτία 18,11. 24,19ἔ. 30,21ἔ.
 48,3. 78,9. 86,7ἔ. 88,3. 108,11ἔ.
 110,8ἔ. 126,8ἔ. 172,13. 198,14.
 254,17ἔ. 270,25. 292,5. 312,7.
 382,20.
 ἄμαρτωλός, -οὶ 42,13-14. 66,24.
 216,6ἔ. 276,17-18. 304,18-19.
 320,15ἔ.
 Ἄμμώνιος, παραλήπτης ἐπιστο-
 λῆς 82,6. 108,21.
 Ἄμνῶν 64,23. 66,5.
 ἄμοιβή 204,19. 234,17. 328,23.
 ἄμφιλογία 106,1.
 ἀναγεννᾶν 294,14.
 ἀνάγνωσις 150,6. 230,30ἔ. 238,21.
 354,7. 372,24.
 ἀναισχυντία 38,11.
 ἀναλγησία 16,9. 250,24. 384,1.
 ἀνανδρία 362,10.

Ἄνανίας 24,4.
 ἀνάπαυσις ἀληθινή 256,20.
 ἀναρμοστία 212,12.
 ἀνάστασις 60, 10. 86,21-22.
 254,5ἔ. 256,10. 260,13. 284,8.
 334,6. 364,24.
 Ἄνατόλιος, διάκονος, 266,20.
 270,4.
 ἀνδραγάθημα 300,9.
 ἀνδρ(ε)ία 192,10.
 ἀνδροφονία 310,21.
 ἀνδροφόνος 308,16. 308,16.
 ἀνεξικακία 310,8. 310,8.
 ἀνθρωποθυτεῖν 94,20.
 Ἄννα 284,10.
 ἄνοια 72,22. 248,16.
 ἀνομία 64,1ἔ. 238,3ἔ.
 ἀντίδοσις 110,23. 296,10.
 ἀντιλογία 104,18.
 ἀνυπαρξία 254,24. 256,1-2.
 ἄξια 46,5. 168,28. 210,13-14.
 234,15. 288,23. 290,22. 296,23.
 310,4. 324,13. 336,24. 358,18.
 368,26.
 ἄξια ἄχραντος 292,17.
 ἄξίωμα 106,15ἔ. 288,21ἔ.
 ἀπαιδευσία 36,12. 268,18-19.
 344,17.
 ἀπανθρωπία 148,26.
 ἀπαρχή 156,25.
 ἀπατᾶν 268,5.
 ἀπάτη 48,21-22. 268,5. 230,4.
 338,10-11. 352,29. 360,18.
 ἀπείθεια 350,7.
 ἀπειλή 260,20.
 ἀπειρία 246,11ἔ.
 ἀπέχθεια 300,17.
 ἀπιστία 246,12ἔ.
 ἀπληστία 148,24. 150,3.
 ἀπογιγνώσκειν 256,28.
 ἀπόγνωσις 148,10ἔ.
 ἀποθνήσκειν 78,9. 148,5. 254,16.

- 294,9ξ.
- ἀποκατάστασις ψυχῶν 284,8-9.
- ἀποκλήρωσις 286,19-20. 288,2.
- ἀπόλαυσις 182,13. 188,1. 278,6.
- ἀπόλαυσις θεία 126,26.
- Ἀπολλώνιος, ἐπίσκοπος, 320,13. 320,13.
- ἀπολογία 220,14. 366,10.
- ἀπόνοια 22,17. 158,12. 248,16.
- ἀποστάσιον 162,26.
- Ἀπόστολοι 114,17. 188,7. 290,4. 350,21-22. 372,10.
- Ἀπόστολος, Παῦλος, 22,24. 30,1. 44,11. 74,15ξ. 80,8-9. 168,26. 186,17. 220,28. 302,22. 302,22. 368,8.
- ἀπώλεια 196,24. 260,24.
- ἀργία 148,16. 240,18.
- ἀρετή 18,20. 24,10. 26,30. 32,18. 40,27. 42,9. 48,4. 52,12. 54, 2ξ. 68,21. 70,19-20. 72,13.78,28. 80. 13. 88,11ξ. 90,3ξ. 102,5. 112, 10ξ. 116,12. 122,18. 132,7ξ. 134,10. 136,6. 138,8. 140, 10ξ. 152,11ξ. 156,20. 176, 1. 178,12. 192,11ξ. 194,14. 198,9ξ. 206, 14ξ. 208,3. 212,13. 230,13ξ. 234,23ξ. 254,26. 258, 20. 268, 16. 274,12ξ. 274,12ξ. 276,6. 278,10. 282,14. 284,16ξ. 296,18. 298,25. 298,25. 30,2. 330,27. 342,20. 350,12. 356,23ξ. 358,3ξ. 362,18. 370,8. 372,22. 374,7ξ.
- ἀρισιτία 300,9.
- Ἀριστοτέλης 152,30-154,1. 154,3. 346,28.
- Ἀριστοτελικοὶ 90,19ξ. 132,3-4.
- ἀρμονία 102, 26. 210,18ξ. 212,12. 214,19. 324,16. 376,15.
- Ἀρπάλεια χρήματα 348,12.
- Ἀρποκράς, σοφιστής, 90,9. 150, 14. 238,20.
- ἄρρώστημα 248,26.
- Ἄρσενούφιος, ἀναγνώστης, 132,14. 138,1.
- Ἄρτεμίδωρος 276,14.
- Ἄρτεμις 350,20ξ. 352,5ξ.
- ἀρχάγγελος 308,2. 358,19.
- ἄρχειν 252,7.
- ἀρχή 180,9ξ. 244,15. 246,4ξ. 252,7.
- Ἄρχίδιος, πρεσβύτερος, 288,5.
- ἀσάφεια 116,23. 190,14.
- ἀσέβεια 84,20. 90,18. 102,23. 166,24. 356,26. 360,23.
- ἀσέβημα 166,16-17.
- ἀσέλγεια 98,2. 124,1. 136,18. 324, 7.
- Ἄσκληπιός, σοφιστής, 56,20. 60,8.
- Ἄσμα ἄσμάτων, διβλίον Π. Διαθήκης, 20,11. 70,17. 190,3. 324,14.
- Ἄσσύριος, -οι 236,11. 268,25.
- Ἄστέρες πλανῆτες 96,2ξ.
- ἄστρον, -α 100,10. 102,10. 104,18. 264,20ξ. 266,4.
- ἄσωτία 48,6. 50,4. 356,24. 358,5.
- ἄσωτος 194,22.
- ἀτασθαλία 134,23.
- ἀτεκνία 162,11.
- ἀτιμία 312,25.
- ἀπτικίζειν 150,19.
- Αὔγουστος (Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ) 220,4-5.
- αὐθεντία 218,24.
- αὐτάρκεια 16, 12.
- αὐτεξουσιότης 344,1ξ.
- αὐτοματισμὸς 94,17. 168,3. 282,9.
- ἀφανισμὸς 168,7-8.
- ἄφεις 296,26ξ.
- ἀφθαρσία 332,15.
- ἀφροσύνη 72,21.
- Ἄχαάβ 46,8.

B

Βαβυλών 36,28. 88,21.
 Βαβυλώνιος 182,22. 268,14-25.
 292,26.
 βάπτισμα 48,28. 294,12. 314,7.
 338,19.
 Βαπτιστής 158,22. 160,6έ. 164,4-5.
 βασιλεία 22,2. 48,1. 50,1έ. 74,22έ.
 84,1. 126,20. 130,7έ.
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 234,
 14έ. 286,20-21. 302,27-28. 340,
 9-10. 364,12.
 Βασίλειος, παραλήπτης ἐπιστο-
 λῆς, 244,14.
 Βασιλειῶν Γ', βιβλίον Π. Διαθή-
 κης, 314,26.
 βδέλυγμα 248,5.
 Βηθλεὲμ 158,27.
 βιαστής 234,21έ.
 βλάβη 64,10. 214,19. 238,26.
 240,13. 278,26. 350,7.
 βλακεία 240,18.
 βοήθεια 208,7. 286,11.
 βουθυτεῖν 94,21.
 βούλησις 90,4.
 βρώματα 186,14.

Γ

Γαληνός 208,25. 214,13.
 γαμεῖν 186,12έ.
 γάμος 160,12. 194,11. 196,16. 202,
 19. 226,1-2. 322,21. 324,3έ.
 γαστριμαργία 48,8.
 γέεννα 22,2. 254,9.
 γέλως 16,8. 18,2. 272. 4-5.
 γένεσις (τύχη) 14, 2. 282, 10.
 γέννησις (Σωτήρος) 242,28.
 γέρας 210,28. 288,2. 304,18.
 γνώμη 196,25. 342,15. 350,6έ.
 380,17.

γνωσιμαχεῖν 80,19. 82,1-2. 260,24.
 γνῶσις 84,13. 140,9. 142,10.
 186,15-16. 192,24. 230,16έ.
 336,1έ.
 γονορρυής 240,8. 242,18.
 Γραμματεῖς 38,14. 340,6. 364,3έ.
 Γραφή 14,7. 36,4. 40,13. 76,31.
 98,21. 100,24. 102,7. 116,3έ.
 118,14. 122,16. 140,30-142,1.
 150,8. 170,13. 172,12. 190,12.
 192,20. 196,2έ. 198,12έ. 200,
 27. 226,28. 238,22έ. 242,28.
 248,10. 260,8. 280. 12. 282,2έ.
 350,24. 354,8. 372,25.
 Γραφή θεία 56,23. 230,30. 330,17.
 332,2. 380,8.
 Γραφή ἱερὴ 62,16.
 γυμνότης 202,11.

Δ

Δαβίδ 174,2. 256,24. 314,12έ. 316,
 6έ. 374,6έ.
 δαίμων 58,8. 74,5. 110,29. 178, 5έ.
 180,16έ. 288,18. 382,22.
 Δανιήλ, παραλήπτης ἐπιστολῆς,
 328,8.
 Δανιήλ, προφήτης, 24,29. 26,2.
 78,13. 292,25.
 Δανιήλ, πρεσβύτερος, 76,28. 154,
 17.
 δέησις 16,27.
 δεινότης 1154,27. 346,18.
 δεισιδαιμονία 356,26.
 Δέλτος ὀμηρικὴ 152,23.
 δεσμοτήριον 282,23. 284,1.
 Δεσπότης 178,2. 248,10. 290,23.
 302,21. 320,28.
 δημιουργία κόσμου 304,13έ.
 Δημιουργός 34,12-13. 76,14. 100,
 8.102,20. 214,31. 266,10. 334,
 15.

Δημόνικος 278,30.
 Δημοσθένης 144,16. 150,27.
 152,33-34. 348,10.
 διάβολος 58,11. 94,8. 122,24. 138,
 14. 180,21-22. 286,7. 312,2ξ.
 διάθεσις 208,1.
 Διαθήκη 190,20ξ. 216,14.
 Διαθήκη Παλαιά 376,29.
 διάκονος 320,1.
 διαλλάττεσθαι 186,3.
 διαστροφή 238,17.
 διδόναι 330,21.
 Δίδυμος, πρεσβύτερος, 42,8.
 Δίδυμος, σχολαστικός, 264, 6.
 δικαιοσύνη 92,9-10. 114,1ξ. 146,
 13ξ. 156,16. 160,16. 164,20.
 168,18ξ. 170,4-5. 192, 9-10.
 146,3. 266,21. 268,1-2. 304,21.
 338,7. 340,5. 364,2-3.
 δικαιοῦν 206,16.
 δικαίωμα-τα 42,14. 216,14ξ. 360,
 6-7.
 δικαστήριον θεῖον 76,3. 254,11.
 254,24.
 δικαστήριον μετὰ θάνατον 252,
 18-19.
 δίκη 66,2ξ. 72,17. 74,25ξ. 78,4.
 84,11ξ. 94,10. 102,15. 104,1.
 166,9ξ. 204,6. 284,13. 290,24.
 314,27ξ. 316,5ξ. 318,16. 340,8.
 346,1. 352, 28. 356,1. 384,12.
 Διονύσιος, πρεσβύτερος, 78,11.
 Διονύσιος, σχολαστικός, 88,7.
 Διοπετές ἄγαλμα Ἄρτεμιδος)
 350. 23. 352,4.
 διχόνοια 176,13.
 δόγμα, -τα 42,20. 62,17. 216,10.
 246,11ξ. 312,19. 378,26.
 δόλος 174,10. 256,5. 316,8ξ. 352,
 25.
 Δομέτιος, κόμης, 58,14.
 Δομίτιος, διάκονος, 330,16.

δόξα 36,2ξ. 38,5. 48,24. 50,11.
 70,2. 108,22. 116,7ξ. 122,3.
 234,3-4ξ. 246,18. 314,3. 350,4.
 δόξα θεία - Θεοῦ 42,6. 62,7. 76,1.
 114,5ξ. 128, 14. 174,3. 244,21.
 292,9.
 δόξα (ἀνθρωπίνη-κοσμική) 20,
 24. 74,9. 152,7. 234,6. 238,26-
 27. 274,4. 346,19. 358,13ξ.
 δόξα κενή 286,12. 330,27.
 δόξα μέλλουσα 110,25. 234,18.
 δουλεία 30,18ξ. 46,2. 132,22. 236,
 16. 254,11ξ. 296,4-5.
 δουλεία αἰγυπτιακή 24.
 δύναμις ἐναντία 168,5.
 δύναμις θεία 48,24. 50,10. 314,21.
 δυνάμεις ἄνω (οὐράνιοι) 308,3.
 δυναστεία 244,28.
 δυσημερία 274,18.
 δυσκρασία 214,18. 240,5ξ.
 δυσπραγία 204,12.
 δυσχέρεια 252,13-14.
 δωρεά (Θεοῦ) 294,18. 374. 16.
 Δωρόθεος 40,29.
 Δωρόθεος, ἀναγνώστης, 80.
 Δωρόθεος λαμπρότατος 62,13.
 Δωρόθεος, σχολαστικός, 306,7.
 δῶρον 186,3.

Ε

Ἑβραῖος, -οι 136,25. 146,22-23.
 188,8. 256,15. 270,1.
 ἐγκαλώπισμα 42,22.
 ἐγκλημα 196,26.
 ἐγκράτεια 92,9. 194,11. 196,16ξ.
 ἐγκωμιάζειν 258,7ξ. 276,25.
 ἐγκώμιον 322,22.
 Ἑζεκίας 384,6.
 ἔθνικός 248, 7.
 ἔθνος, -η 296,19.
 εἰδωλολατρεῖν 128,16.

- εἶδωλον 94,19.
 εἶμαρμένη 94,18. 168,3. 278,10.
 εἰρηνεύειν 21. 68,4. 370,14ε.
 εἰρήνη 66,22ε. 68,2ε. 92,9. 108,
 22ε. 122,8. 190,2. 232,4. 246,21.
 296,7ε. 372,12.
 εἰρηνοποιός, -οὶ 294,29. 296,15.
 εἰρωνεία 20,6. 48,23.
 ἐκδακχεύειν 94,29.
 ἐκδιάζειν 268,6.
 ἐκδίκησις 186,3.
 Ἐκκλησία 20,15. 40,11. 138,6-7.
 158,5. 170,4. 176,8ε. 186,27.
 242, 23. 284,18. 288,20.
 Ἐκκλησιαστικά (Ἐκκλησια-
 στής), βιβλίον τῆς Π. Διαθή-
 κης, 70,17.
 ἐκπομπεύειν 72,26.
 ἐκπτωσις 282,18ε.
 ἐλάτωμα, -τα 60,7. 250,16. 270,26.
 338,13.
 ἔλεγχος 250,18.
 ἐλεεῖν 148,23. 150,2-3.
 ἐλεημοσύνη 72,19. 74,6-7. 202, 3-
 4. 272,22. 274,4. 296,29. 380,14.
 ἐλεήμων 72,25. 194,12.
 ἔλεος 294,23.
 ἐλευθερία 62,11. 148,1ε. 152,29.
 166,17. 296,5. 346,21. 356,24.
 Ἐλισσαῖος, προφήτης, 272,7.
 Ἐλλάς 120,8.
 Ἐλλην,- ες 54,26. 56,22. 60,9ε.
 92, 19. 102,16. 108,26. 110,1-2.
 116,2. 150,6. 208,20. 218,9-10.
 238,21. 282,20. 330,24. 344,22.
 346,20. 352,7. 354,7. 372,24.
 376,24. 378,29.
 Ἐλλήσποντος
 ἐλπὶς 36,21. 58,10. 92,23. 144,5.
 188,25. 230,25. 236,19. 254,27.
 260,14ε. 314,24. 350,4.
 Ἐμπειρικοὶ 92,2.
 ἐνανθρώπησις 292,22.
 ἐναντιολογία 364,26ε. 366,14.
 ἐνέργεια θεία 314,20.
 ἐνέργεια θεότητος 288,10.
 ἐντολή θεία 140,7. 246,13ε.
 Ἐξοδος, βιβλίον Π. Διαθήκης,
 146,19.
 ἔξουσία 30,6. 180,10ε. 220,14.
 288,27.
 ἔπαθλον 176,21. 234,15. 286,21.
 296,15. 302,25. 328,6. 338,21.
 ἔπαθλον οὐράνιον καὶ ὑπερκό-
 σμιον 112,19.
 ἐπαινεῖν 108,7ε. 258,7ε. 276,25.
 ἔπαινος 62,3. 74,1ε. 164,18. 178,
 23. 228,21. 250,11. 350,10.
 380,19ε.
 ἐπιβουλή 166,14-15. 256,5. 382,
 23-24.
 ἐπίγνωσις 268,11.
 ἐπίγνωσις ἀληθείας 268,11-12.
 ἐπίδειξις 274,10ε.
 ἐπιδημία ἑνσαρκος τοῦ Σωτῆρος
 Χριστοῦ 266,28-29. 318,22. 382,
 19.
 ἐπιείκεια 136,9-10. 176, 3. 250,29.
 ἐπιθυμεῖν 204,23. 206,3.
 ἐπιθυμία 62,18. 70,7. 130,14. 150,
 17. 156,11. 158,11. 164,2. 268,
 18. 300,22. 368,23-24. 370,3.
 Ἐπίκτητος, παραλήπτης ἐπιστο-
 λῆς, 268,20.
 Ἐπίμαχος, ἀναγνώστης, 22,5. 34,
 4. 176,4. 178,16.
 Ἐπίμαχος, σχολαστικός,
 ἐπιμέλεια 208,1. 244,27.
 ἐπιμιξία 64,18.
 ἐπιορκεῖν 26,13. 160,26-27. 226,
 10ε.
 ἐπιορκία 160,17. 338,23.
 ἐπισκοπή 368,2ε. 370,4.
 ἐπιστήμη 302,5ε. 348,3.

ἐπιτίμησις 250,14.
 ἐπιτρέπειν 118,8.
 ἐπιφάνεια ἔνσαρκος τοῦ Υἱοῦ
 τοῦ Θεοῦ 382,20-21.
 Ἐπιφάνιος 196,4.
 ἐποποιία 150,21-22.
 ἔρανος 28,14.
 ἔργα 380,9.
 ἔργα μαρτυρίας 144,27.
 ἔρις 312,20.
 Ἐρμείας 334,5. 362,4.
 Ἐρμῆς 186,16. 190,27.
 Ἐρμῖνος, κόμης, 58,4. 114,12.
 380,13.
 ἔρως 368,22.
 ἔρως αἰσχροῦς 134,25. 136,25.
 ἔρως θεῖος 62,16. 70,22. 172, 29.
 ἔρως σαρκικὸς καὶ ἠθικὸς 70,17.
 Εὔα 240,29.
 Εὐαγγέλιον 58,12-13. 60,19ἔ. 162,
 28-29. 204,13,3ἔ. 206,10. 354,
 21. 356,19. 364,7ἔ.
 εὐγένεια 44,22. 46,3. 136,7.
 εὐγλωττία 56,1ἔ. 58,19. 90,16.
 302, 14.
 Εὐδαίμων, διάκονος, 24,25. 376,
 21.
 Εὐδαίμων, πρεσβύτερος, 166,21.
 εὐδοκιμεῖν 302,10.
 εὐδόκιμος 230,2.
 εὐεξία 16,17.
 εὐεργεσία 28,16.
 εὐεργετεῖν 72,25.
 εὐημερία 28,25. 156,13-14. 280,22.
 εὐκλεια 204,12ἔ. 340,23-24.
 εὐλογία 52,12ἔ. 54,1ἔ. 276,26.
 284,10-11.
 Εὐλόγιος 142,19. 280,7. 304,12.
 εὐμένεια 34,23-24. 132,26. 186,2ἔ.
 εὐνή ἔννομος 202,19.
 εὐνοια 228,6.
 εὐορκεῖν 160,19.

εὐορκία 160,17. 338,23.
 εὐπάθεια 296,11.
 εὐπείθεια 250. 20.
 εὐπραγία 124,18ἔ. 204,16.
 εὐπρέπεια 26,22. 38,2.
 Εὐριπίδης 102,19. 212,9.
 εὐσέβεια 42,9. 68,14ἔ. 88,15. 110,
 4. 156,14. 176,1. 244,19. 246,2.
 300,1-2. 304,21. 356,26. 370,18.
 372,8. 380,6.
 Εὐσέβιος, ἐπίσκοπος, 78,25.
 124,25. 340,21. 342,18.
 Εὐστρέφιος 218,20.
 εὐταξία 102,17.
 εὐτέλεια 34,24. 46,3. 264,3.
 Εὐτόνιος, διάκονος, 46,16. 68,
 10. 84,5. 132,6. 198,1. 272,20.
 εὐφημία 276,26.
 εὐφραίνεσθαι 226,24. 230,7.
 εὐφροσύνη 198,22. 270,3.
 εὐχαριστία 246,18. 290,10-11.
 εὐχῆ 16,14ἔ. 20,2. 28,14. 46,18.
 50,13. 58,13. 236,21.
 εὐωδία 382,6.
 Ἐφέσιοι 350,18ἔ. 352,16.
 Ἐφραίμ 236,8.
 ἔχθρα 122,7. 126,15. 170,1. 228,2ἔ.
 362,11. 372,2.
 ἔχθρὸς 18,23. 28,28. 184, 19.

Z

Ζακχαῖος 320,21.
 Ζεὺς 344,25. 352,9.
 ζῆλος 174,9.
 ζημία 238,24.
 Ζήνων 44,5.
 Ζοροδάβελ 36,24.
 ζῶφος 96,3ἔ. 104,21.
 ζυγομαχεῖν 216,10.
 ζυγομαχία 312,21.
 ζωή 58,11. 218,24. 270,1.

ζωή μακαρία 302,28.
 Ζώϊλος, πρεσβύτερος, 148,7.
 ζωοθυτεῖν 94,21.
 ζωοφθορία 62,27.
 Ζώσιμος 16,6. 18,4έ. 314,25. 340,
 21. 342,18-19. 382,18.

Η

ἦδεσθαι 230,8-9.
 ἦδονή 18,9έ. 20,5. 50, 1. 122,22.
 132,27. 136,20. 194,19. 200,10.
 282,30. 284,3. 330,26. 378,7έ.
 Ἡλίας διάκονος, 156,9. 204,22.
 242, 24. 258,24. 300,13.
 Ἡλίας, παραλήπτης ἐπιστολῆς,
 330, 5.
 Ἡλίας, προφήτης, 76,7έ.
 ἥλιος 98,29. 102,22.
 ἡμερότης 145,11.
 Ἡράκλειος, παραλήπτης ἐπιστο-
 λῆς, 374,24.
 Ἡρώδης 84,6έ. 158,22. 162,22.
 Ἡρωδιάς 158,23. 160,5-96. 162,
 21.
 Ἡρων 202,16. 374,17.
 Ἡρων, πρεσβύτερος, 120,1.
 130,6. 192,4. 302,16.
 Ἡρων, σχολαστικός, 34,19. 62,
 26. 124,16. 144,9. 298,9. 354,6.
 Ἡσαΐας, παραλήπτης ἐπιστολῆς,
 24,13.
 Ἡσαΐας, προφήτης, 266,26. 346,
 12.
 Ἡσαΐας, στρατιώτης, 318,15.
 Ἡσαῦ 52,4.
 ἦσυχία 342,8.

Θ

θάνατος 58,8. 86,7έ. 88,6. 192,1.
 240,27. 252,17. 254,17έ. 256,1έ.

298,1. 312,2έ. 328,3.
 θεᾶσθαι 380,15έ.
 Θεῖον 18,20έ. 20,15. 80,27. 94,13.
 156,14. 166,24. 168,4. 290,8.
 294,2-3. 310,2. 330,28.
 θέλημα 48,5. 50,2. 80,7. 302,8.
 Θεμιστοκλῆς 348,7.
 Θεόγνωστος, παραλήπτης ἐπι-
 στολῆς, 238,1.
 Θεόγνωστος, διάκονος, 116,1.
 Θεοδόσιος 178,25.
 Θεοδόσιος, διάκονος, 350,17.
 352,3.
 Θεοδόσιος, ἐπίσκοπος, 248,13.
 Θεοδόσιος, πρεσβύτερος, 274,25.
 310,12.
 Θεοδόσιος, σχολαστικός, 20.
 Θεόδωρος, διάκονος, 30,4. 112,
 11.
 Θεόδωρος, σχολαστικός, 28,1. 62,
 13.
 Θεολόγιος 354,16.
 Θεολόγιος, διάκονος, 106,16.
 Θεὸς 14,12. 20,28. 22,25. 22,25.
 24,27. 34,14. 36,21. 44,14. 48,4.
 52,7. 44,18. 74,13έ. 76,23. 84,
 7έ. 104,26. 114,5έ. 120,3έ. 122,
 12. 126,10έ. 130,27. 144,13έ.
 146,1. 156,6. 166,16έ. 168,6έ.
 170,7έ. 172. 13. 174,6έ. 176,
 16έ. 190,16. 204,16. 216,6έ.
 218,5. 238,13. 242,11. 244,4έ.
 246,4έ. 248,9έ. 256,23έ. 258,25.
 260,1έ. 268,24. 270,23. 286,
 10έ. 290,3. 292,2έ. 296,1. 302,7.
 306,22. 310,1. 314,23. 318,17.
 320,1έ. 322,23. 344,28. 360,15.
 366,7. 374,13. 380,19. 382,20έ.
 Θεὸς ἄγνωστος 120,3έ.
 θεοσέβεια 302,2έ.
 Θεὸς Λόγος 34,14. 112,14έ. 184.
 17. 264,25. 344,14.

θεότης 28,7έ.
 Θέων 42,23. 84,24.
 Θέων, σχολαστικός, 46,7.
 θηριωδία 98,2.
 θησαυρός 106,18.
 θλίψις 236,18.
 Θουκυδίδης 150, 25.
 θρηνεῖν 278,3. 310,23.
 θρήνος, 354,4.
 θρησκεία 248,2.
 θυμηδία 84,12. 296,13.
 θυμικόν 212,3.
 θυμός 68,26. 264,11. 268,22έ. 328,
 21-22. 374,18.
 θυσία 296,27έ.
 θυσιαστήριον 184, 16. 320,1.
 Θωμαῖς, μονάζων, 360,5. 362,13.

I

Ἰακώβ 54,4. 374,5έ.
 Ἰάκωβος, ἀναγνώστης, 232,25.
 Ἰάκωβος, ἀπόστολος, 26,7.
 ἰατρικὴ 90,23.
 ἰδιωτεία 152, 26.
 ἰδρῶς 296,11.
 Ἰεζεκιήλ 182,18-19. 360,6.
 Ἰέραξ, διάκονος, 176.
 Ἰέραξ, λαμπρότατος, 76,5. 232,
 17.
 Ἰέραξ, πρεσβύτερος, 32,20. 78,11.
 286,15. 312,10.
 Ἰερεμίας 346,13.
 Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 190,
 4. 384,8.
 ἰερωσύνη 38, 16-17. 126,28. 312,
 29.
 ἰερωσύνη Λευϊτικὴ 188,9. 368,23.
 Ἰησοῦς 56,7-8.
 Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 256,16. 362,5.
 Ἰησοῦς Χριστὸς 44,8έ. 262,8.
 ἰλασμός 126,8.

ἰλαστήριον 124,26έ. 126,6έ.
 Ἰουδαῖος 36,7έ. 38,2. 76,9. 78,1.
 80,11. 102,25. 104,12έ. 108,25.
 128, 2έ. 140,1. 282,21. 290,9έ.
 296,19. 308,27. 310,6. 334,28.
 344,5έ. 354,20. 370,27. 376,22έ.
 378,7έ.
 Ἰούδας, ἀπόστολος, 96,2.
 Ἰούδας, προδότης, 140,25. 172,
 22. 344,15. 346,6.
 Ἰσαάκ 306,8. 374,4έ.
 Ἰσαῖος 152, 3.
 Ἰσίδωρος 216,5έ.
 Ἰσίδωρος, διάκονος, 20,10.
 168,17. 258,3. 314,8. 338,6.
 Ἰσίδωρος, ἐπίσκοπος, 14,1. 22,23.
 26,6. 36,1. 70,15. 204,1.
 252,14. 294,28. 370,12.
 Ἰσίδωρος, πρεσβύτερος, 52,3.
 206, 7.
 Ἰσίδωρος, σχολαστικός,
 Ἰσοκράτης 152,3-4. 150,26. 278,
 29.
 Ἰσχυρίων, παραλήπτης ἐπιστο-
 λῆς, 364,1.
 Ἰσχυρίων, πρεσβύτερος, 110,16.
 Ἰωάβ 314,27. 316,6.
 Ἰωάννης, διάκονος, 96,1. 294,6.
 Ἰωάννης (Χρυσόστομος) 374,27.
 Ἰῶβ 110,5. 192,17. 264,21. 302,4.
 Ἰώσηπος 128,26-27. 162,18. 376,
 22έ.
 Ἰωσήφ 122, 15. 124,9. 132,7έ.
 192,14. 256,6. 270,15.

K

καθεύδειν 32,8.
 Κάιν 24,14.
 κακία 24,7. 26,19έ. 42,12. 90,21.
 104,16. 106,3. 140,17. 146,16.
 160,4. 164,16. 170,22. 194, 14.

198,11. 210,31. 236,20. 256,8.
 258,8έ. 274, 9. 276,12έ. 282,13.
 284,16. 340,21. 342,19. 356,
 6έ. 358,3. 376,26.
 καθάρσια 296,29.
 κακηγορία 342,21.
 κακουργεῖν 310,21-22.
 κακουργία 148,27.
 καλλιέπεια 132,2.
 κάλλος 32,24. 300,4. 382,6.
 κάλλος ἀληθείας 300,4.
 καλοκαγαθία 274,15-16.
 Καππαδόκες 330,6.
 καρδία λιθίνη 274,26-27. 276,1-2.
 καρδία σαρκίνη 274,27-28. 276,4.
 Κασιανός, διάκονος, 204,11.
 Κασιανός, παραλήπτης ἐπιστο-
 λῆς, 122,11.
 κατάγνωσις 108,13.
 καταδίκη 126,16.
 κατακλυσμός 188,21-22.
 καταλλαγή 170,1. 184,18.
 κατάνυξις 170,8έ. 172, 27.
 κατάπαυσις 256,15έ.
 καταπραΰνειν 310,9-10.
 κατάτροσις 172,3.
 καταφρονεῖν 250,16.
 καταφρόνησις 246,12έ. 312,25.
 καταχειροτονία 348,18.
 κατηγορία 134,24-25. 270,27.
 κατόρθωμα 196,14. 198,21.
 κελεύειν 1187έ.
 κέρδος 150,27. 234,6. 238,25. 272,
 25.
 κήρυγμα θεῖον 58,17. 60,5. 92,23-
 24. 130,18. 138,5. 334,16.
 κιβωτὸς (διαθήκης) 124, 26έ.
 126,6
 κίνδυνος 16,24. 20,6. 48,18. 156,8.
 160,27. 228,14. 328,3. 344,25.
 κλέπτειν 226,10.
 κλοπή 196,6έ.

κλήσις 862έ.
 κολάζειν 258,22. 310,22. 346,1-2.
 κολακεία 34,25. 84,18. 122,19έ.
 230,5. 258,18.
 κολακεύειν 268,15. 278,8.
 κολακεύεσθαι 194,24.
 κόλασις 20,20. 108,9. 200,15έ. 252,
 26. 256,11. 304,19.
 κολαφίζειν 308,16.
 Κορίνθιοι 172,24. 176,8.
 Κορνήλιος 110,6.
 κόρος 76,10. 310,9.
 κραιπάλη 16,15. 18,23. 20,4.
 κράσις 212,16έ.
 κρίσις 210,27. 254,7. 278,1. 300,21.
 κρίσις θεία καὶ ἀδέκαστος 78,18.
 κριτήριο ἀδέκαστον 186,4-5.
 κρίσις, μέλλουσα, 20,24. 82,28. 94,
 10. 242,10. 332,10. 382,29.
 κτίσμα 168,9.
 Κυνικοὶ 92,12.
 Κύριλλος, ἐπίσκοπος,
 Κύριος 30,19έ. 78,7. 100,24.
 138,25. 140,5. 158,6. 174,5έ.
 188,24έ. 190,1έ. 246,16. 252.
 12. 264,23έ. 286,10. 292,9.
 308,12. 320,10. 340,15. 352,2.
 358,13. 372,13.
 κωλύειν 118,22.
 κωμωδία 150,23. 152,25.

Λ

λαγνεία 134,24. 212,22-23.
 Λάζαρος 198,2έ. 204,13έ.
 Λακεδαιμόνιοι 120,6-7.
 λαμβάνειν 330,21.
 Λαμπέτιος, διάκονος, 184,14
 λαμπρότης 308,4-5.
 λειτουργία 370,5.
 Λεόντιος 240,1.
 Λεόντιος, ἐπίσκοπος, 38,12. 182,

15. 230,28. 334,23.
 Λεόντιος, μαγιστριανός,
 Λευϊ 174,7.
 λήθη 148,8έ. 280,13έ.
 ληστεία 310,21.
 ληστεύειν 194,26.
 λιτότης 150,16.
 Λόγια θεῖα 150,13. 154,6. 200,1.
 358,13.
 Λογικοὶ 90,14.
 λογισμὸς 156,13. 160,14. 218,7.
 242,10. 246,24.
 λογιστικὸν 212,3.
 λογοκρίνειν 216,17.
 λογοποιία 336,28. 350,25-26.
 Λόγος 244,2έ. 292,10. 334,14.
 344,7. 346,10.
 Λόγος Θεοῦ 168,6.
 λόγος ἐνδιάθετος 362,19.
 λόγος προφορικός 362,18-19.
 λοῖδορος 74,15.
 λοιμὸς 168,24.
 Λουκιανὸς 92,12. 144,1.
 Λούκιος, ἀρχιδιάκονος Πηλου-
 σίου, 318,24.
 λύπη 172, 12-13.
 Λυσίας 152,3.
 λύτρον 126,13. 168,25.

M

μαίνεσθαι 84,19.
 μακαρίζειν 276,25.
 μακαριότης 154,27. 296,24. 322,3.
 μακαρισμὸς 172,17. 322,10.
 μακροημερία 340,12.
 μακρόθυμος 264,7έ.
 μανία 238,17. 368,14-15. 370,27.
 μάννα 124,27. 126,25.
 μαργαρίτης (τά ἅγια) 312,15.
 Μαρκιανός, παραλήπτης ἐπι-
 στολῆς, 256,12.

Μάρκος, παραλήπτης ἐπιστολῆς,
 74,14.
 Μαρτινιανὸς 314,25. 340,21. 342,
 18.
 Μαρτινιανός, πρεσβύτερος, 158,
 21. 164,25.
 Μαρτύριος, πρεσβύτερος, 170, 6.
 340, 22. 342,19.
 Μάρων, ἐπίσκοπος, 302,1.
 Μάρων, πρεσβύτερος, 314,25.
 ματαιοπονία 20-21.
 ματαιοτεχνία 212,17.
 Ματθαῖος 320,21.
 μεγαλουργία 324,26.
 μεγαλοψυχία 348,19. 356,25.
 μεγαλόψυχος 264,14.
 μέθη 18,24. 78,16. 194,24. 214,20.
 Μεθοδικοὶ 90,24.
 μέθυσος 74,15.
 Μείδια 348,13έ.
 Μελχισεδέκ 110,5.
 Μελφδὸς (Δαβίδ) 64,8έ. 76,13.
 100,11. 114,2. 126,3. 262,25.
 278,7. 286,14. 300,19. 350,26.
 Μελοποιὸς (Δαβίδ) 314,11.
 μέμφεσθαι 342,10.
 μέμψις 198,19. 264,24.
 μεταγιγνώσκειν 108, 13.
 μετάγνωσις 70,12. 128,21-22.
 μετανοεῖν 80, 24. 108,14-15. 260,
 27. 294,16.
 μετάνοια 50,25. 52,4έ. 126,10.
 140,16. 164,14. 172,13. 298,26.
 μετριολογεῖν 292,19-20.
 μετριοφρονεῖν 292,20.
 μετριοφροσύνη 44,11-12.
 μῆν 100,2.
 Μηνᾶς, διάκονος, 128,1.
 μιαίνειν 270,12.
 μίασμα 248,4.
 μικροψυχία 264,16-17.
 μικρόψυχος 264,15.

μίμησις 80,15.
 Μινώταυρος 64,3.
 μισθός 40,24. 52,12. 72,28. 74,3.
 146,23. 154,29. 156,1έ.
 232,27έ. 234,8. 274,6. 322,9.
 380,25.
 μῖσος 236,12.
 μοιχαλῖς 162,14.
 μοιχεία 134,1. 162,29. 182,9. 196,
 5έ. 282,26. 338,22. 360,21.
 μοιχεύειν 118,11. 204,24. 206,3-4.
 μοιχός 74,19. 164,14έ.
 μόλυσμός 204,26. 272,2.
 Μονογενής (Χριστός) 126, 13.
 168, 25.
 μορφή δούλου 44,16. 288,22.
 μορφή Θεοῦ 44,14.
 μουσική 210,15.
 μῦθος 64,12έ.
 μυστήριον 200,9. 294,19. 314,4.
 μυστήρια ἄχραντα 292,5.
 Μωσῆς-Μουσῆς 38,13. 40,12.
 162,7. 168,4. 270,13. 272,3.
 294,7. 304,15. 332,21έ. 344,27.
 346,12.

N

Νειλάμμων 262,1.
 Νειλάμμων, μοναχός, 166,7.
 Νειλάμμων, σχολαστικός, 326,6.
 Νεῖλος 262,16. 272,9. 292,24.
 308,11. 324,22.
 Νεῖλος, διάκονος, 216, 24.
 νεκροῦν 294,15.
 Νεμέσιος, μαγιστριανός, 138,23.
 Νεμέσιος, παραλήπτης ἐπιστο-
 λῆς, 70,5. 356,21.
 νεωκόρος 350,19έ.
 νηστεία 18,28. 234,22. 286,26-27.
 Νίκαια 166,22. 168,14.
 νίκη 288,17.

Νινευῖ 260,19.
 Νινευῖται 260,16-17.
 νομοθεσία 118,22-23.
 νόμος 88,22-23. 110,3έ. 126,7.
 146,9. 148,22. 152,20. 162,8έ.
 164,9. 168,24. 170,13. 198,25.
 202,22-23. 226,1. 240,2. 242,
 15. 244,24. 270,18. 294,7. 296,
 26έ. 320,17. 352,2. 354,20. 376,
 28.
 νουθετεῖν 250,15.
 νοῦς ἀδόκιμος 104,26έ. 106, 14-
 15.
 Νυμφίος, Χριστός, 70,28.
 νύπτειν 172,3έ.

Ξ

ξύλον (σταυροῦ) 270,2.

Ο

ὀδύνη 184,7. 200,23. 242, 7.
 οἷησις 22,14.
 οἰκονομία 118, 12έ. 166,13έ.
 οἰκτιρμοί 294,8έ.
 ὀλιγόψυχος 264,15-16.
 Ὀλυμπιόδωρος 54,25. 318, 6.
 Ὀλύμπιος, πρεσβύτερος σχολα-
 στικός, 340,18.
 Ὀμηρίζοντες 90,16-17.
 Ὀμηρος 58, 23έ. 212,2. 344,25.
 ὀμονοεῖν 176,13.
 ὀμοούσιος, -ον 168,2. 208,11.
 242,29. 244,5έ.
 ὀνιδείζειν 320,24.
 ὄνειδος 82,23. 360,3. 382,16.
 ὄργη 170,1. 174, 10. 308,23. 338,
 22. 374,18έ.
 ὀργίζεσθαι 184,21. 250,26έ. 248,9.
 ὄρκος 28,13. 160,25. 248,5έ. 330,
 23.

Οὐαλεντιανός, πρεσβύτερος, 198, 24.
 Οὐαλεντίνος, πρεσβύτερος, 366, 8.
 Οὐαρσενούφιος 358,25.
 οὐδενεία 72,14. 384,7.
 Οὐράνιος, διάκονος, 190,19.
 Οὐρσενούφιος, ἀναγνώστης, 120, 22.
 οὐσία, θεία, 208,14. 214,12. 288, 12. 358,16ξ.

Π

πάθημα 110,24. 112,4. 176,28. 214,21. 234,17.
 πάθος 50,18. 58,7-8. 60,14. 64,27. 78,19. 90,26ξ. 94,1. 110,29. 112,15. 130,5. 166,3ξ. 170,16. 178,2. 184,4ξ. 200,20. 204,9ξ. 218,10ξ. 232,1. 240,17ξ. 242,4ξ. 248,22. 258,11ξ. 264,12ξ. 290,1-2. 294,15. 308,8ξ. 310,4. 312, 1ξ. 326,25. 328,1. 356,2. 368,16. 374,20. 382,28.
 παιδευσις 54,29.
 παιδευσις θεία 22,13. 152,17.
 παιδοκτονεῖν 128,16.
 παιδοποιία 202,22. 324,7.
 Παλαιά (Διαθήκη) 340,7. 344,27.
 πάλαισμα, -τα 206,2. 302,24.
 Παλαιστίνη 256,16. 258,1.
 πάλη 204,29. 206,4-5.
 παλιγγενεσία 36,5. 294,13.
 Παλλάδιος, διάκονος, 368,1.
 Πανελλήνιος 146,18.
 παννυχίς 18,28.
 πανουργία 316,4-5.
 πανωλεθρία 168,22.
 παραίνεσις 70,13. 84,2. 134,9. 158, 17. 212,3. 286,24-25. 368,28.
 παρακαταθήκη 178,21.

παράκλησις 250,13-14.
 παραμονή 332,12.
 παραμυθία 184,4. 336,12.
 παρανομία 100,12. 160,8. 362,1.
 παραπικρασμός 256,27.
 παραπληξία 344,16.
 παρατηρήσεις Ιουδαϊκαί 110,4. 294,23.
 Παρθένειον ὄρος Πανός 120,8.
 παρθενία 194,10-11. 196,16ξ. 286, 18. 324,12. 340,1.
 Παροιμία, βιβλίον Π. Διαθήκης, 70, 16. 180,25. 188,13.
 Παροιμαστής 70,3ξ. 298,27.
 παροινεῖν 78,16.
 παροργίζειν 318,18.
 παρουσία ἔνσαρκος τοῦ Χριστοῦ 94,7-8. 108,27-28.
 παρησία 62,23. 180,10ξ. 216,4. 238,8ξ.
 Πάσχα Ἰουδαϊκόν 278,22.
 Πάσχα ἀληθινόν 280,4.
 πάσχειν 146,15. 164,11. 166,10. 176,18. 178,1. 356,4.
 Πατήρ 46,12. 48,29. 168,9. 242,27-28. 244,3ξ. 274,2. 288,14. 292,11. 334,14.
 Παῦλος 22,27ξ. 30,5. 52,6. 68,15ξ. 86,12. 106,22. 108,24ξ. 110,10ξ. 118,19. 120,19. 138,4. 148,9. 170,15. 172, 23. 174,16. 186, 13. 190,22. 202,25. 216,28. 218, 4. 220,3ξ. 256,17. 262,2ξ. 294, 21. 302,20. 346,14. 370,15. 372, 11.
 Παῦλος, διάκονος, 314,19.
 Παῦλος, παραλήπτης ἐπιστολῆς, 62,20. 80,17. 378,25.
 Παῦλος, πρεσβύτερος, 158,9.
 Παῦλος, ὑποδιάκονος, 90,1.
 πειθῶ 250,25. 346,19. 348,5.
 πειρασμός 48,17.

πένης 148,27έ.
 πένθος 272,4.
 πενία 148,24έ. 150,2. 196,28.
 Περικλής 348,4.
 περιρραντήρια 334,4.
 Πέρσαι 120,7.
 Πέτρος, απόστολος, 140,23.
 202,17έ. 346,14.
 Πέτρος, μοναχός, 66,19.
 Πέτρος, παραλήπτης ἐπιστολῆς,
 68,23. 154,10. 364,19.
 Πέτρος, σχολαστικός, 92,26.
 πικρία 270,3.
 Πιλάτος, 218,27. 220,8. 378,10.
 πιστεύειν 176,17.
 πίστις 20,15. 30,21. 100,17. 112,
 26έ. 114,9έ. 218,3. 256,29.
 380,3έ.
 Πιστός, διάκονοςμ 180,24.
 πλάνησις 102,7.
 πλανῆτες (ἀστέρες) 96,2έ. 98,8έ.
 100. 7.
 Πλάτων 58,1έ. 92,11. 102,19. 150,
 25. 152,28. 154,1. 208,19. 212,
 30. 214,13. 346,20.
 Πλατωνίζοντες 90,15έ.
 Πλατωνικοί 132,1-2. 152,22.
 πλεονέκτημα, -τα 60,7. 294,1.
 300,19-20.
 πλεονεξία 158,16. 170,22. 236,12.
 320,7-8. 360,22.
 πλημμελειν 108,7.
 πλημμέλημα 252,5.
 πλησίον 206,19έ.
 πλήττειν 172,3-4.
 πλούσιος 198,2.
 πλοῦτος 20,24. 122,3. 200,28.
 212,1. 278,3.
 Πνεῦμα 138,26. 142,2. 168,10.
 190, 27. 218,5. 234,18-19. 252,6.
 314,17. 338,19.
 πνεῦμα κατανύξεως 170,7-8. 172,2.

πνευματικός ἄνθρωπος 216, 16έ.
 218,18.
 ποδαλγός 240,9.
 ποηφγεῖν 94,22.
 πόθος 20,23. 78,15έ. 162,16.
 πόλεμος ἐμφύλιος 296,2-3.
 πόλεμος εὐαγῆς 66,22.
 πολιτεία 62,14. 68,6. 102,3. 138,20.
 294,14. 302,13-14. 312,22.
 324,3. 340,11. 364,17. 368,26.
 380,10.
 πολυθεΐα 262,15.
 πολυσαρκία 214,16.
 Πολυχρόνιος, παραλήπτης ἐπι-
 στολῆς, 104,24.
 πονηρία 40,15. 166,18. 258,16.
 Πονηρός 50,8-9. 356,1.
 πορνεία 196,13έ. 226,13έ. 282,29.
 338,22.
 πορνεύειν 172,23. 226,5.
 πόρνος 242,18.
 Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, βιβλί-
 ον τῆς Κ. Διαθήκης, 350,21.
 πρᾶξις 114,10. 140,8έ. 178,14.
 302,10. 312,20. 354,14έ.
 πρᾶότης 136,11-12. 348,25. 356,6.
 376,15.
 πρεσβεΐα 52,29-54,1.
 πρεσβυγένεια 52,13.
 προαίρεσις 26,23-24. 96,17έ. 124,
 23. 140,21-22. 160,26. 178,11.
 202,3έ. 212,26. 270,27. 326,3.
 πρόθεσις 84,25. 86,1έ.
 προθυμία 84,27. 246,20.
 προκοπή 22,9.
 πρόληψις 82,8. 90,10. 92,27. 208,
 19. 228,10.έ.
 προμήθεια 64,17. 134,18.
 προνοεῖν 94,14. 166,25.
 πρόνοια 26,3. 68,4. 116,9. 138,17.
 168,1. 282,12. 376,9.
 πρόνοια θεΐα 76,19. 216,9. 298,10έ.

πρόοδος 242,27.
 προπαίδευμα,-τα 232,18-19έ.
 προσευχή 202,24έ.
 Προσέχιος, σχολαστικός ιατρός,
 208,17.
 προσήνεια 238,9.
 προσκυνεῖν 94,19. 168,2.
 πρόφασις 40,16.
 προφητεία 104,15. 334,27. 336,1έ.
 338,3.
 προφήτης 128,16. 152,21. 232,27.
 234,1. 236,8. 244 24. 284,6.
 292,12. 336,20. 344,27. 372,10-
 11. 376,27. 378,12.
 πρυτανεῖον 302,25-26.
 πρωτόπλαστος 338,9.
 πρωτοτόκια 52,22. 54,3.
 πταῖσμα 196,11-12. 198,4. 232,13.
 238,8. 298,4.
 Πτολεμαῖος 352,22.
 Πυθαγόρας 346,22.
 Πυθαγόρειοι 90,15. 130,28.
 πῦρ.114,15. 338,26.
 Πυρρός 98,25-26.

Ρ

ῥάβδος (Ῥαρών) 124,27. 126,25.
 ραθυμεῖν 32,8-9.
 ραθυμία 34,11. 40,4. 148,16-17.
 178, 20. 206,5. 230,30. 232,14.
 280,20. 284,14. 288,1. 322,19.
 338,17. 346,11. 376,3-4. 378, 19έ.
 ῥητορική 150,24.
 ροπήθεια 286,21.
 ρύσις 90,29-92,1.
 Ρωμαῖος, -οι 38,3. 158,2. 220,4έ.
 Ρώμη 220,12.

Σ

Σαββατισμός 256,23.

Σαλώμη 162,20-21.
 Σαμαρείτις (ἡ)
 Σαπφείρα 24,4.
 σαρκικός ἄνθρωπος 216,27. 218,
 10έ.
 Σάρα 182,4. 270,10.
 Σατανᾶς 50,9.
 σαφήνεια 152,10έ. 154,6.
 Σειράχ 382,3.
 σελήνη 100,3.
 σεμνότης 150,22έ.
 Σεναχειρῆμ 384,4έ.
 Σεραφίμ 346,13.
 σιωπή 258,9έ.
 σκεῦος ἐκλογῆς 114,3. 138,4. 234,
 19.
 σκῆψις 148,17.
 σκιαμαχεῖν 154,11.
 Σολομών 18,16. 36,17. 70,16. 252,
 23. 272,2. 336,7-8έ.
 σοφία 106,12. 130,14. 132,4.
 186,16.278,25. 292,25. 302,3έ.
 316,4. 328,9. 346,22. 362,5.
 366,27. 380,29. 382,4.
 σοφία ἀκηρατος 336,19.
 σοφία ἄρρητος 156,22.
 σοφία ἑλληνική 22,11.
 σοφία θεία 60,5. 90,3. 148,13έ.
 276,12.
 Σοφία Σολομώντος, βιβλίον Π.
 Διαθήκης, 252, 23.
 σπουδαῖος 278,27. 280,2.
 σταυρός 56,9έ. 58,6. 60,14. 62,7έ.
 164,26έ. 180,15έ. 310,13έ.
 370,28.
 στέγνωσις 90,29.
 στέφανος 40,18. 110,23. 176,28.
 236,24. 238,12. 242,13. 246,1.
 254,27. 284,29. 306,27. 310,16.
 328,4έ.
 στεφανοῦσθαι 204,28-29. 308,6-7.
 334,7-8

Στίλβων 98,25.
 Στρατήγιος, μονάζων, 220,17.
 Στρατήγιος, σχολαστικός,
 Στωικοί 132,4. 154,3.
 στωμυλότης 150,23.
 συγγνώμη 32,25. 48,25. 80,19-20.
 96,13. 190,17. 294,10έ. 296,30.
 308,23. 316,28.
 συγκατάβασις 118,16.
 σύγκρισις 294,4.
 συκοφαντία 136,19.
 συλλογισμός 218,7.
 συμβουλή 78,27.
 Συμεών, υἱὸς Ἰακώβ, 174,7.
 συμμαχία 32,11. 48,3. 120,7. 286,
 26. 318,22.
 συμπάθεια 208,4. 214,11έ. 244,23.
 250,20. 306,13.
 συμφέρον 152,15. 304,7έ. 330,20.
 συμφορὰ 24,10-11. 28,10-11. 134,
 3-4. 136,17. 184,6. 204,17. 242,
 22. 274,17. 348,24. 370,9.
 συνάφεια 162,29.
 σύνεσις 68,27. 156,19έ.
 συνευδοκεῖν 108,1έ.
 συνήθεια 200,17.
 σύνοδος 182,7.
 σύνοδος Νικαίας 166,22-168,15.
 συνουσία 64,20. 66, 14. 98,3. 200,
 11έ. 218,12-13. 228,28. 324,20.
 συντυχία 174,24-25.
 Συρίων 32,4.
 Σωκράτης 346,25.
 Σωκρατικοὶ 92,10.
 Σωσάννα 78,13έ. 122,28. 124,11.
 Σωτὴρ 94,7. 220,7. 252,28. 266,28.
 272,25-26. 294,30. 320,14. 336,
 22. 362,17. 364,7. 366,11. 376,
 23.
 σωτηρία 32,12. 86,4. 116,19.
 136,13. 158,19. 172,22έ. 236,
 13-14. 238,27. 246,16-17. 260,

25έ. 304,28. 318,4.
 σωφρονεῖν 74,10. 76,11. 126,28.
 196,19.
 σωφρονίζειν 250,17.
 σωφρονισμὸς 240,25-26.
 σωφροσύνη 16,19-20. 74,10. 76,
 11. 78,20. 122,17. 124,1. 132,8-
 9έ. 136,23έ. 174,8. 192,9. 212,
 22. 234,22-23. 370,19. 372,18.

Τ

ταλαιπωρία 204,14.
 ταλανίζειν 248,25. 278,2.
 τάλαντον 178, 18.
 τάξις 102,18.
 ταπεινότης 356,25.
 ταπεινοφροσύνη 22,19. 44,19.
 136,9.
 ταπεινοῦσθαι 44,20.
 ταυτότης 236,1.
 τελείωσις 188,8.
 τελώνης 320,15έ.
 τιμὴ 34, 20. 54,1. 74,24. 108,22.
 124, 22. 140,26. 212,2. 234,3.
 262,10. 294,18. 374,13.
 Τιμόθεος, ἀναγνώστης, 326,24. .
 τιμωρεῖν 282,24.
 τιμωρία 20,27. 24,3. 28,11-12έ.
 32,24. 40,1έ. 80,26. 86,25.
 148,3. 158,19-20. 164,15. 198,
 23. 200,16έ. 212,31. 254,28.
 258,19. 260,26-27. 268,23.
 270,27. 294,17. 298,4. 316,12έ.
 332,9έ. 344,28. 346,4. 360,4.
 τιτρώσκειν 1723έ.
 τραγωδία 64,16. 150,23. 152,24.
 160,1. 230,29. 232,2. 290,9.
 310,1.
 Τριάς 168,2.
 τρόπαιον 294,1. 306,10.
 τρυφή 16,16. 18,13. 48,6. 50,4.

278,4. 282,29. 288,1.
 τυραννίς 244,27.
 τῦφος 130,28.
 τύχη 278,10.

Υ

ὕβριζειν 328,16.
 ὕδρις 60,24. 66,8. 76,10. 124,22.
 154,20έ. 166,3. 204,7-8. 262,13.
 310,10έ. 328,9έ.
 υἰοθεσία 44,24. 46,4. 126,16. 170,
 3. 292,27. 296,22-23.
 Υἱός 244,5. 290,21έ. 292,4. 296,17.
 334,14. 382,20.
 ὑπακοή 86,16.
 Ὑπάτιος 226,22.
 ὑπερηφάνια 356,25.
 ὑπεροχή 196,11.
 ὑπεροψία 130,28.
 ὑπομονή 322,9.
 ὑπόνοια 46,4. 254. 2έ.
 ὑποχωρεῖν 30228. 3045-6έ.
 ὑποψία 184,11.

Φ

Φαέθων 98,25.
 Φαίνων 98,25.
 Φάλαρις 346,23.
 φαντασία 168,6.
 Φαρισαῖος 38,27. 320,14. 364,8.
 φάρμακον 248,28. 250,26.
 φαῦλος 280,1.
 φειδωλία 356,24-25. 358,4-5.
 φειδωλός 194,21.
 Φῆστος 220,11.
 φθονεῖν 84,9-10.
 φθόνος 316,7. 372,3.
 φθορά 332,15.
 φιλανθρωπία 34,12. 76,24. 88,15.
 146,14-15. 184,25. 260,16έ.

296,9. 360,15.
 φιλαργυρία 318,25.
 φιλαρχία 90,10. 92,21. 94,29.
 φιλαυτία 50,22. 56,6. 116,16. 228,
 9.
 φιλία 170,2. 228,7. 362,11.
 Φιλιππήσιοι 44,6.
 Φιλιππίδης, Ἀθηναῖος, 120,5-6.
 Φίλιππος, βασιλεὺς Ἰουδαίων,
 162, 5.
 Φιλήτριος 174,13.
 Φιλίτρο(ι)ος 148,21. 304,23.
 φιλοδοξία 74,8. 274,8-9.
 φιλονεικεῖν 154,12. 226,24. 228,
 27. 278,25.
 φιλονεικία 154,12. 190,15.
 φιλοπραγμοσύνη 148,25. 150,1.
 φιλοσοφεῖν 302,13. 304,1.
 φιλοσοφία 46,20. 48,12. 62,16.
 92,6. 130,25. 230,13-14. 232,
 19έ. 330,1έ.
 φιλοσοφία εὐαγγελικῆ 232,19έ.
 φιλοσοφία νέα 28,4έ.
 φιλοτιμία 58,20. 296,9-10. 338,27.
 φιλοχρηματία 158,14-15.
 φλυαρεῖν 158,13.
 φόβος 16,8. 18,7. 20,23. 30,7.
 82,28-84,1. 122,20. 146,15. 174,
 14έ. 180,4. 254,17έ. 356,3.
 362,10.
 φόβος θανάτου 252,16-17.
 254,16έ.
 φόβος θεῖος 244,22.
 φονεῦειν 118,11. 164,1. 226,10έ..
 φόνος 78,19. 160,20. 164,4έ. 282,
 26. 316,13. 332,24. 338,21. 360,
 21. .
 φρονεῖν 110,22.
 φρόνημα 80,18. 326,13.
 φρόνησις 102,25. 192,10. 230,8.
 264,8. 334,19. 346,22-23.
 φρόνιμος, -οι 234,27. 248,14.

φροντίς 374,13.
 φύσημα 22,13. 142,17.
 φύσις θεία 208,11.
 φῶς 272,21ἔ. 274,19. 330,17.
 φῶς ὑπερκόσμιον 102,2.
 Φωσφόρος 98,26.

X

χαμευνία 18,28.
 χαρὰ 62,10.
 χάρις 22,1. 84,27. 110,20. 114,7.
 116,3. 126, 126,14. 132,26.
 134,10. 138,8. 150,6. 168,26.
 190,16. 238,21. 290,17. 294,11.
 318,17. 320,20. 372,25.
 χάρισμα 148,10. 186,15. 218,1.
 294, 19.
 χειροτονία 320,8.
 χειροτονία θεία 110,19.
 χερουδιμ 124,26. 126,5ἔ. 264,1.
 χρήματα 148,4. 234,8. 316,27.
 362,10-11.
 χρήματα Ἀρπάλεια 348,12.
 χρησμός (θεῖος-ἱερός) 40,10. 126,
 11. 144,15. 152,8. 154,7. 216,
 12-13. 232,2. 282,18. 318,5.
 Χριστιανός, -οὶ 54,26. 62,24. 92,
 20. 102,25. 108,26. 246,10.
 248,7. 282,21. 378,14.
 Χριστὸς 38,3. 40,6. 42,2. 44,8ἔ.
 50,27. 56,13. 80,5ἔ. 84,28.
 108,28. 126,7. 128,6. 138,5.
 144,20. 154,20ἔ. 156,1. 164,26ἔ.
 164,26ἔ. 166,8ἔ. 172,4. 218,23.
 232,9. 254,20. 262,4ἔ. 270,2.
 290,5. 306,5-6. 308,24. 310,13ἔ.
 314,14. 318,22. 320,19ἔ. 336,9ἔ.

338,18. 370,26. 372,4. 378,8.

Ψ

Ψαλμὸς 314,10.
 Ψαλτήριον 314,9.
 ψευδαπόστολος 372,9-10.
 δεύδεσθαι 26,13-14.
 ψευδομαρτυρεῖν 26,14.
 ψευδομαρτυρία 364,23.
 ψευδοπροφήτης 372,10.
 ψεῦδος 116,21-22ἔ. 130,24.
 ψόγος 250,11.
 ψυχὴ 22,18. 48,9. 70,21. 78,9.
 102,5. 108,16. 124,6. 196,24.
 204,27. 208,9ἔ. 210,2ἔ. 212,30.
 214,8ἔ. 216,2ἔ. 218,14. 230,3.
 232,22. 236,23. 238,5. 242,19ἔ.
 252,6. 254,2ἔ. 264,10. 270,5ἔ.
 272,1. 276,2ἔ. 278,10. 280,16ἔ.
 282,7ἔ. 298,24. 300,7. 316,22.
 324,17. 328,3ἔ. 330,4. 332,17-
 18. 334,7. 362,20. 372,27.
 ψυχικὸς ἄνθρωπος 142,2. 216,
 25ἔ. 218,5ἔ.

Ω

ὠδὶς 48,27.
 ὠμότης 316,21-22.
 ὠρίων 186,10.
 ὠρίων, μονάζων, 234,26.
 ὠφέλεια 116,4ἔ. 150,8. 152,8-9.
 154, 8. 238,22ἔ. 298,21. 300,8.
 336,3. 340,28. 354,9. 372,26.
 ὠφέλιος, γραμματικὸς, 178,4.
 278,19. 332,20.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	14-385
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄. ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Εἰς τὸν στέφανον ἐνιαυτοῦ καὶ τροχοῦ γενέσεως.	14
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β΄. ΖΩΣΙΜΩ, Εἰς τό, «Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου».	16
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ΄. ΤΩ ΑΥΤΩ, Εἰς τὸ αὐτό.	18
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ΄. ΤΩ ΑΥΤΩ, Εἰς τὸ αὐτό.	18
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε΄. ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Τί ἐστὶ τὸ γεγραμμένον ἐν τοῖς Ἄσμασι, «Ἐξήκοντά εἰσι βασίλισσαι».	20
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ς΄. ΕΠΙΜΑΧΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ, Εἰς τό, «Εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι, γενέσθω μωρός».	22
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ΄. ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Εἰς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου· «Εὐχόμεθα δὲ τῷ Θεῷ, μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς μηδὲν κακόν».	22
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η΄. ΗΣΑΪΑ, Περὶ τοῦ Κάιν καὶ τοῦ Λάμεχ.	24
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ΄. ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Διὰ τί ἐν τῇ καμίνῳ οἱ παῖδες κοινῇ πᾶσι παρεκελεύσαντο εὐλογεῖν τὸν Θεόν, ἰδίως δὲ τῷ Δανιήλ.	24
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι΄. ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Περὶ τοῦ ῥητοῦ τῆς Ἐπιστολῆς Ἰακώβου, «Ἡ γλῶσσα πῦρ ...».	26
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑ΄. ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Εἰς τό, «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν».	28
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΒ΄. ΘΕΟΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Διὰ τί ὁ Παῦλος	

	εἰπών, «Θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν;», μετ' ὀλίγον φησὶν· «Ἀπόδοτε τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον».	30
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ'.	ΣΥΡΙΩΝΙ, Εἰς τό, «Τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν».	32
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΔ'.	ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τό, «Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλέπετω μὴ πέση».	32
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ'.	ΕΠΙΜΑΧΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ, Περὶ τῆς ἀγάπης.	34
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ις'.	ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Εἰς τό, «Ἀπόδοτε τῷ τιμὴν, τὴν τιμὴν».	34
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΖ'.	ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Εἰς τό, «Καὶ ἔσται ἡ δόξα τοῦ οἴκου ἡ ἐσχάτη, ὑπὲρ τὴν πρώτην».	36
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΗ'.	ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Εἰς τό· «Ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ Γραμματεῖς».	38
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΘ'.	ΔΩΡΟΘΕΩ, Περὶ τῆς ἀποδημίας αὐτοῦ εἰς ξένην χώραν.	40
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Κ'.	ΔΙΔΥΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Περὶ ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας.	42
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑ'.	ΘΕΩΝΙ, Ὅτι τὸ οἶσθαι εἰδέναι, τοῦ μηδὲ εὐρεῖν αἷτιόν ἐστιν.	42
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΒ'.	ΖΗΝΩΝΙ, Πρὸς Φιλιππησίους. Εἰς τό· «Ἀλλήλους ἠγοῦμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν», καὶ τί ἐστὶ, «Τοῦτο φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».	44
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΓ'.	ΘΕΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Πῶς ὁ Ἀχαάβ, καί- τοι προμαθὼν τὸν θάνατον αὐτοῦ, φυλάξα- σθαι οὐκ ἠδυνήθη.	46
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΔ'.	ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Πάτερ ἡ- μῶν».	46
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΕ'.	ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τό· «Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς;».	50

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΖ΄.	ΙΣΙΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τὸ εἰρη- μένον περὶ τοῦ Ἡσαῦ «Μετανοίας τόπον οὐχ εὔρε, καίπερ μετὰ δακρῶν ἐκζητή- σας αὐτήν».	52
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΖ΄.	ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΩ, Ὅτι Ἕλληνες, δι' ὧν τὰ Χριστιανῶν δοκοῦσι σμικρύνειν, διὰ τού- των τὰ ἑαυτῶν ἀνατρέπουσιν.	54
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΗ΄.	ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΣΟΦΙΣΤῆ, Περὶ τοῦ αὐτοῦ.	56
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΘ΄.	ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ, Περὶ τοῦ αὐτοῦ.	58
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Λ΄.	ΔΟΜΕΤΙΩ ΚΟΜΗΤΙ, Περὶ τοῦ αὐτοῦ.	58
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΑ΄.	ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΣΟΦΙΣΤῆ, Ἀντίθεσις ἀξιά- κουστος πρὸς Ἕλληνα περὶ τῆς ἀναστάσε- ως τοῦ Σωτῆρος.	60
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΒ΄.	ΔΩΡΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ, Περὶ δόξης τοῦ τιμίου σταυροῦ.	62
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΓ΄.	ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Περὶ πολιτεί- ας.	62
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΔ΄.	ΠΑΥΛΩ, Περὶ τοῦ αὐτοῦ (περὶ πολιτείας).	62
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΕ΄.	ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Περὶ ζωοφθορίας, ἧς ὁ νομοθέτης ἐμνήσθη, καὶ εἰς τὸ, «Ἀ- πόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν».	62
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΣ΄.	ΠΕΤΡΩ ΜΟΝΑΧΩ, Τό, «Εἰ δυνατὸν τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύ- οντες».	66
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΖ΄.	ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Ὅμοιον.	68
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΗ΄.	ΠΕΤΡΩ, Εἰς τὸ γεγραμμένον, «Μετὰ βουλῆς πάντα ποίει».	68
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΘ΄.	ΝΕΜΕΣΙΩ, Εἰς τὸ αὐτό.	70
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Μ΄.	ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Περὶ τῶν τριῶν Σολομῶντος βιβλίων, Παροιμιῶν, Ἐκκλη- σιαστικῶν, Ἀσμάτων.	70
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΑ΄.	ΠΕΤΡΩ, Εἰς τὸ, «Μὴ ποιεῖν τὴν ἐλεημοσύνην ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων».	72
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΒ΄.	ΜΑΡΚΩ, Διὰ τί τὸν μέθυσον καὶ λοῖδορον ὁ Ἀπόστολος μετὰ τῶν τὰ μέγιστα ἡμαρτη-	

	κότων ἔταξεν.	74
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΓ.	ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ, Τίνος ἡ ἔννοια τοῦ διὰ κόρακος τρέφεσθαι τὸν Ἥλιαν.	76
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΔ΄.	ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Τί ἐστὶ τό, «Οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων ὠμοδίασαν».	76
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΕ΄.	ΙΕΡΑΚΙ ΚΑΙ ΔΙΟΝΥΣΙΩ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙΣ, Τοῦ Δανιὴλ περὶ τῆς σώφρονος Σωσάννης.	78
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΖ΄.	ΔΩΡΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ, Εἰς τό «Εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν.	80
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΖ΄.	ΠΑΥΛΩ, Ὅτι χρὴ τὸ φρόνημα τῶν σφαλλομένων, μὴ οἰομένων δὲ σφάλεσθαι, καθαίρειν, γνωσιμαχοῦσι δέ, συγγνώμην νέμειν.	80
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΗ΄.	ΑΜΜΩΝΙΩ, Εἰς τό «Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν».	82
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΘ΄.	ΩΡΙΩΝΙ, Εἰς τό «Εἰ δὲ ἐστὶ γεῦμα ἐν ῥήμασι κενοῖς».	82
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ν΄.	ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Πρὸς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ δήμου τῷ Ἡρώδῃ «Θεοῦ φωνῆ καὶ οὐκ ἀνθρώπου».	84
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΑ΄.	ΘΕΩΝΙ, Εἰς τό «Τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὔσι.	84
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΒ΄.	ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Ὅτι ἡ ἁμαρτία τοῦ θανάτου χαλεπωτέρα. Εἰς τό «Εἰ γὰρ τὰ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος», καὶ «Μὴ βασιλευέτω ἐν ὑμῖν ἡ ἁμαρτία», καὶ πάλιν, «Τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία».	86
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΓ΄.	ΔΙΟΝΥΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, «Ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν ...».	88
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΔ΄.	ΠΑΥΛΩ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τὸ αὐτό.	90
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΕ΄.	ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤῆ, Ὅτι ἀπὸ φιλαρχίας ἢ προλήψεων φύονται αἰρέσεις.	90
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΖ΄.	ΠΕΤΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Περὶ τοῦ αὐτοῦ.	92
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΖ΄.	ΑΔΑΜΑΝΤΙΩ, Εἰς τὸ αὐτό.	94

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΗ΄.	ΙΩΑΝΝΗ ΔΙΑΚΟΝΩ, Τῆς Ἰουδα Ἐπιστολῆς. Τί ἐστίν, «Ἀστέρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται.	96
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΘ΄.	ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΩ, Τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς. Εἰς τὸ γεγραμμένον «Παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν» κ.τ.λ.	104
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ξ.	ΘΕΟΛΟΓΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τὸ εἰρημένον «Οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν».	106
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΑ΄.	ΑΜΜΩΝΙΩ, Εἰς τὸ «Δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν».	108
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΒ΄.	ΕΠΙΜΑΧΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ, Εἰς τὸ «Χωρὶς δὲ νόμου ἁμαρτία νεκρά».	110
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΓ΄.	ΙΣΧΥΡΙΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τὸ «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ».	110
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΔ΄.	ΘΕΟΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Ὅτι οἱ ἠττώμενοι, ἑαυτοῖς ἂν εἶεν δίκαιοι λογίζεσθαι τὴν ἥτταν.	112
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΕ΄.	ΤΩ ΑΥΤΩ, Περὶ τοῦ αὐτοῦ ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων οὐ σώζει τὸν ἄνθρωπον.	112
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΣ.	ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ, Διὰ τί πάντα τὰ θεῖα τῷ τοῦ πυρὸς ὄνόματι χαρακτηρίζεται.	114
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΖ΄.	ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Περὶ ἀναγνώσεως, κατὰ Ἑλλήνων. Περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.	116
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΗ΄.	ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Ὅτι οὐ ταυτὸν τὸ κελεῦσαι καὶ ἐπιτρέψαι.	118
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΘ΄.	ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Διὰ τί ἐν τῷ βωμῷ ἐπεγέγραπτο, «Ἀγνώστω Θεῷ».	120
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ο΄.	ΟΥΡΣΕΝΟΥΦΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ, Ὅτι, ἐπειδὴ πάντα τὰ βιωτικὰ μεγάλα εἶναι νομίζομεν, διὰ τοῦτο κατ' ἀλλήλων ὀπλιζόμεθα.	120
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΑ΄.	ΚΑΣΙΑΝΩ, Ὅτι οὐκ ἔστι αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός.	122

ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΟΒ΄. ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Περί τοῦ αὐτοῦ.	124
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΟΓ΄. ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ τὸ ἱλαστήριον καὶ τὰ χερουδίμ καὶ τὸ μᾶνα καὶ τὴν ῥάβδον Ἰαφὴν.	124
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΟΔ΄. ΜΗΝΑ ΔΙΑΚΟΝΩ, Περί τῆς τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλωσίας.	128
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΟΕ΄. ΑΔΑΜΑΝΤΙΝΩ, Εἰς τὸ αὐτό.	128
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΟΣ΄. ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τὸ εἰρημένον, «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως».	130
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΟΖ΄. ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Περί τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἰωσήφ.	132
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΟΗ΄. ΑΡΣΕΝΟΥΦΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ, Περί τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἰωσήφ.	132
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΟΘ΄. (Δὲν ὑπάρχει).	-
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Π΄. ΑΡΣΕΝΟΥΦΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ, Περί τοῦ ἀποστόλου, ὅτι, «Σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστὶν οὗτος».	138
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΠΑ΄. ΝΕΜΕΣΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΙΑΝΩ, Εἰς τό, «Πάντα ὅσα ἂν εἶπεν ὁ Κύριος, ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα», καὶ εἰς τό, «Ὁ ψυχικὸς ἄν- θρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος», καὶ εἰς τό, «Οὐ δύναται δένδρον πονηρὸν καρ- ποὺς καλοὺς ποιεῖν».	138
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΠΒ΄. ΑΘΑΝΑΣΙΩ, Ὅτι οὐκ ἦν συμφέρον τῶν πάντων γινῶσιν ἔχειν ἡμᾶς,	142
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΠΓ΄. ΕΥΛΟΓΙΩ, Περί ἀκαταλήπτου.	142
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΠΔ΄. ΛΟΥΚΙΑΝΩ, Ὅτι οὐ χρὴ ἀδικεῖν, μηδὲ ἀδί- κως ψηφίζεσθαι.	144
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΠΕ΄. ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Εἰς τό, «Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναί, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρ- νοῦνται.	144
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΠΣ΄. ΠΑΥΛΩ, Εἰς τό, «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλ- μοῦ», καὶ τὰ ἑξῆς.	146
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΠΖ΄. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩ, Τῆς Ἐξόδου· «Αἰτήσασθε ἕκαστος παρὰ τοῦ πλησίον σκευὴ ἀργυρᾶ	

	καὶ χρυσᾶ», καὶ τὰ λοιπα.	146
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΗ.	ΖΩΙΛΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Περὶ λήθης.	148
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΘ.	ΦΙΛΙΤΡ(Ι)Ω, Εἰς τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ «Πενήτα οὐκ ἐλεήσεις ἐν κρίσει».	148
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ΄.	ΑΛΥΠΙΩ, Περὶ ἀναγνώσεως, Κατὰ Ἑλλήνων. Περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.	150
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΖΑ΄.	ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ, Περὶ τοῦ αὐτοῦ	150
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΖΒ΄.	ΠΕΤΡΩ, Ὅτι οὐ χρὴ σκιαμαχεῖν μηδὲ περὶ τῶν τυχόντων φιλονεικεῖν.	154
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΖΓ΄.	ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τὸ «Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι», καὶ τὰ ἐξῆς.	154
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΖΔ΄.	ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τὸ «Ὡστε μὴ πρὸ καιροῦ κρίνετε».	156
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΖΕ΄.	ΠΑΥΛΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τὸ «Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε;».	158
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΖΣ΄.	ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Περὶ Ἡρώδου τοῦ τετραρχοῦ καὶ τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τῆς Ἡρωδιάδος.	158
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΖΖ΄.	ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ Διὰ τί ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος ὁ Χριστὸς ταῖς κοπτομέναις γυναῖξιν ἐπετίμησεν.	164
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΖΗ΄.	ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΙ ΜΟΝΑΧΩ, Εἰ ἔδει τὸν Χριστὸν παθεῖν, διὰ τί οἱ σταυρώσαντες ἀπητήθησαν δίκας;	166
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΖΘ΄.	ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου.	166
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ρ΄.	ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Τί ἐστίν, «Εἰς ἔνδειξιν δικαιοσύνης αὐτοῦ».	168
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑ΄.	ΜΑΡΤΥΡΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τὸ, «Δέδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς πνεῦμα κατανύξεως».	170
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΒ΄.	ΦΙΛΗΤΡΙΩ, Εἰς τὸ, «Ἀπόδοτε τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον».	174
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΓ΄.	ΕΠΙΜΑΧΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ, Εἰς τὸ, «Ὑμεῖς	

	ἔστε σῶμα Χριστοῦ».	176
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΔ΄.	ΙΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Ἐγὼ ἔχαρίσατο ὁ Θεός, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν».	176
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕ΄.	ΩΦΕΛΕΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ, Περί δαιμόνων.	178
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖ.	ΕΠΙΜΑΧΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ, Περί τοῦ τὰ ε' καὶ τοῦ τὰ β' τάλαντα πιστευθέντος.	178
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖ΄.	ΘΕΟΔΟΣΙΩ, Διὰ τί γέγραπται περὶ τῆς γῆς, «Οὐ κλιθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος».	178
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΗ΄.	ΝΕΙΛΩΝΙ, Εἰς τό, «Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχάς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισε, θριαμβεύσας ἐν αὐτῷ».	180
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΘ΄.	ΠΙΣΤΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Τῶν Παροιμιῶν. Τί ἐστίν, «Ὁ εἰσελθὼν εἰς γυναῖκα ὑπανδρον, οὐκ ἀθωωθήσεται».	180
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙ΄.	ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Τί ἐστίν, «Καὶ ἔσονται ἐπὶ τῶν ὁρέων ὡς περιστεραὶ μελετητικαί»;	182
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΑ΄.	ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, «Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρον σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον...».	184
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΒ΄.	ΩΡΙΩΝΙ, Περί συντάξεως τοῦ ἀποστολικοῦ ῥήματος, ἔνθα φησί· «Κωλυόντων γαμεῖν».	186
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΓ΄.	ΟΥΡΑΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς δεδαία».	190
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΔ΄.	ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τὸ γεγραμμένον, «Ὡσπερ οὐχ ὅμοια πρόσωπα πρόσωποις, οὕτως οὐδὲ αἱ καρδίαι τῶν ἀνθρώπων».	192
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΕ΄.	ΕΠΙΦΑΝΙΩ, Εἰς τὸ συγκριτικὸν περὶ μοιχείας καὶ κλοπῆς γεγραμμένον, «Ἐὰν ἄλῳ τις κλέπτων...».	196
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΖ΄.	ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Περί Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου.	198

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΖ'. ΟΥΑΛΕΝΤΙΑΝΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Διὰ τί ὁ νόμος τοὺς λεπρῶντας ἢ ἑτέρους νοσήματα ἀκούσια νοσοῦντας, ἔξω εἶναι τῶν ἱερῶν περιβόλων προσέταξεν.	198
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΗ'. ΑΛΥΠΙΩ, Εἰς τό, «Καὶ ποτήριον ψυχροῦ δίδοναι».	200
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΘ'. ΗΡΩΝΙ, Τῆς Ἐπιστολῆς Πέτρου. Διὰ τί τοὺς ἄνδρας ὡς ἀσθενεστέρω σκεύει τῷ γυναικείῳ κελεύει τιμὴν ἀπονέμειν.	202
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚ'. ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Εἰς τό, «Εἰ δυνατὸν τὸ ἐξ ὑμῶν...».	204
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΑ'. ΚΑΣΙΑΝΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Περὶ τῆς δυσπραγίας καὶ εὐκλείας τοῦ ἐν Εὐαγγελίοις Λαζάρου.	204
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΒ'. ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν».	204
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΓ'. ΙΣΙΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τό, «Ὁ δὲ θέλων ἑαυτὸν δικαιῶσαι, εἶπε· Καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον;».	206
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΔ'. ΑΙΓΥΠΤΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Περὶ τῆς ψυχῆς.	208
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΕ'. ΠΡΟΕΣ(Ε)ΧΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ ΙΑΤΡΩ, Περὶ τοῦ αὐτοῦ.	208
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΣ'. ΙΣΙΔΩΡΩ, Εἰς τό, «Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴνα τί σύ...» κ.τ.λ.	216
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΖ'. ΝΕΙΑΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος». Τί πνευματικὸς καὶ τί ψυχικὸς καὶ τί σαρκικός.	216
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΗ'. ΕΥΣΤΕΦΙΩ, Εἰς τὸν ἀοίδιμον θάνατον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.	218
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΘ'. ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ, Εἰς τό, «Πᾶν ἁμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν».	220
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΛ'. ΥΠΑΤΙΩ, Τί κοινὸν παρέχειν ἑαυτὸν, καὶ τί	

- ἴσον, καὶ τί ἀμφισβητεῖν καὶ μὴ φιλονεικεῖν, καὶ τί εὐφραίνεσθαι, καὶ τί ἡδεσθαι. 226
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΛΒ'. ΠΑΥΛΩ, Ὅτι οὐκ ἦν συμφέρον τῶν πάντων γινῶσιν ἔχειν ἡμᾶς. 230
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΛΓ'. ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Ὅτι αἴτιον τῶν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τραγωδιῶν ἐστὶ ἡ ραθυμία πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν. 230
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΛΔ'. ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ, Ὅτι τὰ νομικὰ καὶ προφητικὰ μαθήματα προπαιδεύματά εἰσι τῆς νέας καὶ εὐαγγελικῆς φιλοσοφίας. 232
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΛΕ'. ΙΑΚΩΒΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ, Εἰς τό, «Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται». 232
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΛΣ'. ΑΛΥΠΙΩ, Πῶς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν διάζεται. 234
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΛΖ'. ΩΡΙΩΝΙ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ, Εἰς τὸ γεγραμμένον, «Φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί». 234
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΛΗ'. ΑΛΥΠΙΩ, Εἰς τό, «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε». 236
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΛΘ'. ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ, Εἰς τό, «Καὶ σύ, ἐὰν διαστείλης τῷ ἀνόμῳ καὶ ἀναστρέψῃ ἀπὸ τῆς ἀνομίας αὐτοῦ, ὁ ἀνομος ἐν τῇ ἀνομίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖται, σὺ δὲ τὴν ψυχὴν σου ῥύση». 238
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜ'. ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤῆ, Περί τῆς ἀναγνώσεως, κατὰ Ἑλλήνων. Περί τῆς χάριτος τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας. 238
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΑ'. ΛΕΟΝΤΙΩ, Διὰ τί ὁ νόμος τοὺς λεπρῶντας ἢ ἑτέρους, νοσήματα ἀκούσια νοσοῦντας, ἔξω εἶναι τῶν ἱερῶν περιβόλων προσέταξεν. 240
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΒ'. ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος». 242

- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΓ'. ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ, Περὶ ἀρχῆς, καὶ ὅτι ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς, ποιεῖν δίκαια. 244
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΔ'. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ, Ὅτι τὰ τολμηθέντα τοῖς Χριστιανοῖς ἐκ πολλῆς ἀπειρίας καὶ ἀμαθίας τῶν δογμάτων αὐτῶν ἢ ἐκ πολλῆς ἀπιστίας καὶ καταφρονήσεως τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ἐγένετο. 246
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΕ'. ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Εἰς τό, «Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει;». 248
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΖ'. ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, «Καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους». 252
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΖ'. ΜΑΡΚΙΑΝΩ, Εἰς τὸ γεγραμμένον, «Εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν». 256
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΗ'. ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται». 258
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΘ'. ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Ἄπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός», εἰς τὸν ξα΄ Ψαλμόν. 258
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝ'. ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΙ, Πρὸς Κορινθίους Α'. Διὰ τί εἶπεν ὁ Παῦλος, «Οὐ γὰρ ἔκρινά τι εἶδέναι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον». 262
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΑ'. ΝΕΙΛΩ, Τί ἐστὶν, «Ἡ ὁ τὰ ὑψηλα ναίων, οὐκ ἐφορᾷ;». 262
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΒ'. ΔΙΔΥΜΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Εἰς τό, «Μακρόθυμος ἀνὴρ πολὺς ἐν φρονήσει». 264
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΓ'. ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τὸ γεγραμμένον, «Ἐγὼ πᾶσι τοῖς ἀστροῖς ἐνετειλάμην», καὶ εἰς τό, «Τὰ ἄστρα δὲ οὐ καθαρὰ ἐνώπιον», ὅπερ ἐστὶ τοῦ Ἰώβ, 264
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΔ'. ΑΝΑΤΟΛΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Δικαιοσύνην μάθετε, οἱ ἐνοικοῦντες...». 266
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΕ'. ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ, Εἰς τό, «Οἱ αἰρόμενοι ἐκ κοιλίας αὐτῶν καὶ παιδευόμενοι ἕως γήρωσ». 268
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΖ'. ΕΠΙΚΤΗΤΩ, Τί ἐστὶ, «Τὸ ποτήριον τῆς πτώσεως καὶ τὸ κόνδου τοῦ θυμοῦ». 268

- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΖ'. ΑΝΑΤΟΛΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Τί ἐστὶ τὸ εἰρημέ-
νον, «Ἐπὶ πάσῃ ψυχῇ τετελευτηκυία οὐκ
εἰσελεύσῃ». 270
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΗ'. ΝΕΙΛΩ, Εἰς τό, «Ἐπτὰκις πεσεῖται ὁ δί-
καιος». 272
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΘ'. ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Λαμψάτω
τὸ φῶς ὑμῶν», καὶ ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἔναν-
τίον τῷ, «Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην
ὑμῶν», καὶ τὰ ἑξῆς. 272
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞ'. ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Τί ἐστὶ, «Καὶ
ἐκπάσσω ἕξ αὐτῶν καρδίαν λιθίνην, καὶ
δώσω αὐτοῖς καρδίαν σαρκίνην». 274
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΑ'. ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τό,
«Παρέστη πάσῃ ὁδῷ οὐκ ἀγαθῇ», καὶ εἰς
τό, «Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εὐλο-
γηθήσεται». 276
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΒ'. ΩΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ, Πῶς νοητέον τό,
«Ἔδεσθε αὐτοῦ μετὰ σπουδῆς». 278
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΓ'. ΕΥΛΟΠΩ, Κατὰ Ὁριγένους. 280
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΔ'. ΙΩΑΝΝΗ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Ὅτι τοῖς ἀγ-
γέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ». 286
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΕ'. ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τό, «Οὐ πάντες
χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον». 286
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΣ'. ΑΡΧΙΒΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τό, «Ἐν αὐτῷ
κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος
σωματικῶς». 288
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΖ'. ΝΕΙΛΩ, Περὶ τῆς σοφίας Δανιὴλ καὶ τῶν
παίδων. 292
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΗ'. ΙΩΑΝΝΗ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Ἀθετήσας τις
νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρῶν ἐπὶ δυσὶν
ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει». 294
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΘ'. ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Εἰς τό, «Μακάριοι
οἱ εἰρηνοποιοί». 294
- ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟ'. ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Ποίων ἁμαρτη-
μάτων ἄφεσιν ἐδίδου ὁ νόμος διὰ θυσι-
ῶν. 296

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΑ'. ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Περὶ τῆς θείας προνοίας.	298
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΒ'. ΑΙΜΙΛΙΑΝΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Ὅτι οὐ μι- κρὰ ἢ ὠφέλεια ἐκ τῆς διηγήσεως τῶν μεγί- στων κατορθωμάτων.	298
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΓ'. ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει».	300
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΔ'. ΜΑΡΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Εἰς τὸ εἰρημένον, «Ἴδου ἡ θεοσέβειά ἐστι σοφία».	302
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΕ'. ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τό, «Τῷ τύπτον- τί σε εἰς τὴν δεξιάν σιαγόνα».	302
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΣ'. ΕΥΛΟΓΙΩ, Περὶ τῆς τοῦ κόσμου δημιουρ- γίας.	304
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΖ'. ΦΙΛΙΤΡΙΩ, Εἰς τό, «Ἔδει σε βαλεῖν τὸ ἀργύ- ριον...».	304
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΗ'. ΔΩΡΟΘΕΩ (ΘΕΟΔΩΡΩ) ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Εἰς τὸν Ἀβραάμ ἐγκώμιον, ἐπὶ τῇ τοῦ Ἰσαάκ σφαγῇ.	306
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΘ'. ΝΕΙΑΩ, Εἰς τὸ εἰρημένον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, «Εἰς ἐμὲ βλέπετε».	308
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠ'. ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Διὰ τί ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος ὁ Χριστός, ταῖς κοπτο- μέναις γυναξίν ἐπετίμησεν.	310
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠΑ'. ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Εἰς τό, «Μὴ δῶτε τὰ ἅγια τοῖς κυσί», καὶ τὰ ἐξῆς.	312
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠΒ'. ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Τοῦ Ψαλτηρίου, περὶ τῆς τῶν Ψαλμῶν ἐπιγραφῆς.	314
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠΓ'. ΠΑΥΛΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Ἐπὶ τῆς θείας ἐνεργεί- ας τὸ «Πῶς» μὴ ἔχέτω χώραν.	314
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠΔ'. ΜΑΡΤΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, Βασι- λειῶν Γ'. Ὅτι παράνομος οὐ διαφεύξεται δίκην, ὡς οὐδὲ Ἰωᾶβ.	314
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠΕ'. ΠΕΤΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Εἰς τό, «Ἄφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν».	316
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠς'. ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΩ, Ὅτι χρὴ ἀπὸ τοῦ κό- σμου τὸν ἀόρατον καθορᾶν λογισμοῖς,	

	οὐκ ὀφθαλμοῖς, νῶ, οὐ βλέμματι.	318
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠΖ.	ΗΣΑΪΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ, Ὅτι μείζονα τίσουσι δίκην τῶν πάλαι ἁμαρτησάντων οἱ μετὰ τὴν χάριν Θεὸν παροργίζοντες.	318
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠΗ.	ΛΟΥΚΙΩ ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΩ ΠΗΛΟΥΣΙΟΥ, Περὶ τῶν ἐκ φιλαργυρίας νοσοῦντων.	318
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠΘ.	ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Πῶς οἱ Φα- ρισαῖοι ἐπελάβοντο τοῦ Σωτῆρος ὡς μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθιοντος.	320
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖ.	ΑΘΑΝΑΣΙΩ, Εἰς τό, «Μακάριοί ἐστε ὅταν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς», καὶ τὰ ἐξῆς.	320
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖΑ.	ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, Περὶ τοῦ πάσχοντος, καὶ μὴ βουλομένου ἀπαλλα- γῆναι τῆς νόσου.	322
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖΒ.	ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Εἰς τό, «Τίμιος ὁ γάμος».	322
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖΓ.	ΝΕΙΛΩ, Περὶ τῆς τὰ δύο λεπτά βαλούσης.	324
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖΔ.	ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Περὶ τοῦ, «Φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν».	326
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖΕ.	ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ, Ὅτι χαλεπὸν ἐὰν τὰ πάθη τὰ σωματικὰ ἡμῶν κατακυρι- εύσωσιν.	326
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖς.	ΔΑΝΙΗΛ, Περὶ σοφίας, ἀδικίας, καὶ ὕβρεως παράθεσις. «Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρ- τύρησον περὶ τοῦ κακοῦ, εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;	328
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖζ.	ΗΛΙΑ, Περὶ Καππαδοκῶν.	330
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖη.	ΔΟΜΗΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Περὶ τοῦ φωτὸς τῶν θείων Γραφῶν.	330
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖθ.	ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ, Περὶ τῆς ὑπερβολῆς τῶν τιμωριῶν κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν.	332
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σ.	ΩΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ, Τίνος χάριν ὁ Μωσῆς τοὺς ἐπανελθόντας ἀπὸ πολέμου ἔξω τῆς παρεμβολῆς καθαρθησομένους ἀπέπεμψεν.	332
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑ.	ΕΡΜΕΙΑ, Περὶ ἀναστάσεως.	334

ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΣΒ΄.	ΑΛΦΙΩ, Περί τῶν τὰ ἀνθρώπινα ἀφεμένων καὶ τὰ ὑπερκόσμια φανταζομένων.	334
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΣΓ΄.	ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ, Εἰς τό, «Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ».	334
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΣΔ΄.	ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τό, «Ἐάν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν», καὶ τὰ ἔξης.	338
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΣΕ΄.	ΟΛΥΜΠΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Ὅτι οὐκ αἷτιος οὗτος, εἰ μὴ ἀπέστησαν τῆς ἑαυτῶν κακίας Εὐσέβιος τε καὶ Μαρτινιανός, Ζώσιμος τε καὶ Μάρων. καὶ ὅτι ἔργον τοῦ διδάσκοντός ἐστι τὸ μηδὲν παραλείψαι τῶν φερόντων εἰς πειθῶ, τῶν δ' ἀκροωμένων, τὸ πεισθῆναι καὶ μὴ.	340
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΣΣ΄.	ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ, Εἰς τὸ εἰρημένον, «Τίς οὐκ οἶδε τὴν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον οὕσαν τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος;».	350
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΣΖ΄.	ΤΩ ΑΥΤΩ, Περί τοῦ Διοπετοῦς ξοάνου τῆς Ἀρτέμιδος.	352
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΣΗ΄.	ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ, Περί ἀναγνώσεως, κατὰ Ἑλλήνων. Περί τῆς χάριτος τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.	354
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΣΘ΄.	ΘΕΟΛΟΓΙΩ, Εἰς τό, «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ», καὶ τὰ ἔξης.	354
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΣΙ.	ΝΕΜΕΣΙΩ, Εἰς τὸ εἰρημένον, «Μὴ ἐκκλίνῃς δεξιὰ ἢ ἀριστερά», καὶ ὅτι πόνω κατορθοῦται ἡ ἀρετή.	356
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΣΙΑ΄.	ΑΔΑΜΑΝΤΙΩ, Τί ἐστι τὸ εἰρημένον ἐν τῇ ὥδῃ Ἀβδακούμ, «Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ».	358
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΣΙΒ΄.	ΟΥΑΡΣΕΝΟΥΦΙΩ, Εἰς τό, «Μάθετε καλὸν ποιεῖν».	358
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΣΙΓ΄.	ΘΩΜΑ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ, Ἰεζεκιήλ. Τί ἐστι τὸ γεγραμμένον, «Τὰ δικαιώματά μου ἀπώσαντο καὶ ἐν τοῖς νόμοις μου οὐκ ἐπορεύ-	

	θησαν».	360
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΑΔ΄.	ΕΡΜΕΙΑ, Εἰς τὸ ἐν τῇ Σοφίᾳ Ἰησοῦ γεγραμ- μένον, «Μὴ ζῆτει γενέσθαι κριτῆς».	362
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΕ΄.	ΘΩΜΑ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ, Εἰς τὸ, «Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι».	362
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΣ.	ΙΣΚΥΡΙΩΝΙ, Εἰς τὸ εἰρημένον, «Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἢ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν Γραμματέων», καὶ ὅτι τοῦτο οὐκ ἐναντι- οὔται τῷ, «Οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς».	364
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΖ.	ΠΕΤΡῶ, Εἰς τὸ, «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν».	364
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΗ.	ΟΥΑΛΕΝΤΙΝῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ, Εἰς τὸ, «Μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσητε», καὶ εἰς τὸ, «Ἔτοιμοι ἀεὶ πρὸς ἀπολογία».	366
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΘ.	ΠΑΛΛΑΔΙῶ ΔΙΑΚΟΝῶ, Εἰς τὸ, «Εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται».	368
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚ.	ΙΣΙΔΩΡῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ, Εἰς τὸ, «Μετὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων εἰρηνεύετε».	370
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΑ.	Α(Ο)ΛΥΜΠΙῶ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῶ, Περὶ τῆς ἀναγνώσεως, κατὰ Ἑλλήνων. Περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.	372
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΒ.	ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ, Εἰς τὸ, «Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἄβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ», καὶ εἰς τὸ, «Ἐπερασιῶ τῆς πόλεως ταύτης διὰ Δαβίδ, τοῦ σῶσαι αὐτήν».	374
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΓ.	ΗΡΩΝΙ, Περὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς.	374
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΔ.	ΗΡΑΚΛΕΙῶ, Εἰς τὸ, «Λύκοι καὶ ἄρνες ἅμα βοσκηθήσονται».	374
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΕ.	ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ ΔΙΑΚΟΝῶ, Κατὰ Ἰουδαίων, ἐνθα καὶ Ἰωσήπου χρήσις περὶ τοῦ Σω- τῆρος αὐταῖς λέξεις κεῖται.	376
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΣ.	ΠΑΥΛῶ, Ὅτι χρὴ τοὺς τῇ ὀρθότητι τῶν δο- γμάτων λάμποντας, καὶ τὸν βίον ἔχειν τῷ λόγῳ συντρέχοντα.	378
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΖ.	ΕΡΜΙΝῶ ΚΟΜΗΤΙ, Εἰς τὸ, «Προσέχετε τὴν	

	ἐλεημοσύνην ὑμῶν, μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ θεαθῆναι».	380
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΗ'. ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ,	Περὶ τῶν πα- ραδειγμάτων, δι' ὧν ὁ σοφὸς πολυειδῶς προσωποποιεῖ τὴν σοφίαν.	380
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΘ'. ΖΩΣΙΜΩ,	Περὶ τῆς θείας ἐπιδημίας.	382
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΛ'. ΑΛΦΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ,	Περὶ τοῦ Συναχειρήμ.	384
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ		387
	1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς.	387
	2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.	393
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ		411

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΕΚΔΟΘΕΝΤΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τόμος

- 1ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, Καισάριον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, θεῖον Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον Ἀντιοχείας, Μ. Ἀθανάσιον.
- 2ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς δυτικὸς ἐπισκόπους, Πρὸς Εὐστάθιον Σεβαστείας, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Σχετικές μὲ θέματα τῆς ἐπισκοπῆς του, Πρὸς πολιτικούς ἄρχοντας, Πρὸς φίλους διαφόρους, Μεσιτευτικές, Συστατικές, Παραμυθητικές, Συμβουλευτικές.
- 3ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς Γρηγόριον Θεολόγον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον, Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, Πρὸς δυτικὸς ἐπισκόπους, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Πρὸς πολιτικούς ἄρχοντας, Πρὸς ρήτορας, πρὸς φιλοσόφους, Ἐπιστολές μεσιτευτικές, συστατικές, παραμυθητικές, συμβουλευτικές.
- 4ος **Ὁμιλίες** Εἰς τὴν Ἑξαήμερον (Α'–Θ').
- 5ος **Ὁμιλίες εἰς Ψαλμούς**: Ψαλμὸν Α', Ζ', ΙΔ', ΚΗ', ΚΘ', ΛΒ', ΛΓ', ΜΔ', ΜΕ', ΜΗ', ΝΘ', ΞΑ', ΡΙΔ'.
- 6ος **Α'**. **Ὁμιλίες ἠθικές καὶ πρακτικές**: Περὶ νηστείας Α'–Β', Περὶ εὐχαριστίας, Περὶ ταπεινοφροσύνης, Περὶ φθόνου, Κατὰ ὀργιζόντων, Κατὰ μεθύνων, Εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῶ» Προτρεπτικός εἰς τὸ βάπτισμα.
Β'. **Ὁμιλίες κοινωνικές**: Πρὸς τοὺς πλουτοῦντας, καὶ εἰς τὸ «Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας».
- 7ος **Γ'**. **Ὁμιλίες δογματικές**: Περὶ πίστεως, εἰς τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», Κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ Ἀνομοίων, καὶ «Ὅτι οὐκ ἔστι αἴτιος τοῦ κακοῦ ὁ Θεός».
Δ'. **Ὁμιλίες περιστατικές**: Ἐν λιμῶ καὶ ἀνχμῶ, Περὶ τοῦ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς δίωτικοῖς.
Ε'. **Ὁμιλίες ἐγκωμιαστικές**: Εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν, εἰς τοὺς μάρτυρας Βαρλαάμ, Γόρδιον, ἅγιον Μάμαντα, Ἁγίους Τεσσαράκοντα.
ΣΤ'. **Ὁμιλίες παιδαγωγικές**: Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἔξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων, Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν.
- 8ος **Ἀσκητικά Α'**: Λόγος περὶ κρίματος, Περὶ πίστεως, Ἀσκητικὴ προδιατύπωσις, Λόγοι ἀσκητικοὶ Α'–Β', Περὶ ἀσκήσεως, Ὅροι κατὰ πλάτος Α' καὶ Β').

- 9ος **Ἀσκητικά Β'**: Ὁροι κατ' ἐπιτομήν, Ἀσκητικαὶ διατάξεις.
 10ος **Δογματικὰ ἔργα**: 1. Ἀνατρεπτικός τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ Εὐνομί-
 ου. 2. Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Β'. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

- 1ος **Ἀπολογητικά**: Λόγος Α' Κατὰ εἰδώλων.- Λόγος Β' Περὶ ἐνανθρωπήσε-
 ως).
 2ος **Δογματικά Α'**: Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α' - Β'.
 3ος **Δογματικά Β'**: Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ' - Δ'.- Περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπι-
 φανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ Κατὰ Ἀρειανῶν.
 4ος **Δογματικά Γ'**: Περὶ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας.- Πρὸς Σεραπίωνα
 Θμούεως· 1. Κατὰ τῶν βλασφημούντων καὶ λεγόντων κτίσμα εἶναι τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον. 2. Κατὰ τῶν λεγόντων κτίσμα τὸν Υἱόν. 3. Ὁμοίως
 περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.- Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου,
 κατὰ τῶν αἵρετικῶν.- Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀδελφίον, κατὰ Ἀρειανῶν.-
 Πρὸς Μάξιμον φιλόσοφον.
 5ος **Ἑρμηνευτικά Α'**: Πρὸς Μαρκελλῖνον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ψαλμῶν.-
 Ὑπόθεσις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς.- Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Α'-Μ').
 6ος **Ἑρμηνευτικά Β'**: Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Ψαλμοὶ ΜΑ'-ΠΖ').
 7ος **Ἑρμηνευτικά Γ'**: Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Ψαλμοὶ ΠΗ'-ΡΜΖ').
 8ος **Ἱστοριοδογματικά Α'**: Ἀπολογητικὸς κατὰ Ἀρειανῶν ἢ Ἀπολογητικὸς
 Δεύτερος.- Πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖον Ἀπολογία.- Περὶ τῶν δια-
 βαλλόντων τὴν ἐν τῷ διωγμῷ φυγὴν αὐτοῦ.
 9ος **Ἱστοριοδογματικά Β'**: Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου.- Ἐγκύκλιος
 Ἐπιστολὴ.- Ἐπιστολὴ πρὸς μοναχοὺς.- Περὶ τῶν γεγενημένων παρ'
 Ἀρειανῶν.
 10ος **Ἱστοριοδογματικά Γ'**: Ἐπιστολὴ πρὸς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ
 Λιβύης.- Ὁ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς τόμος.- Πρὸς Ἰουδιανὸν περὶ πίστε-
 ως.- Πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους.- Περὶ τῶν ἐν Ἀριμίνῳ καὶ
 Σελευκείᾳ συνόδων.- Ἐπιστολές· Πρὸς Σεραπίωνα, Πρὸς Μοναχοὺς,
 Πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους Ἰωάννην καὶ Ἀντίοχον, Πρὸς Παλλάδιον πρε-
 σβύτερον, Πρὸς Ρουφῖνον.- Ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἑορταστικῶν θ', ε', ζ',
 κθ', κδ', κη', κθ', μβ', μγ', με', ἢ λθ' ἑορταστικῆ.
 11ος **Ἀσκητικά**: Βίος Μ. Ἀντωνίου.- Περὶ παρθενίας ἢ ἀσκήσεως.- Ἐπιστολές
 : 1. Πρὸς Δρακόντιον. 2. Πρὸς Ἀμοῦν, 3. Πρὸς Ὠρσίσιον Α' καὶ Β'.-
 Βίος καὶ πολιτεία τῆς ἁγίας Συγκλητικῆς.
 12ος **Ἀμφιβαλλόμενα ἔργα**: Εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν σταυρόν.-
 Περὶ Σαββάτων καὶ Περιτομῆς.- Κατὰ Ἀπολιναρίου Λόγοι α'-β'.- Εἰς
 τὸ «πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου».- Περὶ πίστεως λόγος
 μείζων.- Ἐκ τοῦ περὶ πίστεως μείζονος λόγου.- Ἑρμηνεία εἰς τὸ Κατὰ
 Λουκᾶν.- Σύνοψις ἐπίτομος τῆς θείας Γραφῆς, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς
 Διαθήκης.

Τόμος

Γ'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

- 1ος Προσωπικές σχέσεις και Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α' : Λόγος Α' Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.— Λόγος Β' Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς.— Λόγος Γ' Πρὸς τοὺς καλέσαντας καὶ μὴ ἀπαντήσαντας.— Λόγος ΣΤ' Εἰρηνικὸς πρῶτος.— Λόγος Θ' Ἀπολογητικὸς εἰς πατέρα καὶ Βασίλειον.— Λόγος ΙΑ' Εἰς Γρηγόριον Νύσσης.— Λόγος Ι' Εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν πατέρα καὶ Βασίλειον τὸν Μέγαν.— Λόγος ΙΒ' Εἰς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ.— Λόγος ΙΓ' Εἰς Εὐλάλιον.— Λόγος ΚΒ' Εἰρηνικὸς δεύτερος.— Λόγος ΚΓ' Εἰρηνικὸς τρίτος.
- 2ος Προσωπικές σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β' : Λόγος ΝΒ' Περί τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας καὶ ὅτι οὐ παντὸς ἀνθρώπου οὔτε παντὸς καιροῦ τὸ περὶ Θεοῦ διαλέγεσθαι.— Λόγος ΛΓ' Πρὸς Ἀρειανούς καὶ εἰς ἑαυτόν.— Λόγος ΛΔ' Εἰς τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου ἐπιδημήσαντας.— Λόγος ΚΣ' Εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν λαὸν καὶ τοὺς ποιμένας ἐξ ἀγροῦ ἐπανάγοντα μετὰ τὰ κατὰ Μάξιμον.— Λόγος Λς' Εἰς ἑαυτόν καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας ἐπιθυμεῖν αὐτὸν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὴν τοῦ λαοῦ προθυμίαν, ἣν ἐπεδείξαντο εἰς αὐτόν.— Λόγος ΛΕ' Εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ κατὰ Ἀρειανῶν.— Λόγος ΜΒ' Συντακτῆριος εἰς τὴν τῶν 150 ἐπισκόπων παρουσίαν.
- 3ος Ἀπολογητικὰ ἔργα : Κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως Λόγος Δ' Στηλιτευτικὸς Α'. Λόγος Ε' Στηλιτευτικὸς Β'.— Λόγος ΚΕ' Εἰς Ἡρώνα τὸν φιλόσοφον.
- 4ος Δογματικὰ ἔργα : Λόγοι Θεολογικοὶ α'—ε': Λόγος ΚΖ' Θεολογικὸς α', Πρὸς Εὐνομιανούς προδιάλεξις.— Λόγος ΚΗ' Θεολογικὸς β', Περί θεολογίας.— Λόγος ΚΘ' Θεολογικὸς γ', Περί Υἱοῦ.— Λόγος Λ' Θεολογικὸς δ', Περί Υἱοῦ.— Λόγος ΛΑ' Θεολογικὸς ε', Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος.— Λόγος Κ' Περί δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων.— Λόγος Μ' Εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα.
- 5ος Α' Λόγοι Ἑορταστικοί : Λόγος ΛΗ' Εἰς τὰ Θεοφάνια.— Λόγος ΛΘ' Εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα.— Λόγος ΜΑ' Εἰς τὴν Πεντηκοστήν.— Λόγος ΜΕ' Εἰς τὸ Πάσχα.— Λόγος ΜΔ' Εἰς τὴν Καινὴν Κυριακὴν.
Β' Ἠθικολογικοί : Λόγος ΙΔ' Περί φιλοπρωχίας.— Λόγος Ις' Εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάρξης.— Λόγος ΙΖ' Πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ ἀγωνιῶντας καὶ τὸν ἀρχοντα ὀργιζόμενον.— Λόγος ΙΘ' Εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν.— Λόγος ΛΖ' Εἰς τὴν ρῆσιν «ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους».
- 6ος Α' Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί : Λόγος ΙΕ' Εἰς τοῦ Μακκαβαίου.— Λόγος ΚΑ' Εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον.— Λόγος ΚΔ' Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Κυπριανόν.
Β' Λόγοι Ἐπιτάφιοι : Λόγος ΜΓ' Εἰς τὸν Μ. Βασίλειον.— Λόγος ΙΗ' Εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα παρόντος τοῦ Βασιλείου.— Λόγος Η' Εἰς τὴν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ Γοργονίαν.— Λόγος Ζ' Εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν.
- 7ος Ἐπιστολές : (Ἐπιστολές Α'—ΣΜΔ').
- 8ος Α' Ὁ Χριστὸς πάσχων.

Τόμος **Β'** *Ἐπη Δογματικά* : (Περὶ Πατρὸς, Υἱοῦ, ἁγίου Πνεύματος, κόσμου, προνοίας, νοερῶν οὐσιῶν, ψυχῆς, Διαθηκῶν, ἐνανθρωπήσεως Χριστοῦ, μαρτύρων Αἰγύπτου, δεκαλόγου Μωυσέως, θαυμάτων Χριστοῦ, παραβολῶν τοῦ Χριστοῦ, Ὕμνοι εἰς Θεόν κλπ.

9ος *Ἐπη Ἠθικά* : Ποικιλία θεμάτων.

10ος *Ἐπη Ἱστορικά* : Ποικιλία θεμάτων.

11ος *Ἐπη εἰς Ἐτέρους - Ἐπιγράμματα*.

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

1ος *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* (Βιβλία Α' - Γ').

2ος *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* (Βιβλία Δ' - ΣΤ').

3ος *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* (Βιβλία Ζ' - Ι').

4ος *Τριακονταετηρικὸς εἰς τὸν Μ. Κωνσταντῖνον.* - *Εἰς τὸν Βίο Μ. Κωνσταντίνου.* - *Λόγος Μ. Κωνσταντίνου εἰς τὸν Σύλλογον τῶν ἁγίων.*

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

1ος *Δογματικά Α'* (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως).

2ος *Φιλοσοφικά Κεφάλαια καὶ Ἀποσπάσματα.* - *Περὶ αἱρέσεων.* - *Εἰσαγωγή δογμάτων στοιχειώδης.*

3ος *Περὶ εἰκόνων.* - *Λόγος ἀποδεικτικὸς περὶ εἰκόνων.*

4ος *Λίβελος ὀρθοῦ φρονήματος.* - *Περὶ ἁγίας Τριάδος (Λόγοι Α'-Β').* - *Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων.* - *Περὶ τοῦ Τρισαγίου Ὕμνου.* - *Περὶ πίστεως κατὰ τῶν Νεστοριανῶν.* - *Πρὸς τὸν Ἰακωβίτην ἐπίσκοπον Δαριαίας.*

5ος *Περὶ τῶν ἐν Χριστῷ δύο θελημάτων.* - *Περὶ συνθέτου φύσεως.* - *Κατὰ Μανιχαίων.* - *Διάλεξις Ἰωάννου Ὀρθοδόξου πρὸς Μανιχαῖον.* - *Διάλεξις Σαρακηνοῦ καὶ Χριστιανοῦ.* - *Περὶ Δρακόντων καὶ στριγγῶν.* - *Πάθος Ἀρτεμίου.*

6ος *Ἱερὰ Παράλληλα* (Στοιχεῖα Α - Δ).

7ος *Ἱερὰ Παράλληλα* (Στοιχεῖα Ε - Μ).

8ος **α)** *Ἱερὰ Παράλληλα* (Στοιχεῖα Ν - Ω). - **β)** *Λόγοι* : *Περὶ νηστειῶν.* - *Περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς πονηρίας πνευμάτων.* - *Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν.* - *Περὶ ἔξομολογήσεως.* - *Περὶ ἀζύμων.*

9ος **Α' Λόγοι** : 1. *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου* 2. *Εἰς τὴν ξηρανθεῖσαν συκῆν καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος.* 3. *Εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν καὶ τὸν σταυρὸν.* 4. *Εἰς τὸ ἅγ. Σάββατον.* 5. *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου.* 6. *Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Α'.* 7. *Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Β'.* 8. *Ἐγκύμιον 1ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.* 9. *Ἐγκύμιον 2ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.* 10. *Λόγος 3ος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*

Β' Ἀγιολογικά : 1. *Ἐγκύμιον εἰς Ἰωάννην Χρυσόστομον.* 2) *Ἐγκύμιον εἰς τὴν μάρτυρα Βαρβάραν.*

Γ' Προσευχές (Α' - Δ').

- 10ος Ἱστορία Ψυχωφελῆς ἐκ τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιοπῶν χώρας, τῆς Ἰνδιῶν λεγομένης. Βίος Βαβυλῶν καὶ Ἰωάσαφ.
 11ος Εἰς τὰς Ἐπιστολάς Παύλου (Πρὸς Ῥωμαίους – Πρὸς Κορινθίους Α', Πρὸς Κορινθίους Β').
 12ος Εἰς Ἐπιστολάς Παύλου (Γαλάτας, Ἐφεσίους, Φιλιππησίους, Κολοσσαεῖς, Θεσσαλονικεῖς Α'+Β', Τιμόθεον Α'+Β', Τίτον, Φιλήμονα καὶ Ἑβραίους).

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- 1ος Διάλογος Παλλαδίου.– Περὶ ἀσαφείας τῶν προφητειῶν.– Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
 2ος Ὅμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (Α'–ΚΓ').
 3ος Ὅμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ'–ΜΑ').
 4ος Ὅμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (ΜΒ'–ΞΔ').
 5ος α) Ὅμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (Γ'-ΙΒ'). β) Εἰς Ψαλμοὺς (ΜΑ'-ΜΓ').
 6ος Ὅμιλίες εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΜΔ'–ΡΚΓ').
 7ος α) Ὅμιλίες εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΡΚΔ'–ΡΝ').
 β) Ὅμιλίες εἰς τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Σαοὺλ.
 8ος α) Ὅμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (Α'-Θ').– β) Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἡσαΐαν. Ὑπόμνημα στὸν Δανιήλ (Κεφάλαια Γ'-ΙΓ').
 8Α Ὅμιλίες σὲ πρόσωπα καὶ ρητὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.
 9ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλ. Α'-Κ').
 10ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλ. ΚΑ'-ΛΖ').
 11ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλ. ΛΗ'-ΝΣ').
 11Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλ. ΝΖ'-ΟΕ').
 12ος α) Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλίες ΟΣ'-Τ')
 β) Στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὅμιλίες Α' – Δ').
 13ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὅμιλίες Ε' – ΛΑ').
 13Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὅμιλίες ΛΒ' – ΝΔ').
 14ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὅμιλίες ΝΕ' – ΠΗ').
 15ος Ὑπόμνημα στίς Πρᾶξεις (Ὅμιλίες Α' – ΚΓ').
 16Α Ὑπόμνημα στίς Πρᾶξεις (Ὅμιλίες ΚΔ' – ΜΔ').
 16Β α) Ὑπόμνημα στίς Πρᾶξεις (Ὅμιλίες ΜΕ' – Ν').
 β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους (Ὅμιλίες Α' – Ι').
 17ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους (Ὅμιλίες ΙΑ' – ΛΓ').
 18ος Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλίες Α' – ΚΑ').
 18Α Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλίες ΚΒ' – ΜΔ').
 19ος Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλίες Α' – ΚΔ').
 20ος α) Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλίες ΚΕ'–Λ').
 β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὅμιλίες Α' – ΙΑ').
 21ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὅμιλίες ΙΒ' – ΚΔ').
 β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὅμιλίες Α' – ΙΒ').
 22ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὅμιλίες ΙΓ' – ΙΕ').
 β) Στὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς καὶ γ) Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α'.

- 23ος α) Ὑπόμνημα στήν Β' Πρὸς Θεσσαλονικεῖς (Ὁμιλίες Α' - Ε').
 β) Στήν Α' Πρὸς Τιμόθεον καὶ γ) Στή Β' Πρὸς Τιμόθεον.
- 24ος α) Ὑπόμνημα στήν Πρὸς Τίτον (Ὁμιλ. Α'-ζ'), β) Στήν Πρὸς Φιλῆμονα (Ὁμιλ. Α'-Γ'), γ) Στήν Πρὸς Ἑβραίους (Ὁμιλ. Α'-ΙΕ').
- 25ος α) Ὑπόμνημα στήν Πρὸς Ἑβραίους (Ὁμιλ. ΙΖ'-ΛΔ').
 β) Εἰς τὸν πτωχὸν Λάζαρον (Ὁμιλ. Α'-Ζ').
- 26ος Ὁμιλίες Ἡθικῆς - Ἀγιογραφικῆς.
1. Ὁμιλία εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μύρια τάλαντα ὀφείλοντος καὶ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἀπαιτοῦντος, καὶ ὅτι παντὸς ἁμαρτήματος τὸ μνησι-κακεῖν χειρὸν (σ. 18).
 2. Ὁμιλία εἰς τὰ μύρια τάλαντα καὶ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ περὶ τοῦ μνησι-κακεῖν (σ. 68).
 3. Ὁμιλία εἰς τὸ, «Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστὶ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ». Καὶ κατὰ Μαρκιωνιστῶν καὶ Μανιχαίων, καὶ ὅτι οὐ χρὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ παντὸς θελήματος προτιμᾶν τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα (σ. 84).
 4. Ὁμιλία περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεύεσθαι, καὶ εἰς τὸ, «Στενὴ ἡ πύλη», καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ἐρμηνεῖα τῆς προσευχῆς τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» (σ. 118).
 5. Ὁμιλία εἰς τὸν παραλυτικὸν διὰ τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτὸς ἐστὶν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος· καὶ περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότητος (σ. 144).
 6. Ὁμιλία πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν σύναξιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸ μὴ παρατρέχειν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν θείων Γραφῶν, καὶ εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦ βωμοῦ, καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους (σ. 198).
 7. Ὁμιλία συνάξεως διὰ χρόνου ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ γενομένης εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι χρησιμώτερος βίος ἐνάρετος σημείων καὶ θαυμάτων, καὶ κατὰ τί διαφέρει πολιτεία σημείων (σ. 234).
 8. Ὁμιλία, Ὅτι χρήσιμος ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις, καὶ ὅτι δουλεία καὶ περιστάσει πραγμάτων ἀχείρωτον ποιεῖ τὸν προσέχοντα, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Ἀποστόλων πολλῶν ἐστὶν ἀξιωματῶν ὄνομα, καὶ ὅτι τῶν ἔξωθεν ἀρχόντων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλευόντων πολλῶ μείζονα κέκτηνται δύναμιν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἔξουσίαν, καὶ πρὸς τῷ τέλει πρὸς Νεοφωτίστους (σ. 272).
 9. Ὁμιλία, Ὅτι οὐκ ἀκίνδυνον τοῖς ἀκροαταῖς τὸ σιγᾶν τὰ λεγόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ τίνος ἔνεκεν αἱ Πράξεις ἐν τῇ Πεντηκοστῇ ἀναγινώσκονται, καὶ διὰ τί οὐκ ἔδειξε πᾶσιν ἑαυτὸν ἀναστᾶς ὁ Χριστὸς, καὶ ὅτι τῆς ὄψεως σαφεστέραν παρέσχε τὴν τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξιν τὴν διὰ τῶν σημείων τῶν Ἀποστόλων (σ. 310).
 10. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ὑπὲρ τοῦ μήκουσ τῶν εἰρημένων. Καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας ὑπὲρ τῆς βραχυλογίας, καὶ περὶ τῆς τοῦ Σαύλου προσηγορίας καὶ Παύλου, καὶ τίνος ἔνεκεν Ἀδάμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκλήθη, ὅτι χρησίμως καὶ συμφερδόντως, καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους (σ. 364).

11. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλέσαντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν προοιμίων, καὶ ὅτι χρήσιμον τὸ φέρειν ἐλέγχους, καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ εὐθέως πιστεύσας μετωνομάσθη Παῦλος, καὶ ὅτι οὐκ ἔξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως γέγονεν αὐτῷ ἡ μεταβολή, καὶ εἰς τὸ ρητόν, «Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;» (σ. 394).
12. Ὁμιλία, Ἐπιτίμησις κατὰ τῶν ἀπολειφθέντων. Παραίνεσις πρὸς τοὺς παρόντας, εἰς τὸ κήδεσθαι τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, «Παῦλος κλητός», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 444).
13. Ὁμιλία Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες, ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται», καὶ τὰ ἐξῆς (σ. 486).
14. Ὁμιλία Εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Οἶδαμεν, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν», καὶ περὶ ὑπομονῆς, καὶ ὅσον τῶν θλίψεων τὸ κέρδος (σ. 518).
15. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν σύναξιν, καὶ εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν», καὶ περὶ τοῦ μνησικακεῖν (σ. 542).
16. Ὁμιλία Εἰς τὸ «Κατανοήσατε τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν» (σ. 594).

27ος Ὁμιλίαι Ἀγιογραφικῆς – Ἑρμηνευτικῆς.

1. Εἰς τὸ «ἀσπάσασθε Πρισκίλλαν καὶ Ἀκύλαν», Ὁμιλία Α' (20).
2. Εἰς Ἀκύλαν καὶ Πρισκίλλαν, Ὁμιλία Β', καὶ εἰς τὸ μὴ κακῶς λέγειν τοὺς ἱερεῖς (σ. 50).
3. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «Διὰ δὲ τὰ πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχετω» (σ. 92).
4. Εἰς τὸ, «Γυνὴ δέδεταί νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῆ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. Μακαριωτέρα δὲ ἐστὶν ἐὰν οὕτω μείνη» (σ. 126).
5. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας (σ. 154).
6. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ Πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον» (σ. 214).
7. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Δεῖ δὲ καὶ αἵρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται» (σ. 252).
8. Ὁμιλία Α' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ εἰς τὸ, «Ἐπίστευσα, διὸ καὶ ἐλάλησα», καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 282).
9. Ὁμιλία Β' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ πρὸς Μανιχαίους καὶ πάντας τοὺς διαβάλλοντας τὴν Παλαιάν καὶ διαιροῦντας αὐτὴν ἀπὸ τῆς Καινῆς, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 316).
10. Ὁμιλία Γ' πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ρῆσιν «Ἐχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς

πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ διὰ τί κοινῇ πάντες ἀπολαμβάνουσι τὰ ἀγαθὰ, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 350).

11. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «Ὁφείλον ἀνέχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνῃ (σ. 390).
12. Πρὸς τοὺς οὐκ εἰς δέον χρωμένους τῷ ἀποστολικῷ ρητῷ τῷ λέγοντι, Εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 422).
13. Εἰς τό, «Χῆρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγонуῖα», καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 458).
14. Εἰς τό, «Ὅτε ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην», καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀντίστασις ἦν, ἀλλ' οἰκονομία τὰ γινόμενα (σ. 514).
15. Εἰς τό, «Οὐδέποτε ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ ὁ Υἱὸς οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιῶντα» (σ. 572).
16. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι ἐν ἑσχάταις ἡμέραις ἔσονται καιροὶ χαλεποὶ» (σ. 608).

28ος 1. Ποιμαντικά:

Α'. Λόγος, Ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη (σ. 10).

Β'. Λόγοι Περὶ ἱερωσύνης.

1. Λόγος Α' (σ. 54).
2. Λόγος Β' (σ. 84).
3. Λόγος Γ' (σ. 116).
4. Λόγος Δ' (σ. 190).
5. Λόγος Ε' (σ. 238).
6. Λόγος ΣΤ' (σ. 258).

2. Ἀσκητικά Α':

Α'. Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τὸν μοναχικὸν βίον Λόγοι Α', Β', Γ' :

1. Λόγος Πρῶτος, Πρὸς τοὺς κατηγόρους (σ. 325).
2. Λόγος Δεύτερος, Πρὸς ἄπιστον πατέρα (σ. 372).
3. Λόγος Τρίτος, Πρὸς πιστὸν πατέρα (σ. 442).

Β'. Σύγκρισις βασιλικῆς δυναστείας πρὸς μοναχὸν (σ. 519).

Γ'. Περὶ κατανύξεως:

1. Λόγος Πρῶτος, Πρὸς Δημήτριον μονάζοντα (σ. 608).
2. Λόγος Δεύτερος, Πρὸς Στελέχιον (σ. 672).

Δ'. Πρὸς Θεόδωρον:

1. Πρὸς Θεόδωρον μοναχὸν (σ. 718).
2. Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα (σ. 746).

29ος Ἀσκητικά Β':

Α'. Πρὸς Σταγείριον, Λόγοι Α'-Γ':

1. Λόγος Α', Πρὸς Σταγείριον ἀσκητὴν δαιμονῶντα (σ. 12).
2. Λόγος Β', Καὶ ὅτι ἀθυμία χαλεπωτέρα καὶ δαίμονος (σ. 110).
3. Λόγος Γ', Πρὸς Σταγείριον, Περὶ ἀθυμίας (σ. 204).

Β'. Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθέτους συνεισάκτους (σ. 294).

Γ'. Περὶ τοῦ κανονικῆς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσι (σ. 374).

Δ'. *Περὶ παρθενίας* (σ. 448).

30ος Α'. *Δοκίμια*:

1. *Πρὸς νεωτέραν χηρεύσασαν* (σ. 12).
2. *Πρὸς τὴν αὐτήν, Περὶ μονανδρίας* (σ. 50).

Β'. *Ὀμιλίαις Ἠθικαῖς*:

Περὶ Μετανοίας, ὀμιλίαις Α' – Θ':

1. Ὀμιλία Α': *Ἐξ ἀγροῦ αὐτοῦ ἐπανελθόντος* (σ. 86).
2. Ὀμιλία Β': *Περὶ μετανοίας καὶ εἰς τὴν σκυθρωπότητα βασιλέως Ἀχαάβ καὶ εἰς Ἰωνᾶν τὸν προφήτην* (σ. 112).
3. Ὀμιλία Γ': *Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ εἰς τὰς δέκα παρθένους* (σ. 134)
4. Ὀμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας καὶ εὐχῆς* (σ. 160).
5. Ὀμιλία Γ': *Περὶ νηστείας καὶ εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν καὶ Δανιὴλ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας* (σ. 184).
6. Ὀμιλία Γ': *Περὶ νηστείας, λεχθεῖσα τῇ ἕκτῃ ἑβδομάδι τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς* (σ. 208).
7. Ὀμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας καὶ περὶ κατανύξεως, καὶ ὅτι ταχὺς ὁ Θεὸς εἰς σωτηρίαν καὶ βραδὺς εἰς τιμωρίαν, ἐν ᾧ καὶ ἡ περὶ τῆς Ρα-
αῖβ παράδοξος ἱστορία* (σ. 238).
8. Ὀμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας* (σ. 284).
9. Ὀμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας, καὶ εἰς τοὺς ἀπολειφθέντας ἐν ταῖς συνά-
ξεσιν, ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης καὶ περὶ κρίσεως* (σ. 312).

Γ'. *Ὀμιλίαις Κατήχητικαῖς: Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι καὶ πρὸς τοὺς
Νεοφωτίστους, καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφήν τῶν πράξεων*

1. Κατήχησις Α': *Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι* (σ. 324).
2. Κατήχησις Β': *Ἀκολουθία πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι καὶ σα-
φῆς ἀπόδειξις τῶν συμβολικῶς τε καὶ τυπικῶς ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι
τελουμένων* (σ. 360).
3. Κατήχησις Γ': *Ὀμιλία λεχθεῖσα πρὸς Νεοφωτίστους* (σ. 384).
4. Κατήχησις Δ': *Πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστό-
λου, «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν ἰδοὺ πάντα
καινὰ* (σ. 402).
5. Κατήχησις Ε': *Παραίνεσις, ὥστε τρυφῆς ἀπέχεσθαι καὶ πολυτελείας καὶ
μέθης καὶ τὴν συμμετρίαν προσιμᾶν καὶ πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ.
428).
6. Κατήχησις Σ': *Ἐπιτίμησις πρὸς τοὺς καταλιπόντας τὴν σύναξιν καὶ εἰς
τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα ἀπελθόντας καὶ ὅσῃν προσήκει τῶν
ραθυμοῦντων ἀδελφῶν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφω-
τίστους* (σ. 452).
7. Κατήχησις Ζ': *Ὅτι μεγίστης ὠφελείας ἡμῖν ὑπόθεσις γίνεται τὰ λείψα-
να τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ὅτι δεῖ ὑπερορᾶν τῶν βιωτικῶν ἀπάντων
καὶ τῶν πνευματικῶν ἔχεσθαι, καὶ ὅσον ἀγαθὸν εὐχὴ καὶ ἐλεημοσύνη.
Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 472).
8. Κατήχησις Η': *Ἀποχὴ καὶ ἔπαινος εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς περιοικίδος παρα-
γενομένους καὶ ὅτι τῶν δικαίων ἀπάντων ἐπαγγελίας αἰσθητὰς δεξα-*

μένων και ἀντί τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητὰ φανταζομένων, ἡμεῖς ἀπεναντίας, τῶν νοητῶν ἐπαγγελίαν δεξάμενοι, περὶ τὰ αἰσθητὰ κεχήναμεν καὶ ὅτι προσήκει καὶ ὑπὸ τὴν ἔω καὶ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν σπεύδοντας τὰς εὐχὰς ποιῆσθαι καὶ ἔξομολογήσεις. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτιστοὺς (σ. 498).

9. Κατήχησις Θ': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καὶ διὰ τί λουτρὸ παλιγγενεσίας καὶ οὐκ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων λέγεται, καὶ ὅτι ἐπικίνδυνον οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀμνύειν, κἂν εὐορκῶμεν (σ. 518).
10. Κατήχησις Ι': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καὶ περὶ γυναικῶν τῶν ἐν πλέγμασι καὶ χρυσῷ κατακοσμουσῶν ἑαυτὰς· καὶ περὶ τῶν κληδονομιοῦς ἢ περιάπτοις ἢ ἐπωδαῖς κεχρημένων, ἅπερ ἅπαντα ἀλλότρια Χριστιανισμοῦ (σ. 546).
11. Κατήχησις ΙΑ': Ἐν τῇ προτέρᾳ κατηχήσει διαλεχθεὶς περὶ ὄρκων, ταύτην εἶπεν εἰς τὴν αὐτὴν πάλιν ὑπόθεσιν, δεικνύς ὅτι οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εὐορκεῖν κόλασιν ἔχει, καὶ ὅτι χρησίμως ὁ Χριστὸς διὰ τριῶν ἡμερῶν ἀνέστη (σ. 578).
12. Κατήχησις ΙΒ': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι κατήχησις ἐσχάτη (σ. 600).

Γ'. Παιδαγωγικῆς:

Περὶ κενοδοξίας, καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα (σ. 620).

31ος Α'. Ὀμιλίαις Κατηχητικῆς καὶ Ἠθικῆς Β'.

1. Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι δαίμονες τὰ ἀνθρώπινα διοικοῦσι καὶ δυσχεραίνοντας ἐπὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ καλέσασιν καὶ σκανδαλιζομένους ἐπὶ ταῖς τῶν φαύλων εἡμερίαις καὶ δυσπραγίαις τῶν δικαίων (σ. 28).
2. Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐκ μέσου γέγονεν ὁ διάβολος, καὶ ὅτι οὐδὲν ἡμᾶς βλάπτει ἢ τοῦτου πονηρία εἰάν προσέχωμεν, καὶ περὶ μετανοίας (σ. 74).
3. Ὅτι ἐκ ραθυμίας ἢ κακίας καὶ ἀπὸ σπουδῆς ἢ ἀρετῆς, καὶ οὐδὲν οὔτε οἱ ἄνθρωποι πονηροί, οὔτε αὐτὸς ὁ διάβολος τὸν νήφοντα παραβλάψαι δύναται, καὶ ἢ ἀπόδειξις ἄλλοθὲν τε πολλαχόθεν, καὶ ἐκ τῶν κατὰ τὸν Ἄδὰμ καὶ τὸν Ἰὼβ (σ. 98).
4. Ὅτι ἐπικίνδυνον καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσι τὸ πρὸς χάριν δημογορεῖν, καὶ ὅτι χρήσιμον καὶ δικαιοσύνη μεγίστη τὸ κατηγορεῖν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων (σ. 134).
5. Εἰς τό, «Πᾶν ἁμάρτημα, ὃ εἰάν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν» (σ. 168).
6. Περὶ προσευχῆς, Λόγος Α' (σ. 180).
7. Περὶ προσευχῆς, Λόγος Α' (σ. 198).
8. Περὶ εὐχῆς, (σ. 220).
9. Περὶ τῆς τῶν μελλόντων ἀπολαύσεως καὶ τῆς τῶν παρόντων εὐτελείας (σ. 230).
10. Περὶ τοῦ μὴ δημοσιεύειν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν (σ. 250).

11. Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν τινὰς ἑαυτῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀπαγορεύειν ἐν τῷ μὴ λαμβάνειν αἰτοῦντας, καὶ πρὸς ἄνδρας περὶ τῆς πρὸς τὰς γυναῖκας εἰρήνης (σ. 286).
12. Πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα (σ. 310).
13. Περὶ τελείας ἀγάπης καὶ τῆς κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων ἀνταποδόσεως καὶ περὶ κατανύξεως (σ. 332).
14. Πρὸς τοὺς μεγάλα τὰ παρόντα νομίζοντας καὶ περὶ τὰ τοῦ βίου λαμπρὰ μάτην ἐπτοημένους (σ. 376).
15. Ὅτι πάντων ἢ κατὰ ψυχὴν ἀρετὴ προτιμότερα (σ. 390).
16. Περὶ ἐλεημοσύνης, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ παριέναι αὐτὸν χειμῶνος ὥρα καὶ ἰδεῖν τοὺς πένητας καὶ πτωχοὺς ἀνεπιμελήτους ἐρριμμένους κατὰ τὴν ἀγορὰν (σ. 402).
17. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν ζῶντας ἢ τεθνηκότας (σ. 442).
18. Λόγος ταῖς Καλάνδαις. Ἐλέχθη κατὰ τῶν παρατηρούντων τὰς νεομηνίας καὶ κατὰ τὴν πόλιν χορείας τελούντων, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Τὰ πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε» (σ. 464).
19. Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα, οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται (σ. 496).

Β'. Ὅμιλιες Περιστατικῆς Α'.

1. Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὅμιλία Α', εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Οἴνω ὀλίγω χρῶ, διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας» (σ. 564).
2. Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὅμιλία Β', περὶ τῆς συμβάσης συμφορᾶς ἐν τῇ πόλει ἐπὶ τῇ ἀταξίᾳ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀνδριάντων τοῦ Θεοδοσίου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τοῦ μεγάλου, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ ἀποστόλου, «Τοῖς πλουσίοις παρὰγγελε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μὴ ὑψηλοφρονεῖν», καὶ κατὰ πλεονεξίας (σ. 628).

32ος Ὅμιλιες Περιστατικῆς Β'.

3. Εἰς τὴν ἀποδημίαν τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ ὑπὲρ τῆς πόλεως πρὸς τὸν βασιλέα πρεσβευομένου, καὶ τίς ἐστὶν ἡ ἀληθὴς νηστεία, καὶ ὅτι τοῦ φαγεῖν ἀνθρώπινον σῶμα τὸ κατηγορησάτω χεῖρον, καὶ περὶ τῶν διὰ τὴν στάσιν σφαγέντων καὶ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀναιτίων ἐάλωσαν (σ. 8).
4. Παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς ἐκ παραδειγμάτων τοῦ τε Ἰωβ καὶ τῶν τριῶν παιδῶν, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς (σ. 58).
5. Ἐπι παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ τοῦ φέρειν γενναίως τὴν ἐπικειμένην ἀπειλήν, ἔχοντα παραδείγματα ἐκ τῶν συμβάντων τῷ τε Ἰωβ καὶ τοῖς Νινευίταις, καὶ ὅτι οὐ χρὴ δεδιέναι τὸν θάνατον, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τί τὸ κακῶς ἀποθανεῖν, καὶ περὶ τοῦ μετὰ πάσης σπουδῆς φεῦγειν τοὺς ὄρκους, καὶ εἰς τὸν σεισμόν (σ. 96).
6. Ὅτι χρήσιμος ὁ τῶν ἀρχόντων φόβος καὶ διήγησις τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν συμβάντων τοῖς ἀγγελίαν τῆς στάσεως τῷ βασιλεῖ φέρουσι, καὶ ὅτι ὁ ἀδίκως τις πάσχων καὶ εὐχαριστῶν τῷ συγχωροῦντι Θεῷ, ἴσος ἐστὶ τοῦ

διὰ τὸν Θεὸν τὰ αὐτὰ πάσχοντος· καὶ τὰ παραδείγματα πάλιν ἐκ τῶν τριῶν παίδων καὶ τῆς βαθυλωνίας καμίνου, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς (σ. 148).

7. Ὅτι τὸ τῆς λύπης πάθος εἰς ἁμαρτίας ἀναίρεσιν μόνον χρήσιμον, καὶ εἰς τό, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ὅτι μεγίστης παρακλήσεως ὑπόθεσις ἢ τῆς δημιουργίας κατασκευή, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ, «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;», καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 192).
8. Προτροπὴ εἰς ἀρετὴν, καὶ εἰς τό, «Περιεπάτει ὁ Θεὸς τὸ δειλινὸν ἐν τῷ παραδείσῳ», καὶ περὶ τοῦ φεύγειν τοὺς ὄρκους (σ. 216).
9. Ἐπαινος τῶν κατορθωκώτων τὸ μὴ ὀμνύειν καὶ ὅτι οὐκ ὀφείλει τις διακρίνεσθαι μετὰ ἐστίασιν ἀκροᾶσθαι θείων λογίων ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ τί μετὰ χρόνον πολὺν ἐδόθησαν αἱ ἅγιοι Γραφαί, καὶ εἰς τό, «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ», καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 236).
10. Ἐπαινος τῶν μετὰ τὴν ἐστίασιν ἀπαντηκώτων εἰς τὴν ἀκρόασιν, καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ κατὰ τῶν θεοποιούντων τὴν κτίσιν, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 268).
11. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν ἐκ τῆς στάσεως προσδοκηθέντων κακῶν, καὶ ἀνάμνησις τῶν τότε συμβάντων· ἔτι δέ καὶ κατὰ τῶν τὸ σῶμα ἡμῶν διαβαλλόντων, καὶ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 302).
12. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἡμαρτηκώτων εἰς τὸν βασιλέα, καὶ φυσιολογία τῆς κτίσεως, καὶ ὅτι ποιήσας ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρωπινὸν νόμον φυσικὸν ἐγκατέθηκεν αὐτῷ, καὶ περὶ τοῦ πάση σπουδῇ ἀπέχεσθαι τῶν ὄρκων (σ. 334).
13. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν σκυθρωπῶν καὶ ἀνάμνησις τῶν διὰ τὴν στάσιν διασυρέντων καὶ τιμωρηθέντων· ὁμοίως δέ πάλιν περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας, καὶ ὅτι φυσικὸν νόμον ἐδέξατο, καὶ περὶ τοῦ τελείως κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 370).
14. Τοῦ δήμου παντὸς ἀφεθέντος τῆς ἀγωνίας καὶ θαρσῆσαντος, τινὲς πάλιν τὴν πόλιν ἐτάραξαν φοβερὰς πλάττοντας φήμας, καὶ ἠλέγχθησαν· εἰ τοῦτο τε οὖν ὁμιλία εἴρηται, καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν ὄρκων παραίνεσιν, διὸ καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἰωνάθαν καὶ τὸν Σαοῦλ ἱστορία καὶ τὸν Ἰεφθάε παρήχθη, καὶ ἐδείχθη πόσαι ἐξ ἑνὸς ὄρκου γίνονται ἐπιπορκίαι (σ. 398).
15. Ἐπι εἰς τὴν συμφορὰν τῆς πόλεως Ἀντιοχείας, καὶ ὅτι χρήσιμον πανταχοῦ φόβος, καὶ ὅτι πένθος γέλωτος λυσιτελέστερον, καὶ εἰς τὴν ῥῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐπίγνωθι ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις», καὶ ὅτι τοῦ φονεύειν τὸ ὀρκίζειν χειρὸν (σ. 438).
16. Φημισθείσης εἰς τὸν ἄρχοντα πραιΐδας καὶ πάντων περὶ φυγῆς βουλευομένων, τοῦ ἀρχοντος εἰσελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ παρακαλέσαντος, ἐλέγχθη ἡ παροῦσα ὁμιλία· καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν, καὶ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ» (σ. 472).

17. Εἰς τοὺς ἄρχοντας τοὺς παρὰ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἀποσταλέντας Ἐλέβιχον στρατηλάτην καὶ Καισάριον μάγιστρον εἰς τὴν τῶν πεπλημμεληκότων ἐξέτασιν διὰ τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφὴν (σ. 510).
18. Εἰς τὴν προειρημένην ὑπόθεσιν τῆς στάσεως, περὶ νηστείας, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε» (σ. 544).
19. Πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 576).
20. «Ὅτι οὐκ ἄρκει ἡ νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς πρὸς τὸ δύνασθαι κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ δεῖ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς πρώτης· καὶ πῶς δυνατὸν μὴ μνησικακεῖν, καὶ ὅτι πολὺς τῷ Θεῷ τοῦ νόμου τούτου λόγος, καὶ ὅτι πρὸ τῆς γεέννης τὸ μνησικακεῖν κολάζει τοὺς ἄλόντας· καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς, καὶ περὶ τῶν μὴ κατωρθωκότων τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 612).
21. Εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ, καὶ εἰς τὴν τοῦ βασιλέως διαλλαγὴν πρὸς τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τοὺς πλημμελήσαντας εἰς τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφὴν (σ. 664).

33ος Ὁμιλίαι Περιστατικῆς Γ'.

1. Περὶ Ἐλεαζάρου καὶ τῶν ἑπτὰ παιδῶν, λεχθεῖσα ἐτέρου προειρηκότους σφόδρα πρᾶσβυτέρου (σ. 20).
2. Τῆς βασιλίδος μέσον νυκτῶν εἰς Μεγάλην Ἐκκλησίαν προσλθοῦσης καὶ κεῖθεν τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων ἀραμένης καὶ προπεψάσης διὰ πάσης τῆς ἀγορᾶς ἕως Δρυπίας, τοῦ μαρτυρίου ἀπέχοντος θ' σημεῖα τῆς πόλεως· ἐλέχθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἡ προσομιλία, παροροῦσης αὐτῆς καὶ τῆς πόλεως πάσης καὶ τῶν ἀρχόντων (σ. 48).
3. Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγενομένου τοῦ βασιλέως ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ Ἀποστόλου καὶ μάρτυρος Θωμᾶ, τοῦ διακειμένου ἐν τῇ Δρυπία, καὶ ἀναχωρήσαντος πρὸ τῆς διαλέξεως. Ἐλέχθη, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἐκείνου, πρὸς τὸ πλῆθος (σ. 66).
4. Εἰς Εὐτρόπιον, εὐνοῦχον, πατρίκιον καὶ ὑπάτον, ὁμιλ. Α' (σ. 86).
5. Ὅτε τῆς ἔξω εὐρεθείς Εὐτρόπιος ἀπεσπάσθη, καὶ περὶ παραδείσου καὶ Γραφῶν, καὶ εἰς τό, «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου» (σ. 106).
6. Ὅτε Σατορνῖνος καὶ Αὐρηλιανὸς ἐξωρίσθησαν καὶ Γαῖνᾶς ἐξῆλθε τῆς πόλεως, καὶ περὶ φιλαργυρίας (σ. 170).
7. Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῷ ἐπὶ τῇ παλαιᾷ Πέτρᾳ ὀλίγων συλλεγέντων διὰ τὸν χειμῶνα, εἰς τὸ δεῖν συνεχῶς συνάγεσθαι καὶ μὴ ἀπαγορεύειν τὴν σωτηρίαν ἐν ἁμαρτήμασιν ὄντας, ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι (σ. 190).
8. Ὁμιλία παραινετική, λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας, καὶ ἀπόδειξις περὶ τῶν ἀγώνων καὶ ἄθλων τοῦ μακαρίου καὶ δικαίου Ἰωβ (σ. 220).
9. Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ὑπὲρ τε τῆς σπουδῆς τῶν παρόντων καὶ ραθυμίας τῶν ἀπολειφθέντων, περὶ τοῦ ψάλλειν καὶ περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι κώλυμα γυναιξὶ τὴν φύσιν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς δρόμους (σ. 252).
10. Ὁμιλία ρηθεῖσα ἐν τοῖς Ἀποστόλοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ Θεοδοσίου βασιλέ-

ως, πρὸς τοὺς καλοῦντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς, ἐτέρων δύο ἐπισκόπων εἰρηκότων (σ. 278).

11. Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ Παύλου, Γότθων ἀναγνόντων καὶ πρεσβυτέρου Γότθου προομιλήσαντος (σ. 288).
12. Ὁμιλία περὶ τοῦ μὴ δεῖν εἰς ἵπποδρομίας μηδὲ εἰς θέατρα ἀναβαίνειν, καὶ λυπήσας αὐτούς, εἶτα τῇ συνάξει τῇ μετ' ἐκείνην τὴν Κυριακὴν παραχωρήσας εἰπεῖν ἐπισκόπῳ ἀπὸ Γαλατίας ἀφιγμένῳ, καὶ σιγήσας καὶ ἐν τούτῳ λυπήσας, ταύτην εἶρηκε τὴν ὁμιλίαν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ εἰς τό, «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι» (σ. 332).
13. Ὁμιλία εἰς τό, «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι», ρηθεῖσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου, ἐπισκόπου ὀλίγα προομιλήσαντος (σ. 354).
14. Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας (σ. 384).
15. Ὁμιλία ὅτε ἀπῆει ἐν τῇ ἐξορίᾳ (σ. 402).
16. Ὁμιλία ὅτε ἦλθεν ἀπὸ τῆς ἐξορίας (σ. 412).
17. Ὁμιλία ἐπανελθόντος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας (σ. 420).
18. Ὁμιλία εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναναίας. (σ. 438).
19. Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις ταῖς γενομέναις καὶ τῇ τοῦ λαοῦ καὶ πολλῶν ἱερέων διώξει καὶ διαστροφῇ καὶ περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ κατὰ Ἰουδαίων (σ. 478).

34ος Λόγοι Δογματικοὶ καὶ Πολεμικοί:

1. Πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας. Ἀπόδειξις, ὅτι ἐστὶ Θεὸς ὁ Χριστὸς ἐκ τῶν παρὰ τοῖς προφήταις πολλαχοῦ περὶ αὐτοῦ εἰρημένων (σ. 12).
2. Κατὰ Ἰουδαίων, Λόγοι Α' - Η'.
 - α. Λόγος Α' (σ. 98).
 - β. Λόγος Β', Πρὸς τοὺς νηστεύοντας τὴν τῶν Ἰουδαίων νηστείαν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους. (σ. 144).
 - γ. Λόγος Γ', Εἰς τοὺς τὰ πρῶτα Πάσχα νηστεύοντας (σ. 160).
 - δ. Λόγος Δ', Εἰς τὰς Σάλπιγγας τοῦ Πάσχα αὐτῶν. (σ. 192).
 - ε. Λόγος Ε' (σ. 226).
 - ς. Λόγος ς'. (σ. 292).
 - ζ. Λόγος ζ' (σ. 330).
 - η. Λόγος Η' (σ. 366).
3. Λόγος εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, καὶ κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἑλληνας (σ. 416).
4. Περὶ εἴμαρμένης καὶ προνοίας, Λόγοι Α' (σ. 544).
5. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Β' (σ. 556).
6. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Γ' (σ. 572).
7. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Δ' (σ. 582).
8. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Ε' (σ. 600).
9. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος ς' (σ. 614).

35ος Α. Ὁμιλίαι Δογματικαί:

1. Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Α' (σ. 10).

2. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Β' (σ. 40).*
3. *Περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ ὅτι ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ φορητὴ τοῖς Σεραφίμ, Λόγος Γ' (σ. 78).*
4. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Δ' (σ. 112).*
5. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Ε' (σ. 146).*
6. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Ζ'. Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον (σ. 190).*
7. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ζ'. Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως καὶ τοῦ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἀπόδειξις (σ. 220).*
8. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Η'. Εἰς τὰ ὑπόλοιπα κατὰ αἵρετικῶν, καὶ περὶ κρίσεως καὶ ἐλεημοσύνης, καὶ εἰς τὴν αἴτησιν τῆς μητρὸς τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου (σ. 266).*
9. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Θ'. Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον (σ. 300).*
10. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ι' (σ. 316).*
11. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος ΙΑ' (σ. 356).*
12. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος ΙΒ', Εἰς τὸν παραλυτικόν (σ. 380).*

Β. Ὅμιλιες Ἑορταστικῆς:

1. *Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅμιλία Β' (σ. 422).*
2. *Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅμιλία Β' (σ. 462).*
3. *Εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα (σ. 490).*
4. *Εἰς τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα (σ. 520).*
5. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Α' (σ. 554).*
6. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Β' (σ. 588).*
7. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Γ' (σ. 626).*
8. *Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κοιμητηρίου καὶ εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (σ. 636).*

36ος

Α. Ὅμιλιες Ἑορταστικῆς:

1. *Εἰς τὸν σταυρὸν καὶ τὸν ληστήν (σ. 8).*
2. *Εἰς τὸν σταυρὸν (σ. 36).*
3. *Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα (σ. 70).*
4. *Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως (σ. 92).*
5. *Κατὰ μεθυόντων καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν (σ. 142).*
6. *Εἰς τὴν Σαμαρείτιδα (σ. 172).*
7. *Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὅμιλία Α' (σ. 200).*
8. *Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὅμιλία Β' (σ. 232).*
9. *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὅμιλία Α' (σ. 292).*
10. *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὅμιλία Β' (σ. 330).*

Β. Ὅμιλιες Ἑγκωμιαστικῆς Α':

1. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Α' (σ. 350).*
2. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Β' (σ. 368).*
3. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Γ' (σ. 382).*
4. *Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον (σ. 388).*
5. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὅμιλία Α' (σ. 400).*

6. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Β' (σ. 418).*
7. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Γ' (σ. 432).*
8. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Δ' (σ. 446).*
9. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ε' (σ. 478).*
10. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ζ' (σ. 498).*
11. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ζ' (σ. 518).*
12. *Ἡ κλη̅σις τοῦ Παύλου (σ. 536).*
13. *Εἰς μάρτυρας, 'Ομιλία Α' (σ. 568).*
14. *Εἰς μάρτυρας, 'Ομιλία Β' (σ. 578).*
15. *Ἐγκώμιον εἰς ἁγίους Πάντας (σ. 604).*

37ος **Α. 'Ομιλίαι Ἐγκωμιαστικῆς Β':**

1. *Εἰς τὸν Μελέτιον Ἀντιοχείας (σ. 20).*
2. *Εἰς τὸν μάρτυρα Λουκιανὸν (σ. 36).*
3. *Εἰς τὸν μάρτυρα Βαβύλαν (σ. 52).*
4. *Εἰς τὸν Ἰουβεντῖνον καὶ Μαξιμῖνον (σ. 66).*
5. *Εἰς τὴν μάρτυρα Πελαγίαν (σ. 82).*
6. *Εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον (σ. 100).*
7. *Εἰς τὸν Εὐστάθιον Ἀντιοχείας (σ. 128).*
8. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, 'Ομιλία Α' (σ. 150).*
9. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, 'Ομιλία Β' (σ. 168).*
10. *Εἰς τὰς μάρτυρας Βερνίκην καὶ Προσδόκην καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν Δομνίαν (σ. 182).*
11. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ἰουλιανόν (σ. 218).*
12. *Εἰς τὸν μάρτυρα Βαβλαᾶμ (σ. 244).*
11. *Εἰς μάρτυρας Αἰγυπτίους (σ. 264).*
12. *Εἰς τὸν ἐπίσκοπον Διόδωρον (σ. 276).*
13. *Εἰς τὴν πρωτομάρτυρα Θέκλαν (σ. 284).*
14. *Εἰς τὸν μάρτυρα Φωκᾶν (σ. 292).*
15. *Εἰς τὴν μάρτυρα Δροσίδα (σ. 312).*

Β. Ἐπιστολῆς:

1. *Ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα Α'-ΙΖ' (σ. 348-557).*
2. *Βίος τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος (σ. 558).*

38ος **Ἐπιστολῆς:**

1. *Ἐπιστολῆς πρὸς Ἰννοκέντιον (σ. 18-47).*
2. *Ἐπιστολῆς πρὸς διαφόρους ἀποδέκτας ΙΗ' - ΠΜΒ' (σ. 48-433).*

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
(ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ)

- Α' **Θέματα :** Ἀγαθότητα - Ἀχαριστία.
 Β' **Θέματα :** Βασιλεία οὐρανῶν - Εὐαγγέλιο.
 Γ' **Θέματα :** Εὐγνωμοσύνη - Πίστη.
 Δ' **Θέματα :** Πλεονεξία - Ψυχολογία.

Τόμος

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- 1ος **Δογματικά Α'**
 1. Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες.
 2. Κατὰ εἰμαρμένης.
 Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως (σ. 200).
 4. Λόγος Κατηχητικὸς Μέγας (σ. 500).
- 2ος **Δογματικά Β'**: (Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικοὶ Λόγοι Α' - Β').
- 3ος **Δογματικά Γ'**:
 1. Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικὸς Λόγος Γ'.
 2. Λόγος Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὴν Εὐνομίου ἔκθεσιν.
- 4ος **Α') Λόγοι Δογματικοί :**
 1. Πρὸς Εὐστάθιον, Περί τῆς ἁγ. Τριάδος.
 2. Πρὸς Ἀβλάδιον, Περί τοῦ μὴ οἶεσθαι λέγειν τρεῖς θεούς.
 3. Πρὸς Σιμπλίκιον, Περί πίστεως.
 4. Κατὰ Μακεδονιανῶν τῶν Πνευματομάχων περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
 5. Πρὸς Θεόφιλον, Κατὰ Ἀπολιναριστῶν.
 6. Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὰ Ἀπολιναρίου.
 7. Κατὰ Ἀρείου καὶ Σαβελλίου.
- Β') Ἐπιστολές (Α' - ΛΑ').**
- 5ος **Ἑρμηνευτικά Α' :**
 1. Περί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου.
 2. Ἀπολογητικὸς περὶ τῆς Ἑξαήμερου.
 3. Περί τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως (Ὁμιλίαι Α' - Γ').
- 6ος **Ἑρμηνευτικά Β' :**
 1. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν.
 2. Εἰς τὸν βον Ψαλμόν.
 3. Περί τῆς ὀγδόης.
 4. Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.
- 7ος **Ἑρμηνευτικά Γ' :**
 1. Ἐξήγησις εἰς τὰ ᾠσματα, Λόγοι Α' - ΙΕ'.
- 8ος **Α') Ἑρμηνευτικά Γ' - Δογματικά :**
 1. Εἰς τὴν Προσευχὴν, Λόγοι Α' - Ε'.
 2. Εἰς τοὺς Μακαρισμούς, Λόγοι Α' - Η'.
- Β') Ἀσκητικά Α' :**
 1. Περί τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ καὶ τῆς κατ' ἀλήθειαν ἀσκήσεως.
 2. Πρὸς Ἀρμόνιον, Περί τοῦ τί τὸ τοῦ Χριστιανοῦ ἐπάγγελμα.
 3. Πρὸς Ὀλύμπιον, Περί τελειότητος.
 4. Πρὸς τοὺς ἀχθομένους ταῖς ἐπιτιμήσεσι.
 5. Περί τῶν νηπίων πρὸ ὥρας ἀφαρπαζομένων.
- 9ος **Α') Ἀσκητικά Β' :** Περί παρθενίας (Κεφάλαια Α' - ΚΓ').
- Β') Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί:**
 1. Περί ἀρετῆς, ἦτοι Εἰς τὸν Βίον Μωυσέως (Λόγοι Α' - Β').

- Τόμος 2. *Εἰς τὸν Βίον τῆς Ὀσίας Μακρίνης.*
 3. *Εἰς τὸν Βίον Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.*
 10ος *Ὀμιλίαι :* α) *Δογματικές, β) Ἠθικές, γ) Ἑορταστικές.*
 11ος *Ὀμιλίαι :* α) *Ἑορταστικές, β) Ἐγκωμιαστικές, γ) Ἐπιτάφιας.*

Η'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος Γρηγορίου Παλαμά Ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου

- 1ος α) *Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.*
 β) *Ἐπιστολές Πρὸς Ἀκίνδυνον καὶ Πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.*

2ος *Λόγοι:* *Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἠσυχάζοντων (Λόγοι Α' - Γ').*

3ος **Α')** *Πραγματεῖαι Δογματικές:*

1. *Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ διακρίσεως.*
2. *Περὶ θείων ἐνεργειῶν καὶ τῆς κατ' αὐτάς μεθέξεως.*
3. *Περὶ θείας καὶ θεοποιῦ μεθέξεως.*
4. *Διάλεξις Ὀρθοδόξου καὶ Βαρλααμίτου.*
5. *Διάλεξις Θεοφάνους πρὸς Θεότιμον.*
6. *Ὅτι Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνός εἰσιν οἱ διχοτομοῦντες.*

Β') *Πραγματεῖαι Ὀμολογιακές :*

1. *Ἄγιορειτικὸς Τόμος.*
2. *Ἐκθεσις δυσσεβημάτων.*
3. *Ἀναίρεσις γράμματος Καλέκα.*
4. *Ἀναίρεσις γράμματος Ἰγνατίου Ἀντιοχείας.*
5. *Ἀναίρεσις ἐξηγήσεως τόμου Καλέκα.*

4ος **Ἐπιστολές:**

Πρὸς τὸν Ἀρσένιον Στουδίτην.- Πρὸς Ἰωάννην Γαβραῆν.- Πρὸς Παῦλον Ἀσάνην.- Πρὸς Δανιήλ Αἴνου.- Πρὸς τὸν Νομοφύλακα Συμεών.- Πρὸς Ἀθανάσιον Κυζίκου.- Πρὸς Δαμιανόν.- Πρὸς Διονύσιον μετὰ τῆς ὁμολογίας.- Πρὸς Βησσαρίωνα.- Πρὸς Μακάριον Α'.- Πρὸς τοὺς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Γέροντας.- Πρὸς Φιλόθεον.- Πρὸς Μακάριον Β'.- Πρὸς Ἄνναν Παλαιολογίαν.

5ος *Λόγοι:* *Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Α' - Γ').*

6ος *Λόγοι:* *Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Δ' - Ζ').*

7ος **Α')** *Κείμενα Αἰχμαλωσίας:*

- 1) *Λόγος διασαφῶν τὴν τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου δόξαν.*
- 2) *Εἰς τὴν ρῆσιν ἐκ τῶν Θησαυρῶν τοῦ Κυρίλλου.*
- 3) *Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν.*
- 4) *Ἐπιστολὴ ὅτε ἐάλω.* 5) *Διάλεξις πρὸς τοὺς Χιόνας.*
- 6) *Ἐπίτομος διήγησις διαλέξεως μετὰ Γρηγορᾶ.*

Β') *Λόγοι :*

- 1) *Περὶ τῆς τοῦ Γρηγορᾶ ψευδογραφίας καὶ δυσσεβείας Λόγοι Α' - Δ'.*
- 2) *Περὶ τῆς ρήσεως τοῦ Μ. Βασιλείου.*

8ος **Α')** *Ἐκατὸν Πεντήκοντα Κεφάλαια.*

Τόμος Β') **Ἀσκητικὴ Γραμματεία:**

- 1) *Περὶ προσευχῆς καὶ καθαρότητος καρδίας.*
- 2) *Εἰς τὸν Βίον τοῦ ὁσίου Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου.*
- 3) *Πρὸς τὴν μοναχὴν Ξένην.*
- 4) *Πρὸς τοὺς Ἰωάννην καὶ Θεόδωρον τοὺς φιλοσόφους.*
- 5) *Πρὸς τὸν ἱερομόναχον Παῦλον Ἀσάνην.*
- 6) *Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας.*

Γ') **Εὐχῆς (Α' - Δ').**

9ος **Ὁμιλίαις Α' - Κ' :** Σελ. 640.

1. Ὁμιλία Α', *Περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰρήνης.*
2. Ὁμιλία Β', *Εἰς τὴν κατὰ τὸν τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον τοῦ Κυρίου παραβολήν.*
3. Ὁμιλία Γ', *Εἰς τὴν κατὰ τὸν σεσωσμένον ἄσωτον τοῦ Κυρίου παραβολήν.*
4. Ὁμιλία Δ', *Εἰς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ εὐσπλαγχνίας καὶ εὐποιίας.*
5. Ὁμιλία Ε', *Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ περὶ σωφροσύνης καὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτη κακίας.*
6. Ὁμιλία ς', *Προτρεπτικὴ πρὸς νηστείαν καὶ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου.*
7. Ὁμιλία Ζ', *Περὶ νηστείας.*
8. Ὁμιλία Η', *Περὶ πίστεως καὶ ἔκθεσις τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας.*
9. Ὁμιλία Θ', *Ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς.*
10. Ὁμιλία Ι', *Τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς (Παραλυτικοῦ).*
11. Ὁμιλία ΙΑ', *Εἰς τὸν τίμον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν.*
12. Ὁμιλία ΙΒ', *Εἰς τὴν τετάρτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.*
13. Ὁμιλία ΙΓ', *Εἰς τὴν πέμπτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.*
14. Ὁμιλία ΙΔ', *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου.*
15. Ὁμιλία ΙΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων.*
16. Ὁμιλία Ις', *Εἰς τὸ Μ. Σάββατον.*
17. Ὁμιλία ΙΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ.*
19. Ὁμιλία ΙΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων.*
20. Ὁμιλία ΙΘ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Σαμαρείτιδος.*
21. Ὁμιλία Κ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Τυφλοῦ.*

10ος **Ὁμιλίαις ΚΑ' - ΜΒ' :** Σελ. 640.

1. Ὁμιλία ΚΑ', *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
2. Ὁμιλία ΚΒ', *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
3. Ὁμιλία ΚΓ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πατέρων.*
4. Ὁμιλία ΚΔ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς.*
5. Ὁμιλία ΚΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων.*
6. Ὁμιλία Κς', *Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.*
7. Ὁμιλία ΚΖ', *Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.*

- Τόμος 8. 'Ομιλία ΚΗ', *Εἰς τὴν ἑορτὴν Πέτρου καὶ Παύλου.*
 9. 'Ομιλία ΚΘ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Ματθαίου.*
 10. 'Ομιλία Λ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Ματθαίου.*
 11. 'Ομιλία ΛΑ', *Εἰς τὴν πρόοδον τοῦ σταυροῦ.*
 12. 'Ομιλία ΛΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Θ' Ματθαίου.*
 13. 'Ομιλία ΛΓ', *Εἰς τὴν λιτὴν.*
 14. 'Ομιλία ΛΔ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
 15. 'Ομιλία ΛΕ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
 16. 'Ομιλία ΛΣ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΑ' Ματθαίου.*
 17. 'Ομιλία ΛΖ', *Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*
 18. 'Ομιλία ΛΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Ματθαίου.*
 19. 'Ομιλία ΛΘ', *Εἰς ἐπιδημίαν.*
 20. 'Ομιλία Μ', *Εἰς τὴν Ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου.*
 21. 'Ομιλία ΜΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΔ' Ματθαίου.*
 22. 'Ομιλία ΜΒ', *Εἰς τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου.*

11ος **Ὀμιλίαις ΜΓ'–ΞΓ'** : Σελ. 640.

1. 'Ομιλία ΜΓ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΖ' Ματθαίου.*
2. 'Ομιλία ΜΔ', *Εἰς τὸν Ἰωάννην Εὐαγγελιστὴν.*
3. 'Ομιλία ΜΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Β' Λουκᾶ.*
4. 'Ομιλία ΜΣ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Γ' Λουκᾶ.*
5. 'Ομιλία ΜΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Δ' Λουκᾶ.*
6. 'Ομιλία ΜΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ε' Λουκᾶ.*
7. 'Ομιλία ΜΘ', *Εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον.*
8. 'Ομιλία Ν', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Λουκᾶ.*
9. 'Ομιλία ΝΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Λουκᾶ.*
10. 'Ομιλία ΝΒ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
11. 'Ομιλία ΝΓ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
12. 'Ομιλία ΝΔ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Γ' Λουκᾶ.*
13. 'Ομιλία ΝΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Προπατόρων.*
14. 'Ομιλία ΝΣ', *Εἰς τὰ προεόρτια τῶν Χριστουγέννων.*
15. 'Ομιλία ΝΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Πατέρων.*
16. 'Ομιλία ΝΗ', *Εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν.*
17. 'Ομιλία ΝΘ', *Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανίων.*
18. 'Ομιλία Ξ', *Εἰς τὰ Ἐπιφάνια.*
19. 'Ομιλία ΞΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Λουκᾶ.*
20. 'Ομιλία ΞΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΓ' Λουκᾶ.*
21. 'Ομιλία ΞΓ', *Πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας.*

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

1ος **Ἀποφθέγματα Γερόντων**: Ἀντωνίου, Ἀρσενίου, Ἀγά-θωνος, Ἀμμωνᾶ, Ἀχιλλᾶ, Ἀμμώη, Ἀμμούν, Ἀνούβ, Ἀβραάμ, Ἀρη, Ἄλωνίου, Ἀπφύ, Ἀπολλώ, Ἀνδρέου, Αἰώ, Ἀμμωναθᾶ, Μ. Βασιλείου, Βησσαρίω-

Τόμος νος, Βενιαμίν, Βιαρέ, Γρηγ. Θεολόγου, Γελασίου, Γεροντίου, Δανιήλ, Διοσκόρου, Δουλαῖ, Ἐπιφανίου Κύπρου, Ἐφραΐμ, Εὐχαρίστου, Κοσμικοῦ, Εὐλογίου, Εὐπρεπίου, Ἐλλαδίου, Εὐαγρίου, Εὐδαίμονος, Ζήνωνος, Ζαχαρίου, Ἡσαΐου, Ἡλία, Ἡρακλείου, Θεοδώρου, τῆς Φέρμης, Θεοδώρου τοῦ Ἐνάτου, Θεοδώρου τοῦ εἰς Σκήτιν, Θεοδώρου τοῦ Ἐλευθεροπολίτου, Θεοδότου, Θεωνᾶ, Θεοφίλου, ἀμμᾶς Θεοδώρας, Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ, Ἰωάννου τοῦ ἐν Κοινοβίῳ, Ἰσιδώρου, Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, Ἰσαὰκ τοῦ Πρεσβυτέρου, Ἰωσήφ τοῦ ἐν Πενεφῶ, Ἰακώβου, Ἰέρακος, Ἰωάννου τοῦ Εὐνούχου, Ἰωάννου τοῦ Κίλικος, Ἰωάννου τῶν Κελλίων, Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου, Ἰωάννου τοῦ Πέρσου, Ἰωάννου τοῦ Θηβαίου, Ἰλαρίωνος, Ἰσχυρίωνος, Κασσιανοῦ, Κρονίου, Καρίωνος, Κό-πρι, Κύρου, Λουκίου, Λώτ, Λογγίνου, Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, Μωυ-σέως, Ματώη, Μάρκου μαθητοῦ ἀβδᾶ Σιλουανοῦ, Μιλησίου, Μωτίου, Μεγεθίου, Μιῶς, Μάρκου τοῦ Αἰγυπτίου, Μακαρίου τοῦ Πολιτικοῦ, Νείλου, Νισθερώου, Νίκωνος, Νετρᾶ, Νικήτα, Ξοῖου, Ξανθία, Ὀλυμπίου, Ὀρσοίου, Ποιμένος, Παμβώ, Πιστοῦ, Πίωρ, Πιτυρίωνος, Πιστάμωνος, Πέτρου τοῦ Πιονίτου, Παφνουτίου, Παύλου τοῦ Κοσμίτου, Παύλου τοῦ Μεγάλου, Παύλου τοῦ Ἀπλοῦ, Πέτρου τοῦ τῶν Δίου, Ρωμαίου, Ρούφου, Ρωμανοῦ, Σισώη, Σίδωνος, Σαῖώ, Σάρρας, Συγκλητικῆς, Τιθώη, Τιμοθέου, Ὑπερεχίου, Φωκᾶ, Φήλικος, Φιλαγρίου, Φορτᾶ, Χομαί, Χαιρήμωνος, Ψενθαΐσιου, *Ωρ.

2ος **Τὸ Λειμωνάριον.**

3ος **Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου:**

1) *Περὶ θεῶν ὀνομάτων.* 2) *Περὶ Οὐρανίου ἱεραρχίας.* 3) *Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.* 4) *Περὶ μυστικῆς θεολογίας.* 5) *Ἐπιστολές.*

4ος **Θεοδώρητου Κύρου: Φιλόθεος Ἱστορία ἢ Ἀσκητικὴ Πολιτεία.**

5ος **Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, Βίοι Ἀγίων: 1. Ἐπιστολὴ πρὸς ἀβδᾶν Γεώργιον. 2. Βίος τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου. 3. Βίος τοῦ ὁσίου Σάβα. 4. Βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπισκόπου καὶ ἡσυχαστοῦ. 5. Βίος τοῦ ἀβδᾶ Κυριακοῦ. 6. Βίος τοῦ ἀβδᾶ Θεοδοσίου. 7. Εἰς τὸν ὅσιον Θεόγνιον τὸν ἐπίσκοπον. 8. Βίος τοῦ ἁγίου Ἀβραμίου.**

6ος **Παλλαδίου Ἐλενοπόλεως: Λαυσαϊκὴ Ἱστορία.**

7ος **Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου: 50 Πνευματικὲς Ὁμιλίαι.**

8Α **Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου: Λόγοι Ἀσκητικοὶ (Α'-ΚΣΤ').**

8Β **Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου: Λόγοι Ἀσκητικοὶ (ΚΖ'-ΞΑ').**

8Γ **Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου: α) Λόγοι Ἀσκητικοὶ (ΞΒ'-ΠΣΤ').**

β) **Ἐπιστολές (Α'-Δ').**

9 **Α'. Διαδόχου Φωτικῆς: 1) Κεφάλαια Γνωστικά. 2) Λόγος εἰς τὴν Ἀνάληψιν. 3) Ὁράσεις. 4) Ἐρωταποκρίσεις.**

Β'. Ἰωάννου Καρπαθίου: Κεφάλαια Παρακλητικὰ 100.

10Α **Ἀγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (Α'-ΣΚΘ').**

10Β **Ἀγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (ΣΛ'-ΦΚΒ').**

10Γ **Ἀγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (ΦΚΓ'-ΩΜ').**

11Α **Α'. Εὐαγρίου: 1. Κεφάλαια πρακτικά, πρὸς Ἀνατόλιον. 2. Λόγος πρακτικὸς. 3. Τῶν κατὰ μοναχῶν πραγμάτων τὰ αἴτια. 4. Κεφάλαια ΛΓ' κατ' ἀκολουθίαν. 5. Πνευματικαὶ γνῶμαι κατὰ ἀλφάβητον. 6. Ἐτεραι γνῶμαι. 7. Περὶ τῶν ὀκτὼ λογισμῶν, πρὸς Ἀνατόλιον. 8. Ἀποσπάσματα.**

- Β'.** Ἁγίου Νείλου: 1) Διηγήματα Α'-Ζ, 2) Πρὸς Ἀλβιανὸν μοναχὸν ἐρημίτην, 3) Πρὸς Ἀγάθιον μονάζοντα, Περί Περιστερᾶς.
- 11B Ἁγίου Νείλου: 4) Πρὸς Μάγναν, Λόγος περὶ ἀκτημοσύνης, 5) Ὅτι διαφέρουσι τῶν ἐν πόλεσιν ὠκισμένων οἱ ἐν ἐρήμοις ἡσυχάζοντες... 6) Λόγος πρὸς Εὐλόγιον μοναχόν. 7) Πρὸς Εὐλόγιον, Λόγος περὶ τὰς ἀντιζήλους τῶν ἀρετῶν κακίας. 8) Περί τῶν ὀκτῶ πνευμάτων τῆς πονηρίας. 9) Λόγος περὶ προσευχῆς. 10) Κεφάλαια ΚΖ' περὶ πονηρῶν λογισμῶν. 11) Παραινέσεις πρὸς μοναχοὺς. 12) Γνώμαι ἀπάγουσαι τῶν φθαρτῶν καὶ κολλῶσαι τοῖς ἀφθάρτοις τὸν ἄνθρωπον. 13) Κεφάλαια ἢ παραίνεσις. 14) Περί τῶν ὀκτῶ τῆς κακίας λογισμῶν.
- 11Γ Ἁγίου Νείλου: 15) Λόγος Ἀσκητικός, Κεφ. Α'-ΟΕ'. 16) Λόγος εἰς τὸ ρητόν τοῦ Εὐαγγελίου, «νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω ὁμοίως καὶ πήραν...». 17) Λόγος Ἀσκητικός καὶ πολυμερής. 18) Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον (Κεφ. Α'-ΟΓ') 19) Διήγησις περὶ Πάχονος, πορνικὸν πόλεμον πέσχοντος καὶ νικῶντος. 20) Ὑπερεχίου, Παραίνεσις ἀσκητῶν. 21) Ἀποσπάσματα ἐκ Λόγων καὶ Ὀμιλιῶν τοῦ Ἁγίου Νείλου (Εἰς τὸ Πάσχα, Λόγοι δύο, καὶ εἰς τὴν Ἀνάληψιν, Λόγοι τρεῖς). 22) Ἐπιστολαὶ (Βιβλ. Α' 1-333).
- 11Δ Ἐπιστολαί: 1. Βιβλίον Β' (1-333), 2. Βιβλίον Γ' (1-333). 3. Βιβλίον Δ' (1-62).
- 12ος Α'. Ἀββᾶ Ἡσαΐα : Λόγοι Ἀσκητικοί.
 Β'. Ἀββᾶ Ζωσιμᾶ: Κεφάλαια ὠφέλιμα.
 Γ'. Ἀββᾶ Δωροθέου : Πραγματεῖες καὶ Ἐπιστολές.
- 13ος Α'. Μάρκου Ἐρημίτη: Δέκα δοκίμια (Περί νόμου πνευματικοῦ, Περί τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιοῦσθαι, Περί μετανοίας, Περί τοῦ θεοῦ βαπτίσματος, Πρὸς Νικόλαον νουθεσίαι ψυχωφελεῖς, Κεφάλαια νηπτικά ΚΗ', Συνδιάλεξις πρὸς σχολαστικόν, Συμβουλία νοός πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, Περί νηστείας, Εἰς τὸν Μελχισεδέκ).
- Β'. Ἡσυχίου Ἱεροσολύμων: Λόγος ψυχωφελής περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς εἰς ἑκατοντάδας δύο. Λόγοι Α'-Η' (Εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, Περί τῆς τρίτης ὥρας καὶ ἕκτης, Περί ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, Εἰς τὴν Θεοτόκον Μαρίαν, Εἰς τὴν αὐτὴν Θ. Μαρίαν, Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου, Ἐγκώμιον εἰς ἅγιον Θωμᾶν, Εἰς Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον).— Συναγωγὴ ἀποριῶν καὶ λύσεων.— Μαρτύριον ἁγίου Λογγίνου.
- 13Α Ἀναστασίου Σιναΐτου: 1) Ὅδηγός, 2) Περί τῆς ἁγίας συνάξεως καὶ περὶ τοῦ μὴ κρίνειν καὶ μνησικακεῖν καὶ 3) Εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγωγὴν τῆς ἕξαήμερου κτίσεως.
- 13Β Ἀναστασίου Σιναΐτου: Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις Α'-ΞΔ'.
- 13Γ Ἀναστασίου Σιναΐτου: Α) Ἐρωταποκρίσεις ΞΕ-ΡΝΔ. Β) ΛΟΓΟΙ
- 13Δ Ἀντιόχου Μοναχοῦ: Ἐπιστολὴ Πρὸς Εὐστάθιον - Κεφάλαια Α'-ΡΓ'.
- 14ος Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : 1. Μυσταγωγία. 2. 400 Κεφάλαια Περί ἀγάπης. 3. Λόγος Ἀσκητικός. 4. 200 Κεφάλαια Περί Θεολογίας.
- 14Α Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : 1. Ἐρωταποκρίσεις. 2. Πρὸς Θεόπεμpton τὸν Σχολαστικόν. 3. Ἐρμηνεῖα εἰς τὸν ΝΘ' Ψαλμόν.
- 14Β Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις Α' - ΝΓ').
- 14Γ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις ΝΔ' - ΞΕ').

- 14Δ **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον (Ἀπορίες Α'-Ε', καὶ Α'-ΡΔ').*
- 14Ε **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :**
 1. *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον (Ἀπορίες ΡΕ'-ΡΟΘ').*
 2. *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου (α. Εἰς τὸ Περὶ οὐρανόου ἱεραρχίας καὶ β. Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας).*
- 14ς **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου. (1. Εἰς τὸ Περὶ θείων ὀνομάτων, καὶ 2. Εἰς τὸ Περὶ μυστικῆς θεολογίας).*
- 15Α **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Δοκίμια δογματικά, θεολογικά καὶ πολεμικά: Πρὸς Μαρίνον, Δοκίμια Α'-Γ', Πρὸς Γεώργιον τὸν πρεσβύτερον, Ἀπαντήσεις πρὸς ἐρωτήσεις διαφόρων, Περὶ τοῦ «Παρελθέτω τὸ ποτήριον», Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Νίκανδρον, ἀπολογία πρὸς Σικελούς, Ἐπιστολὴ πρὸς Μαρίνον, Περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων, Ὅροι διάφοροι, Πνευματικὸς καὶ δογματικὸς τόμος, Περὶ τῶν δύο θελημάτων τοῦ Χριστοῦ, Περὶ ὄρων διαστολῶν, Ἐπίλυσις ἀποριῶν διακόνου Θεοδώρου, Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Κεφάλαια διάφορα περὶ οὐσίας, φύσεως, ὑποστάσεως, προσώπου καὶ θελήματος Χριστοῦ.*
- 15Β **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Ἐπιστολές κοινές, δογματικὲς καὶ πολεμικές: Πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Γεώργιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον (τρεῖς).- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην.- Πρὸς Ἰωάννην τὸν πρεσβύτερον (δύο.- Πρὸς Θαλάσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον.- Πρὸς μοναχὴν.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον Περὶ τῶν ὀρθῶν ὄρων τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων.- Πρὸς Πέτρον ἰλλούστριον (δύο).- Πρὸς Κοσμᾶν τὸν διάκονον, περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως (δύο).- Πρὸς Ἰουλιανὸν σχολαστικόν, περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Κυρίου.- Πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Γεώργιον.- Πρὸς Πύρρον.- Πρὸς Μαρίνον.- Πρὸς ἐπίσκοπον Κυδωνίας.- Πρὸς Αὐξέντιον.- Πρὸς Στέφανον.- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς Κόνωνα.- Πρὸς Θαλάσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον.- Πρὸς Κυρισίκιον.- Πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον.- Πρὸς Πολυχρόνιον (ὀκτώ).- Πρὸς Θαλάσιον (τρεῖς).- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον (τρεῖς).- Πρὸς Ἀναστάσιον μονάζοντα.*
- 15Γ **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** 1. *Συζήτησις ἐν Βιζύῃ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας Θεοδοσίου. 2. Ἐξήγησις τῆς κινήσεως. 3. Διάλεξις πρὸς Πύρρον. 4. Περὶ ψυχῆς. 5. Ἑρμηνεία τῆς προσευχῆς «Πατερ ἡμῶν», 3. Βίος Μαξίμου.*
- 15Δ **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** 1. *Κεφάλαια διάφορα. 2. Κεφάλαια ἕτερα, Σχόλια εἰς τὰς Ἐπιστολάς Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου.*
- 15Ε **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Κεφάλαια Θεολογικά.*
- 16ος **Ἰωάννου τῆς Κλίμακος:** *Κλίμαξ εἰς Λόγους Α', καὶ Λόγος εἰς τὸν Ποιμένα.*
- 17ος **Α. Πέτρου Δαμασκηνοῦ :** 1. *Ἐπόμνησις πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν. 2. Λόγοι συνοπτικοὶ ΚΔ'.*

- Β. Φιλοθέου Σιναΐτου :** *Νηπτικά Κεφάλαια Μ'.*
- Γ. Θεοδώρου τοῦ Ἀσκητοῦ :** 1. *Κεφάλαια Ρ'.* 2. *Θεωρητικόν.*
- 18ος **Θεοδώρου Στουδίτου:** Ὁμιλίαι πρὸς τὸ κοινόν: α) *Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου σταυροῦ.* β) *Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων.* γ) *Λόγος Κατηχητικὸς εἰς τὴν ἁγ. Κυριακὴν τοῦ Πάσχα.* δ) *Ἐγκώμιον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.* ε) *Εἰς τὴν σύναξιν τῶν οὐρανίων ταγμάτων.* ς) *Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ.* ζ) *Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς ἰ. κεφαλῆς τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου.* η) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην.* θ) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἀπόστολον Βαρθολομαῖον.* ι) *Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα του Πλάτωνα.* ια) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἀρσένιον τὸν ἀναχωρητὴν.* ιβ) *Λόγος ἐπιτάφιος εἰς μητέρα του.* ιγ) *Λόγοι Κατηχητικοὶ Α'-ΛΓ'.*
- 18Α **Θεοδώρου Στουδίτου:** *Λόγοι Κατηχητικοὶ ΛΔ' -ΡΚΔ'.*
- 18Β **Θεοδώρου Στουδίτου:** *ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ,* 1) *Βιβλίον Α' (Ἐπιστολὲς Α' - ΝΖ').* 2) *Βιβλίον Β' (Ἐπιστολὲς Α' - ΝΕ'..*
- 18Γ **Θεοδώρου Στουδίτου:** *ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ,* *Βιβλίον Β' (Ἐπιστολὲς ΝΣΤ. - ΣΚΑ').*
- 19Α **Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου:** *Βίος Συμεῶν ὑπὸ Νικήτα Στηθάτου.- Κεφάλαια.- Εὐχαριστίαι.- Διάλογος μετὰ σχολαστικοῦ.*
- 19Β **Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Βίβλος τῶν Θεολογικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-Γ').- Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-ς').*
- 19Γ **Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου:**
 Α') *Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Ζ'-ΙΕ').*
 Β') *Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Α'-Ζ').*
- 19Δ **Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Η'-ΛΔ').*
- 19Ε **Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Ὑμνοὶ (Α'-ΚΖ').*
- 19ς **Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Ὑμνοὶ (ΚΗ'-ΝΗ').*
- 20ος **Α. Νικήτα Στηθάτου :** *Νηπτικά κεφάλαια, ἑκατοντάδες τρεῖς.*
 1. *Ἐκατοντάς πρώτη, Κεφάλαια πρακτικά.* 2. *Ἐκατοντάς δευτέρα, Κεφάλαια φυσικά.* 3. *Ἐκατοντάς τρίτη, Κεφάλαια γνωστικά.*
- Β. Ἡλία Ἐκδίκου:** 1. *Ἀνθολόγιον γνωμικόν.* 2. *Κεφάλαια γνωστικά ΛΒ'.* 3. *Κεφάλαια πρακτικά καὶ θεωρητικά ΡΙΖ'.*
- Γ. Θεολήπτου Φιλαδελφείας:** 1. *Λόγος τὴν ἐν Χριστῷ κρυπτὴν ἐργασίαν διασαφῶν καὶ δεικνύων ἐν βραχεῖ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος τὸν κόπον.* 2. *Κεφάλαια ἑννέα.*
- Δ. Νυμφόρου τοῦ Μονάζοντος:** *Λόγος περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας.*
- Ε. Γρηγορίου Σιναΐτου :** *Κεφάλαια 137 περὶ λογισμῶν καὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν δι' ἀκροστιχίδος.* 2. *Κεφάλαια Γνωστικά ἑπτὰ.* 3. *Κεφάλαια δέκα Περὶ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς.* 4. *Κεφάλαια δέκα πέντε Περὶ ἡσυχίας καὶ τῶν δύο τρόπων τῆς προσευχῆς.* 5. *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ καθέξεσθαι τὸν ἡσυχάζοντα εἰς τὴν εὐχὴν καὶ μὴ ταχέως ἀνίστασθαι.*
- ς. Θεοφάνους Μοναχοῦ :** *Κλίμαξ Θείων Χαρίτων.*

- 21ος **A.** Καλλίστου Καταφυγιώτου : Τὰ σωζόμενα, *Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ βίου θεωρητικοῦ.*
- 21A **B.** Καλλίστου καὶ Ἰγνατίου τῶν Ξανθοπούλων : *Μέθοδος καὶ κανῶν ἀκριβῆς περὶ τῶν αἵρουμένων ἡσυχῶς διῶναι καὶ μοναστικῶς, περὶ τε ἀγωγῆς καὶ πολιτείας καὶ διαίτης αὐτῶν.*
- A.** Καλλίστου Τηλικούδη τοῦ Πατριάρχου : 1) *Κεφάλαια Περὶ προσευχῆς.*
2. *Περὶ ἡσυχαστικῆς τριβῆς.* 3. *Ἐκλογαὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων.*
- B.** Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ, *Παράφρασις εἰς ΠΝ' Κεφάλαια εἰς τοὺς πενήτηντα Λόγους τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου.*
- 22ος **Νικολάου Καβάσιλα :** *Ἑρμηνεῖα εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν.— Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.*

Γ' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

- 1ος **Ἰουστίνου τοῦ Φιλοσόφου :** 1. *Ἀπολογίαι Α' καὶ Β'.*— 2. *Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως.*— 3. *Διάλογος πρὸς Τρύφωνα.*
- 2ος **Τατιανοῦ :** *Πρὸς Ἕλληνας.*— **Ἀθηναγόρου :** 1. *Πρεσβεία Χριστιανῶν.*
2. *Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.*— **Θεοφίλου Ἀντιοχείας :** *Πρὸς Αὐτόλυκον, Βιβλία Α'-Γ'.*— *Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.*

ΙΒ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

- 1ος **A)** *Προτρεπτικός.*— **B)** *Παιδαγωγός, Λόγος Α'.*
2ος *Παιδαγωγός, Λόγοι Β' καὶ Γ'.*
3ος *Στρωματεῖς Λόγοι Α' - Δ'.*
4ος *Στρωματεῖς Λόγοι Ε' - Η'.*— *Λόγος, Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος.*

ΙΓ' ΑΠΑΝΤΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

- 1ος *Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων.— Διαταγαὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος.— Ἀποστολικοὶ Κανόνες.*
- 2ος *Ἐπιτομὴ Ἡ' Βιβλίου τῶν Διαταγῶν τῶν ἀποστόλων.— Αἱ διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος*
- 3ος **Κλήμεντος:**
1. *Τῶν Πέτρου ἐπιδημίων κηρυγμάτων (Ὁμλ. ΙΒ'-Κ').*
 2. *Πρὸς Κορινθίους Α' καὶ Β'.*
 3. *Περὶ τῶν πράξεων, ἐπιδημῶν τε καὶ κηρυγμάτων.*
 4. *Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.*
- 4ος 1. *Ἐπιστολὴ Βαρνάβα.*
2. *Ἐπιστολὲς Ἰγνατίου:*
- α) Γνήσιες (σύντομος καὶ ἐκτενῆς μορφή):** 1. *Πρὸς Ἐφεσίους,* 2. *Πρὸς Μαγνησίους,* 3. *Πρὸς Τραλλησίους,* 4. *Πρὸς Ῥωμαίους,* 5. *Πρὸς Φιλαδελφεῖς,* 6. *Πρὸς Σμυρναίους,* 6. *Πρὸς Πολύκαρπον.*

- β) Ἀμφιβαλλόμενες:** 1. *Μαρίας πρὸς Ἰγνάτιον.* 2. *Ἰγνατίου Πρὸς Μαρίαν,* 3. *Πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῶ,* 4. *Πρὸς Ἀντιοχεῖς,* 5. *Πρὸς Ἡρώνα,* 6. *Πρὸς Φιλιππησίους.*—*Μαρτύριον Ἰγνατίου.*—
3. α) Πολυκάρπου ἐπιστολὴ πρὸς Φιλιππησίους, **β) Μαρτύριον Πολυκάρπου.**
4. Ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ.
5. Παπία Ἱεραπόλεως, ἀποσπάσματα.

ΙΔ'. ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

- 1ος Κατηχήσεις Φωτιζομένων (Α' - Β').**
Α'. Κατηχήσεις Φωτιζομένων (Π' - ΙΗ').
Β'. Κατηχήσεις Μυσταγωγικαὶ (Α' - Ε').
2ος Γ'. Ὁμιλίαις - Ἐπιστολῆς:
 1. *Εἰς τὸν Παραλυτικὸν τὸν ἐπὶ τὴν κολυμβήθραν.*
 2. *Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα τὸν Θεοδόχον.*
 3. *Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μωνοταντῖνον τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα.*
 4. *Μαρτυρίαι παλαιῶν περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ τοῦ φανέντος εἰς Ἱεροσόλυμα.*
 5. *Χρονολογία.*
 6. *Συμπαράθεσις ἐπιστολῶν Κυρίλλου Ἱεροσολύμων καὶ πάπα Ἰουλίου.*

ΙΕ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας :** *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' - ΣΤ'.*
2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' - ΙΑ'.*
3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' - ΙΖ'.*
4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'-Ζ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'-Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτ/μον, Βασιλειῶν, Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' - ΙΘ'.*
7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' - ΛΕ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' - Ε', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'-Ζ', καὶ Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια, Κεφ.*

- Α' - ΚΗ', Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶς καὶ Κύριος, Ὑπὸ ἔκδοση.
- 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια. Πεντάβιβλος ἀντίρρησις κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἀγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 11ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.- Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 12ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Γ' καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ'-ΙΘ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 13ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ'. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 14ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Α', Λόγοι Α'-ΣΤ', Βιβλίον Β', Λόγοι Α'-Β'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 15ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Β', Λόγοι Γ'-Ε', Βιβλίον Γ', Λόγοι Α'-Γ'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 16ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Γ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Δ', Λόγοι Α'-Δ'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 17ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Δ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Ε', Λόγοι Α'-ΣΤ', καὶ εἰς Ἰερεμίαν, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ, καὶ Δα- νιήλ Ὑπὸ ἔκδοση.
- 18ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ὡσηὲ (Λόγοι Α'-Ζ')- Ἰωήλ (Λόγοι Α'-Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 19ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἀμῶς (Λόγοι Α'-Δ'), Ὀβδιού, Ἰωνᾶν (Λόγ. Α'-Δ'), Μιχαΐαν (Λόγ. Α'-Ζ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ναοῦμ (Λόγοι Α'-Γ'), Ἀβ-βακούμ (Α'-Γ'), Σοφονίαν (Α-Β), Ἀγγαῖον (Α-Β). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 21ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λόγοι Α'-ΣΤ')-. Μαλα- χίαν (Λόγοι Α' - Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 22ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὰς Ματθαῖον - Λου- κᾶν. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 23ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα συνέχεια εἰς Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ εἰς Ἰωάννην (Λόγος Α', κεφ. Α'-Γ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 24ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Β', κεφ. Α'-Θ', καὶ Λόγος Γ', κεφ. Α'-ΣΤ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 25ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Δ', κεφ. Α'-Ζ', Λόγος Ε', Α'-Ε'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 26ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΣΤ', κεφ. Ἐνα, Λόγος Ζ' καὶ Η' τεμάχια, Λόγος Θ'). Ὑπὸ ἔκδοση.

- 27ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Γ, κεφ. Α'-Β', Λόγος ΙΑ'. κεφ. Α' - ΙΒ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 28ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ'), β) *Εἰς τὰς Πράξεις, καὶ γ) Εἰς τὰς Ἐπιστολάς*: 1. Ρωμαίους, 2. Κορινθίους Α', 3. Κορινθίους Β', 4. Γαλάτας, 5. Ἑβραίους, 6. Ἰακώβου, 7. Ἰωάννου Α', 8. Ἰούδα. Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 29ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ἐπιστολαὶ (Α'-ΠΗ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 30ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὀμιλίαι ἑορταστικαὶ (Α'-ΙΖ) Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 31ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὀμιλίαι Ἐορταστικαὶ (ΠΗ-Λ). Ὀμιλίαι διάφορες (Α'-ΚΒ).- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παίδων καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ. Ὑπὸ ἔκδοσιν.

ΙΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΦΩΤΙΟΥ

- 1ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Ἐξηγητικά: *Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι, ἧτοι Πρὸς Ἀμφιλόχιον Μητροπολίτην Κυζίκου, ἐν τῷ καιρῷ τῶν πειρασμῶν, ζητημάτων διαφόρων εἰς ἀριθμὸν τριακοσίων εἴκοσι δύο ἐρωτήσεων καὶ ἐπιλύσεων (Ἐρωταποκρίσεις Α'-ΞΓ).*
- 2ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. Ἐξηγητικά: *Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωταποκρίσεις ΞΔ'-ΡΜΔ').*
- 3ος Φωτίου Κων/πόλεως : Γ'. Ἐξηγητικά: *Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωταποκρίσεις ΡΜΔ' - ΤΚΒ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 4ος Φωτίου Κων/πόλεως : Δογματικά: *Διήγησις περὶ τῆς Μανιχαίων ἀναβλαστήσεως εἰς Λόγους Δ'.- Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος-τος Μυσταγωγίας.- Κατὰ τῶν τῆς Παλαιᾶς Ρώμης περὶ τῆς ἐμπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐμπορεύεται. Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 5ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Ἱστορικά: *Μυριοβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου διβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια Α'-ΡΝΘ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 6ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. Ἱστορικά: *Μυριοβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου διβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΡΞ'-ΣΚΒ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 7ος Φωτίου Κων/πόλεως : Γ'. Ἱστορικά: *Μυριοβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου διβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΚΓ'-ΣΜΑ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 8ος Φωτίου Κων/πόλεως : Δ'. Ἱστορικά: *Μυριοβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου διβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΜΒ'-ΣΝ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 9ος Φωτίου Κων/πόλεως : Ε'. Ἱστορικά: *Μυριοβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογρα-*

φή και συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΝΑ'-ΣΠ.)- Διάφορα: Τί ἐστὶν ὁ ἄδης καὶ ποῦ κεῖται.- Εἰ ὁρῶνται οἱ δίκαιοι ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν.- Μεταξοσκώληκες καὶ μέταξα.- Περὶ Κροκόπτων ζώων.- Εἰ ἐστὶν ὄρνις ὁ Φοῖνιξ. Ὑπὸ ἔκδοση.

- 10ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Κανονικά: Σύνταγμα κανόνων διηρημένον εἰς τίτλους ΙΔ'. ἐκ κεφαλαίων διαφόρων (Τίτλοι Α'- Γ' κεφάλαιον Η'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 11ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. Κανονικά: 1. Σύνταγμα κανόνων διηρη-μένον εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων (Τίτλοι ΙΑ'. ΙΔ'). 2. Νομο-κάνων, ἤτοι Ἐξήγησις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων.- Ἐρωτήματα δέκα σὺν ἴσαις ταῖς ἀποκρίσεσιν. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 12ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Ὁμιλίας: α) Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.- β) Ἐκφρασις τῆς ἐν τοῖς βασιλείοις νέας ἐκκλησίας τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο οἰκοδομηθεί-σης. Β'. Ἐπιστολαί: Φωτίου Ἐπιστολαὶ Ρῤῥ' ἐν βίβλοις τρισίν. Βιβλίον Α' Ἐπιστολαὶ Α' - ΚΔ', Βιβλίον Β' Ἐπιστολαὶ Α' - ΡΒ', Βιβλίον Γ' Ἐπιστολαὶ Α' - ΖΖ'. Ὑπὸ ἔκδοση.

ΙΖ' ΑΠΑΝΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ ΣΑΛΑΜΙΝΙΟΥ

- 1ος Σαλαμνίου Ἐρμείου Σωζομενοῦ : Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Τόμοι Α' - Δ'.
- 2ος Σαλαμνίου Ἐρμείου Σωζομενοῦ : Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Τόμοι Ε' - Θ'. Ὑπὸ ἔκδοση.

ΙΗ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ

- 1ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: Ἐπιστολαί, Βιβλίον Α'. Ἐπιστολὲς Α'. - Φ'.
- 2ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: Ἐπιστολαί, Βιβλίον Β'. Ἐπιστολὲς Α'. - Τ'.
- 3ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: Ἐπιστολαί, Βιβλίον Γ'. Ἐπιστολὲς Α'. - ΥΠΓ'.
- 4ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: Ἐπιστολαί, Βιβλίον Δ'. Ἐπιστολὲς Α'. - ΣΛ'.
- 5ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: Ἐπιστολαί, Βιβλίον Ε'. Ἐπιστολὲς Α'. - ΦΞΘ'.

ΙΘ' ΕΚΤΟΣ ΣΕΙΡΑΣ

- Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ: Κείμενο, ποιητικὴ ἀπόδοσις, Μετάφρασις καὶ διδάγ-ματα (Ψαλμοὶ Α'. - ΟΕ').
- Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ: Κείμενο, ποιητικὴ ἀπόδοσις, Μετάφρασις καὶ διδάγ-ματα (Ψαλμοὶ ΟΣ. - ΡΝ'). Ὑπὸ ἔκδοση
- Χρήστου Βούλγαρη: Ὑπόμνημα εἰς τὴν Α'. Καθολικὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου.
- Χρήστου Βούλγαρη: Ὑπόμνημα εἰς τὴν Β'. Καθολικὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου.
- Ἀθηναγόρου Κοκκινάκη: Τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα· Λόγοι καὶ διαλέξεις.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Όφσετ: «G RAFO» Α. Ε – Τηλ. 281 188 – Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 710 140 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οικίας 696 653)
